Themis : regtskundig tijdschrift : verzameling van bijdragen tot de kennis van het publiek- en privaatrecht.

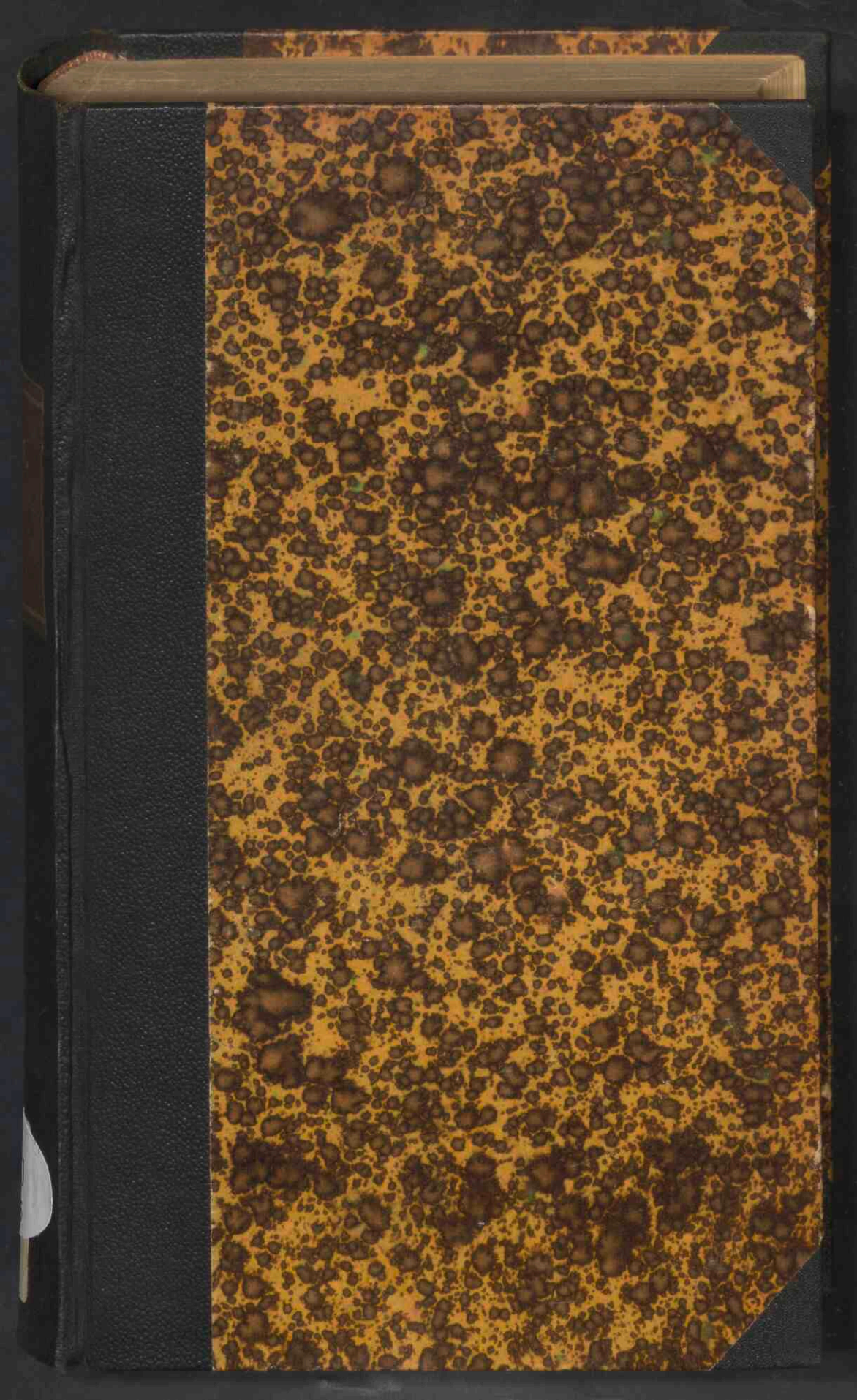

THEMIS.

Boekdrukkerij GEBROEDERS BELINFANTE,
's Gravenhage.

2 ex

THEMIS,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT,

DOOR

MRS. DAV. H. LEVYSSOHN, A. DE PINTO,
N. OLIVIER EN GIJSB. M. VAN DER LINDEN.

DERTIENDE DEEL. — 1852.

(MET DE INHOUDS-TAFEL
OVER HET JAAR.)

's Gravenhage,
GEBROEDERS BELINFANTE.
1852.

Tabblad uitgebonden exemplaar

INHOUD.

STELLIG REGT. (NEDERLANDSCH)

ROMEINSCH REGT.

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD. 150, 328, 466, 601.

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

DERTIENDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Over de uittreksels uit de acten van den burgerlijken stand*, door Mr. A. DE PINTO, Advocaat te 's Gravenhage.

Mijn vriend LEVYSSOHN heeft (*Themis*, XII, 578—586) eenige korte en vlugtige opmerkingen over dat onderwerp, door mij geplaatst in het *Weekbl. van het Regt* van 1850, de eer eener opzettelijke wederlegging waardig geacht.

Hoe gevoelig ook voor die eer, heeft mij echter de wederlegging niet overtuigd, dat de dwaling zich aan mijne zijde bevindt, en ik meen dus het regt te hebben deze zaak nog kortelijk te bespreken.

Er is ééne zaak, waarover wij het volmaakt eens zijn, deze namelijk, dat de ambtenaren van den burgerlijken stand regtens *niet* bevoegd zijn tot het afgeven der zoogenoemde uittreksels, of verklaringen, zoo als zij die, op vele plaatsen ten minste, gewoon zijn te geven,

om de eenvoudige reden, dat die stukken geene uittreksels zijn, maar wel verklaringen van hetgeen, naar het oordeel der ambtenaren in hunne registers of acten te lezen staat. En al ware het slechts, omdat mijne ketterij (zoo het er eene is), ten minste die waarheid heeft aan den dag gebragt, zij zou reeds daarom eene betrekkelijke verdienste hebben.

De vraag, waarover wij verschillen, is die, of de ambtenaren bevoegd zijn om uittreksels af te geven *uit de acten*, die in hunne registers zijn ingeschreven? met andere woorden, of de woorden *uittreksels uit de registers* in art. 24 B. W. synoniem zijn met *expeditiën van de acten?*

Ik beantwoord deze laatste vraag ontkennend. Mijne thesis is, dat ik het regt heb een *uittreksel* te vorderen van iedere acte uit elk register, zoo groot of zoo klein, als ik verlang.

De verdediging van die *thesis* is zeer eenvoudig. Zij komt hierop neder.

Art. 24 B. W. maakt den ambtenaar van den burgerlijken stand bevoegd en verpligt om *uittreksels* te geven uit zijne registers; maar zegt niet, wat dat uittreksel wel, wat het niet moet inhouden. Daaruit nu volgt, meen ik, dat ieder uittreksel goed is, mits het maar zij een uittreksel uit het register. Wat nu is het register? Wat is een uittreksel? Het register is eene doorloopende verzameling van acten, die ons verhalen, wie er geboren, gehuwd of gestorven zijn. Het register is *het geheel.* Een uittreksel is een gedeelte van dat geheel, en *ieder deel* van het geheel. De acte is zeker een deel van het register, dus een uittreksel; maar een deel van die acte, een deel van dat deel is ook een deel van het geheel, van het register, dus een uittreksel. Ik kan inderdaad, in volle opregtheid, niet inzien, dat deze redenering in juistheid iets te wenschen overlaat. Eene

halve mouw is toch, zoo goed als eene geheele mouw, een stuk of een gedeelte van mijn rok. Een enkel artikel is niet minder dan een geheele titel een gedeelte of een uittreksel van de wet.

Maar welke zijn dan de gronden, waarmede men deze stelling bestrijdt?

Eene eerste tegenwerping, die men aan art. 24 zelf ontleent, kan, dunkt mij, niet zeer ernstig gemeend, zeker niet wel overdacht, zijn.

Het uittreksel moet, zegt men, *met het register overeenstemmen;* dus moet het uittreksel zijn *eene geheele acte.* De praemisse is zeer juist; maar ik begrijp de gevolgtrekking niet. Die *overeenstemming* kan toch zeker niet beteekenen, dat het uittreksel niet alleen letterlijk hetzelfde, maar ook even zoo veel, niets meer en niets minder, moet inhouden dan het register. Want dan moest het uittreksel teruggeven het geheele register, en er mogt, in weerwil van art. 24, in het geheel geen uittreksel gegeven worden. Die te veel bewijst, bewijst niets. Uit die bepaling kan wel volgen, dat verklaringen, zoo als wij gewoon zijn te ontvangen, en die ons niets teruggeven van den inhoud van het register, ongeoorloofd zijn; maar er kan niet uit volgen, dat een uittreksel uit de akte, dat niets is dan een korter uittreksel, dan dat, wat de heer Levyssohn wil, zou verboden zijn. Een portrait kan een sprekend gelijkend afbeeldsel der natuur zijn, al geeft de schilder slechts het hoofd, en niet het geheele ligchaam terug.

Men gevoelt, dat de eenvoudige oplossing deze is, dat het uittreksel met het register moet overeenstemmen *voor zoo veel het geëxtraheerde betreft.*

Ieder uittreksel van iedere akte moet met het oorspronkelijke *overeenstemmen*, op straffe van geen geloof te verdienen. Art. 1925 B. W. Volgt daaruit nu, dat

ieder uittreksel ten minste eene geheele acte moet inhouden. Maar wat is dan het verschil tusschen uittreksel en afschrift?

Even weinig afdoende, is, geloof ik, de redenering uit art. 25. Daaruit zal alleen volgen, dat het uittreksel moet vermelden de later ingeschrevene kantteekeningen. Meer niet; en dus ook niet, dat het uittreksel, behalve die kantteekening, ook nog moet behelzen, de geheele acte. Wat het verder moet inhouden, laat de wet in het midden. Integendeel, men mag vooronderstellen, dat de wet, zoo zij nog meer bestanddeelen in het uittreksel even verpligtend had willen gebieden, zij die even uitdrukkelijk zou genoemd hebben. *Qui de uno dicit, de altero negat.*

Even gerust echter als ik beweer, dat art. 25 B. W. met de zaak niets gemeens heeft, even gaarne erken ik, dat een beroep op art. 699 W. van B. R., voor mijne leer niets te beteekenen zou hebben. Dat artikel handelt over de uittreksels, uit de akte van scheiding door den notaris af te geven aan elke der partijen. Daaruit valt zeker geene enkele gevolgtrekking af te leiden voor den burgerlijken stand, of het moest zijn, dat de wet, in spijt van de misbruiken, welke misschien van alle uittreksels kunnen gemaakt worden, die in het algemeen toch toelaat. Doch daarvoor heeft men dat artikel niet noodig; die waarheid is bovendien zeker genoeg, en bekend en onbetwist genoeg ook. Er schijnt intusschen een misverstand plaats te hebben. Ik kan mij ten minste niet herinneren, dat *ik* ooit de hulp van dat artikel heb ingeroepen; en, als ik het gedaan had, ik zou gaarne erkennen, dat *dat* eene dwaling was, en dat ik zulke ongelukkige en onhandige wapens niet behoef.

Meer partij zou er misschien voor mij te trekken zijn van art. 838 W. van B. R., hetwelk de griffiers en

andere bewaarders van openbare registers, waaronder ook wel zullen behooren de ambtenaren van den burgerlijken stand, wat het uitgeven van uittreksels betreft, op ééne lijn plaatst. Men heeft toch, voor zoo ver ik weet, nog niet beweerd, dat de griffier niet zou mogen geven een uittreksel uit de vonnissen, de acten van vennootschap, of andere acten in zijne registers ingeschreven. En als dit nu geschieden mag, dan schijnt het toch eene waarheid te zijn, dat de bevoegdheid om een uittreksel te geven uit een register, in zich sluit die om een uittreksel te geven uit de acten, waaruit dat register is zamengesteld, en dan zal hij, die dit regt wil betwisten voor eene bijzondere soort van acten, ook dat verbod en die uitzondering in de wet moeten kunnen aantoonen; en nu vraag ik, waar is dat verbod voor den ambtenaar van den burgerlijken stand? En als het er niet is, met welk regt beweert gij dan, dat hij niet mag, wat de griffier wel mag? — De uittreksels van den griffier, b. v. van een vonnis, als hij u alleen het dispositief geeft, met weglating der motieven, gelijk dagelijks geschiedt, moeten toch ook met het register, d. i. met het vonnis, *overeenstemmen*, voor zoo veel dat geëxtraheerde betreft.

Maar ik wil mij niet verder in alle die gevolgtrekkingen en vragen, die ons al ligt van den goeden weg afbrengen, verdiepen. *Simplex sigillum veri.* Ik heb genoeg aan den letterlijken, duidelijken, eenvoudigen inhoud van art. 24 B. W. Ik veroorloof mij, vóórdat ik afscheid neem van onze wetboeken, nog slechts deze enkele opmerking: ik vraag, waarom, als de wet alleen gewild heeft *afschriften der acten*, heeft zij zich dan niet van deze eenvoudige, duidelijke woorden bediend? Dan was iedere twijfel onmogelijk, dat was voor ieder verstaanbaar. Waarom koos zij dan die raadselachtige uitdrukking, die tot niets anders dienen kan, dan om

velen, mij b. v., ofschoon mijn vriend LEVYSSOHN niet, op een gevaarlijk dwaalspoor te brengen?

Er zijn nu nog te beantwoorden de bedenkingen ontleend aan twee voortbrengselen der oude Fransche wetgeving, bij ons, zoo het schijnt, ten minste wat het tweede betreft, nog niet geheel opgeruimd. De keuze echter daarvan is, als ik het zeggen mag, niet bijzonder gelukkig; want als ik mij niet bedrieg, dan leveren juist die bondgenooten, die de heer LEVYSSOHN inroept, geduchte wapenen tegen hem en tegen zijne leer.

Het eerste is het advies van den Franschen staatsraad van 6 Junij 1807, *sur les extraits des* REGISTRES *de l'état civil*, etc., hetwelk onder anderen bepaalt, «que notamment *les extraits* DES ACTES *de l'état civil* ne peuvent être délivrés que par le fonctionnaire public dépositaire des régistres.» — Nu mag het waar zijn (en dit is ook mijn gevoelen), dat dit advies voor ons geene wet meer is, hoezeer er zijn, die daar anders over denken, en hoezeer het ook daarom door FORTUIN, II, 440—442, nog in zijn geheel wordt medegedeeld. Maar, wat daarvan zij, dit ten minste is zeker, dat er uit blijkt, dat bij den Franschen wetgever het denkbeeld nimmer is opgekomen, dat een uittreksel uit de acte niet zou zijn een uittreksel uit het register, en daarom niet zou mogen worden afgegeven. En het is bekend, dat onze wet, hier, gelijk zoo dikwijls, niets anders is dan eene getrouwe navolging van de Fransche. Dit advies levert derhalve, voor het minst, een zeer gewigtig vermoeden voor de waarheid mijner leer.

Het tweede is het decreet van 12 Julij 1807, *concernant les droits à percevoir par les officiers de l'état civil.* Het is waar, het tarief van dit decreet spreekt alleen van *expéditions des actes;* maar het is niet minder waar, dat het decreet in den aanhef ook gewag maakt van *extraits des actes de l'état civil.* Geen

twijfel dus, vooral indien men het decreet in verband beschouwt met het advies van den staatsraad van eenige dagen te voren, of het erkent ook *die uittreksels*. En dit is van zoo veel meer gewigt, omdat dit *decreet* regtens voor ons wel nog van verbindende kracht is. Dit ten minste is het gevoelen van den heer LEVYSSOHN; en met dat gevoelen vereenig ik mij al weder gaarne.

Wil men echter de leer der praktijk aannemen, en stellen, dat het decreet is afgeschaft, en vervangen door het later tarief, vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 24 Mei 1827 (*Stb.* n°. 27), dan win ik mijn proces nog veel gemakkelijker en veel zekerder; omdat dit besluit van het begin tot het einde, èn in het opschrift, èn in zijne verschillende artt. van niets anders spreekt dan van *uittreksels uit de acten*.

Hier zou ik kunnen eindigen, ware het niet, dat men zich zoo zeer bezorgd maakte over de gevaarlijke en heillooze gevolgen mijner leer, en dat ik ook daarover een woord zeggen wilde. Het is waar, al die vrees voor gevolgen, voor misbruiken, voor kwade praktijken, voor onregelmatigheden, voor verwarringen, is gelegen buiten de wet, en dus buiten ons geschil. Dit neemt echter niet weg, dat men zelfs zulk een vijand niet al te gering moet schatten, omdat het niet altijd juist die wapenen zijn, die den minsten indruk maken, al zij het dan ook door overbluffing en verblinding.

Ik zal mij echter met die zwarigheden niet lang bezig houden. Behalve toch, dat, in ieder geval, mijne uittreksels die *casu quo* slechts zouden gemeen hebben met alle andere uittreksels van notariële en van alle andere acten, heb ik er tweeërlei antwoord op.

Vooreerst zeg ik: *quid hoc ad edictum praetoris?* — Als uwe vrees en zorg, met haren nasleep van zwarigheden en moeijelijkheden, al gegrond zijn, dan zullen zij nog maar alleen bewijzen, dat onze wet niet vol-

maakt is, en dat zij zich ten minste aan één misslag heeft schuldig gemaakt; en dat nu zult gij toch wel zoo verwonderlijk niet vinden.

Maar ten tweede, uwe zwarigheden zijn volmaakt ongegrond en hersenschimmig. Ik verwijs naar art. 1925 B. W.; de kracht van een schriftelijk bewijs is in de oorspronkelijke acte gelegen; uittreksels verdienen slechts geloof, voor zoo verre *die overeenstemmen* met het oorspronkelijk stuk, *welks vertooning steeds kan gevorderd worden.* »

Dus zoo wel de tegenpartij als de regter kan altijd de vertooning der geheele acte vorderen, en niemand behoeft zich met welk uittreksel ook, zelfs met geen volledig afschrift tevreden te stellen; en hiermede verdwijnt spoorloos alle vrees voor misbruik, verrassing of bedrog. Het is toch alleen de vraag, of de ambtenaar het uittreksel geven mag; maar het is volstrekt de vraag niet, welk bewijs dit uittreksel in regten levert, welk geloof het verdient.

Over de rekenpligtigheid van den man, als hoofd der huwelijks-gemeenschap, door Mr. A. de Pinto, Advocaat te 's Gravenhage.

Misschien moest ik liever boven dit opstel geschreven hebben: *over de niet-rekenpligtigheid.* De vraag, die ik wensch te onderzoeken, is wel: of de man of zijne erfgenamen, na de ontbinding der gemeenschap, wegens het daarover gevoerd beheer, rekenpligtig is aan de vrouw of aan hare erfgenamen? — Maar ik beantwoord die vraag ontkennend, omdat ik meen, dat de vrouw, of hare erfgenamen, moet tevreden zijn met een staat en

inventaris van den gemeenen boedel, maar in geen geval het regt heeft om van den man rekening en verantwoording te vragen.

Ik geloof dit echter niet, omdat de wet nergens den man, even als b. v. den voogd, den curator of den bewindvoerder, met zoo vele woorden die verpligting oplegt. Aan die opmerking toch, hoezeer waar op zich zelve, hecht ik volstrekt geene waarde, omdat ik geen voorstander ben van de leer, dat daarvan het bestaan of niet bestaan der rekenpligtigheid zou kunnen afhangen; ik geloof, dat die verpligting niet juist een gevolg is van eene letterlijke bepaling in de wet of in de overeenkomst, maar dat zij integendeel moet worden beoordeeld uit den aard der regtsbetrekking, en van de daaruit ontstaande regten en verpligtingen, het zij die voortvloeijen *ex lege* of *ex conventione.*

En nu is het juist met het oog op die bijzondere regtsbetrekking van den man als hoofd der gemeenschap, dat ik zou vermeenen aan de vrouw het regt om rekening te vorderen, te moeten betwisten.

Om rekenpligtig te zijn, moet men de zaken van een ander besturen, het zij men daarbij zelf mede-belanghebbende of deelgenoot zij, of niet. In den regel is deze laatste omstandigheid wel van invloed op het bedrag der uitkeering, doch niet op de rekenpligtigheid, omdat de besturende mede-vennoot of deelgenoot wel, als mede-eigenaar, zijn aandeel heeft in de winsten en verliezen, maar over de gemeenschap geene eigenmagtige beschikking heeft.

Nu beheert wel de man de gemeenschap, art. 179 B. W. De vraag ondertusschen der rekenpligtigheid is daarmede alleen niet beslist; want die vraag is juist: hoe, en in welke betrekking en hoedanigheid voert hij dat beheer? en wordt de man daardoor de gemagtigde, de *negotiorum gestor*, de bewindvoerder zijner vrouw?

Zeer zeker, neen. De man is *mede-eigenaar* der gemeenschap. Op zich zelven zou hem ook dat niet ontslaan van de verpligting om rekening te doen; maar men moet, geloof ik, vooral letten op den geheel bijzonderen aard én van dien mede-eigendom, én van het daaraan verbonden regt van beheer. Hij is geen rekenpligtig deelgenoot of mede-vennoot, maar hij is mede-eigenaar met het volstrektst, onbeperktst regt van vrije en eigenmagtige beschikking. Art. 179.

Hij mag beschikken, vervreemden, verkoopen, *verkwisten*, bezwaren, zoo veel hij goedvindt. De vrouw mag dat alles lijdelijk aanzien; en al blijkt, en al wordt zonneklaar bewezen, dat de man *slecht* beheert, dat hij *alles verkwist*, dat hij, het zij uit onkunde, het zij met opzet den gemeenen boedel verwaarloost, bederft en vernietigt, hij is, in geen geval, verpligt tot eenige vergoeding. De vrouw zal moeten tevreden zijn met een naauwkeurigen staat en beschrijving van den boedel, zoo als die is; en zij zal daarnaar hare keuze bepalen, of zij de gemeenschap verkiest aan te nemen of te verwerpen.

Dat is de toestand der echtgenooten. Maar met zulk een toestand is volstrekt onbestaanbaar, en onbruikbaar tevens, eene verpligting tot het doen van rekening, die tot niets dienen zou, en die strijdig is met het onbeperkt regt van den man, om als heer en meester over de goederen der gemeenschap te beschikken.

Art. 183 B. W. verwijst ons voor de verdeeling der gemeenschap dan ook naar de regelen der boedelscheiding, maar volstrekt niet naar het rekening-proces, dat daarbij in het minste niet te pas komt. De scheiding vangt aan met boedelbeschrijving, niet met rekening en verantwoording.

Vóórdat ik verder ga, wil ik een oogenblik stilstaan bij een vonnis der voormalige Regtbank van eersten

aanleg te Amsterdam, dat de rekenpligtigheid van den man aanneemt, en dat in hooger beroep door het Hoog Geregtshof is bevestigd (1).

Dat vonnis, voor zoo ver het ook nog onder het beheer onzer tegenwoordige wet van toepassing zou kunnen zijn, houdt hoofdzakelijk het volgende in:

»dat, toegestaan zijnde, dat de man het gemeene goed mag vervreemden, verkwisten en wegschenken, zonder dat aan de vrouw te vergoeden (iets wat *thans* in geenen deele meer twijfelachtig zijn kan), hij daarom nog niet van de verpligting ontheven is, van deze vervreemding, verkwisting of wegschenking behoorlijk te *doen blijken*, noch zich vermag te onttrekken aan het bewijs, dat hij het niet te voorschijn gebragte, hetgeen echter bewezen wordt aanwezig te zijn geweest, niet heeft verdonkerd of voor zich gehouden."

Maar vooreerst, waar staat het geschreven, dat de man dat negatief bewijs leveren moet? — Ik kom daarop later nog terug. Doch ten andere, is dan niet altijd het einddoel der rekening om vast te stellen het uit te keeren saldo, en niet het geven van een ten eenenmale onvruchtbaar verhaal? — En als er nooit van eenige vergoeding voor verkeerd beheer sprake zijn kan, en als men altijd moet berusten in hetgeen geschied is, en in den staat van zaken, zoo als die werkelijk is, wat zal u dan dat verhaal en die wetenschap baten?

Niet anders schijnen het reeds onze oude juristen begrepen te hebben, en, om van geen ander te spreken, hoogst opmerkelijk is de volgende plaats van Voet (*de R. N.*, 92) over het onderscheid tusschen de huwelijks- en iedere andere gemeenschap:

«Etenim cum socius universalis ex jure civili non plus quam suam partem ex rebus communibus alienare

(1) Het vonnis is van 5 Febr. 1833, het arrest van 15 Oct. 1834. Beide zijn o. a. medegedeeld in *Themis*, X, 663, 664, in not.

posset, nec socios reliquos promiscue, sed tantum positis certis distinctionibus, ex suis contractibus aut factis obligatos reddere, nec societati imputare ea, quae luxu, alea, aliove prodigalitatis genere dissipavit aut alios dolo, lata vel levi culpa corrupit, perdidit, amisit, ac ob id obstrictus esset eorum, quae societatis intuitu gesserit, rationes reddere. Et adverso haec omnia aliter sese habere in statutaria inter conjuges communione, a pragmaticis nostri temporis observatum est; dum in Hollandia maritus res omnes sibi et uxori communes solus in solidum etiam sine uxoris assensu alienare potest; atque insuper se simul et uxorem etiam invitam ex omnibus suis contractibus obligatam reddere; quin et uxori sociae per prodigalitatem nocere, imo in universum res communes perdere luxu ac evertere: *dum nullas gestionis suae rationes reddere obstrictus est.* »

Zegt men nu, dat op die wijze een verkwistende en zorgelooze man, het vermogen zijner vrouw straffeloos kan verspillen, en de belangen zoo wel van zijne vrouw als van zijne kinderen schromelijk kan benadeelen, ik zal dit niet tegenspreken. Maar gesteld, er ware geen enkel middel hiertegen, wat zou het alweder anders bewijzen dan een gebrek in de wet, dat men niet herstellen mag door de wet willekeurig te veranderen of ter zijde te stellen. — Maar dat is bovendien het geval volstrekt niet. Immers vooreerst behoeft de vrouw niet te trouwen in gemeenschap van goederen, en doet zij het al, dan nog kan zij de voorzorg gebruiken van te bedingen, dat de door haar aangebragte, of staande huwelijk verkregen onroerende goederen, inschrijvingen op het grootboek, effecten en inschuldeu, niet, zonder hare medewerking zullen mogen worden vervreemd of bezwaard. Art. 195 B. W. Eindelijk heeft de vrouw tegen verspilling en verkwisting andere, misschien betere middelen dan eene

rekening, die toch het verlorene en doorgebragte geld niet kan terugbezorgen. Die middelen zijn, gedurende de gemeenschap, de curatele van den man, of de scheiding van goederen; na hare ontbinding, de afstand.

Er is nog eene tegenwerping te beantwoorden. Hoe groot ook de magt van den man is, zegt men, om te verteren, te vervreemden en te bezwaren, geheel onbeperkt is die toch niet; bij schenking onder de levenden immers mag hij, in den regel, over de goederen der gemeenschap niet beschikken. Art. 179. Het is volkomen waar; maar daaruit kan toch onmogelijk volgen, dat hij door het doen eener rekening, met den aard van zijn beheer strijdig, en door geene wet hem opgelegd, het negatief bewijs zal moeten leveren, dat hij *niet* gehandeld heeft tegen dit voorschrift der wet, aangenomen nog dat dit altijd uit die rekening zou moeten blijken, wat mij voor het minst tamelijk onzeker voorkomt.

Daaruit volgt, dat de vrouw, die zich over zulke handelingen wil beklagen, die daartegen wil opkomen, en deswege vergoeding wil vorderen, zelve de overtreding der wet, en den grond harer actie bewijzen moet. Het bewijs immers berust op den eischer, die zegt, dat tegen de wet gezondigd is, niet op den verweerder, dien men daarvan beschuldigt. De onregtmatige daad, de overtreding der wet, wordt niet verondersteld, maar moet bewezen worden.

Daaruit volgt, dat als de man beschikt bij onwettige schenking, de vrouw die schenking kan doen vernietigen, en het onwettig weggeschonkene terug vorderen van den donataris, die daardoor geen wettig eigenaar geworden is; misschien ook, dat zij, bij gelegenheid van de scheiding, daarvoor van den man vergoeding kan vragen. Ik zal mij echter niet verder verdiepen in deze vragen, die niet *hujus loci* zijn, over de regts-middelen, die de vrouw tegen die ongeoorloofde schenkingen

kunnen toekomen, en die niets gemeens hebben met de vraag over de rekenpligtigheid, zoo lang men niet kan aantoonen, dat de wet uitdrukkelijk of bij wege van gevolgtrekking dat middel geeft, of dat het rekening-proces het eenig middel is om tegen die onwettige handelingen op te komen, en daarvan herstel en vergoeding te erlangen.

Nog iets over Subrogatie. — Borgtogt. — Resolutoire actie, door Mr. J. Kappeyne van de Coppello, Advocaat te 's Gravenhage.

Antwoord aan Mr. van Boneval Faure.

In den vorigen jaargang van dit Tijdschrift (1) stelde ik het volgende geval voor. Een huurder voor wien een derde zich borg gesteld heeft blijft, ondanks eene behoorlijke sommatie, in gebreke den laatstverschenen termijn huur te voldoen, waarop de borg betaalt en hem vervolgens met de resolutoire actie aanspreekt, beweerende, dat de verhuurder, uit de wanbetaling des huurders, de keuze tusschen deze actie en die tot nakoming gehad heeft, art. 1303 B. W. en hij van regtswege in die keuze is gesubrogeerd, art. 1877 B. W.

Ik deed, onder verbetering, als mijn gevoelen kennen, eensdeels, dat inderdaad de legale subrogatie aan den borg die keuze en daarmede de resolutoire actie verschaft had; anderdeels, dat hij mitsdien geregtigd was om die actie uit te oefenen geheel in dier voege, in gelijken omvang en op dezelde wijze, als de verhuurder in persoon zulks zoude kunnen gedaan hebben.

In het eerste punt stemden de Fransche auteurs die

(1) Blz. 385 en volgg.

ik vergeleken had allen met mij in. Wat het tweede punt betreft verdedigen zij daarentegen eene minder gestrenge beslissing.

Daar alzoo het door mij geopperd gevoelen alles tegen zich had behalve de wet, konde ik wel vooruit zien, dat het misschien tegenspraak vinden zou, en moest zelve het als wenschelijk erkennen, dat werd aangetoond, hoe eene minder met de billijkheid strijdige beslissing overeen te brengen ware met de algemeene en volstrekte bewoordingen der wet. Een regtsgeleerde van erkende bekwaamheden, Mr. VAN BONEVAL FAURE, heeft zich met die taak belast en aan mijn opstel de eer laten wedervaren van het in een opzettelijk betoog (1) krachtdadig te bestrijden. Doch, schoon ik gaarne en ongeveinsd hulde doe aan het talent waarmede dat betoog is gesteld, mij heeft het, in plaats van geschokt, integendeel in mijne vroegere overtuiging bevestigd. Althans het kwam mij hoogst opmerkelijk voor, dat Mr. v. B. F. juist in die punten mij gelijk geeft waarin ik van MOURLON, TROPLONG en PONSOT verschil, en alleen daar van mij verschilt waar ik aan de leer dier schrijvers getrouw blijf, zoodat ik met regt kan zeggen, dat mijne tegenstanders elkander te niet doen. Nu heb ik dit geval eigenlijk ter sprake gebragt, ten einde een goeden raad aan het publiek te geven, daarin bestaande, dat ieder die een borg aanneemt hem van de resolutoire actie late afstand doen. In mijn gevoelen is de wenschelijkheid van dat beding buiten twijfel, en, daar thans gebleken is, hoe weinig de voorstanders van eene andere meening het onder elkander eens zijn, zal kennelijk wel altijd de veiligste weg zijn mijne waarschuwing niet in den wind te slaan.

De leer door Mr. v. B. F. ontwikkeld onderscheidt zich hierdoor, dat zij den overgang der resolutoire actie

(1) Opgenomen in de *Nieuwe Bijdragen*. I. blz. 601—610.

op den gesubrogeerden borg volstrekt ontkent, en wel op deze drie gronden:

I. Wanneer de borg betaalt, kan niet worden beweerd, dat de verbindtenis niet is nagekomen (1).

II. Door met den borg te handelen doet de schuldeischer afstand van zijn regt om ontbinding te vragen (2).

III. De resolutoire actie behoort niet onder de regten die de verhuurder, als *schuldeischer*, bezit (3).

Ik ga beproeven deze drie stellingen achtereenvolgens te wederleggen:

I. De eerste wordt dus aangedrongen. « Wie van bei- « den (schuldenaar of borg) betaalt is voor hem » (den schuldenaar) « volmaakt hetzelfde. In beide gevallen wordt « aan de verbindtenis voldaan, wordt zij nagekomen. « Voldoet de borg vrijwillig, dan heeft de schuldeischer « geen oogenblik kunnen beweren, dat de verbindtenis « te zijnen opzigte niet is nagekomen. Hij heeft derhalve « de keus, bij art. 1303 toegekend, niet gehad. Maar dan « kan hij den borg daarin ook niet laten treden. »

Het is mij niet regt duidelijk waarin eigenlijk de kracht dezer redenering gelegen is, en wel bepaaldelijk of de bedoeling deze is, dat de schuldeischer de resolutoire actie niet kan overdragen, omdat hij haar door de betaling des borgs *verloren* heeft, dan wel, dat de schuldeischer die actie *nooit bezeten* heeft, dewijl daartoe gevorderd wordt, dat schuldenaar en borg *beiden* in gebreke zijn. Het aan den schrijver overlatende welke dier beweringen hij voor de zijne erkennen wil, zal ik, om zeker te gaan, de onjuistheid van beiden trachten aan te toonen.

Wat dan betreft de eerste, dat de schuldeischer de resolutoire actie niet op den borg kan overdragen, omdat

(1) Blz. 603—605.
(2) Blz. 605.
(3) Blz. 605—608.

hij haar door de betaling van dezen verloren heeft, herinner ik al dadelijk, dat de borg geenszins door toedoen des schuldeischers gesubrogeerd wordt, maar integendeel *van regtswege* door de wet, en derhalve het voortdurend voorstellen van dien schuldeischer als iemand die persoonlijk handelt, *die zijne regten overdraagt*, minstens behoort gewraakt te worden, als eene zeer verkeerde manier van zich uit te drukken. Voorts houde men in het oog, dat, om te weten welke regten de wet op den borg overdraagt, niet moet gevraagd worden welke regten de schuldeischer door de betaling *behoudt*, maar juist welke regten hij door de betaling *verliest*, of welke regten hij, gelijk art. 1877 zegt, *gehad heeft*. Om dus te beoordeelen, of, in een bepaald geval, de borg, als gesubrogeerde des schuldeischers, dat regt van keuze, die resolutoire actie verkregen heeft, onderzoeke men eenvoudig, of de schuldeischer, zonder de voldoening der schuld door den borg, zoodanig regt zou gehad hebben. Het is waar, door de betaling die de borg doet wordt de schuld, ten opzigte des schuldeischers, gekweten, en worden dus aan dezen de regtsvorderingen die hij, zonder die betaling, zoude gehad hebben ontnomen, maar dit is niets anders dan het noodwendig vereischte der subrogatie. Want, als de schuldeischer die regtsvorderingen behield, zoude natuurlijk de borg ze niet erlangen. Juist de regten dus die de betaling met subrogatie den schuldeischer afneemt brengt zij op den gesubrogeerde over. En nu komt het mij toch wel niet twijfelachtig voor, of een verhuurder heeft de resolutoire actie tegen zijnen huurder, wanneer deze, schoon behoorlijk gesommeerd, in gebreke blijft de achterstallige huur aan te zuiveren, en tot die wanpraestatie van den huurder doet het in regten niets af, of bovendien nog een borg voor de schuld aansprakelijk zij.

De waarheid van dit laatste zoude nogtans ontkend worden door de tweede stelling volgens welke de resolutoire actie eerst geboren wordt waar huurder en borg *beiden* in gebreke zijn. Als men waarlijk bedoeld mogt hebben eene dergelijke leer te verdedigen, zou ik niet aarzelen haar eene stellige dwaling te noemen. Haar grondslag zal moeten wezen, dat schuldenaar en borg beiden voor dezelfde verbindtenis aansprakelijk zijn. Doch, even waar als het is, dat zij gehouden zijn voor dezelfde schuld, wegens dezelfde zaak, even onloochenbaar is het, dat ieder hunner zijne eigene verpligtingen heeft, en dus de verbindtenis des schuldenaars, de hoofdverbindtenis, zoo als zij heet in de wet (1), eene andere is dan die welke de borg door *zijne* overeenkomst met den schuldeischer persoonlijk op zich geladen heeft (2). De borg alzoo die betaalt komt (gelijk, zoo veel ik weet, nog door niemand betwist is) niet de hoofdverbindtenis na, maar zijne eigene; voldoet niet aan het contract des schuldenaars, maar aan de overeenkomst die hij zelve gesloten heeft (3). Ja juist zijne betaling levert het blijk van de wanbetaling des schuldenaars, vermits zijne verbindtenis eerst werkzaam wordt waar de hoofdverbindtenis niet nagekomen is. « Borgtogt is eene overeenkomst waarbij « een derde *zich* ten behoeve van den schuldeischer ver- « bindt om aan de verbindtenis van den schuldenaar te « voldoen, *indien deze*, » zegt art. 1857 B. W., « *niet* « *zelf daaraan voldoet.* » De resolutoire acte nu kan alleen tegen de hoofdverbindtenis worden gerigt, daar de

(1) Art. 1858 B. W., onderscheiden van de verbindtenis uit borgtogt voortspruitende, art. 1882 B. W.

(2) Art. 1473 § 2 B. W.

(3) Sunt distinctae obligationes: una debitoris quae principalis est, altera fideiussorum quae est accessoria. Licet autem, sublata principali, intereat quoque accessoria, *non tamen, vice versa, extincta accessoria, simul tollitur principalis.* J. A SANDE, *de action. cess.* c. VII. § 11.

verbindtenis van den borg nimmer eene wederkeerige is, zoodat zij ook alleen uit de wanpraestatie van den hoofdschuldenaar ontstaat en de schuldeischer in eene wederkeerige verbindtenis die, om betaling te bekomen, zich tot den borg moet wenden, die actie noodwendig altoos hebben zal. Immers de schuldenaar staat tegenover den gesubrogeerde, gelijk hij zoude gestaan hebben tegenover den oorspronkelijken schuldeischer (1). Laten nu de feiten spreken. Hoe kan die huurder van wien in facto vaststaat, dat hij niets betaald heeft en behoorlijk in gebreke gesteld is, volhouden wel te hebben betaald en niet in gebreke te zijn? Konde hij dit, voorzeker de subrogatie zou ons weinig moeite meer baren, want dan zou, waar een borg betaalt, niet alleen de resolutoire actie, maar insgelijks die tot nakoming welke van dezelfde voorwaarden afhankelijk is nooit geboren worden, en dus bij borgtogt *alle* subrogatie ondenkbaar zijn. Doch zoo gemakkelijk kunnen wij ons van de zaak niet afhelpen, dewijl het stelsel, dat, om de resolutoire actie tegen den schuldenaar ontvankelijk te maken, niet alleen deze, maar ook nog een derde in gebreke behoort te zijn en, in het algemeen, dat iemand die in waarheid in mora is het niet zou wezen, omdat een ander het niet is (2), inderdaad en met de feitelijke toedragt en met het juridiek verstand al te zeer in strijd is. Kortom, bij deze geheele redenering ziet men over het hoofd (wat nogtans het wezen der subrogatie uitmaakt), dat de betaling des gesubrogeerden de verbindtenis laat bestaan en den schuldenaar niet bevrijdt,

(1) En daarom, toegegeven eens, dat de schuldeischer de keus nimmer metterdaad gehad had, zoude dit niets ter zake doen. Immers hij had toch stellig het regt om te kiezen, wanneer hem geene betaling gewierd. Welnu, in dat regt is de borg getreden wien nimmer iets is betaald.

(2) Mora sua cuilibet est nociva. *Reg.* 25 *de R. I.* VI.

zoodat deze zich tegen den gesubrogeerden op die betaling nooit kan beroepen.

II. Het tweede punt wordt zeer kort dus betoogd. «Vermits de schuldeischer den borg nimmer kan aanspreken «tot ontbinding van de hoofdovereenkomst, maar te zijnen «aanzien altijd beperkt is tot het vragen van de voldoening «der verbindtenis, doet hij *eo ipso*, door met den borg «te handelen, van het regt om ontbinding te vragen «afstand, zoodat, al had hij de keuze tusschen beide «actiën gehad, dan toch de keuze van die tot nako«ming der verbindtenis daarin ligt opgesloten» (1).

Ik ga hier het onderzoek welke regtsvorderingen de schuldeischer tegen den borg heeft, als niet ter zake dienende, voorbij en bepale mij tot de vraag: valt hier aan *keuze*, aan *afstand* te denken?

Eene *keuze* tusschen twee regtsvorderingen kan, dunkt mij, alleen daar worden aangenomen waar ééne dier regtsvorderingen waarlijk gekozen, d. i. aangevangen is (2). Maar als de schuldeischer de betaling aanneemt, het zij van den borg, het zij (want dit maakt, met betrekking tot hem, ten deze geen onderscheid) van den schuldenaar in persoon, verrigt hij eene geheel andere daad. Dan verbeurt hij niet de eene actie ten gevolge der voorkeur aan de andere geschonken, maar verliest hij eenvoudig beiden, omdat de kwijting der schuld hem natnurlijk van het regt om eene van beiden te kiezen berooft. Maar daarom juist gaat dat regt op den

(1) Blz. 105.

(2) Au surplus, le choix qui appartient à la partie entre l'exécution de l'engagement et sa résolution l'autorise tout naturellement à revenir d'un parti à l'autre; et elle peut toujours demander l'exécution après avoir demandé la résolution, ou réciproquement, tant qu'il n'y a pas eu une declaration de l'autre partie qu'elle acquiesce à la demande faite, ce qui formerait un nouveau contrat, ou un jugement qui constituerait le quasi contrat judiciaire et produirait le même effet. (Cassat. 2 Dec. 1811). MARCADÉ, *Cours de droit civ.* ad art. 1184 (IV. 151).

borg die betaalt over, dewijl hij door de subrogatie in de regten des schuldeischers treedt, niet zoo als zij door het aannemen der betaling zijn geworden, maar gelijk zij tijdens die betaling zijn geweest.

Evenmin valt hier te denken aan *afstand*. Wanneer toch van *afstand* sprake is, stelt men zich iemand voor die, ten behoeve van dengene met wien hij handelt, iets van zijn regt opgeeft en dus *zich zelf benadeelt*. De afstand hier bedoeld zou eene minder belangelooze natuur en meer van een voorbehoud hebben, want daardoor zou juist de borg, of hij met wien gehandeld wordt, benadeeld, en alleen de schuldeischer, of hij die afstand doet, benevens de schuldenaar die daarbij geene partij is, bevoordeeld worden. Veelmin dus, dat zulk een onnatuurlijke afstand zoo maar *eo ipso* aan te nemen ware, mist integendeel de schuldeischer daartoe de bevoegdheid. Want, had dergelijke afstand in waarheid plaats, het zou den borg van zijne verpligting om te betalen ontheffen, naardien hij dan, door des schuldeischers toedoen, niet meer in alle diens regten, hypotheken en voorregten zoude kunnen treden, art. 1885 B. W. Immers, juist omdat de wet daarover ten voordeele van den borg die betaalt beschikt heeft, mag de schuldeischer welke die betaling vraagt niets van zijne inschuld vervreemden.

III. Het meeste gewigt echter schijnt de schrijver zelve aan de bedenkingen te hebben gehecht die hij aan den aard der resolutoire actie ontleent. Begrijp ik hem wel, zoo komt zijn systema hierop neder.

Een verhuurder, gelijk een verkooper, gelijk ieder die in een wederkeerig obligo staat, vereenigt eene dubbele hoedanigheid in zich, heeft regten ja, maar ook verpligtingen; is schuldeischer en schuldenaar tevens. Wordt nu de verbindtenis te zijnen opzigte niet nagekomen, zoo wordt hij daardoor in iedere dezer hoeda-

nigheden beleedigd. Als *schuldeischer* heeft hij het regt zijne tegenpartij tot nakoming harer verbindtenis te noodzaken; als *schuldenaar* kan hij ontslag van zijne schuld verlangen, nu de voorwaarde zijner verpligtingen ontbreekt. «De resolutoire actie» leert men «komt «den verhuurder niet als schuldeischer toe. Het vragen «van ontbinding der overeenkomst is met het begrip «van *schuldeischer* in strijd. Die actie is, even als in «alle wederkeerige overeenkomsten, den verhuurder «gegeven, opdat niet de eene partij, niettegenstaande de «wanpraestatie van de andere, verbonden zou blijven, «maar zich ook van zijne verpligting zou kunnen ont«slaan. Hij, die de resolutoire actie instelt, handelt «niet als schuldeischer, maar als verbondene. Even als «in alle wederkeerige overeenkomsten, heeft ook de ver«huurder zich aan den huurder en dezen aan zich ver«bonden. In beide opzigten is hij verhuurder. Als ver«huurder vraagt hij de nakoming, als verhuurder even «zoo de ontbinding der overeenkomst. Maar in het eerste «geval is hij slechts schuldeischer; in het laatste ageert «*de schuldenaar* tot ontslag van de schuld, waartoe «hij zich verbond (1).»

Zoo wortelt dan de actie tot nakoming in het ius crediti, maar die tot ontbinding in het ius debiti. Tusschen beide deze regtsvorderingen, uit lijnregt tegenovergestelde beginselen gesproten, bestaat alzoo geen ander verband dan «dat zij niet tegelijk kunnen worden in«gesteld; dat het gebruik maken van de eene de andere «doet vervallen (2).» Allerminst mag men de resolutoire actie als een gevolg, eigenschap of regtsmiddel beschouwen der inschuld waarmede zij niets te maken heeft, waarvan zij juist de ontkentenis is. Een borg echter «verbindt zich alleen jegens een schuldeischer, verder

(1) Blz. 606.
(2) t. z. pl.

«komt er geen borgtogt te pas. Nu is de verhuurder «slechts schuldeischer, in zooverre hij krachtens zijn «huurcontract het regt heeft om den huurprijs te vor- «deren.» Wat niet tot die schuldvordering behoort en dus geen regt des schuldeischers, *als zoodanig*, uitmaakt, kan mitsdien door subrogatie ook niet overgaan op den borg.

Het is hier vooral, dat ik gaarne alle regt laat wedervaren aan de bekwaamheid waarmede de geachte bestrijder zijn stelsel weet uiteen te zetten, maar het is juist daarom, dat ik mij te meer voel aangezet om dat stelsel hetgene, m. i., op eene volslagen omkeering van de begrippen van schuld en inschuld berust met alle kracht te wederleggen.

Mr. v. B. F. draagt zijne beschouwing van het regt om ontbinding der overeenkomst te vragen als eene zuiver oorspronkelijke voor en zij is dan ook, althans voor zoo veel mij bewust is, geheel nieuw en met de leer van alle, zoo oude, als nieuwe, schrijvers, en de stellige uitspraken reeds der Romeinsche regtsgeleerden in strijd. Men kan zulks het gevoeglijkste aantoonen door middel der resolutoire actie die de verkooper heeft bij wanbetaling van den koopprijs.

Het Romeinsche regt gaf die actie (waarmede, volgens Pothier (1), le vendeur conclut à la résolution du contrat et en conséquence à la restitution de la chose vendue) alleen in geval, met behulp der zoogenaamde lex commissoria, de ontbindende voorwaarde *uitdrukkelijk* was bedongen. Het Fransche regt echter ging, reeds tijdens Pothier (2), een stap verder, en nam stilzwijgend zulk een

(1) Traité du contrat de vente § 466. (Ed. Dupin. II. 207.)

(2) Mais comme, le plus souvent, on ne peut, sans de grands frais, se faire payer de ses débiteurs, on a été obligé de se déporter dans les tribunaux de la rigueur de ses principes, et l'on admet un vendeur à demander la résolution du contrat de vente pour cause de défaut de

beding aan, doch bemoeilijkte alsdan den eischer door eenige formaliteiten. De nieuwere wetgevers lieten ook die formaliteiten wegvallen (1). Maar het spreekt van zelf en is, geloof ik, dan ook nog niet betwist geworden, dat het voor het wezen der resolutoire actie onverschillig is, of de ontbindende voorwaarde waaruit zij ontstaat uitdrukkelijk bedongen of stilzwijgend verondersteld zij (2). De Romeinsche regtsleer is ten deze dus nog geheel toepasselijk. Volkomen op dezelfde wijze als onze wet aan dengene te wiens opzigte de verbindtenis niet is nagekomen, gaf het oude regt aan den verkooper die de lex commissoria bedongen had de keuze om òf nakoming òf ontbinding te eischen (3). Maar welke van beide deze zoo tegenstrijdige veroordeelingen hij koos, bij vroeg ze, de eene zoowel als de andere, met dezelfde actie, met de ACTIO VENDITI (4). Le pacte commissoire, leert POTHIER (5), étant une clause apposée au contrat de vente, et qui payement du prix, *quoiqu'il n'y ait pas de pacte commissoire.* Il y a seulement cette différence que etc. l. l. § 476 (II 210, 211).

(1) Artt. 1654—1658 C. C. 1553 B. W.

(2) ZACHARIAE, *Handb.* § 302. (II. 233. 4te Aufl.) MARCADÉ, ad art. 1184. (IV. 451—453.)

(3) LL. 4 § 2, 7 D. *de leg. comm.* (18, 3.)

(4) Wenn bey einem, unter der lex commissoria geschlossenenen, Kauf der Zahlungstag nicht eingehalten ist, so hat der Verkäufer die Wahl, mit der actio venditi entweder den Kaufgeld einzuklagen, oder aus dem Nebenvertrag die Sache zurück zu forderen. Stellt er die eine dieser Klagen an, so kann er nicht mehr zu der anderen zurückkehren. Hier ist es sogar die gleichnamige Klage, womit er beide Ansprüche verfolgt; aber diese Ansprüche haben nicht nur einen verschiedenen Inhalt, sondern sie stehen zu einander in einen widersprechenden, also ausschliessenden, Verhältniss. v. SAVIGNY, *Syst.* V. 257.

(5) l. l. § 464 (II. 207.) Hoe de oude praktijk aan de algemeene resolutoire conditie bij alle wederkeerige verbindtenissen gekomen is, heldert POTHIER, *Traité des Obligat.* § 672. (I. 406) niet op. Doch bij BRUNNEMAN, *Comm. ad Pand.* vindt men op L. 54 § 1 D. *Loc.* (19.2) opgemerkt, dat de middeneeuwsche practici daaruit den regel «*frangenti fidem etc.*» en eene algemeene resolutoire conditie bij wederkeerige over-

en fait partie, l'action qui en nait est une branche de l'action personnelle ex vendito. Qui ea lege praedium vendidit, ut, nisi reliquum pretium intra certum tempus restitutum esset, ad se reverteretur, si non precariam possessionem tradidit, rei vindicationem non habet, sed actionem EX VENDITO L. 3 C. *de pact. int. emt. et vend.* (4. 54.) Is nu echter de resolutoire actie eene der vormen van de actio venditi, zoo is zij gewis een regtsmiddel van des verkoopers *inschuld*, behoort zij voorzeker onder de regten die hij, *als schuldeischer*, bezit (1).

Trouwens andere *regten* heeft hij niet. Het is waar, dat een verkooper, een verhuurder, kortom een iegelijk die in eene wederkeerige verbindtenis staat, schuldeischer en schuldenaar tevens is, maar men noemt hem schuldeischer, in zoover hij regten, d. i. zijne wederpartij verpligtingen, heeft, en daarentegen schuldenaar, in zoover, omgekeerd, hij verpligtingen, d. i. zijne wederpartij regten, heeft. Zoo opgevat, bewijst de onderscheiding, in plaats van tegen, juist voor mij. Want, dat het regt tot keuze, de resolutoire actie, hem in art. 1303 B. W. toegekend, tot de *regten* des *verhuurders* behoort (2),

keerige overeenkomsten afleiden. Dit laatste wordt bevestigd door de GLOSSE ad h. l. Item not. hic quaedam *tacite subintelligi*. De eerste regel is klaarblijkelijk niet anders dan *reg.* 75 de R. J. VI. Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari cui fidem a se praestitam servari recusat. Bekend is het, dat DINUS, de vervaardiger dier regulae iuris, daarop een commentaar geschreven heeft die zeer in aanzien werd gehouden. v. SAVIGNY, *Gesch. des Röm. R. im Mittelalt.* V. 399 (1e. Aufl.) In dien commentaar vindt men nu inderdaad tot opheldering van reg. 75 aangevoerd: item si locavi alicui domum pro pensione certa et promisi nunquam expellere sub certa poena et eum expellero, quia pensionem non solvit, non potero conveniri ad poenam, quia frustra sibi postulat a me fidem servari qui servare fidem recusat, met beroep op L. 54 § 1 D. *loc.* Het beginsel schijnt dus ontleend aan het Canonisch regt. Cf. c. 3. X. *de loc. et cond.* (3. 10.)

(1) TOULLIER, *Droit civil.* VI. §§ 566, 571.

(2) Zoo rangschikt ook de wet de resolutoire actie des *koopers* onder

is buiten tegenspraak. Op dit eenvoudig begrip berust voorts de bekende leer der drie soorten van verbindtenissen. In de eene soort is aan de eene zijde al het regt, aan de andere al de verpligting; is de een schuldeischer, de ander zuiver schuldenaar, en wordt dus slechts ééne actie, en wel eene directa, geboren. In de andere soort zijn regt en verpligting over en weder gemengd, doch zóó, dat aan den eenen kant het regt, aan den anderen de verpligting de bovenhand heeft. Beide partijen hebben dus eene actie, maar de eerste eene directa, de laatste eene contraria. In de derde soort eindelijk wegen regt en verpligting elkander wederzijds op, is elke partij schuldeischer en schuldenaar te gelijk, en heeft dus iedere van beiden eene actio directa. Doch voor Mr. v. B. F. was het voorbehouden eene vierde soort uit te denken waarin niet alleen iedere partij schuldeischer en schuldenaar tevens zijn zoude, maar bovendien in iedere dezer hoedanigheden afzonderlijke regten en verpligtingen had. Althans wie van *regten eens verbondenen* gewaagt, wie de *regten* des verhuurders wil indeelen in de zoodanigen die hij als schuldeischer, en de *zoodanigen die hij als schuldenaar* heeft, moet natuurlijk gelijke verdeeling ook op zijne *verpligtingen*, even als op de regten en verpligtingen *des huurders*, toepassen. Vreemde leer die tot de willekeurigste gevolgtrekkingen leidt! Zoo vindt men herhaaldelijk en met klem beweerd, dat het regt des verhuurders, als *schuldeischer*, zich bepaalt tot de vordering der huur. Evenwel zal het geene herinnering behoeven, dat de huurder nog vele andere verpligtingen heeft voor wier gevolgen, b. v. in geval van art. 1600 B. W., de borg evenzeer aansprakelijk zijn kan (1). Indien nu de verhuurder de regten die aan deze verpligtingen beantwoorden niet, als *schuld-*

de *verpligtingen des verkoopers* art. 1516; en omgekeerd, art. 1553 B. W.

(1) Art. 1862. B. W.

eischer, bezit, in welke hoedanigheid heeft hij ze dan?

Van denzelfden aard is de wanstaltige voorstelling, hier van den eischer met de resolutoire actie gegeven, waarin hij wordt afgeschilderd als *een schuldenaar die ageert tot ontslag van de schuld waartoe hij zich verbond.* Maar een schuldenaar die ageert is een ondenkbaar wezen, want aan een schuldenaar geeft men eene exceptie, maar regtsvorderingen heeft alleen een schuldeischer. Immers: nihil aliud est actio quam ius *quod sibi debeatur* iudicio persequendi (1). En: *creditorum* appellatione non hi tantum accipiuntur qui pecuniam mutuam crediderunt, sed *omnes quibus ex qualibet causa debetur* (2).

Toegegeven dan voor een oogenblik, dat de resolutoire actie strekt om den eischer ontslag te bezorgen van zijne schuld, het regt tot die actie ontstaat klaarblijkelijk uit de krenking aan zijn regt van inschuld door des gedaagden wanpraestatie toegebragt. De aard eener actie nu wordt niet door haar onderwerp, maar door hare oorzaak (causa) bepaald. Doch die voorstelling is bovendien eene geheel verkeerde. De strekking der resolutoire actie is eene gansch andere, en omvat veel meer; want haar onderwerp is *onthinding der overeenkomst met vergoeding van kosten, schaden en interessen.* Niet een eenzijdig ontslag, vernietiging der gansche regtsbetrekking is haar doel; algeheele verscheuring van den regtsband die tusschen partijen bestond. Van die ontbinding der overeenkomst is ongetwijfeld, onder anderen, een der gevolgen, dat de zegevierende partij van hare schuld wordt ontslagen, maar is dit niet evenzeer van de onderliggende waar? En

(1) L. 51 D. *de O. et. A.* (44.7).

(2) L. 11 D. *de V. S.* (50.16). *Δανειστὴν δὲ τίθεμεν*, zegt JUSTINIANUS, Nov. IV. c. III. § 1, *τοῖς ἀρχαίοις ἀκολουθοῦντες νόμοις, πάντα τὸν ἀγωγὴν ἔχειν κατά τινος δυνάμενον.*

wanneer het geoorloofd kon wezen voor het wezenlijk onderwerp der actie een harer gevolgen, willekeurig gekozen, te stellen in de plaats, zoude dan niet met even veel regt, als ginds ten opzigte des eischers, hier ten aanzien des gedaagden mogen worden beweerd, dat die actie strekt om *hem* ontslag van *zijne* schuld te bezorgen, en de *inschuld* des eischers te doen vernietigen? Neen: opheffing der regtsbetrekking tusschen partijen naar alle zijden van in- en uitschuld heen, ontbinding der overeenkomst met al den aankleve van dien is wat de resolutoire actie beoogt en bewerkt. En deze ontbinding wordt niet in dier voege gevraagd, dat zich eenvoudig de eischer het verlies zijner inschuld tegen ontslag van zijne verpligtingen getroost, maar gaat integendeel van *vergoeding van kosten, schaden en interessen* vergezeld. Aan een schuldenaar eene regtsvordering te geven waarbij hij ontslag van zijne schuld vraagt, en schadevergoeding bovendien, is, dunkt mij, de ongerijmdheid ten top gevoerd. Maar een schuldeischer wiens regt de wanpraestatie verijdelde de bevoegdheid te verleenen om, onder opoffering zijner inschuld, de ontbinding der overeenkomst met volledige schadeloosstelling te vorderen, ziedaar wat zich althans met het gezond verstand laat overeenbrengen en de wet in waarheid bedoelt. «Degene,» zegt art. 1303 B. W., te «wiens opzigte de verbindtenis niet is nagekomen, heeft «de keus om of de andere partij, indien zulks mogelijk is, «tot de nakoming der overeenkomst te noodzaken of derzel«ver ontbinding te vorderen met vergoeding van kosten, «schaden en interessen.» Sedert wanneer komt men verbindtenissen na ten opzigte des schuldenaars en niet des schuldeischers? Lijdt het twijfel, dat beide deze actiën hier op ééne lijn gesteld en als even zoo vele regtsmiddelen des schuldeischers beschouwd worden? Welnu, wat is zijne inschuld anders dan het inbegrip van alle

zijne regten en der middelen waardoor hij ze gelden doet? «Les actions, zegt TOULLIER, (1) les privilèges, les hypothèques, le droit de contrainte par corps, celui d'agir contre les cautions, la solidarité, l'exécution, etc., tout est compris sous l'expression générale des *droits*. Il en est de même de l'expression des *actions*. La subrogation dans les *actions*, ou dans *toutes les actions* du créancier contiendrait la cession de tous ses *droits*, car le droit et l'action sont deux corrélatifs nécessaires; il n'y a point de droit sans action, ni d'action sans droit, puisque l'action n'est pas autre chose que la faculté de réclamer en justice ce qui nous est dû.» En daaronder behoort ook de resolutoire actie. «En un mot le subrogé peut exercer, sans exception, tous les droits que pouvait exercer le subrogeant. Ainsi par exemple celui qui a prêté ses deniers, avec subrogation, pour payer le prix d'une vente *peut faire résoudre le contrat, faute de paiement, comme le vendeur lui-même le pouvait faire* (2).»

Ik meen dus, niettegenstaande het door Mr. v. B. F. aangevoerde, te moeten volharden bij het stelsel, door de Fransche juristen bij wie men ons geval behandeld vindt aangekleefd, dat de verhuurder uit de wanbetaling des huurders de keuze van art. 1303 B. W. (1184 C.C.) verkregen heeft, en de borg die betaalt van regtswege in die keuze wordt gesubrogeerd.

Deze juristen echter, en hierin week ik van hen af, leggen den borg bij de uitoefening der aldus erlangde resolutoire actie aan een dubbelen band. Zij vorderen, in de eerste plaats, dat hij nimmer handele in strijd met de belangen des schuldeischers, en beroepen zich daarvoor op de bepaling van art. 1439 B. W. (1252 C. C.). Met hetgeen door mij nopens de specialiteit van dit art.

(1) *Droit Civil.* VII. § 120.

(2) l. l. § 166.

is opgemerkt verklaart Mr. v. B. F. het geheel eens te zijn. Niet te ontkennen evenwel is het, dat het zijn oorsprong te danken heeft aan eene plaats van POTHIER waarin deze, als reden van het privilegie des schuldeischers, opgeeft: «que la subrogation ne peut jamais «être opposée, ni préjudicier au créancier qui a sub«rogé.» (1)

In de tweede plaats willen die schrijvers, dat de borg, ook als gesubrogeerde des schuldeischers, altoos zal blijven binnen de perken van zijn regt tot verhaal. Dit gevoelen is consequent, zoodra men met MERLIN, LA GRAPPE, DUVERGIER en vooral MARCADÉ (2) aanneemt, dat de subrogatie niet de oorspronkelijke schuldvordering op den gesubrogeerde overbrengt, maar alleen de regtsvordering tot verhaal die de derde betaler uit eigen hoofde verkrijgt met de garanties dier schuldvordering welke zelve te niet gaat versterkt. Het voornaamste argument voor deze leer is, dat de betaling met subrogatie, volgens art. 1418 B. W. (1236 C. C.), eene *kwijting* der schuld bevat, en het voortleven eener *gekwetene* schuld ondenkbaar zou zijn. Hiertegen merkte ik op, dat in allen gevalle dit in nog sterker mate waar zoude zijn ten aanzien van het in stand blijven der garanties eener te niet gegane schuld (3);

dat integendeel uitdrukkelijk in de wet gezegd wordt, dat de gesubrogeerde in de plaats van den subrogant treedt (4);

dat het argument, uit art. 1418 B. W. ontleend, daardoor wordt weggenomen, dat de betaling met subrogatie

(1) *Intr. aux Coutumes d'Orléans*, Chap. XX. § 87 (X. 354).

(2) La subrogation n'est que l'attribution *des garanties* de l'ancienne à *une créance nouvelle* résultant d'une gestion d'affaires. ad art. 875. (III. 281).

(3) Argument van TOULLIER, *Droit civil* VII. § 123 in f. (in de nt.).

(4) Art. 1436 B. W.

slechts eene *relative* kwijting, of eene kwijting der schuld *ten opzigte van den schuldeischer*, bevat;

en dat eindelijk zoodanige *relative* kwijting thans mogelijk geworden is, doordien het tegenwoordig regt schuldvorderingen beschouwt als zaken die voor vervreemding, voor bezit en eigendom vatbaar zijn, zoodat het regt van inschuld heeft erlangd eene onpersoonlijke natuur waarmede verandering in den persoon des schuldeischers vereenigbaar is.

Dit gevoelen nu, dat de subrogatie inderdaad een overgang der gekwetene inschuld bewerkstelligt, wordt dan ook door de meeste uitleggers, zoo als door Toullier, Duranton, Zachariae, Mourlon en anderen omhelsd. Laatstgenoemde schrijvers echter die trouwens niet schijnen te hebben gekend, ja grootendeels niet hebben kunnen kennen wat de nieuwere Duitsche wetenschap, en bepaaldelijk Mühlenbruch's voortreffelijke monographie (1), te dien aanzien aan het licht gebragt heeft, hebben zich niet altijd evenzeer voor verwarring met de Romeinsche regtsoverleveringen weten te behoeden. Daarom voegde ik er een woord ter herinnering aan de Romeinsche begrippen bij volgens welke geene overdragt van het *regt* van inschuld geschieden kon, maar slechts een afstand der actie die, in de kunsttaal *cessie* geheeten, op het mandatum actionum berustte (2).

Deze opmerkingen omtrent het wezen der subrogatie zijn nu door mijnen geachten bestrijder op eene waarlijk

(1) *Die Lehre von der Cession der Forderungsrechte.* 3te Aufl. 1836.

(2) Obligationes quoquo modo contractae nihil eorum recipiunt, nam quod mihi ab aliquo debetur, id si velim tibi deberi, nullo eorum modo quibus res corporales ad alium transferuntur id efficere possum; sed opus est, ut iubente me tu ab eo stipuleris: quae res efficit, ut a me liberetur, et incipiat tibi teneri, quae dicitur Novatio obligationis. Sine hac vero novatione non poteris tuo nomine agere, *sed debes ex persona mea quasi cognitor aut procurator meus experiri.* Gai. II. § 38, 39.

vreemde wijze misverstaan, zoo zelfs, dat, waar door mij op de mandaats-betrekking was gedoeld die, in het algemeen, tusschen den cedent en zijnen procurator in rem suam bestond, door hem is gedacht aan de actio mandati contraria van den fideiussor tegen den schuldenaar, en de actio mandati directa van den mandans tegen den schuldeischer; (1) — of, waar MOURLON het karakter der betaling met subrogatie, in het algemeen, zeer juist dus omschrijft: «payement de la dette et «survie de la créance au profit de celui qui le fait.» zulks door hem, als eene bijzondere eigenschap der subrogatie van regtswege, is aangemerkt (2). Deze misvattingen moeten ongetwijfeld worden geweten aan het al te gedrongene der toen door mij gebezigde uitdrukkingen, en, om die fout goed te maken, wil ik, liever dan mij tot eene dorre polemiek te bepalen, en op het gevaar af van in een ander uiterste te vervallen, aan eene meer uitgewerkte vergelijking tusschen het Romeinsche en hedendaagsche regt mijne krachten beproeven.

Romeinsch regt.

Intercessio, of het op zich nemen der verbindtenis van een derde (3), konde in het Romeinsche regt op meer

(1) Blz. 608 in de nt. Ik ben echter malicieus genoeg om te vermoeden, dat de schrijver L. 14 C. *de Fideiuss.* (8.41) welke hij aanhaalt zelve niet vergeleken heeft, vermits de daarin voorkomende beschrijving der *cessie*: si facta nominis redemtione solutiò celebrata est, VOBISQUE MANDATAE SUNT ACTIONES hem anders de oogen had *moeten* openen. Mandat*a* is toch niet mandat*i* actio.

(2) Blz. 608, 609. Daarenboven is dat *voortleven der inschuld* geenszins eene fictie, maar eene waarheid. Het eenige fictive element in de subrogatie is, m. i., dit, dat de regten van den gesubrogeerde gerekend worden naar die welke de subrogant *zou* gehad hebben.

(3) Der Begriff der Intercession, welcher mehrere, sonst sehr ver-

dan eene wijze geschieden, doch de vormen der eigenlijke borgstelling die het onderwerp van dit onderzoek uitmaakt bepaalden zich hoofdzakelijk tot de fideiussio (1) en het mandatum qualificatum (2).

Fideiussio.

De fideiussor was iemand die zich door stipulatio ten behoeve des schuldeischers aansprakelijk stelde voor de schuld van een derde (3). Zijne verbindtenis was dus een accessorium dier schuld welke ook de zijne werd, zoodat hij tot den eigenlijken schuldenaar in betrekking stond van correus en de betaling door een hunner gedaan beiden bevrijdde, en de gansche verbindtenis deed te niet gaan (4). Van zijnen kant had de schuldeischer de keus aan wien hunner hij zich houden wilde, doch verloor, sprak hij een van beiden in regten aan, ten gevolge der bekende litisconsumtie zijne vordering ook tegen den ander, en moest zich alzoo met de veroordeeling des aangesprokenen vergenoegen (5).

schiedene Geschäfte umfasst, ist: Uebernahme einer fremden Obligatio. PUCHTA, *Vorles.* § 403 (II. 241.)

(1) Van de in het Justiniaansche regt niet meer bekende sponsores en fidepromissores (GAI. III. § 115) die zich eveneens door stipulatio verbonden behoeft niet gesproken te worden, evenmin als van het constitutum pecuniae dat door eenvoudig beding gesloten werd, en soms (constitutum debiti alieni) mede eene soort van borgtogt konde in zich sluiten. D. *de pecun. const.* (XIII. 5.) C. *de constit. pecun.* (IX. 18.)

(2) D. *de fideiussoribus et mandatoribus* (46. 1.) C. *de fideiuss. et mand.* (VIII. 41.)

(3) GAI. III. § 92, § 116. L. 1 § 2 D. *de O. et A.* (44. 7.)

(4) Pr. J. *Qu. mod. obl. toll.* (3. 29.)

(5) PAUL. *R. S.* II. XVII. § 16. L. 62. D. *h. t.* LL. 5, 19 C. *h. t.* KELLER, *Litisc.* 435, fgg. JUSTINIANUS beroofde de litiscontestatio van dit gevolg L. 28 C. *h. t.*, doch voerde daarentegen het beneficium ordinis in. Nov. IV.

Zijn regt tot verhaal.

Wanneer de fideiussor, het zij vrijwillig, het zij ten gevolge eener regterlijke veroordeeling, betaald had, was hij evenwel geenszins bevoegd om reeds alleen uit dien hoofde zijn verhaal op den hoofdschuldenaar uit te oefenen. Integendeel, om dergelijk verhaal te hebben, moest hij met dien hoofdschuldenaar in de eene of andere regtsbetrekking staan van zoodanigen aard, dat daaruit, volgens algemeene beginselen van regten, eene regtsvordering van die strekking geboren werd. Met andere woorden, het Romeinsche regt gaf hem geene actie, op dat hij zich zoude mogen verhalen, maar erkende dat hij zich zoude mogen verhalen, omdat hij eene actie had die tot dit doel konde leiden (1).

In den regel nu bestond die actie in de actio contraria mandati of de actio contraria negotiorum gestorum (2).

Bijaldien namelijk de fideiussor zich verbonden had op bekomen last van den schuldenaar, welke last zelfs stilzwijgend verleend werd, was hij natuurlijk, volgens de gewone regelen van mandaat, geregtigd om met eerstgenoemde regtsvordering te eischen, dat zijn lastgever

(1) Ein Anspruch des Bürgen gegen den Hauptschuldner, und namentlich ein Regress gegen diesen, ist keineswegs schon durch die Thatsache der Intercession selbst begründet; er setzt also entweder die Cession der Klage des Glaubigers, oder ein *besonderes obligatorisches Verhältniss* zwischen Ihnen voraus. PUCHTA, *Pand.* § 406.

(2) Want stond de borg toevallig in eene andere regtsbetrekking met den schuldenaar waaruit hij eene actie tot verhaal ontleenen kon, bediende hij zich van deze. Voorbeelden: L. 52. D. *Mand.* (17. waarin de borg ageert met eene *condictio*. L. 10 § 5 D. *eod.* waarin eene utilis actio quasi institoria gegeven wordt tegen dengene die een gemagtigde geld had opgenomen. L. 5 § 1 D. *de lib. leg.* (3. waarin de borg wordt voorgesteld als vennoot des schuldenaars, e-

hem kost- en schadeloos houden zou (1), even als hij aan dezen voor de behoorlijke uitvoering van den aangenomen last met de actio mandati directa verantwoordelijk was (2).

Als daarentegen de fideiussor zich verbonden had zonder last, zagen de Romeinen in zijne handeling eene negotiorum gestio, en gaven derhalve wederkeerig aan den schuldenaar de actio negotiorum gestorum directa tegen den fideiussor en aan den fideiussor de actio negotiorum gestorum contraria tegen den schuldenaar, met welke laatste hij dan vergoed kreeg wat hij ten voordeele des schuldenaars had uitgeschoten (3). Maar het spreekt van zelf, dat dit niet mogt geschieden met verbreking der palen door het gemeene regt aan de negotiorum gestio gesteld. Wanneer derhalve de fideiussor donandi animo betaald of gehandeld had niets slechts zonder last, maar zelfs tegen den uitgedrukten wil des schuldenaars, bezat hij tegen dezen noch actio mandati noch actio negotiorum gestorum, en miste dus zijn verhaal (5).

(1) Gai. III. § 127. § 6. J. *h. t.* LL. 6 § 2, 10, 11, 21, 38 § 1 D. *Mand.* (17. 1.) LL. 2, 6, 10 C. eod. (4. 35.)

(2) LL. 8 § 7, 59 § 1 D. *Mand.* (17. 1.) L. 2 D. *de P. et H.* (20. 1.) Cf. L. 1 C. *de dolo* (2. 21.)

(3) LL. 6 § 2, 20 § 1 D. *Mand.* (17. 1.) LL. 4, 46 § 1 D. *de neg. gest.* (3. 5.)

(4) L. 4 D. *de neg. gest.* (3. 5.) LL. 6 § 2, 40, 53 D. *Mand.* (17. 1.), L. 5 pr. D. *de lib. leg.* (34. 3.) L. 1 § 19 D. *si quid in fraud.* (38. 5.) L. 24 C. *de neg. gest.* (2. 20.) Chambon, *Die negotiorum gestio* 79.

(5) Ten zij, door de bijzondere omstandigheden der zaak, hij met den [illegible]uldenaar in eenig ander obligo, societas b. v., stond, of verhaal had [illegible]een derde op wiens last hij misschien borg gesteld had. LL. 1 §§ 2, [illegible] 1, 53 D. *Mand.* (17. 1.) Ja in L. 31 pr. D. *de neg. gest.* (3. 5) d[illegible]t zelfs de borg met de actio negotiorum gestorum zijn verhaal op din[illegible]rde.

Evenmin had hij zulks op zijne cofideiussores (1) of de voor de schuld verpande goederen (2). Integendeel, de betaling, door hem gedaan, bevrijdde die cofideiussores en lostte die panden, dewijl daardoor niet alleen zijne persoonlijke gehoudenheid ophield, maar de hoofdschuld zelve met al haar gevolg werd gedelgd.

Volgens de leer van het Romeinsche regt heeft alzoo de fideiussor, *als zoodanig*, geen verhaal. Hij kan dit slechts dan op den schuldenaar uitoefenen, als hij met dezen in eene bijzondere, daartoe aanleiding gevende, regtsbetrekking staat.

Beneficium cedendarum actionum.

Doch in het vervolg van tijd kwam men er toe, door redenen van billijkheid bewogen, om den borg te vergunnen van niet dan tegen cessie zijner actie den schuldeischer te voldoen (3). Gewoonlijk heet men dit regt beneficium cedendarum actionum. Om er zich een helder denkbeeld van te vormen behoort men eene juiste voorstelling te hebben, zoo van hetgeen waarin de cessie van actie eigenlijk bestond, als van de wijze waarop het beneficium werd gehandhaafd.

Wezen der cessie (4).

De Romeinsche regtsleer omtrent verbindtenissen grondde zich op deze twee strenge en naauw verbondene

(1) Want aan negotiorum gestio valt ten hunnen opzigte niet te denken, en zelden zal het voorkomen, dat zij elkanders mandatarissen zijn. Van een absoluten regel echter mag dus ook hier geen sprake zijn. Donellus, ad L. 11 C. *h. t.*

(2) L. 39 D. *h. t.* L. 11 C. *h. t.*

(3) L. 17 D. *h. t.* L. 21 C. *h. t.*

(4) Mühlenbruch, *Cession.* Puchta, *Instt.* § 267. III. 59. Weiske's *Rechtslexicon in v.*

beginselen. Vooreerst, dat geene verandering in den persoon des schuldeischers (ten zij door erfopvolging) met het wezen der obligatio vereenigbaar is (1); iets wat de inschuld maakte tot een bloot persoonlijk en onvervreemdbaar regt hetwelk geene overdragt toeliet, en dus in ieder opzigt een tegenhanger was van het regt van eigendom. Ten tweede, dat niemand zich aan anderen of anderen aan zich verbinden konde door middel van een derde die zich niet bevond in zijne huisvaderlijke magt (2). Als dus iemand een vriend belastte met het verrigten van eene of andere zaak, het sluiten van een koop, b. v., verbond de lasthebber niet zijn meester, maar zich zelf, waarvan het gevolg was, dat niet deze, maar gene, met de actio venditi jegens den verkooper aansprakelijk was, even als hij, en niet zijn meester, bevoegd was om tegen dien verkooper de actio emti in te stellen.

In het vroegste tijdvak kwam bij dit alles nog dit, dat, uitgezonderd eenige weinige gevallen, ook bij de legis actio de persoonlijke tegenwoordigheid der partijen vereischt werd (3), weshalve, zoo lang zij het eenig middel om een regtsgeding te voeren opleverde, in het proces de tusschenkomst van derde personen insgelijks buiten gesloten bleef (4).

Wilde men regten en verpligtingen van een lasthebber op zijn meester, of, in het algemeen, van den een op den ander over brengen, er schoot toen niets over dan zijne toevlugt te nemen tot eene omslagtige novatio waarin alle drie de partijen moesten toestemmen (5).

(1) L. 25 § 2 D. *de usufr.* (7.1). Gai. II. § 38.

(2) § 5 J. *per. quas pers. nob. acquir.* (2.9). L. 73 § 4 D. *de R. I.* (50.17).

(3) L. 123 D. *de R. I.* (50.17).

(4) Gai. IV. § 82. pr J. *de iis, per quos agere* (4.10).

(5) Gai. IV. § 38.

Doch de groote omwenteling, door de invoering der formulae veroorzaakt, gaf ook hier eene geheel andere gedaante aan de zaak (1). Men veroorloofde namelijk aan de gedingvoerende partijen om zich door gemagtigden te doen vervangen (2). Oorsponkelijk geschiedde dit dus, dat eene der partijen haren gemagtigde in iure aan de tegenpartij tot cognitor gaf (3), en haar met hem litiscontestatio liet sluiten (4). Die litiscontestatio had nu ongeveer dezelfde gevolgen als de novatio, want zij deed de oorsponkelijke actio te niet gaan (5) en maakte voortaan den gestelden gemagtigde tot de eigenlijke partij, of, zoo als de Romeinen zeggen, *dominus litis* (6), zoodat het vonnis en het regt van executie niet door of tegen zijn meester, maar door en tegen dien gemagtigde werd verkregen (7). Hieraan beantwoordde de formula wier intentio de namen der eigenlijke partijen behelsde, maar in wier condemnatio in zoodanig geval de gemagtigden werden genoemd (8).

Dit overbrengen van het proces op een derde, dit zoogenaamd dominium litis, bood nu eene schoone gelegenheid aan om, zonder krenking van het beginsel, inderdaad regten en verpligtingen overtebrengen, en de Romeinen verzuimden niet er gebruik van te maken. Immers de eischer behoeft slechts bij de volmagt het beding te voe-

(1) Bethmann Hollweg, *Ueber Repräsentation im Prozess. Versüche.* 158.

(2) Gai. IV. § 82. pr. J. *de iis, per quos agere.* (4.10).

(3) Gai. IV. § 83. Fr. Vat. § 317—319.

(4) Fr. Vat. § 263. L. 11 § 1 D. *de Novat.* (46.2).

(5) Gai. III. § 180, 181. Keller, *Litiscontestation u. Urtheil.*

(6) LL. 4, 5 D. *de appellationibus.* (49.4). LL. 22, 23 D. *de proc.* (3.3).

(7) Fr. Vat. § 317. Bij den cognitor non in rem suam datus droeg de praetor de actio iudicati actief en passief weder op den meester over.

(8) Gai. IV. § 86.

gen, dat zijn zaakgelastigde het proces voor eigen rekening voeren en wat er van komt voor zich behouden zal, en hij heeft wel *niet zijne inschuld overgedragen*, maar toch, wat, in beginsel hemelsbreed verschillend, in de gevolgen vrij wel op hetzelfde nederkomt, *zijne actie afgestaan* (1). In het geven eener volmagt met zulk beding bestond nu de cessie, en de cessionaris onderscheidde zich van ieder ander procurator ad agendum datus alleen hierdoor, dat hij procurator *in rem suam* was (2).

Deze instelling ontwikkelde zich spoedig, en ontdeed zich weldra van de banden waarin men, bij hare opkomst, haar had bekneld gehouden. Het duurde namelijk niet lang of men liet den eisch, dat de gevolmagtigde in iure aan de tegenpartij moest gegeven worden, vallen, en vergenoegde zich met een gewoon mandaat (3) en het vorderen, waar dit noodig scheen, van behoorlijke cautie (4). Voorts bleef men niet afwachten tot de litiscontestatio den procurator in rem suam tot dominus litis gemaakt had (5), maar verschafte hem in de denunciatio een middel om zich reeds vroeger met den schuldenaar in betrekking te stellen (6).

Op deze wijze breidde zich de cessie, waaraan de strenge regelen die men nopens de tusschenkomst van derde personen in ieder ander opzigt volgde zoo groote behoefte hadden doen ontstaan, sterk uit. Niettegenstaande de buitengemeene talrijkheid harer oorzaken, kan men in het algemeen twee gevallen onderscheiden. De

(1) Gai. II. § 39.

(2) LL. 33 § 5, 34 D. *de proc.* (3.3).

(3) Gai. II. § 39. IV. § 84.

(4) Gai. IV. § 96. 97. Fr. Vat. § 317. 333.

(5) L. 16 D. *de proc.* (3.3).

(6) L. 2 C. *de nov.* (8.42). L. 55 D. *de proc.* (3.3). L. 4 C. *quae res pignori.* (8.17).

cessie was namelijk òf eene geheel *vrijwillige* òf eene *verpligte* (1). Tot de vrijwillige was natuurlijk ieder schuldeischer evenzeer bevoegd als tot het geven van elken anderen last, en in vele gevallen was hij daartoe in regten zelfs verpligt. Alle die gevallen hier op te noemen zou even ondoenlijk als overbodig zijn, doch het is voor het regt verstand van het volgende noodig hierop de aandacht te vestigen, dat een dergelijk regt op cessie gehandhaafd werd òf met eene actie (2), òf blootelijks met eene exceptio (3), weshalve een van tweeën plaats vond, dat de regthebbende op de cessie bevoegd was, òf om haar te eischen, òf alleen om, zonder haar, de nakoming zijner verpligtingen te weigeren.

Hiermede had nogtans onze instelling geenszins haren vollen wasdom bereikt. Hoe gemakkelijk men het verleenen der volmagt waarin de cessie bestond reeds gemaakt had, bleef het niettemin in vele gevallen eene lastige en tegelijk nuttelooze formaliteit. Men ging daarom eindelijk zoo ver van, zonder afwachting van het mandaat, aan den cessionaris eene utilis actio toe te staan. Het groote verschil loste zich hoofdzakelijk hierin op, dat de eigenlijke procurator in rem suam ageert met de actio directa zelve van zijn meester wiens persoon in de intentio der formula voorkomt, terwijl de utilis actio eene andere is dan hare directa, en in hare intentio de naam van den cessionaris gelezen wordt (4), zoodat hij in het

(1) Procurator in rem suam *ex necessitate factus*. L. 33 § 5 D. *de proc.* (3.3)

(2) Gelijk wij straks zien zullen bij den mandator.

(3) Gelijk het beneficium cedendarum actionum van den fideiussor.

(4) Dieses geschah unter der Form einer utilis actio, mit welcher der Cessionar nicht als Procurator des Cedenten, sondern *suo nomine* klagte, womit ausgedrückt wird, dass dabei die Intention der Klagformel nicht den Namen des Cedenten, sondern den des Cessionars enthielt. v. SAVIGNY, *Obligationenr.* I. 246. Anders, doch ten onregte, ZIMMERN, *Der Römische Civilprocess.* 437, n[13].

laatste geval *suo nomine ageert*. Doch men wachte zich voor de dwaling, als hadde het wezen der cessie zelve hierdoor eenige verandering ondergaan. De regten van den cessionaris wien men eene utilis actio gegeven heeft zijn volstrekt dezelfde als die van den procurator in rem suam factus (1). Het eenige wat men gedaan heeft is eene nuttelooze formaliteit vermeden door haar, als geschied, te veronderstellen. Evenmin wane men, dat het geven der utiles actiones vroegtijdig begonnen en men daarmede in ieder geval even gereed geweest zij. Men ging integendeel met de uiterste behoedzaamheid te werk. Het eerst vindt men het gedaan in een rescriptum van Keizer ANTONINUS PIUS (2), ten voordeele van den kooper eener erfenis. En vervolgens allengskens in meer gevallen die nogtans, zelfs in de compilatie van JUSTINIANUS, niet vergunnen een algemeenen regel daaromtrent te vormen. Doch met den ouden ordo iudiciorum verdween het ware onderscheid tusschen het agere mandatis actionibus en utili actione (3). Men mag dus voor het Justiniaansche regt tot regel stellen, dat overal waar de cessie zeker is de cessionaris eene regtsvordering heeft exemplo cedentis, d. i. *de bevoegdheid om diens actie zelfstandig uit te oefenen.*

Wij moeten thans nog even terug komen op de wijze waarop de cessie plaats heeft, en de oorzaken waaruit zij ontspruit. Zoo lang als de cessionaris eene ware volmagt behoefde, vorderde de cessie, zij mogt verpligte of vrijwillige wezen, in ieder geval zonder uitzondering het toedoen van den cedent. Doch waar het regt op cessie

(1) Dit aangewezen te hebben is MÜHLENBRUCH's groote verdienste. v. VANGEROW, *Leitf.* § 574. Anm.[1] § 2. (III. 106). SINTENIS, *Das practische gemeine Civilrecht.* II. 332. n[137]. PUCHTA, *Pand.* § 280. *Vorlesungen.* II. 118.

(2) L. 16 pr. D. *de Pact.* (2.14). L. 5 C. *de hered. vend.* (4. 39). Cf. et LL. 7, 8, 9 *eod.*

(3) L. 47 § 1 D. *de neg. gest.* (3.5).

onbetwistbaar, die cessie in regten eene noodzakelijkheid was, werd de medewerking van den schuldeischer doelloos niet alleen, maar gaf zelfs tot chicanes van zijnen kant aanleiding. De invoering der utilis actio nu, welke oorspronkelijk misschien juist uit dien hoofde geschiedde, bragt hierin verbetering aan, want deze actio verleende de praetor die waar het regt op cessie vaststond zich verder om den schuldeischer niet langer bekreunde (1). Men bekwam dus tweeërlei cessie: met en zonder medewerking van den cedent. Doch ook hier meene men niet, dat overal waar eene verpligting tot cessie aanwezig was, of de praetor eene utilis actio schonk, de toestemming des schuldeischers onnoodig werd. Een voorbeeld van het tegendeel is de fideiussor. Het lijdt geen twijfel of, zoo hij onder voorbehoud van cessie betaalt, erlangt hij eene utilis actio (2), maar het is evenmin twijfelachtig, dat, zoo hij betaald heeft zonder cessie te bedingen, ook de praetor hem geene utilis actio geeft (3). Ja men moet zelfs bekennen, dat men tot het aangeven van een algemeenen regel waarnaar de praetor ten deze zou zijn te werk gegaan niet in staat is (4).

Na het verval van den ordo iudiciorum vereenigde de regtsprekende overheid in zich het karakter van praetor en iudex, en trad dus wat het verleenen der utilis actio betreft in des eersten plaats. Maar in het Byzantijnsche rijk kende men kracht van wet toe, niet slechts aan de verordeningen der vroegere Keizers, maar insgelijks aan de uitspraken der voornaamste klas-

(1) LL. 1, 2 C. *de O, et A.* (4.10).

(2) Hij wordt toch beschouwd als kooper der actio. L. 17 *h. t.* De zoodanige heeft nu regt op eene utilis actio. LL. 7, 8, 9 C. *de her. vend.* (4.39).

(3) Dit bleef tot in het jongste regt; *τὰς κατὰ τοῦ ἐγγυηθέντος παρὰ τοῦ δανείσαντος ἐκχωρούμενος ἀγωγάς*, zegt Nov. IV. Cap. I. in f.

(4) Sintenis, *Civilr.* § 128. II. 804—806.

sieke Juristen (1). In de gevallen nu waarin deze hunnen praetor eene utilis actio buiten medewerking des schuldeischers geven lieten, dacht de latere regter er niet aan die actio te weigeren. Men behoefde er hem alzoo niet eens meer om te vragen, maar mogt ongetwijfeld daarmede raauwelijks ageren. Zoo doende, ontstond eene cessie *krachtens de wet*. Met de afschaffing der procédure waartoe zij behoorde verloor ook de litiscontestatio grootendeels hare consumtive kracht, en hield alzoo de onmogelijkheid op, vroeger in menig geval aanwezig, om een regt op cessie te erkennen *bij een vonnis*. Waar nu echter het bestaan van dat regt door een gewijsde was uitgemaakt, kon de bevoegdheid om raauwelijks van de utilis actio gebruik te maken wel aan geene bedenking meer onderhevig zijn. Deze cessie noemen de uitleggers *de judiciëele* (2).

Gedurende de duizendjarige ontwikkeling des Romeinschen regts onderging alzoo ons regts-instituut menigvuldige wijzigingen. Maar het wezen der zaak bleef voortdurend hetzelfde, en de denkbeelden waarvan men uitging veranderden niet. Ongeschonden bewaarde men het beginsel, *dat een regt van inschuld geen overdragt toelaat, en derhalve slechts de afstand der actie is veroorloofd die bestaat in eene ware of veronderstelde volmagt om, in plaats des eischers en voor eigen rekening, diens proces te voeren* (3).

Handhaving van het beneficium cedendarum actionum.

Het regt op cessie, aan den borg toegekend, was,

(1) L. 3 C. Th. *de respons. prud.* (1. 4.)

(2) Toullier, *Droit civil.* VII. § 108.

(3) Inter *cedere* et *mandare* actionem nulla est differentia, nam, si aliquis velit eam omnino a se separare per cessionem, non potest. *Adeo inhaeret ossibus eius.* Azo, *Summa in C. de O. et A.* (4. 10) § 19.

indien men zich dus mag uitdrukken, bloot *passief*. Hij mogt, indien de schuldeischer zijn verzoek om cessie afsloeg, de betaling terughouden, maar hij kon nimmer dien schuldeischer tot de cessie zelve noodzaken. Hij ontleende dus uit dit zijn beneficium geene actie, maar slechts eene exceptie, en wel de exceptio doli (1), en de gevolgen hiervan zijn, inzonderheid bij vergelijking met het hedendaagsche regt, van het uiterste gewigt. Wij willen ze daarom nader in oogenschouw nemen.

Als men den borg de bevoegdheid geeft om de betaling terug te houden, indien hem de cessie geweigerd wordt, behoort hij natuurlijk bij het aanbieden der betaling die cessie uitdrukkelijk te bedingen. Wanneer hij, zonder zijn regt te laten gelden, betaalt of de litiscontestatio aangaat, worden hierdoor alle degenen die voor de schuld gehouden zijn bevrijd, en kan dus later niets meer gecedeerd worden, omdat de schuldeischer alsdan alle zijne regten of regtsvorderingen reeds heeft verloren, en hij uit den aard der zaak het gebruik kan (2) afstaan alleen van datgene wat hij zelve heeft behouden. Om dezelfde reden is daarom de betaling met cessie geene *kwijting der schuld*, maar een *koopen der actie* (3).

Insgelijks kan de schuldeischer nooit tegen zijn wil tot de cessie worden genoodzaakt. Althans, zoo de borg de cessie mag vorderen uitsluitend in geval men hem tot de betaling dwingt, staat het kennelijk aan de keus des schuldeischers, of hij hem liever geheel met rust laten dan de begeerde cessie geven wil. De schuldeischer is dus niet verpligt de betaling aan te nemen

(1) L. 65 D. *de Evict.* (21. 2) L. 25 D. *de adm. tut.* (26. 7.) L. 1 C. *Etiam ob chirogr.* (8. 27.)

(2) LL. 36, 39 D. *h. t.* L. 11 C. *h. t.* L. 76 D. *de Solut.* (46. 3.)

(3) L. 17 D. *h. t.* L. 14 C. *h. t.*

die hem onder beding van cessie wordt aangeboden (1).

Er blijft nu nog te beschouwen over het geval, dat de schuldeischer den borg in regten roept, deze aldaar zich bereid verklaart tot betaling, mits tegen cessie, en thans gene die cessie halsstarrig weigert. Dan zal, indien het tot litiscontestatio komt (2), de praetor wel den schuldeischer zijne actio geven, maar te gelijk, ten behoeve van den borg, eene exceptio doli in de formula opnemen. Dewijl nu des schuldeischers actio tegen den borg die zich door stipulatio verbindt immer stricti iuris is en mitsdien de regter den gedaagde gaaf condemneren, of gaaf absolveren moet (3), heeft de toe-

(1) L. 5 C. *de Solut.* (8. 43.)

(2) Volgens v. SAVIGNY, *Obligationenr.* I. 243 n[2]. verweigerte der Prätor die Ertheilung der Klage so lange, bis sich der Kläger zur Cession entschloss, d. i. tot de actie niet meer te pas kwam! Doch, dit daargelaten, is er, dunkt mij, geene reden om de denegatio actionis als het eenig regtsmiddel ter handhaving van het beneficium cedendarum actionum aan te merken. Eene dergelijke denegatio kan alleen daar te pas komen waar de weigering der cessie reeds dadelijk in iure blijkt geheel onredelijk te zijn. Maar dan heeft niemand uit de litisconsumtie eenige schade te vreezen buiten den eischer zelven en hem tegen zijne eigene dwaasheid in bescherming nemen deed gewis de Praetor hier, evenmin als elders. Het was, om iets te noemen, zeker oneindig gevaarlijker voor *beide* partijen het geding afhankelijk te stellen van de vraag naar de gegoedheid der overige borgen. Nogtans weten wij bepaald, dat in *dat* geval eene formeele exceptio plagt gegeven te worden, vermits zelfs de bewoordingen waarin zij vervat was: SI NON ET ILLI SOLVENDO SINT ons overgeleverd zijn, L. 28 *h. t.*, en ook aan die exceptio mogen wij, hoe hard het schijne, geene andere dan de gewone kracht toekennen. KELLER, *Litisc.* 569, n[15]. Waarom zouden wij dit dan niet evenzeer doen ten aanzien der exceptio doli bij het beneficium cedendarum actionum?

(3) GAI. IV. § 119. v. SAVIGNY, *Syst. Beyl.* XIII. § XV. (V. 492). Wilde dus de borg zijn regt op cessie in eenige aanmerking genomen zien, zoo moest hij op het opnemen der exceptio doli in de formula uitdrukkelijk aandringen. GAI. IV. § 116

wijzing der exceptio ten gevolge, dat de borg van zijne verbindtenis geheel ontslagen wordt. Maar door de litiscontestatio heeft tevens de schuldeischer zijne regtsvorderingen tegen den hoofdschuldenaar en de andere borgen verloren. Tot straf voor zijne onredelijke weigering verbeurt hij alzoo *zijn gansche regt.*

Bewonderenswaardig is de kunstzin die in deze behandeling der zaak doorstraalt. Geen beginsel wordt geschonden. Beide partijen blijven zoo vrij mogelijk. Stelt de borg op de cessie prijs, hij bedinge haar uitdrukkelijk. Wil de schuldeischer de cessie niet geven, hij late den borg met vrede. Maar, zoo hij de zaak tot het uiterste drijft, wordt hij naar verdienste beloond en het regt des borgs krachtdadig beschermd. Doch daar het regtsmiddel van het beneficium cedendarum actionum in de gewone exceptio doli bestaat, kan het nimmer werken in strijd met de billijkheid waaruit het voortvloeit, en blijft het in ieder geval aan 's regters beoordeeling onderworpen. Daarom is van zijnen kant de schuldeischer evenzeer tegen onredelijke vergingen gevrijwaard. Het is waar, in het Romeinsche regt dat nimmer regtsvorderingen geeft die eene hoogere waarde bezitten dan de betaling die zij verzekeren zullen is de cessie altoos onschadelijk, en kan men zich ook zulk eene onredelijke verging kwalijk voorstellen (1). Doch men neme voor een oogenblik aan, dat het geval, aan het hoofd van dit opstel vermeld, zich ook in het Romeinsche regt had kunnen voordoen, en fingere, dat ook daarin onze resolutoire actie ware bekend geweest. De zaak zou dan in dier voege zijn afgeloopen.

De verhuurder zou den borg in regten geroepen en de borg aldaar de betaling tegen volledige cessie aan-

(1) L. 2 C. *h. t.* toont echter, hoe men den schuldeischer beschermde. J. A. SANDE, *de action. cess.* c. VI. § 35, 36.

geboden, maar de eischer hem geantwoord hebben. «Mijne actie tot nakoming der verbindtenis waarmede «gij te vrede behoort te wezen, omdat gij daaraan vol-«komen genoeg hebt, ben ik bereid u af te staan, «maar mijne resolutoire actie cedere ik u niet, want «dit zou slechts strekken om u een onredelijk voordeel «en mij een onredelijk nadeel te bezorgen.» Als nu de borg met dit aanbod geen genoegen had willen nemen, zou de praetor aan den eischer zijne actio, en aan den gedaagde zijne exceptio doli gegeven hebben, maar bovendien wederom eene replicatio doli (1) aan den eersten, en nu zou de regter wel de exceptio gegrond hebben bevonden, uit hoofde de eischer, des verzocht, de cessie niet had verleend, maar evenzeer de replicatio, uit hoofde die weigering alleen het gevolg was geweest eener onredelijke verging waarbij de gedaagde had volhard. De replicatio deed mitsdien de exceptio weder te niet (2) weshalve de eveneens op zich zelf gegronde intentio toegewezen, met andere woorden, de gedaagde gaaf gecondemneerd moest worden, en dus op zijne beurt thans hij, door zijne onredelijkheid, zijn geheele regt er bij zoude hebben ingeschoten.

Deze verbeurte van haar regt door de onderliggende partij was het gevolg eensdeels der aan de litiscontestatio verknochte consumtie, anderdeels van het strenge karakter der stricti iuris iudicia. In het Justiniaansche regt hebben beide deze oorzaken hare kracht verloren. Men mag dus gerust aannemen (3), dat de Byzantijn-

(1) Eigenlijk was dit overbodig, naardien de replicatio doli in de exceptio doli, ten zij deze niet in ius, maar in factum concepta ware, reeds van regtswege lag opgesloten, PUCHTA, *Institt.* § 170. Doch de meest uitgewerkte voorstelling dacht mij het best geschikt om een juist beeld der zaak te geven.

(2) GAI. IV. § 126.

(3) Nov. IV. Cap. I. in f.

sche regter den fideiussor eenvoudig zoude hebben veroordeeld tot betaling, in het eerste geval, behoudens cessie (1), en, in het laatstelijk veronderstelde geval, behoudens cessie, doch enkel der actie tot nakoming, uit welk vonnis hij dan, als cessionaris, de utilis actio onmiddellijk verkregen zou hebben.

Verband tusschen de eigene en gecedeerde regtsvorderingen van den borg.

De borg bekwam alzoo regtsvorderingen van tweeërlei aard, de zoodanigen die hij had uit *eigen* hoofde (actio mandati vel negotiorum contraria), en de zoodanigen die hij had in hoedanigheid van gevolmagtigde des schuldeischers (actiones mandatae). Het behoeft geen betoog, dat hij slechts ééne van beiden tegen den schuldenaar mogt gebruiken, maar het is eene andere vraag of hij ze beiden *te gelijker tijd* bezitten konde. Hare beantwoording hangt daarvan af of de betaling met cessie tevens de eerstgenoemde regtsvorderingen doet geboren worden (2). Naar strikt regt behoort men dit ontkennend te beslissen, want door de betaling met cessie wordt de schuld *niet* gekweten en dus de schuldenaar *niet* bevrijd, *niet* gebaat. Er zijn alzoo twee gevallen mogelijk; de borg betaalt, òf met cessie, en heeft nu uitsluitend de gecedeerde regtsvorderingen, òf zonder cessie, en heeft nu, zoo zij overigens ge-

(1) Conventus autem fideiussor, etiam si fuerit damnatus, impetret cessionem personalium actionum contra reum principalem et in re et in pignoribus. Azo, *Summa in* C. *h. t.* § 11.

(2) De gevallen waarin de borg de actio mandati heeft zonder betaald te hebben, Pothier, *Traité des Obligat.* § 442, 443. (I. 258—260), doen hier natuurlijk niets ter zake.

grond is, alleen de regtsvordering uit eigen hoofde (1). Indien nogtans een borg, niettegenstaande hij de cessie bedongen had, den schuldenaar liever met de actio mandati verkoos aan te spreken, liet gewis de goede trouw aan dezen niet toe om zich tegen den borg op *diens* beding te beroepen. Doch eene zoodanige handelwijze van den cessionaris is meer dan onwaarschijnlijk, daar de cessie verreweg verkieslijker is. Zij verschaft, vooreerst, de waarborgen der hoofdverbindtenis waartegen de borg uit eigen hoofde geen verhaal heeft, en geeft hem voorts eene actie waar er hem uit eigen hoofde tegen den schuldenaar geene toekomt (2); of, waar die uit eigen hoofde niet ontbreekt, soms eene meer voordeelige (3), en in allen gevalle eene van geene mindere waarde. Dat nu echter die regtsvordering uit eigen hoofde door de cessie niet geheel is verdrongen, schrijve men, onder anderen, daaraan toe, dat zij regtstreeks voortvloeide uit de algemeene regelen omtrent mandaat en negotiorum gestio.

Mandatum qualificatum.

Er blijft nog met een woord te spreken over den mandator van het Romeinsche regt. Hij was iemand die een ander aanzette om met een derde te handelen,

(1) Vel distinguas in fideiussore, solvat nomine suo: ut tunc quandocunque possunt ei cedi; an nomine debitoris: ut tunc nunquam cedatur ei. Azo, *Summa in* C. *h. t.* § 13.

(2) Dieses beneficium cedendarum actionum ist von Nutzen immer in Beziehung auf die Mitbürgen, aber auch in Beziehung auf den Schuldner, wenn entweder der Bürgz ausserdem keinen Regress hat, oder die Klage des Glaübigers vorzüglicher, z. B. mit einer Hypothek verbunden ist. Puchta, *Vorles.* II. 247.

(3) b. v. eene actio constitutae pecuniae of condictio certi, waarmede eene poenalis sponsio van 50 en $33^1/_3$ % konde verbonden worden. Al. IV. § 171.

hem instaande voor de gevolgen. Als dan werkelijk die andere zich met den aangewezen persoon inliet en de zaak verkeerd uitkwam, was hij bevoegd om van dengene op wiens aandrijven hij gehandeld had met de actio mandati contraria vergoeding der geledene schade te eischen (1). De mandator wiens verbindtenis alzoo aan die des hoofdschuldenaars moest voorafgaan (2) stond dus wel in voor de gegoedheid en goede trouw des schuldenaars, met één woord voor diens *soliditeit* (3), maar was niet aansprakelijk voor de schuld zelve, weshalve deze, niettegenstaande de door hem gedane betaling, volstrekt niet werd gedelgd (4), en ook door de litiscontestatio met hem wel de actio mandati contraria waarmede hij werd aangesproken, maar geenszins de principale schuldvordering met haren aankleve werd geconsumeerd (5), zoodat de actien des schuldeischers nog aan den mandator konden worden gecedeerd, ook nadat deze reeds had betaald of in regten was vervolgd (6). Daarentegen had de mandator uit eigen hoofde geenerlei verhaal op den schuldenaar, vermits hij, althans in den regel, met dezen in geenerlei regtsbetrekking stond (7). Zoo immer dus, hier mogt

(1) LL. 6 § 4, 21, 22 § 2, 56 pr, 59 § 4 D. *Mand.* (17. 1.)

(2) Evenwel men neme ook dit niet te absoluut. B. v. in geval men den schuldeischer aanzet om den schuldenaar eenig uitstel te verleenen, hem instaande, voor de gevolgen, laadt men evenzeer de verpligtingen van een mandator op zich. L. 12 § 14 D. *Mand.* (17. 1.)

(3) L. 13 pr. D. *de Min.* (4.4.)

(4) L. 28 *Mand.* (17. 1.)

(5) L. 60 pr. D. *Mand.* (17. 1.) L. 13 D. *h. t.* LL. 23, 27 C. *h. t.* PAUL. *R. S.* II. XVII. § 16. KELLER, *Litisc.* 451.

(6) LL. 13, 52 § 3 D. *h. t.* L. 23 C. *h. t.* LL. 27 § 5, 28 D. *Mand.* (17. 1.) L. 95 § 10 D. *de Solut.* (46. 3.)

(7) LL. 60 § 1, 18 D. *Mand.* (17. 1.) L. 18 C *eod.* (4. 35.)

het billijk heeten, ja volgde het reeds uit de algemeene regelen omtrent tusschenkomende personen, den mandator het regt toe te kennen om aan te dringen op cessie. Hij kon dit doen, het zij, als gedaagde, ten einde zich te verdedigen tegen de actio mandati contraria des schuldeischers, het zij, als eischer, door in te stellen de actio mandati directa (1). Beide deze regtsvorderingen behoorden tot de bonae fidei iudicia waarin, naar men weet, bij de waardering der wederzijdsche aanspraken ex bono et aequo de meeste vrijheid aan den arbiter was gelaten, en de onderliggende partij slechts werd veroordeeld in datgene wat bij onderlinge vergelijking der strijdige belangen in redelijkheid bleek verschuldigd te zijn (2). Ook in dit geval alzoo lieten de regtsmiddelen waardoor het regt des mandators om cessie te vorderen beschermd werd niet toe, dat daaraan ooit eenige onredelijke uitbreiding had kunnen worden gegeven.

Vergelijking van het hedendaagsche met het Romeinsche regt.

Overeenkomst van den borg met den fideiussor.

De fideiussor verbond zich aan den schuldeischer door stipulatio, de mandator stond met hem in mandaats-betrekking, het tegenwoordig regt daarentegen maakt borgtogt tot eene *eigene soort van contract* (3). Het is echter historisch niet twijfelachtig, dat de

(1) LL. 27 § 5, 28 D. *Mand.* (17. 1.) LL. 13, 41 § 1 D. *h. t.* L. 95 § 10, 11 D. *de Solut.* (46. 3.) POTHIER, *Traité des Obligat.* § 447. (I. 270.)

(2) § 30 J. *de Act.* (4. 6.)

(3) Art. 1857 B. W. (2011 C. C.)

Nederlandsche *borg* met den *fideiussor*, en niet met den *mandator* der Romeinen behoort te worden vergeleken (1). Deze overeenkomst laat zich voorts uit innerlijke gronden aantoonen waarvan het genoeg zal zijn te wijzen op deze drie:

I. Vermits de schuldeischer de actio mandati contraria tegen den mandator bezat, bezat wederkeerig deze tegen genen de actio mandati directa (2).

De fideiussor daarentegen, door stipulatio verbonden, had geene regtsvordering tegen den schuldeischer, schoon deze er eene had tegen hem.

Eveneens de tegenwoordige borg.

II. De mandator was niet aansprakelijk voor de hoofdschuld zelve, maar alleen voor de soliditeit des schuldenaars, weshalve zijne verbindtenis aan die des schuldenaars moest voorafgaan.

De fideiussor was juist verbonden voor de schuld zelve (3) tot welke hij mitsdien ten allen tijde kon toetreden (4).

Eveneens de borg (5).

III. De mandator had, althans in den regel, geen verhaal op den schuldenaar, de fideiussor wel (6).

Eveneens de borg (7).

(1) Immers POTHIER wien men ook hier gevolgd is wijst dit duidelijk aan. Par le droit romain, le cautionnement ne se contractait que par *la stipulation*. La stipulation n'est point en usage parmi nous. Le cautionnement peut se faire par une convention simple, etc. *Traité des Obligat.* § 401. (I. 235.)

(2) POTHIER, l. l. § 447. (I. 269.)

(3) WISSENBACH, *ad* ff. P. I. *Disp.* 33. § 3.

(4) § 2 J. *h. t.*

(5) Art. 1357, 1372, 1366 B. W. De borg is echter geen correus debendi, maar wat in de Romeinsche regtswetenschap fideiussor indemnitatis heet. Vgl. v. VANGEROW, *Leitf.* III. 143.

(6) WISSENBACH, *eod.*

(7) Art. 1376 B. W.

Verschil tusschen den borg en den fideiussor.

Men wane evenwel niet, dat er tusschen den borg van het onze en den fideiussor van het oude regt in ieder opzigt volslagen gelijkstelling zoude heerschen. Integendeel, men vindt tusschen hen velerlei zeer wezenlijk en aanmerkelijk verschil, gelijk men kan aantoonen, om van andere niet te spreken, in drie opzigten die met de boven opgenoemde punten van overeenkomst in naauw verband staan.

I. Van welken aard zijne regtsvordering tegen den schuldenaar wezen mogt, tegen den fideiussor die zich door stipulatio verbond had de schuldeischer nooit eenige andere actie dan, naar gelang van zaken, de condictio certi of de actio ex stipulatu (1).

In het tegenwoordig regt dat de verborum obligatio niet kent en borgtogt tot een eigen contract maakt is dit natuurlijk vervallen. Het hedendaagsche regt schijnt dan ook een juist tegenovergesteld beginsel te volgen, en namelijk aan den schuldeischer tegen den borg, althans in den regel, gelijke regtsvorderingen, als tegen den schuldenaar, te geven. Ten minste de wijze waarop in art. 1857 B. W. borgtogt bepaald wordt laat bezwaarlijk een ander gevoelen toe. Is de borg verbonden « om «aan de verbindtenis van den schuldenaar te voldoen, «indien deze niet zelf daaraan voldoet,» zoo moet hij daartoe, als er geen bijzondere grond voor het tegendeel bestaat, ook door dezelfde regtsmiddelen kunnen worden gedwongen. Dit gevoelen wordt bovendien begunstigd door de omstandigheid, dat nergens van eene eigendommelijke regtsvordering tegen den borg wordt gewaagd. Integendeel, als wij b. v. in art. 1874 B. W. lezen, dat ieder der borgen «op *de eerste* geregtelijke «aanspraak» vorderen kan, «dat de schuldenaar zijne

(1) v. Savigny. *Syst.* V. 631.

« *schuldvordering* alvorens verdeele, » kunnen wij onder schuldvordering onmogelijk iets anders verstaan dan de *principale* vordering, en moeten het er dus voor houden, dat deze het is die ook tegen de borgen gerigt wordt. Dat dit soms tot moeilijkheden aanleiding geven kan, (1) is niet te ontkennen, en daarom verdiende dit punt, waarmede wij ons hier echter niet langer kunnen ophouden, wel een nader en grondig onderzoek.

II. De betaling, door den fideiussor die zich voor de schuld aansprakelijk gesteld had gedaan, vernietigde de verbindtenis en bevrijdde dus den schuldenaar. Maakte daarentegen de fideiussor van zijn regt om bij de betaling cessie te bedingen gebruik, zoo werd daardoor de schuld *niet* gekweten, maar dit als een koop der actie beschouwd.

In het tegenwoordig regt heeft wederom het omgekeerde plaats. Zonder eenig toedoen het zij van partijen, het zij van den regter, heeft de betaling, door den borg gedaan, tot onvermijdelijk regtsgevolg, niet dat de schuldenaar wordt bevrijd, maar juist dat hij den borg tot schuldeischer erlangt in de plaats des vorigen (2). Doch brengt die betaling al geene bevrijding des schulnaars meer te weeg, van den anderen kant bevat zij steeds eene kwijting der schuld (3).

De oorzaak hiervan is eenvoudig deze, dat in de plaats van het beneficium cedendarum actionum van het oude regt door het nieuwe eene *subrogatie van regtswege* gesteld is. Ten einde zich van het gewigt dezer verandering te overtuigen, beschouwe men eerst het wezen

(1) Vgl. b. v. het geval vermeld *Bijblad* voor 1851, blz. 604, waarin in een proces tot rekening en verantwoording de in beslagneming der goederen ook van den borg gevraagd werd.

(2) Art. 1877. B. W.

(3) Art. 1418. B. W.

der subrogatie, en daarna haré eigenschappen als subrogatie van regtswege.

Wezen der subrogatie.

De Romeinsche cessie was, gelijk wij zagen, het product van twee beginselen waarvan het eene, zijnde van negativen aard, bestond in de onveranderlijkheid van den persoon des schuldeischers, en het andere, zijnde van positiven aard, in de bevoegdheid om, als partij in een geding, een gemagtigde in zijne plaats te stellen.

Laatstgenoemde bevoegdheid wordt nu door het tegenwoordig regt juist geweigerd. Volgens den regel: nul ne plaide par procureur, is het ongeoorloofd bij gemagtigde te procederen (1) en moet het geding altijd op naam der eigenlijke partijen worden gevoerd. Onze wet kent niets wat naar den procurator in rem suam die door litiscontestatio dominus litis wordt zweemt, en het begrip der Romeinsche cessie is alzoo daaruit evenzeer verdwenen, als dat der stipulatio.

Doch van de andere zijde laat het hedendaagsche regt juist de vervreemding van het regt van inschuld toe, zoodat de reden zelve vervallen is die de Romeinen noopte tot het mandaat der actie hunne toevlugt te nemen. Het volkomen bewijs van deze voor de leer der verbindtenissen, ja het gansche regtssysteem, uiterst gewigtige stelling mag hier niet worden beproefd, want het zoude een boekdeel vorderen, wilde men haar in alle bijzonderheden behoorlijk staven, toelichten en uitwerken. Gelukkig is het voor ons doel genoeg er in het algemeen de waarheid van aan te toonen hetgene in eene betrekkelijk kleine ruimte kan geschieden. Men neme

(1) Uitgezonderd de Koning, art. 6. B. R. Vgl. echter Mr. OUDEMAN, *Burgerl. Regtsv.* I. 7.

vooraf eenige algemeene opmerkingen voor lief.

De regtsbetrekking, door ons *verbindtenis* geheeten, vertoont een tweeslachtig, een *personeel* en een *reëel* karakter. Uit het eerste oogpunt beschouwd, bevat zij eene beperking van des schuldenaars vrijheid (1) die, in den regel, òf in een vergrijp òf in eene overeenkomst hare oorzaak vindt, en dus in zijn eigen toedoen, zijn eigen wil. De persoonlijkheid van beide partijen schijnt derhalve onafscheidelijk van het wezen der zaak. Want, gebonden jegens hem alleen dien hij beleedigde of aan wiens regt hij zich vrijwillig onderwierp, kan de schuldenaar, zonder krenking zijner onafhankelijkheid, niet buiten zijn toedoen en tegen zijn wil aan een derde met wien hij zich niet heeft ingelaten worden verpligt, en bijaldien de overdragt der verbindtenis met toestemming van alle drie de partijen plaats heeft, is het niet meer de oude verbindtenis die voortduurt, maar eene nieuwe waardoor zij wordt vervangen. Zoo is dan eene vervreemding van het regt van inschuld onmogelijk, omdat over de vrijheid des schuldenaars alleen hij zelf, en geenszins de schuldeischer, te beschikken heeft.

Doch de verbindtenis laat nog eene andere juist tegenovergestelde opvatting toe. Zij is toch eene baat van des schuldeischers, eene last van des schuldenaars vermogen; niet slechts eene betrekking tusschen twee personen, maar tevens tusschen twee boedels. Daarom laat zij zich immer schatten in geld, dien algemeenen meter van waarde, en vertegenwoordiger van het regtsbegrip *zaak*. Houdt men aan deze beschouwing vast, dan wordt de persoon zijns schuldeischers voor den schuldenaar onverschillig. Het eenige wat hem belang inboezemt is het bedrag zijner schuld, het bezwaar dat op zijn vermogen drukt. Maar, of wat uit het zijne gaat in het vermogen komt van A of van B, of hij aan dezen of

(1) v. SAVIGNY, *Syst.* (I. 339). *Obligationenr.* (I. 4, 5.)

genen betaalt, is hem volmaakt hetzelfde, want het verarmt hem evenveel. De inschuld wordt dan een regt tegen des schuldenaars goederen. Voor den schuldeischer is zijne vordering een kapitaal dat hij heeft uitstaan, een gedeelte van zijn fortuin waarover hij, even als over iedere andere zijner bezittingen, de vrije beschikking behoort te hebben. Die vordering is dus een eigendom; is, in den volsten zin des woords, eene *zaak* (1).

Het is duidelijk, dat het begrip der verbindtenis een geheel verschillend zal wezen, naarmate deze of gene der aangeduide beschouwingen tot rigtsnoer genomen wordt. Het persoonlijk karakter zal in iederen toestand der maatschappij altijd vele verbindtenissen blijven aankleven, en teekent haar het scherpst tegen andere regtsbetrekkingen en bepaaldelijk tegen den eigendom af. Het moet dus het meest natuurlijk en regtskundig voorkomen dat karakter ten grondslag te leggen. De verwaarloozing van het reëel karakter levert nogtans het nadeel op van het vrije verkeer te stremmen en te belemmeren, en de druk van dit bezwaar zal noodwendig in evenredigheid staan tot de uitgebreidheid en levendigheid van den handel en de daardoor teweeg gebragte behoeften aan snellen geldsomloop en gemakkelijke kapitaalsbelegging. Wij mogen dus reeds vooruit aannemen, dat welke dier karakters zal bovendrijven afhangt van den oeconomisch-politischen toestand der maatschappij.

Deze beschouwing wordt door de geschiedenis in allen deele bevestigd (2). Toen het Romeinsche volk zich de

(1) Les droits qu'un citoyen acquiert, par un contrat ou autrement, sont au nombre des choses qui composent son patrimoine; ce sont des propriétés incorporelles qui sont dans le commerce aussi bien que les corporelles. TOULLIER, *Droit civil.* VI. § 421. VII. §§ 103, 109.

(2) Ook van het Engelsche regt dat zich uit zich zelf ontwikkeld heeft zonder merkbaren invloed van het Romeinsche. «Wich property,» zegt BLACKSTONE, van de inschuld sprekende, *Commentaries.* B. II. Ch. 30,

grondbegrippen vormde waarop zijn regt zou rusten, leefde het in een staat van vijandelijke afzondering en bekrompen armoede, en stond op een trap van beschaving die de volslagen ontkenning van het reëel karakter der verbindtenis onschadelijk maakte. Zelfs nadat het ten toppunt zijner grootheid was gestegen, bleef het hulpmiddel, in de cessie van actie ontdekt, genoegzaam om, zonder krenking der oudvaderlijke inzettingen die men aankleefde met de bewonderingswaardige vasthoudenheid eener krachtige nationaliteit, de behoeften te bevredigen der klassieke burgermaatschappij waarin, bij al hare verfijning, handel en nijverheid nog eerst in hunne opkomst waren.

Doch de regtstoestand waarin wij leven heeft met geheel andere eischen te doen (1). De volkeren uit de vermenging der Germaansche stammen met de oude

«is however not in possession, but in action merely and recoverable by suit at law, wherefore it could not be transferred to another person by the strict rules of the ancient commonlaw: *for no chose in action could be assigned or granted over*, because it was thought to be a great encouragement to litigiousness, if a man were allowed to make over to a stranger his right of going to law. But this nicety is now disregarded, though in compliance with the ancient principle the form of assigning a chose in action is in the nature of a declaration of trust and an agreement to permit the assignee to make use of the name of the assignor, in order to recover the possession. And therefore when in common acceptation a debt of bond is said to be assigned over, it must stil be sued in the original creditors name: the person tho whom it is transferred *being rather an attorney than an assignee.* But the king is an exception to this general rule, for he might always either grant or receive a *chose* in action by assignment and *our courts of equity, considering that in a commercial country almost all personal property must necessarily lie in contract, will protect the assignee of a* CHOSE *in action, as much as the law will that of a chose in possession.* Het is volkomen dezelfde voortgang: eerst bepaald *verbod*, vervolgens *afstand der actie*, eindelijk *gelijkstelling met ligchamelijke zaken.*

(1) PUCHTA, *Vorles.*. II. 1.

wereld gesproten, missen dat nationale regtsbewustzijn wat de Romeinen zoo bijzonder kenmerkt, en versmaden de kunstige omwegen die zij opzochten om overgeleverde beginselen met de eischen des tijds in overeenstemming te brengen. De ontzettende uitbreiding, door handel en nijverheid, de hoofdbronnen onzer vergevorderde materiëele beschaving, verkregen, heeft het kapitaal tot beheerscher der wereld gemaakt en den slagboom verbroken, weleer aan den vrijen omzet gesteld. Een beginsel dat de hoofdbestanddeelen onzer fortuinen en de voorwerpen onzer dagelijksche bekommering, dat de naamlooze vennootschap, den wissel en de schuldvordering aan toonder onmogelijk maakt, heeft voor ons alle bruikbaarheid verloren, en sints lang voor een vrijgeviger, schoon meer materialistisch, de plaats geruimd.

Het komt er nu op aan deze verandering des begrips uit de wet zelve te bewijzen.

Tusschen de vergunning om inschulden op derden over te dragen en door middel van derden te verkrijgen bestaat, gelijk straks reeds werd opgemerkt, een zeer naauw verband. Men kan het laatste toelaten en het eerste niet, maar geenszins omgekeerd, dewijl dan, om het verbod krachteloos te doen zijn, de derde verkrijger het verkregen regt slechts aanstonds op zijn meester hadde over te dragen, ja daartoe inderdaad verpligt ware. In strijd nu met een der hoofdbeginselen van het oude regt, is in het onze het verkrijgen en op zich nemen van verbindtenissen door middel van tusschenkomende personen inderdaad veroorloofd. Het verbod, dat «in het algemeen niemand zich kan verbin-«den of iets bedingen kan dan voor zich zelven» betreft alleen het geval, dat hij «*in eigen naam*» handelt, art. 1351. B. W. Zoodra hij handelt in naam van een derde, verkrijgt hij geene regten voor zich, maar voor zijn meester. «De lastgever kan dengene

«met wien de zaakgelastigde in die hoedanigheid ge-«handeld heeft *onmiddellijk* in regten betrekken en «de voldoening der overeenkomst vorderen,» art. 1836 B. W.

De aard der executie staat met het begrip der inschuld in gelijk verband. De executie namelijk kan gerigt zijn óf tegen den persoon óf tegen de goederen. Het is duidelijk, dat waar het eerste plaats grijpt het personeel karakter der verbindtenis den toon geeft. De reëele opvatting laat zich alleen vereenigen met het laatste. Het is nu inderdaad opmerkenswaardig, dat bij de executie de regtsontwikkeling ongeveer denzelfden loop genomen heeft, als bij de overdragt der inschuld zelve.

Het oude Romeinsche regt, ius civile, kende het regt van executie uitsluitend tegen den persoon des schuldenaars toe (1).

Eerst later werd ook eene executie op de goederen ingevoerd en door het praetorisch regt volmaakt (2). In het tegenwoordig regt daarentegen is de executie uitsluitend gerigt tegen het vermogen (3). De lijfsdwang is alleen bij uitzondering toegelaten, en bovendien niets meer dan een middel *om tot de betaling te dwingen* dat zich met de addictio der Romeinen volstrekt niet vergelijken laat (4).

De regtsgrond dier vermogens-executie wordt, in

(1) Niettegenstaande de tegenspraak van v. SAVIGNY, *Vermischte Schriften* (II. 464), behoort dit gevoelen te worden aangenomen. Verg., buiten de bij hem aangehaalde HUSCHKE en PUCHTA, HEIMBACH, *Die Lehre von dem Creditum.* 20 fgg.

(2) GAI. IV. § 35.

(3) ZACHARIAE, *Handb.* § 584 (III. 447.)

(4) v. SAV. a. a. O. 458.

artt. 1177, 1178 B. W., dus aangegeven: «alle de «roerende en onroerende goederen van den schuldenaar, «zoowel tegenwoordige, als toekomstige, zijn voor des- «zelfs persoonlijke verbindtenissen aansprakelijk. Die «goederen strekken tot gemeenschappelijken waarborg «voor zijne schuldeischers. Derzelver opbrengst wordt «onder hen pond-pondsgelijke, naar evenredigheid van «ieders inschuld, verdeeld, ten ware er tusschen de «schuldeischers wettige reden van voorrang mogten «bestaan.»

Het getuigt van eene onbegrijpelijke verwarring van denkbeelden, dat men door sommigen van deze *algemeene aansprakelijkheid* der goederen een zoogenaamd zakelijk en wel *pand*-regt gemaakt vindt (1). Pandregt is vlak het tegenovergestelde, het *bijzonder* verband van een of meerdere (of zelfs alle (2)) goederen voor eene *bepaalde* schuld. Hier is juist de rede van een verbonden zijn van *alle* goederen, wegens *alle* schulden *gelijkelijk*, zonder onderscheid van rang noch dagteekening. Wat in deze artikelen bepaald wordt is eigenlijk het regt van inschuld zelf (3). Enkele gevallen daargelaten, lost iedere verbindtenis wier voldoening in regten moet gevorderd worden zich in die aansprakelijkheid der goederen op. En, van dit standpunt gezien, is alzoo eene inschuld het regt om de betaling (4) eener verbindtenis te vorderen uit het vermogen van een bepaald persoon.

---

(1) Verg. ZACHARIAE, *Handb.* § 256 (II. 70). Het door hem zoo genoemd Pfandrecht in der *engeren* Bedeutung is het eenige.

(2) Volgens het Romeinsche regt was, gelijk bekend is, de verpanding van het gansche vermogen geoorloofd.

(3) Verg. ZACHARIAE, *Handb.* § 580 (III. 434.)

(4) Dit woord natuurlijk genomen in zijne meest uitgestrekte beteekenis, niet in dien van *numeratio* of toetelling van verschuldigd geld.

In ons regt zit derhalve het reëel karakter der verbindtenis op den troon. Om het betoog volledig te maken, behoeft er nog slechts te worden bijgevoegd het bewijs, dat de schuldenaar verbonden is niet alleen jegens den schuldeischer, maar jegens dezen en zijne *regtverkrijgenden.*

Door *regtverkrijgenden* verstaat men in het algemeen opvolgers, het zij onder algemeenen, het zij onder bijzonderen titel (1), doch bepaaldelijk de laatsten (2).

Reeds het Romeinsche regt vond er geen bezwaar in om de inschulden des erflaters op zijne erfgenamen te doen overgaan, dewijl hunne persoonlijkheid zich met de zijne vereenzelvigt. Doch, en hierop juist komt het aan, het ontkende, als met de natuur der zaak in strijd, de mogelijkheid om een schuldeischer op te volgen onder bijzonderen titel (3). Art. 1354 B. W. leert daarentegen, «dat men wordt verondersteld bedongen «te hebben voor zich zelven en voor zijne erfgenamen «*en regtverkrijgenden*, ten ware het tegendeel uitdruk«kelijk bepaald zij, of uit den aard der overeenkomst «mogt voortvloeijen.» De tegen- en tevens gelijk-stelling met *erfgenamen* laat wel geen twijfel toe, of door *regtverkrijgenden* worden hier bedoeld *opvolgers onder bijzonderen titel* (4.) Bij ons geldt dus volmaakt het omgekeerde van hetgene bij de Romeinen regtens was. Bij ons is het regt van inschuld voor overdragt

(1) Art. 1995 B. W.

(2) Artt. 1907, 1912, 1913, 1914 B. W.

(3) Die Obligatio ist ein unübertragbares Rechtsverhältniss, sie lässt sich von der Person des Gläubigers oder des Schuldners nicht trennen, ohne sie selbst auf zu heben. Diess schliesst nicht den Uebergang auf Universalsuccessoren, wodurch eine Veränderung der Personen in der That nicht eintritt, wohl aber die Singularsuccession in Obligationen aus. PUCHTA, *Pand.* § 280.

(4) MARCADÉ, ad art. 1122. (IV. 370. n[1].)

vatbaar verklaard, en dus een *onpersoonlijk* regt geworden (1).

Bij sommige verbindtenissen echter kan het personeel karakter nooit geheel worden verloochend. Er zullen altijd gevallen blijven, zoo bij verbindtenis uit overeenkomst, als uit eene andere oorzaak, waarin de verpligting zich in eene aansprakelijkheid der goederen niet laat oplossen, en de persoon des schuldeischers tot het wezen der zaak behoort. De wet, en dit strekt ten bewijze, dat deze begrips-verandering niet onbewust geschied is, ziet dit geenszins over het hoofd, maar zij beschouwt die gevallen, — evenzeer als wanneer «het tegendeel *uitdrukkelijk* bepaald» is, — als *uitzonderingen*.

Onoverkomelijk was de kloof die in het Romeinsche regt eigendom en inschuld van elkander scheidde. De natuur des eigendoms toch brengt mede, dat de persoon des eigenaars wisselvallig, het voorwerp zijns regts verhandelbaar zij. Thans is die kloof gedempt. Zoodra men de vervreemdbaarheid der inschuld toegeeft, maakt men haar oogenblikkelijk tot een *goed* of *zaak* (2),

(1) MARCADÉ, l. l. zegt: En définitive, notre article revient à dire que *nous pouvons transmettre* les droits que nos conventions font naître pour ou contre nous; *et il n'était certes pas besoin d'un texte de loi pour nous l'apprendre.* Wat volgens in de school des Romeinschen regts gevormde schrijvers met de natuur der zaak strijdt, spreekt alzoo volgens de uitleggers van het Fransche regt van zelf! Verg. ook TOULLIER, *Droit Civil.* VI, § 420 en volgg. die zelfs het beginsel van het nieuwere regt in het Romeinsche terugvindt. Der letztere Schrifsteller, zegt ZACHARIAE, *Handb.* § 133 (I. 392. n[5]), hat diese Lehre mit besonderer Sorgfalt, ich weiss jedoch nicht ob eben so mit Erfolg behandelt. Over L. 17 § 5 en L. 21 § 5 D. *de Pact.* (2. 14) z. SINTENIS, *Das pract. gem Civiler* § 102. n[10]. (II. 355, 356.)

(2) Mr. J. v. HALL, *Handleiding* 51.

voor bezit en eigendom vatbaar; tot eene *soort van eigendom*, gelijk de Engelschen zeggen, *property in action*. Al deze gevolgtrekkingen zijn inderdaad door de wet erkend. Eene eenvoudige verwijzing naar de voornaamste artikelen B. W. is toereikend om zulks boven alle bedenking te verheffen.

Verbindtenissen zijn *zaken*, art. 576 n°s 3-6^; inschulden *goederen*, vatbaar voor *bezit*, art. 2014, en *eigendom*, zoodat zij, behalve door erfopvolging, door *verjaring*, art. 2000, zoo wel als door *levering*, artt. 668, 669, 670 (1), kunnen verkregen worden. Men mag ze dus *weg schenken*, art. 1724, *verkoopen* artt. 1569, 1570, *in pand geven* artt. 1198, 1202, 1204; kortom op allerlei manieren vervreemden, art. 625.

De weg naar de subrogatie is thans gebaand. Zij bevreemdt op den eersten aanblik, omdat zij naar eene tegenstrijdigheid gelijkt. Volgens de wet bestaat zij in de in de plaats stelling van den eenen schuldeischer voor den anderen, maar is te gelijk het gevolg van eene *betaling* of *kwijting* der schuld. «Le payement d'une part,» zegt MARCADÉ (2), «n'est rien autre chose que l'exécution «même de l'obligation, l'accomplissement de ce à quoi «le débiteur était tenu; donc tout payement opère né«cessairement l'extinction de l'obligation. Or, si d'une «autre part, on admettait que la subrogation fait «continuer l'obligation en transportant la créance, «toujours identique à elle même, d'un créancier à un «autre, il s'ensuivrait que les mots *payement avec* «*subrogation*, qui se trouvent si fréquemment dans «la loi, signifieraient *extinction avec continuation*,

(1) Verg. artt. 42, 133, 209, 212, 263, 508, 523, 573. KPH.

(2) Ad art. 1236. (IV. 520).

« *anéantissement avec maintien* et ne formuleraient « dès lors qu'une absurdité. »

Die schijnbare ongerijmdheid staat nogtans met even zoo vele woorden in de wet. De betaling, door den borg gedaan, kwijt de schuld. Niettemin doet zij hem van regtswege in alle de regten des schuldeischers treden. Art. 1418, vergeleken met art. 1877, B. W. En zoo is het overal. Iedere betaling, en derhalve ook de betaling met subrogatie, behelst eene kwijting der schuld, en desniettegenstaande bewerkt de subrogatie eene overdragt der inschuld. (artt. 1417, 1418, 1436—1440, 1152, 1246, 1877, 1885 B. W. 171, 284 KPH.)

Doch het valt gemakkelijk dat raadsel op te lossen, nu eenmaal de veranderlijkheid van den persoon des schuldeischers bewezen is. Immers het nieuwe beginsel komt juist hierop neder, dat de oorspronkelijke schuldeischer kan treden *uit* de regtsbetrekking met den schuldenaar en een nieuwe schuldeischer *daarin*, terwijl de verbindtenis zelve blijft voortduren (1). Waarom zal dit nu niet mogen geschieden ook door betaling, door kwijting der schuld? De kwijting bestaat toch in niets anders dan in een voldoen des schuldeischers ten gevolge waarvan hij ophoudt schuldeischer te zijn. Doch dit heeft ontegenzeggelijk plaats ook bij de betaling met subrogatie. Want ook daarbij wordt degene die de betaling ontvangt voldaan, houdt *hij* op schuldeischer te zijn, wordt de verbindtenis *te zijnen opzigte* gekweten, de schuldenaar *met betrekking tot hem* bevrijd (2). Maar — dit ziet MARCADÉ over het hoofd —

(1) Damit nun eine solche juristische Succession, das heisst die *blos subjective* Umwandlung eines Rechtsverhältnisses angenommen werden könnte, wird vorausgesetzt *die fortdauernde Identität* dieses Rechtsverhältnisses selbst. v. SAVIGNY, *Syst.* (III. 9.)

(1) Zoo zegt art. 1316 B. W., dat de voldoening der schuld door een

zoodra men de onveranderlijkheid van den persoon des schuldeischers varen laat, wordt er tot de volkomene bevrijding des schuldenaars meer vereischt dan alleen, dat de gewezen schuldeischer heeft opgehouden zulks te zijn. Er behoort dan nog bij te komen, dat zijne regten niet op een derde overgaan en, zoo doende, in stand blijven (1). Daarom kent het tegenwoordig regt, in onderscheiding van het Romeinsche, tweeërlei betaling of kwijting der schuld; de betaling *zonder* en de betaling *met subrogatie*. De eerste die men de *algeheele* kwijting noemen kan is de zoodanige waardoor alle de regten en verpligtingen, uit de verbindtenis ontstaan, met opzigt tot *alle* de daarin betrokken partijen gedelgd worden. De laatste daarentegen die men de *betrekkelijke* kwijting noemen kan is de zoodanige waardoor de regten tegen den schuldenaar die de betaling den vorigen schuldeischer ontneemt op den derde die de betaling doet worden overgebragt (2). Deze

van meerdere hoofdelijke medeschuldenaren ten wiens behoeve dan krachtens de wet subrogatie plaats heeft, art. 1438, n°3. B. W.. « de overige schul- « denaars *ten aanzien van den schuldeischer* bevrijdt. »

(1) De verdere hypothecaire regten voor *deze inschuld*, zegt art. 1246 B. W., niettegenstaande « de derde bezitter *de schuld heeft gekweten.*» Derhalve payement de la dette et survie de la créance. Die gesubrogeerde derde bezitter wordt, art. 1247 B. W., *schuldeischer*.

(2) L'effet ordinaire du paiement est d'éteindre l'obligation et de délier le débiteur. Un seul paiement peut éteindre plusieurs obligations. — Il est aussi possible que le paiement fait par un tiers n'éteigne pas l'obligation du débiteur, et qu'il n'opère qu'un changement dans la personne du créancier dont les droits sont transmis à celui qui l'a payé. — C'est ce qui arrive, lorsque le tiers qui paie est subrogé ou substitué dans les droits du créancier, ou, comme disent les lois romaines, quand il succède à ses droits. C'est cette substitution d'un nouveau créancier à l'ancien, cette succession à ses droits, qu'on appelle subrogation. *Transfusio unius creditoris in alium.* TOULLIER, *Droit civil.* VII. § 97. Jammer is het, dat alles bij dezen schrijver weder bedorven

soort van kwijting laat dus den toestand des schuldenaars, gelijk die te voren was, zonder dien te verbeteren, en zonder dien te verslimmeren (1). Zij stelt eenvoudig den eenen schuldeischer in de plaats des anderen, en ontslaat dus den schuldenaar jegens dezen om hem op hetzelfde oogenblik jegens genen te verbinden. Maar die persoonsverandering wordt, in regten, gerekend voor hem volmaakt onverschillig te zijn, zoodat hij van schuldeischer wisselt, gelijk de zaak van eigenaar. Men kan derhalve het onderscheid tusschen beide kwijtingen ook zoo uitdrukken, dat de eene geschiedt in het belang van den schuldenaar, de andere in het belang van den nieuwen schuldeischer.

Subrogatie van regtswege.

Hoe groot het verschil tusschen de Romeinsche cessie en de hedendaagsche subrogatie zij, ontegenzeggelijk is de subrogatie van regtswege, door onze wet aan den borg verleend, uit het beneficium cedendarum actionum voortgekomen. Dat beneficium bestond, naar wij gezien hebben, in het regt om, tot betaling genoodzaakt, niet dan tegen cessie, zoo men ze begeerde, te voldoen. Daaraan hield zich het oud-Hollandsche regt. «Een borghe» leert

wordt door misverstand van het Romeinsche regt waarin hij eveneens een dergelijken overgang van het *regt* van inschuld geleerd vindt. Verg. ook § 103 waaruit men ziet, dat het gezag van DUMOULIN het is, dat de Fransche schrijvers hier op het dwaalspoor brengt. Van daar ook les *droits*, actions et hypothèques bij POTHIER, *Traité des Obligat.* § 428, (men vergelijke echter § 559) waarvan noch in L. 17 D. *h. t.*, noch in L. 21 C. *h. t.*, noch in een der andere aldaar bedoelde teksten sprake is. *Vendere nomina*, MANDARE *pignoris persecutionem*, beteekent cessie, afstand, *mandaat der actie*, maar geene subrogatie in het regt zelf.

(1) La transmission des droits personnels ne blesse en aucune manière le débiteur *qui reste, depuis la transmission, dans la même situation où il était auparavant.* TOULLIER, *Droit Civil.* VII. § 100.

DE GROOT (1), «vermag oock voor de betalinghe (niet «daer nae) van den schuldeischer afvorderen verly van «'t recht dat den schuldeischer heeft op de mede-bor-«ghen, opdat hij van deselve haer aendeel in de schuld «moge bekomen 't welk hij andersins niet en soude mo-«gen doen.» Ook het vroegere Fransche regt stemde, althans in de hoofdzaak, hiermede in. POTHIER stelt de zaak zóó voor. De cessie behoort bij het doen der betaling *uitdrukkelijk* te worden verlangd. Weigerde nu de schuldeischer haar te verleenen, zoo had men vroeger begrepen, dat de borg hem moest dagvaarden om de cessie door den regter te hooren uitspreken. Doch reeds ten zijnen tijde, voegt hij er bij, was het eene gevestigde jurisprudentie geworden, dat, zoo van het verzoek om cessie slechts uit de quitantie bleek, de wet haar gaf bij gebreke van den schuldeischer (2). Toen dus de Code Civil den borg *van regtswege* subrogeerde, voerde hij een gansch nieuw regt in (3). De geschiedenis dier regtsverandering laat zich gemakkelijk opsporen.

Gelijk POTHIER vermeldt, had DUMOULIN tegen het gevoelen van alle DD. de paradox verdedigd (4): qu'un codébiteur solidaire, une caution, et généralement tous ceux qui payaient ce qu'ils devaient avec d'autres ou pour d'autres, étaient, en payant, subrogés *de plein droit, quoiqu'ils n'eussent pas réquis la subrogation.* Sa raison était qu'ils devaient toujours être présumés n'avoir payé qu'à la charge de cette subrogation qu'ils avaient

(1) *Inleidinge.* III. 3. § 31. Cf. v. D. KEESSEL, *Thes. sel.* CVI.

(2) *Cout. d'Orléans. Intr. au ch.* XX. §§ 74—77. (X. 348). *Traité des Obligat.* § 558. (I. 329).

(3) L'article 1251 C. C., zegt MERLIN, *Répert.* in voc. *subrogation.* II. § 5, est tellement introductif d'un droit nouveau que la cour de cassation croit devoir maintenir les arrêts qui le jugent inapplicable aux paiemens faits avant la promulgation de ce Code.

(4) Hoe groote ergernis dit gaf, kan men, onder anderen, zien bij A. FABER. *Coniecturarum*, l. XI. c. IX.

droit d'exiger, personne ne pouvant être présumé négligér ses droits et y renoncer (1). Nu staat bij de Fransche regtsgeleerden, vooral van de liberale school, niemands gezag zoo hoog, als dat van DUMOULIN, aangeschreven, en zijne stelling strookte bovendien bijzonder met de denkbeelden van de vervaardigers van den Code. Die juristen toch voegden bij alle hunne uitstekende bekwaamheden het gebrek van hunnen tijd. Het historische element ontbrak namelijk bij hen geheel (2). Ongelukkiglijk was nu destijds algemeen verspreid, en is zelfs thans nog niet geheel uitgeroeid (3), de volgende waarlijk zonderlinge voorstelling van het Romeinsche regt. Deszelfs voorschriften, vooral nopens verbindtenissen, droegen, meende men, den stempel der hoogste wijsheid, en waren de verwezenlijkte wijsbegeerte des regts, het gezond verstand in geschrift gebragt (ratio scripta). Die groote voortreflijkheid werd nu echter, helaas, door ééne fout ontsierd, namelijk door de overmatige en onnatuurlijke subtiliteit waarmede de Romeinsche juristen hunne anders op zich zelf voor alle tijden en plaatsen even geldige voorschriften ten uitvoer legden. Wilde men dus een volmaakt regt bekomen, men had slechts de wijze voorschriften over te nemen en de dwaze subtiliteiten te verwerpen, de zaak te behouden,

(1) *Traité des Obligat.* § 280. (I. 143).

(2) V. SAVIGNY. *Vom Beruf unsrer Zeit.* 58. fgg. (2te. Aufl.)

(3) Mr. DE VATISMESNIL. Je ne parlerai pas du droit romain. Nous sommes au dix-neuvième siècle.

UNE VOIX. Le droit romain, c'est *la raison écrite.* (Compte rendu de la séance de l'Assemblée du 14 Déc. *Journ. des Débats du* 15 *Déc.* 1850). Men treft de gewraakte beschouwing in al hare kracht aan in de *Dissertation sur* POTHIER, voor zijne uitgave van diens werken geplaatst door den voormaligen voorzitter dier vergadering DUPIN, p. XXXVI en vlgg. (vooral LXXVI) Kernachtig is het gezegde van BETHMANN HOLLWEG, *Versüche* I., während man die Grundsätze des Römischen Rechts als ratio scripta zu behandeln pflegt, d. h. *als ein Recht, welches gar keine Geschichte hat*

maar de vormen te vereenvoudigen. Hier had men er een voorbeeld van. Billijk was het den borg aanspraak op subrogatie toe te kennen, maar daarentegen eene blooto subtiliteit die in vele gevallen tot hardheden leiden kon, ja inderdaad geleid had, hem, op straffe van verval, te dwingen die subrogatie uitdrukkelijk te gelijker tijd met de betaling te verlangen. Geruggesteund door het gezag van den vereerden DUMOULIN en medegesleept door den schijngrond dien hij aan de hand deed, voerde men derhalve de subrogatie van regtswege in. Bij de vervaardiging van ons Burgerlijk Wetboek trachtte nogtans de regering tot de oude beginselen, in het ontwerp van 1820, te rug te keeren, doch op het verlangen der vertegenwoordiging bleef men ten slotte bij het stelsel van den Code Civil (1).

Men mag echter met reden betwijfelen, of de Fransche wetgever alle de gevolgen zijner verandering doorzien heeft. Zij is toch geenszins zoo onschuldig, als zij oppervlakkig schijnt. De vermeende subtiliteit der Romeinen getuigde juist van den fijnen kunstzin waarmede zij eene regtsinzetting, uitsluitend op de billijkheid gegrond, in ieder bijzonder geval naar hare eischen wisten te plooijen. Doch het tegenwoordig regt heeft van de subrogatie een strakken, onbuigzamen regel gemaakt, en daaraan de strengst mogelijke natuur gegeven. Het kan dus wel niets anders, of eene behandeling, zoo in strijd met den aard der zaak, moet vroeg of laat, hier of daar, nadeelig werken (2).

Wij willen tot toelichting dezer opmerking enkele

(1) VOORDUIN. *Geschied. en Begins.* V. 420.

(2) Equity depending essentially upon the particular circumstances of each individual case, there can be no established rules and fixed precepts of equity laid down, *without destroying its very essence and reducing it to a positive law.* BLACKSTONE. *Comment. Introd.* § 2 inf. Zoo iets nu is hier gebeurd.

punten opsommen waarin de subrogatie van regtswege van het beneficium cedendarum actionum verschilt.

De subrogatie is thans een regtsgevolg aan de betaling onafscheidelijk verknocht. In plaats dus van haar te moeten vragen, verkrijgt de borg haar zelfs tegen zijn wil. Het eenige wat hij doen kan is den schuldenaar ontslaan of van de subrogatie uitdrukkelijk afstand doen. Tusschen hem en den schuldeischer brengt die subrogatie geenerlei regtsbetrekking te weeg. Zij heeft voorts ten gevolge, dat de schuldenaar door de betaling borgs des nooit meer gebaat, nooit meer bevrijd wordt.

Het beneficium cedendarum actionum was den borg toegestaan geworden, niet opdat hij zich, des verkiezende, in het bezit van des schuldeischers regtsvordering zoude kunnen stellen, maar opdat hij, in geval hij betalen moest, een middel zou hebben om zich schadeloos te houden. Dit echter is thans veranderd. De borg kan, des goedvindende, zelfs tegen den wil des schuldeischers, en schoon deze hem liever met rust wil laten, de inschuld verkrijgen. De schuldeischer toch is verpligt de betaling van hem aan te nemen (1), en die betaling heeft van regtswege subrogatie ten gevolge.

Vermits de subrogatie geschiedt door de bloote werking der wet, kan daarover tusschen partijen niet langer geschil bestaan. Regtsmiddelen om des borgs aanspraak te handhaven komen dus niet te pas en hiermede is 's regters invloed geheel buitengesloten. Mogten de belangen van schuldeischer en borg botsen, zijne bemiddeling kan evenwel niet worden ingeroepen.

III. *Verschil tusschen de actio mandati vel negotiorum gestorum contraria en de regtsvordering van den borg tot verhaal.*

Het derde punt van verschil tuschen den borg en

(3) Art. 1418 B. W.

den fideiussor bestaat in de verschillende natuur der actie die de borg uit eigen hoofde heeft.

De fideiussor had wel eene regtsvordering tot verhaal tegen den schuldenaar, doch slechts in die gevallen waarin zulks naar de algemeene regelen omtrent verbindtenissen uit hunne onderlinge betrekking konde worden afgeleid, en wel bepaaldelijk, indien hij tot den schuldenaar in verhouding stond van mandataris of negotiorum gestor. Bij gebreke van zoodanig obligo had hij tegen den schuldenaar evenmin eene actie, als hij er eene bezat tegen de cofideiussores. Ook het oud-Hollandsche regt bleef aan deze stelregels getrouw. «Qui pro invito «fideiussit et solvit,» zegt v. D. KEESSEL (1), «adversus de«bitorem actionem contrariam non habet. L. *ult.* C. *de* «*neg. gest.* cuius L. desuetudinem probare nequeunt «argumenta GROENEW. ad d. l. aut VOETII ad t. D. *de* «*neg. gest.*» Eveneens het vroegere Fransche regt (2). Doch de nieuwere wetgever sloeg een eigen pad in. Men achtte het billijk, dat de borg zijn verhaal zoude hebben op hen voor wie hij betaalde, maar beschouwde het juist daarom als weder eene misplaatste subtiliteit dat verhaal te binden aan de voorwaarde eener van elders tusschen partijen bestaande regtsbetrekking. Men schonk hem derhalve eene regtsvordering tot verhaal, niet in hoedanigheid van mandataris of negotiorum gestor, maar onmiddellijk *in hoedanigheid van borg*. Het bewijs dezer stelling zal hier beproefd worden eerst uit de bepalingen omtrent dat verhaal zelve, daarna uit de bepalingen omtrent lastgeving en waarneming van eens anders zaak.

Regt tot verhaal.

Bekend is de uitlegkundige regel, dat hetzelfde woord

(1) *Thes. sel.* CV.

(2) POTHIER, *Traité des obligat.* § 429 seqq. (I. 253).

in dezelfde wet steeds dezelfde beteekenis hebben zal.

I. Door *borgtogt* nu wordt, volgens art. 1857 B. W., verstaan *de overeenkomst met den schuldeischer* waarbij men zich borg stelt. Uit die overeenkomst vloeijen de regten van den schuldeischer tegen den borg voort, (1) en de tweede afdeeling van onzen titel welke die regten regelt heeft dus ten opschrift: *van de gevolgen van borgtogt tusschen den schuldeischer en den borg.*

Het regt van verhaal des laatstgenoemden maakt het onderwerp der volgende afdeeling uit die, op hare beurt, dit opschrift voert: *van de gevolgen van* BORGTOGT *tusschen den schuldenaar en den borg en de borgen onderling.* Ook de regtsbetrekking, tusschen deze partijen bestaande, heeft alzoo haren grond, niet meer in eenig bijzonder contract of quasi contract, maar in *den borgtogt zelven* of de overeenkomst met den schuldeischer.

II. «De borg die betaald heeft,» zegt art. 1876 B. W., «heeft zijn verhaal op den hoofdschuldenaar, het zij de «borgtogt *met* of *zonder* deszelfs medeweten gesteld zij.»

Het Romeinsche regt, zich in zijn stelsel gelijk blijvende, onderscheidde drie gevallen. De borgtogt is gesteld:

1°. met goedkeuring des schuldenaars. De fideiussor heeft de actio *mandati.*

2°. buiten voorkennis des schuldenaars. De fideiussor heeft de actio *negotiorum gestorum.*

3°. tegen den uitgedrukten wil des schuldenaars. De fideiussor heeft *geene* actie.

Onze wet, even consequent in haar stelsel, verwerpt uitdrukkelijk alle dusdanige onderscheiding, en geeft den borg in ieder geval eene, en wel altijd dezelfde, regtsvordering. Deze regtsvordering derhalve wortelt niet in eene *bijzondere* verbindtenis, maar vloeit voort uit

(1) Zie ook art. 1382 B. W.

het naakte feit der betaling ten gevolge van gestelden borgtogt gedaan.

Hetzelfde absolute beginsel vindt men voorts terug in art. 1878 B. W. «degene die zich voor alle *tot borg* «*gesteld heeft* heeft op ieder hunner zijn verhaal,» en, zoo het kan, nog duidelijker in art. 1331 B. W. «*zij* «*die beschouwd worden als borgen* voor dengene wien «de zaak betreft moeten *diensvolgens* door hem wor- «den schadeloos gesteld.» Insgelijks wordt, opdat men in de regtsvorderingen, gegeven in de gevallen bij artt. 1880 en 1887 B. W. voorzien, ontvankelijk zij, niets meer gevorderd dan *de bloote hoedanigheid van borg.*

III. Een ander blijk, hoezeer beide wetgevingen verschillen, levert art. 1879 § 1 B. W. op. Het daarin omschreven geval is dit. De borg betaalt, doch zonder den schuldenaar er van te verwittigen. Deze betaalt daarop in zijne onkunde den schuldeischer voor de tweede maal. Volgens het Romeinsche regt was de schuldenaar door de betaling des borgs bevrijd geworden, zoodat hij onverschuldigd geld had voldaan en deswege de condictio indebiti bezat. Indien hij nu door den borg die eerst betaald had met de actio mandati werd vervolgd, moest hij hem die condictio afstaan (1). Het vroegere Fransche regt vond dit echter reeds te omslagtig en vereenvoudigde de zaak door de cessie der condictio te fingeren (2). In ons regt heeft weder het tegendeel plaats van hetgene in het Romeinsche geschiedde, want bij ons heeft niet de schuldenaar, maar *de borg*, eene regtsvordering tot teruggave tegen den schuldeischer.

Dit laat zich nu niet slechts historisch ophelderen uit de vereenvoudiging reeds tijdens Pothier in zwang, maar bovendien juridiek zeer goed uit den innerlijken zamenhang der wet verklaren. De betaling met subrogatie

(1) L. 25 § 3 D. *Mand.* (17. 1.)

(2) *Traité des Obligat.* § 439 (I. 256).

immers ontheft den schuldenaar niet van zijne schuld. Hij betaalt dus in ons geval wel aan den *verkeerden schuldeischer*, maar *geen onverschuldigd geld*. Ofschoon nu bij de subrogatie geenszins, even als bij de cessie (1), opdat de inschuld overga, levering en beteekening wordt vereischt, en integendeel de overgang plaats heeft «gelijktijdig met de betaling,» (2) heeft nogtans een gesubrogeerde het aan zijn eigen verzuim te wijten, indien hij den schuldenaar van de subrogatie niet verwittigd en deze in zijne niet toerekenbare dwaling den subrogant voor de tweede maal voldaan heeft. Die schuldenaar heeft mitsdien tegen des gesubrogeerden actie eene exceptie. Maar de schuldeischer die, nadat zijne inschuld op een derde is overgegaan, de betaling van den schuldenaar aanneemt handelt ter kwader trouw, of, in allen gevalle, ontvangt geld dat hem niet toekomt. Tegen hem dus heeft de gesubrogeerde eene regtsvordering tot teruggave.

IV. Naar de leer des Romeinschen regts had de borg uit eigen hoofde geen verhaal tegen de medeborgen, dewijl hij noch hun mandataris, noch hun negotiorum gestor was. Ook in dit punt wijkt het tegenwoordig regt van zijn voorganger af. Want volgens art. 1881 B. W. heeft de borg uit eigen hoofde niet alleen op den schuldenaar zijn verhaal, maar zelfs, schoon in bepaalde gevallen, *op zijne medeborgen*. Die verbindtenis der medeborgen onder elkander spruit kennelijk weder alleen uit het bloote feit van den borgtogt voort (3), en daar zij het eenig gevolg is dat er door wordt te weeg gebragt tusschen *de borgen onderling*, bevestigt zij op nieuw de verklaring van het opschrift dezer afdeeling gegeven.

(1) Art. 668, 1576 B. W.

(2) Art. 1437. n°. 1 § 2. B. W. Bij de subrogatie *van regtswege* spreekt zulks van zelf.

(3) En daardoor tusschen hen geboren *periculi societas*. Cf. L. 38 pr. D. *de adm. tut.* (26. 7.).

Lastgeving en waarneming van eens anders zaak.

Om nogtans allen twijfel weg te nemen, dient nog het negatief bewijs te worden gevoerd, dat de daden des borgs zich onder het begrip van lastgeving niet laten brengen. Men behoort natuurlijk de wettelijke bepaling van lastgeving daarbij ten grondslag te leggen. «Lastgeving is» art. 1829 B. W. «eene overeenkomst waarbij «iemand aan eenen anderen *de magt* geeft, en deze «aanneemt om eene zaak voor den lastgever, *in deszelfs* «*naam*, te verrigten.»

Het begrip van lastgeving strekt zich dus bij ons geenszins zoo ver uit als in het Romeinsche regt. Wij kennen geene andere lasthebbers dan eigenlijke gevolmagtigden, de Romeinsche procuratores, en wel met deze aanmerkelijke wijziging, dat thans de gevolmagtigde niet zich zelf verbindt, maar zijn meester (1).

Borg spreken nu is geene zaak die men als gevolmagtigde verrigt. De magt er toe ontleent men uitsluitend aan zich zelf. De waarheid dezer opmerking blijkt uit hare toepassing. Daar namelijk een lasthebber de magt om te handelen ontleent aan zijn meester, behoeft hij persoonlijk niet bekwaam te zijn om zich te verbinden (2). Maar tot het sluiten der overeenkomst van borgtogt wordt ontegenzeggelijk die bekwaamheid vereischt. Evenmin kan men beweren, dat de borg *in naam* des schuldenaars borg spreekt, daar hij dezen volstrekt niet verbindt, maar alleen zich zelf (3). De gevolgtrekkingen, hier gemaakt, zijn dan ook den wetgever niet ontsnapt. Want nog bij de laatste herziening heeft men het woord «*gelast*», dat eerst

(1) Art. 1844 B. W.

(2) Art. 1885 B. W.

(3) Zum Wesen des Bevollmächtigungs-vertrages gehört die Absicht des Machtgebers sich gegen den Bevollmächtigten *und durch diesen gegen dritte Personen* verbindlich zu machen. ZACHARIAE, *Handb.* II. 503.

in art. 1860 B. W. werd gelezen, vervangen door «*aangezocht*,» naar aanleiding van de door de vierde afdeeling der tweede kamer gemaakte aanmerking, «dat hier geene «reden van *lastgeving* zijn kan, waar het *aanzoek* be«handeld wordt van hem voor wien men zich borg stelt»(1).

Evenmin kan de borg die betaalt gerekend worden als lasthebber te handelen. Immers hij doet ook die betaling in *eigen* naam en uit *eigen* magt, of liever krachtens *eigene* verpligting. Voorts wordt de schuldenaar er niet door bevrijd, maar integendeel, ten gevolge der subrogatie, juist aan den borg verbonden. Het is niettemin waar, dat de borg, even goed als iedere andere derde, zal kunnen betalen in hoedanigheid van lasthebber (of negotiorum gestor) des schuldenaars, en, zulks doende met eigen penningen, tegen dezen de actio mandati (of negotiorum gestorum) contraria verkrijgen zal (2). Maar, men bedenke dit wel, *in dat geval zal hij de subrogatie en de regtsvordering van art.* 1876 B. W. *juist niet bekomen.* Immers, naar den regel quod quis per alium fecit, ipse fecisse videtur, betaalt hij, als vertegenwoordiger des schuldenaars handelende, geenszins als borg noch in eigen naam, maar in naam en tot kwijting des schuldenaars (3), en brengt dus inderdaad eene algeheele kwijting te weeg, zoodat, in ons regt, het handelen *als lasthebber* het handelen *als borg*, en omgekeerd, uitsluit.

Mag de borg die zich op aanzoek des schuldenaars verbonden heeft niet als diens lasthebber worden beschouwd, zoo spreekt het van zelf, dat hij, indien hij het onaangezocht gedaan heeft, evenmin als waarnemer van eens anders zaak mag worden aangemerkt. Althans de wet zelve neemt tusschen dit contract en quasi contract

(1) Voorduin, *Geschied. en Begins.* V. 412.

(2) Art. 1845, 1393 B. W.

(3) Art. 1418 B. W.

zulk een eng verband aan (1), dat wat in geen geval tot het eerste te brengen is ook onder het laatste niet te huis behoort, en men behoeft de artikelen 1390, 1391, 1392 B. W. slechts te lezen om zich van hunne ontoepasselijkheid op borgtogt ten volle te overtuigen.

Wanneer men alzoo bij de uitleggers de regtsvordering tot verhaal, door de wet den borg geschonken, nog veeltijds met den naam van actio mandati of negotiorum gestorum contraria bestempeld vindt, heeft dit, bij naauwer toezien, eigenlijk geen gezonden zin. Het kan bovendien ligt tot verwarring leiden, en doet eene overeenkomst in beginselen met het Romeinsche regt vermoeden die metterdaad niet bestaat. Het is waar, de wetsbepalingen omtrent dat verhaal zijn grootendeels nageschreven uit het Romeinsche regt waarin zij op gezegde actiones betrekking hadden. Maar dit doet weinig ter zake, want in regten behoort niet op de uiterlijke gelijkheid in praktisch resultaat, maar op de innerlijke overeenstemming der beginselen te worden gelet. Uit dat oogpunt gezien, heeft het Romeinsche regt ten deze voor ons alle bruikbaarheid verloren, want het beginsel is geheel veranderd. Men ziet dit best aan de gevolgen. Zoo had in het Romeinsche regt de schuldenaar van zijne zijde natuurlijk de actio mandati of negotiorum gestorum directa tegen den borg. In onze wet daarentegen wordt onder de gevolgen van borgtogt tusschen schuldenaar en borg zoodanige regtsvordering niet aangetroffen (2). Geen wonder, want als de wet de regtsvordering tot verhaal eenvoudig verbindt aan het naakte feit, dat men zich borg gesteld en betaald heeft, kan

(1) Artt. 1390 §§ 1, 3, 1394 B. W. Cf. Mr. J. v. Gigch, *de Negotiis gestis.* 4

(2) Wat echter niet wegneemt, dat de schuldenaar eene dergelijke actie hebben kan, ingeval hij eene bepaalde, daartoe strekkende, overeenkomst bewijst. art. 1374 B. W.

de betrekking tusschen schuldenaar en borg geene andere dan eene strikt eenzijdige zijn waaruit wel voor dezen, maar niet voor genen regtsvorderingen geboren worden. De borg is derhalve aan den schuldenaar niet rekenpligtig. Ware hij dit, hem zoude, buiten de actie van art. 1876 B. W., nog bovendien het regtsmiddel van art. 782 B. R. ten dienste staan.

Verband tusschen de subrogatie en de regtsvordering tot verhaal.

Niemand zal weigeren in de subrogatie van regtswege een afstammeling van het beneficium cedendarum actionum of in de regtsvordering tot verhaal een afstammeling van de actio mandati, hoe ontaard zij zijn mogen, te herkennen. In het Romeinsche regt nu bestond er groot onderscheid tusschen het geval, dat de borg den schuldenaar als cessionaris of als mandataris vervolgde. In de eerste hoedanigheid ageerde hij alieno, in de laatste propio nomine (1). Hetzelfde onderscheid is ook bij ons aanwezig. Als de borg als gesubrogeerde eisch doet, eischt hij als regtverkrijgende des schuldeischers en legt eene regtsvordering aan die hij in de tweede hand bezit. De regtsvordering tot verhaal daarentegen welke eerst door zijne betaling geboren wordt is hem persoonlijk eigen, ontleent hij onmiddellijk aan zich zelf (2).

(1) Qui creditoribus bona sua omnia obligavit cum clausula constituti, non idcirco fideiussori eadem bona pro indemnitate obligasse credendus est, quod eodem instrumento fideiussoris quoque obligatio contineatur. *Alia enim obligatio est quae in favorem creditoris constituitur, alia quae in favorem fideiussoris, et suas unaquaeque leges habet et conditiones separatas.* Itaque indiget hoc casu fideiussor cessione ut actionem hypothecariam quae creditori competit exercere possit in bona sui debitoris. Cod. Fabr. L. 8. T. 27. Def. 41.

(2) Sans cette subrogation expresse *l'action personnelle du créan-*

Tusschen beide deze actien derhalve bestaat bij ons, even als in het Romeinsche regt, geen verband hoegenaamd. Zij hebben niets met elkander gemeen behalve den persoon des aanleggers. Deze opmerking toont op nieuw de onhoudbaarheid van het stelsel van MERLIN en MARCADÉ (1), volgens hetwelk de subrogatie de regtsvordering tot verhaal met de garanties der gekwetene inschuld zou versterken en dus beiden eigenlijk doen zamensmelten. Doch schoon hun gevoelen door de geschiedenis wordt gewraakt, blijft het nogtans te bejammeren, dat de wetgever niet iets, in den trant als zij willen, beproefd heeft. In het Romeinsche regt kon men, gelijk wij zagen, naar strikt regt slechts òf de eene òf de andere actie hebben (2), naardien de actio mandati verkregen werd door de kwijting der schuld en de cessie daarentegen door een *niet* kwijten der schuld, maar koopen der actie. In ons regt heeft thans de borg èn de regtsvordering tot verhaal èn de subrogatie, in ieder geval, beiden te zamen. Doch mogt er, historisch, aanleiding bestaan om deze twee regtsmiddelen streng van elkander af te zonderen, nu men beiden gemaakt had tot

cier ne serait pas transmise. Celui qui a payé la dette n'aurait qu'une *action nouvelle*, l'action negotiorum gestorum, l'action mandati ou autre. TOULLIER, VII. § 159.

(1) Le payement avec subrogation anéantit la créance, et dès lors la créance qui existe ensuite contre le débiteur au profit de celui qui a payé (*et qui naît ainsi d'une gestion d'affaires*) est bien *une créance nouvelle*, mais la loi, par sa volonté toutepuissante, transporte *sur cette séconde créance toutes les garanties de l'ancienne*. ad. art. 1216. (IV. 517.)

(2) Après que la caution a payé, *si elle s'est fait subroger* aux droits et actions du créancier, elle peut les exercer contre le débiteur, *comme le créancier aurait pu faire lui-même. Si elle a négligé d'acquérir cette subrogation* elle ne laisse pas d'avoir *de son chef* une action contre le débiteur principal *pour se faire rembourser de ce qu'elle a payé pour lui*. POTHIER, *Traité des Obligat.* § 430 (I. 253).

bloote geschenken der wet, had men ze zeer goed, zonder schending van eenig beginsel, tot één geheel kunnen versmelten. De wetgever deed het evenwel niet, en de wetenschap mag het evenmin beproeven. Zij moet de wet eerbiedigen die beide regtsmiddelen, ieder op zich zelf, en in de ruimst mogelijke uitdrukkingen, aan den borg toestaat. Gelijk uit het geval, aan het hoofd van dit opstel vermeld, blijkt, levert zulks wezenlijke moeilijkheden op, bepaaldelijk met betrekking tot de subrogatie die onder bijzondere omstandigheden soms zeer onbillijk werken kan. Vergeefs zou men dan hulp zoeken bij den regter. Hij past de wet blindelings toe en onderscheidt niet waar zij er hem geene bevoegdheid toe schenkt (1). Doch eene andere vraag is het, of niet de wetenschap geregtigd en bij magte is het gevreesde kwaad te voorkomen. Zij beweert het althans. Er zijn, zegt zij, geene andere nadeelige gevolgen der subrogatie denkbaar dan onredelijke benadeeling des schuldenaars, of onredelijke benadeeling des schuldeischers. Men legge derhalve den gesubrogeerde bij de uitoefening van zijn regt aan een dubbelen band, en stelle deze twee regels op waarnaar men de subrogatie in ieder geval beoordeele:

Vooreerst, dat de borg, zelfs in hoedanigheid van gesubrogeerde des schuldeischers, van den schuldenaar nooit *meer* vorderen kan dan hij ten behoeve van denzelven heeft uitgeschoten (2);

Ten tweede, dat de subrogatie nimmer mag strekken om den schuldeischer te benadeelen (3).

Met het onderzoek naar de wettigheid dier regels zal onze taak ten einde zijn gebragt.

(1) Vgl. een vonnis der Regtbank van Haarlem, van 13 Maart 1849, (*Weekbl.* n°. 1050).

(2) La subrogation ne produit son effet que dans la limite de l'action de mandat ou de gestion. MOURLON, *Traité des subrog. personn.* 408.

(3) La subrogation ne peut pas nuire au créancier, MOURLON, 212.

Eerste regel.

De stellers van onzen regel gaan van het beginsel uit, dat de subrogatie strekt ter verzekering van 's borgs verhaal. Doch het woord *verhaal* is dubbelzinnig. Beteekent het, dat de subrogatie den borg een middel oplevert om zich schadeloos te stellen, of dat zij alleen daar denkbaar is waar nog een verder verbondene overblijft tegen wien de actie, door subrogatie verkregen, kan worden gekeerd (1), de stelling is waar, maar brengt ons niet verder. De bedoeling is dan ook eene gansch andere. Men redeneert namelijk aldus:

De borg die betaalt heeft zijn verhaal op den schuldenaar.

De subrogatie, hem gegeven, strekt tot verzekering van dat verhaal.

Derhalve, meer dan dit kan hij in geen geval bekomen.

Doch, in dien zin gebruikt, is de uitdrukking een kunstterm die, zoo bij borgtogt, als in andere soortgelijke gevallen (2), de regtsvordering aanduidt welke men uit eigen hoofde heeft, behalve en integenstelling van de subrogatie. Met die regtsvordering nu mag zeker niet meer geëischt worden dan vergoeding der gedane uitschotten en werkelijk geledene schade. Maar het kan tevens nooit worden toegegeven, dat de subrogatie tot verzekering van *dat* verhaal zoude strekken. Immers, dit zoude hierop nederkomen, dat er zulk een naauw verband bestaat tusschen de regtsvordering tot verhaal aan de eene en die uit de subro-

(1) Lorsque le débiteur paye ce qu'il doit, la subrogation aux droits de son créancier ne peut lui être utile et avoir d'effet, qu'autant qu'il a recours contre quelqu'un pour ce qu'il a payé. POTHIER. *Cout. d'Orléans. Intr. au ch.* XV. § 83. (X. 352). *Traité des Obligat.* § 559 (I. 331).

(2) Vgl. art. 1336 B. W. De wet zegt ook in denzelfden zin terug vorderen, artt. 1149, 1329 B. W.

gatie aan de andere zijde, dat op deze geen hoogere veroordeeling zou kunnen vallen dan op gene, en een aanbod voldoende tegen de eerste ook in elk geval van waarde moest wezen tegen de laatste. Zoo doende, smolten beide actiën geheel te zamen. Doch reeds boven, bij de bestrijding van het stelsel van MARCADÉ, is aangetoond geworden, dat de regtsvordering tot verhaal en die uit de subrogatie geheel zelfstandige regtsmiddelen zijn die niets, en dus ook niet hunne grenzen, met elkander gemeen hebben. Door de subrogatie verandert wel de persoon des schuldeischers, maar niet de aard der schuldvordering. In handen van den gesubrogeerden borg is en blijft het dezelfde actie die de schuldeischer gehad heeft. Maar daarom kan, in het algemeen, de schuldenaar aan den borg geene exceptien tegenstellen die hij niet zou hebben kunnen tegenwerpen het zij aan den schuldeischer zelven, het zij aan een anderen, b. v. door overeenkomst met den schuldeischer, gesubrogeerde. In het algemeen, zeggen wij, want wij ontkennen de mogelijkheid niet, dat de schuldenaar, eene exceptie tegen eenen bepaalden gesubrogeerde hebbe die hij niet zou bezitten tegen een ander, *mits eene dergelijke exceptie voortvloeije uit eene bijzondere, bij de wet erkende, betrekking tusschen partijen* (2).

Eene zoodanige komt inderdaad somwijlen voor juist in gevallen waarin, gelijk in het onze, de wet aan den eischer uit eigen hoofde eene regtsvordering tot verhaal, en bovendien subrogatie toekent. Wanneer een van meerdere hoofdelijk verbonden hoofdschuldenaars de gansche schuld voldoet, wordt hij wel in des eischers schuldvordering van

(1) Dit erkent MOURLON zelf. La caution qui a payé, zegt hij, a deux actions pour répéter du debiteur l'argent qu'elle a employé à sa libération, l'action qu'elle a *de son chef*, comme mandataire ou gérant, et *l'action du créancier auquel elle a succédé par l'effet de la subrogation.*

(2) Vgl. MÜHLENBRUCH, *Cession.* § 61 (601. fgg.)

regtswege gesubrogeerd (1), maar gaat zij voor zijn aandeel door schuldvermenging te niet (2), en kan hij van ieder zijner medeverbondenen slechts diens aandeel vorderen (3). De reden is eenvoudig. De wet namelijk gaat van het beginsel uit, dat meerderen die gezamenlijk verbonden zijn den last ook met gemeene schouderen moeten torschen. Zij neemt tusschen hen eene soort van societas aan, en geeft hun dientengevolge tegen elkander onderling eene exceptio divisionis (4). Hetzelfde is het geval tusschen medeborgen (5); tusschen gezamenlijke schuldenaren eener ondeelbare schuld (6); ja tusschen derde bezitters van voor dezelfde schuld hypothekair verbonden perceelen (7). In alle deze gevallen wil de wet eene verdeeling van den last tusschen degenen die gelijkelijk gehouden zijn, en deze societas is een zelfstandig regt dat mitsdien eene bijzondere exceptie, de exceptio divisionis, baart.

Maar tusschen den schuldenaar en den borg bestaat niets van dien aard (8).

(1) Art. 1438 n°.[3] B. W.

(2) Art. 1473 § 3, 1324, B. W.

(3) Art. 1328 B. W. Dit is la doctrine générale des auteurs. MARCADÉ, ad art. 1214 C. C. (IV. 485). Van een ander gevoelen is TOULLIER, *Droit Civil*. II. § 163. ZACHARIAE, *Handb*. II. 215, n.[31].

(4) De regtsvordering tot verhaal (terugvordering) is ipso iure tot ieders aandeel beperkt. Artt. 1329, 1330 B. W.

(5) Indien er verscheidene borgen zijn, hebben zij de exceptie reeds tegen de vordering des schuldeischers, art. 1874 B. W. Doch, zelfs zoo zij afstand van dit voorregt gedaan hadden, zouden zij tegen dengene hunner die gesubrogeerd was die exceptie behouden, art. 1381 B. W. Overal toch waar de regtsvordering tot verhaal slechts pro parte gegeven wordt, en dus blijkt, dat de wet de societas aanneemt, moet men tegen de actie des gesubrogeerden medebelanghebbenden de exceptio divisionis, m. i. toelaten.

(6) Art. 1336, 1337 B. W.

(7) Art. 1247 B. W.

(8) Arg. art. 1331 B. W.

Gelijk straks opzettelijk werd bewezen, uit hunne betrekking vloeijen volgens onze wet wel voor den borg, maar geenszins voor den schuldenaar regten voort (1). Ja de wet legt veeleer tot grondslag het beginsel, dat de toestand des schuldenaars op wien de verpligting in de eerste plaats rust niet wordt verbeterd door de omstandigheid, dat de schuldeischer bovendien van een derde de voldoening heeft kunnen eischen. Hierop past de subrogatie waardoor de hoedanigheid van borg zich in dien van schuldeischer oplost, zoodat tusschen hem aan den eenen en den schuldenaar aan den anderen kant de verhouding juist zóó wordt, als ware hij van den beginne de schuldeischer geweest en dus slechts *twee* partijen in de zaak betrokken. De schuldenaar heeft zich over niets te beklagen, zoo lang van hem niet meer wordt gevergd dan zonder de subrogatie had mogen geschieden. Die subrogatie toch verzwaart noch verligt zijne verpligtingen. Zij laat zijn toestand, gelijk die te voren was. De eenige verandering die zij te weeg brengt betreft den persoon des aanleggers (2). Opdat aan dezen eene persoonlijke exceptie kunne worden tegengeworpen, behoort er tusschen hem en den gedaagde eene bijzondere, bij de wet erkende, betrekking te bestaan die den gedaagde dat regt geeft. Zoodanige betrekking komt onder de gevolgen van borgtogt niet voor, en de algemeene exceptio doli

(1) Neemt men met MOURLON aan, dat de borg mandataris of negotiorum gestor des schuldenaars is, dan moet men hem gelijk geven, want dan is gene aan dezen rekenpligtig en hierop de exceptie gegrond, ja, zelfs een eisch in reconventie mogelijk. Zoo onderscheidde zich in het Romeinsche regt de fideiussor van een gewonen cessionaris daardoor, dat hij jegens den schuldenaar aansprakelijk was met de actio mandati directa. Nec tamen habetur loco emtoris extranei: *immo mandati conventus pignora restituet debitori.* AZO, *Summa in* C. *h. t.* § 11.

(2) La créance ne fait que changer de propriétaire, la personne seule du créancier est changé. TOULLIER, *Droit Civil.* VII. § 163.

laat de wet slechts bij overeenkomsten toe (1). Bij de subrogatie die zonder medewerking des schuldenaars geschiedt kan daarvan dus geene sprake zijn. Onze regel laat zich mitsdien niet overeenbrengen met het stelsel der wet.

Tweede regel.

Er zijn twee soorten van regels: de zoodanigen die de uitdrukking bevatten van een waargenomen feit, en de zoodanigen die strekken moeten om de feiten te beheerschen (2). Hier heeft men er een voorbeeld van. Men vindt, zoo bij de uitleggers van het Romeinsche regt, ten aanzien der cessie (3), als door de Fransche auteurs, ten aanzien der subrogatie getuigd (4), dat zij, bepaaldelijk met opzigt tot den schuldeischer, geheel onschadelijk werkt. Deze regel zal nu niet meer zijn dan de eenvoudige uitdrukking van een feit, *indien de regtsmiddelen die, ten gevolge der betaling, aan den cessionaris of gesubrogeerde overgaan in geen geval eene hoogere waarde bezitten dan de betaling zelve.* Zoo was het in het Romeinsche regt waarin men zich niet wel het geval verbeelden kan, dat de actie die de crediteur moest afstaan voor hem van meer belang was dan de voldoening die zij verzekerde. De onschadelijkheid der Romeinsche cessie was dus *eene daadzaak* (5), wes-

(4) Art. 1374 § 3 B. W.

(2) Cf. L. 1 D. *de R. J.* (50. 17.)

(3) Diese mangelnde Sicherheit zu ergänzen, steht in der Macht des Klägers vermittelst der Cession, *und zwar ohne irgend einen Nachtheil, oder eine Gefahr für den Kläger selbst.* v. SAVIGNY, *Obligationenr.* I. 241.

(4) La subrogation ne nuit à personne et profite à tous, zegt MOURLON, 173.

(5) Cf. L. 33 D. *de Evict.* (21. 2.)

halve niet eens behoeft te worden herinnerd, hoe, door de wijze waarop het regt van cessie werd gehandhaafd, alle onredelijke uitbreiding onmogelijk was gemaakt (1). Doch met het tegenwoordig regt is het anders gesteld. Daarin, de resolutoire actie is er een voorbeeld van, hebben soms de regtsmiddelen, uit de wanbetaling ontstaande, voor den schuldeischer eene hoogere waarde dan de betaling waardoor zij weder worden weggenomen. In zoodanig geval bestaat juist de feitelijke mogelijkheid, dat de subrogatie van regtswege, zoo zij eene absolute is, den schuldeischer schade berokkene, en om dit feit te voorkomen stelt de wetenschap den regel van de onschadelijkheid op (2). Het doel dat zij daarmede beoogt is dus om, schoon de wet den gesubrogeerde *alle* de regten en regtsvorderingen des schuldeischers toekent, hem niettemin soms *eenigen* daarvan te onthouden.

Ware nu het beginsel der onschadelijkheid uitgesproken in de wet, men zou deze limitatie moeten toegeven en alle bepalingen omtrent de subrogatie er aan ondergeschikt maken. Doch dit is niet zoo. Gelijk bij de vorige gelegenheid reeds is uiteengezet (3), verzekert art. 1439 B. W. (1251 C. C.) waarop men zich beroept alleen de regten die de schuldeischer bij de betaling *behoudt*, terwijl hier juist sprake is van degenen die hij *verliest*. Nogtans wat toen uit vrees voor te groote uitvoerigheid vermeden werd moge hier aangevuld en ook op de geschiedenis onzer bepaling het oog gevestigd worden. Zij heeft haren oorsprong te danken aan deze plaats van POTHIER (4): lorsqu'un

(1) Cf. L. 2 C. *h. t.* BACHOFEN, *Pfandr.* I. 537. DONELLUS, *Comm. ad h. l.*

(2) MOURLON, 212, 213.

(3) *Themis.* XII. 394.

(4) *Cout. d'Orléans, Intr. au Chap.* XX. § 87. (X. 354). Car on ne subroge pas contre soi même. *Procéd. Civile.* P. IV. ch. II (IX. 267.)

créancier a reçu, en differens temps, différentes portions de sa dette de différentes personnes qu'il a subrogées à ses droits pour les portions qu'il recevrait d'elles, et qu'il reste encore créancier d'une partie, toutes ces différentes personnes doivent venir entre elles par concurrence, mais il doit leur être préféré.

La raison de la première maxime est évidente; *la raison de la seconde est que la subrogation ne peut jamais être opposée, ni préjudicier au créancier qui a subrogé*, voyez arrêt du 6 Juin 1718 au tom. 6 *du Journal.*

Volgens Pothier is alzoo de gedeeltelijk voldane schuldeischer wegens het overschot bevoorregt, *omdat* de subrogatie hem niet kan benadeelen; volgens de wet daarentegen kan dezelve zijne regten niet verkorten, *indien* hij slechts gedeeltelijk betaald is. Het zou mitsdien tegen alle regelen van uitlegging aandruischen, als men algemeenheid wilde verzekeren aan een beginsel waaraan de wetgever juist de algemeenheid waarin hij het vond uitgesproken ontnam.

Bovendien spreekt Pothier van een *créancier qui a subrogé*, zoodat zijne raison blijkbaar geene andere is dan de bekende spreuk der oudere Fransche auteurs: nemo contra se ipsum subrogasse videtur, d. i. *eene praesumtio iuris bij de conventionneele subrogatie* (1). Daarbij nu, bij de subrogatie die geschiedt door overeenkomst met den schuldeischer, late men dit regtsvermoeden, als met den aard der zaak en tevens met art. 1385 B. W. overeenkomstig, ook nog heden gelden. Maar te praesumeren, dat waar de wet van *alle* de regten gewaagt zij evenwel *niet* allen bedoelt, gaat kennelijk niet aan. Zoodra men dus toegeeft, dat de wet onze eenige en voornaamste regtsbron is (2), moet

(1) Merenda, *Contr. Jur.* l. 24, c. 14 § 13.

(2) Artt. 4, 146. Gw. Waar men zich op de gewoonte beroepen

men de limitatie welke onze regel tracht aan te brengen verwerpen, als op haar niet gegrond.

Maar er is meer. Want het aannemen dezer limitatie zou, in de toepassing, nog grooter zwarigheden opleveren, dan uit den weg ruimen. Men bedenke, ten einde dit in te zien, welke de gevolgen zijn zullen, als men haar toegeeft. Dan zal, in ons geval b. v., de borg wel die tot nakoming, maar niet de resolutoire actie bekomen. Doch de beperking die wij maken is uitsluitend in het belang des schuldeischers. Staat hij dus aan den borg de vrije keuze toe, zoo is voor dezen in het instellen der resolutoire actie niets ongeoorloofds meer gelegen. Wanneer dus schuldeischer en borg het onderling eens zijn, wordt de subrogatie eene *gemengde;* is zij ten deele eene conventionneele, ten deele eene legale. Doch zulk eene halfslachtige subrogatie laat art. 1436 B. W. niet toe, volgens hetwelk zij of bij overeenkomst of krachtens de wet geschiedt, maar geenszins door beiden te zamen. Natuurlijk, waar de borg van regtswege treedt in alle de regten des schuldeischers, en dus de wet zelve reeds over alle diens regten beschikt heeft, komt geene beschikking van zijnen kant te pas.

Dit als partijen het eens zijn. Maar wat zoo zij twisten, als de schuldeischer begrijpt, dat de gesubrogeerde zich meer regten aanmatigt dan hem, volgens onzen regel, toekomen? Zullen zij, even als in het vroeger regt (1), de zaak aan het oordeel des regters kunnen onderwerpen? Neen, want de subrogatie van regtswege

kan, ontleent zij haar gezag niet aan zich zelve, maar *aan de wet*, art. 3 A. B., en geeft dus nimmer een eigenlijk gewoonteregt. Uit art. 13 A. B. volgt alleen, dat de regter altijd vonnissen moet, niet dat hij zijne toevlugt moet nemen tot een regt buiten de wet. DEMOLOMBE. *Cours de* C. C. I. Anders Mr. J. v. HALL, *Handl.* 62.

(1) J. a. SANDE, *de act. cess.* c. VI. § 36.

sluit de gedachte aan een dergelijk regtsgeding tusschen schuldeischer en gesubrogeerde uit. Zoo zal dan de eerste moeten afwachten tot de laatste den schuldenaar heeft gedagvaard, om alsdan in het geding te intervenieren, of, als het reeds beslecht is, in verzet door derden te komen tegen het vonnis (1), of misschien zal men den schuldeischer tegen den gesubrogeerde die zijn regt te buiten ging eene actie willen geven uit het gedienstig art. 1401 B. W.

Deze opmerkingen zijn allezins voldoende om het onaannemelijke der bestredene limitatie te bewijzen. Immers, de subrogatie van regtswege is niet ingevoerd, ten einde de zaak meer ingewikkeld te maken, maar stellig om haar te vereenvoudigen, en voortaan alle geschillen over het bestaan en den omvang der subrogatie af te snijden. Dit oogmerk kan alleen bereikt worden door streng vast te houden aan het absolute wetsbeginsel, dat alle de regten, zonder onderscheid, welke de schuldeischer door de betaling verliest op den gesubrogeerde overgaan. Leidt dit soms tot hardheden, noch de regter noch de wetenschap zijn bevoegd de wet te verbeteren om redenen van billijkheid (2). Een vonnis dat aan den borg alle de regten des schuldeischers toewijst kan niet vatbaar zijn voor cassatie; een vonnis dat hem sommigen dier regten onthoudt wel (3).

Doch hebben wij tot nu toe de schaduwzijde bezigtigd, laat ons ten slotte den blik ook op de lichtzijde laten vallen. De kwaal is toch niet ongeneeslijk. De wetgever zag zeer goed in, dat zijne algemeene voorschriften niet immer, in ieder geval en onder alle omstandigheden, met de ware belangen van partijen zouden

(1) Althans zoo men hem beschouwt als derde.

(2) Art. 11 A. B.

(3) Art. 162. Gw., art. 99 n°. 2. R. O.

strooken, en schonk haar daarom de bevoegdheid hare eigene betrekkingen te regelen (1). Van die vrijheid behoort gebruik te worden gemaakt. Het is bekend, dat de oude regtsgeleerden veel tot den opbouw des regts hebben bijgedragen door het uitdenken van nuttige bedingen (2). Op dezelfde wijze kan ook thans nog veel goeds worden gesticht. Men bedenke, of leere uit de ervaring, in welke gevallen de subrogatie van regtswege zich als schadelijk kennen doet, en wijze belanghebbenden aan, hoe het gevaar door het opnemen eener gepaste cautie in de overeenkomst te vermijden. Zoo is het met de resolutoire actie gelegen. Al het bezwaar valt weg, zoodra men bij huur-, pacht- en andere soortgelijke overeenkomsten de voorzorg gebruikt om den borg dien men aanneemt vooraf van het uitoefenen der resolutoire actie te laten afzien. Is eenmaal het publiek van het nut van een dergelijk beding overtuigd, zoo wordt het weldra een vast bestanddeel der overeenkomst en na eenigen tijd is daarop zelfs toepasselijk art. 1383 B. W. «Bestendig gebruikelijke bedingen worden geacht stilzwijgend «in de overeenkomst te zijn begrepen, schoon dezelve «daarbij niet zijn uitgedrukt.» Langs dezen geleidelijken weg kan, zonder schennis van de letter of den geest der wet, zonder verwrongen stelsels of ongeoorloofde regterlijke bemoeijing, wezenlijke verbetering tot stand gebragt en de zuivere regtsontwikkeling in de handgewerkt worden.

Ik vlei mij door dit meer uitgewerkt vertoog te hebben opgehelderd wat in het vroeger beweerde min duidelijk geweest is. De kortheid, toen in acht genomen, werd door de beperkte eischen van het behandeld onderwerp, de oplossing van een eenvoudig geval, geregtvaardigd.

(1) Art. 14 A. B., art. 1374 B. W.

(2) Puchta, *Instt.* I. 299.

Indien mij thans het verwijt van te groote wijdloopigheid treft, strekke mij ter verschooning wat mij tot aanleiding geweest is, de waarlijk verrassende wijze waarop mijne stellingen nopens den aard der subrogatie van regtswege door een geacht regtsgeleerde waren misverstaan.

KOOPHANDELSREGT. — *Iets over rembours bij non-betaling van wissels en over de beteekenis van artikel* 111 *Wetboek van Koophandel*, door Mr. D. POLAK DANIELS, Advocaat te 's Gravenhage.

In het vorige nummer van dit tijdschrijft vinden wij een betoog van den Heer Mr. J. G. KIST, gewijd aan de beantwoording der vraag, of de trekker van een wissel, getrokken volgens art 111 Wetboek van Koophandel, bij non-betaling tot rembours gehouden is. In dit betoog wordt de gestelde vraag bevestigend beantwoord, en zulks in overeenstemming met een arrest van het Hof in Zuidholland van 30 December 1850, in strijd met een arrest van den Hoogen Raad van 14 November 1851, bij hetwelk eerstgemelde uitspraak is vernietigd, en bevestigd een vonnis van de Arrondissements-Regtbank te Rotterdam van 24 Junij 1850 (1).

Eene onderlinge vergelijking dezer drie regterlijke beslissingen en van het meergemeld betoog bragt mij op het denkbeeld, het gevoelen van den Hoogen Raad, tegen de leer van het Provinciaal Hof, welke door den Heer K. is omhelsd, te verdedigen, maar bij die gelegenheid meer bepaaldelijk art. 111 in verband tot de in dit proces behandelde regtsvraag te beschouwen.

En al dadelijk rees bij mij de moeijelijkheid op, of

(1) *Weekbl. v. h. Regt.* n°. 1191.

de vraag, welke door den Heer K. is gesteld, wel juist dezelfde is, als hij bij de genoemde vonnissen beslist wil zien. Met andere woorden: volgt uit de bewoordingen van art. 111 Wetb. van Kooph., dat, in het algemeen, een wissel, niet inhoudende de erkenning van genoten waarde of van waarde in rekening, zoodanig een geschrift is, waarvan art. 111 de regten regelt? Of omgekeerd: is iedere wissel, getrokken, alleen om er de betaling van te vorderen en alzoo bij art. 111 omschreven, niet voorzien van de erkenning van genoten waarde of van waarde in rekening? — De Heer K. schijnt de identiteit dezer gevallen aan te nemen: het Hof in Zuidholland erkent haar in den 4den considerans van zijn arrest, luidende aldus: «Overwegende, dat de traite alzoo (1), geen «erkenning van genoten waarde inhoudende, daardoor «een van de vereischten mist, bij de Nederlandsche «wet voor het wezen van een wisselbrief gevorderd, «en, daar zij overigens aan die vereischten voldoet, en «aan de order van den nemer is getrokken, tusschen «den trekker en dezen eene enkele lastgeving daarstelt, «waarop de bepaling van art. 111 Wetb. van Kooph., *zoo «wel volgens den inhoud van dit artikel, als blijkens «de beraadslagingen, op art.* 100 *van hetzelfde wetboek «gehouden*, van toepassing is.» De Hooge Raad zelfs leidt uit de in facto gebleken omstandigheid, dat de traite geen erkenning van gen. w. of van w. in r. inhoudt, of dat zij is getrokken volgens art. 111 W. v. K., en stelt dus als regel, dat dit artikel geene andere wissels, althans stellig die wissels op 't oog heeft, welke de meergemelde erkenning missen.

(1) De wissel in questie hield in de woorden: *value paid cassa* Mr. J. W. (door de Regtbank, zeer juist uitgelegd, als inhoudende de verklaring, dat het bedrag des wissels door den trekker, op last van den betrokkene, aan Mr. J. W. is uitbetaald); de trekking had dus alleen plaats, om de voor den betrokkene betaalde penningen terug te bekomen.

Hoewel ik nu gereedelijk wil erkennen, dat in het bepaalde geval, hetwelk toen aan 's regters oordeel was onderworpen, de traite (gelijk hierboven is aangemerkt), plaats heeft gehad, alleen met het doel, om het bedrag te innen, (iets hetgeen bovendien uit de feitelijke beslissing door den regter in eersten aanleg voldingend is bewezen,) kan ik echter volstrekt de meening niet beamen, dat, *in den regel*, art. 111 alleen en uitsluitend voor dergelijke wissels is geschreven. Mijne ontkentenis dier stelling berust op de navolgende gronden. Vooreerst is het geval denkbaar, dat hij, die met de traite geen ander heeft doel dan de betaling des wissels te vorderen, dezelve evenwel voorziet van de erkenning van genoten waarde, of althans van die van waarde in rekening: men behoeft hier slechts te denken aan het geval, dat de trekker, geen vertrouwen stellende in hem, dien hij met de incassering belast, waarde daarvoor van hem vordert en bekomt, of, terwijl hij van de incassering zeker is, den nemer bereids in rekening daarvoor crediteert; alsdan zoude de erkenning zelfs geene *protestatio actui contraria* inhouden. Ten andere is het mogelijk, dat de wissel niet enkel met het in art. 111 omschreven doel is getrokken, en toch geen erkenning van genoten waarde of van waarde en rekening, het zij des noods door nalatigheid van den schrijver des wissels, inhoudt. Deze omstandigheid zoude buiten allen twijfel de verpligting tot rembours voor den trekker opheffen, omdat alsdan de wissel een zijner essentiële vereischten mist, doch door die omstandigheid bekomt de wissel misschien wel eenige, maar niet al de de regten der traite, welke bij art. 111 is beschreven.

De beraadslagingen, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over art. 111 gehouden, geven, naar mijn inzien, geen grond, om de stelling van den Hoogen

Raad voor aannemelijk te houden. De geschiedenis leert ons alleen, dat art. 111 bestemd is, om den twijfel der regtsdoctoren op te heffen, of zoodanige wissels aan derden konden overgedragen worden (1). Gerustelijk meen ik dan ook te kunnen aannemen, dat de trekker van een wissel, voorzien van de erkenning van genoten waarde of van waarde in rekening, — al zoude men ook kunnen bewijzen, dat de trekker dezen wissel alleen met het doel der incassering (het bij art. 111 het bedoelde geval) had afgegeven, en de nemer van die omstandigheid kennis had bekomen, — tegen iederen houder bij endossement tot rembours verpligt is, ofschoon hij zich tegen den nemer op de exceptie van art. 111 zoude kunnen beroepen, ingeval deze rembours van hem vraagt, mits hij trekker het aanwezig zijn van het bij art. 111 bepaalde geval zelf bewijze. Het inlasschen van art. 111 is dan ook volkomen juist in het belang des handels geschied: want hoe zoude een latere houder a priori kunnen weten, dat de door hem gekochte of op rekening ontvangen wissel alleen met het doel der incassering is getrokken?— en zoude, indien niet dat art. 111 de bevoegdheid tot endossement had gegeven, niet ieder trekker, die om rembours aangesproken wordt, zich trachten te verdedigen met de exceptie, dat hij alleen met dat doel den wissel had afgegeven, en alzoo de wettige houder niet dadelijk zijn regt tot rembours kunnen uitoefenen? —

Anders is het intusschen, wanneer de wissel de erkenning van genoten waarde of van waarde in rekening niet inhoudt: in dit geval wordt geen actie tot rembours gegeven, gelijk de Hooge Raad te regt heeft beslist. Maar de ontzegging van den eisch tot rembours behoort dan niet te geschieden op grond van art. 111,

(1) Vgl. het bekende werk van Mr. VISSERING, Inleiding, blz. XXXV en XL.

maar eenvoudig op grond van art. 100 W. v. K., of liever op grond van de informaliteit des wissels.

Volkomen juist is ten dien opzigte in casu het oordeel van den regter in eersten aanleg (de Regtbank te Rotterdam), hetwelk in 't algemeen bij wissels zonder erkenning van enz. rembours weigert, maar in het onderhavige geval bovendien beslist, dat art. 111 evenmin de kracht heeft, om aan iederen houder het regt tot rembours te geven. De Hooge Raad ontzegt met evenveel juistheid de actie tot rembours: doch beroept zich (ik zeg het met bescheidenheid,) zonder reden op art. 111 W. v. K.

Ik keer terug tot het betoog van Mr. Kist, en meen dan vooral zijne leer te moeten bestrijden, dat art. 100 niet op den wissel, bij art. 101 bedoeld, en ook niet op dien, bij het meergemeld art. 111 beschreven, van toepassing zoude zijn. Vooreerst verschil ik hierin met den Heer K., dat hij op den in art. 100 gestelden regel, in art. 101 en 111 uitzonderingen ziet.

Het is altijd, in het algemeen, bij wetsverklaring gevaarlijk, om twee op elkander volgende artikelen, waarvan het laatste een anderen weg voorschrijft, dan bij het eerste is aangewezen, in verhouding als van regel tot uitzondering te beschouwen. Even zoo is het met art. 100 en 101: het laatste bepaalt eene tweede soort van wissels, het eerst ziet op de meest gebruikelijke manier van wissels te trekken; van daar, dat al de bepalingen van art. 100 op de wissels van art. 101 van toepassing zijn, voor zoo verre zij, uit den aard der zaak, daar bij te pas kunnen komen. Maar nog minder kan aangenomen worden, ja zelfs is de stelling uit de lucht gegrepen, dat art. 111 eene uitzondering daarstelt op den regel van art. 100. Immers art. 100 beschrijft alleen den vorm der wisselbrieven; het doel der trekking wordt daarbij niet onderzocht; en juist, omdat de wissel is (wat men, met de Duit-

sche schrijvers, in de wetenschap noemt) *Formalgeschäft* (1), omdat het geschrift hier niet het bewijs, maar het wezen der verbindtenis uitmaakt, brengt het geene verandering in de regten van trekker, houder of acceptant, of de afgifte plaats gehad hebbe met een doel, dat niet uit den inhoud des wissels zelven blijkt.

Indien nu bewezen ware, dat met art. 111 geene andere wissels bedoeld worden, dan die de erkenning van w. g. of van w. in r. missen, dan zoude dit artikel in volkomen strijd zijn met het bij onze wet aangenomen vereischte van de onderscheiden deelen des wissels, ja, wat meer is, dan zoude de geheele vermelding van w. g. of van w. in r. onnoodig zijn, en wel juist, omdat de slotwoorden van art. 111 de bevoegdheid tot verdere overdragt bij endossement geven, en alzoo den trekker van zoodanigen wissel, ondanks het gemis dier vermelding, tegenover iederen houder tot rembours aansprakelijk maken. Art. 111 heeft in onze oogen een tweeledig doel (en tot bevestiging onzer meening beroepen wij ons op de woorden van dit artikel zelve), namelijk: of om wissels, geen erkenning van gen. w. of van w. in r., maar bijv. de woorden *tot incassering*, of iets dergelijks inhoudende, voor overdragt bij endossement vatbaar te maken, — of om den trekker, die den wissel aan den nemer alleen met het hun beide bekende doel ter incassering heeft overgegeven, ingeval die wissel aan alle vormen voldoet, en alzoo tevens de meergenoemde verklaring van g. w. of van w. in r. inhoudt, zonder dat die waarde door hem ontvangen is, te waarborgen, ingeval de nemer bij non-betaling, of, liever gezegd, bij niet incassering, den trekker, krachtens het regt, hem bij art. 186 W. v. K. gegeven, tot rembours mogt aanspreken: in dit geval zoude zich namelijk de trekker kunnen

(1) Zie de recensie van het werk van Mr. A. J. Zubli, *Themis*, 1851, blz. 317 en 318.

beroepen op het feit, dat hij den wissel den nemer alleen ter incassering had gegeven, welk feit, volgens art. 111, niet meer dan eenvoudige lastgeving tusschen deze beide personen kon daarstellen. — Ten overvloede zij hieromtrent opgemerkt, dat de wet aan het geschrift van art. 111 den naam van *wisselbrief* niet onthoudt: iets, dat op zich zelf reeds aan een volledig stuk, zoo als het bij art. 100 wordt omschreven, zou kunnen doen denken.

Wanneer wij met het arrest van den H. Raad volkomen instemmen, dat een in den vorm nietige wisselbrief den trekker niet als zoodanig verbindt, en dat volgens den regel *nemo potest plus juris etc.*, de endossementen, althans ten aanzien van den regtstoestand des trekkers, die nietigheid niet dekken kunnen, — dan bestrijden wij tevens de leer van den heer K., waarbij hij den nemer eens onvolledigen wisselbriefs gelijk stelt met den houder van een bij onvolledig endossement overgedragen wisselbrief, wiens regten en verpligtingen bij art. 135 W. v. K. worden geregeld; en wel om de eenvoudige reden, dat de wet hier zelve de uitzondering nederschrijft: het slot van dit artikel geeft eene bevoegdheid, in strijd met den algemeenen regel, dat de cessionnaris meerder regten kan uitoefenen, dan de cedent op hem heeft uitgeoefend. Iets anders is het, den trekker van een onvolledigen wisselbrief door eene latere daad, door anderen verrigt, aansprakelijk te maken, dan aan eenen geëndosseerde de magt tot verdere overdragt te geven. Daarenboven pleit de analogie inderdaad voor onze meening. Stellen wij, om dit te bewijzen, den trekker eens onvolledigen wisselbriefs gelijk met hem, die bij een onvolledig endossement den wissel heeft overgedragen: dat nu deze laatste niet als endossant, maar alleen als lastgever, en alzoo niet tot rembours, aangesproken kan worden, volgt o. e. duidelijk uit de woorden van de wet; gevolgelijk is ook de met hem gelijkgestelde trekker van een onvolledigen

wisselbrief alleen als lastgever verbonden, en alzoo niet tot rembours gehouden.

En wat is er nu wat den eigendom des wisselbriefs, hetwelk aan den lateren houder volgens art. 111 kan overgedragen worden? — Die wijze van eigendomsoverdragt was noodig in de wet op te nemen: misschien zelfs, omdat anders alleen wissels, en alzoo niet de onvolledige wissels, bij endossement zouden kunnen overgedragen worden; maar zeker, gelijk boven reeds is aangemerkt, om de mogelijkheid van overdragt bij endossement niet afhankelijk te doen zijn van de aanleiding, die de trekker heeft gehad, om den wissel af te geven; art. 111 is dus alleen in het belang des handels geschreven. Maar de eigendomsoverdragt kan de gecedeerde zaak niet van natuur veranderen: de eigenaar bekomt de zaak, gelijk ze is ontstaan, en alzoo koopt hij in casu een onvolledig stuk, zoo hij zijne regtsbetrekking tot den afgever beschouwt. En het handelsbelang kan niet vorderen, dat het gemis van een essentieel vereischte in den wissel door eene latere handeling van een der geëndosseerden aangevuld zoude konde worden: want ieder kooper van een wissel kan zich met een opslag van het oog omtrent het aanwezig zijn der vereischten in het handelspapier verzekeren: het gebrek in den onvolledigen wisselbrief is uitwendig zigtbaar; aan geen' houder kan het gebrek in het stuk ontgaan: hij moet alzoo weten, dat de wissel als zoodanig geen kracht heeft: en waarom zoude het handelsbelang aan den wissel zonder erkenning van gen. w. of van w. in r. eerder kracht kunnen geven, dan aan een wissel, bijv. zonder dagteekening, of zonder eenige aanduiding van den tijd van betaling? —

Bij de bestrijding van het derde motief van het arrest van den H. Raad (dat namelijk de trekker de waarde van den wissel niet ontvangen heeft, en dus bij non-betaling

des wissels tot vergoeding niet gehouden is) ontmoet ik eene redenering van Mr. K., welke ik evenzeer meen te moeten bestrijden. Ik ben het wel met hem eens, dat de verpligting tot rembours niet van de ontvangst der gelden afhankelijk is (welke echter, naar mijn inzien, alleen afhangt van de vraag, of de wissel al of niet volledig is); doch hoe men kan aannemen, dat de trekker moet geacht worden door het volledig of blanco endossement des nemers, door bemiddeling van dezen zijnen lastgever, werkelijk de waarde genoten te hebben, is mij onverklaarbaar. De nemer toch, lasthebber volgens art. 111 (in 't systema van den heer K., die dit artikel voor onvolledige wissels geschreven houdt), had alleenlijk in last, de betaling des wissels te bezorgen, doch is daarenboven bij de wet bevoegd verklaard, het stuk aan anderen bij volledig endossement in eigendom over te dragen. Hieruit volgt nu wel, dat hij het geld, in den wissel uitgedrukt, als koopprijs des wissels van zijnen cessionnaris in handen bekomt; doch hij ontvangt dit geld voor zich zelven, behoudens zijne verpligting, om zich bij den trekker later te verantwoorden, of de wissel ingecasseerd is en, zoo ja, hem het bedrag uit te betalen. Maar men kan daaruit niet afleiden, dat de trekker het beloop des wissels uit handen van den lateren houder bekomt door middel of door tusschenkomst van den nemer; doch wel, 1°. dat de nemer of de latere houder door het endossement te zamen eene verbindtenis aangaan, die den trekker niet kan baten of schaden, omdat hunne handeling aan dezen geheel vreemd is, en 2°. dat de nemer van zijne verpligting als lasthebber tegenover den trekker niet ontslagen is, wanneer hij hem blootelijk het endossement aan een lateren houder bewijst, maar hem daarenboven het feit der incassering moet bewijzen, of wel, op zijne vordering, de gelden, welke in den wissel uitgedrukt staan, moet opleggen.

ROMEINSCH REGT. — *Bijdragen tot de leer der injurien in het Romeinsche regt*, door Mr. P. VAN BEMMELEN, Advocaat te Leiden.

(*Vervolg, zie vorige jaargang.*)

II.

PERIODE *van het begin des keizerrijks tot en met* ALEXANDER SEVERUS (*bloei der jurisprudentie. — Tijdperk der Pandecten*).

Beschouwen wij de veranderingen in het injurienregt, gedurende deze periode door de instellingen en wetgeving des keizerrijks (niet door de wetenschappelijke ontwikkeling der jurisprudentie) te weeg gebragt, afzonderlijk voor de privaat-regtelijke en crimineelregtelijke zijde der injuriën.

I. *Privaatregt.*

(Zoo men wil: privaat-strafregt).

De invloed van de veranderde staatsinrigting sedert Augustus, van den ondergang van den oud Romeinschen geest, gelijk zich die ten tijde der vrije republiek geopenbaard had, was minder snel op het privaatregt, dan op het crimineelregt. In deze periode is die invloed op de regterlijke inrigtingen (Gerichtsverfassung) en op de vormen der regtsbedeeling, wat het privaatregt betreft, nog gering (Conf. tit. D. de extr. cogn. (50. 13.), tit. D. de off. praef. urbi. (I. 12).) — Voor het injurienregt in het bijzonder komt zij geheel niet in aanmerking. Niet alleen bleven de vormen der civile procedure (ordo judiciorum privatorum) in deze periode dezelfde, en kwamen extraordinariae cognitiones op het gebied der injurien op geene wijze te pas, maar ook de oude regtsbedeeling door de *praetores* bleef in den regel, en althans op dit gebied bestaan.

In den titel der Pand. de injuriis wordt geenerlei aanwijzing gevonden, dat reeds gedurende dit tijdvak in het civile vorderingsregt, in de privaat-poenale actie

eenige verandering voorbereid of tot stand gekomen zij.

Evenwel vindt men bij sommige schrijvers uitspraken of gissingen in dien zin (1). Het komt mij voor, dat die allen berusten op eene verkeerde opvatting der uitdrukking *civiliter*, welke in de bij deze quaestie ter sprake gebragte plaatsen gevonden wordt. Veelal heeft men gemeend, dat civiliter aldaar in tegenstelling met ex jure honorario moest verstaan worden, en aldus van de actio (*civilis*) ex lege Cornelia (2) gebezigd was, hetzij men zich die actie als tot de oorspronkelijke gevallen, waarmede de l. Cornelia zich bezig hield, bepaald bleef denken, of als tot alle gevallen der praetorische actie uitgestrekt.

Dienaangaande merke men op: 1°. In den tit. Pand. de inj. worden niet slechts de speciale injurien aan de bepalingen van het praet. edict aangesloten, maar zelfs alle processuale quaestien worden in aansluiting aan het edict behandeld. Daarentegen wordt de l. Cornelia ge-

(1) Uitvoerig is door REIN (*das Criminalrecht der Römer von* ROMULUS *bis auf* JUSTINIANUS. Leipz. 1844, op pag. 375—377) de meening ontwikkeld, dat eene *algemeene private*, door hem *civile* actie genoemd, in deze periode, naar analogie der tot drie gevallen beperkte accusatio ex lege Cornelia, zou ontstaan zijn. Die meening echter vindt haren eenigen steun, gelijk ook haren oorsprong, in de opvatting van *civiliter* in de hieronder gemelde plaatsen, als of het daar in tegenstelling van *ex jure praetorio* gebezigd ware.

HUGO in § 287 zijner Röm. Rechtsgesch., waar hij zegt, dat, zoo eene bijzondere l. Cornelia de injuriis bestaan had, de tit. Dig. de injuriis tot opschrift moest hebben « ad legem Corneliam de injuriis», schijnt ook van de vooronderstelling uit te gaan, dat de lex Cornelia later eene algemeene strekking gekregen had.

(2) De meeste oudere geleerden, beschouwen de private actio ex lege Corneliâ als uit het jus civile (eene wet) afkomstig, en in verband daarmede vatten zij de uitdrukking *civiliter* op de quaestieuse plaatsen als op die actie betrekking hebbende op. — Uit de moeijelijkheden hierdoor ontstaande zoekt bijv. HEINECCIUS Synt. Antiq. IV. 4. §. 10. zich te redden, door de plaats der Instit. IV. 4. 10. alleen van eene keuze te verstaan, welke *in de gevallen der lex Cornelia* tusschen civile en criminele actie kan plaats hebben.

heel afzonderlijk als eene beperkte strekking hebbende vermeld, en de bijzondere bepalingen der l. Corn. worden nergens op injurien in het algemeen aangewend. Het blijkt daaruit afdoende, dat de eigenaardigheden der private actio ex l. Corn. steeds tot die actie beperkt zijn gebleven.

2°. De plaatsen, waarop het aankomt, om de beteekenis van het woord *civiliter* te beoordeelen, zijn de volgende:

Ulp. l. 7. §. 6. D. h. t. Posse hodie de *omni injuria*, sed et de atroci, *civiliter agi*, imperator noster rescripsit.

Marcian. l. 37. § 1. D. h. t. Etiam ex lege Cornelia injuriarum actio civiliter moveri potest etc...

Instit. IV. 4. 10. In summa sciendum est, de *omni injuria* eum, qui passus est, posse vel *criminaliter* agere, vel *civiliter*.

Dat *civiliter* in deze laatste plaats uit de Instit. uitsluitend *privatim* in tegenstelling van *criminaliter* aanduidt, is niet twijfelachtig. De gewone beteekenis van *civiliter* was ten tijde van Justinianus geene andere. De volgende woorden van § 10, vergeleken met § 7, doen zien, dat de vervaardiger van dezen titel met het *civiliter agere* in het bijzonder aan de oude praetorische actie dacht (aestimatione factâ, *secundum quod dictum est*, poena imponitur). — Dat civiliter ten tijde van Ulpianus en Marcianus reeds in voornoemden zin gebezigd werd, blijkt uit meerdere (1) Pandectenplaatsen; dat zulks *hier* geschied is, heb ik in het vorige hoofdstuk pogen aan te toonen. Wat de woorden van Ulpianus betreft, de geheele voorstelling der injurienleer in den titel der Pand. verbiedt om *civiliter* hier in tegenstelling van *jure honorario* te verstaan. Bovendien merke men in het algemeen op, dat het op zich zelve onwaarschijnlijk is, dat de actio ex l. Corn. eene actio ex jure civili zou genoemd zijn. Zeer juist

(1) Zie vooral Ulpian. l. ult. D. de furtis.

integendeel zegt PAULUS *Sent.* V. 4. 8. «*mixto jure* iniuriarum actio ex lege Corneliâ constituitur.»

3°. Zoo er al in later tijd eenige veranderingen in de private injurienprocedure mogen plaats hebben gehad, men mag zich op de Instit. zelve beroepen ten bewijze, dat die veranderingen geheel onafhankelijk van den invloed der lex Cornelia geweest zijn, en de edictale actie steeds als de heerschende beschouwd werd, schoon ook meer of min gewijzigd, ten bewijze met andere woorden, dat de bepalingen des edicts steeds de grondslag van het latere private vorderingsregt omtrent injurien gebleven zijn. — Verg. Instit. h. t. §. 7. 8. 10.

Ook Gaius III. 224. geeft geene enkele reden om een' invloed der l. Cornelia op de procedure in alle injurienzaken te vermoeden. — En in het algemeen, wanneer de l. Cornelia zulk een' gewigtigen en uitgebreiden invloed had uitgeoefend, zoo ware zij gewis, in de latere bronnen althans, meer op den voorgrond gesteld.

Reeds in het tweede hoofdstuk is opgemerkt, dat alle gegevens ontbreken om de geschiedenis der edicta praetoris de injuriis chronologisch te behandelen. Het is dus onmogelijk te zeggen, welke ontwikkeling aan die edicta in deze periode, van Augustus tot Alexander Severus, is te beurt gevallen, en het is zelfs niet te bewijzen, dat zij sedert Augustus nog eenige wijziging ondergaan hebben (1). — Van de jurisprudentie kan dit laatste niet gezegd worden, een deel harer werkzaamheid omtrent de ontwikkeling van het injurien regt valt zonder twijfel nog in deze periode, maar den gang dier werkzaamheid nagaan kunnen wij niet (2).

(1) Verg. Puchta. Instit. I. §. 114.

(2) Wel is waar worden door de Juristen, wier fragmenten in den tit. D. de injur. zijn opgenomen, vele oudere juristen geciteerd, doch voor de geschiedenis der jurisprudentie omtrent dit leerstuk laat zich daaruit weinig afleiden. Groote verschilpunten tusschen oudere en jongere Juristen doen zich niet op; meestal worden de meeningen en stellingen der oudere

Alleen dit kunnen wij omtrent de poenale iniur. actio in deze periode met zekerheid aannemen, dat derzelver veelvuldige aanwending beperkt werd door de criminele vervolging der injurien extra ordinem. Heeft echter deze criminele vervolging de private actie eenigermate verdrongen, in onbruik doen geraken? dat zulks althans in deze periode niet geschied zij, blijkt wel genoegzaam uit de fragmenten der Juristen, welke ons uit deze periode zijn overgebleven. Men zie GAIUS *in finem lib.* III, *tit. Pand. de iniur.* (1), *Coll. l. M. et R.* II. 2. 4—6; ook bij PAULUS V. 4., ofschoon aldaar vele gevallen van extraordinaire vervolging worden opgenoemd, staat de private actie nog op den voorgrond.

II. *Crimineel strafregt.*

Tot juiste waardering der uitbreiding van het criminele strafregt op het gebied des privaatstrafregts in deze periode, welke gelijk vroeger gezegd werd op meer uitgebreiden schaal, in anderen vorm, in verschillende rigting dan in de vorige periode plaats had, zal het dienstig zijn eene vlugtige beschouwing te wijden aan de verandering, welke in het algemeen de criminele wetgeving en jurisdictie in dit tijdvak onderging.

aangehaald en goedgekeurd of ook nader toegelicht. Somtijds werdt een begrip verder doorgevoerd dan een ouder jurist nog durfde doen. (Zie bijv. l. 44. D. *h. t.*). Soms ook wordt een geschilpunt tusschen twee oudere juristen in den eenen of anderen zin beslist. — In het algemeen schijnt het geheele leerstuk reeds vroeg, met name onder Augustus, volledig ontwikkeld geworden te zijn. Labeo wordt zoo veelvuldig en zoo in alle deelen van het leerstuk aangehaald, dat zijne geschriften stellig als eene hoofdbron voor hetzelve zijn aangemerkt geworden, hetzij hij een afzonderlijk werk over injurien zamengesteld hebbe, of uitvoerig daarover gehandeld hebbe in zijn libri praetoris urbani, vermeld in l. 19. D. de V. S.

(1) Alleen de l. ult. D. *h. t.* zou het tegendeel doen denken, doch deze is van Hermogenianus, die verre buiten het eigenlijke tijdvak der Pandecten, waarvan hier sprake is, valt.

Wetgeving.

De laatste leges publicorum judiciorum zijn leges Juliae van Octavianus; na hem geen spoor meer van zoodanige criminele wetten. De oorzaak van het verschijnsel is niet in uitputting te zoeken, evenmin daarin dat de voornoemde leges het gebied des strafregts reeds zoo volledig in zich opgenomen hadden, dat er voor algemeene criminele verordeningen geene stof meer overbleef. — De geschiedenis leert het tegendeel. — Veeleer moet de oorzaak in de veranderde staatsvormen, in het gewijzigde volksleven gezocht worden.

Reeds ten tijde van Tiberius hield het volk op in de comitia geraadpleegd te worden, en het kwam slechts zeldzaam bijeen om de Senaatsbesluiten eene plegtige doch ijdele bekrachtiging te verleenen. De vormen der wetgeving werden alzoo enkel Senaatsbesluiten en keizerlijke verordeningen. Voor de criminele wetgeving was deze verandering van grooten invloed. Niet alsof de inhoud der wetten thans door een' alleenheerscher, vroeger door het volk bepaald werd. Natuurlijk gingen dezelve toch van invloedrijke magistraatspersonen (Tribuni, Consules, Sylla, C. Julius Caesar etc.) uit, en werden door het volk in massa zonder discussie aangenomen of afgestemd. Maar de wetgeving door middel van het volk was een moeijelijke weg, niet alleen wegens de omslagtigheid van den vorm, maar ook wegens de tegenkantingen waarmede men te strijden had. Daarom waren de leges publ. jud. en zeldzamer en steeds van grooter omvang dan de latere criminele verordeningen. Daarentegen die des keizers en de door hem geinfluenceerde Senaatsbesluiten werden op veel ligtere en meer eenvoudige wijze tot stand gebragt. Zij waren alzoo talrijker en van meer speciale strekking. Het strafregt kon zich ten gevolge van dezen meer bewegelijken vorm ook meer

in bijzonderheden ontwikkelen, er ontstond eene grootere verscheidenheid van qualificatiën der misdrijven en van strafbepalingen.

Welke was echter de oorsprong van dezen vorm van wetgeving, op welken politischen grond berustte zij, in welke uitgebreidheid werd zij uitgeoefend? Wat de wetgevende magt des Senaats betreft, deze levert geene moeijelijkheid op; zij is niet alleen daarin te zoeken, dat de vroeger nog geringe wetgeving des Senaats zich thans meer en meer uitbreidde, maar vooral hieruit, dat de aanneming in de comitia, als het tweede voornaamste moment in het tot stand brengen eener wet, eerst eene bloote solemniteit werd, daarna verdween. — Meerdere moeijelijkheid schijnt de criminele wetgeving des keizers op te leveren. Zij is geenszins daaruit te verklaren, dat de oppermagt des volks in de comitia tot den princeps was overgegaan, deze voorstelling is zonder twijfel onwaar (1). Evenmin daaruit, dat de princeps de voornaamste magistraturen in zijnen persoon vereenigde, en zelfs, gelijk reeds door Augustus geschiedde, zijne regtsmagt aan door hem ingestelde ambtenaren delegeerde. De wetgevende magt ging verre boven de bevoegdheid van alle magistraturen te zamen, de princeps kon dus in zooverre geene *nieuwe* criminele verordeningen daarstellen. Wat de *bestaande* criminele wetten betreft, de jurisdictie krachtens deze kon hij niet delegeren, daar de uitoefening van deze uit naam, op het gezag des volks plaats had, en niet tot bevoegdheden der magistraturen behoorde. Ofschoon ook reeds Augustus die jurisdictie wel *bij uitzondering* uitoefende, behoorde dezelve niet tot zijn regelmatig gezag, en kon hij de regelmatige jurisdictie dus niet delegeren (2).

(1) Verg. Geib. p. 420.

(2) Geib p. 420—422 en Puchta. *Instit.* p. 379 zoeken echter deze criminele-regtsmagt van Augustus op verschillende wijzen uit de verschillende staatsambten hem opgedragen af te leiden. Geib meent

Kan echter de *oorsprong* van het regt der keizers op het gebied der criminele wetgeving in het jus edicendi aan alle magistratus toekomende gezocht worden? Ofschoon de edicta der vroegere keizers zich zonder twijfel aan die der magistratus aansluiten, en alleen hierop berusten, en ons ook voorbeelden bekend zijn van criminele verordeningen in den vorm van edicta

dezelve uit de herleving der oude jurisdictie van de koningen en consuls te moeten verklaren. Dit schijnt mij onvoldoende: aan de Romeinen wordt op die wijze eene te groote kracht van herinnering toegeschreven van hunne instellingen bij den aanvang der republiek. Gedurende deze toch was de magt des volks tegenover de magistraturen steeds toegenomen; in het bijzonder was de criminele regtspraak der magistratus op het volk overgegaan, en werd door of namens hetzelve uitgeoefend. Het volk was dus gewoon om de republikeinsche instelling der quaestiones perpetuae als een zijner praerogativen te beschouwen: dat de criminele regtspleging in handen van den princeps overging, kon daarom in zoo verre niet zoo geleidelijk plaats hebben, zoo natuurlijk niet schijnen. Wanneer, gelijk Geib p. 216 en anderen beweren, Dio Cassius (56. 40) eene formele opheffing der criminele regtspleging des volks in de comitia, en overbrenging daarvan tot de quaestiones perpetuae bedoelt, zoo geldt dit alleen eene reeds in onbruik geraakte en niet meer aan de vorderingen des tijds beantwoordende regtspleging. — Puchta verklaart de zaak hierdoor, dat Augustus als imperator perpetuus niet alleen eene onbeperkte criminele jurisdictie over de soldaten, maar, *daar hij ook in de stad Imperator was* (?), over alle burgers had. Deze gevolgtrekking zou mij alleen dan waar toeschijnen, indien alle burgers in de stad tevens soldaten waren. Het imperium (militare) van den veldheer had toch alleen tot zijn leger en deszelfs soldaten betrekking. Bovendien kon volgens het oude regt de veldheer zijn imperium militare in de stad niet uitoefenen, hij verloor hetzelve door het binnentreden der stad. Daarom moest den triumpherenden veldheer het imperium in de stad voor dien eenigen dag bij speciale wet verleend worden: immers hij verscheen bij den triumph in zijne waardigheid van imperator aan het hoofd van zijn leger. Conf. Aul. Gellius XV. 27, Livius 26. 9. Omgekeerd kan hieruit zeker niet de gevolgtrekking gemaakt worden, dat Augustus met den naam van imperator aan het hoofd van het krijgswezen staande, en echter binnen de stad vertoevende, alzoo ook in de stad zijn imperium (militare) uitoefende.

uitgevaardigd, is echter dat jus edicendi niet voldoende om het voornoemde regt te verklaren. Immers 1°. hoedanig ook het jus edicendi der magistratus op het gebied des privaatregts moge geweest zijn, het instellen van criminele vervolging, de algemeene bedreiging van criminele straf ligt verre buiten deszelfs grenzen; 2°. van talrijke edicta der principes van dien aard blijkt geenszins, iets wat bij de vooronderstelling van hun bestaan onverklaarbaar zou zijn. Bovendien, daar de keizers geene geregelde jurisdictie uitoefenden, hadden niet zij maar hunne ambtenaren uit hunnen naam moeten ediceren, iets waarvan evenmin blijkt, hetgeen wederom onverklaarbaar zou zijn, wanneer de jurisdictie van den praefectus urbi zich op die wijze ontwikkeld had. — De moeijelijkheid van het vraagstuk, gelijk van dat der geheele vorming van de zoogen. crimina extraordinaria erkennende, wil ik echter beproeven eene meer bevredigende oplossing daarvan te geven.

Eene opzettelijke behandeling dezer meer algemeene vraagstukken is onvermijdelijk, wanneer wij bij de beschouwing der injurien in dit tijdvak als crimina extraordinaria niet juist het belangrijkste ter zijde laten liggen, en evenzeer datgene, wat ons bij het onderzoek omtrent de bijzondere injurien-gevallen, bij welke van vervolging en straf extra ordinem wordt melding gemaakt, vooral licht kan verschaffen. Wel is waar, Geib (1) en Platner (2) hebben uitstekende bijdragen tot de kennis van dit geheele onderwerp geleverd, zij hebben zich echter meer beijverd om de interne noodzakelijkheid der omvorming van het criminele strafvorderingsregt in dit tijdvak aan te toonen, dan om de

(1) G. Geib, Gesch. des röm. Crim. Processes bis zum Tode Justinians.— Leipz. 1842.

(2) Ed. Platner, Quaestiones de jure criminum Romano, praesertim de criminibus extraordinariis. Marburgi et Lipsiae 1842.

uitwendige wijze waarop, de politische vormen, waarin dit geschiedde, te bepalen (1).

Bij de vraag naar de criminele wetgeving der keizers moet men twee dingen in het oog houden: 1°. De eigenlijke legislative oppermagt door het volk in de comitia uitgeoefend, en waartoe ook het uitvaardigen van criminele wetten behoorde, heeft nimmer *vormelijk*, nimmer in politisch beginsel bij den princeps berust, zoo lang zich niet alle schijn van republiek in de keizerlijke instellingen had opgelost, dat is althans tot het einde dezer periode. Aan de keizers echter stond vooreerst een onbeperkte invloed ten dienste om de republikeinsche vormen van wetgeving als werktuigen in hunne hand te bezigen, in de tweede plaats een onbeperkt gezag om datgene, wat zij als hunnen wil, als hun goedvinden, als hunne meening te kennen gaven, in welken vorm ook vervat, als wet (legis vice) te doen gelden. — 2°. Een uitgebreid en door hen in ruime mate gebezigd hulpmiddel vonden zij hierin, om die regten, waartoe zij algemeen genomen, *regelmatig*, onbevoegd waren, bij uitzondering extra ordinem uit te oefenen.

Deze beide stellingen, welke zich geenszins het voorkomen van nieuwheid pogen te geven, zijn geloof ik over het algemeen vrij erkend: op het onderwerp, hetwelk ons bezig houdt, meen ik echter, dat zij niet opzettelijk genoeg zijn aangewend. Die toepassing schijnt

(1) Eene meer naauwkeurige studie der bronnen, vooral van zoo vele betwistte, misverstane, schijnbaar niet overeenstemmende Pandectenplaatsen, zou op dit gebied misschien nog veel licht kunnen verschaffen. — Het zal wel geene verzekering behoeven, hoezeer de overtuiging mij levendig is, verre beneden het gewenschte resultaat in dit opzigt gebleven te zijn.

mij tot eene bevredigende oplossing der bovengestelde vraag te leiden.

Volgens de oudste Romeinsche staatsinrigting, berustte de oppermagt ten deele bij het volk, ten deele bij den koning of later de consuls. Nadat die oppermagt in de eerste tijden der republiek bijna geheel tot het volk was overgegaan, bleef echter een den Romeinen eigenaardig beginsel gelden, dat namelijk in belangrijke omstandigheden, wanneer de drang des oogenbliks het scheen te vereischen, door den Senaat en de magistratus maatregelen mogten genomen worden, welke uit hunnen aard alleen van de oppermagt des volks konden uitgaan (1). Zoodanige maatregelen, zoodanige uitoefening van magt werden, omdat zij buitengewoon (extra ordinem), exceptioneel waren, niet onwettig geacht, schenen geen' inbreuk op de bestaande staatsregeling te maken.

Voor de hand ligt de buigzaamheid en rekbaarheid van dit beginsel, hetwelk steeds gedurende de republiek bleef gelden, en soms in ruime mate werd toegepast. Het droeg den kiem in zich om, waar de tot dit extraordinaire gezag geregtigden, vooral in den drang van buitengewone omstandigheden, zich mogten willen verheffen, de regelmatige orde van zaken te ondermijnen, het evenwigt der staatsmagten te verbreken. Inderdaad zijn de republikeinsche instellingen door die van het keizerlijk gezag ondermijnd. Naast de ge-

(1) Bijv. De bekende opdragt eener buitengewone magt door den Senaat aan de Consuls, (videant consules, ne quid detrimenti capiat respubl.... etc.) cf. Brisson, de formulis lib. 2. p. 211. 212. — De buitenwone dictatoriale magt; de benoeming van een' dictator door den Senaat en de Consuls, later althans zonder bevestiging in de comitia, cf. Walter, Gesch. des röm. Rechts. I. § 131. — De talrijke gevallen, waarin door den Senaat en de Consuls eene buitengewone magt vooral jurisdictie werd uitgeoefend, cf. Geib. p. 26. 42—46, Platner. p. 84—86. p. 91.

wone orde van zaken ontwikkelde zich eene buitengewone, waarin de eerstgenoemde geheel werd opgelost.

Reeds in de laatste eeuw der republiek dreigden de buitengewone toestanden, hoewel geenszins op willekeurige wijze daargesteld, den ondergang der republiek te zullen veroorzaken (1). OCTAVIANUS sloeg tot dat einde een meer langzamen en meer zekeren weg in, dan zijne voorgangers gedaan hadden; zonder eenige praerogativen aan het volk te ontnemen, en zelfs zonder zich tot dictator te doen benoemen, wist hij alle werkelijke magt in zich te vereenigen.

Niet eens de keuze der magistratus deed OCTAVIANUS zich opdragen. Wat het regt van vrede en oorlog betreft, dit was bij de toenemende uitbreiding van het Romeinsche rijk meer eene administrative aangelegenheid geworden, en kon dus geleidelijk van den Senaat op OCTAVIANUS in verband met zijne waardigheid als imperator en proconsul overgaan. De wetgevende magt in tegendeel, de bevoegdheid tot het daarstellen van politische, privaatregtelijke en strafregtelijke algemeene verordeningen bleef bij het volk (en den Senaat) berusten (2). Even zoo bleef de criminele jurisdictie den

(1) Bijv.: de dictatuur van SULLA en CAESAR, het tweede triumviraat.

(2) De leges de imperio leveren het sprekende bewijs, dat de oppermagt nog in beginsel bij het volk berustte. Het zou echter mogelijk zijn, dat een deel der welgevende magt daarin met zoo vele woorden aan den princeps werd overgedragen, zoo dat de besluiten van deze naast en gelijk met leges en scta zouden staan. Wij kunnen alleen het fragment der lex de imperio VESPASIANI raadplegen, waarin wij lezen: «Utique. quaecumque. ex. usu. rei. publicae. maiestate. divinarum. publicarum. privatarumque. rerum. esse. e. censebit. ei. agere. facere. jus. potestasque. sit. ita. uti. divo. aug. etc.... fuit.» PUCHTA, I. § 87 (p. 380) en WALTER, I. § 255 (p. 329. noot 35) meenen, dat hier de gelijkstelling der Keizerlijke verordeningen met wetten wordt uitgesproken. Ik kan daarin niets anders zien dan de opdragt van een hoog, volledig magistraal gezag (agere, facere jus potestasque sit), veel overeenkomende met de buitengewone opdragt

princeps vreemd. Bovendien bleef de Senaat de administrative bevoegdheid, welke haar door geene wet ontnomen was, bezitten (bijv. omtrent het aerarium); deze van een exceptioneel gezag ten tijde der republiek (quaecumque *ex usu* rei publicae etc.). — Evenmin is een argument uit eene volgende zinsnede van dit fragment te halen: «Utique. quae. ante. hanc. legem. rogatam. acta. gesta. decreta. imperata. ab. imperatore. CAESARE. VESPASIANO. AUG. jussu. mandatuve. eius. a. quoque. sunt. ea. perinde. justa. rataque. sint. ac. si. populi. plebisve. jussu. acta. essent.

De bekrachtiging der daden van VESPASIANUS, terwijl hem, tot imperator uitgeroepen zijnde, het imperium nog niet door het volk was opgedragen, doch daarentegen VITELLIUS wettig Keizer was, en vooral van den oorlog tegen VITELLIUS, waarbij onder anderen door den veldheer ANTONIUS PRIMUS (jussu mandatuve VESPASIANI, wien ANTONIUS erkende) Rome met storm werd ingenomen — die bekrachtiging kan zeker niet tot het besluit voeren, dat alle verdere verordeningen van VESPASIANUS als wetten zouden gelden. De in het fragment gebezigde uitdrukkingen, acta, gesta, decreta, imperata, wijzen ook geenszins op algemeene verordeningen, maar op daden. De daad bijv. van het omverwerpen van het wettig gezag van VITELLIUS scheen wel eene bijzondere bekrachtiging des volks te vereischen. (perinde justa rataque sint, ac si populi plebisve jussu acta essent.)

Evenwel uiten zich ULPIANUS l. 1. D. *de const. princ.* (I. 4) en GAIUS, l. 5. in dier voege, dat omtrent de wettelijke kracht der constitutiones principum van den beginne af aan geen twijfel schijnt over te blijven. Maar de staatsinstellingen zelve onder de vroegere Keizers spreken luider dan GAIUS en ULPIANUS. De zoo talrijk voorkomende Scta, welke niet anders dan minder solemnele wetten zijn, de aanvankelijk zoo zeldzaam voorkomende edicta, de veelvuldige rescripta en andere *bijzondere* constitutiones, wijzen genoegzaam aan, dat de constitutiones der Keizers geenszins met wetten zijn gelijk te stellen; eerst onder de latere Keizers DIOCLETIANUS, CONSTANTINUS, met het verdwijnen van alle oude vormen werd die gelijkheid volkomen.—Ongetwijfeld was er een groote afstand tusschen de tijden van MARCUS tot SEPTIMIUS en ALEXANDER SEVERUS en die van AUGUSTUS, het monarchale element had het republikeinsche reeds oneindig meer verdrongen, en waarschijnlijk zouden juristen in het laatstgenoemde tijdperk zich minder sterk hebben uitgedrukt. Ik geloof echter dat de grenzenlooze vleijerij der Romeinen, ook der uitstekendste juristen, jegens den princeps de uitdrukkingen van GAIUS en ULPIANUS op de aangehaalde plaatsen genoegzaam verklaren. Aldus ULPIANUS;— in plaats van het *historisch-politische* verschil tusschen leges en principum constitutiones te vermelden, hetgeen allezins

was echter ligter krachteloos te maken zonder vormen te schenden.

Het middenpunt van zijn gezag zocht AUGUSTUS in de vereeniging van verschillende magistraturen (1) te verkrijgen, iets waarin CAESAR hem reeds gedeeltelijk een voorbeeld had gegeven. Merkwaardig is het dat AUGUSTUS zich dit gezag telkens voor tien jaar deed opdragen, welke opdragt zich later in een feest, *decennalia* genaamd, oploste. Aanvankelijk had dus het Keizerlijk gezag evenzeer het voorkomen van iets tijdelijks en buitengewoons, als dit bij de voorgangers van AUGUSTUS het geval was geweest.

noodig was om de bijzondere van die der wetten geheel afwijkende wijze van werking der constitutiones te verklaren, (de wijze waarop zij legis vigorem verkrijgen, legis vicem sustinent, en het regt door dezelve gevormd wordt) .... in plaats daarvan haast hij zich te zeggen: *quod imperator statuit .... legem esse constat*, en daarbij de drogreden te voegen: quum populus ei et in eum omne suum *imperium* et *potestatem* conferat. Was de opdragt van imperium en potestas wel tevens die van legislative bevoegdheid (immers .... *lex est.*)? — Zoo GAIUS; — die na in § 4. lib. I. gezegd te hebben: «Sctum legis vicem obtinet. *quamvis fuit quaesitum*» (namelijk in hoeverre een Sctum zonder stemming of bekrachtiging in de comitia evenzeer als met deze gelden kon), in § 5 laat volgen: «*nec unquam* dubitatum est, quin constitutio principis legis vicem obtineat;» — hij wil aldus doen gelooven, dat toen nog aan de als wet verbindende kracht der Scta getwijfeld werd, die der Keizerlijke verordeningen reeds vast stond, en het doen voorkomen alsof de magt des Keizers van den eersten af onbeperkt en onveranderlijk gebleven was. Tot staving bezigt hij slechts de drogreden: «cum ipse imperator *per legem* imperium accipiat.» Aldus zijne verordeningen hebben *kracht van wet*, omdat hij zijn imperium *door eene wet* ontvangt. — Minder vleijend, en meer de ware verhouding, waarin deze verordeningen tot leges staan, uitdrukkende spreekt POMPONIUS. l. 2. §. 12. D. *de orig. jur.* (1. 2): «... principalis constitutio, id est ut, quod ipse princeps constituit, *pro lege servetur.*» Zeer vaag en onbestemd drukt zich POMPONIUS in § 11 over het Keizerlijk gezag uit.

(1) Over de vorming van het principaat uit deze bestanddeelen, zie WALTER. I. §. 254. 255. 258. PUCHTA. I. §. 87. Zeer juist drukt

De geheele oorsprong van de magt der Keizers moet dus in een *extra ordinem verleend gezag* gezocht worden. Dit gezag echter regelmatig uitgeoefend wordende was veel beperkter dan datgene, hetwelk reeds de eerste Keizers werkelijk uitoefenden. Wat verschafte hun deze meerdere magt?

α. Ongetwijfeld genoot reeds AUGUSTUS zoodanig een' onbeperkten invloed, en was de geest van slavernij, in de laatste tijden der republiek voorbereid, onder AUGUSTUS reeds zoo toegenomen, dat de wil van den princeps noch in de comitia, noch in den Senaat, noch in de questiones perpetuae kans had eenigen ernstigen tegenstand te zullen ontmoeten.

Natuurlijk echter kon de toenemende heerschappij der Keizers niet met dit resultaat: despotisme onder republikeinsche vormen, tevreden zijn. Haar streven moest daarheen gerigt zijn ook de vormen der alleenheerschappij te verkrijgen; niet zoozeer om de republikeinsche vormen als gevaarlijke hinderpalen uit den weg te ruimen, als om zich van lastige formaliteiten te ontslaan, welke de vrije eigenaardige ontwikkeling der Keizerlijke instellingen, de eenheid en snelheid der uitvoering van zijnen wil belemmerden.

β. Dat de wil des princeps, in zekere vormen te kennen gegeven zijnde, als wet geëerbiedigd werd, dat dus zijne edicta, mandata, epistolae, rescripta, decreta, waar slechts toepassing mogelijk was, toegepast werden, omdat zij van den Keizer waren uitgegaan, en aldus een gezag (alleen door den geest van slavernij verleend) genoten, met dat der wetten gelijkstaande, dit kon inderdaad voor den Keizer van zeer groot nut zijn, maar ook dan alleen, wanneer instellingen aanwezig waren, op welke de edicta etc. werking

zich PUCHTA uit p. 378: «Die Stellung des Princeps läszt sich nicht anders bezeichnen, als dasz er der höchste Magistrat ist.»

konden uitoefenen. Zoo lieten bijv. de privaatregtelijke instellingen toe, dat de edicta, rescripta, decreta wijzigend op het privaatregt konden werken (1). De crimineelregtelijke instellingen daarentegen lieten dien invloed niet toe, de edicta enz. konden aan de leges publicorum judiciorum niets veranderen, niets daarbijvoegen of afnemen (2).

γ. Noch de onbeperkte invloed der imperatoren, noch het gezag hunner verordeningen kon derhalve hunne monarchische neigingen bevredigen. Het moest hun streven zijn om met den aard der nieuwe alleenheerschappij overeenstemmende inrigtingen te vestigen.

Om dit doel te bereiken was het in vele opzigten voldoende om bijzondere ambtenaren te benoemen, aan welke zij de hun opgedragene magt delegeerden, en aldus aan de oude republikeinsche magistratus substitueerden (3). Voor het criminele regt waren zoodanige ambtenaren reeds daarom geheel onnut, omdat de Keizer toch niet tot criminele jurisdictie bevoegd was, maar alleen

(1) Cf. Puchta. I. p. 530 sqq.

(2) Hierin schijnt dan ook voor een groot gedeelte de oorzaak gezocht te moeten worden, waarom de regtspleging voor het privaatregt zoo lang onveranderd bleef bestaan, terwijl die voor het criminele regt reeds in den aanvang van den Keizerstijd volledig veranderde.

(3) De praefecti praetorio, urbi, vigilum, annonae, de triumviratus legendi senatum, recognoscendi turmas equitum, twee curatores aan wien de cura viarum was opgedragen, enz. Cf. Sueton. Octavianus, cap. 36, 37. — Dat deze Keizerlijke ambtenaren streng van de oude republikeinsche magistratus onderscheiden werden, blijkt uit Pomponius. l. 2. §. 33. D. *de orig. jur.* (l. 2); de praefectus urbi kon nog als magistratus aangemerkt worden, in zoo verre zijne waardigheid zich aan eene oude republikeinsche aansluit. Daarentegen: «Sane Praefectus annonae et vigilum non sunt magistratus, *sed extra ordinem utilitatis causa* constituti sunt. — Evenzoo l. 7. §. 1. D. *de off. procons.* (l. 16) .... qui Romae vel quasi magistratus, vel extra ordinem jus dicunt. etc. *Extra ordinem*, d. i. extra ordinem veteris jurisdictionis, et veterum magistratuum.

het volk door middel der questiones perpetuae. Voor dit gebied bezigden dus de Keizers een eigenaardig middel, hun door de Romeinsche begrippen zelve aan de hand gedaan; zij lieten de oude vormen wat zij waren, en bewandelden hun eigen weg; naast de gewone wettige orde van zaken, welke aldus ongeschonden bleef, doch werkeloos werd, deden zij eene nieuwe buitengewone orde insluipen, welke weldra alleen overbleef. Wanneer men niet mogt toegeven, dat de criminele instellingen des Keizerrijks, hoezeer allezins extra ordinem gevestigd zijnde, juist met het oude beginsel omtrent extra-ordinaire maatregelen in verband moeten gebragt worden, zal het dunkt mij voldoende zijn daarop te wijzen, dat dit beginsel in den persoon van den princeps *zeer natuurlijk* eene groote, eene overmatige uitbreiding moest erlangen. Niet slechts de consulaire magt met alle andere voorname magistraturen vereenigd maakten den princeps bevoegd de aanwending van het extraordinaire te bepalen, ook de bevoegdheid van den Senaat daaromtrent moest geleidelijk op hem overgaan. Bij de buitengewone stelling die de princeps nu eenmaal bekleedde (zoowel regtens als feitelijk), scheen ook geen ander dan hij buitengewone maatregelen te kunnen nemen; dit praerogatief des Keizers behoefde minder dan eenig ander op uitdrukkelijke wetsbepaling te berusten.

Gaan wij thans na of het aannemelijk is, dat de nieuwe criminele orde van zaken werkelijk extra ordinem ontstaan is.

A. *Jurisdictie van den Senaat.*

Geib beweert op pag. 413, dat Augustus tegelijk met het grondvesten der monarchie, de Senaatsgerigten invoerde, als eene nieuwe inrigting, niet als eene

voortzetting van hare jurisdictie gedurende de republiek. Wanneer echter geene verordening gevonden wordt, waardoor de Senaat tot een nieuw geregtshof geschapen werd, zoo is de nieuwe jurisdictie niet anders dan als eene voortzetting der vroegere te verklaren. Zoodanige verordening, welke dan wel niet anders dan eene wet kon zijn, wordt echter niet gevonden (1). Ware zij aanwezig geweest, voorzeker zou zulk eene gewigtige wet tot onze kennis gekomen zijn. Doch juist de duisternis, waarin, niemand zal het ontkennen, de oorsprong dezer geheele instelling gewikkeld is, wijst aan, dat die oorsprong slechts in de hetzij langzame, hetzij snelle ontwikkeling van vroegere instellingen, zonder bemiddeling van wettelijke verordeningen, moet gezocht worden.

Dat de Senaat ten tijde der quaestiones perpetuae gedurende de republiek eene *buitengewone* jurisdictie uitoefende is niet twijfelachtig (2). Reeds a priori zou eene uitbreiding derzelve in den Keizerstijd waarschijnlijk zijn, daar zij den princeps oneindig welgevalliger dan de quaestiones perpetuae moest zijn, en dus de veelvuldige toepassingen daarvan door hem begunstigd, geprovoceerd moest worden. Uit de bronnen mogen mij opmaken, dat die uitbreiding inderdaad in ruime mate heeft plaats gehad, en wel in drie rigtingen. De jurisdictie van den Senaat strekte zich (althans onder de opvolgers van TIBERIUS) uit tot 1°. crimina maiestatis en repetundarum uitsluitend; 2°. alle andere crimina doch in concurrentie met de quaestiones perpetuae, daarna met den praef. urbi, en wel steeds geloof ik nog bij uitzondering; 3°. zware (capitale) misdrijven van Senatoren, hunne vrouwen en kinderen. — De con-

(1) DIO CASSIUS LII. 31. 32 kan geenszins tot deze meening leiden.

(2) Zie GEIB. p. 218. — PLATNER. p. 85. — DIRKSEN. Civil. Abhandl. ueber die Criminal.-Jurisdiction des Römischem Senats.

currerende bevoegdheid van den Senaat omtrent de tweede categorie (1), wijst juist aan, hoe de uitsluitende jurisdictie omtrent de eerste categorie ontstaan is; dat zij namelijk in den beginne evenzeer eene concurrerende was, doch alleen wegens den aard dezer misdrijven, welke steeds bijzonder zware, gevaarlijke, het heil van den Staat betreffende zijn, of althans wat de crimina majestatis aangaat, daarvoor gehouden worden, eene algemeene geworden is.

Geib zelf erkent (2), dat deze algemeene bevoegdheid niet op eens ontstaan is, doch onder Augustus en zelfs nog onder Tiberius eene concurrerende was. Met de misdaden van Senatoren was het niet anders gelegen; capitale misdrijven, door de aanzienlijkste personen van den Staat bedreven, konden als buitengewoon gewigtige gevallen (3) worden aangemerkt, welke langzamerhand alleen door den Senaat zelven beregt werden. De Senaat was forum privilegiatum der Senatoren, niet tegenover de quaestiones perpetuae, maar tegenover den Keizer en later ook den praefectus urbi.

Ongetwijfeld is dus de jurisdictie van den Senaat op buitengewonen weg en onder den invloed des princeps ontstaan, door eenige verordening ingesteld werd zij niet. De wijze van regtspleging door den Senaat draagt geheel het karakter van het oude extra ordinem: geene subscriptio in crimen, geene regters uit den Senaat gekozen, beschuldiging van meerdere misdrijven tegelijk, vrijheid

(1) Zie Geib. p. 416.

(2) Pag. 417. 415. 393.

(3) Geheel in dezen geest drukt zich Walter. (I. §. 260) uit:.... ferner über alle Capitalsachen der Senatoren etc.... und überhaupt über alle Criminalfälle, die wegen des hohen Standes der dabei betheiligten Personen oder wegen ihrer Wichtigkeit für die öffentliche Disciplin vor ihn gebracht wurden.

van straffen niet door de leges publicorum judiciorum gebonden.

B. *Praefectus urbi.*

AUGUSTUS was ten volle bevoegd om eenen praefectus urbi, evenzoo eenen praefectus vigilum (1), in te stellen, en aan hen eene magt te delegeren, welke hem zelven uit kracht zijner magistrale waardigheid toekwam (2), namelijk de uitoefening der algemeene policie, tot welker *handhaving* hem wel dezelfde magt (imperium) ten dienste stond als die van de gewone magistratus.—Dat de werkkring van den praefectus urbi aanvankelijk geene uitgebreidere geweest is, is niet slechts op zich zelve allerwaarschijnlijkst, maar blijkt uit TACITUS *Annal.* VI. 11 ... qui coerceret servitia et quod civium audacia turbidum. Wat TACITUS, in finem cap. 10 van L. Piso zegt: «sed praeci-

(1) Andere keizerlijke beambten, als voor het criminele regt onbelangrijk, ga ik geheel met stilzwijgen voorbij. Alleen de praefectus annonae verdient nog eenige vermelding in dit opzigt. Zie GEIB. p. 449.

(2) De praefectus urbi, als bestendige ambtenaar door AUGUSTUS ingesteld, wordt door DIO CASSIUS LII. 21 en door TACITUS *Annal.* VI. 11 aangemerkt als de waardigheid vervolgende van den vroegeren gelijknamigen ambtenaar, die steeds extra ordinem (magistratuum), wegens afwezigheid der consuls tot de feriae Latinae, benoemd werd. AUGUSTUS zelf had gedurende de burgeroorlogen (met ANTONIUS) eenen praefectus urbi als zijnen plaatsvervanger als Triumvir achtergelaten. (cunctis apud Romam et Italiam praeposuit. TACIT. VI. 11). Hij zou dezen ambtenaar thans slechts, rerum potitus, als bestendigen ambtenaar behouden hebben. Het is echter duidelijk, dat de thans aan den praefectus urbi toegestane magt oneindig kleiner zal geweest zijn, dan de magt door AUGUSTUS aan zijnen plaatsvervanger, terwijl hij afwezig was, opgedragen. Daar evenwel beide soorten van praefecti met elkander in naauwe betrekking gebragt worden, komt het mij waarschijnlijk voor, dat AUGUSTUS den nieuwen door hem ingestelden praefectus evenzeer het voorkomen van eenen buitengewoon en tijdelijk benoemden ambtenaar heeft willen geven, hoezeer hij volkomen geregtigd was om hem zijne magt bestendig te delegeren. Dit zou een vernieuwd bewijs zijn van de omzigtigheid waarmede de nieuwe orde van zaken gevestigd werd.

pua ei gloria, quod Praefectus urbi recens continuam potestatem et insolentiâ parendi graviorem mire temperavit» wijst, dunkt mij, meer op eene strenge policie, dan op criminele regtspraak als de ambtswerkkring van den praefectus. De opgave van Dio Cassius 52. 21. is niet historisch getrouw, eene instelling wordt hier in haren oorsprong, in het plan tot hare vestiging zóó beschreven, als zij zich later ontwikkeld heeft.

Evenmin als de oorspronkelijke beteekenis van den praefectus urbi in het duister ligt, is de omvang der later door hem verkregene bevoegdheid voor ons twijfelachtig. l. 1. D. de off. praef. urbi (I. 12). — In eenen van den oorsprong der alleenheerschappij niet ver verwijderden tijd vinden wij toch den praefectus urbi in het bezit van eene volledige criminele jurisdictie (omnia omnino crimina sibi vindicavit), dat is, hij had de cognitio van

1°. alle privaatdelicten, waarop hij criminele straf toepaste;

2°. alle misdaden, waaromtrent de leges publicorum judiciorum niets bepaalden, en welke dus vroeger niet gestraft werden;

3°. alle misdaden door de leges publicorum judiciorum geincrimineerd.

Omtrent den overgang echter tusschen beide zeer verschillende toestanden hebben wij geene berigten hoegenaamd. Reeds deze omstandigheid pleit sterk daarvoor, dat de volledige criminele jurisdictie van den praefectus urbi op geene andere wijze ontstaan is dan extra ordinem, dat is, de cognitio werd door den praefectus eerst in enkele, buitengewone telkens talrijker wordende gevallen uitgeoefend, tot eindelijk de steeds wettelijk bestaande, nimmer afgeschafte quaestiones perpetuae alle werking verloren. — Dat die wijze van ontstaan de ware is, meen ik op de volgende gronden te mogen aannemen:

1°. In de bronnen treffen wij geenerlei vermelding aan van algemeene verordeningen, van leges, scta, constitutiones, waarbij den praefectus urbi eenige jurisdictie verleend is; evenmin van speciale verordeningen, waarbij dezelve telkens werd uitgebreid (1). Wel is waar komen vele rescripta, mandata etc. voor, welke op de vorming der genoemde jurisdictie van invloed zijn geweest, doch de quaestie is hiermede niets gevorderd, het is juist de vraag op welken grondslag deze berusten, hoe de praefectus eene bevoegdheid heeft kunnen verkrijgen, welke door de mandata, rescripta enz. geregeld werd. — Het is juist bij de verdedigde vooronderstelling, dat de afwezigheid van verordeningen omtrent die bevoegdheid zich verklaren laat.

2°. Mogt men ook al deze vooronderstelling onwaarschijnlijk vinden, eene andere verklaring schijnt onmogelijk. — De keizers waren tot criminele wetgeving en jurisdictie onbevoegd. Dat de eerste keizers, onder wie echter de nieuwe orde van zaken ontstaan is, zich over die onbevoegdheid ten opzigte van dit allergewigtigste moment der volksoppermagt zouden hebben heen gezet, hiervan is geen spoor voorhanden, en ware de zaak geschied, voorzeker zou het voorhanden zijn. Bovendien is zulks ten hoogste onwaarschijnlijk, en met de geheele overige ons bekende politiek der eerste principes in strijd.

3°. Eene gewigtige analogie geeft de mijns inziens zoo onmiskenbare wijze, waarop de criminele jurisdictie van den Senaat zich *in deze zelfde periode* gevormd heeft.

4°. Wanneer het mogt blijken, dat de verschillende

(1) In l. 8. D. de extr. crim. (47. 11) wordt niet gezegd, dat de cognitio over het vermelde misdrijf (zie l. 1. §. 6. D. de lege Corn. de falsis (48. 10)) door de divi Fratres van een' anderen regter tot den praefectus urbi werd overgebragt; ten hunnen tijde is aan geen' anderen regter op dit gebied te denken.

soorten van misdaden, welke door de quaestiones perpetuae volgens de ll. publ. jud. beregt werden, niet opvolgelijk en telkens in hun geheel aan de cognitio van den praefectus werden opgedragen, maar dat te eeniger tijd de quaestiones en de praefectus eene concurrerende regtspraak uitoefenden, zou dit voorzeker een bewijs voor de verdedigde stelling opleveren. — Deze concurrerende jurisdictie van de quaestiones met den praefectus (hier voor het crimen falsi?) in een' tijd, toen eerstgenoemde zeker niet meer bloeiden, blijkt uit TACITUS Annal. XIV. 41. «(Pari ignominiâ Valerius Ponticus afficitur), quod reos, ne apud *praefectum urbis* arguerentur, ad *praetorem* detulisset etc.»

5°. Doch ook buiten deze negative of indirecte gronden, op zich zelve is de zaak allezins waarschijnlijk. — De princeps zelf, krachtens de hem opgedragene waardigheden, en ten gevolge zijner geheele stelling in den Staat, vereenigde alle extraordinaire bevoegdheid, gelijk reeds boven aangemerkt werd, in zich.

Er was dus niets willekeurigs, niets aanstootelijks in, zoo hij, in plaats van zelf extra ordinem criminele jurisdictie uit te oefenen, gelijk hij inderdaad somwijlen deed, zulks in de meerderheid der gevallen aan den praefectus urbi, den gewigtigsten der door AUGUSTUS ingestelde ambtenaren, opdroeg (1). Dat zulks reeds spoedig op een'

(1) Men zou op grond van tit. 21. lib. I. D. de officio eius, cui mandata est jurisdictio, kunnen twijfelen, of de princeps zijne criminele jurisdictie (imperium merum) wel aan den praefectus urbi kon delegeren. Ik geloof echter, dat deze opdragt geenszins eene aanmatiging van het keizerlijk gezag was, maar geheel met de oude regelen omtrent het manderen van jurisdictio en imperium overeenstemde.

Volgens het tijdens de republiek (l. 1. §. 1. h. t.) geldende regt, kon elk magistratus zijne jurisdictie, welke hem jure magistratus competeerde (hier in den ouden zin van civile, private jurisdictie genomen), aan een' ander, hetzij magistraat, hetzij privaatpersoon manderen (l. 1. Pr. §. 1., l. 3. D. h. t., l. 5. D. de jurisdictione (II. 1). — Even zoo

grooten schaal geschiedde is natuurlijk, omdat ten tijde ongetwijfeld dat imperium, *quod jurisdictioni cohaeret.* Dit imperium, ook *mixtum imperium* genoemd, wordt met het manderen der jurisdictie zelve overgedragen (l. 1. §. 1., l. 5. §. 1. D. h. t., l. 2. l. 3. D. de jurisd. — Wat betreft dat imperium, hetwelk wel *jure magistratus competit*, doch niet met de jurisdictie zamenhangt, waarvan gezegd wordt *imperii magis est, quam jurisdictionis* (l. 4. D. de jurisd.), en waartoe de civile regtspleging extra ordinem behoort, dit zou volgens den algemeenen regel gemandeerd kunnen worden, gelijk ook l. 4. §. 1. D. h. t. bevestigd wordt.

Daarentegen konden niet die functien gemandeerd worden, welke niet *jure magistratus* (dat is volgens het oude regt der magistratus) competeren, maar enkel krachtens eene bijzondere vergunning ex lege etc. worden uitgeoefend (l. 1. Pr., l. 2. §. 1. D. h. t., l. 5. D. de jurisd.).— Wel is waar wordt hierop eene uitzondering van later tijd ten opzigte der legati Proconsulis vermeld l. 4. Pr. D. h. t. (zie PUCHTA II. p. 15).

Tegenover het *imperium mixtum*, quod jurisdictioni cohaeret, werd in het bijzonder als imperium merum gesteld de bevoegdheid tot criminele strafoefening, waarvan het hoogste attribuut het regt tot toepassing der doodstraf uitmaakt. (l. 3. D. de jurisd. *jus gladii*). Volgens l. 1. §. 1. D. h. t., l. 6 Pr., l. 11. D. de officio procons. (l. 16) kon dit imperium merum niet gemandeerd worden. — Geldt deze stelling voor vroegeren zoowel als voor lateren tijd, en op welken grond berust zij?

Berust zij bijv. hierop, dat het imperium merum niet jure magistratus competit? Dit vinden wij althans niet uitdrukkelijk gezegd. Bovendien is zulks voor het oude regt onwaar, en het jus magistratuum behoort geheel tot dit gebied. Immers het imperium merum behoorde oorspronkelijk geheel tot het regt der magistratus maiores (koningen, consuls etc.), evenzeer als de jurisdictie met het imperium mixtum. Hoezeer ook gedurende de republiek beperkt, bleef dit imperium merum der hoogere magistratus echter in beginsel bestaan, en dus gelden overal waar de oppermagt des volks hetzelve niet had uitgesloten of binnen naauwe grenzen beperkt. (1. Militare imperium over het leger; 2. Imperium der magistratus buiten Rome, met name der proconsuls in hunne provinciën, ook de cives Romani aldaar waren aan de criminele regtspraak der proconsuls onderworpen, zoolang zij niet de tribunicische bescherming inriepen, met dat gevolg, dat zij verder slechts te Rome konden vervolgd worden). De bevoegdheid der consuls om in dringende, het heil van den Staat betreffende omstandigheden, alzoo geheel bij uitzondering, criminele regtspraak uit te oefenen, is als een zwak overblijfsel van het vroeger onbe-

van AUGUSTUS (2) buitengewone maatregelen allezins noodwendig schenen om in het zoo beroerde en bande-

perkte imperium merum aan te merken. — Kon nu echter dit imperium, door dengene, die hetzelve (hetzij beperkt of onbeperkt) *jure magistratus* bezat, gemandeerd worden? Dit komt mij allezins waarschijnlijk voor. Wanneer de koning afwezig zijnde door den custos urbis (later de consules door den praefectus urbi tot de feriae Latinae) zijne plaats deed vervangen, was het dan niet juist omdat deze de geheele koninklijke oppermagt, waarvan het imperium merum een voornaam moment uitmaakte, zou vertegenwoordigen en uitoefenen? Zal ook niet OCTAVIANUS, toen hij als triumvir, tijdens zijne afwezigheid uit Rome, zich door eenen praefectus urbi liet vertegenwoordigen (TACIT. Annal. VI. 11.) aan dezen zijne bevoegdheid om extra ordinem een imperium merum uit te oefenen hebben opgedragen? Is het twijfelachtig, dat de veldheeren, die als magistratus suis auspiciis bellum gerebant, bij hunne afwezigheid aan hunne legati het volle imperium merum als een deel van het militare imperium delegeerden? Wat de propraetores en proconsules in de provinciën betreft, de militaire oorsprong van hun gezag doet vermoeden, dat zij evenzeer aan hunne legati hun imperium konden overdragen. Werd ook niet het imperium merum, met de geheele proconsulaire magt, door de princeps aan zijne legati in de provinciae Caesaris overgedragen? — In het algemeen merke men op, dat het in verband met de uitgebreide magt der magistratus, welke een der hoofdkarakters der Romeinsche Staatsinstellingen uitmaakte, en niettegenstaande dezelve binnen Rome althans een zoo groot deel van haar gebied aan de volksoppermagt moest afstaan, is blijven uitmaken, — hoogstaannemelijk is, dat de bevoegdheid der magistratus om de functien, welke zij als zoodanig uitoefenen, aan een' ander te hunner keuze te manderen, nog onder de keizers zoo uitgebreid, vroeger en zelfs gedurende de geheele republiek geene andere grenzen dan die hunner ambtsbevoegdheid had (QUOD JURE MAGISTRATUS COMPETIT, MANDARI POTEST).

Welke beteekenis heeft dan echter de in de Pandecten vermelde regel: *merum imperium non transfertur?* Het is een beginsel van lateren tijd, hetwelk zich eerst in den keizerstijd ontwikkelde, toen de ambtsmagt der *magistratus* tegenover den keizer verminderde (PUCHTA II. p. 15), toen zelfs alle ambtenaren, die niet reeds het aanwezen van hun ambt aan den keizer verschuldigd waren, en alzoo keizerlijke ambtenaren waren, meer en meer als geheel den keizer ondergeschikt begonnen aangemerkt te worden. Inzonderheid was het toepasselijk op de proconsules en praesides (= legati), die wel geacht werden zelve het hun

looze Rome weder eenige rust en orde tot stand te brengen. Aan de afgematte gemoederen, welke zich aan de heerschappij van Augustus zoo gereedelijk onderwierpen, kon eene uitgebreidere aanwending, dan ooit vroeger geschied was, van deze extraordinaire (snellere, strengere, bij vroeger straffelooze misdrijven toepasselijke) regtspraak niet zoo onwelkom zijn.

Men moet zich zeker niet voorstellen, alsof de princeps voor elk bijzonder geval zijne buitengewone magt den praefectus opdroeg. Maar 1. hij gaf hem in het algemeen den last om tot krachtiger handhaving *van zijn politiegezag*, later geheel buiten die grenzen, waar het noodig scheen in gewigtige, spoed vereischende gevallen, of bij volgens de bestaande wetgeving niet of niet genoegzaam beteugelde misdrijven zelf regt te spreken, hetzij dit op aanklagte eener geinteresseerde partij of van ieder uit het volk, hetzij naar aanleiding zijner ambtswerkzaamheden (ex inquisitione) geschiedde; — 2. hij begunstigde die buitengewone aanklagte bij den hem vertegenwoordigenden ambtenaar, en zijne creaturen of

toegestane imperium merum te mogen uitoefenen, doch deze gewigtige bevoegdheid niet eigenmagtig aan andere personen te mogen overdragen, ook niet aan hunne legati, aan welke slechts mindere functiën werden toevertrouwd. Eene nog verdergaande beperking van het regt des proconsuls omtrent het manderen zijner (civile) jurisdictie vinden wij l. 6. §. 1. D. de off. procons. (I. 16).

Het beginsel: merum imperium non transfertur, aldus van later tijd zijnde, kan omtrent de bevoegdheid des princeps, om zijnen praefectus urbi de hem jure magistratus competerende criminele jurisdictie (*imperium merum*: dit was de *buitengewone* criminele regtsmagt des princeps als een overblijfsel van het oudtijds volledige imperium merum der magistratus, in allen opzigte) over te dragen, geen' twijfel verwekken.

(2) Onder Augustus echter blijkt nog niet van eene groote uitbreiding van de criminele regtspleging van den praefectus urbi. Van gewigtige gevallen althans, zoo niet de princeps zelf extra ordinem regt sprak, zal wel de Senaat kennis hebben genomen.

vleijers bezigden die dus veelvuldig, hetzij op zijn aanzoek, hetzij vrijwillig.

Wel is waar moeten de Romeinen, zoo zij nog eenige gehechtheid voor hunne oude instellingen en vrijheden hadden, zich tegen het indringen van het buitengewone verzet hebben, en gepoogd hebben om de oude orde van zaken *als regel* te behouden. Deze pogingen waren echter niet bestand tegen den invloed des Keizers, en werden verre overtroffen door hunne slaafsche gedweeheid voor zijnen wil.

Uit een strafregtelijk oogpunt bood zonder twijfel de extraordinaire procedure voor den praefectus vele voordeelen boven die der quaestiones perpetuae aan. Deze voordeelen waren echter niet van dien aard om eerstgenoemde regtspleging, welke mindere waarborgen voor de vrijheid en onschendbaarheid der burgers opleverde, in de volksgunst te doen rijzen. Zij was echter uitnemend met de belangen der alleenheerschappij in overeenstemming, en daardoor alleen verhief zij zich, niet door de gunst des volks of door de impopulariteit der quaestiones perpetuae (1). Over het systematisch verdringen dezer laatste zie men Geib. p. 400. 401.

C. *Italië.*

Een der voorname verschilpunten tusschen den regtstoestand van Italië en dien der provincien in de repu-

(1) Zoo beweert Geib (p. 400. noot 22): tegen het einde der republiek, zegt hij, waren dezelve so sehr verderbt und innerlich verfault, dasz wohl Niemand weiter ihre Aufrechthaltung wünschen mochte. Die omstandigheid is zeker tijdens de staatkundige woelingen en revolutien niet bevreemdend: maar de toestand der quaestiones kon door de bevrediging en reorganisatie van het gansche rijk door Augustus, gevoegd bij zijne nieuwe criminele wetten, welke ten dienste der quaestiones perpetuae gemaakt waren, en vooral zijne algemeene *lex Julia* (*judiciorum*) publicorum, welke in vele opzigten de quaestiones op nieuw organiseerde, aanmerkelijk verbeterd zijn.

blikeinsche periode bestond hierin, dat in Italië het regt van bestuur en regtspleging in het algemeen bij de locale overheden berustte, in de provincien daarentegen alles van den centralen de oppermagt van Rome vertegenwoordigenden magistraat zoo niet uitging, althans hem ondergeschikt was. Doch reeds gedurende de republiek werd tot eene meer eenvormige organisatie van Italië de grond gelegd. De geschiedenis echter dezer veranderingen, voor zooveel burgerlijke en vooral strafregtelijke jurisdictie betreft, ligt zeer in het duister.— Puchta I. §. 92. meent, dat reeds de lex Julia municipalis (709 U. C.) aan de municipale overheden slechts het regt van minores magistratus toegekend, dus alle imperium, met name de criminele jurisdictie, ontnomen hebben. Andere dan waarschijnlijkheidsbewijzen schijnen echter voor deze stelling te ontbreken. Geib daarentegen (p. 239. 462) meent, dat de criminele jurisdictie tot op de nieuwigheden door Augustus daargesteld met geringe uitzonderingen geheel bij de municipale overheden is blijven berusten.—Walter. II. §. 795 (coll. II. §. 669, I. §. 247. noot 71) meent, dat (ook volgens de lex Julia municipalis) de municipale overheden de regelmatige criminele jurisdictie hadden, en slechts capitale zaken te Rome moesten behandeld worden (voor den de senaat, de quaestiones perpetuae). —Hoe verre deze uitzonderingen strekten, is zeker moeijelijk te bepalen, *als regel* schijnt echter de bevoegdheid der municipale overheid te moeten aangenomen worden.

In den Keizerstijd eerst verkreeg Italië centraal-ambtenaren (praefecti, consulares, juridici, correctores), welker geheele geschiedenis met de talrijke wijzigingen, welke deze instelling schijnt ondergaan te hebben, voor ons zeer in het duister ligt (verg. Geib. p. 463. 464). Er is echter geene reden, geloof ik, om niet volgens

Dio Cassius (52. 22., 55. 4.) aan te nemen, dat reeds Augustus verschillende *praefecti* in Italië aanstelde. — Zeer te regt merkt Geib aan, dat eene hoofdopgave dezer ambtenaren moet geweest zijn, de locale criminele regtspleging zooveel mogelijk te beperken, gelijk zij dan ook in later tijd de consulares, juridici, correctores in het bezit eener jurisdictie, aan die der praesides provinciarum analoog, vinden.

Werden deze praefecti bij eene wet, als waren zij magistratus pop. Rom. voor Italie, ingesteld? Of door Augustus zelf, als hem vervangende ambtenaren, en met welk regt alsdan? Was niet de stelling van den princeps tegenover Italie eene zeer weifelende, gelijk ook vroeger die der Romeinsche magistratus?

Deze vragen schijnen moeijelijk te beslissen, doch hetzij die praefecti bij eene lex of enkel door Augustus ingesteld zijn, en welke jurisdictie aan deze in Italie mogt toegekend worden, het komt mij waarschijnlijk voor, dat de criminele jurisdictie der praefecti enz. zich extra ordinem door buitengewone spoedig algemeen gewordene regtspleging dier ambtenaren nevens de municipale overheden gevormd hebbe. Wel is waar was het minder moeijelijk de Keizerlijke organisatie in Italie dan in Rome in te voeren, en zou eene wet bijv., waarbij de criminele jurisdictie in eens tot centrale ambtenaren werd overgebragt, in zoo ver niet onmogelijk te achten zijn. Eene langzame verandering van den bestaanden regtstoestand in Italie even als in Rome zelf is echter te meer waarschijnlijk, omdat alle berigten omtrent eene plotselijke verandering ontbreken. Op de criminele praxis van Italie heeft voorzeker die van Rome invloed gehad, niet omgekeerd. Voor de vorming van het nieuwe strafregt schijnen de provinciën belangrijker dan Italie.

D. *Provincien.*

Het geheele imperium merum berustte in beginsel bij den proconsul, en schoon ook in de eerste tijden van het bezit eener provincie nog veel aan de locale overheden mogt worden overgelaten, het was natuurlijk dat alle criminele jurisdictie meer en meer werkelijk door de Romeinsche ambtenaren uitgeoefend werd, naarmate het gezag van Rome zich versterkte, en meer tot in alle deelen der provincien doordrong.

De proconsul nam dus van alle misdrijven kennis, en bestrafte dezelve *jure magistratus*, zonder door eenige Romeinsche wetten of door eenige ambtsinstructien gebonden te zijn. Het ligt echter in den aard der zaak, dat hij zich in zijne regtspleging niet alleen door Romeinsche begrippen leiden liet, doch ook door de provinciale wetten of gewoonten, begrippen, behoeften. De proconsules waren dus wezenlijk hunne eigene wetgevers op dit gebied, en rigtten geheel alleen en onafhankelijk (het *consilium* toch was slechts een beraadslagend collegie), en de toestand van het criminele regt in de provincien moet reeds vroegtijdig, wat den vorm betreft, veel overeenkomst met die van datzelfde regt in Rome onder de jurisdictie van den praefectus urbi gehad hebben. Maar de regtspleging van den proconsul was niet extra ordinem ontstaan, zij vloeide regtstreeks uit het volle imperium voort.

In den keizerstijd blijkt echter deze onafhankelijkheid der provinciale magistratus voor den Keizerlijken invloed geweken te zijn. Niet alleen is de criminele praxis te Rome op die der provincien van invloed geweest, de instructien, rescripten etc. der Keizers aan de proconsules en praesides, waardoor de praxis (crimineel gewoonteregt) in de provincien bepaald werd, schijnen ook een' wederkeerigen invloed op die van Rome te hebben uitgeoefend.

Waarop berustte de magt der Keizers om de criminele regtspleging der provinciale ambtenaren aan hunne leiding te onderwerpen. Wat de provinciae Caesaris betreft, waarvan CAESAR proconsul geacht werd te zijn, daarin had ook CAESAR het volledige imperium, hetwelk hij echter geheel en op den duur aan door hem alleen aangestelde legati mandeerde. Aan deze kon hij dus ook de uitoefening van dat imperium in alle bijzonderheden voorschrijven. Tegen deze bewering, dat de legati eene van den Keizer geheel en al gemandeerde magt hadden, voere men niet aan, dat de legati dan hunne jurisdictio, gelijk geschiedde, niet mogten manderen, l. 5. Pr. D. de officio eius cui mand. (I. 21). Deze uitzondering op den algemeenen regel was tot beheer der provincie noodzakelijk, en wordt bovendien door de hooge stelling van den legatus Caesaris, en de instelling, welke onder de *proconsules* zijne *voorgangers* gegolden had, verklaard.

Wat de provinciae Populi Romani (of liever van den Senaat) betreft, doet zich de verhouding tot den princeps aanvankelijk zeer verschillend voor (1). De proconsules als magistratus populi Romani werden door het volk, weldra door den Senaat, gekozen, en hadden in hunne magistratuur een imperium, geenszins door den princeps beperkt, *regtens* namelijk, daar volgens het Romeinsch staatsregt alle magistratus, ieder op zijn eigen hem afgebakend gebied, eene onafhankelijke bevoegdheid hadden. Het ligt echter voor de hand, hoe snel deze verhouding zich daadwerkelijk moest wijzigen. De princeps behoefde, om op de proconsulaire provincie zijnen invloed te doen gelden, wel geenen anderen vorm dan die van eenvoudige *epistolae* aan de proconsules, om hunne raadgevingen en verlangens als wet te zien op-

(1) Over de wezenlijke verschilpunten, welke tusschen de proconsules ex legati Caesaris oorspronkelijk bestonden, zie men PUCHTA. I. §. 93. (p. 410)

gevolgd. En de proconsules zelve beijverden zich zeker niet minder dan de legati Caesaris, om den Keizer te raadplegen en door zijne rescripta beleerd te worden. Hoezeer het verschil tusschen proconsules en legati Caesaris of praesides reeds ten tijde der groote juristen vereffend was, blijkt uit eene vergelijking van Tit. 16 en 18. lib I. D. (de officio proconsulis ... et praesidis) (1).

Het onderzoek omtrent het wezen, den oorsprong, den grond van de wetgeving der Keizers op het gebied des strafregts, door welke wetgeving de totale omvorming van het regt der quaestiones perpetuae zou tot stand gekomen zijn, dat onderzoek heeft derhalve tot het resultaat geleid, dat bij voornoemde omvorming aan eene formele wetgeving niet moet gedacht worden.

Wetgeving lag geheel buiten de bevoegdheid der Keizers; zóó, dat toen die des volks opgehouden had werkzaam te zijn, die van den Senaat als opvolger des volks door hen voor de gewigtigste onderwerpen gebezigd werd, en de lang zeldzaam geblevene edicta geenszins op het voorkomen van wetten (imperative wilsverklaring van de oppermagt in den Staat, algemeene, altijddurende strekking) aanspraak gemaakt te hebben. Door zijne constitutiones kon hij een' naar den aard der bestaande instellingen, verschillenden invloed uitoefenen.

Het volledige *imperium merum*, waaruit het regt tot regelmatige criminele jurisdictie alleen kon voortspruiten, had de princeps slechts in de provinciae Caesaris, en de wijze waarop hij hetzelve door jure magistratus (even als vroeger de koningen en consuls) kon uitoefenen, maakte inderdaad het regt van wetgeving aldaar over-

(1) Zie bijv. L. 7. §. 2. L. 8. h. t. De oppermagt der Keizers wordt ook in de proconsulaire provincien erkend — L. 6. §. 3. h. t. Ook van de proconsules worden *mandata* gezonden — L. 6. §. 1. h. t.

bodig. — Omtrent Italie zagen wij is de verhouding twijfelachtig; doch in de provinciae populi Romani had de Keizer aanvankelijk geenerlei strafregtelijke bevoegdheid.

In Rome eindelijk kon het gezag der constitutiones niets uitwerken, zoolang de quaestiones perpetuae in stand bleven. De extra ordinem ontstane regtspleging van den Senaat stond reeds meer onder den invloed des princeps, en droeg aanmerkelijk tot de slooping der quaestiones bij. Voleindigd werd dit door de evenzeer extra ordinem gevormde regtspleging des praefectus urbi, welke als van den princeps uitgaande, in zijnen naam uitgeoefend, geheel door zijne constitutiones geleid en gevormd kon worden. — Dat dezelve aanvankelijk geene regelmatige, doch eene buitengewone, op de extraordinaire bevoegdheid van den princeps gegronde was, heb ik pogen aan te toonen. Dat de overwinning van datgene, wat uit zijnen aard buitengewoon en dus uitzondering moest blijven, zoo volkomen en zoo snel is geweest, hetgeen onder de republiek op die wijze onmogelijk zou geweest zijn, is onder het keizerlijk régime volkomen verklaarbaar.

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITERATUUR.)

Wat zijn maatregelen van algemeen bestuur? een woord van herinnering, ter overweging aanbevolen, bij het aanhangige ontwerp van wet ter regeling der afkondiging van algemeene maatregelen van inwendig bestuur, door Mr. J. DE BOSCH KEMPER. — Amst., JOH. MULLER. 1852. — 15 blz. in 8°.

Al wie jaren lang betreurd heeft de schromelijke misbruiken van de zoogenaamde algemeene maatregelen van inwendig bestuur en van de wet van 6 Maart 1818 gemaakt, onverschillig of hij al of niet een werkelijk aandeel nam aan den regtmatigen strijd daartegen gevoerd; — zal zeker met belangstelling ontvangen hebben deze weinige, maar goed gedachte en wel geschrevene bladzijden, en hij zal ze vooral met genoegen en welgevallen lezen. Zij kunnen hem alleen sterken in het geloof, dat er eenmaal een einde moet komen aan een misbruik, dat zich onder alle onze staatsregelingen en regeringen, trots den ernstigsten en billijksten tegenstand, heeft weten staande te houden.

De vragen: wat zijn maatregelen van bestuur? waarin verschillen zij van de wet? wat kan daarbij geregeld worden? hoe ver gaat de koninklijke bevoegdheid? — Alle deze en daarmede in verband staande vragen zijn voorzeker zeer gewigtig; gewigtig niet zoozeer met het oog op de wet en het regt, wier uitspraak niet twijfelachtig zijn kan; maar met het oog op hetgeen er gebeurt, met het oog op de toepassing en de praktijk.

Er zijn twee stelsels.

Het ééne, dat leert, dat de maatregelen van bestuur zijn besluiten van de *uitvoerende en regerende magt;*

dat zij dus nooit mogen inhouden maatregelen van *wetgeving*; en dat zij zich moeten bepalen tot die maatregelen, welke dienen hetzij ter uitvoering der wet, hetzij ter regeling van die zaken, welker beleid bij de grondwet of de wet is opgedragen aan den Koning. De heer THORBECKE drukte dit eenmaal op zijne wijze, in deze korte en krachtige woorden uit:

«Maar hetzij veel, hetzij weinig, een algemeene maatregel van bestuur onderstelt telkens eene wet, waarvan hij het orgaan is, en die er de sfeer van bepale. — Dit beginsel nu, dat een algemeene maatregel van bestuur steeds eene wet achter zich moet hebben, waarin zijn regts-titel ligt, stel ik voor in de grondwet uit te drukken, b. v. aldus: «Elke algemeene maatregel van bestuur rust op eene wet, die er het onderwerp en gebied van bepaalt.»

Het andere stelsel, dat van de arresten van den Hoogen Raad, leert: «dat noch bij de grondwet, noch bij eenige andere wet bepaald is dusdanige verordening om verbindende kracht te bezitten, moet zijn een uitvloeisel van eene wet, of bestemd zijn om de uitvoering eener wet te verzekeren.»

Welk van beide is het ware?

Het laatste heeft zeker dit voordeel, dat het aan het koninklijk regt eene onbegrensde uitbreiding geeft, en ieder onderzoek van den regter naar de verbindbaarheid der koninklijke besluiten uitsluit, omdat het dit onmogelijk maakt, omdat het den Koning bevoegd maakt, om bij besluit te regelen alles wat hij goed vindt.

Maar het stelsel heeft daarentegen deze wezenlijke nadeelen: dat het eene algeheele verwarring laat bestaan tusschen wetgeving en bestuur; dat het de vraag volstrekt niet beantwoordt, welke de aard, de strekking en de grenzen zijn van die maatregelen van bestuur; en dat het ons geheel in het onzekere laat omtrent de vraag,

wat bij besluit *kan*, wat bij wet *moet* geschieden?

Het gevolg van die leer is dan ook inderdaad geen ander, dan dat *alles* kan geschieden bij besluit; dat de Regering altijd de keuze heeft tusschen een besluit en eene wet; dat dus wetgevende en uitvoerende magt beiden evenzeer tot hetzelfde bevoegd zijn; gelijk dan ook de voorstanders van het besluiten-stelsel er nog nooit in geslaagd zijn, om, al ware het ook ten halve, te bepalen, waar zich de grens tusschen het gebied der wet en dat der beslniten bevindt.

Die overwegingen nu zouden op zich zelve, geloof ik, meer dan voldoende zijn, om dit geheele stelsel, dat ons niets dan onzekerheid en verwarring aanbiedt, te doen veroordeelen, al ware het niet in openbaren strijd met de grondwet, en met den aard van de koninklijke magt naar ons staatregt.

En wat blijft ons dan anders over dan om het eerste stelsel, dat alle onzekerheid opheft, dat ons bepaalde vaste regels geeft, aan te nemen?

Ik zal mij met eene opzettelijke verdediging daarvsn niet bezig houden. Dit is, behalve dat het niet *hujus loci* is, ook volstrekt onnoodig. Het is dikwijls genoeg geschied op gronden, die noch wederlegd, noch wederegbaar zijn, en bovendien, die het tweede verwerpt, moet wel het eerste aannemen. *Tertium non datur.*

Ik vereorloof mij slechts twee opmerkingen.

Vooreerst, de wet van 1818, die zoo zoo dikwijls tot voorwendsel is gebezigd voor de misbruiken der praktijk, is volkomen onmagtig om die te beschermen. Die wet spreekt alleen van de maatregelen van inwendig bestuur, *bij art.* 72 *Grw. vermeld.* Maar welke die zijn, zegt zij niet; dit moet dus de grondwet zelve beslissen; en het beroep op de wet van 1818 is eene bloote *petitio prineipii.*

En ten tweede, kon de zaak onder de vorige grond-

wetten, wat ik ten stelligste betwist, al eenige zwarigheid opleveren; alle twijfel is zeer zeker vervallen door de geschiedenis der laatste herziening, nadat de Regering herhaalde malen verklaard heeft, en zoo wel de enkele als de dubbele Kamer in die verklaring heeft berust, «dat met de algemeene maatregelen van inwendig bestuur niets anders wordt bedoeld dan die koninklijke besluiten en verordeningen van algemeene werking, welke een *uivloeisel zijn* van de in art. 54 aan den Koning opgedragen *uitvoerende magt*, ter *uitvoering eener wet*, en die behandelende onderwerpen *niet vatbaar voor wettelijke regeling.*»

Dat nu dit ook de leer is van den verdienstelijken schrijver dezer brochure, schijnt mij vrij duidelijk. Ik geloof dit wel met zekerheid te mogen afleiden uit deze opmerkelijke woorden, die hij laat volgen op het verhaal van hetgeen over de zaak bij de laatste grondwetsherziening is verhandeld:

«Na deze toelichtingen laten wij aan elken regtsgeleerde zelven de beslissing over, of de verbindende kracht der vele koninklijke besluiten, waarbij zaken van algemeen belang in diervoege geregeld worden, dat daarbij aan de ingezetenen verpligtingen worden opgelegd, en de niet-naleving dier verpligtingen strafbaar wordt gesteld, *thans* boven allen twijfel verheven is»

Ondertusschen was het niet deze vraag, welke de schrijver zich hoofdzakelijk ter beantwoording voorstelde. Zijn doel was meer bepaald om aan te toonen, dat, wat er ook van het verschil zijn moge, dit in ieder geval moet ophouden; en dat de vraag, nu zij voortduurt te bestaan, door de wet zelve moet worden beslist. Dit betoog was zeker niet moeijelijk te leveren; er waren niet vele woorden toe noodig; en de heer DE BOSCH KEMPER zal, waar hij dit kort en bondig aantoont, wel allen overtuigd hebben.

Moeijelijker kan intusschen, bij eene oppervlakkige beschouwing, de vraag zijn, *hoe* de zaak moet worden geregeld? — Ik geloof echter, dat ook dit duidelijk is; immers in bijzonderheden door de wet te bepalen, alle welke zaken bij koninklijke besluiten kunnen worden afgedaan, of niet afgedaan, dat zal wel nooit noodig, noch mogelijk zijn. De wet kan slechts algemeene regels geven; en met het oog op de grondwet, en op het onderscheid tusschen wetgeving aan de ééne, en regering en uitvoering aan de andere zijde, kan die regel geen andere zijn dan deze: dat alleen dat wat is het uitvloeisel of de uitvoering der wet, of van de regten aan den Koning bij de grondwet of de wet gegeven, het onderwerp kan uitmaken van een algemeenen maatregel van inwendig bestuur.

A. DE PINTO.

(ACADEMISCHE LITERATUUR.)

A. M. VAN STIPRIAAN LUÏSÇIUS. *De speciminis codicis civilis Neerlandi Anni* 1820 *libro I et codicis civilis Neerlandi libro I inter se comparatis*, L. B. 1851, 207 pag. in 8°.

Ofschoon het ontwerp van het Burgerlijk Wetboek van 1820, om zijne vele leerstellige bepalingen, als wetboek minder doelmatig zou geweest zijn, is dat zamenstel van bepalingen niettemin, om een zeer groot aantal van helder gedachte en duidelijk uitgedrukte regtsbegrippen, voor de wetenschappelijke vorming van elken regtsgeleerde bijna onmisbaar. Het is daarom te bejammeren,

dat het genoemde ontwerp minder algemeen bekend en verkrijgbaar is, en mag dus eene poging om het meer te doen kennen allezins goedkeuring wegdragen.

De schrijver der aangekondigde Dissertatie heeft het eerste boek van ons tegenwoordig Burgerlijk Wetboek met het eerste boek van het ontwerp van 1820 vergeleken. Eene vergelijking, die niet alleen de bepalingen van laatstgenoemd ontwerp, omtrent het personenregt, doet kennen; maar vooral voor de geschiedenis van het tegenwoordig Burgerlijk Wetboek hoogst belangrijk is.

In het eerste hoofdstuk wordt gehandeld over de verschillende orde, waarin de onderwerpen in het ontwerp en in het wetboek zijn gerangschikt. Te regt wordt daarbij de meer systematische orde in het ontwerp aangetoond en geprezen. Zoo b. v. spreekt het ontwerp in zijn eerste boek over korporatien, vereenigde ligchamen en stichtingen, als personen beschouwd; welk onderwerp thans in het derde boek van het Burgerlijk Wetboek, alwaar over de verbindtenissen gesproken wordt, voorkomt. Dat onderwerp behoort intusschen eigenaardig tot het personenregt; terwijl de reden, welke de Regering voor die plaatsing in het derde Boek opgaf, dat namelijk het onderscheid tusschen een zedelijk ligchaam en de maatschap beter zoude blijken, niet als voldoende kan beschouwd worden.

Vervolgens worden de bepalingen van ons wetboek met die van het ontwerp achtervolgens vergeleken. Het bestek van dit verslag gedoogt niet bij elke dier onderwerpen stil te staan. Ik wil mij dus slechts tot het volgende bepalen:

Volgens art. 5 n°. 1 B. W. zijn Nederlanders, allen die binnen het Koningrijk *of deszelfs kolonien* zijn geboren uit ouders aldaar gevestigd. In art. 91 van het ontwerp, die op het grondgebied van den Staat, in of buiten Europa, uit Nederlandsche ingezetenen zijn ge-

boren. Te regt wordt door den schrijver, bij de aanwijzing van dit verschil, laatstgenoemde bepaling in strijd beschouwd met art. 1 der Grondwet van 1815, alwaar het grondgebied van het toenmalig Koningrijk wordt omschreven. Zie ook art. 1 der Grondwet van 1840. Duidelijker nog in art. 1 der tegenwoordige Grondwet: «Het Koningrijk der Nederlanden bestaat in Europa uit «de provinciën enz.;» terwijl in art. 118 van laatstgenoemde Grondwet bepaald is, dat de Grondwet en andere wetten alleen voor het Rijk in Europa verbindende zijn, tenzij het tegendeel daarin wordt uitgedrukt. Zie b. v. in art. 57 Grw. 1848.

Op het voorschrift van art. 9 der algemeene bepalingen der wetgeving worden als uitzonderingen slechts medegedeeld art. 884, 957 en 1218 B. W. Zie b. v. ook art. 126, 3de lid, 127, 152, 585, n°. 10, 710, n°. 1, 764, 768 Wetb. van Burg. Regtsv.

Tusschen personen, wier huwelijk, om welke reden ook, door echtscheiding is ontbonden, mag, volgens art. 90 B. W., nimmer een nieuw huwelijk plaats hebben. Men volgde hier art. 128 van het ontwerp; doch, gelijk in de Dissertatie p. 17 aangetoond wordt, de wetgever hield daarbij niet in het oog, dat in ons wetboek eene nieuwe, niet in het ontwerp voorkomende, wijze van ontbinding des huwelijks voorkomt, die plaats heeft, wanneer de echtgenooten van tafel en bed zijnde gescheiden, en die scheiding gedurende vijf volle jaren, zonder verzoening der partijen, heeft stand gehouden, hun huwelijk door den regter laten ontbinden. Zie art. 255 sqq. B. W. Te regt werd evenwel de slotbepaling van art. 128 van het ontwerp niet overgenomen, dat de echtgenoot, tegen wien een vonnis van echtscheiding is uitgesproken, ook met een ander, zelfs na den dood van den vorigen echtgenoot, nimmer hertrouwen kan.

Tot het voltrekken van een huwelijk bij gevolmagtig-

den vordert art. 134 B. W. de vergunning van den Koning. Ten onregte was daartoe, — zoo als op p. 36 met juistheid wordt betoogd, — volgens art. 177 van het ontwerp, de ambtenaar van den burgerlijken stand bevoegd.

Genoemd art. van het ontwerp schreef nog voor, dat, indien naderhand bleek, dat de lastgever, voor de plegtige voltrekking van het huwelijk, was overleden geweest, hetzelve gehouden wordt als nimmer voltrokken. De schrijver verlangt p. 36 de overname dier bepaling. Het komt mij intusschen voor, dat haren inhoud thans niet minder regtens is. Bij de huwelijks-*voltrekking* toch wordt, als eene essentieele voorwaarde tot het huwelijk, de toestemming der echtgenooten vereischt, en deze moet, in het gestelde geval, geacht worden volstrekt te hebben ontbroken. Om den bijzonderen aard der handeling zou, dunkt mij, niet met grond kunnen worden beweerd, dat het huwelijk, in weerwil van den dood van eenen der aanstaande echtgenooten, niettemin voltrokken was. De bepaling van art. 1855 B. W. houdende, dat, indien de lasthebber onbewust is van den dood des lastgevers hetgeen hij in die onwetendheid verrigt heeft van waarde is, lijdt hier eene noodzakelijke uitzondering. En het is om dezelfde reden, namelijk de noodzakelijkheid van het aanwezig zijn der wederzijdsche toestemming op het tijdstip der huwelijksvoltrekking, dat ik liever het voorschrift van het tweede lid van art. 134 B. W. zou willen verdedigen als, met Mr. Asser (het Ned. Burg. Wetb. verg. met het Wetb. Nap. p. 54), op grond eener vooronderstelde billijkheid.

In het zevende en achtste hoofdstuk (p. 54 sqq.) handelt de schrijver over de gemeenschap van goederen tusschen de echtgenooten en de huwelijksche voorwaarden. De daartoe betrekkelijke bepalingen zijn met juistheid vergeleken en hier en daar opmerkingen omtrent het al

of niet doelmatige van sommige wetsvoorschriften bijgevoegd, waarmede ik mij over het geheel gaarne vereenig.

Eenig verschil van gevoelen wil ik hier echter mededeelen.

Op p. 73 wordt gezegd: «Ex oratione ampl. Nicolai «(Mr. Voorduin, Gesch. en Beg. II. p. 390) patet, com-«munionem lucri et damni et communionem fructuum et «redituum sic differre, ut ab illa excludantur tantum «debita ante nuptias contracta, ab hac vero omnia de-«bita. *Ceterum igitur hae communionis species conve-«niunt.*» Die gevolgtrekking is niet juist. Slechts het hoofdverschil werd hier aangewezen. Zoo b. v. heeft de bepaling van art. 214 B. W. dat onroerende goederen en effecten, staande huwelijk aangekocht, op wiens naam dit ook geschied zij, voor winst worden gehouden, alleenlijk betrekking op de gemeenschap van winst en verlies. Bij gemeenschap van vruchten en inkomsten geldt, ingeval van twijfel, de tegenovergestelde regel, namelijk het aangekochte voorwerp wordt geacht aan hem toe te behooren, op wiens naam hetzelve is gesteld. Zie meer bij Mrs. Asser, o. l. § 152; de Martini, Aant. op art. 210 *B. W.*; J. J. Loke, Handboek voor Notarissen, p. 460 sqq.

Wenschelijk ware het geweest, indien de wetgever niet zoo ter loops de gemeenschap van vruchten en inkomsten had geregeld. Een aantal vragen, omtrent den omvang en de gevolgen dier gemeenschap, waren dan welligt afgesneden, die thans in de praktijk deze soort van gemeenschap tot een zeldzaam beding gemaakt hebben. De Notaris, deswege geraadpleegd, zal die gemeenschap eerder afraden, als zijne clienten, door hen die te laten bedingen, in het vervolg aan onzekerheid of proces bloot te stellen.

De ontbinding des huwelijks, na de scheiding van tafel en bed, die, volgens art. 255 sqq. B. W., door

den regter wordt uitgesproken, wordt te regt op p. 85 sqq. afgekeurd. Op die wijze kan, door onderlinge toestemming der echtgenooten, eene ontbinding des huwelijks plaats hebben, die evenwel bij art. 263 B. W. regtstreeks verboden is.

In het achttiende hoofdstuk, p. 123. sqq., wordt gehandeld over de minderjarigheid en de voogdij. Opmerkelijk is het, dat het ontwerp van 1820, bij de art. 590 en 591, aan de plaatselijke besturen de oppervoogdij toekent over al de minderjarigen, welke in hun ressort onder voogdij komen; eene oppervoogdij, die weder des noodig aan bijzondere weeskamers zou kunnen worden toevertrouwd. Bij gelegenheid, dat de schrijver der Dissertatie op p. 126 sq. die artikelen uit het ontwerp behandelt, deelt hij eenige historische opmerkingen omtrent de weeskamers mede.

Het vorenstaande zij genoeg om den lezer het belang van het onderwerp, voor de beoefening onzer tegenwoordige wetgeving, aan te dringen en tevens den schrijver te overtuigen, dat de steller van dit verslag zijne Dissertatie met belangstelling gelezen heeft.

C. van Bell.

H. J. A. Raedt van Oldenbarnevelt. *De wet tot uitvoering van art. 7 der Grondwet, in hare betrekking tot het Burgerlijk regt en het Staatsregt.* Eene Akademische proeve. Leijden. 1851. 148 bladz. in 8°.

De Grondwet van 1848 vordert bij het eerste lid van art. 7, dat de wet een algemeen begrip van Nederlander zal vaststellen. Voor het genot der *burgerlijke regten*

was daarin reeds bij het Burgerlijk Wetboek voorzien. Eene afzonderlijke wet moest dus nog bepalen, wie voor Nederlandsch staatsburger moest worden gehouden; te meer, daar het Burgerlijk Wetboek in zijn art. 1 uitdrukkelijk voorschrijft, dat het genot der burgerlijke regten onafhankelijk is van de *staatkundige regten*, welke alleen *overeenkomstig de Grondwet* worden verkregen. Van daar de zeer juiste bepalingen in art. 5 en 6 der tegenwoordige Grondwet, dat, om eenig burgerschapsregt te hebben, men Nederlander zijn moet en dat ieder Nederlander tot elke landsbediening benoembaar is. Daaraan sluit zich de bepaling aan van het eerste lid van art. 7, dat de wet verklaart wie Nederlanders zijn. Om daaraan uitvoering te geven strekt de wet van 28 Julij 1850, waarbij tevens aangeduid wordt, wie als ingezetenen zijn te beschouwen, terwijl bovendien, bij gemelde wet, overeenkomstig het tweede lid van art. 7, de algemeene voorwaarden en vormen worden vastgesteld, naar welke de hoedanigheid van Nederlander, bij wege van naturalisatie, in ieder bijzonder geval, zal kunnen worden aangevraagd en verleend.

Het groot belang dier wet zal wel niet behoeven te worden aangedrongen. Zij strekt niet slechts tot uitvoering eener bepaling der Grondwet; maar voldoet te gelijk aan eene dringend gevoelde behoefte. Vóór de Grondwet van 1848 werden de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, omtrent het Nederlanderschap, tot maatstaf genomen; doch deze konden voor burgerschapsregten niet voldoen. De burgerlijke wet werd zeer ten onregte tot de staatsregtelijke uitgebreid. Eene wet, als die van 28 Julij 1850, leidt dan ook uit dien hoofde tot menigvuldige toepassing. En het was daarom een gelukkig denkbeeld van den schrijver dezer Akademische proeve, om, tot verkrijging van den Doctoralen graad, die wet tot een onderwerp van behandeling te

maken. Het veld, dat hij zich ter bearbeiding koos, was nieuw en derhalve de taak, die hij zich voorstelde, moeijelijk. Ik erken evenwel gaarne, dat de behandeling weinig te wenschen overig laat en het aangekondigde werk, ofschoon onder den nederigen titel van Akademische proeve uitgegeven, bevat eene voortreffelijke commentarius op de meergenoemde wet.

Een kort overzigt van den inhoud dezer proeve zal, tot staving van die algemeene opmerking, genoeg zijn.

In het eerste hoofdstuk wordt de wet in het algemeen beschouwd, alsmede hare strekking en hare betrekking tot de vroegere en latere grondwettige bepalingen.

Over de behoefte aan de bepaling van art. 7 der Grondwet en over Nederlanders, ten aanzien van burgerschaps- en burgerlijke regten, handelt § 1.

In § 2 worden de gronden medegedeeld, waarom deze wet niet als eene algemeene wet kan worden aangemerkt. Zij zoude het Burgerlijk Regt in zich moeten omvatten om eene algemeene wet te zijn; doch het Burgerlijk Wetboek had deswege reeds voorzien. Het ware niettemin, gelijk de schrijver p. 16 betoogt, wenschelijk geweest, dat de eenheid van het Nederlanderschap bij ééne wet ware gehandhaafd geworden. Deze wet had alsdan behooren in te houden, dat de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek zouden vervallen, waar deze wet nieuwe bepalingen omtrent het Nederlanderschap vaststelde.

Het Ingezetenschap en zijne betrekking tot de grondwettige bepalingen wordt in § 3 in het algemeen beschouwd en daarbij eenige kritische aanmerkingen omtrent art. 3 der wet medegedeeld.

In § 4, 5 en 6 wordt in het algemeen over de naturalisatie gehandeld. Zeer naauwkeurig is daarvan de hier geleverde geschiedenis.

Op p. 33 wordt aangemerkt, dat de wet de gevol-

gen der naturalisatie had behooren te regelen. B. v. omtrent de kinderen en den echtgenoot van hem, die genaturaliseerd is. Het kind, sedert de naturalisatie geboren, zal eveneens Nederlander zijn; maar hoe bij het kind, dat vóór de naturalisatie des vaders is geboren? De Belgische wet omtrent de naturalisatie had daarin voorzien. In Frankrijk werd de naturalisatie als een zuiver persoonlijk regt beschouwd, dat uitsluitend verbonden is aan hem, die genaturaliseerd wordt. Om deze en andere soortgelijke vragen schijnt het den schrijver aanbevelenswaardig (zie ook op p. 132 sqq. en 147), dat voortaan, bij ieder wetsontwerp van naturalisatie, ook de bijzondere gevolgen van dien worden geregeld, naar de bijzondere daarop betrekkelijke omstandigheden. Immers de bepalingen van het burgerlijk regt, met opzigt tot het volgen van staat, zullen niet op deze wet van toepassing kunnen zijn en de gevolgen eener staatsregtelijke wet kunnen regelen.

In de vier volgende hoofdstukken (p. 48 sqq.) worden de bepalingen der wet in het bijzonder beschouwd en met het Burgerlijk Wetboek vergeleken.

Het tweede hoofdstuk behandelt het Nederlanderschap. In § 1, over de Nederlanders door geboorte, wordt onder anderen opgemerkt, dat, volgens het beginsel, dat aan art. 1 der wet ten grondslag ligt, niet de plaats der geboorte, maar de geboorte uit wien, iemand Nederlander maakt. Ten aanzien van het genot van burgerschaps-regten zijn Nederlanders, die geboren zijn uit ouders, binnen het Rijk in Europa gevestigd. Krachtens art. 5 n°. 1 B. W. moet men zelve binnen het Rijk of de koloniën geboren zijn en bovendien uit ouders aldaar gevestigd.

§ 2 spreekt over de Nederlanders door vestiging, door naturalisatie en door afstamming (art. 1 n^{is} 2—4 der wet). De schrijver toont hier aan, dat het woord *afstammen* in

art. 1 n°. 4 juister is dan *geboren zijn*, gelijk bij de beraadslagingen verlangd werd. En daardoor beantwoordt het artikel aan zijn doel, om namelijk eene bepaling te maken ten gunste der blanken in de koloniën, van Nederlandschen oorsprong. Afstamming beteekent hier, zoo als op p. 65 juist geleerd wordt, eene reeks van geboorten uit Nederlanders; zoolang die reeks zoodanige geboorten bevat, heeft zij effect; komt er nu eene geboorte uit vreemdelingen tusschen, dan is zij verbroken en met haar heeft alle verder gevolg opgehouden.

Naar aanleiding van art. 2 der wet wordt in § 3 gesproken over den politieken staat van natuurlijke kinderen en vondelingen; terwijl in § 4 en 5, art. 4 verklaard wordt, omtrent den politieken staat van hen, op wier nationaliteit de afscheiding van België van invloed heeft kunnen zijn.

De bepaling van dit art. strekt (zie p. 76 en 90 sq.) tot bekrachtiging door de wet van het bepaalde bij het Kon. Besl. van 24 Augustus 1839 (*Staatsblad* n°. 39), dat destijds, ter uitvoering van het met België in 1839 gesloten tractaat, werd uitgevaardigd; doch omtrent de verbindende kracht van welk Kon. Besl. zeer gegronde bedenkingen konden worden gemaakt. Dat Koninklijk Besluit kon niet gerekend worden in staat te zijn, om op eene volledige wijze den twijfel en het verschil van gevoelen weg te nemen, welke zich ten opzigte van den regtstoestand van een aantal uit België afkomstige inwoners van dit Rijk, van tijd tot tijd opdeden.

Sommigen beschouwden het bij art. 4 bepaalde als eene collectieve naturalisatie. De schrijver toont op p. 77 sq. te regt aan, dat de Grondwet dit blijkbaar verbiedt. Dit blijkt uit de tweede alinea van art. 7, zoowel als uit de geschiedenis der Grondwet (bij Mr. Voorduin, p. 101), alwaar wij lezen: «ten opzigte der vraag, of voor de «naturalisatie van *elken* vreemdeling eene bijzondere wet

«zou worden vereischt, opdat geene *categoriën van* «*vreemdelingen* zouden kunnen worden genaturaliseerd, «kan de regering slechts antwoorden, dat, naar hare «meening, zeer wel bij eene en dezelfde wet onderschei- «dene personen zouden kunnen worden genaturaliseerd, «geenzins geheele categoriën.» Zoo dus de Kamer van gevoelen ware geweest, dat er hier van naturalisatie sprake was, dan zou zij het artikel, als met de Grondwet strijdig, hebben verworpen. Die aan de vereischten van art. 4 voldoen *zijn* Nederlanders. Zij worden door wetduiding in dien staat gehandhaafd.

Het art. neemt als tijdstip aan de bekrachtiging der tractaten van den 19 April 1839. De schrijver maakt hier p. 88 de juiste opmerking, dat hier voor het uiterlijk tijdstip moet genomen worden de dag, waarop de acten, inhoudende de ratificatiën der tractaten, over en weder door de Kabinetten zijn gewisseld, en men dus *in casu* sedert den 8 Junij 1839 zal moeten rekenen.

Het derde hoofdstuk is gewijd aan het ingezetenschap, waarbij in drie §§ wordt gehandeld over de strekking der bepaling wegens het ingezetenschap en deszelfs verdeeling, de verklaring der bepaling zelve van art. 3 en hare regtsgevolgen, alsmede over hen, die voor zaken van Staat afwezig zijn.

In het vierde hoofdstuk wordt over de naturalisatie gesproken en, bij die gelegenheid, art. 5—9 der wet verklaard.

Bij art. 5 is belangrijk de opmerking der Regering, ten opzigte van de beteekenis der in het art. voorkomende woorden *gevestigd verblijf*. Dit beteekent hier *résidence permanente*, tegenover *résidence passagère;* zoodat de termijn van zes jaren begint te loopen van het eerste oogenblik, dat men zich hier of in de koloniën nederzet. Zie p. 120.

Onder de vereischten om te kunnen worden gena-

turaliseerd behoort, volgens art. 5, ook het verklaard voornemen om in het Rijk of in de koloniën gevestigd te blijven. De schrijver leert op p. 120 te regt, dat dit vereischte, wat het effect betreft, geheel doelloos is. Die verklaring toch kan voor het vervolg niet binden.

Bij art. 6 wordt aangeteekend, dat de verzoeken om naturalisatie in den regel moeten worden gerigt aan den Minister van Justitie, die, daartoe termen vindende, eene wet voordraagt om den verzoeker te naturaliseren. Mij dunkt ten onregte. Het is meer regelmatig, dat die verzoeken aan den Koning worden gerigt. Immers art. 69 der Grondwet bepaalt, dat de Koning aan de Staten-Generaal ontwerpen van wet voordraagt; terwijl, volgens art. 8 der wet, nadat iemand door de wet is genaturaliseerd, door den Koning brieven van naturalisatie zullen worden uitgegeven.

Het vijfde en laatste hoofdstuk eindelijk handelt over het verlies van het Nederlanderschap en strekt tot verklaring van art. 10 der wet. Bij de vergelijking met art. 9 B. W. wordt de betere redactie van genoemd art. 10 aangedrongen.

C. van Bell.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

Uit de onlangs door de Regering aan de Wetgevende Kamers overgelegde VERSLAGEN, BETREFFENDE DEN STAAT DER KOLONIEN EN OVERZEESCHE BEZITTINGEN IN 1849, laten wij hier volgen die gedeelten, welke het regtswezen, de politie en daarmeê verbonden onderwerpen raken.

I. NEDERLANDSCH-INDIE.

REGTSWEZEN EN POLITIE.

I. BESTANDDEELEN DER WETGEVING.

§ 1. *Algemeene aanduiding.*

De openbare stukken, krachtens welke in Nederlandsch Indie wordt regt gesproken, dus de wet in Nederlandsch Indie, zijn de bepalingen, door den Koning of, in zijnen naam, door den Gouverneur-Generaal vastgesteld, en in Nederlandsch Indie afgekondigd, in den vorm, voorgeschreven bij het reglement op het beleid der regering.

Volgens art. 14 van dat reglement moeten alle openbare stukken:

1°. tot opschrift voeren:

« Van wege en in naam des Konings. »

2°. aanheffen met:

« De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie,

« Den Raad van Nederlandsch Indie gehoord:

« Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten: »

3°. onderteekend zijn door den Gouverneur-Generaal;

4°. gewaarmerkt zijn door den algemeenen secretaris, ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal.

De aldus ingerigte openbare stukken heeten gemeenlijk: « Publicatie. »

§ 2. *Burgerlijk en handelsregt.*

De in Nederlandsch Indie bestaande individuele regten, niet begrepen onder en onafhankelijk van de staatkundige, zijn beschreven in een door den Koning vastgesteld « Burgerlijk Wetboek voor Nederlandsch Indie, » afgekondigd bij de Indische publicatie van 30 April 1847, — in de door den Koning vastgestelde « Algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch Indie, » afgekondigd bij dezelfde publicatie, — en in de « Bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving, » vast-

gesteld krachtens de bijzondere magtiging des Konings en afgekondigd bij de Indische publicatie van 3 Maart 1848.

Voor zooverre die regten den koophandel betreffen, zijn zij nader beschreven in een door den Koning vastgesteld « Wetboek van Koophandel voor Nederlandsch Indie, » afgekondigd bij Indische publicatie van 30 April 1847 en de evengemelde « Algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch Indie en Bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving. »

In 1849 zijn in Indie nog afgekondigd:

1°. een « Reglement op het houden van de registers van den burgerlijken stand voor Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen in Nederlandsch Indie » (Staatsblad 1849, n°. 25);

2°. eene publicatie, « aanwijzende de ambtenaren ten wier overstaan geschieden moet de vertooning van het scheepsjournaal en het afleggen van verklaringen », voorgeschreven bij artt. 379, 380 en 383 van het Wetboek van Koophandel voor Nederlandsch Indie en dezelfde artikelen van het Wetboek van Koophandel in Nederland, voor zooveel plaatsen binnen Nederlandsch Indie betreft (Staatsblad 1849, n°. 23);

3°. « Bepalingen omtrent den wettelijken en bij overeenkomst bedongen interest » (Staatsblad 1849, n°. 63).

In 1849 waren in Indie in overweging:

1°. het toepasselijk verklaren van een gedeelte der Europesche burgerlijke en handelswetgeving en daarmede in verband staande bepalingen op de inlanders en daarmede gelijkgestelden:

2°. een «Reglement op het beheer van strandvonden in Nederlandsch Indie, » naar aanleiding van artt. 550, 551 en 552 van het Wetboek van Koophandel;

3°. eene nieuwe « Instructie voor de Weeskamers, » naar aanleiding van artt. 415, 416, 370, 360 en andere van het Burgerlijk Wetboek;

4°. een « Ontwerp van wet tot regeling van het verband tusschen de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische wetgeving, en van de kracht in Nederland toe te kennen aan vonnissen van de Indische regtbanken en omgekeerd. »

§ 3. *Strafregt.*

Er was in 1849 voor Nederlandsch Indie nog geen Wetboek van Strafregt vastgesteld. Aan eene commissie was de zamenstelling daarvan opgedragen.

Intusschen grondt zich het bestaande strafregt:

a. op de algemeene bepalingen, in § 2 genoemd;

b. op de «Bepalingen ter regeling van eenige onderwerpen van strafwetgeving, welke eene dadelijke voorziening vereischen;» afgekondigd bij publicatie van 5 Februarij 1848 (Indisch Staatsblad n°. 6);

c. op de strafbepalingen, voorkomende in de wetboeken en bepalingen, bij § 2 hierboven genoemd, en in de reglementen en bepalingen, hieronder genoemd bij § 4;

d. op de « bepalingen betrekkelijk de misdrijven begaan ter gelegenheid van faillissement en bij kennelijk onvermogen, mitsgaders bij surseance van betaling in Nederlandsch Indie, » afgekondigd bij de Indische publicatie van 30 April 1847 (Indisch Staatsblad n°. 23);

e. op het Romeinsche regt, het oud-Hollandsche regt, de Bataviasche statuten en andere Indische openbare bepalingen van vroegeren en lateren tijd.

De commissie, aan wie de zamenstelling van een Wetboek van Strafregt voor Nederlandsch Indie in 1848 opgedragen is, heeft in 1849 hare taak niet ten einde gebragt.

§ 4. *Regtsvordering.*

a. Burgerlijk en handelsregt.

De regtsvordering in burgerlijke en handelszaken geschiedt voor de regters en op de wijze beschreven in:

a. de « Algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch Indie en de bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving, » genoemd in § 2;

b. het door den Koning vastgesteld « Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie, » afgekondigd bij de Indische publicatie van 30 April 1847 (Indisch Staatsblad n°. 23);

c. het « Reglement op de uitoefening der politie, de burgerlijke regtspleging en de strafvordering onder de inlanders en daarmede gelijkgestelde personen op Java en Madura, » afgekondigd bij publicatie van 5 April 1848 (Indisch Staatsblad n°. 16);

d. het « Reglement op de burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie op Java en het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, afgekondigd bij publicatie van 8 November 1847 (Indisch Staatsblad n°. 52);

e. de « Bijzondere bepalingen ter verzekering der regelmatige werking van de nieuwe wetgeving in de bezittingen buiten Java en Madura, » afgekondigd bij publicatie van 21 Januarij 1848 (Indisch Staatsblad n°. 2);

f. de reglementen en verdere beschikkingen omtrent de regtsvordering in de bezittingen buiten Java en Madura, opgenomen in het Staatsblad van Nederlandsch Indie (welke hierna zullen worden aangehaald bij de beschrijving van de regterlijke magt);

g. « De reglementaire en andere wettelijke bepalingen betreffende het « beheer der justitie op de buitenbezittingen in Nederlandsch Indie, voor « zoover dezelve niet in het *Staatsblad* van Nederlandsch Indie zijn opge-

« nomen; bijeenverzameld en uitgegeven door het Hooggeregtshof van « Nederlandsch Indie, krachtens daartoe verleende autorisatie bij gouver- « nements-besluit van 5 September 1845, n°. 21; » welke verzameling hiernevens wordt gevoegd sub lit. A.

b. Strafregt.

De strafvordering geschiedt voor de regters en op de wijze welke zijn beschreven, in:

1°. « De algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch Indie, « en bepalingen omtrent de invoering van, en den overgang tot de nieuwe « wetgeving. » bij § 2 genoemd;

2°. de reglementen en bepalingen, vermeld onder *b*, *c*, *e*, *f* en *g* van § 4;

3°. « het reglement op de strafvordering voor de raden van justitie op « Java en het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie; mitsgaders voor de « residenten op Java en Madura, regt sprekende in zaken van overtreding « tegen Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen, » krachtens bijzondere magtiging des Konings, door den Gouverneur-Generaal vastgesteld en afgekondigd bij publicatie van 14 September 1847, en waarop de Koninklijke goedkeuring in 1849 verkregen is.

§ 5. *Militaire wetten.*

In alle burgerlijke zaken zijn militairen onderworpen aan het bestaand burgerlijk regt.

Een niet militair delict, door hen begaan met andere personen, die voor den burgerlijken regter te regt staan, behoort tot de kennisname van dien regter.

Andere door militairen begane niet-militaire en voorts alle militaire delicten worden gebragt voor militaire regters en gestraft volgens de Nederlandsche militaire wetten.

Ook de Nederlandsche disciplinaire krijgswetten zijn in Indie (met weinig wijzigingen) ingevoerd.

Wanneer er quaestie is, of tegen eenen officier, die, door zijnen rang of door de positie waarin hij zich bevindt, ter eerste instantie voor het hoog militair geregtshof justiabel is, eene criminele actie behoort te worden ingesteld, moesten vroeger de stukken over de zaak door tusschenkomst van het militair departement, alleen den advocaat-fiscaal voor de land- en zeemagt worden aangeboden, om consideratien en advies, en na de ontvangst van dat advies, door het militair departement de bevelen van den Gouverneur-Generaal gevraagd worden.

In 1849 werd in die wijze van procederen, als strekkende tot vertraging der regtsbedeeling, eene verandering gebragt, te dien effecte, dat de kommandant van het leger, als hoofd van het militair departement, beslist, of tegen eenen officier van genoemde categorie eene criminele actie moet

worden ingesteld. Er bestaat te minder bezwaar om zoodanige beslissing in den regel aan hem over te laten, daar toch aan den Gouverneur-Generaal steeds de gelegenheid overblijft, om, des geraden oordeelende, in bijzondere gevallen, als opperbevelhebber tusschen beide te treden.

In 1849 is eene ampliatie vastgesteld op art. 57 der provisionele instructie van het hoog militair geregtshof van Nederlandsch Indie, gearresteerd bij besluit van Commissarissen-Generaal over Nederlandsch Indie, van den 10 Januarij 1819, n°. 7 (*Indisch Stbl.* n°. 21).

Deze ampliatie is van den volgenden inhoud:

« Ingeval het misdrijf, hetzij door de volledige bekentenis van den veroor-« deelde, hetzij van elders, voldoende is bewezen, en de op het misdrijf « uitgesprokene straf overeenkomstig is met de wet, maar deze straf buiten « verhouding staat met het gepleegde misdrijf, zal het hof, na verhoor van « het openbaar ministerie, die straf, zonder verderen vorm van proces, kun-« nen verminderen, het vonnis van den krijgsraad in zooverre wijzigen, en « het alzoo gewijzigde vonnis met 's hofs approbatie aan denzelven terug-« zenden. »

II. ALGEMEENE ONDERSCHEIDING VAN PERSONEN VOOR DE WET.

De wet in Indie onderscheidt:

1°. « ingezetenen van Nederlandsch Indie: » zijnde alle Nederlandsche inwoners van Nederlandsch Indie, voorts alle landzaten of inboorlingen van de eilanden van den Indischen archipel, voor zoover deze tot Nederlandsch Indie behooren; en eindelijk alle personen, onverschillig van welken landaard, die met toestemming der Regering hunne woning binnen Nederlandsch-Indie gevestigd hebben;

2°. « Nederlanders (ook zij die volgens de Nederlandsche wetten als zoodanig zijn te beschouwen), geene ingezetenen van Nederlandsch Indie zijnde; »

3°. « vreemdelingen. »

Zoo lang de wet niet bepaaldelijk het tegendeel vaststelt, is het burgerlijk en handelsregt hetzelfde voor hen, die geene ingezetenen zijn, als voor de ingezetenen van Nederlandsch Indie.

De strafbepalingen tegen misdrijven en overtredingen, mitsgaders de verordeningen van politie, zijn verbindend voor allen, die zich in Nederlandsch Indie bevinden.

De wet onderscheidt voorts de ingezetenen van Nederlandsch Indie, in:

1°. « Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen, » welke laatsten zijn: alle personen, van waar ook afkomstig, die niet vallen in de omschrijving van inlanders en de met deze gelijkgestelden;

2°. « inlanders en daarmede gelijkgestelde personen, » onder welke laatsten begrepen zijn Arabieren, Mooren, Chinezen, en alle anderen, die

Mahomedanen of heidenen zijn; zoomede, tijdelijk, de tot de inlandsche bevolking behoorende Christenen, over geheel Nederlandsch Indie, voor zoover zij ook vroeger met de inlanders waren gelijkgesteld.

Bij de militaire wetten zijn al deze onderscheidingen onbekend.

Het burgerlijk en handelsregt, in de onder I. aangehaalde openbare stukken beschreven, zooveel mogelijk overeenkomende met de Nederlandsche wetgeving, met welke het slechts in zoo ver verschilt, als de plaatselijke gesteldheid dezer gewesten en de belangen van hunne ingezetenen geacht werden mede te brengen, is toepasselijk op alle Europesche en daarmede gelijkgestelde ingezetenen van Nederlandsch-Indie.

Behoudens de gevallen, in welke inlanders of met dezen gelijkgestelde personen, zich vrijwillig hebben onderworpen aan de Europesche bepalingen betrekkelijk het burgerlijk en het handelsregt (welke onderwerping geschiedt bij acte), of waarin zoodanige of andere wettelijke bepalingen op hen zijn toepasselijk verklaard, zijn ten aanzien van die personen van kracht en worden door den inlandschen regter toegepast hunne godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken, voor zoo ver die niet in strijd zijn met algemeen erkende beginselen van billijkheid en regtvaardigheid.

Naar die wetten, instellingen en gebruiken wordt ook door den Europeschen regter gevonnisd in zaken der aan zijne uitspraak onderworpen inlandsche hoofden en bij de kennisneming in hooger beroep van door inlandsche regterlijke collegien in burgerlijke zaken gedane uitspraken.

Bij de beoordeeling en beslissing van zaken, die niet geregeld zijn door de godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken, hierboven bedoeld, worden de algemeene beginselen van de Europesche wetgeving tot rigtsnoer genomen.

Overigens wordt door de Europesche regtbanken, gelijk mede door de residenten of andere hoogste gezaghebbers, bij de uitoefening van hunne regtsmagt in burgerlijke zaken, naar de Europesche wetten regt gedaan, met dien verstande, dat, wanneer inlanders of daarmede gelijkgestelde personen, zonder dat zij, krachtens bepaalde wettelijke voorschriften of ten gevolge van vrijwillige overeenkomst, aan de Europesche wetgeving zijn onderworpen, als verweerders in burgerlijke zaken voor den Europeschen regter te regt staan, in de gevallen waarin zulks volgens de wettelijke bepalingen kan of moet plaats hebben, alsdan ook door dien regter zoo veel mogelijk op die godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken wordt acht gegeven.

Het strafregt is niet hetzelfde voor Europeanen en daarmede gelijkgestelden als voor inlanders en de met dezen gelijkgestelden.

III. REGTERLIJKE MAGT.

§ 1. *Militaire regtbanken.*

Militairen staan wegens de delicten, bedoeld bij de 3de alinea van § 5 onder I, hierboven te regt voor:

«krijgsraden, » hoofdzakelijk ingerigt overeenkomstig de Nederlandsche militaire wetten en bijeengeroepen op Java door de militaire kommandanten en buiten Java door de hoofden der plaatselijke besturen, en

een « hoog militair geregtshof in Neêrlandsch Indie. »

De zamenstelling van dit geregtshof, de opperste militaire regtbank in Indie, is bepaald op:

een president, zijnde de president van het Hooggeregthof van Nederlandsch Indie;

twee civile leden (gemeenlijk leden van het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie);

twee officieren der landmagt en

twee officieren der zeemagt.

Evenwel is sedert 1827 verklaard, dat. indien de twee leden, officieren der land- of zeemagt, naar mate de sententien iemand uit een van deze twee wapens betreffen, bij het vonnissen niet tegenwoordig kunnen zijn, alsdan in tegenwoordigheid van één, wiens bijwezen niet kan gemist worden, daartoe zal kunnen worden overgegaan.

De griffier en substituut-griffier bij het Hooggeregtshof doen ook als zoodanig dienst bij het hoog militair geregtshof.

§ 2. *Civile regtbanken.*

Overigens wordt de regterlijke magt uitgeoefend door de volgende regtbanken en geregten:

a. Java (met uitzondering van Soerakarta en Djokjokarta).

Districtsgeregten:

een in elk district, ten zij de Gouverneur-Generaal meer dan één district onder hetzelfde geregt brenge, en zamengesteld uit het inlandsch hoofd van het district, als regter, bijgestaan door zoo vele mindere, hem tot raadslieden dienende, maar geene stem hebbende, inlandsche hoofden, als door den resident (waaronder hier ook verstaan wordt de aan geenen resident ondergeschikte adsistent-resident), na overleg met den betrokken regent, daartoe worden aangewezen.

Regentschaps-geregten:

een in elk regentschap en bestaande uit den regent of, bij afwezigheid,

belet of ontstentenis van dezen, den *patti* (onder-regent) van het regentschap, als regter, bijgestaan door zoo vele mindere, hem tot raadslieden dienende, maar geene stem hebbende, inlandsche hoofden, als de resident met machtneming der inlandsche gewoonten bepaalt; voorts door den *panghoeloe* of priester, die dezen vervangt en door den *djaksa* (inlandsch fiscaal).

Landraden:

één op elke gewestelijke hoofdplaats en andere plaatsen, door den Gouverneur-Generaal te bepalen. Zij zijn zamengesteld uit den resident of, voor zoo veel de landraden buiten de hoofdplaatsen betreft, uit den adsistent-resident, als voorzitter, en de regenten van de verschillende regentschappen of andere door den Gouverneur-Generaal aan te wijzen voorname inlandsche hoofden, als leden; bijgestaan door eenen Europeschen ambtenaar als griffier, en voorts door een hoofd-panghoeloe of den priester die dezen vervangt, als adviserend lid, zoomede door den hoofd-djaksa of djaksa.

Ook op plaatsen waar een resident gevestigd is, kan een adsistent-resident voorzitter van een landraad zijn, onverminderd echter het regt van den resident, om, zulks nuttig of noodig achtende, in persoon als voorzitter op te treden.

Bij afwezigheid of belet van den resident wordt het voorzitterschap door eenen adsistent-resident, den secretaris van het gewest of eenen anderen door den Gouverneur-Generaal aangewezen ambtenaar vervuld.

Te Batavia is de zamenstelling van den landraad verschillende van die der overige. Daar heeft men, behalve den resident of den op hem volgenden ambtenaar van politie, als voorzitter, vier assessoren; waarvan twee Europeanen en twee voorname inlanders, jaarlijks door den Gouverneur-Generaal benoemd, benevens eenen griffier.

In 1849 is, bij publicatie van den 4den Mei (Staatsblad no. 24), bepaald, dat deze exceptionnele zamenstelling van den landraad te Batavia vooreerst zal behouden blijven.

In December van genoemd jaar is mede bepaald dat ook op het eiland Bawean een landraad gevestigd zal zijn (Staatsblad n°. 60).

Regtbanken van omgang:

een in elk gewest, bestaande uit eenen Nederlandschen regter als voorzitter, die echter niet in het gewest gevestigd is, maar verscheidene gewesten onder zijn regtsgebied heeft, welke hij op gezette tijden, vergezeld van eenen Nederlandschen griffier, tot het houden van teregtzittingen bezoekt, en voorts uit de voornaamste en bekwaamste inlandsche hoofden als leden, die daartoe door den Gouverneur-Generaal benoemd worden. Eindelijk

worden die regtbanken bijgestaan door den hoofd-panhoeloe of den priester die hem vervangt, als adviserend lid, en door den hoofd-djaksa of djaksa.

Voor geheel Java en Madura waren 4 omgaande regters.

Bij de bepaling dat ook op het eiland Bawean een landraad gevestigd zal zijn, is die gevoegd, dat aldaar zittingen van de regtbank van omgang zullen gehouden worden.

Residents-geregten:

Behalve in gewone kleine politie-zaken oordeelen de residenten, bijgestaan door hunne secretarissen, of door ambtenaren die zij zelven aanwijzen, als griffiers, over verscheidene regts- (zoo burgerlijke als straf-) vorderingen. De resident wordt hierin, bij afwezigheid of belet, vervangen als bij de landraden.

Raden van justitie:

een te Batavia, een te Samarang en een te Soerabaija, zamengesteld: te Batavia, uit 1 voorzitter, 4 leden, 1 officier van justitie, 1 substituut-officier van justitie, en voorts uit: 1 griffier en 2 substituut-griffiers, en te Samarang, zoomede te Soerabaija, uit 1 voorzitter, 3 leden, 1 officier en substituut-officier en 1 substituut-griffier, — allen Nederlanders.

Omtrent de bevoegdheid van al deze en de hieronder op te noemen Indische regtbanken en geregten, wordt verwezen naar de bepalingen en reglementen, in de §§ 2, 3 en 4 onder 1 hierboven aangehaald.

Voorts wordt gerefereerd aan het onderdeel *e* van de tegenwoordige paragraaph en aan de eerstvolgende paragraaph.

b. Soerakarta en Djokjokarta.

Hier zijn *residentie-raden* zamengesteld, zoo te Soerakarta als te Djokjokarta, uit den resident als voorzitter, 2 of drie ambtenaren of burgers als leden en den secretaris (adsistent-resident) der residentie als officier van justitie en griffier.

Deze residentie-raden oefenen over de onderdanen van het Gouvernement dezelfde regtsmagt uit als elders op Java de landraden, en oordeelen bovendien over zaken welke elders op Java voor de regtbanken van omgang gebragt worden. Javanen, onderdanen van de Vorsten, kunnen niet voor de residentieraden getrokken worden dan als medepligtigen van Chinezen en andere voor deze regtbanken te huis behoorende personen.

Wijders oefent de raad van justitie te Samarang regtsmagt uit over de Europeanen en daarmede gelijkgestelden in deze residentien.

In Djokjokarta is voorts eene «regtbank voor criminele zaken,» waarvoor de onderdanen van het Djokjosche rijk, wegens misdaden binnen het rijk

gepleegd, te regt staan. Zij is zamengesteld uit den resident, bijgestaan door den secretaris (adsistent-resident), den vorstelijken rijksbestierder en een of twee rijksgrooten (toemongoengs).

Aldaar doet de resident ook eenige regtszaken af met den rijksbestierder.

In Soerakarta is de regtsmagt over den inlander, behoorende tot dat Rijk, of tot de landen van den pangaran adipatti *Hario Mangkoe Negoro*, in de handen van den Keizer of dien Prins, maar geregeld bij overeenkomsten, volgens welke aan den resident bemoeijenissen met de uitoefening van dit gezag zijn toegekend.

c. Buitenbezittingen.

1°. *Sumatras Westkust. Landraden* te Padang en te Priaman, zamengesteld uit inlandsche hoofden, en voorgezeten op de eerste plaats door den secretaris van het gewestelijk bestuur en op de tweede door den adsistent-resident.

Deze landraden heeten *groote Landraden*, wanneer zij, in zaken van buitengewoon gewigt, gehouden worden onder voorzitting van den president van den raad van justitie te Padang, bijgestaan door de bovengenoemde gewone voorzitters.

Raad van justitie te Padang bestaande uit 1 president en 4 leden, allen Europeanen.

2°. *Benkoelen.* Dit gewest behoort in strafzaken, voor Europeanen en hunne medepligtigen, tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

Er is een *residentieraad*, voorgezeten door het hoofd van het gewestelijk bestuur, met twee Europesche ambtenaren of ingezetenen tot leden, wordende in zaken betreffende Oostersche vreemdelingen of waarin eene der partijen tot de inlandsche bevolking behoort, bijgestaan door een inlandsch hoofd, en in zaken betreffende de Mahomedanen door eenen priester, beiden als adviserende leden; en

een *pangarangsraad*, ook voorgezeten door het hoofd van het plaatselijk bestuur, met eenige inlandsche grooten tot leden.

3°. *Lampongs.* Deze districten behooren tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

4°. *Palembang.* Deze residentie behoort tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia, voor zoover personen en zaken aangaat, van welke op Java door hem kennis wordt genomen.

Voorts is er:

eene «regtbank van burgerlijke en lijfstraffelijke regtsvordering,» welke voorgezeten wordt door den resident en tot leden heeft den rijksbestierder en eenige inlandsche ingezetenen, terwijl in zaken betreffende Oostersche

vreemdelingen een of twee leden uit de natie van den betrokkene gekozen worden;

eene «regtbank van geestelijke en kerkelijke zaken,» voorgezeten door den hoogepriester met 4 chatibs, tot leden, en

eene «regtbank voor kleine zaken,» voorgezeten door den rijksbestierder en een lid uit de regtbank van burgerlijke en lijfstraffelijke regtsvordering; van de uitspraken van dit geregt valt beroep aan den resident.

5°, *Banka.* Dit eiland behoort mede tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

Er is een *landraad* ter hoofdplaatse Muntok, voorgezeten door den resident of zijnen secretaris, met vier inlandsche leden.

6°. *Riouw.* Deze residentie behoort in strafzaken tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

Er is een *residentieraad*, voorgezeten door den resident, met twee ambtenaren of burgers tot leden enChinesche en inlandsche adviseurs,naar gelang het geding Chinezen of inlanders en Mahomedaansche vreemdelingen betreft.

De onderdanen van den Onderkoning van Riouw zijn aan zijne regtsmagt overgelaten.

7°. *Borneo.* De Nederlandsche bezittingen op dit eiland behooren tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

Te Banjermassing is eene «regtbank van burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging,» voorgezeten door den resident, met ingezetenen van de aanzienlijkste inlandsche familien en de hoofden der Chinezen, Boeginezen en Maleijers tot leden.

Te Sambas en Pontianak zijn *landraden,* door de hoofden der gewestelijke besturen voorgezeten, met leden als de regtbank te Banjermassing.

8°. *Celebes* (*zonder Menado*). Te Macassar is een *raad van justitie*, zamengesteld uit een president en twee leden, Nederlanders.

Voorts zijn er:

een *groote landraad* te Macassar, voorgezeten door den gewestelijken secretaris, met voorname inlandsche hoofden als leden;

landraden in elke afdeeling van Macassar, voorgezeten te Macassar door den magistraat, en elders door het hoofd van het plaatselijk bestuur, alle met inlandsche hoofden tot leden;

regentsraden gevoerd door de regenten, bijgestaan door andere inlandsche hoofden.

9°. *Molukken* (*met Menado*). Er zijn *raden van justitie:*

te Amboina, bestaande, uit 1 president en 3 leden;

te Banda, bestaande uit den resident als voorzitter en 6 leden; en

te Ternate, bestaande uit den resident als voorzitter en 4 leden; — allen Europeanen;

voorts een *groote landraad* te Amboina, voorgezeten door den gouverneur der Molukken, met 19 regenten en 3 officieren der burgerij tot leden;

Een *landraad* te Amboina, voorgezeten door den magistraat, met 3 officieren der burgerij en verscheidene regenten tot leden;

Een *landraad* te Menado, voorgezeten door den resident, met twee Europesche ambtenaren of ingezetenen en eenige inlandsche hoofden tot leden.

10°. *Timor*. Dit eiland behoort tot het regtsgebied van den raad van justitie te Soerabaija.

Er is een *landraad*, voorgezeten door den resident, met eenige regenten als leden, en de hoofden der burgerij, Papangers, Chinezen, Rottinezen, Solorezen, Sadonezen, als adviseurs.

d. Faktory van den Nederlandschen handel op Japan en Nederlandsch consulaat in China.

Deze behooren tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

e. Voor geheel Nederlandsch Indie en onderhoorigheden.

« Het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, » gevestigd te Batavia.

Dit was zamengesteld uit eenen president, eenen vice-president, vijf raadsheeren, eenen procureur-generaal, eenen advocaat-generaal, eenen griffier en twee substituut-griffiers; allen Nederlanders.

De president wordt door den Koning benoemd.

Het hooggeregtshof is de opperste regtbank in Nederlandsch Indie. Van sommige zijner arresten kan bij het hof zelf in revisie gekomen worden, in welk geval het hof oordeelt met negen regters, door aanvulling uit den raad van justitie te Batavia.

Alzoo was de staat van zaken op het einde van 1848. Ten einde echter eenen ongestoorden loop van het regt te bevorderen, werd in 1849 (Indisch Staatsblad n°. 63) het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie gesplitst in twee kamers, met opdragt aan elke kamer van de zelfstandige afdoening van een deel der werkzaamheden. Aan het hof werden twee raadsheeren en een tweede advocaat-generaal toegevoegd, terwijl tevens de raden van justitie op Java tijdelijk werden belast met de revisie der vonnissen in zaken van misdrijf, door de binnen ieders ressort gevestigde landraden te wijzen.

In afwachting dat zullen zijn vastgesteld de algemeene bepalingen bedoeld bij het 3de lid van art. 2 van het reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie (Indisch Staatsblad 1847, n°. 23), volgens welke door den Gouverneur-Generaal zullen beslist moeten worden alle geschillen over bevoegdheid tusschen de regterlijke magt en het administratief gezag, is bij Koninklijk besluit van 10 September 1849 (Indisch Staatsblad n°. 61) verklaard, dat alsnog in zoover van kracht

blijft art. 57 der instructie voor het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie (Indisch Staatsblad 1819, n°. 20), luidende:

« dat in verschillen tusschen de politieke en regterlijke collegien of amb-« tenaren, alsmede tusschen de civile en militaire collegien van justitie over « des eenen bevoegdheid tot afdoening der zaak gerezen, door den Gouver-« neur-Generaal in rade uitspraak zal geschieden. »

§ 3. *Openbaar ministerie.*

Het *openbaar ministerie*, belast met de handhaving der wettelijke bepalingen en der besluiten van het openbaar gezag, met de vervolging van alle misdrijven en overtredingen, en met het doen uitvoeren van alle strafvonnissen, wordt uitgeoefend:

bij *de krijgsraden* door auditeurs-militair en substituut-auditeurs-militair, zijnde de officieren en substituut-officieren bij de raden van justitie, en bij het hoog militair geregtshof van Nederlandsch Indie door eenen advocaat-fiscaal voor de land- en zeemagt en substituut-advocaat-fiscaal, zijnde de procureur-generaal en de advocaat-generaal bij het hooggeregtshof;

bij « de inlandsche regtbanken op Java, » door inlandsche officieren, genaamd hoofd-djaksa op de gewestelijke hoofdplaatsen, en djaksa elders;

bij « de residentsgeregten op Java, » door eenen Europeschen beambte, dien de resident aanwijst;

bij « de raden van justitie op Java, » door de officieren van justitie, of namens deze door de substituut-officieren van justitie;

bij « de regtbanken op de buitenbezittingen, » door Europesche of inlandsche officieren van justitie, naar gelang van den aard der bemoeijenissen van de regtbanken;

bij « het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, » door den procureur-generaal, of namens hem door de advocaten-generaal.

De ambtenaren van het openbaar ministerie zijn verpligt, de bevelen na te komen, welke hun, in hunne ambtsbetrekking, door of van wege den Gouverneur-Generaal gegeven worden, en des gevorderd den Gouverneur-Generaal en de collegien, bij welke zij geplaatst zijn, te dienen van berigt, consideratien en advies.

Dit is slechts in zoover toepasselijk op de inlandsche officieren (hoofd-djaksa en djaksa) als overeengebragt kan worden met hunne ondergeschiktheid aan de residenten.

De procureur-generaal bij het hooggeregtshof en de officieren van justitie zijn verpligt, in alle burgerlijke zaken, waarin de Regering van Nederlandsch Indie, als vertegenwoordigende den lande, optreedt, op daartoe van of namens den Gouverneur-Generaal bekomen last, de dagvaar-

dingen en alle andere exploiten te doen uitbrengen, de dingtalen en pleidooijen te houden, en wijders het geheele geding te voeren. In het algemeen moeten zij voorts in alle burgerlijke zaken, waarin de belangen van den lande betrokken zijn, die belangen op eene regelmatige wijze beschermen en voorstaan, met dien verstande nogtans, dat niemand hierdoor van zijnen dagelijkschen regter kan worden afgetrokken.

§ 4. *Advocaten en procureurs.*

De aard der bediening van advocaat en procureur en de daaraan verbondene werkzaamheden blijken uit de wettelijke bepalingen op de burgerlijke regtspleging en op de strafvordering.

Zij hebben tot de uitoefening van hun bedrijf eene toelating noodig van den Gouverneur-Generaal.

De advocaten zijn tevens procureurs.

Niet-gegradueerden in regten kunnen niet tot advocaat, maar alleen tot procureur benoemd worden, en moeten, alvorens daartoe aan den Gouverneur-Generaal te worden voorgedragen, een voldoend examen afleggen in het bestaande regt, de wijze van regtspleging daaronder begrepen. Dit Examen wordt afgenomen door twee commissarissen van het regterlijk collegie, bij hetwelk zij verlangen te practiseren.

De advocaten en procureurs zijn verpligt, op aanwijzing van de regterlijke collegien, voor welke zij hunne bediening uitoefenen, gratis hunnen bijstand te verleenen aan hen, die vergunning hebben bekomen om kosteloos te procederen, en zich gratis te belasten met de verdediging in strafzaken. Alleen om redenen, door den president van het betrokken collegie goedgekeurd, kunnen zij zich hieraan onttrekken.

Overigens mogen zij in rekening brengen de sommen, door het Gouvernement vastgesteld. Die sommen zijn laatstelijk bepaald bij de salarislijst van 1828 (Indisch Staatsblad n°. 12.)

Geene associatien tusschen advocaten en procureurs voor de waarneming der geregtelijke practijk mogen gesloten worden, zonder toestemming van den Gouverneur-Generaal.

§ 5. *Deurwaarders.*

Er zijn gewone en buitengewone deurwaarders. Beiden zijn openbare ambtenaren. De gewone worden benoemd door den Gouverneur-Generaal, de buitengewone door de hoofden der plaatselijke besturen.

De gewone deurwaarders zijn belast met de dienst bij de teregtzittingen en met de inwendinge dienst bij de vergaderingen en bijzondere commissien.

Alle deurwaarders zijn, ieder in het ressort van het regterlijk collegie, waarbij hij is aangesteld, bevoegd tot het doen van alle geregtelijke

aanzeggingen, bekendmakingen, protesten en verdere exploiten, het zij die al dan niet met een aanhangig regtsgeding in verband staan; tot het doen van alle dagvaardingen, insinuatien en beteekeningen tot den regtsingang of tot de instructie van burgerlijke gedingen of strafzaken behoorende, en tot het doen van alle exploiten ter uitvoering van regterlijke bevelen, vonnissen en arresten, zoowel in burgerlijke als in strafzaken.

Zij zijn verpligt, hun ministerie te verleenen, wanneer het ook mogt worden ingeroepen, binnen de residentie, waar zij wonen.

Zij moeten in de gevallen, door de wet bepaald, dit alles gratis doen, zonder evenwel tot verschotten gebonden te zijn.

Overigens mogen zij in rekening brengen de sommen, door het Gouvernement bepaald.

Die sommen zijn laatstelijk vastgesteld bij de salarislijst van 1822 (Indisch Staatsblad n°. 11).

IV. ALGEMEENE MAGT VAN HET HOOGGEREGTSHOF.

Het hooggeregtshof is, als opperste regtbank, belast met het toezigt op de bedeeling des regts in geheel Nederlandsch Indie en met de zorg, dat die bedeeling behoorlijk en onvertogen plaats hebbe.

Het moet naauwkeurig waken over de handelingen en verrigtingen van de regtbanken en regters en kan te dien aanzien, in het belang van de dienst, zoowel bij afzonderlijken als bij rondgaanden brief, aanmerkingen maken en teregtwijzingen geven.

Het is bevoegd tot het vorderen van berigt, consideratien en advies van alle, zoo burgerlijke als militaire, regtbanken en regters, mitsgaders van den Procureur-Generaal en andere ambtenaren van het openbaar ministerie. Het kan daarbij de overlegging of opzending van stukken gelasten.

Indien nogtans de zaak, waaromtrent berigt, consideratien en advies zijn gevraagd, bereids aan de daartoe aangezochte regterlijke autoriteit ter beslissing is onderworpen, of het te voorzien is dat zulks geschieden zal, kan die autoriteit volstaan met het geven van eenvoudig berigt.

V. POLITIE.

§ 1. *Algemeen beheer.*

De Procureur-Generaal bij het Hooggeregtshof is het hoofd der regtspolitie in geheel Nederlandsch Indie, en als zoodanig belast met de zorg voor eene spoedige en krachtdadige uitvoering van al hetgeen, betrekkelijk dat onderwerp, in de wettelijke bepalingen op de strafvordering is voorgeschreven.

De Europesche ambtenaren van het openbaar ministerie staan te dien

aanzien, behoudens hunne verpligtingen jegens den Gouverneur-Generaal, bij uitsluiting en onmiddellijk onder zijne bevelen.

De procureur-generaal is bevoegd, om aan de Europesche administrative ambtenaren, die met de politie belast zijn, dienaangaande zoodanige instructien te geven, als hij, in het belang der justitie, tot opsporing en voorkoming van misdrijven en overtredingen, en tot handhaving der openbare rust en orde noodig acht.

Indien over de uitvoering van die instructien, of omtrent de bevoegdheid van den procureur-generaal om ze te geven, bezwaren ontstaan, worden deze gebragt ter kennis van het hooggeregtshof, dat daarop, onder mededeeling van consideratien en advies, de beslissing van den Gouverneur-Generaal vraagt.

De procureur-generaal mag echter op eigen gezag geene bevelen geven, die in verband staan tot het inlandsch bestuur of de huishoudelijke inrigting der dorpen, maar doet daaromtrent voorstellen aan den Gouverneur-Generaal.

De middelen van politie kunnen, voornamelijk sedert de uitbreiding van de verschillende cultures, waardoor de bemoeijingen der onderscheidene ambtenaren zeer zijn uitgebreid, niet overal als voldoende worden beschouwd. Eene algemeene aanvulling zou gepaard gaan met groote uitgaven, en daarom heeft men zich tot nog toe bepaald tot het nemen van voorzieningen dáár, waar dezelve als dringend vereischt moeten worden beschouwd.

§ 2. *Plaatselijk beheer.*

De hoofden der gewestelijke besturen zijn hoofden der politie, elk in zijn gebied.

Tot de uitoefening van dit gedeelte hunner verpligtingen hebben zij, behalve de afzonderlijke middelen van politie, voor sommige takken van beheer, met name voor 's Lands belastingen, toegestaan (en elders in het tegenwoordig verslag beschreven), de beschikking over de Europesche en inlandsche hoofden der afdeelingen en dorpen van hun gewest over de djaksa's; hier en daar over ambtenaren, uitsluitend met alle of zekere politie-zaken belast: zoo als adsistent-residenten van politie, magistraten, havenmeesters (voor de politie op de reeden), voorts over inlandsche politie-bedienden, en eindelijk op eenige plaatsen over vaartuigen, zoo als de « gouvernements schoeners en kruisbooten,» vermeld onder *zeemagt* en residentie- of kruispraauwen.

§ 3. *Verordeningen.*

a. Algemeene, in zoover die bestaan.

Bij de wettelijke bepalingen en reglementen, onder I en III van dit

onderdeel aangehaald, is de regtsmagt van de hoofden der gewestelijke besturen als hoofden der politie, omschreven door aanduiding, dat zij beslissen in overtredingen van politie, plaatselijke keuren en wettelijke bepalingen van algemeenen aard, en in alle zaken, vroeger op de zoogenaamde politierol gebragt, en is tevens bepaald, welke straffen zij mogen opleggen.

b. Plaatselijke.

Voor Batavia zijn zoodanige verordeningen gegeven in de instructie voor den hoofdbaljuw (thans resident) van Batavia en den baljuw (thans adsistent-resident) der Ommelanden, gearresteerd bij besluit van den Commissaris-Generaal van Nederlandsch Indië van 24 Augustus 1828 (*Stbl.* n°. 63), en

voor Soerabaija in het politie-reglement voor de stad en voorsteden van Soerabaija, gearresteerd bij besluit van denzelfde, van 2 Februarij 1829, n°. 32 (*Staatsblad* n°. 8); welk reglement van toepassing is verklaard voor Samarang bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 19 November 1848, n°. 8 (*Staatsblad* 1849, no. 4).

Het spreekt van zelf, dat, waar deze instructie en reglementen in strijd zijn met de bepalingen en reglementen, in I en III van dit onderdeel beschreven, zij door de laatste gewijzigd moeten geacht worden. Zulks is bij de toepasselijk-verklaring van het Soerabaijasche reglement op Samarang uitdrukkelijk aangeteekend.

Behoudens deze voorwaarde, wordt het Soerabaijasche politie-reglement ook in vele andere gewesten, zooveel mogelijk, tot rigtsnoer genomen.

c. Eenige onderwerpen van politie, geregeld bij algemeene verordeningen.

aa. Regt van verblijf.

Hieromtrent bestaan, buiten de voorschriften op de reispassen en de plaatselijke politie-verordeningen, en behoudens de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal tot het nemen van politieke maatregelen ten aanzien van *inlanders*, geene algemeene bepalingen.

Chinezen, Mooren, Arabieren en andere vreemden, niet tot de Europeanen behoorende, worden in Nederlandsch Indië, zooveel mogelijk, vereenigd onder hoofden van denzelfden landaard, in afzonderlijke wijken of buurten.

Bijzonder op Java is aan de hoofden der gewestelijke besturen aanbevolen, het amalgameren dezer Oosterlingen met de Javanen tegen te gaan, echter niet zoover, dat men hun algemeen zou verbieden zich in de binnenlanden te vestigen op zoodanige plaatsen waar nog geene

afzonderlijke wijken voor hen bestaan; maar slechts door te zorgen dat zij zich afzonderlijk vestigen in daartoe door het bestuur aan te wijzen buurten op de hoofdplaatsen der residentiën, der hoofdafdeelingen of regentschappen, en der enkele mindere afdeelingen of districten, welke voor den handel doeltreffend gelegen zijn, en waar voor den sluikhandel de toelating van Chinezen en andere vreemde Oosterlingen niet bedenkelijk is. Voor landerijen van particulieren worden hierop uitzonderingen geduld.

Vreemde Oosterlingen worden voorts bepaaldelijk geweerd uit de Preanger Regentschappen, ten zij zij door het oefenen van een nuttig handwerk den kost winnen, of zich door eene vroegere rustige inwoning het vertrouwen van de plaatselijke autoriteiten hebben waardig gemaakt. Evenwel mogen zij, die in deze beide categorien vallen, alleen op de hoofdnegorijen wonen.

Overigens is op hen toepasselijk het hierboven gezegde omtrent *inlanders*.

Dit laatste is ook van toepassing op «personen, in Nederlandsch Indië geboren van Europeschen bloede», dat is: van eenen blanken vader of eene blanke moeder.

Geen Europeaan (ook niemand behoorende tot natiën van Europeschen oorsprong) mag zich in Nederlandsch Indië met der woon nederzetten, zonder verlof van den Gouverneur-Generaal.

De Gouverneur-Generaal verleent zoodanig verlof overeenkomstig bepalingen, welke hij niet eigenmagtig kan veranderen.

Volgens die bepalingen zijn er *vaste* en *tijdelijke* ingezetenen van Nederlandsch Indië.

Als *vaste* ingezetenen mogen door den Gouverneur-Generaal alleen worden toegelaten Nederlanders door geboorte, wetduiding of naturalisatie, en *vreemdelingen*, die minstens tien jaren in Nederlandsch Indië gediend hebben, en eervol zijn ontslagen.

Personen, niet in deze termen vallende, behoeven, om eene toelating als vaste ingezetenen te verkrijgen, de toestemming des Konings.

Zonder die toestemming kan de Gouverneur-Generaal hun slechts vergunnen *tijdelijk verblijf*, door welke vergunning zij tijdelijke ingezetenen worden.

Tijdelijk verblijf wordt vergund uitsluitend voor de residentie Batavia en tot wederopzeggens. Maar de Gouverneur-Generaal kan, onder nadere goedkeuring des Konings, in het belang van den landbouw of andere takken van nijverheid, aan vreemdelingen toestaan zich elders dan te Batavia op te houden.

Behoudens de magt van den Gouverneur-Generaal tot het nemen van

politieke maatregelen, de bepalingen omtrent passen en plaatselijke politieverordeningen, mag een vast ingezeten van Nederlandsch Indië zich vestigen daar waar de middelen bestaan om hem te bewaken en te beschermen; met deze enkele uitzondering, dat, om in de residentiën Soerakarta en Djokjokarta te wonen, nog eene uitdrukkelijke vergunning van den Gouverneur-Generaal vereischt wordt.

Vaste ingezetenen mogen, met inachtneming der bepalingen omtrent passen, het eiland Java langs de groote wegen doorreizen, zonder uitdrukkelijke vergunning. Zoodanige vergunning, en wel van den Gouverneur-Generaal, wordt vereischt voor den tijdelijken ingezeten, die zich buiten Batavia wenscht te begeven.

Elk dien het toegestaan is zich in Nederlandsch Indie te vestigen (er is voortdurend slechts rede van Europeanen in den bovenbedoelden zin) moet den eed van getrouwheid aan den Koning en van gehoorzaamheid aan den Gouverneur-Generaal afleggen.

Geenerlei toelating tot (vast of tijdelijk) verblijf kan worden verkregen, zonder overlegging eener verklaring van twee te goeder naam bekend staande vaste ingezetenen, die tot dat einde door het hoofd van het gewestelijk bestuur aannemelijk zijn geacht, houdende: dat de betrokkene persoon, voor zooveel hun bewust, van een onbesproken gedrag, handel en wandel is, en dat zij zich verbinden, indien hij in het vervolg niet voldoende in zijn onderhoud mogt kunnen voorzien, hem op hunne kosten bij te staan, in dier voege, dat hij nimmer ten laste van het Gouvernement kome; weshalve zij ook op zich nemen de terugbetaling van alle uitgaven, welke het Gouvernement, hetzij voor voeding, verpleging of anderzins, het zij voor zijnen terugvoer buiten Nederlandsch Indië in het belang der publieke orde, ten behoeve van dien persoon mogt hebben gedaan.

Deze borgtogt vervalt, zoodra de persoon bij een Gouvernementsbesluit in 's Lands dienst wordt geplaatst.

Voorts moet men, bij het verzoek om eene acte van verblijf (vast of tijdelijk), behalve aanbieding van toelichtende bewijsstukken, opgeven het bepaalde voornemen, om hetwelk men verlangt regt van inwoning te verkrijgen.

De acte, houdende vergunning van tijdelijk verblijf, moet binnen zes weken na aankomst te Batavia gevraagd worden.

Gezaghebbers, die passagiers van eene plaats, buiten Nederland of Nederlandsch Indië gelegen, te Batavia hebben aangevoerd, en Batavia wenschen te verlaten, vóór dat door het Gouvernement omtrent de toelating dezer passagiers als ingezetenen van Nederlandsch Indië is beslist, zijn gehouden twee gegoede ingezetenen, ten genoegen van het plaatselijk bestuur, te stellen als borgen, dat zij, voor hunne rekening en zonder

bemoeijenis van het bestuur, zullen zorgen voor den terugvoer van elken dier passagiers, die binnen drie maanden na aankomst geen acte van vast of tijdelijk verblijf heeft verkregen.

Europesche ambtenaren en officieren hebben, uit kracht hunner aanstelling, geene acte van verblijf noodig.

Intusschen geeft die aanstelling hun geene andere regten van verblijf, dan voortvloeijen uit de uitoefening van hun ambt.

Zoodra zij ophouden in 's Lands dienst te zijn, vallen zij dus, ten aanzien van het verblijf, in dezelfde verpligtingen als ieder ambteloos persoon.

Genieten zij echter een pensioen uit 's Lands kas, dan zijn zij, zonder verder verlof, tijdelijke ingezetenen op de plaats, waar hun pensioen is betaalbaar gesteld.

Derhalve is het vragen van acte van verblijf (vast of tijdelijk) verpligtend voor alle zonder pensioen afgetreden Europesche landsdienaren, en is het verkrijgen van eene acte van vast verblijf een vereischte voor gepensionneerden, indien zij de regten van vaste ingezetenen van Nederlandsch Indië willen genieten.

Het verblijf van inlandsche ambtenaren en officieren regelt zich naar de algemeene bepalingen voor inlanders, gewijzigd door de verpligtingen van hun ambt.

Personen, die, zoo zij zich in Nederlandsch Indië willen ophouden, eene acte van vast of tijdelijk verblijf zouden behoeven, mogen, ook wanneer zij de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen slechts kortstondig bezoeken, zich niet zonder uitdrukkelijke vergunning begeven buiten de voor den grooten handel geopende zeeplaats, waar zij aankomen. Ten gevolge van de instructie der havenmeesters en van de verpligting aan iederen logementhouder of anderen ingezeten opgelegd, om, binnen 24 uren na de aankomst van eenig persoon te hunnent, dien zij wenschen te huisvesten, daarvan aangifte te doen aan het plaatselijk bestuur, wordt dit bestuur in de gelegenheid gesteld tot het nemen der vereischte maatregelen van politie of tot het vragen van bevelen van den Gouverneur-Generaal ten aanzien van zulke reizigers.

Hieronder volgt eene aantooning van de sedert 1839 verleende acten van verblijf.

ACTE VAN VAST VERBLIJF.

Jaren.	PERSONEN GEBOREN IN:													Totaal.
	Nederland.	Nederlandsch Indië.	Duitschland.	Groot-Brittannië.	Britsch Indië.	Frankrijk.	België.	Zweden, Denemarken, Polen en Rusland.	Zwitserland.	Sicilië.	Perzië.	Amerika.	Cochin China en Manilla enz.	
1839	77	»	14	4	3	4	6	1	1	»	2	»	1	113
1840	90	»	15	5	1	2	4	1	»	»	»	1	»	119
1841	90	»	9	»	»	2	9	»	2	»	»	»	»	112
1842	104	»	12	2	3	2	4	»	3	»	2	»	»	132
1843	114	»	12	2	1	2	12	2	1	»	1	2	»	149
1844	76	»	8	4	»	4	8	2	»	»	1	1	»	104
1845	95	»	7	2	2	4	8	2	»	»	»	4	»	124
1846	95	1	8	»	1	1	10	»	»	»	»	»	1	117
1847	91	6	3	»	2	1	7	»	»	1	»	»	»	111
1848	74	7	6	1	1	2	5	2	»	»	»	»	»	98
1849	77	5	5	»	»	1	3	»	»	»	»	»	»	91
Te zamen	983	19	99	20	14	25	76	10	7	1	6	8	2	1270

ACTEN VAN TIJDELIJK VERBLIJF.

Jaren.	PERSONEN GEBOREN IN:											Totaal.
	Groot-Brittannië.	Britsch Indië.	Frankrijk.	Duitschland.	België.	Italië, Spanje, Portugal.	Zweden, Denemarken, Polen.	Zwitserland.	Perzië.	Amerika.	China, Manilla, enz.	
1839	12	»	6	9	»	1	3	»	1	»	»	32
1840	13	3	5	12	2	1	2	2	1	1	»	42
1841	5	2	9	11	1	1	2	2	3	4	»	40
1842	8	»	9	12	3	1	»	2	1	»	»	36
1843	11	»	4	14	7	»	2	»	4	»	»	42
1844	2	»	4	7	2	»	5	»	»	1	1	22
1845	11	2	8	14	2	1	2	»	3	1	2	46
1846	4	»	7	22	3	»	3	2	1	1	»	43
1847	5	1	1	13	2	»	3	2	1	»	»	28
1848	5	2	11	9	4	»	»	»	1	»	»	32
1849	11	1	2	12	»	»	»	2	3	»	1	32
Te zamen	87	11	66	135	26	5	22	12	19	8	4	395

Het getal tijdelijke ingezetenen, aan wie in het belang van den landbouw of andere takken van nijverheid vergund is zich elders dan te Batavia op te houden, bedroeg:

in 1839 . . .	12
» 1840 . . .	11
» 1841 . . .	12
» 1842 . . .	15
» 1843 . . .	14
» 1844 . . .	7
» 1845 . . .	16
» 1846 . . .	12
» 1847 . . .	14
» 1848 . . .	9
» 1849 . . .	3
Te zamen. .	125

Hieronder waren:

Duitschers.	41
Engelschen, ...	32
Franschen.	21
Uit andere landen. . . .	31
Als boven. .	125

bb. Passen voor personen.

Bij aankomst in Nederlandsch Indië is ieder verpligt, eenen pas te vertoonen. Dien niet hebbende, komt men onder bijzonder toezigt der politie (*Indisch Staatsblad* 1818, n°. 60).

Schepelingen mogen niet aan wal komen dan met verlof van het plaatselijke bestuur en er niet worden achtergelaten zonder medeweten van dat bestuur en borgstelling van de zijde der scheepsgezagvoerders, ten aanzien van de verzorging dier schepelingen.

Inlanders moeten passen nemen op de plaats, van waar zij eene reis aanvangen. Die passen zijn vrij van zegel. Zij moeten kosteloos afgeteekend worden in elk district, waar de reizende aankomt. Het ontbreken van deze afteekening heeft ten gevolge, dat hij als verdacht persoon in verzekerde bewaring genomen wordt.

Aan *Javanen* mogen geene passen verleend worden naar Borneo, behalve:

aan schippers van vaartuigen en eigenaren van ladingen, naar Borneo bestemd, en hunne bedienden;

aan matrozen, dienende aan boord van Europesche of inlandsche vaartuigen;

denzulken, die bewijzen zelven genoegzame eigendommen of middelen te bezitten, om niet genoodzaakt te zijn onmiddellijk bij aankomst op Borneo schulden te maken.

Zooveel mogelijk wordt tegengegaan het vertrekken naar Borneo van inlandsche vrouwen, met ingezetenen van Borneo van eene geringe klasse, niet zijnde Arabieren of welgezetene Boeginezen en Maleijers.

Deze maatregelen zijn noodig geacht om te voorkomen, dat vele Javanen of Javaansche vrouwen op Borneo pandelingen worden.

Aan *Inlandsche pelgrims* (hhadji) van Mekka mogen geene passen naar Soerakarta of Djokjokarta verleend worden, zonder het gevoelen van de residenten op die plaatsen ingewonnen te hebben. Maken deze zwarigheid, dan is tot het uitreiken der passen uitdrukkelijke magtiging noodig van den Gouverneur-Generaal.

Inlandsche bedienden kunnen geene pas naar Nederland bekomen, ten zij hunne meesters bij het plaatselijk bestuur betalen *f* 400 in gouden of zilveren munt, welke som verbeurd wordt, wanneer de bediende, gedurende de drie eerste jaren van het verblijf in Nederland, door zijnen meester verlaten, van wege het Gouvernement aldaar opgenomen, verzorgd en naar Java teruggevoerd wordt.

Scheepsgezaghebbers, die inlandsche bedienden, in het gevolg van Europeanen naar Europa vertrekkende, medenemen zonder pas, vallen in dezelfde straffen, als gezaghebbers, die andere personen zonder pas overvoeren.

Vreemde Oosterlingen (Chinezen, Mooren, Arabieren, Bengalezen, Boeginezen enz.) moeten passen nemen en laten viseren als de inlanders.

Wat de passen naar Soerakarta en Djokjokarta betreft, zijn de bepalingen omtrent *pelgrims* op hen van toepassing, onverschillig of zij pelgrims zijn of niet.

Voorts kunnen vreemde Oosterlingen alleen dan passen van de eene residentie van Java naar de andere bekomen, wanneer zij bij het plaatselijk bestuur, met betrekking tot gedrag en bedoelingen, gunstig bekend staan en aannemelijke redenen van hunne reizen kunnen opgeven.

Europeanen en daarmede gelijkgestelden zijn verpligt, zich, van hunne woonplaats verwijderende, het zij binnen of naar buiten Nederlandsch Indië, eenen pas te nemen. Zulke passen zijn geldig voor een jaar.

Over land reizende moeten zij den pas vertoonen aan het hoofd des bestuurs op de plaatsen, die zij doortrekken.

Zonder pas reizende verbeurt men *f* 25 tot *f* 100 boete, onverminderd het regt der plaatselijke besturen, om allen, die de bepalingen op de passen niet nakomen, dadelijk weder te doen vertrekken naar de plaats, van waar zij komen.

Scheepsgezaghebbers, die personen zonder passen overvoeren, verbeuren eene boete van *f* 1000 tot *f* 10,000, ter beslissing van den regter, onverschillig of het vaartuig, waarmede de zonder pas reizende zou trachten te vertrekken of bereids vertrokken is, bestemd zij naar eene plaats binnen of buiten Nederlandsch Indië.

Men kan geenen pas bekomen zonder te hebben voldaan aan de verpligtingen ten aanzien van de schutterijen.

Die Java met der woon verlaat, moet bovendien zes weken te voren openbare kennis van het voorgenomen vertrek geven, ten einde elk in de gelegenheid zij, zich ten opzigte van onafgedane zaken met den vertrekkende te verstaan.

Naar Soerakarta en Djokjokarta mogen ook aan Europeanen en de met hen gelijkgestelden geene passen uitgereikt worden, zonder verlof van den Gouverneur-Generaal. Alléén kan de resident van Samarang passen derwaarts afgeven aan personen, in Soerakarta en Djokjokarta gedomicilieerd.

Naar het eiland Madura mogen, zonder magtiging van den Gouverneur-Generaal, geene passen afgegeven worden, dan aan personen, met der woon te Bangkalang, Sumanap en Pamdkassan gevestigd.

Deze bepaling is in het belang der Vorsten, die vroeger veel overlast hadden van plaiziertogtjes derwaarts. Zij ziet dan ook hoofdzakelijk op Europeanen en daarmede gelijkgestelden.

Vroeger slechts bij besluit van den Gouverneur-Generaal bestaande, is de genoemde bepaling in 1849 op de gewone wijze bij publicatie afgekondigd. Tevens is de overtreding van dit voorschrift met eene boete van *f* 25 tot *f* 100 bedreigd, onverminderd de bevoegdheid van den resident of de eerste plaatselijke autoriteit; om den overtreder te noodzaken, dadelijk terug te keeren naar de plaats van waar hij komt.

Ingezetenen van de residentie Batavia en de adsistent-residentie Buitenzorg kunnen zich over en weder tusschen die gewesten bewegen zonder pas.

Ambtenaren, krachtens hunne instructie, op schriftelijken last of met schriftelijk verlof van den Gouverneur-Generaal reizende, behoeven geene passen te nemen. Evenmin notarissen, gevestigd op plaatsen waar raden van justitie zijn, voor zoover betreft reizen binnen het ressort van die raden en met uitzondering van het gebied van Soerakarta, Djokjokarta en Madura.

cc. Passen voor vaartuigen.

De passen voor vaartuigen zijn in Nederlandsch Indië vierderlei, te weten:

1°. vlaggen;
2°. zeebrieven;
3°. scheepspassen;
4°. uitklaringen.

dd. Overboordwerping van ballast.
ee. Invoer en bezit van wapens en kruid.
ff. Oprigten van fabrieken en neringen.
gg. Uitwijkingen van stoomschepen.
hh. Begrafenissen en begraafplaatsen.

(Als van meer plaatselijken aard, stippen wij die punten slechts aan.)

ii. Regt van openbare oproeping en bijeenkomst.

Met uitzondering der Europesche en inlandsche ambtenaren in hunne ambtsbetrekkingen, mogen door niemand biljetten of bekendmaking ter oproeping of verzameling van personen of gegadigden uitgedeeld, verspreid of aangeplakt worden, zonder vooraf een schriftelijk verlof van de plaatselijke autoriteit te hebben verkregen. Van die toestemming moet blijken op het gezegelde exemplaar van het biljet of de bekendmaking, hetwelk bij de plaatselijke autoriteit berusten moet, ten einde, zoo noodig, met den inhoud der andere exemplaren vergeleken te kunnen worden.

VI. MAGT VAN DEN GOUVERNEUR-GENERAAL IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE.

§ 1. *Ten aanzien van de bestanddeelen der wetgeving.*

De Gouverneur-Generaal verandert en heft op de wettelijke bepalingen, omtrent welke hij zulks noodig oordeelt. Ten aanzien van sommige is hij daartoe bevoegd uit eigen magt; overigens onder nadere goedkeuring des Konings. De bepalingen, door hem onder nadere goedkeuring des Konings vastgesteld, hebben kracht van wet tot dat hare intrekking, in den voorgeschreven vorm, door afkondiging is openbaar gemaakt. (Zie art. 37 der Algemeene bepalingen van wetgeving in Nederlandsch Indië, *Indisch Staatsblad* 1847, n°. 23.)

§ 2. *Als privaat-persoon.*

De Gouverneur-Generaal kan in geen geval in Nederlandsch Indië geregtelijk aangesproken, en tegen hem kunnen ook geene procedures, van welken aard ook, ondernomen worden, ter zake van *misdaad* in of buiten zijn ambt.

Ook kan hij niet als getuige op eene teregtzitting, noch voor eenigen anderen ambtenaar in burgerlijke strafzaken in Indië geroepen worden. Waar zijne getuigenis vereischt is, laat hij, schriftelijk verzocht, den ambtenaar met het onderzoek der zaak belast, of dengene, die dezen ten gevolge van eene bijzondere opdragt vervangt, bij zich toe, ten einde zijne getuigenis worde ingenomen en in geschrift gesteld.

Maar de Gouverneur-Generaal kan, wegens *civile* zaken, voor de gewone regtbanken worden betrokken.

§ 3. *Ten aanzien van regterlijke ambtenaren en bedienden individueel.*

De Gouverneur-Generaal benoemt alle regterlijke ambtenaren, of laat hen in zijnen naam benoemen, behalve den president van het hooggeregtshof, dien de Koning benoemt.

In Nederlandsch Indië heeft geene benoeming van regterlijke ambtenaren voor hun leven plaats. De Gouverneur-Generaal kan de Europesche regterlijke ambtenaren, wanneer hij die oorbaar acht, tot de waarneming van andere openbare bedieningen roepen.

Een regterlijk ambtenaar, wegens misdrijf tot gevangenisstraf veroordeeld, of tegen wien lijfsdwang is ten uitvoer gelegd, kan door den Gouverneur-Generaal, op voordragt van het hooggeregtshof, of na raadpleging van dat collegie, in zijne bediening geschorst of daaruit ontzet worden.

Op dezelfde wijze schorst ontzet hij elken regterlijken ambtenaar, wegens wangedrag, onzedelijkheid of merkelijke achteloosheid.

In geval van schorsing voorziet hij, voor zooveel noodig, in de tijdelijke waarneming der betrekking.

Den president van het hooggeregtshof kan hij echter *niet* ontzetten. Wanneer hij vermeent, dat diens afzetting, om eene der voormelde redenen, zoude behooren plaats te hebben, draagt hij het ontslag aan den Koning voor, onder bijvoeging van alle ter zake betrekkelijke stukken, vergezeld van eene schriftelijke verantwoording van den aangeklaagde, wien tot dat einde de tegen hem bestaande bezwaren moeten worden medegedeeld. In afwachting van 's Konings beschikking, kan de Gouverneur-Generaal den aangeklaagde, onder toekenning van wachtgeld, schorsen, en voorloopig in zijne functien voorzien. Hij is verpligt den aangeklaagde, op diens verlangen, in staat te stellen, om, onder genot van verlof-tractement en vrijen overtogt, zich in Nederland te gaan verantwoorden.

De Gouverneur-Generaal verleent aan advocaten en procureurs toelating tot uitoefening van de regterlijke practijk en zet ze af, het zij op of zonder voordragt van het hooggeregtshof.

Hij benoemt en ontslaat de gewone deurwaarders.

Hij benoemt en ontslaat notarissen.

Hij benoemt en ontslaat de ambtenaren der weeskamers.

Hij beslist of eenige betrekking, welke niet als eigenlijk bezoldigd ambt kan worden beschouwd, met de regterlijke bestaanbaar zij.

Hij verleent dispensatien in de gevallen, waar bloed- of aanverwantschap het behouden van eenige regterlijke betrekking zou verhinderen.

Het is voorgekomen dat de bevoegdheid, bij art. 17 van het «Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indië,»

aan den Gouverneur-Generaal verleend tot het schorsen of ontzetten van regterlijke ambtenaren in de gevallen en op de wijze hierboven vermeld, evenzeer bestaat in zekere, niet bij dat artikel voorziene gevallen, bijv. wanneer verwijdering of schorsing noodig geoordeeld wordt:

tot handhaving van algemeene regeringsbeginselen, in het belang eener onbelemmerde regtsvordering en regtsbedeeling, alsmede in dat van eenen regterlijken ambtenaar;

wegens ongeschiktheid, afgeleefdheid, langdurige ziekte;

wegens eene de dienst benadeelende persoonlijke verhouding van eenen ondergeschikten ambtenaar van het openbaar ministerie tot zijnen onmiddellijken chef;

of wegens andere omstandigheden bij welke het belang van de dienst betrokken is.

Deze zienswijze volgende, zijn in 1849 twee ambtenaren van het openbaar ministerie, die in zoodanige gevallen verkeerden, eervol van de verdere waarneming hunner bediening ontheven.

De bepaling in art. 9 van hetzelfde reglement, dat de regterlijke ambtenaren niet tevens eenig ambt mogen bekleeden, waaraan eene vaste wedde of andere bezoldiging verbonden is, is beschouwd als niet belettende het afvaardigen van eenen raadsheer van het hooggeregtshof als commissaris naar de buitenbezittingen tot onderzoek van de handelingen van het gewestelijk bestuur, onder genot van een daggeld zonder op te houden raadsheer in het hof te zijn en bezoldiging als zoodanig te genieten.

§ 4. *Ten aanzien der regtbanken en geregten.*

Alle regtelijke collegien zijn verpligt om berigt, consideratien en advies te geven, wanneer zulks door of van wege den Gouverneur-Generaal gevraagd wordt, onder dien verstande, dat, indien de zaak bereids aan de daartoe aangezochte regterlijke autoriteit ter beslissing is onderworpen, of het te voorzien is dat zulks zal geschieden, het collegie kan volstaan met het geven van eenvoudig berigt.

De zamenstelling der Europesche en inlandsche regterlijke collegien en geregten, alsmede de benoeming en beëediging derzelve, zijn overgelaten aan den Gouverneur-Generaal.

§ 5. *Ten aanzien van het openbaar ministerie.*

Zie hieromtrent III, § 3.

§ 6. *In conflicten.*

De Gouverneur-Generaal beslist alle geschillen over bevoegdheid tusschen de regterlijke magt en het administratief gezag.

Hij beslist ook in geval van twijfel of verschil over de bevoegdheid in zaken, tusschen inlanders of tusschen met hen gelijkgestelde personen van gelijken landaard, — welke aan het oordeel hunner priesters of hoofden onderworpen zijn verklaard.

Zie het Koninklijk besluit, beschreven in § 2 van III hierboven.

§ 7. *In alle zaken, waar ambtenaren en inlandsche grooten of hoofden betrokken zijn.*

Zonder verlof van den Gouverneur-Generaal, te geven of te weigeren na den Raad van Nederlandsch Indië te hebben gehoord, mogen ambtenaren, die in strafzaken voor het hooggeregtshof te regt staan, niet vervolgd worden wegens misdrijven, in de uitoefening hunner betrekkingen begaan. Dit belet niet, dat de procureur-generaal geen verlof afwacht van «ambtshalve «alle gepaste nasporingen te bewerkstelligen en alle mogelijke inlichtingen «in te winnen en te doen inwinnen.»

Hetzelfde verlof wordt vereischt tot het vervolgen in regten, het zij in burgerlijke of in strafzaken, van vorsten, regenten en andere inlandsche grooten en hunne naastbestaanden, en van districtshoofden en andere inlandsche hoofden, van aanzien op Java en Madura.

Op de buitenbezittingen wordt dit verlof, namens den Gouverneur-Generaal, door de hoofden der plaatselijke besturen verleend. Eene weigering van zoodanig verlof moet onmiddellijk gebragt worden ter kennis van den Gouverneur-Generaal, ten einde die te bekrachtigen of het verlof te verleenen.

De Gouverneur-Generaal bepaalt in welke gevallen zijn verlof noodig is tot vervolging van mindere inlandsche hoofden.

Niettegenstaande de weigering van het verlof tot regterlijke vervolging van de bedoelde inlandsche grooten en hoofden, wordt de vervolging tegen andere in de zaak betrokkene personen voortgezet. Doch dan kan de Gouverneur-Generaal, die van de voorgenomene vervolging berigt ontvangt van het openbaar ministerie, zich bij schriftelijk bevel, na den Raad van Nederlandsch Indië te hebben gehoord, tegen die vervolging verzetten.

Op gelijke wijze kan de Gouverneur-Generaal zich verzetten tegen eenige vervolging, welke het hooggeregtshof betreffende inlandsche grooten en hoofden, meent te moeten bevelen bij het vernemen van verzuimen in het vervolgen van misdrijven en overtredingen.

Zonder magtiging van den Gouverneur-Generaal kunnen vorsten, regenten of andere inlandsche grooten niet als getuigen geroepen worden. Bij weigering van die magtiging wordt te hunnen opzigte gehandeld als in gevallen, waar de getuigenis van den Gouverneur-Generaal noodig is.

§ 8. *In burgerlijke zaken.*

De Gouverneur-Generaal geeft:

toestemming tot verandering van geslachtsnaam;

onderscheidene dispensatien van de wettelijke bepalingen op het huwelijk;

brieven van wettiging van natuurlijke kinderen;

brieven van handligting aan minderjarigen;

kracht aan testamentaire beschikkingen ten behoeve van openbare instellingen;

dispensatie van het verbod tegen het koopen van zekere zaken door of van wege openbare ambtenaren, lasthebbers en bewindvoerders;

last tot onteigening ten behoeve van den lande, tegen gelijktijdige voldoening van de geschatte waarde, van verdronken landen, welker bepoldering of droogmaking hij voor het algemeen belang, of tot beveiliging van nabij gelegen eigendommen, noodzakelijk acht;

last tot andere onteigeningen ten algemeenen nutte, tegen behoorlijke schadeloostelling.

§ 9. *In zaken van koophandel.*

Geene naamlooze vennootschappen kunnen worden tot stand gebragt zonder bewilliging van den Gouverneur-Generaal.

Beurzen van koophandel hebben plaats op gezag van den Gouverneur-Generaal. Hij bepaalt het uur van het aangaan en afloopen der beurs en alles wat de goede orde aldaar betreft.

Hij benoemt en ontzet makelaars; maar eenmaal van hunne bediening vervallen verklaard, kan hij ze niet herstellen.

Hij verleent dispensatie van het verbod aan schippers opgelegd, om gedurende de reis aan het scheepsvolk meer dan een derde van hun verdiend loon op rekening te betalen.

§ 10. *In strafzaken.*

De Gouverneur-Generaal bepaalt de plaats, werwaarts verbannenen uit Nederlandsch Indië, ten hunnen koste, moeten worden overgebragt, onder deze beperking, dat de verbannenen, die Nederlanders van geboorte of afkomst zijn, naar geene andere dan eene Nederlandsche haven kunnen vervoerd worden.

Hij bepaalt ook de strafplaats in geval van verwijzing tot dwangarbeid in of buiten den ketting, voor zooverre betreft alle veroordeelingen op Java en Madura en de verwijzing in eenige buitenbezitting gedaan, buiten het gebied van zoodanige bezitting. Binnen dit gebied wordt de strafplaats bepaald door het betrokken gewestelijk hoofd.

Zoolang de Gouverneur-Generaal de strafplaats niet bepaald heeft, in de gevallen waar zulks van hem moet uitgaan, kan de veroordeeling niet ten uitvoer worden gelegd.

Geen doodvonnis kan in Nederlandsch Indië ten uitvoer gelegd worden zonder verlof van den Gouverneur-Generaal. Alleen indien dringende omstandigheden de uitvoering gebiedend vorderen, wordt dit verlof verleend door het gewestelijk hoofd eener buitenbezitting.

De Gouverneur-Generaal mag het verlof tot uitvoering van het gevelde doodvonnis niet weigeren, tenzij de veroordeelde hem zulks verzocht hebbe, of de weigering door andere gewigtige redenen noodig wordt bevonden. In zoodanige gevallen beveelt hij schorsing.

De regtbanken zijn bevoegd, de bedenkingen, welke zij tegen de schorsing hebben, ter kennis van den Gouverneur-Generaal te brengen. Zij moeten er echter in berusten, indien hij, niettegenstaande de bedenkingen, de schorsing volhoudt.

Alsdan zendt hij al de stukken ter beslissing aan het Opperbestuur.

De Gouverneur-Generaal verleent abolitie vóór den regtsingang.

Hij verleent amnestie.

En hij heeft het regt van gratie en mitigatie van alle opgelegde straf.

Het indienen van een verzoek om gratie schorst de uitvoering van het vonnis, en die schorsing duurt voort, zoolang de Gouverneur-Generaal op het verzoek niet heeft beslist.

De Gouverneur-Generaal is bevoegd, om, bij wijze van gratie, ten aanzien van hen, op wie, uit hoofde dat zij in Nederlandsch Indië zijn geboren en opgevoed, de straf van verbanning *uit* die bezitting zwaarder zou drukken dan op hen, die elders geboren of opgevoed zijn, de straf te doen vervangen door wegzending na een oord van ballingschap *binnen* Nederlandsch Indië, voor gelijken duur als door den regter opgelegde verbanning.

In 1849 heeft zich de vraag voorgedaan, of de uitoefening van het aan den Gouverneur-Generaal toegekende regt van *abolitie vóór den regtsingang*, bij de nieuwe wetgeving genoegzaam is verzekerd, en of niet, ten gevolge van den meerderen spoed, met welken, onder de thans werkende bepalingen, regtsingang wordt verleend, aan de belanghebbenden grootendeels de gelegenheid is benomen, om den regtsingang door *abolitie* voor te komen.

Ten einde hierin te voorzien is de procureur-generaal bij het hooggeregtshof gemagtigd, de hem ondergeschikte ambtenaren van het openbaar ministerie aan te schrijven, om, wanneer zij kennis dragen van een gedaan verzoek om abolitie buiten volstrekte noodzakelijkheid geenen regtsingang tegen den betrokkenen beklaagde te requireren vóór dat de afwijzende beslissing der Regering hun bekend is geworden, als onverminderd hunne verpligting om inmiddels het geregtelijk onderzoek zóó ver voort te zetten als dit vóór den regtsingang kan en mag geschieden.

§ 11. *Verpligting in sommige zaken, behoorende tot de* § § 8, 9 *en* 10.

In alle dispensatiën betreffende burgerlijke regtszaken en over verzoeken om opheffing of vermindering van straf (over verzoeken om abolitie *niet*), is de Gouverneur-Generaal verpligt de consideratiën en het advies van het hooggeregtshof van Nederlandsch Indië in te winnen.

§ 12. *Grenzen der onderwerpelijke magt.*

Daargelaten de vereischte bemoeijenissen tot organisering der middelen

van justitie (aanwijzing van de ambtenaren, die met dezen of genen tak van regterlijk beheer belast zullen zijn, en van de vormen in die takken te volgen), overeenkomstig de wettelijke bepalingen, en behoudens zijne bevoegdheid tot het nemen van buitengewone politieke maatregelen, in den Gouverneur-Generaal alle verdere inmenging in zaken van justitie, behalve de bovenvermelde, verboden.

VII. EENIGE MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

a. Burgerlijke stand.

Blijkens art. 4 van het Burgerlijk Wetboek van Nederlandsch Indië, bestaan voor « Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen » in geheel Nederlandsch Indië registers van geboorten, huwelijksaangiften en afkondigingen, huwelijken en echtscheidingen en overlijden.

Het reglement op den burgerlijken stand, bij art. 5 van dat wetboek bedoeld, is in 1849 gearresteerd en komt voor in het Indisch Staatsblad van dat jaar, onder n°. 25.

b. Notariaat.

Met het notariaat zijn belast:

te Batavia, Samarang en Soerabaija afzonderlijke personen;

bij de Javasche bank haar boekhouder en kassier, na aflegging van het hieronder bedoeld examen;

elders, als bijbetrekking, gouvernements-ambtenaren, die als notaris geëxamineerd moeten worden door de omgaande regters op Java en Madura; en door de raden van justitie op de andere bezittingen. Van dit examen zijn, uit aanmerking der verre afstanden, vrijgesteld de gezaghebbers in de onder Gouvernement Macassar ressorterende afdeelingen Zuiderdistricten, Boelekomba en Bonthain, Saleijer en Bima.

De notarissen moeten zijn Nederlanders door geboorte, wetduiding of naturalisatie.

De Gouverneur-Generaal is verpligt, alvorens hen te benoemen, zich te doen overtuigen omtrent hunne « zedelijkheid, geschiktheid en kunde. »

Zij staan onder het toezigt van de raden van justitie.

Zij moeten ten allen tijde, daartoe verzocht, hun dienstwerk verrigten.

Zij doen zulks kosteloos voor armbesturen en inrigtingen van weldadigheid, alsmede voor degenen, die deze gunst bij regterlijke dispositie verworven hebben.

Overigens is door het Gouvernement vastgesteld wat zij in rekening mogen brengen.

Associatien tot uitoefening van de notariele practijk kunnen niet anders dan met toestemming van den Gouverneur-Generaal worden aangegaan.

Het getal notarissen, met geene andere betrekkingen bekleed, bedroeg op ultimo 1849:

te Batavia	3
» Samarang	2
» Soerabaija	2
» Macassar	1
	8

c. Translateurs of tolken.

Daar, waar zulks voor het algemeen belang noodig wordt geoordeeld, worden door den Gouverneur-Generaal translateurs in vreemde talen benoemd.

Notarissen zijn verpligt zich van de aanwezige translateurs te bedienen voor het opmaken van acten tusschen personen sprekende andere vreemde talen dan de inlandsche en Chinesche.

De translateurs worden, (behalve die voor de Maleische en Javaansche taal te Batavia, Soerakarta en Djokjokarta) niet door het Gouvernement bezoldigd, maar mogen een salaris in rekening brengen, door het Gouvernement vastgesteld.

Bij ontstentenis van translateurs zijn wettig de vertalingen, vervaardigd door een te goeder naam en faam bekend persoon, omtrent wiens ervarenheid voldoende zekerheid bestaat, mits hij de echtheid van de vertaling bij de plaatselijke autoriteit beëedige.

Het getal translateurs of tolken op ultimo 1849 was:

	op Java	*buiten Java*
voor de inlandsche talen. . . .	10	11
» het Fransch	4	2
» » Engelsch.	5	3
» » Duitsch	2	2
	21	18

Onder het eerste getal (10) waren twee élèves.

d. Weeskamers.

Verrigtingen.

De bepalingen omtrent de verrigtingen der weeskamers worden door den Gouverneur-Generaal, na raadpleging van het hooggeregtshof, vastgesteld.

Volgens de bestaande zijn de weeskamers belast:

met bemoeijenissen in alle boedels bij overlijden;

met het beheer over alle onbeheerde nalatenschappen, solvent of insolvent;

met toeziende voogdij over alle onder curatele gestelde personen;

met het beheer der goederen en belangen van vertrokken personen, die geene volmagt tot het waarnemen hunner zaken, of orde op het beheer daarvan gesteld hebben, of, wanneer het noodig is geheel of gedeeltelijk daarin te voorzien, met de curatele over faillite boedels;

met de toeziende voogdij in alle voogdijen (uitgezonderd minderjarigen, die in een gesticht van weldadigheid zijn opgenomen);

met de behartiging der belangen van minderjarigen in 't algemeen.

De weeskamers oefenen deze bemoeijenissen uit in zaken betreffende Europeanen en de met inlanders gelijkgestelde vreemde Oosterlingen (*niet* in zaken betreffende de inlandsche bevolking zelve), met inachtneming omtrent de niet-Europeanen van de eigen wetten hunner landaarden. Te Batavia zijn die bemoeijenissen tusschen twee collegien verdeeld. De weeskamer oefent ze uit jegens Europeanen; in zaken betreffende Chinezen, Mooren en dergelijke, worden zij waargenomen door een collegie van boedelmeesteren, dat alzoo eene weeskamer voor vreemde Oosterlingen genoemd kan worden.

De instructie van deze weeskamer is veelal gelijk aan die der andere, van welke zij hoofdzakelijk verschilt, naar aanleiding der bijzondere wetten hierboven bedoeld.

Alle weeskamers staan onder het oppertoezigt van de raden van justitie, en zijn, behalve aan hare geadministreerden, elk voor zich, ook verantwoording schuldig aan de Algemeene Rekenkamer over haar geldelijk beheer in het algemeen.

Ter zake harer bemoeijenissen berekenen de weeskamers (ook het collegie van boedelmeesteren te Batavia) en hare agentschappen, ten laste der belanghebbenden, salarissen en leges, door het Gouvernement vastgesteld.

Ten behoeve van het collegie van boedelmeesteren te Batavia worden bovendien in Nederlandsch Indie zekere heffingen gedaan bij wege van rijks-belasting, te weten;

a. vijf ten honderd van alle gelden, door of van wege Chinezen naar China uitgevoerd;

b. eene schatting op de Chinesche jonken en andere zulke vaartuigen;

c. eene belasting op de Chinezen bij het verwerven van honoraire rangen;

d. hetgeen de onuitgeloste pandgoederen op Java en Madura, waarvoor geene eigenaren of regtverkrijgenden zich opdoen, bij openbaren verkoop meer opbrengen dan de geleende sommen.

Deze heffingen dienen echter niet uitsluitend ter betaling van de kosten van het collegie van boedelmeesteren als *weeskamer*, maar mede ter aanvulling van de middelen van beheer, vereischt door het Chinesche hospitaal te Batavia. (Zie onder *Liefdadige instellingen.*)

In het *uitzetten van de kapitalen*, welke, ten gevolge harer bestemming, bij haar beheerd worden, zijn de weeskamers gebonden aan voorschriften, de strekking hebbende om alle gewaagd beleg voor te komen.

De *rente*, door de weeskamers op Java (en door boedelmeesteren te Batavia) over die kapitalen uit te keeren, wordt jaarlijks door den Gouverneur-Generaal bepaald, naar aanleiding der uitkomsten van het vorige jaar.

Er is evenwel magtiging gegeven om, zonder bepaling van gouvernements-

wege te vragen, *zes ten honderd* uit te keeren, wanneer de uitkomsten van het afgeloopen jaar zulks toelaten.

Op de buitenbezittingen doen de weeskamers haren geadministreerden te goed $^2/_3$ van de renten, welke hunne kapitalen werkelijk hebben opgeleverd.

Hetgeen de inkomsten der weeskamers (aan *salaris* en *leges* en aan *renten* op uitgezette kapitalen) meer bedragende dan de uitgaven (voor personeel, bureaukosten en renten op kapitalen, over welke rente moet worden uitgekeerd) moet volgens hare algemeene instructie, overgebragt worden in 's Lands kas;

Maar voor de weeskamer op Java heeft het Gouvernement *tijdelijk*, «zoolang het zulks noodig zal oordeelen,» hiervan afgezien, en die gelden als *reservefonds* bij de weeskamers doen aanhouden, om te dienen ter betaling van renten op kapitalen van onbekenden, die, later bekend wordende, blijken in de termen te vallen dergenen, wien rente kan worden te goed gedaan, en tot goedmaking van andere zulke onvoorziene betalingen. Jaarlijks wordt, in verband met den staat van zaken, beslist, welk gedeelte van dit fonds in 's Lands kas kan overgaan.

Voor de weeskamers op de Buitenbezittingen is bepaaldelijk vastgesteld, dat van de bedoelde overwinsten bij die weeskamers moet worden gevormd en beheerd een reservefonds tot waarborg voor de geadministreerden en tot dekking van mogelijke verliezen.

Getal en zamenstelling.

Er is, behoudens het bestaan van het collegie van boedelmeesteren te Batavia, eene weeskamer in het regtsgebied van elken raad van justitie.

De Gouverneur-Generaal kan het getal weeskamers in de Buitenbezittingen beperken.

Elke weeskamer heeft, op verschillende plaatsen, zoo vele agenten als de Gouverneur-Generaal noodig oordeelt. (Het collegie van de boedelmeesteren te Batavia heeft agentschappen «waar de plaatselijke omstandigheden zulks medebrengen».)

Op Java bestaan de weeskamers uit ambtenaren, door den Gouverneur-Generaal benoemd, op door hem bepaalde bezoldigingen.

De weeskamers op de Buitenbezittingen worden gevormd uit aanwezige ambtenaren en burgers, die beloond worden met een door den Gouverneur-Generaal toe te kennen aandeel in de overwinsten.

De agenten (gemeenlijk ambtenaren, die het agentschap als bijbetrekking waarnemen) trekken geen ander loon dan de bepaalde salarissen.

e. Verlijding en bewaring van bewijzen van eigendom, wegens- en van hypotheken op vastigheden.

De bewijzen van eigendom en overgang van alle vaste en onroerende goederen, alle acten, waarbij zoodanige goederen worden verhypothekeerd

of verbonden, en alle acten van cessie van zoodanige hypotheken, moeten, op straffe van nulliteit, verleden worden, in de gewesten waar raden van justitie zijn, voor een of twee commissarissen uit die raden, bijgestaan door den griffier, en elders, door den resident of adsistent-resident, bijgestaan door den gewestelijken secretaris, of, waar geen secretaris is, door eenen commies. Zulks echter met deze uitzondering, dat Buitenzorg en Krawang gerekend worden te behooren tot het gebied van den raad van justitie te Batavia, wordende voorts Banjoewangi beschouwd als een op zich zelf staand gewest. Acten van borgtogt voor reeds bestaande hypotheken kunnen, op vordering van partijen, ook voor die autoriteiten gepasseerd worden. De minuten van alle acten in dezen bedoeld, worden in boekdeelen bewaard bij de autoriteiten, voor welke zij verleden zijn. Bij de raden van justitie zijn de griffiers, elders de residenten en adsistent-residenten, voor de bewaring verantwoordelijk. Zoodanige protokollen in gewesten op Java, waar geene raden van justitie zijn, worden nagezien door de omgaande regters.

f. Gevangenissen.

De bestaande gevangenissen onderscheiden zich in:

a. militaire gevangenissen, ofschoon deze, voor zoover zij niet voor disciplinair gestraften dienen, veelal met de civile vereenigd zijn;

b. gevangenissen, behoorende tot de raden van justitie en het hooggeregtshof van Nederlandsch Indië, en

c. andere;

d. De militaire gevangenissen staan onder het toezigt van den auditeur bij de krijgsraden, van den advocaat-fiscaal voor de land- en zeemagt en van het hoog militair geregtshof.

De voornaamste voorschriften over de behandeling van militaire gevangenen in Nederland worden in Indië gevolgd. Bijzondere bepalingen zijn opgenomen in een reglement op de administratie der landmagt in Nederlandsch Indië.

b. De gevangenissen, behoorende tot de raden van justitie en het hooggeregtshof, worden onderscheiden in gevangenissen voor bewaring van beklaagden en strafgevangenissen.

Als beginsel is bepaald, dat beide categorien, zooveel mogelijk, gescheiden zullen zijn.

Van de eerste categorie is eene gevangenis op de hoofdplaats van het gebied van elken raad van justitie. Over die gevangenissen wordt toezigt uitgeoefend van wege den betrokken raad en van wege het hooggeregtshof.

De strafgevangenissen staan op plaatsen, waar raden van justitie zijn, onder hetzelfde toezigt, als die der eerste categorie, buiten de plaatsen, onder dat van de hoofden der gewestelijke besturen, behoudens bevoegd-

heid van de raden van justitie om er hunnerzijds onderzoekingen te doen.

Wat de inwendige inrigting van deze gevangenissen (beide categorien) betreft, wordt verwezen naar de instructie voor de cipiers bij het hooggeregtshof en de raden van justitie in Nederlandsch Indië (*Indisch Staatsblad* 1819, n°. 20, en 1832 n°. 17).

c. De andere (binnenlandsche en politie-) gevangenissen staan op Java en Madura onder het toezigt van inlandsche officieren van justitie; onder het algemeen toezigt van de regenten die ze nu en dan moeten bezoeken; en onder het gewestelijk oppertoezigt van de residenten, die elke maand zelven de gevangenissen op de hoofdplaatsen hunner gewesten bezoeken en de andere hunnentwege doen bezoeken.

Deze gevangenissen worden geïnspecteerd door de omgaande regters.

Op de buitenbezittingen wordt op andere wijze, naar gelang van plaatselijke inrigtingen, toezigt over de gevangenissen gehouden.

Volgens deze opgaven waren op Java 71 gevangenissen, van welke 18 in 1846, 1847 en 1848 gebouwd of verbouwd werden. Onder die 18 bevonden zich de voornaamste gevangenissen te Batavia en Soerabaija, die kapitale veranderingen ondergingen met het doel om de gezondheid der gevangenen te bevorderen.

In het algemeen is het lot der ongelukkigen, die in het belang der maatschappij van hunne vrijheid moeten worden beroofd, zooveel doenlijk ter harte genomen, zonder daarom in de maatregelen te hunnen behoeve het denkbeeld van straf voor gepleegd misdrijf uit het oog te verliezen.

Inzonderheid is gelet op de klasse der gevangenen die veroordeeld zijn, verstoken van hunne vrijheid, zonder loon te arbeiden aan 's Lands werken, gemeenlijk kettinggangers genaamd, ofschoon velen niet tot den ketting veroordeeld zijn en de anderen sedert eene reeks van jaren niet meer in den vroeger bepaalden ijzeren ketting geklonken, maar, tot den ketting veroordeeld, slechts door eenen ijzeren halsband onderscheiden worden.

In Februarij 1846 is aan eene commissie opgedragen om onderzoek te doen naar al hetgeen deze tot dwangarbeid veroordeelden aangaat, dus: de aanwijzing van strafplaatsen, de mate van werk, de verzorging, huisvesting, ligging, kleeding, voeding, geneeskundige behandeling enz.

Door op die wijze de algemeene aandacht op de zaak te vestigen, is veel tot stand gekomen in het belang van deze lieden en dus ook van 's Lands kas, welke partij trekt van hunnen arbeid.

De bovenbedoelde commissie van onderzoek heeft ook in 1849 hare taak voortgezet.

Bij gelegenheid eener verbouwing van de Wurtembergsche kazerne te Samarang is in 1849, met het oogmerk om eene proeve te nemen met de toepassing van het cellulair stelsel op disciplinair gestrafte militairen, bevolen, om 6 arrestanten-kamers ieder in 4 cellen te verdeelen, met opvolging van de door den chef der geneeskundige dienst gedane hygienische aanwijzingen.

Bij de overwegingen, waartoe het voorstel tot dezen last leidde, is in aanmerking genomen:

dat, welke bedenkingen men kunne aanvoeren tegen het cellulair stelsel voor langdurige opsluiting, deze niet gelden voor disciplinair gestraften, daar de langste disciplinaire opsluiting slechts 14 dagen duurt;

dat de totale afzondering gunstig werken moet op het moreel van deze gestraften;

dat de invloed van het klimaat geen beletsel behoeft op te leveren, wanneer de door de geneeskunde aanbevolen voorzorgen genomen worden;

dat voor inlanders, uit hoofde van hun karakter, de eenzame opsluiting geenen dieperen indruk zou maken, dan de gewone, zoodat het cellulair stelsel niet op hen behoort te worden toegepast.

In 1849 zijn verordeningen uitgevaardigd omtrent het voedsel der gevangenen en het verlichten der gevangenissen, terwijl vernieuwingen, herstellingen of verbeteringen hebben plaats gehad aan de gevangenissen te Buitenzorg, te Tjiamies in Cheribon, te Samarang, te Poerworedjo in Bageleen, te Poerbolingo in Banjoemaas, te Djokjokarta, te Madioen, te Ngawi, te Soerabaija, te Modjokerto, te Passoeroean, te Wahaai in de Molukken en te Tabanjo in de Zuid- en Oosterafdeeling van Borneo.

VIII. TOESTAND VAN DE REGTSBEDEELING IN HET ALGEMEEN.

Om den toestand van Nederlandsch Indië met betrekking tot het regtswezen op ultimo 1849 te beoordeelen, zal een terugzigt op hetgeen vroeger bestond, nuttig zijn. Dit vindt men in eene redevoering (hiernevens gevoegd sub litt. A *bis*) op den 1 Mei 1848, ter gelegenheid van de invoering der nieuwe wetgeving, uitgesproken door den heer staatsraad jhr. mr. H. L. WICHERS, destijds president van het hooggeregtshof van Nederlandsch Indië. Aldaar is ook het belangrijkste uit de geschiedenis der invoering beschreven.

Ten volle wordt toegestemd hetgeen daar voorkomt over de inspanning, welke het gekost heeft, in eenen zoo korten tijd, eenen arbeid te volbrengen van zoo omvattenden, gewigtigen en teederen aard en dat die arbeid niet zou zijn tot stand gekomen, zonder de ijverigste medewerking, bijzonderlijk van de leden van het hooggeregtshof. Maar aan de waarheid zou te kort gedaan worden, indien niet, als oorzaak van den verkregen uitslag, op den voorgrond wierd geplaatst de krachtige en aanhoudende werkzaamheid van eenen man, in alle opzigten zoo voortreffelijk, als de staatsraad WICHERS aan een iegelijk in Indië, die met hem in aanraking kwam, is gebleken te zijn.

Het zou gewaagd zijn, te bepalen, in hoe verre, op het einde van het jaar 1849, en dus zoo kort na hare invoering, de werking der nieuwe wetgeving in het algemeen gunstig dan wel ongunstig heeten moest.

Vele hoofden van gewestelijke besturen klaagden over den tragen gang der justitie in strafzaken, ten gevolge van welken de beschuldigden of door

landraden reeds veroordeelden gedurende eenen zoo geruimen tijd als vroeger nimmer noodig was, op eene beslissende uitspraak wachten moesten, in overbevolkte gevangenissen.

Van daar de maatregel omtrent de verdeeling van het Hooggeregtshof in twee kamers en de opdragt van revisie aan de raden vnn justitie op Java, bedoeld III § 2 *e*.

Ook andere bezwaren zijn tegen de nieuwe wetgeving aangevoerd.

Uitgaande van het beginsel, dat de Regering met zaken, gesteld onder toezigt van regterlijke collegien en ambtenaren, geene regtstreeksche bemoeijenis behoort te hebben, maar zich bepalen kan bij het beslissen op klagten of voorstellen, is aan de ommegaande regters op Java in 1849 te kennen gegeven, dat door het Gouvernement niet meer verlangd wordt de inzending van de vroeger voorgeschreven driemaandelijksche verslagen, omtrent den staat der gevangenissen en omtrent de wijze op welke de justitie en politie in de gewesten wordt beheerd, alsmede van de driemaandelijksche berigten van de door hen gehouden zittingen.

Aan de hoofden der gewestelijke besturen buiten Java en Madura is opgedragen, in de tijdelijke waarneming van openvallende regterlijke betrekkingen te voorzien, mits onverwijld kennis gevende aan den Gouverneur-Generaal, door wien de definitive benoeming geschiedt.

GEREGTELIJKE STATISTIEK.

Even als over 1848—49 is thans door den Minister van Justitie aan Z. M. den Koning deswege ingeleverd een belangrijk verslag, waaruit wij hier eenige opgaven mededeelen.

STRAFZAKEN.

Hooge Raad der Nederlanden.

De werkzaamheden van dit hoogste regterlijke ligchaam in 1850 blijken uit dezen staat, waarin de opgaven ook over 1847—49 ter onderlinge vergelijking zijn opgenomen.

Aard der werkzaamheden.	1847.	1848.	1849.	1850.
Hangende zaken op 1° Januarij.	93	70	37	56
Aangebragte zaken gedurende het jaar. .	363	243	236	327
Te zamen. . .	456	313	273	383
Afgedane zaken gedurende het jaar. . . .	341	265	202	292
Zaken, waarin afstand der voorziening is gedaan.	45	11	15	22
Hangende zaken op den laatsten December.	70	37	56	69
Te zamen. . .	456	313	273	383
Verzoeken om gratie.	1852	1701	530	437

De wijze van afdoening der in 1850 voorgekomen zaken laat zich gevoegelijk overzien, als volgt:

In criminele zaken zijn van de 292 regterlijke uitspraken 94 vernietigd; in 177 is de eisch van cassatie verworpen; in 21 is het beroep niet-ontvanlijk verklaard, van de 210 beroepen van veroordeelden zijn er 152 verworpen of niet-ontvankelijk verklaard, slechts 58 zijn gegrond bevonden; van de 67 voorzieningen van het openbaar ministerie zijn er 27 gegrond bevonden, 40 verworpen of niet-ontvankelijk verklaard; van de 10 voorzieningen in belastingzaken zijn er 7 gegrond bevonden en 3 verworpen of niet-ontvankelijk verklaard; van de 5 voorzieningen in het belang der wet er 2 gegrond bevonden en 3 verworpen.

Van de 156 arresten der Hoven zijn er 50 vernietigd; van de 126, waarvan de veroordeelden eischers in cassatie waren, 32; van de 25, waarvan het openbaar ministerie eischer in cassatie was, 15; van de 5 voorzieningen in belastingzaken 2; 1 in het belang der wet.

Van de 94 vonnissen der Arrondissements-Regtbanken zijn er 28 vernietigd; van de 59, waarvan de veroordeelden eischers in cassatie waren, 15; van de 26, waarvan het openbaar ministerie eischer was, 7; van de 6 belastingzaken, 5; van de 2 in het belang der wet, 1.

Van de 42 vonnissen van Kantongeregten zijn 16 vernietigd; van de 24, waarvan de veroordeelden eischers in cassatie waren, 11; van de 16, waarvan het openbaar ministerie als eischer optrad, 5; de 2 in het belang der wet zijn verworpen.

PROVINCIALE GEREGTSHOVEN.

Het getal der zaken of beschuldigingen bedraagt 633, dat der beschuldigden 996.

Het tijdvak van 1847 tot 1850 geeft de navolgende uitkomst:

JAARTAL.	BESCHULDIGINGEN.	BESCHULDIGDEN.
1847	1501	2107
1848	902	1293
1849	673	965
1850	633	996

Er heeft dus eene geringe vermeerdering in het getal zaken en beschuldigden plaats gehad.

Vermeerdering, waarin die gelegen is.

Deze vermeerdering betrof de misdaden tegen *de personen*. Die tegen *algemeene zaak* en *de eigendommen* bleven op ongeveer gelijke hoogte of namen af.

Het verdient opmerking, dat, terwijl het getal der misdaden en misdadigers tegen *de eigendommen* van 1847 tot 1850 voortdurend zich in eene dalende reeks vertoont, het getal der zaken en beschuldigden wegens

vergrijp tegen *de algemeene zaak*, en nog meer tegen *de personen*, zich in eene omgekeerde reden voordoet.

Het is niet van gewigt ontbloot, dit op onderstaande wijze nog duidelijker te doen uitkomen.

MISDADEN.		Vermoeding op de honderd.	
		Beschuldigingen.	Beschuldigden.
Tegen de algemeene zaak.	1847	5%	5%
	1848	9%	8%
	1849	11%	11%
	1850	10%	9%
Tegen de personen . . .	1847	3%	3%
	1848	6%	4%
	1849	9%	8%
	1850	13%	11%
Tegen de eigendommen .	1847	90%	91%
	1848	84%	86%
	1849	79%	80%
	1850	76%	78%

Verkorting der eigendomsregten bleef alzoo het hoofdbestanddeel der misdaden ook hier te lande uitmaken. Haar getal echter nam merkbaar af.

De misdaden tegen *de algemeene zaak* daarentegen ziet men, behalve in het laatst verstreken jaar, toenemen, de misdaden tegen *de personen* vertoonen hetzelfde verschijnsel, maar onafgebroken, en in sterkere mate.

De opmerking is meer gemaakt, en schijnt ook hier niet misplaatst, dat namelijk, naar mate de prijs der levensmiddelen daalt, de misdrijven tegen *de eigendommen* verminderen, maar tevens de misdrijven tegen *de personen*, vooral die, welke hunne oorzaak in brooddronkenheid en baldadigheid hebben, vermeerderen.

Beschuldigden. Mannen, vrouwen.

Overigens bevonden zich onder de 996 beschuldigden 313 *mannen* of 31% ruim, en 183 *vrouwen* of 18% ruim van het gezamenlijk bedrag der beschuldigden.

Ter zake van misdaad tegen *de algemeene zaak* stonden te regt mannen 10%, vrouwen 5%; ter zaken van misdaad tegen *de personen*, mannen 12%, vrouwen 7%; ter zake van misdaad tegen *de eigendommen*, mannen 76%, vrouwen 88%.

Alleen derhalve ten aanzien der misdaden tegen *de eigendommen* levert de vergelijking eenen ongustigen uitslag op voor het vrouwelijk geslacht:

Verhouding der beschuldigden tot bevolking in het Koningrijk.

De verhouding der beschuldigden tot de bevolking des Koningrijks, ten bedrage van 3,055,456 zielen, was van 1 beschuldigde op de 3,067 ruim;

hetgeen een nadeelig, hoewel onaanzienlijk verschil met het jaar 1849 oplevert, toen de verhouding was van 1 beschuldigde op de 3,166 zielen of iets meer.

Straffen.

De toegepaste straffen waren als volgt:

GETAL DER VEROORDEELINGEN TOT:

Doodstraf.		Tuchthuisstraf.				Geeseling, tepronkstelling, eerloosverklaring.	Uitbanning.	Correctionnele straffen.		Politie-straffen.
Uitgevoerd.	Niet uitgevoerd.	20—15 jaren.	15—10 jaren.	10—5 jaren.	Minder dan 5 jaren.			Op groud van art. 209 Strafvordering.	Door veranderde qualificatie.	
0	8	4	7	164	35	9	0	569	76	2

BURGERLIJKE ZAKEN.

HOOGE RAAD DER NEDERLANDEN.

De stand der werkzaamheden was als volgt:

AARD DER WERKZAAMHEDEN.	1847.		1848.		1849.		1850.	
Cassatie.								
Hangende zaken op 1°. Januarij.	55	106	41	86	32	86	44	99
Aangebragte zaken.	51		45		54		55	
Afgedane zaken.	51		53		38		57	
Zaken, waarin afstand der voorziening is gedaan.	14	106	1	86	4	86	4	99
Hangende zaken op den laatsten December.	41		32		44		38	
Hooger beroep van arresten, gewezen door de Hoven van justitie in de koloniën.								
Hangende zaken op 1°. Januarij.	30	42	37	45	39	46	39	43
Aangebragte zaken.	12		8		7		4	
Afgedane zaken.	5		6		6		3	
Zaken, waarin afstand van het beroep is gedaan.	0	42	3	45	1	46	1	43
Hangende zaken op den laatsten December.	37		39		39		39	
In eersten aanleg.								
Hangende zaken op 1°. Januarij.	11	115	8	19	13	21	8	17
Aangebragte zaken.	104		11		8		9	
Afgedane zaken.	34		3		13		5	
Zaken, waarin afstand van den eisch is gedaan.	73	115	3	19	0	21	1	17
Hangende zaken op den laatsten December.	8		13		8		11	

Behandelde requesten.

De requesten, bij den Hoogen Raad in behandeling gekomen, waren 168 in getal, waaronder om:

Venia aetatis	76
Wettiging	15
Kosteloos te procederen . .	18
Van allerlei aard	59
	168

Cassatie.

Als Hof van cassatie heeft de Hooge Raad 20 regterlijke uitspraken vernietigd, ten aanzien van 37 den eisch verworpen.

Van de 39 arresten der Hoven, waartegen eisch in cassatie gedaan was, werden 11 vernietigd; van de 18 vonnissen der Arrondissements-Regtbanken zijn 9 vernietigd.

Hooger beroep.

In koloniale zaken zijn 8 arresten van het Geregtshof te Suriname bevestigd; 1 werd te niet gedaan.

Eerste aanleg.

In eersten aanleg zijn 8 arresten uitgesproken, waarvan 3 interlocutoire.

Bij de kamer van burgerlijke zaken zijn alzoo in het geheel 68 arresten gewezen.

In 1847 tot 1849 was het gezamenlijk bedrag van elk dier jaren 91, 62 en 61.

PROVINCIALE GEREGTSHOVEN.

Op den 1 Januarij 1850 waren bij de gezamenlijke Hoven aanhangig 194 zaken; gedurende dat jaar werden aangebragt 191, te zamen 385.

Hooger beroep.

In hooger beroep werden gewezen 115 incidentele, interlocutoire en praeparatoire, en 160 eind-arresten, onder welke laatsten 98 strekten tot bekrachtiging, en 62 tot geheele of gedeeltelijke tenietdoening van het vonnis des lageren regters.

Afgedaan werden bij eind-arrest 174, door afstand der instantie 25, te zamen 199 zaken.

Onafgedaan bleven derhalve 186 zaken, waaronder echter velen, van welken het niet waarschijnlijk is, dat partijen die immer zullen voortzetten.

In de jaren 1847 tot 1849 was het getal eind-arresten voor elk dier jaren 177, 163 en 217.

Het grootst aantal zaken gedurende 1850 was in Noordholland, waar zij 147 bedragen.

Arrondissements-Regtbanken.

Bij de 34 Regtbanken des Koningrijks werden in 1850 aangebragt 2682 zaken, welke met de op den 1 Januarij reeds aanhangige, een bedrag opleveren van 4313.

Kantongeregten.

Contentieuse regtspraak.

Bij de 150 Kantongeregten waren gedurende de vier laatste jaren in behandeling 29,929 zaken, waarvan 28,573 werden aangebragt, en 1356 reeds op den 1 Januarij aanhangig waren.

Alle die zaken gaven aanleiding tot 4361 incidentele en 22,537 eind-vonnissen.

Afgedaan werden 28,474 zaken, waaronder 5937 door afstand der instantie.

Op den laatsten December bleven aanhangig 1455 zaken.

In 26 zaken, vatbaar voor dading of compromis, werd des kantonregters beslissing ingeroepen op grond van art. 43 R. O.

Getal doodstraffen sedert 1811.

Dat getal bedraagt over een tijdvak van 40 jaren (1811—1850) 344, waarvan werden ten uitvoer gelegd 93 of 27%, niet ten uitvoer gelegd 251, of 73% ongeveer.

Verhouding der uitgesprokene en al of niet uitgevoerde doodstraffen.

Opmerking verdient met name de verhouding op verschillende tijdstippen tusschen de al of niet uitgevoerde doodvonnissen. De bijgevoegde staat doet die verhouding van 10 tot 10 jaren kennen:

TIENJARIG TIJDVAK.	Doodvonnissen			Gemiddeld getal doodvonnissen voor ieder jaar.			Verhouding op de 100 doodvonnissen	
	Uitgevoerd.	Niet uitgevoerd.	Te zamen.	Uitgevoerd.	Niet uitgevoerd.	Te zamen.	Uitgevoerd.	Niet uitgevoerd.
1811—1820	42	39	81	4	4	8	51	48
1821—1830	24	50	74	2	5	7	32	67
1831—1840	17	57	74	2	5	7	23	77
1841—1850	10	105	115	1	10	11	8	91

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

DERTIENDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

STAATSREGT. — *De meerderjarigheid in Nederlandsch-staatkundigen zin*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, Advocaat te 's Gravenhage.

De beoefenaar des regts heeft zich bij ons vooral daarvoor te wachten, dat hij niet wane, dat de zoogenaamde Burgerlijke Wetgeving in 1838 grootendeels ingevoerd al het wetenswaardige bevat, en hij tot de kennis van dat regt geene verdere navorsching, geen ander onderzoek in wetten of werken van vroegeren tijd behoeft. Die beperkte studie kan alleen oppervlakkige kennis en daarmede een bekrompen regtsgeleerde vormen. De beoefenaar des Nederlandschen regts kan ook met de grondigste studie der burgerlijke wetgeving in al haren omvang niet volstaan, maar hij moet ook bekend zijn met de staatkundige regten zijner landgenooten. Het eerste artikel van het Burgerlijk Wetboek leert hem al dadelijk, dat het genot der burgerlijke regten

onafhankelijk is van de staatkundige regten, welke alleen overeenkomstig de Grondwet worden verkregen. «Die staatkundige regten zijn de zoodanige, waardoor men tot de uitoefening van de openbare magt in den Staat, het zij in eene hoogere, het zij in eene lagere betrekking medewerkt, als daar is de bevoegdheid om tot ambten en bedieningen verkozen te worden, om het stemregt in de kies-collegien te kunnen uitoefenen, om deel te nemen aan de provinciale en *plaatselijke* besturen (1), om lid te kunnen zijn der Staten-Generaal, hoofd of lid van Departementen van algemeen bestuur, lid van den Raad van State, Commissaris des Konings in de provinciën, lid van den Hoogen Raad en dergelijke. Om deze regten te kunnen genieten, is het niet genoeg *ingezeten* van het koningrijk te zijn, men moet daartoe *Nederlander* wezen, het zij door geboorte, het zij door wetsduiding, het zij door naturalisatie.» (2) Zoo sprak Mr. Sassen, onder de Grondwet van 1815. Die regten heet men burgerschapsregten, en art. 5 onzer tegenwoordige Grondwet brengt mede, dat om eenig burgerschapsregt te hebben, men *Nederlander* moet zijn. Van die burgerschapsregten is in de Burgerlijke wetgeving slechts zelden de rede, en zeer zeker niet van derzelver toekenning als buiten de grenzen der Burgerlijke Wetgeving gelegen. Ik herinner mij slechts hare ontneming in de strafwet, wanneer van dégradation civique de rede is, of wanneer zij in zekere gevallen in veroordeelingen wegens wanbedrijven kan voorkomen. Art. 42 Code Pénal noemt ze met name op.

(1) Dat zijn gemeentebesturen in den zin van art. 1 der Wet van 29 Junij 1851, *Staatsbl.* n°. 85. Deze aanteekening wordt geregtvaardigd om het bestaan van het besluit van 25 Mei 1847, *Staatsbl.* n°. 22.

(2) Zie Mr. J. H. Sassen, *Proeve van een beredeneerd overzigt van het Burgerlijk Wetboek voor het Koningrijk der Nederlanden*, 's Bosch 1827, bl. 41 en volgg.

Nadat art. 6 onzer Grondwet ieder Nederlander en den vreemdeling slechts volgens de bepalingen der wet tot elke landsbediening heeft benoembaar verklaard, zegt art. 7 dat de wet verklaart, wie Nederlanders zijn. Een vreemdeling wordt niet dan door eene wet genaturaliseerd. De wet nopens de naturalisatie ter uitvoering van dit art. 7 der Grondwet is van 28 Julij 1850, *Stbl.* nº. 44. Zij bepaalt wie als Nederlanders (1) zijn te beschouwen. De omschrijving die daar wordt gevonden, verschilt van de eerste artikelen van het Burg. Wetb., en het is mitsdien niet gewaagd te zeggen, dat de Nederlander ten aanzien van het genot of de uitoefening der burgerlijke regten van den Nederlander met opzigt tot het genot en de uitoefening der burgerschapsregten verschilt.

De mildheid des wetgevers, door wijlen Mr. C. Asser, zoo ruimschoots geprezen, konde zich ook zeer te regt openbaren in de bepalingen des burgerlijken regts. Daar mogt het (2) heeten: «Het burgerlijk regt van het Koningrijk is hetzelfde voor Nederlanders als voor vreemdelingen, zoo lang de wet niet bepaaldelijk het tegendeel vaststelt.» Daar (3) mogt zelfs worden geleerd, dat vreemdelingen in de bepaaldelijk aangeduide gevallen met Nederlanders worden gelijk gesteld, dat is *ten aanzien van het burgerlijk regt volkomen* gelijk gesteld: — maar waar het het genot en de uitoefening der burgerschapsregten geldt, mogt die mildheid, die gelijkstelling niet bestaan. Immers het geldt regten die in een te naauw, dadelijk en onmiddellijk verband staan tot het welzijn van het vaderland, dan dat men daartoe niet bijzondere vereischten zoude vorderen in hem

(1) In de praemissen staat *ingezetenen*.

(2) In art. 9 der wet, houdende algemeene bepalingen der *wetgeving* van het Koningrijk.

(3) In art. 8 Burg. Wetb.

die tot derzelver genot en uitoefening is geregtigd.

Gelijk de staat des persoons alleen onvoldoende is tot het genot en de uitoefening der burgerlijke regten, zoo ook ten aanzien der burgerschaps-regten. De bekwame leeftijd is daartoe mede een hoofdvereischte. In het burgerlijk regt heet het: minderjarigen zijn de zoodanigen die den vollen ouderdom van drie en twintig jaren niet hebben bereikt en niet vroeger in den echt zijn getreden (art. 385); dat wil zeggen: meerderjarig is; al wie den vollen leeftijd van 23 jaren heeft bereikt, en ook hij die als jongman op of na 18 en zij die als jongedochter op of na 16 jarigen leeftijd in het huwelijk is getreden, (zie art. 86). Het huwelijk maakt dus meerderjarig. De minderjarige, na bereikten 20jarigen leeftijd (art. 475), wordt nog meerderjarig door venia aetatis volgens art. 474. De minderjarigen, die zelfs nog geene 20 jaren oud en niet zijn gehuwd, zijn nogtans niet tot alles onbevoegd. Op 15 jarigen leeftijd kan men volgens art. 1949 Burg. Wetb., in burgerlijke op 16 jarigen leeftijd volgens art. 190, 1°., Wetb. Strafv. in strafzaken als getuige optreden. Hij die 18 jaren heeft bereikt, kan, naar art. 944 Burg. Wetb., een uitersten wil maken, en de zoogenaamde kleine handligting bekomen volgens art.480 Burg. Wetb. die hem tot de handelingen bij art. 484 opgenoemd bevoegd maakt, wordende hij omtrent deze volgens art. 483 als meerderjarig, doch overigens als *minderjarig* beschouwd. Tot het erkennen van natuurlijke kinderen wordt in den jongman de 19 jarige leeftijd gevorderd, terwijl eene jongedochter zelfs beneden dien leeftijd daartoe is bevoegd. Zie art. 337 Burg. Wetb.

Zoo dan ziet men, dat in het burgerlijke regt de wettelijke persoonsbevoegdheid wat den leeftijd betreft, reeds met het 15e jaar aanvangt, en dat de meerderjarigheid én door het bereikte 23ste levensjaar én door het

huwelijk ontstaat. — Alsdan heeft men *alle* burgerlijke regten (1).

Men kan die ook erlangen door venia aetatis of brieven van meerderjarigverklaring. Daardoor staat men, behoudens de beperking van art. 478 Burg. Wetb. ten opzigte van het huwelijk, en van art. 479 soms ten aanzien der bevoegdheid tot het vervreemden van onroerend goed, *in alles* met den meerderjarige gelijk (2): daardoor wordt men meerderjarig, gelijk het boven aangehaalde art. 474 zich uitdrukt.

Ziedaar de leer der meerderjarigheid in de burgerlijke wetgeving vermeld. Ik kan hier niet van afstappen zonder nog eene moeijelijkheid te vermelden die uit het tweeslachtige onzer wetgeving ontstaat. Er is quaestie, wie minderjarig of meerderjarig in foro criminali is. De Fransche Code pénal vigeert bij ons nog. Die Code behoort tot de burgerlijke wetgeving in tegenstelling van de staatkundige of burgerschaps-regten. In dien Code pénal erken ik geene meerderjarigheid dan die van 21 jaren en zulks in weerwil van het gelijktijdig gelden van art. 385 Burg. Wetb. en behoudens allen eerbied voor de kunde van mijnen hooggeachten vriend Mr. M. H. Godefroi (*Jaarboeken* van Mrs. den Tex en van Hall, Dl. I, nº. 2 en 3), van wien ik blijf verschillen op de

(1) Door de curatele kan men er van worden verstoken, art. 487 Burg. Wetb. — Tot den vollen leeftijd van 30 jaren heeft men de toestemming van vader en moeder noodig om een huwelijk te kunnen aangaan, art. 99 B. W. — De *beperkte* of *volkomen* gelijkstelling des vreemdelings met den Nederlander met opzigt tot het burgerlijk regt volgt uit art. 9 Alg. bepal. en art. 8 Burg. Wetb. boven aangehaald.

(2) Ik houd het, om de zoo stellige uitdrukkingen in art. 474 en 478, 1e lid, er voor, dat hij ook executeur kan zijn, en mitsdien dat art. 1053 alleen de handligting op het oog heeft, waarvan in art. 480 en volg. de rede is. In art. 1053 wordt van *minderjarigen* gesproken, die handligting hebben bekomen. Zie *Regtsgeleerde adviezen III*, 93 en volgg.

gronden door mij (*Themis* V, bl. 467 en volg.) aangevoerd.

Geldt dezelfde leer der burgerlijke meerderjarigheid ten aanzien der burgerschapsregten? — Met andere woorden: wie is voor meerderjarig te houden, waar de wetgever tot het genot of de uitoefening der staatsburgerlijke regten de meerderjarigheid vordert?

Daar waar een bepaalde leeftijd wordt opgegeven als tot de vervulling eener bepaalde betrekking gevorderd, bestaat er geene moeijelijkheid. Daar echter waar het woord *meerderjarigheid* of *minderjarigheid* voorkomt, zonder verdere omschrijving, kan deze vraag worden opgeworpen. In de Grondwet vind ik die omschrijving niet anders dan in art. 34, luidende: «De Koning is meerderjarig als zijn achttiende jaar vervuld is.» Uit deze speciale bepaling ten aanzien van het hoofd van den Staat mag men gerustelijk afleiden, dat buiten den Koning, niemand, zelfs niet de Prins van Oranje, volgens art. 32 's Konings eerste onderdaan, op dien leeftijd zijne meerderjarigheid heeft bereikt (gelijk wel eens ten onregte is beweerd). Als de Grondwet dus in art. 76 van *meerderjarige* ingezetenen, zonder verdere omschrijving van leeftijd, spreekt, kan zij slechts den meerderjarige volgens de burgerlijke wetgeving bedoelen, en wel om de zeer eenvoudige reden dat die Grondwet is van 1848 en alstoen geene andere meerderjarigheid bekend was.

De wet van 28 Julij 1850, *Staatsblad* n°. 44, ter uitvoering van art. 7 der Grondwet, bepaalt in art. 1:

«Nederlanders, ten aanzien van het genot van burgerschapsregten, zijn:

1°. Die geboren zijn uit ouders binnen het Rijk in Europa gevestigd;» zonder te vermelden, dat daartoe meerderjarigheid wordt vereischt; wordende eerst in n°. 2 van 23 jarigen leeftijd gesproken, alwaar van geborenen uit ouders binnen het Rijk in Europa *niet* gevestigd de rede is.

De wet regelende het kiesregt enz. van 4 Julij 1850, *Staatsblad* n°. 37, houdt volgens art. 2 voor meerderjarig hem die den ouderdom van 23 jaren heeft, of vóór den ter sluiting der kiezerslijsten bestemden dag zal hebben vervuld. — Geene andere meerderjarigheid derhalve *in de kieswet* dan die van bereikten 23 jarigen leeftijd.

De gemeentewet van 29 Junij 1851, *Staatsblad* n°. 85, vordert in de eerste afdeeling, tweeden titel, eerste hoofdstuk, § 3, art. 19 voor Leden van den Raad meerderjarige ingezetenen, en zegt aldaar: «Voor meerderjarigen worden gehouden zij, die den ouderdom van 23 jaren hebben vervuld.» Hier staat dus niet, gelijk in art. 2 der Kieswet, dat DEZE WET *overal* voor de meerderjarigheid dien leeftijd vordert, maar tot het lidmaatschap van den *raad* vereischt zij dien. Men moet dus 23 jaren zijn, om Lid van den Raad te kunnen worden.

In den vijfden titel dier eerste afdeeling wordt in art. 96 van den Secretaris gesproken, en gevorderd, dat hij zij *meerderjarig*, zonder dat aldaar gezegd wordt, dat de 23 jarige leeftijd daartoe wordt vereischt, gelijk zulks in art. 19 omtrent de Raadsleden wordt verstaan (1). En nogtans gelooven wij dat de 23 jarige leeftijd OOK in hem wordt gevorderd, maar *wat wij niet gelooven, is, dat de 23 jarige leeftijd een* ONVOORWAARDELIJK *vereischte voor de benoeming tot secretaris eener gemeente wezen zou*, en zulks 1°. omdat de 23 jarige leeftijd volgens art. 19 *uitsluitend* voor het raadslid als meerderjarigheid wordt beschouwd, dat is voor die betrekking van zooveel gewigt en een zoo werkzaam deel van het gemeente-

(1) Wij behoeven niet opzettelijk te gewagen van art. 107, voorkomende in den 6en titel der eerste afdeeling der Gemeentewet, alwaar de bepaling van art. 96 betreffende den secretaris op den gemeenteontvanger wordt toepasselijk gemaakt.

bestuur uitmakende — qui dicit de uno, negat de altero — en 2°. omdat een secretaris (en ook een ontvanger) zoo weinig tot het *bestuur* behooren, dat art. 1 zegt: «Het bestuur van elke gemeente bestaat uit een Raad, een Burgemeester en Wethouders.» en eerst in art. 2 gelezen wordt: «In elke gemeente *is* een secretaris en ontvanger.»

Het raadslid moet zijn 23 jaren: de staat van meerderjarigheid wordt in hem tot den leeftijd beperkt. — De secretaris en ontvanger moeten zijn *meerderjarig:* meer vordert de wet niet: in deze beperkt zij dien staat niet tot den leeftijd, en zij geeft hun dus meer latitude, en daarin is niets vreemds, niets onredelijks gelegen, neen zij wordt gewettigd door het ondergeschikte der betrekkingen die geen deel van het gemeentebestuur uitmaken.

In den gemeente-secretaris en den gemeente-onvanger, ja in alle staats- of administrative betrekkingen, waartoe niet uitsluitend 23 jarige of meer gevorderde leeftijd wordt vereischt, is de meerderjarigheid die van het Burg. Wetb. Ik heb hiervoor eene alles afdoende reden; zij is deze: omdat ik geene andere meerderjarigheid ken, en omdat geene wet tot de burgerchapsregten in betrekking staande eene andere leer omtrent meerderjarigheid medebrengt, neen maar integendeel door de opnoeming van die enkele gevallen, waarin voor de meerderjarigheid uitsluitend zekere leeftijd wordt gevorderd (1), de leer der meerderjarigheid uit het gemeene of burgerlijke regt ook hare toepassing moet vinden bij de beoordeeling der staatsburgerlijke regten, of staatkundige regten, en zulks niettegenstaande art. 1 Burg. Wetb. de onafhankelijkheid tusschen deze beide uitspreekt.

(1) Zie het aangehaalde art. 34 Grw., art. 2 der Kieswet en art. 19 der Gemeentewet.

Hij die dus meerderjarig jure civili is, is dat ook ten aanzien der jura civica of politica.

Hieruit volgt, dat, waar de staats- of staatkundige of burgerschapswet van *meerderjarigen* spreekt, ook hij die beneden den 23jarigen leeftijd is gehuwd volgens art. 385 Burg. Wetb. wordt verstaan. Maar deze laatstbedoelde is niet de meerderjarige in de kieswet, want art. 2, 2e. lid, zegt: *Deze* wet houdt voor meerderjarig hem die den ouderdom van 23 jaren heeft — vervuld. Dat is eene omschrijving der meerderjarigheid in en voor eene speciale wet: niet minder dan die van *Nederlander* in het 1e lid, met dat onderscheid nogtans, dat daar verwezen wordt naar de *wet*, dat is die van 28 Julij 1850, *Stbl.* no. 44 ter uitvoering van art. 7 der Grondwet. Het is deze laatste wet, die in art. 1 opgeeft, wie jure politico Nederlanders zijn, en zij heeft daarmede art. 5 Burg. Wetb. in dat regt niet overgenomen. Niet even zoo met de meerderjarigheid.

De volgens het burgerlijk regt meerderjarig verklaarde wordt meerderjarig (art. 474), staat, behalve in de bepaaldelijk uitgedrukte gevallen, in alles met den meerderjarige gelijk (art. 478) en dus ook hij moet, niet minder dan de voor den bereikten 23jarigen leeftijd gehuwde, ten aanzien zijner staatkundige regten onder de meerderjarigen worden geteld, en is tot alles bevoegd, waartoe men daar slechts meerderjarigheid vordert.

De meerderjarige, dat is, hij die 23 jaren heeft bereikt, en hij die vóór dien leeftijd is gehuwd, is *in het volle genot* der burgerlijke regten. Beiden zijn, omdat er geene andere meerderjarigheid is, ook in het volle genot der burgerschapsregten.

Ja ieder Nederlander, zoodanig volgens art. 5 Burg. Wetb., heeft het genot der burgerlijke — ieder Nederlander, zoodanig volgens de wet van 28 Julij 1850, heeft het genot der staatsburgerlijke of burgerschaps-

regten, — welke laatste bij hem door zijne geboorte worden verkregen, en bij hem verblijven, zoolang zij hem niet, volgens de wet uitdrukkelijk worden *ontnomen*.

Men drukke niet op de woorden *het volle genot*, en leide daaruit niet af, dat hij niet gezegd zou kunnen worden, dat te hebben, omdat hij bijv. 25 jaren oud moet zijn, om burgemeester of Lid van de Provinciale Staten (1) te worden. Deze tegenwerping komt ons voor van alle gewigt te zijn ontbloot, want ging zij op, dan zou de man van 25 jaren zelfs, dat volle genot niet hebben, omdat hij weder geen lid der Staten-Generaal kan worden, waartoe 30 jaren worden gevorderd (2), enz enz.

Het is zoo ook in het burgerlijk regt. Door het huwelijk wordt men meerderjarig niet minder dan door 23 jarigen leeftijd: men is daardoor in het *volle* genot der burgerlijke regten, ofschoon men tot 30jarigen leeftijd de ouderlijke toestemming voor het aangaan van een huwelijk behoeft; 25 jaren oud moet zijn, om kantonregter te worden (3), enz. enz.

De meerderjarigverklaarde is ontegenzeggelijk mede in het volle genot der burgerlijke regten, want juist door de beperking van art. 478 en 479 wordt hem *implicite* het volle genot van alle andere burgerlijke regten, geene uitgezonderd, toegekend, en omdat de meerderjarigheid in het staatsburgerlijke niet verschilt van het burgerlijke regt, zoo behoort deze ook gezegd te worden in het genot der staatsburgerlijke regten te zijn.

Er is een groot onderscheid tusschen het *zijn in het volle genot der burgerlijke en burgerschapsregten* en *de bevoegdheid om alle burgerlijke en burgerschaps-*

(1) Art. 61 Gemeente-wet. art. 17 Provinciale Wet van 6 Julij 1850, *Stbl.* n°. 39.

(2) Art. 79 Gw., art. 71 Kieswet.

(3) Art. 25 Wet op de Regt. Org.

regten uit te oefenen. Men heeft het eerste, ofschoon men het laatste mist, doch niet omgekeerd.

De slotsom van mijn onderzoek is, dat de meerderjarigheid ten aanzien der staats-burgerlijke regten geene andere is dan die in het Burg. Wetb. voorkomt.

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING.—*Opmerkingen over het bezit en den eigendom van gedeelten van huizen (pro diviso)*, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, Advocaat te 's Gravenhage.

Kort geleden kwam mij het geval voor dat verschil was over den eigendom van een gedeelte van een huis *pro diviso.* Van de zijde des eigenaars van het onbetwiste en grootste gedeelte was het te bewijzen, dat aan het huis, van oudsher, was verbonden het regt van uitgang in eene poort. Die uitgang kan onmogelijk anders worden uitgeoefend dan door eene deur, geplaatst bijna aan den eenen hoek van den achtergevel en uitkomende op een hok, dat door eene binnendeur met den gang verbonden was geweest. Naast het hok, en mede begrensd door den achtergevel, was de keuken, en boven het hok bevond zich een turfzolder, alles door een huurder voor den eigenaar in gebruik. Hoe zonderling het schijnen moge, was de eigenaar bij het koopen van het huis volstrekt niet bewust van het bestaan van dat hok. Dit kwam vooreerst hiervandaan, dat een vorige eigenaar, die van zijn regt van uitgang in de poort geen gebruik wilde maken, zonder er evenwel afstand van te doen, de binnendeur, die het hok met den gang verbond, had doen toemetselen. Ten tweede was dat hok zeer klein en zoo gelegen, dat het uiterst moeijelijk te ontdekken was. Op eens nu wordt

de eigenaar gewaar, dat iemand, die kort geleden huizen in de genoemde poort had gekocht, door middel van de buitendeur in het hok was gekomen, dit te zijnen behoeve aanwendde, ja, het aan een derde had verhuurd tot het houden van varkens.

De eigenaar dagvaardde daarop tot ontruiming enz., maar het is tot geen proces gekomen.

Het is echter wel der moeite waard te onderzoeken wat regtens zoude geweest zijn, had de occupant van het hok aangeboden dertig- of wel twintigjarig bezit ter goeder trouw (en goede trouw was hier zeer mogelijk) door getuigen te bewijzen. Is het immers wel zoo zeker, dat volgens ons regt een gedeelte van een huis door verjaring te verkrijgen is?

Hoewel de voorbeelden niet zoo zeldzaam zijn, als misschien gedacht wordt, dat eene kamer of een gang, binnen de buitenmuren van een huis gelegen, aan den eigenaar van het naburige in eigendom toekomt zonder of met titel, zoo strijdt die inrigting geheel met een karaktertrek, dien wij met de Engelschen en Noordduitschen gemeen hebben: het verlangen van elk huisgezin naar eene woning uitsluitend voor zich, waar vrij gelaten en gedaan kan worden wat men wil, zonder vrees van door onder- of bovenburen bespied te worden. Van daar ook de weglating, reeds in het wetboek voor het Koningrijk Holland, van de beide artikelen in den *Code Civil*, die daarop betrekking hebben, ten eerste van art. 664 (1):

«Lorsque les différens étages d'une maison appartiennent à divers propriétaires, si les titres de propriété ne règlent pas le mode de réparations et reconstructions, elles doivent être faites ainsi qu'il suit: » enz.

Evenzoo is in art. 656 van het Burg. Wetb. niet meer de slotbepaling te vinden van art. 551 van den *Code Civil:*

(1) Zie ASSER, *het Ned. B. W. vergel. met het Wetb. Nap.* § 376.

«Sans préjudice de la propriété qu'un tiers pourrait avoir acquise ou pourrait acquérir par prescription, soit d'un souterrain sous le bâtiment d'autrui, *soit de toute autre partie du bâtiment.*» (1)

Bijna gelijktijdig met de invoering der nieuwe wetboeken in 1838, is het eerstgenoemde artikel integendeel door Frankrijks nabuur aan de tegenovergestelde zijde aanzienlijk uitgebreid. Art. 563 van het Sardinische burgerlijk wetboek van 1837 (2) vangt aan gelijkluidend met het aangehaalde uit art. 664 van het Fransche wetboek, doch dan volgt:

«Les gros murs et le toit sont à la charge de tous les propriétaires, chacun en proportion de la valeur de l'étage qui lui appartient. Il en est de même des allées, des portes, des puits et citernes, des canaux et de tout ce qui est commun entre divers propriétaires: les fosses d'aisance sont aussi à leur charge, mais en proportion des ouvertures qui y sont faites.

Le propriétaire de chaque étage ou portion d'étage fait et maintient le plancher sur lequel il marche, ainsi que les voûtes, plafonds, soffites et lambris supérieurs des pièces qui lui appartiennent.

Le propriétaire de l'étage immédiatement supérieur

(1) Indien men niet aan de zaak gewoon was, zoude het groote verbazing wekken, dat niets omtrent die weglating bij de beraadslagingen is gezegd en dat ASSER § 361 zegt: «Art. 665—660, handelen van het regt des eigenaars van den grond, op hetgeen daarop gebouwd, gezaaid of geplant is; en deze verordeningen verschillen in den eigenlijken zin geenszins van die der artt. 553, 554 en 555 van het Fransche Wetboek.»

Mrs. LIPMAN en TYDEMAN teekenen ook aan: art. 656 B. W. = art. 553 *C. C.*

Zonderling is het, dat TROPLONG (*de la prescr.* n°. 272), sprekende over den regel: *tantum praescriptum quantum possessum*, dit artikel niet aanhaalt.

(2) De aanhaling is uit den officieelen Franschen text.

au rez-de-chaussée fait et maintient l'escalier qui y conduit à partir du rez-de-chaussée.

Le propriétaire de l'étage supérieur continue, à partir de l'étage immédiatement inférieur, l'escalier qui conduit chez lui, et ainsi de suite.

Lorsqu'un étage est divisé entre divers propriétaires, la dépense faite pour l'escalier qui y conduit, à partir de l'étage immédiatement inférieur, ou du rez-de-chaussée s'il s'agit du premier étage, sera repartie entr'eux en raison de la valeur de leur portion respective dans l'étage qui leur appartient.

En ce qui concerne les escaliers qui conduisent dans les cours, on suivra la même répartition en prenant pour base la valeur des caves.

Les chambres ayant dans l'escalier un accès intermédiaire entre un étage et l'autre, seront considérées, en ce qui concerne la contribution aux frais, comme faisant partie de l'étage dont elles sont le plus rapprochées.

Les galetas et mansardes sont pareillement considérés comme faisant partie des étages de chaque maison.»

Hier is dus niet alleen veel meer in bijzonderheden getreden, maar het geval ook voorzien, dat eene verdieping aan meer dan éénen eigenaar toekomt, hetgeen in het Koningrijk Sardinië, met name in Turyn, menigmaal het geval is.

In dit wetboek is ook (1) art. 553 van den Franschen *Code Civil* overgenomen en wel met bijvoeging: *ou autrement* achter: *prescription.*

Eene merkwaardige toepassing van die bevoegdheid om een huis te verdeelen is in Spanje gemaakt, waaromtrent ik het volgende in een onlangs uitgekomen werk (2) vond opgeteekend:

(1) Zie art. 460.

(2) *L'Espagne en* 1850, *tableau de ses progrès les plus récents*, par M. MAURICE BLOCK. Paris. GUILLAUMIN 1851, p. 53.

«Philippe II, en fixant son séjour à Madrid sur la demande des habitants, prétexta la nécessité de loger convenablement les personnes de la cour pour s'attribuer la moitié des maisons que leur distribution permettait de diviser ainsi, et le tiers des loyers de celles construites à *la malicia*, c'est-à-dire dont il ne serait pas possible de faire deux parts égales entre le roi et le véritable propriétaire. Philippe IV confirma cette imposition en 1621, accordant une exemption aux marchands qui habitent leurs maisons et qui justifient que leurs boutiques et arrière-boutiques sont occupées par des marchandises. Divers décrets ayant autorisé le rachat de la *regalia de aposento* moyennant 4 p. °/o de la valeur des maisons, en 1835, sur un total de 7,553 maisons, 3,185 seulement restaient encore sujettes à cet impôt.

«L'absurdité et l'imprévoyance d'une pareille contribution, dit M. de Marliani, révèlent pourquoi un si grand nombre de maisons tombent en ruïne et sont inhabitées à Madrid. La partie centrale de la ville seule est bien entretenue, mais les quartiers excentriques et les faubourgs sont dans un délabrement absolu. Le gouvernement ne saurait trop se hâter d'abolir un impôt si évidemment nuisible à la prospérité d'une grande capitale.

«Il y a lieu d'espérer que cet impôt, qui ne rapporte plus que 50,000 fr., s'éteindra bientôt.»

Dit in eigendom bezitten van gedeelten van huizen heeft in Italie reeds in zeer oude tijden plaats gegrepen. Dionysius (1) verhaalt reeds hoe, wanneer, door de *lex icilia de Aventino*, deze berg aan het Plebs tot bouwen van woningen was afgestaan; twéé, drie of meerdere dezelfde plek te zamen in bezit namen en gemeenschappelijk eene woning bouwden, waarop een van hen de kamers gelijkvloers betrok en de overige de boven-

(1) X. 32. de lex icilia, is van het jaar van Rome 298.

verdiepingen gingen bewonen. Het wordt beweerd, zeker niet zonder grond (1), dat de geschiedschrijver, van hetgeen hij in zijnen tijd in dat gedeelte van Rome zag plaats hebben, eene historische uitlegging geeft; doch het is zeker dat, is de oorsprong van zulk eene inrigting niet aan te wijzen, zij reeds zeer lang moet bestaan hebben.

Van het bewonen van eene bovenverdieping met afzonderlijken opgang wordt ook melding gemaakt door Livius (2). De ligging van Rome op soms steile heuvelen was ook oorzaak dat huizen letterlijk boven elkander werden gebouwd, die op verschillende hoogte gelegene straten hun uitgang hadden. Hiervan zijn onderscheidene voorbeelden te geven, b. v. in de l. 8, § 5, D. *si servitus vind.* (VIII. 5), waar gehandeld wordt over het regt van den eigenaar eener woning, waar kaas gerookt werd (*taberna casearia*) om zijne rook te laten opstijgen in het boven gelegen huis. Verder in de l. 24, D.

(2) Door Puchta, *Inst.* II, § 244, 2 ed.

(1) XXXIX. 14. « Coenaculum supra aedes datum est, scalis ferentibus in publicum obseratis, aditu in aedes verso.»

Dit wordt gezegd in het verhaal der ontdekking van hetgeen in de mysterien van Bacchus geschiedde, jaar der stad 566.

Eene beteekenis van het woord *coenaculum* schijnt door de uitleggers over het hoofd te zijn gezien: die dan een afzonderlijk gebouw, in een tuin of erf geplaatst, tot een huis behoorende, hetgeen de Franschen *un pavillon* heeten. Zoo komt het voor in de l. ult. D. de servit. praed. urb. (VIII. 2) .... juxta eandem domum hortus, et *coenaculum* .... ad hortum autem et coenaculum semper per domum .... aditus fuit.

Facciolatus geeft alleen de beteekenis van eet- of bovenkamer: *parte superiore della casa. soffita*, ὑπερῶον. Dirksen (*manuale latinitatis fontium jur. civ. Rom.*) zegt alleen: superior domus pars habitationes mercenarias continens.

Gothofredus (ad l. 3. Cod. Theod. XI. 20) heeft het gevoeld dat ook *separata aedificia et secreta* kunnen worden bedoeld, doch heeft alleen aan die gedacht, die tevens bovenverdieping waren. Zijne bewijsplaats is ook niet afdoende: l. 20, § 1, D. de ann. leg. (XXXIII. 1).

Brissonius de eenige die l. ult. de serv. praed. urb. aanhaalt laat er op volgen: pars superior aedium.

de praed. surb. (VIII. 2): «Cujus aedificium jure superius est, ei jus est in infinito supra aedificium imponere; dum inferiora aedificia non graviore servitute oneret quam pati debent.» Meer nog, vooral ten opzigte van het regt, geeft de l. 1, § 7, D. *uti possidetis* (XLIII. 17):

«Sed si supra aedes quas possideo, coenaculum sit, in quo alius quasi dominus moretur, interdicto uti possidetis me uti posse Labeo ait, non eum, qui in coenaculo moraretur, *semper enim superficium solo cedere.* Plane si coenaculum ex publico aditum habeat: ait Labeo, videri non ab eo aedes possideri qui κρύπτας possideret, sed ab eo cujus aedes supra κρύπτας essent. Verum est hoc in eo, qui aditum ex publico habuit. Caeterum superficiarii proprio Interdicto et actionibus a Praetore utentur: dominus autem solitum adversus alium quam adversus superficiarium potior erit Interdicto uti possidetis; sed Praetor superficiarium tuebitur secundum legem locationis. Et ita Pomponius quoque probat.»

Uit deze plaats blijkt reeds dat de Romeinsche regtsgeleerden, niettegenstaande afzonderlijke bouwing en ook eigendom van enkele verdiepingen van huizen volstrekt geen zeldzaamheid was, evenwel er niet aan dachten om, zonder bijkomende gewigtige omstandigheid, bezitregt daarvan toe te kennen. De eigenaar van hetgeen met den beganen grond gelijk is, heeft het vermoeden voor zich dan ook hetgeen daar boven en onder is in eigendom te hebben. Een huis, met al het zich daarin bevindende, was bij de Romeinen één geheel, dat moeijelijk anders dan als eene ondeelbare zaak konde beschouwd worden. Dit wordt duidelijk gezegd in de l. 2, Cod. *de rei vind.* (III. 32): «Si inferiorem partem aedificii, quae solum contingit ad te pertinere probare potes, eam quam vicinus tuus imposuit accessisse dominio tuo non ambigitur.» Dit denkbeeld heeft geleid tot het geven der navolgende beslissingen bij legaten:

l. 91. L. III (XXXII. 1).

§ 4. Balneas legatae *domus* esse portionem constabat, quod si eas publice praebuit, ita domus esse portionem Balneas, si per domum quoque intrinsecus adirentur et in usum patrisfamilias vel uxoris nonnumquam fuerint et mercedes ejus inter caeteras meritoriorum domus rationibus accepto ferebantur et uno pretio comparatae vel instructae communi conjunctu fuissent.

§ 5. Qui domum possidebat, hortum vicinum aedibus comparavit ac postea *domum* legavit: si hortum domus causa comparavit, ut amoeniorem domum ac salubriorem possideret, aditumque in eum per domum habuit, et aedium hortus additamentum fuit domus legato continetur.

§ 6. Appellatione *domus* insulam quoque injunctam domui videri si uno pretio cum domum fuisset comparata, et utriusque pensiones similiter accepto latas rationibus ostenderetur.

l. 52. D. De act. empt. vend. (XIX. 1).

§ 3. Ante domum mari junctam molibus jactis ripam constituit et *uti ab eo possessa domus fuit* Caio Seio vendidit: Quaero an ripa, quae ab auctore domui conjuncta erat ad emtorem quoque jure emptionis pertineat? Respondit eodem jure fore venditum domum, quo fuisset prius quam veniret.

Het is waar, somtijds worden huizen en gebouwen als *universitates* door de Romeinsche regtsgeleerden beschouwd, doch dit is alleen in hunne verhouding tegenover de bouwstoffen waaruit zij zijn zamengesteld. In die gevallen wordt niet gedacht aan de verdiepingen en vertrekken, die als deelen van het huis moeten worden genoemd, zoo de *bestemming* het oogpunt der beschouwing is; maar alleen aan de ligchamen (hout, ijzer,

steen enz.) die om een grooter ligchaam te vormen zijn bijeengebragt (1).

Niet te verwonderen is het dus dat zoo weinig acht op die verdeeling van huizen en verdiepingen is geslagen (2), en dat regtsgeleerden van den tegenwoordigen tijd het hier toekennen van bezitregt voorstellen als geheel en al strijdig met de beginselen van het Romeinsche regt, ja er den spot mede drijven en het op gelijke lijn stellen met de mogelijkheid om een der raderen van een wagen te bezitten. SAVIGNY b. v. (3) zegt met zoo vele woorden:

«Dieser Satz selbst nämlich, dass Boden und Gebaüde juristisch zusammen hängen, dass sie nur Theile eines und desselben Ganzen sind, also nicht verschiedene, für sich bestehende Sachen, dieser Satz ist in vielen Stellen deutlich ausgesprochen. Eine blosse Folge dieses Satzes ist es dass nicht an dem Boden und Gebaüde (*und eben so an verschiedenen Stockwerken desselben Hauses*) verschiedene Eigenthümer vorkommen können (4). Eben so folgt

(1) In de l. 23, pr. D. *de usurp. et usuc.* (XLI. 3) wordt gesproken van *universitas aedium* van *universitates aedificiorum* in de l. 8. D. *quod vi aut clam* (XLIII. 24) en l. 7, § 11, *de acq. ver. dom.* (XLI. 1). Verscheidene regtsvragen, waarbij deze onderscheiding te pas komt behandelt TROPLONG, *de la preser.* n°. 273 en 274, die echter, voor zoo ver ik heb kunnen ontdekken, niet aan het verkrijgen door verjaring van kamers enz. gedacht heeft.

(2) NIEBUHR maakt in de eerste uitgaaf zijner *Römische Geschichte* geene melding van het verhaal van DIONYSIUS, wat deze bijzonderheid betreft (II. 65). In de tweede uitgaaf (II. 339), nadat hij Rome had bezocht, werd de zaak hem duidelijk, zoo als blijkt uit de noot (667): «Diese Theilung des Eigenthums nach Stockwerken ist noch jetzt in Rom gewöhnlich, und den Fremden eben so auffallend wie sie es DIONYSIUS war. Sollte nicht ein so getheiltes, oder solcher Theilung der Vermiethung nach einzelnen Stockwerken fähiges Haus eine *insula* seyn, und der *procurator insulae* (Petron. 96) der Geschäftführer der Eigenthümer?»

(3) *Recht des Bes.* § 22, p. 302, 6 ed.

(4) SAVIGNY haalt hier vier wetten aan, alle betrekking hebbende

daraus, dass auch das Pfandrecht nicht an einem Einzelnen dieser Bestandtheile, sondern nur an dem Ganzen, gegeben werden kann. Aber mit derselber Nothwendigkeit folgt daraus auch die gleiche Unmöglichkeit für den Besitz: Boden und Haus also, *und eben so auch verschiedene Stockwerken*, können nicht verschiedene Besitzer haben, gerade so wie an eine Bildsäule nicht einer den Kopf und die Arme, ein ander das übrige zu gleicher Zeit besitzen kann. Auch fehlt es für diese Anwendung auf den Besitz nicht an unmittelbaren Zeugnissen» (1).

Een fragment in de Pandecten, dat, niet door SAVIGNY, en, zoo ver ik weet, slechts eenmaal elders tot beoordeeling dezer vraag is aangehaald, luidt: «Tria autem sunt genera corporum. Horum quod continetur *uno spiritu* et Graece *ἡνωμένον*, id est *unitum* vocatur, ut homo, tignum, lapis, et similia: Alterum, quod *ex contingentibus*, hoc est pluribus inter se cohaerentibus constat, quod *συνημμένον*, id est, *connexum* vocatur; ut *aedificium*, navis, armarium: Tertium, quod *ex distantibus* constat, ut corpora plura non soluta, sed uni nomine subjecta, veluti populus, legio, grex. (2).» POMPONIUS behandelt hier de vraag of door vermenging van meerdere zaken de verjaring voor enkele gestuit wordt,

op de verhouding tusschen eigendom van den grond en het gebouw, niet tusschen de verschillende verdiepingen, het zijn de l. 50, D. *ad Leg. Aq.* (IX. 2), l. 2, *de superf.* (XLI. 18), l. 98, § 8, *de solut.* (XLVI. 3), l. 17, *comm. praed.* (VIII. 4).

(1) Ook hier haalt SAVIGNY in de noot geene wet aan op verdiepingen van huizen betrekking hebbende.

(2) Ex l. 30, pr. D. *de usurp. et usuc.* (XLI. 3). Uit andere oogpunten en met ander doel is dit fragment meermalen behandeld o. a. door DE GROOT, d. J. B. et P. II. 9. 3°. en in de *Regtsgel. Bijdr.* III. 519 en volgg., door den Hoogl. Mr. L. A. WARNKOENIG. *Over het juist begrip en het regtsgeleerd gewigt van de zoogenaamde* universitas rerum. VOET (a. h. t. n°. 11) maakt ook melding van deze wet, doch ook voor hem is een huis niet anders dan zamengebragte bouwstoffen.

en past de door hem gemaakte verdeeling dan ook niet toe op het hier behandelde geval. Een der commentatoren der oude Fransche coûtumes, waar, zoo als straks nader blijken zal, veelvuldig over de regten en verpligtingen van eigenaars van verdiepingen gehandeld wordt, heeft het gewigt dezer beschouwing ingezien en merkt er op aan: «Car le tout de la maison, tant le haut que le bas avec le sol, sont une même et seule chose. Et cette division de haut et de bas n'est pas proprement division de la propriété et droit foncier (1); ains est comme un expédient pour la commodité de jouissance, durant à perpétuité: ainsi à prendre plus la subtilité du droict il sont tous deux seigneurs du total par moitié indivise: pourquoy ce qui concerne la structure nouvelle qui doit estre faicte *ad instar* de la première et essentielle structure semble estre à la charge des deux; joint que ceste muraille est le soustènement nécessaire tant du haut que du bas» (2).

Hetzelfde beginsel, en het dus beschouwen van het geheele huis als ééne zaak, is ook in onze wet aangenomen. Tegen over eene *algemeenheid van roerende goederen* wordt gesteld: een stuk lands of erf, een *huis* of gebouw (3).

(1) Voor zoo verre mij bekend is, is dit ook hier te lande bij het opmaken der plans voor het kadaster ook zoo begrepen en de verdiepingen van een huis niet, al ware het noodig, afgeteekend en genummerd.

(2) *Les coustumes du pays et duché de Nivernois avec les annotations et commentaires de Me.* Guy Coquille, *sieur de* Romenay, 3e ed. Paris 1625, in 4°. ad tit. *des maisons et servitudes réelles*, a. 3.

(3) Zie art. 606 en 601 B. W. In art. 597 wordt gewag gemaakt van het bezit van hetgeen een overledene heeft nagelaten; doch elders zijn de bepalingen over het bezit eener algemeenheid van roerende en onroerende goederen, zie artt. 331, 332 en 1054 B. W.

Mr. F. A. van Hall, merkt overigens te regt aan dat het eigenlijke doel van het plaatsen dier woorden in de wet is geweest het door het geven van voorbeelden aantoonen, dat onroerende zaken in het algemeen

In het ontwerp van 1820 is hetzelfde begrip als grondslag genomen: «daarentegen brengt het regt op of tot *eene bijzondere zaak* niet altijd het regt met zich op of tot al de bijzondere deelen dier zaak, na derzelver ontbinding; hij derhalve die het regt van vruchtgebruik op een huis heeft, behoudt dit niet op den ingestorten puinhoop van hetzelve» (1).

Dit is geheel overeenstemmend met het voorgestelde beginsel: «Elk regt, aan een persoon toekomende, moet een bepaald onderwerp hebben. Alles, wat een zoodanig onderwerp van regt worden kon, wordt in eenen regterlijken zin zaak genoemd» (2).

Alleen over gezamenlijk bezit en eigendom *pro indiviso* wordt in dit ontwerp gehandeld (3).

Ook wordt daar bepaald: «Op gelijke wijze heeft iemand den eigendom van alles wat op zijnen grond gebouwd is, mits het gebouwde dadelijk met den grond vereenigd zij» (4).

In den titel over het bezitregt wordt wel gezegd, dat hij die houder eener zaak in het algemeen is ook geacht wordt de deelen te houden, maar niet dat hij die een deel houdt daardoor bezitregt heeft (5).

In de titels van erfdienstbaarheid en het regt van opstal wordt niets over afzonderlijken eigendom van verdiepingen of kelders gevonden.

Uit dit gevoel van noodzakelijkheid om een huis als een ondeelbaar geheel te beschouwen, hoewel in de meeste opzigten eigenaars van de verschillende deelen

in die termen vielen. (*Dertig vragen omtrent bezit en bezitregt* in de *Regtsg. Bijdr.* III. 136).

(1) Art. 905.

(2) Art. 896.

(3) Art. 1147 en 986.

(4) Art. 1072.

(5) Art. 1113 en 1114. Zie ook art. 1150.

niet anders dan als eigenaars *pro diviso* kunnen worden beschouwd (1), is het dan ook uit te leggen dat in die wetgevingen waar over hunne regten en verpligtingen gehandeld wordt, dit geschied is bij de bepalingen over de erfdienstbaarheden.

In bijna alle Fransche en Vlaamsche keuren vindt men bepalingen omtrent de regten en verpligtingen des eigenaars van verschillende verdiepingen, voornamelijk omtrent de vraag welke gedeelten door elk mogten worden onderhouden. Tot voorbeeld strekke het volgende uit de coûtume du Nivernois.

Titre *des maisons et servitudes réelles.*

«Art. 3. Si une maison commune est tellement divisée que le bas soit à l'un et le haut à l'autre, celuy à qui est le bas est tenu de maintenir le dit bas et le *solider* (2) d'iceluy, et celuy à qui est le haut est tenu de maintenir et soutenir le dit haut et la couverture d'icelle maison.»

En uit de Vlaamsche keuren die van Gend :

Rubr. XVIII van de *servitutes en gebuerlicke Rechten.*

«Art. XX. Als bij cavelinge gebeurt de woonste van een huys twey ofte meer persoonen, d'een boven ende d'ander beneden, die 't heeft beneden moet onderhouden

(1) ZACCHARIAE, § 197 in de noot: «Also — wenn die verschiedenen Stockwerke eines Hauses verschiedene Eigenthümer haben, so sind diese *nicht* als Miteigenthümer zu betrachten.»

TOULLIER, III, n°. 222. «Les murs peuvent être mitoyens entre les propriétaires de deux héritages contigus; ils peuvent l'être aussi entre les propriétaires des différents étages d'une maison. Ce ne sont pas les murs seulement qui sont alors mitoyens, mais le toit, les escaliers, les poutres,» etc.

(2) Uit den zamenhang en uit de vergelijking met het volgende Vlaamsche artikel, en ook uit den klank van het woord is het duidelijk dat van eene zoldering hier de rede is. In geen oud of nieuw woordenboek, dat ik heb kunnen raadplegen, wordt het evenwel gevonden. Men zoude daaruit kunnen afleiden dat de bepaling der Vlaamsche keur in de Fransche is overgenomen en zoo het woord er in geraakt.

beneden tot den eersten solder exclus ende d'ander boven, ende alle de reste.» (1)

In eenige der Fransche coûtumes zijn bepalingen omtrent de verjaring, b. v. in de coûtume du Vermandois.

«Art. 146. A qui appartient le rez de chaussée, qui est le sol de l'étage, appartient le dessus et le dessous, s'il n'y a titre contraire; et ne peut être le dit dessus ou dessous prescrit par quelque tems que ce soit et fût de cent ans.» (2)

In de coutûme de Châlons art. 143 heet het: «le pied saisit le chef.»

In de Oudhollandsche keuren zouden die bepalingen te vinden moeten zijn in de veelvuldig voorkomende titels: van *erfscheydinge* ende *timmeringe*, onder welk eerstgenoemd opschrift zelfs een hoofdstuk in het Wetboek voor het Koningrijk Holland gevonden wordt (3). Doch nergens vindt men een spoor daarvan, zelfs niet in de keuren van Utrecht, waar door de eigenaardige bouworde en de zoogenaamde kluizen, vóór de woningen onder de straat, dergelijke bepalingen konden verwacht worden.

Dit is ook het geval in de keur van Haarlem (4), die kennelijk juist op deze punten nageschreven is naar die van Antwerpen (5), welke laatste echter zwijgt over den

(1) Het Fransche artikel is afgedrukt uit de bovenaangehaalde editie met noten van COQUILLE; het Vlaamsche uit *Costumen en wetten der stad Gendt, met notulen* van Mr. LAUREYNS VAN DEN HANE, adv. van den Raad in Vlaanderen. Gendt, 1779, kl. 8°.

(2) Uit *Le coûtumier de Vermandois*, Paris. 1723, fol. tom I, col. 347. Gelijkluidende bepalingen vindt men in art. 137 der Coût. de Paris, art. 366 en 367 Coût. de Reims.

(3) B. II, t. 5, h. 2, art. 553—569.

(4) Keure op het stuk van de erfscheydingen en servituten van den 5 van September, gepubliceerd den 7 van September 1708.

(5) Rechten ende costumen van Antwerpen. Ceulen, 4°. 1660. Rubr. van Erfscheydinge, Servituten ende des daar aancleeft.

afzonderlijken eigendom van verdiepingen. In beide vindt men bepalingen omtrent het dragen in de kosten van onderhoud zoo er meerdere eigenaars *pro indiviso* zijn.

In de Haarlemsche keur is ondertusschen een der bepalingen der Antwerpsche bijna woordelijk nageschreven, die eenige betrekking schijnt te hebben op het hier behandelde onderwerp. In de laatstgenoemde keur staat:

«LXI. Item als yemandt alleen heeft ende gebruyckt eenighen kelder oft voute hem streckende verre ende breedt onder d'erve oft *superficie* van de erve van eenighen anderen huyse, gheen ghebruyck oft ghesach in sulcken kelder oft voute hebbende, wort gehouden voor Proprietaris van sulcken kelder oft voute ende heeft deel ende paert in den grondt van sulcke erve, daer de voute alsoo ghelegen is, ende proprietaris van den erven oft huys daeronder de voute gheleghen oft staende is heeft alleenlyk *nudam superficiem.*»

Dit luidt in de Haarlemsche keur:

XII. Als ymand alleen heeft en gebruykt eenigen kelder of verwulfsel zich strekkende verre en breed onder den Erve of superficie van den Erve van eenige Huyzen, geen gebruyck of gezag in zulken kelder of verwulfsel hebbende, word gehouden voor proprietaris van alzulken kelder of verwulfsel en heeft part en deel in den grond van zulken Erve daar dat verwulfsel alzo gelegen is, en de proprietaris van den Erve of Huys daar onder 't verwulfsel gelegen of staande is, heeft alleen de superficie.»

Dit regt van onder den grond eens anderen een kelder te hebben is altijd als iets geheel anders beschouwd dan de verdeeling van een huis in verdiepingen. De regtsgrond was dat de kelder beschouwd werd als tot een geheel geworden te zijn met het huis, waardoor de toegang loopt. Een schrijver over het Oud-Fransche regt zegt hieromtrent: «Quoique les servitudes ne puissent s'acquérir sans titre, néanmoins s'il y a *incorporation*,

inédification dans l'héritage voisin, la possession de 30 années entre non privilégiés vaut titre. Cette exception à la règle est fondée sur ce qu'en ce cas, c'est plutôt *propriété* que servitude, et de là il s'ensuit que celui qui a joui pendant 30 années d'une cave sous le terrain de son voisin, a acquis la prescription de cette cave» (1).

Hier is dus weder tot grondslag genomen het denkbeeld van ondeelbaarheid van een huis.

Opmerkelijk is het nog dat de woorden in art. 553 van den Code Civil: «soit de tout autre partie du bâtiment» niet schijnen opgevat te zijn, als beteekenende verdiepingen of kamers, maar deelen van het gebouw van een anderen aard, b. v. goten, riolen. PAILLIET teekent daarop aan: «Le droit de faire usage d'une fosse d'aisance établie sous la maison voisine, au moyen de tuyaux inédifiés dans le mur mitoyen, est un droit de propriété, qui peut s'acquérir par prescription, et non pas une servitude qui doit être fondée sur un titre, suivant l'art. 186 de la coûtume de Paris.» (2)

Hierbij kan, vermeen ik, niet te pas gebragt worden het *regt van opstal* van ons, of het *jus superficiei* van het Romeinsche regt. Geene bepaling is mij toch bekend waardoor de superficiarius belet zoude worden een kelder onder het huis te maken dat hij op den verkregenen grond heeft gebouwd.

In den Codex Theodosianus (3) vindt men eene wet, waarin aan hen, die boven de onderaardsche gevangenis

(1) BOURJON, *Droit commun de la France*, aangeh. door TOULLIER, III, n°. 469 *bis*.

Zie ook PAILLIET, ad a. 553, C. C. n°. 2.

(2) Rejet 22 Oct. 1811; SIREY, t. XI. p. 369.

Zie ook ROGRON, a. h. a. MARCADÉ zwijgt hierover.

(3) L. XV, t. 1 l. 9 *de operibus publicis*. «Comperimus super Ergasteria publica, quae ad jus pertinerent civitatis plerosque sibi domos extruxisse. Praecipimus ergo eos inconcusso jure quae aedificaverunt possidere.»

te Alexandrië huizen hadden gebouwd, het rustig genot daarvan verzekerd werd. Dit was echter alleen als uitzondering toegelaten, gelijk uit eene andere wet in denzelfden titel blijkt (1).

Tot hiertoe heb ik, zonder vele aanmerkingen, de verschillende geschrevene wettelijke bepalingen omtrent het onderwerp in die orde trachten voor te stellen, die mij voorkwam het geleidelijkste te zijn en de geschiktste om een algemeen overzigt van het onderwerp te bekomen.

Nu dient de vraag in overweging genomen te worden, welken indruk die wetsbepalingen behooren te maken en welk besluit daaruit te trekken met opzigt tot ons tegenwoordig regt.

De indruk dien, ik meen niet ten onregte, dit alles op mij heeft gemaakt, is, dat hier veel afhangt van de zeden en gewoonten van het volk en den invloed dien zij gehad hebben op de bouworde der huizen aan bijzondere personen toebehoorende. Van de bouworde hangt het immer geheel af of een huis, uit het oogpunt, waaruit het hier wordt beschouwd, voor verdeeling vatbaar zij ja dan neen.

Veel is er geschreven over de deel- en ondeelbaarheid van roerende en onroerende zaken (2). Het is mij voorgekomen, dat vele zwarigheden niet zouden gemaakt zijn, ware er steeds aan gedacht geworden, dat meer

(1) L. 46 eod. «Aedificia privatorum publicis aedibus adhaerentia, *sive superposita*, destrui tollique praecipimus.» De l. 9 Cod. *de aed. priv.* (VIII. 10) spreekt alleen over belendende huizen.

(2) o. a. door JULIUS RUBO, *Versuch einer Erklärung der Fragmente* l. 2, 3, 4, 85 D. de verb. obl. (XLV. 1) *Ueber die Theilbarkeit und Untheilbarkeit der Obligationen nach dem Grundsätzen des Romischen Rechts*, Berlin 1822. In § 4 vindt men daar eenige opmerkingen over de deelbaarheid van zaken. Zie ook PUCHTA, Inst. II, § 222. Mr. VAN BELL, *de ondeelbaarheid der erfdienstbaarheden*, Leiden 1850, bl. 8.

dan ééne verdeeling hier kan gemaakt worden, naar mate van hetgeen het onmiddelijke onderwerp van beschouwing der zaak uitmaakt. ULPIANUS leerde te regt: « *Rei* appellatione et *causae* et *jura* intelliguntur (1); » maar de deelen van de zaak als zaak zijn geheel van andere natuur dan die der regten op de zaak, en behooren afzonderlijk gehouden te worden. Had men dat ingezien, zoo ware niet zoo getwist geworden of vruchtgebruik een deel der zaak was. Het naast aan de waarheid is GAJUS gekomen: « Si reo in fundum obligato fidejussor in *usumfructum* accipiatur: Quaesitum est utrum obligatur fidejussor, quasi in minus, an non obligetur quasi in aliud? nobis in eo videtur dubitatio esse, ususfructus pars rei sit, an proprium quiddam: sed cum ususfructus *fundi jus* est incivile est fidejussorem ex sua promissione non teneri. (2) » PAULUS zegt alleen: « Ususfructus *multis casibus* pars dominii est. » (3)

Waaraan bepaaldelijk bijna niet gedacht schijnt, is dat eene zaak ook voor verschillende verdeelingen vatbaar is, naarmate zij als het zamenstel harer deelen, of met het oog op de bestemming wordt beschouwd. Bijna, zoo niet alle, regtsgeleerden, die ik heb opgeslagen, zien in een huis slechts hetgeen, volgens CORNEILLE, SERTORIUS in Rome zag: (4)

(1) l. 23 D. d. V. S. (L. 16).

(2) l. 70, § 2 D. *de Fidej* (XLVI. 1).

Gevolgd is dit ten deele door PAPINIANUS:... « Ususfructus enim est in jure, *non parte* consistit *emolumentum* rei tamen continet. » l. 66, § 6 D de Leg. II (XXXI).

(3) l. 4 D. *de usufr. et quem ad modum* (VII. 1). ULPIANUS daarentegen te gelijk sprekende van het regt van vruchtgebruik en van overpad zegt: « hae autem *partes non sunt*, non magis quam si quis domum stipulatus accepto ferat caementa, vel fenestras vel parietem vel dirutum. » l. 13, § 2 D. de *acceptil* (XLVI. 4).

(4) SERTORIUS Acte 3, scène 2 in de bekende plaats, die eindigt: « Rome n'est plus dans Rome, elle est toute où je suis. »

. . . . . un vain enclos de murailles.

Spreken zij over de deelen, dan noemen zij slechts de bouwstoffen en schijnen er niet aan te denken, dat die dienen moeten om opene ruimten in te sluiten die het wezenlijke van het huis uitmaken. Wel en teregt, in overeenstemming met het ware beginsel, is begrepen geworden dat de bouwstoffen afzonderlijk niet in de plaats van het toegezegde huis konden treden, maar toch wordt steeds alleen aan die bouwstoffen gedacht.

Om dus te beoordeelen of een huis voor verdeeling *pro diviso* vatbaar is, en hoever zich die kan uitstrekken, ziet men, dat acht geslagen dient te worden op de bouworde, dus of het geschikt is tot voldoend verblijf voor meerderen Kon het toch niet anders verdeeld worden dan dat de een de woonkamers en de andere kelder en keuken bekomt, zoo zullen de deelen niet dat geheel uitmaken dat hier wordt vereischt (1). Tevens moeten hier ook voornamelijk niet vergeten worden de zeden en gewoonten van het land waar het huis zich in bevindt.

Altijd zal er evenwel iets overblijven dat voor geene deeling *pro diviso* vatbaar is; het dak, de trappen, ook soms het onbebouwde erf tot het huis behoorende, ja de hoofdmuren, moeten voor gemeene rekening blijven, omdat allen genot hebben van het geheel dier deelen. Zeer te regt is dan ook door Coquille, in de boven aangehaalde plaats, opgemerkt, dat «à prendre plus la subtilité du droict» hier moet gezegd worden onverdeeld mede-eigendom te zijn.

(1) Zie Puchta, Inst. II, § 222. «Theilen heisst eben aus einem Ganzen mehrere Ganze machen. Daher setzt dieses voraus, dass der Theil auch als ein selbständiges, als ein eigenes Ganzes existiren kann, mit andern Worten dass die Sache überhaupt, und in Beziehung auf diese Theile besonders theilbar ist.»

Voorts blijft Puchta hier natuurlijk op het terrein der Romeinsche regtsgeleerden: hij kent geene onderdeelen van het huis dan de bouwstoffen, en gaat verder uit van het beginsel dat huis en grond één zijn.

Groote moeijelijkheid zal er ook wel altijd overblijven om met eenige juistheid in de wet bepalingen te geven, omtrent het aandeel dat elk der mede-eigenaren zal hebben te dragen in het onderhoud dier gemeen gebleevene deelen. Het Code Civil heeft daarin trachten te voorzien, doch op die bepalingen is vrij wat aan te merken (1) en op een menigte punten is volstrekt geene voorziening te vinden, die dan ook in Frankrijk volgens de plaatselijke keuren en gewoonten moeten geregeld worden.

Bij gebrek aan zoodanige plaatselijke wettelijke bepalingen, is het moeijelijk te zeggen wat gevonnisd zal moeten worden en nog meer wat werkelijk de uitspraak zal zijn, zoo er strijd ontstaat tusschen de mede-eigenaren *pro diviso* van een huis. Zoo nu Asser (2) gelijk heeft met te beweren, dat het doel is geweest om geen noodelooze plaats in het wetboek weg te nemen voor een geval, dat evenwel regtens kan bestaan, zoo mag wel gevraagd worden of het goed te keuren is, dat art. 664 van het Fransche wetboek is weggelaten, zoo onvolledig als het is, en alles aan de beoordeeling des regters, naarmate der bijzondere omstandigheden, overgelaten.

In de geschiedenis der beraadslagingen vindt men onderwijl niets omtrent de beweegreden en het doel dier weglating, en daarom dient het er wel voor gehouden te worden, dat het tegenwoordig burgerlijk regt den gedeeltelijken eigendom, van welken hier sprake, in het geheel niet erkent. Het gevoelen van Asser blijft immers daardoor eene op zichzelf staande en door niets geregtvaardigde gissing.

(1) Zie Toullier, III, n°. 224: «Ces règles ne paraissent pas conformes à l'exacte justice .... mais on a voulu éviter les calculs souvent arbitraires d'une contribution relative.» Zie ook n°. 223 en 225.

(2) In de aangeh. § 376.

Vraagt men evenwel welke de beginselen zijn van ons Burgerlijk wetboek ten opzigte der deelbaarheid van zaken, zoo moet, geloof ik, daarop het antwoord wezen dat in den titel over zaken daarop reeds eene bepaling te vinden is: « Al hetgeen door regt van natrekking tot eene zaak behoort.... maakt een gedeelte der zaak uit. » (1)

Uit de reeds eenmaal hier aangehaalde artikelen, uit den titel van het bezit (2), blijkt het verder, onzes inziens, ten duidelijkste, dat huizen door de wetgevende magt als door hunne natuur ondeelbaar zijn beschouwd. Vooreerst wordt immers, zooals boven reeds is opgemerkt, een huis of gebouw benevens een stuk lands of erf, genoemd als overstaande tegen eene algemeenheid van zaken of regten. Ten tweede kan art. 606 moeijelijk anders worden opgevat, dan dat de regtsvordering altijd kan ingesteld worden zelfs zoo de bezitter in het bezit, van eenig deel slechts, gestoord is geworden. Bij eene tegenovergestelde uitlegging zoude immers de gelegenheid altijd blijven om feitelijk den bezitter te storen zonder tot dadelijke ontruiming te kunnen genoodzaakt worden.

Het spreekt, geloof ik, van zelf, dat door onderlinge overeenkomst van partijen een huis in meerdere deelen ook naar de verdiepingen kan worden gesplitst, welke zwarigheden dit hebben moge in de uitvoering, ook met de kadastrale beschrijving, en welke moeijelijkheden in de gevolgen. Daar immers slechts onverdeelde deelen van eenig onroerend goed met hypotheek kunnen worden bezwaard, zullen de verdeelde deelen van een huis onvatbaar daarvoor worden, hoewel de hypotheek op het geheele huis voor de verdeeling gevestigd, op elk deel voor het geheel overgaat, zoo die deelen in handen van derde bezitters geraken; of op een der deelen

(1) Art. 556 B. W.
(2) Art. 606 en 601.

zoo het huis eerst onverdeeld eigendom was en daarna door de eigenaars gedeeld (1). Bij de beraadslagingen hierover is weder aan geene verdeeling van huizen gedacht. Tot voorbeeld gaf de Regering: indien de hypotheek is gevestigd op eene boerderij met twaalf morgen gronds. (2) Ook voor derden zouden moeijelijkheden kunnen ontstaan. Zoude het b. v. niet soms beweerd kunnen worden dat hij, die zoodanig huis voor alle de eigenaars beheert, jegens allen voor het geheel aansprakelijk moet zijn (3)?

De vraag blijft evenwel of een gedeelte van een huis door bezit, dus zonder den uitgedrukten wil des eigenaars, kan verkregen worden?

Ontkennend moet, geloof ik, ook deze vraag beantwoord worden. Men beschouwe een huis als eene ondeelbare zaak of niet, zooveel is zeker (ingevolge art. 556 (B. W.) dat het altijd als *een geheel*, als *ééne* zaak, zal moeten worden aangemerkt, zoolang het niet feitelijk gedeeld is. Nu vindt men nergens in ons wetboek gewag gemaakt van het bezit van gedeelten van zaken, hoewel uit het zoo even aangehaalde artikel 556 blijkt, dat het niet vergeten is dat eene zaak deelen hebben kan. Integendeel bezit wordt gezegd te zijn «het houden of genieten *eener zaak*.» (4) Bezit wordt verkregen «door de daad van *eene zaak* onder zijne magt te brengen». (5) De bezitter ter goeder trouw heeft het regt: «dat hij den eigendom *der zaak* door middel van verjaring verkrijgt.» (6)

Uit de bepalingen over de possessoire actien is, zoo

(1) Art. 1212, 1209 in fine en 1245 B. W.

(2) Memorie van Toelichting van 13 Maart 1833 bij VOORDUIN IV, blz. 635.

(3) Art. 1848 B. W. *Zaak* beteekent hier zeker *affaire*, niet *chose*. Zie art. 2002 Code Civil.

(4) Art. 585 B. W.

(5) Art. 594 B. W.

(6) Art. 604, 2°. B. W.

ik reeds meen te hebben aangetoond, ook niet anders af te leiden, dan dat stoornis in het bezit, van welk deel der zaak ook, geacht moet worden stoornis te zijn in het bezit der geheele zaak.

Dit is zoo sterk dat er niet aan gedacht schijnt dat een stuk lands of erf, op zich zelf, zeer goed voor verdeeling vatbaar is, en niet alleen uithoofde der natuur der bestanddeelen, maar ook de bestemming in aanmerking genomen.

Hierbij komt nog dat, zooals reeds is opgemerkt, de muren enz. van het huis, tusschen de verschillende eigenaren der vertrekken gemeen moeten blijven. Zal nu hij, die den eigendom van een vertrek door verjaring verkregen heeft, ook daardoor eigenaar naar evenredigheid worden van die ondeelbare gedeelten? Zoo ja, dan zoude dit wel het eenigste geval zijn dat gemeenschappelijke eigendom *pro indiviso* niet door alle eigenaren te gelijk door bezit verkregen wordt. Zoo neen, zoude het onderscheid maken tusschen de regten der medeeigenaars of zij den eigendom door eenen titel of door verjaring verkregen hadden. Door verjaring zoude dan eerder moeten gezegd worden eene soort van erfdienstbaarheid te zijn verkregen. Maar op welken regtsgrond hem dan de verpligting op te leggen om voor zijn deel in de lasten te dragen zoo niet al in de kosten van onderhoud van die onverdeelde gedeelten?

Dit zijn allen vragen, die ik meen dat gemakkelijker te stellen dan te beantwoorden zijn en die aantoonen tot welke practische moeijelijkheden men geraakt, neemt men de mogelijkheid aan van zulk gedeeltelijk bezit.

Hoewel ik erkennen moet op het oogenblik niet in staat te zijn van wet of schrijver te kunnen aanvoeren, meen ik toch dat het beginsel moeijelijk kan worden betwist dat buiten den wil der tegenpartij alleen zoodanig regt door bezit verkregen kan worden, dat door de wet

uitdrukkelijk als kunnende bestaan wordt opgenoemd. Verjaring van dertig jaren zal zeker door den houder van een gedeelte van een huis tegen den eigenaar kunnen worden ingeroepen. Doch niet omdat hij zoolang bezeten heeft. Hij behoeft alleen in dat geval te bewijzen dat de tegenpartij voor dertig jaren reeds hetzelfde regt had om de vordering in te stellen. Door die verjaring verkrijgt de houder immers geen regt, maar wordt alleen bevrijd van de verpligting om op de ingestelde vordering iets anders te doen dan zich op verjaring te beroepen (1).

Om daarentegen door eene verjaring van twintig jaren, dat is eene gegrond op bewezen bezit ter goeder trouw, tot den eigendom van zaak of regt te kunnen geraken, zal wel een eerste vereischte aanwezig moeten zijn: dat de zaak of het regt door de wet als voor afzonderlijk eigendom vatbaar erkend wordt. Hoe zal de houder toch kunnen beweren ter goeder trouw te hebben bezeten, (dat is, zich ingebeeld te hebben dat hij eigenaar was), zoo de wet (die hij geacht wordt te kennen) van zoodanig eigendom niet spreekt, ja, door het weglaten der bepaling van het vorige regt, toont daarvan in het geheel niet meer te willen weten? Verjaring van dertig jaren is een der wijzen waarop eene verbindtenis te niet gaat. Dit is dus de regel. Verjaring van twintig jaren door bezit ter goeder trouw, kan wel niet anders dan als eene uitzondering daarop (ook als eene exceptieve afwijking van het eigendoms regt) worden beschouwd. Daarom ook moet die bepaling strikt worden uitgelegd en vooral niet worden toegepast op het houden van zaken, die voor geen afzonderlijken eigendom uit kracht der wet vatbaar zijn.

Volgens deze beschouwing zoude in Frankrijk eene geheele verdieping van een huis, in Sardinië zelfs een gedeelte eener verdieping, maar hier te lande geen

(1) Zie art. 2004 en 2000 verg. met art. 1317 laatste al. B. W.

enkel deel vatbaar zijn om door verjaring verkregen te worden.

Het bovenstaande hoop ik dat genoegzaam zal bevonden worden om aan te toonen van welk gewigt dit onderwerp is en te doen zien, dat *in concreto* de denkbeelden daaromtrent verre zijn van tot een zelfs eenigzins bevredigenden staat van ontwikkeling te zijn gekomen; grootendeels omdat te weinig nog er aan is gedacht om de feiten, die het werkelijke leven aanbiedt, in algemeene begrippen zamen te vatten. Elk, dien het bewust is, dat een geval van dezen aard bestaat, zoude dus de wetenschap groote dienst bewijzen door het bekend te maken met alle de omstandigheden, die het klasseren zoude kunnen gemakkelijk maken.

Eene vraag blijft mij evenwel nog over, naar aanleiding van de aanmerking die de meeste regtsgeleerden, die ik over de zaak sprak, dadelijk maakten. Zij meenden dat het een groot verschil opleverde of het deel der verdieping, waarop bezitregt werd beweerd, gelijk was met den beganen grond of niet. De grond, het erf, redeneerden zij, is altijd vatbaar voor bezit en daar een stuk gronds altijd deelbaar is, kan ook dat door de buitenmuren van een huis is ingesloten door langdurig bezit in eigendom verkregen worden. Dat bezit strekte zich, volgens hen, evenwel naar boven niet verder uit dan tot de zoldering van het vertrek dat door den houder betrokken was.

Of er niet meer dan eene inconsequentie in dit gevoelen zoude zijn aan te wijzen, mag wel gevraagd worden. Indien hier voornamelijk gelet moet worden op den grond, en die grond door verjaring in eigendom kan worden verkregen, waarom zoude dan de bezitter ook niet tevens den kelder die er onder, en den zolder die er boven is, verkrijgen? En is het niet zoo zeer de grond,

die verkregen wordt, maar het vertrek, wat doet het er dan toe of dit vertrek met den beganen grond gelijk zij of niet.

Moet dit uit art. 656 Burg. Wetboek volgen, dan mag men wel zeggen: *summum jus*, *summa injuria.*

Ik laat daar de algemeene opmerking, dat de indringer het huis veel meer in waarde doet verminderen dan het door hem aan den eigenaar onttrokken gedeelte zelf waard is. Maar het is ook zeer onpractisch een stuk grond, binnen de buitenmuren van een huis, met een onbebouwd erf gelijk te stellen, en te meenen dat het er niet toe kan doen of er een onbetwiste eigenaar is van het grootste gedeelte van het huis. Is immers eens het huis gezet, dan heeft het erf eene bestemming gekregen, die het aan het huis, om zoo te zeggen, ondergeschikt of dienstbaar maakt. Is nu het huis een ondeelbaar geheel (zoo ik meen boven te hebben aangetoond dat het zijn kan en hier te lande ook is), dan moet het erf het ook wezen.

Zoodanige practische, en daarom ook echt theoretische beschouwing der zaak heeft geleid tot eene bepaling in de bovenaangehaalde keur van Haarlem:

Art. VI. «Een ygelijk behoort ook 't Erf alleen tot buyten zijn Muur, zo verre als de Nooten of Steenen, van ouds daer inne gemetseld gestaen hebbende, uytstecken, gelijk een yder toekomt 't Erf, zo verre zijn Osingdrop is vallende.»

Hier wordt dus niet geredeneerd van de bewijsbare uitgestrektheid van den eigendom van het erf tot dien van het huis; maar omgekeerd. Is het uitgemaakt, aan wien huis of erf in het algemeen toebehoort, dan volgt daaruit dat het erf buiten de muren denzelfden eigenaar toekomt, voor zoo verre hij het noodig heeft om gerust en aangenaam genot van zijn eigendomsregt te hebben.

In de reeds aangehaalde plaats uit de Coutume du

Vermandois is dan ook verjaring noch van boven-, noch van onderverdieping toegelaten: « ne peut être le dit dessus ou dessous prescrit par quelque tems que ce soit et fût de cent ans. »

Bijdrage tot beantwoording der vraag: Zijn er regtsgevolgen aan het boek of schuldregister van iemand, die geen koopman is, in diens voordeel toe te kennen?

Eene proeve tot verklaring van het slot van art. 1918 *B. W. bijzonder in verband met het visiteboek van eenen geneesheer, in leven of overleden*, door Mr. Jeronimo de Vries Jzn., kantonregter te Amsterdam.

« Exemplo perniciosum est, ut ei scripturae « credatur, qua unusquisque sibi adnotatione « propria debitorem constituit. Unde neque fis- « cum, neque alium quemlibet ex suis subno- « tationibus debiti probationem praebere (posse) « oportet. » —

L. 7. *Cod. de Probatt.*

« Instrumenta domestica, seu privata testatio, « seu adnotatio, si non aliis quoque adminiculis « adjuventur, ad probationem sola non suffi- « ciunt. »

L. 8. *Cod. eod. tit.*

Nog herinner ik mij den tijd, toen ik, na de studie aan het Amsterdamsch Athenaeum, lid was van een Juridisch zoogenaamd Dispuut-gezelschap «*Cures quod audis*», als student te Leiden. Het was daar altoos moeijelijk een *casus* zoodanig te *fingeren*, dat het werkelijk als uit het leven en de praktijk gegrepen was: het feitelijke was zoo bezwaarlijk naar eisch en volledig te verzinnen; het dispuut liep doorgaans, door dat gemis der wezenlijkheid, over de

juridike vraag alléén. Ik heb het daarom zoo goed kunnen begrijpen, hetgeen ik eens van eenen Amsterdamschen Hoogleeraar vernam, tijdgenoot aldaar mijner studien, dat hij bij 't aanvaarden van den leerstoel, dien hij thans bekleedt in het vak der geneeskunde, zich dit ééne daarbij bedong, dat men hem zou toestaan, de ziektegevallen in het gasthuis gelijk vroeger té mogen *blijven* waarnemen en behandelen, als voor hem van onschatbare waarde bij zijne collegien als professor. Zou het in het vak der regtsgeleerdheid wel anders zijn? Immers de beste weg, om tot de uitlegging en toepassing der wetten te geraken, zal steeds gelegen zijn in de aanleiding, die men daartoe vindt (en zich moeijelijk verzinnen kan), bij de beslissing van eenig zich werkelijk voordoend geval in het dagelijksch leven — van eenig ontstaan geschil, waardoor de regter of advocaat geroepen wordt de wet op dat geval te verklaren en haar daaraan te toetsen, terwijl dan tevens van uit het speciale geval tot een meer algemeen gezigtspunt kan worden opgeklommen. Het is die weg en die geschiedenis van het *corpus juris*, welke daarom het Romeinsche regt van zoo onschatbare waarde maken. Daarvan uitgaande, is het dan ook mijn tegenwoordig doel, de aan het hoofd van dit opstel geplaatste regtsvraag in verband te beschouwen met het geval, dat ook tot dit onderzoek aanleiding gegeven heeft. De erfgenaam, namelijk, van een geneesheer dagvaardde iemand, welken die geneesheer behandeld had, tot betaling van een zeker getal visites; de gedaagde erkende door dien geneesheer behandeld te zijn, maar beweerde, dat hij een minder getal visites genoten had dan men vorderde, waarvan hij aanteekening gehouden had en dat hij den geneesheer bij eene laatstvoorgaande rekening slechts 50 cent de visite voldaan en deze hem daarvoor gequiteerd had, terwijl men nu de visites tegen 60 cent berekend had. De erfgenaam beriep zich nu op

het visiteboek van den overleden doctor, met aanbod dat boek te beëedigen, terwijl de wederpartij dit wraakte en beweerde met zijn aanbod, om het getal der visites, die hij erkende, met 50 cent te voldoen, te kunnen volstaan.

Nu ontstond de vraag, die zich zeker dikmaals zal voordoen, hetzij de doctor zelf de actie instelt, of zijne erven of regtverkrijgenden dit doen: wat is in zoodanig geval regtens te beslissen? Zoo men naar de billijkheid oordeelt, en alzoo meer *de jure constituendo* dan *de jure constituto* spreekt, is die vraag en de oplossing er van, niet zonder belang, in het dagelijksch leven. Aan den éénen kant toch staat het te vreezen, dat een geneesheer meer visites opteekent, hetzij opzettelijk of bij vergissing, dan er werkelijk door hem aan den patient gebragt zijn; aan den anderen kant, is het nog meer te duchten, dat de patient stoutweg in zijn eigen belang een groot aantal visites, tegen de waarheid aan, ontkennen zal; in beide gevallen zou er willekeur ontstaan, die het wenschelijk is te weren. Nu geloof ik, dat, wanneer de geneesheer nog *in leven* is, en wanneer de behandeling van den patient door dien geneesheer in 't algeméén door den patient erkend is, de regter den geneesheer, waar het pas geeft, den eed, ambtshalve, wel zou *kunnen* opleggen, indien partijen zelve den beslissenden eed niet opdragen of een verhoor op vraagpunten verzoeken, (eene bevolene verschijning van partijen voor den regter zou ten dezen mede dienstig kunnen zijn); en wat de boekhouding des geneesheers betreft zal deze het hier doorgaans wel van het boeken of aanteekeninghouden door den patient, in accuratesse winnen. Men zou ook misschien kunnen beweren, dat de patient zich aan de goede trouw van den docter heeft overgegeven, toen hij hem de behandeling zijner ongesteldheid toevertrouwde, en dat een doctor, om zich voor verliezen vrij te waren in zijn vaak moeijelijk bedrijf,

zich toch bezwaarlijk elke visite vóóruit of dadelijk kan laten betalen. De stand, dien een geneesheer in de maatschappij bekleedt, zal doorgaans vorderen, dat, zoo hier vermoeden geldt, dat vermoeden moet pleiten in diens voordeel. Maar, is de doctor *overleden*, zoo zal de eed aan zijne erven of regtverkrijgenden, die dikmaals niet met hem in dagelijksche betrekking stonden, hoogst bezwarelijk kunnen worden opgelegd, en nu ambtshalve den patient dien eed, het zij bevestigender-, het zij ontkennender-wijze, op te leggen, is evenzeer te ontraden, daar de eed, hoezeer altoos noodzakelijk in de trits der bewijsmiddelen bij elke wetgeving, nogtans wegens zijn gewigt in betrekking tot het geweten en de goddelijke straf van den moedwilligen leugen toch nimmer dan met de meestmogelijke omzigtigheid dient aangewend te worden. Het belang komt hier te zeer in strijd met de waarheidsliefde.

Zoo zal dan, vóóral indien de doctor overleden is, het boek door hem gehouden, het visite-boek, waar er verschil is ten aanzien van het getal der gedane visites, doorgaans worden ingeroepen tot staving der vordering en alzoo eene rol vervullen in het regtsgeding. En nu komt men daardoor tot een ruimer gezigtspunt, tot een algemeener punt van beschouwing, toepasselijk zoowel op het register van eenen doctor, als op dat van ieder ander, die geen koopman is, namelijk de vraag: Welke is de beteekenis van het laatste lid van art. 1918 B. W., dat wij, tot duidelijker verklaring van wat wij bedoelen, in zijn geheel hier willen afschrijven:

«Registers en huisselijke papieren *leveren geen bewijs* «*op ten voordeele van dengenen, die dezelve geschre-* «*ven heeft;* zij strekken tot bewijs *tegen hem:*

«1°. In alle de gevallen waarin die stukken stellig «melding maken van eene ontvangene betaling;

«2°. Wanneer zij uitdrukkelijk melding maken dat

«de aanteekening geschied is om een gebrek in den «titel aan te vullen, ten behoeve van dengenen te wiens «voordeele zij eene verbindtenis aanduiden.

«*In alle andere gevallen, zal de regter daarop zoo-*
«*danig acht slaan als hij zal vermeenen te behooren.*»

De cursijf gedrukte woorden van het artikel vorderen hier vooral de aandacht.

Men vraagt nu aanstonds, is het boek, register, schuldregister van iemand, geen koopman zijnde, *in geen geval* een wettig bewijsmiddel *ten voordeele* van hem, van wien het afkomstig is, dan wel, kan het nogtans *in sommige gevallen*, óók in het *voordeel* van dezen, den regter dienen, om de waarheid te leeren kennen en zijne beslissing daarop in eenige mate te gronden?

Wij voor ons gelooven, dat het boek van den geneesheer, of van iemand, die geen koopman is, nimmer in zijn vóórdeel als bewijs, als *titre*, moet of kan aangenomen worden; maar dat het *kan* aangenomen worden, naar des regters bescheidenheid, om naast en met andere bewijsmiddelen toch eenig regtsgevolg er aan toe te kennen, overeenkomstig dus ons motto uit den Codex.

Hier komt al dadelijk in aanmerking de uitlegging, die men aan de slot-alinea van art. 1918, in verband met den aanhef er van, geven moet. Slaat het laatste lid van dat art.: *In alle andere gevallen* enz. alléén op de beide voorgaande alinea's 1°. en 2°., zoodat die registers nimmer, ook in overige dan in die beide gevallen, anders dan *tegen* hem, die ze geschreven heeft, in regten dienen kunnen, — dan wel, derogeert dat slot aan den aanhef, zoodat het den regter vrijstaat in sommige gevallen op die registers wel acht te slaan tot bewijs, ook *in 't voordeel* van hem, die ze geschreven heeft?

Indien men den gang, het verband, het beginsel in

't algemeen nagaat, dat de wetgever zich heeft voorgesteld, dan zeker zou men ontkennend moeten antwoorden, den regel toepassende, ook in ons Burgerlijk Wetboek, zelfs bij het boek van den koopman, gehuldigd, en althans, hoezeer met enkele uitzonderingen ook dáárbij, met toch zeer veel omzigtigheid in acht genomen: « *dat niemand zich zelven eenen titel scheppen* en daardoor eenen anderen tot zijnen debiteur maken kan. »

In de eerste plaats echter leze men het artikel-zelf onbevooroordeeld, ook in verband met den geheelen titel *Van Bewijs*, vergelijke daarmede dien van het Wetboek van Koophandel en de wetsbepalingen der Fransche Codes, zoo zal men gewis het zekerst gaan. En toch in de tweede plaats zal hier ook moeten geraadpleegd worden, welke meening anderen voorstaan en welk licht de geschiedenis, en beraadslagingen over dat artikel in de Tweede Kamer, daarover zouden kunnen verspreiden.

Bij het Fransche regt, dat hier te lande gold, bestond er omtrent het door ons gestelde punt wel eens twijfel; daarenboven *komt het laatste lid van art.* 1918 *van ons tegenwoordig B. W. niet voor in art.* 1331 *C. Civ.*, luidende voor 't overige evenzoo als dat artikel.

Art. 1331. «*Les registres et papiers domestiques ne « font point un titre pour celui qui les a écrits. Ils font « foi contre lui*, 1°. dans tous les cas où ils énoncent « formellement un paiement reçu; 2°. lorsqu'ils contiennent « la mention expresse que la note a été faite pour suppléer « le défaut du titre en faveur de celui au profit duquel « ils énoncent une obligation. »

Rogron teekent bij dat artikel aan: « Du reste, dans tous *ces cas*, ces papiers font *preuve complète;* mais ils ne sont pas sans quelques effets, même dépourvus de ces formalités; le juge peut en faire résulter des présomptions (art. 1353): ils peuvent servir de commencement

de preuve par écrit, afin de faire admettre la preuve testimoniale.» (art. 1347).

Opmerkelijk is het, dat, hoezeer wij te vergeefs eene regterlijke uitspraak gezocht hebben over eenig gerezen geschil ten aanzien der toepassing van art. 1918 B. W. betreffende vooral het laatste lid, hier door ons behandeld, daarentegen art. 1331 Cod. Civ. bij twee arresten van den Hoogen Raad onlangs zijne uitlegging gevonden heeft. Men zie daartoe v. d. Honert, *Verzameling v. Arresten*, *Gemengde Zaken*, 1850, D. VIII. bl. 385, conclusie van den Proc.-Gen. en arrest van 6 April 1849; en nog zeer onlangs een dergelijk arrest van den Hoogen Raad van 16 Januarij 1852, *Weekblad van het Regt* n°. 1327.

En nu voorts de geschiedenis onzer Nederlandsche Wetgeving.

De regel: *nemo sibi titulum creare potest* bleef steeds in volle kracht, zoo als het Romeinsche regt dien huldigde; zoo was dit in het Fransche Regt, zoo bleef het bij ons Nederlandsche Regt.

Dat de laatste alinea van art. 1918 B. W. niet spreekt over het bewijs *voor*, maar alleen over het bewijs *tegen* den auteur der dáár bedoelde registers, kan ons, naar ik meen, al dadelijk blijken, wanneer wij er op letten, dat die alinea is ontleend aan het Ontwerp van het Burg. Wetboek van Kemper, van het jaar 1820, art. 3330. Het artikel is dáár zoodanig geredigeerd, dat aan de gegrondheid der interpretatie, die wij voorstaan, niet te twijfelen schijnt, vooral wanneer men het onmiddelijk volgende art. 3331 vergelijkt. Ik schrijf beide artikelen hier af — het aan den lezer zelven overlatende, om de argumenten op te merken, die daaruit voor onze interpretatie kunnen geput worden.

Art. 3330. «Bijzondere geschriften, brieven of aantee-«keningen van particuliere personen, leveren geen bewijs

« op ten voordeele van dengenen, die dezelve geschreven « of gemaakt heeft, doch dezelve leveren *in sommige* « *gevallen* bewijs op ten zijnen nadeele, als:

1°. « Wanneer degeen, die zoodanig stuk vervaardigd « heeft, uitdrukkelijke melding heeft gemaakt, dat het « verschuldigde hem is voldaan;

« 2°. Wanneer dezelve daarbij uitdrukkelijk heeft ver- « meld, dat dit zijn geschrift dienen moest, om van eene « met een ander aangegane verbindtenis, welke anders « niet had kunnen bewezen worden, alzoo te doen blijken.

« *In andere gevallen* wordt de beoordeeling aan den « regter overgelaten. »

Art. 3331. « *De regel in 't begin van het vorige artikel* « *opgegeven*, lijdt eenige uitzondering, wanneer de brie- « ven of bijzondere geschriften een gedeelte uitmaken van « eene wederzijdsche correspondentie, over eenige behan- « deling (1), of ook vervat zijn in een boek of register, « waarin dagelijks, naar de orde van dagteekening, alle « brieven over handelsverrigtingen geboekt worden.

« *In deze gevallen kunnen dezelve als bewijs in aan-* « *merking genomen worden, mits de deugdelijkheid* « *daarvan met eede wordt bevestigd.* »

Tot dusverre het Ontwerp van Kemper. Men ziet, dat het de interpretatie, zoo als wij haar huldigen, bevestigt. Want als men hier de laatste alinea van art. 3330 van het bewijs *ten behoeve* des houders verstaat: dan wordt art. 3331 (vóóral in zijne tweede alinea) overbodig en zonder zin.

En wat leveren thans de beraadslagingen op over ons Burgerlijk Wetboek?

Voorduin opslaande, V, bl. 492 en 493, lezen wij daar:

(1) Men vindt hier het woord « behandeling » op eene zóó vreemde wijze gebruikt, dat men welligt aan een schrijffout zal denken. Intusschen het is geen schrijffout, want het staat zoo in den authentiken tekst.

«V. (aan 't slot). Men vestigde in de 4de afdeeling de aandacht op het laatste alinea van het tegenwoordig art. 1918, waarbij de bewijskracht van de aldaar bedoelde stukken, aan 's regters oordeel is overgelaten, en vroeg, «of na het onderwerpelijk artikel (1919) niet eene bepaling, in dien geest opgesteld, noodig zoude zijn, houdende, «dat *onregelmatig* gehouden koopmansboeken, *tegen* den koopman die dezelve houdt en aanwendt, bewijs opleveren. Het tegendeel (zeide men) zou nu uit dit artikel (1919) volgen, en dit schijnt echter de bedoeling niet te zijn, gelijk ook daarvoor geene reden bestaat.»

«VI. Bij de nieuwe redactie werd voorgedragen, zooals later bepaald is bij art. 7 der wet van 15 Junij 1833 (*S. B.* N°. 50):

. . . . . .

3°. Dat een derde lid zoude worden bijgevoegd, luidende:

«Koopmansboeken niet rigtig gehouden, kunnen «echter tot bewijs strekken tegen den koopman.»»

«VIII. In het verslag der centrale afdeeling van 12 Junij 1833, zeide eene afdeeling, «dat men gaarne «in het bijgevoegde lid (aant. VI, 3°) lezen zoude: «*tegen den koopman* VAN WIEN DEZELVE AFKOMSTIG «ZIJN.»»

Bedriegen wij ons niet, dan blijkt reeds uit deze aanteekeningen van den Heer VOORDUIN, in haar geheel verband, dat de beraadslagingen der Tweede Kamer onze meening bevestigen, dat namelijk aan registers, boeken en schuldregisters van geen koopman, nimmer eenige bewijskracht en althans zeker geene kracht van *schriftelijk bewijs*, dan alléén tegen hem van wien zij afkomstig zijn, kan worden toegekend, en alzoo in geen geval tot diens voordeel of ten bate zijner regtverkrijgenden, zoo als dan ook de Heer NICOLAÏ,

over deze materie sprekende (VOORDUIN, t. a. p., bl. 491), al dadelijk in zijne rede den regel vooropstelde: « *Il est un principe généralement admis, et d'après* « *lequel personne ne peut se faire un titre à soi-* « *même,* » waarvan hij voorts de uitzondering voor koopmansboeken onder zekere voorwaarden omschrijft.

Vóóral echter worden wij in onze gemelde opvatting versterkt door den aanhef aant. V. voorschreven, waaruit blijkt, dat er alléén gewaagd werd (en alzoo art. 1918, slot, in dien zin alleen moet worden opgevat) te weten van het overlaten aan 's regters oordeel der bewijskracht van de aldaar bedoelde stukken, *in dien geest*, dat zij ook in andere gevallen dan bij art. 1918, 1°. en 2°. vermeld, *tegen* den auteur dier stukken bewijs opleveren; nimmer derhalve, blijkens den algemeenen uitdrukkelijken regel in den aanhef van datzelfde artikel, ten voordeele van dengenen, die dezelve geschreven heeft; evenzeer immers, als dit beginsel zonder uitzondering, blijkens de letter en den geheelen geest der wet en ook blijkens de beraadslagingen is aangenomen bij niet rigtig gehouden koopmansboeken, art. 1919 slot, moet dit *a fortiori* te meer gelden van zoodanige boeken, welke van geen koopman afkomstig zijn.

Zoover wat de beraadslagingen bij de Tweede Kamer betreft.

Als overgang laten wij hier volgen betgeen in het nagelaten werk van Mr. C. ASSER, *Het Ned. Burg. Wetb. vergel. met het Wetb. Napol.*, § 878, bl. 594, voorkomt, omdat deze schrijver als 't ware een midden tusschen de *Motiven* der wet en het gevoelen der regtsdoctoren uitmaakt, zijnde lid en secretaris geweest der Commissie van Redactie der Nationale Wetgeving: wij schrijven zijne woorden hier enkel af, aan den lezer latende, daaruit het resultaat te trekken, het zij ten voor- het zij ten nadeele onzer thesis.

«In art. 1918, overeenstemmende met art. 1331 van het Fransche Wetboek, zal men den regel aantreffen dat registers en huisselijke papieren geen bewijs opleveren ten voordeele van dengenen die dezelve geschreven heeft; doch dat in twee gevallen, bij de wet opgegeven, die stukken tegen hem bewijzen.

«Men heeft echter bij het slot van dat artikel aan des regters bescheidenheid overgelaten, om in alle andere gevallen daarop zoodanig acht te slaan, als hij zal vermeenen te behooren.»

Raadplegen wij nu een en ander regtsdoctor ten aanzien onzer Nederlandsche wetgeving van het burgerlijk regt.

Wij kiezen hiertoe het werk van Mr. A. DE PINTO, *Handl. tot het Burg. Wetb.*, 3e druk, 1849, IIe ged., bl. 624, § 1145, waaraan wij veel waarde hechten, omdat het niet alleen met gezond verstand en doorgaans met veel helderheid, *con amore*, geschreven is, maar tevens naar de uitgebreide practijk en ijver van dien schrijver het resultaat is van een veelzijdig onderzoek, getoetst aan de veelvuldige behandeling van regtszaken.

De schrijver laat zich dus omtrent art. 1918 uit:

Na vooropgezet te hebben in eene vorige §, dat registers en huisselijke papieren geen bewijs opleveren ten voordeele van hem, die ze geschreven heeft, wel tegen hem, versterkt hij dit door het een algeméén beginsel van regten te noemen, dat niemand zich-zelven eenen titel scheppen kan: *exemplo perniciosum est, ut ei scripturae credatur, qua unusquisque sibi adnotatione propria debitorem constituit. L. 7. C. de prob.*

«In alle andere gevallen, zoo vervolgt hij, moet de regter daarop zoodanig acht slaan, als hij zal vermeenen te behooren, art. 1918; namelijk, in alle andere gevallen, wanneer die registers of papieren worden ingeroepen *tegen*, niet wanneer zij *voor* den schuldenaar worden ingeroepen; de regel, dien het art. op den voorgrond stelt, is, dat

huisselijke papieren en registers niet bewijzen ten voordeele van hen, die ze geschreven hebben; en die regel zou geheel worden omvergeworpen, wanneer het in ieder geval, waar men zich daarop *in zijn voordeel* beroept, aan den regter was overgelaten daarop zoodanig acht te slaan als hij vermeent te behooren en derhalve ze aan te nemen als bewijs. De zin is geen andere dan deze, dat in de twee gevallen, vermeld in de vorige §, die stukken door de wet zelve als bewijs worden erkend, en derhalve door den regter *moeten* worden aangenomen als bewijs; doch dat dit in alle andere gevallen, wanneer men zich daarop beroept *tegen* den schuldenaar, afhangt van omstandigheden, die worden overgelaten aan de bescheidenheid van den regter.»

Ofschoon nu door deze laatste zinsnede wegens de gebezigde woorden «*tegen* den schuldenaar» men in de meening zou kunnen verkeeren, dat de Heer DE PINTO oordeelt, dat de regter bijv. het schuldregister, van eenen geneesheer afkomstig, waarop deze zich beroept tegen zijnen schuldenaar, zou *kunnen* aannemen als bewijs, naar omstandigheden; zoo geloof ik echter uit hoofde van het geheele redebeleid des schrijvers t. a. p., gerustelijk te mogen stellen, dat dit de meening niet is, maar hij integendeel ons gevoelen voorstaat, en dat het woord «schuldenaar» alleen gebezigd is wegens een ander *casus*, dat deze Heer zich daarbij voorstelde: te weten: zoodanig geval bijv. dat, omgekeerd, de geneesheer door zijnen schuldeischer wierd aangesproken, dat namelijk, alsdan het huisselijk register van dien geneesheer, waarin vermeld stond, dat hij van dien schuldeischer zekere som ter leen ontvangen had, naar omstandigheden *tegen* dien geneesheer als *schuldenaar* door den regter zou kunnen aangenomen worden, om er op acht te slaan. En alzoo zou de Heer DE PINTO het niet wraken, indien men even goed bij hem lezen wilde, tegen

den *schuldeischer*, als tegen den *schuldenaar*, al naar gelang men zich zeker *casus* voorstelt; anders toch zou er contradictie zijn; beter en ondubbelzinniger had het geluid, als de Heer DE PINTO in plaats van: *tegen den schuldenaar* de woorden had gebezigd: *tegen hem van wien ze afkomstig* — of: *door wien zij geschreven zijn.*

Wij hebben thans naar vermogen nagegaan, wat de lezing in de eerste plaats van het art. 1918 B. W. zelf, aan de hand geeft ter beantwoording van de vraag: of registers en boeken van geen koopman kracht van bewijs, van volledig bewijs, van schriftelijk bewijs, als *titre* kunnen hebben volgens onze Nederlandsche Wetgeving; wij hebben hierop een ontkennend antwoord gegeven, op grond van het verband van dat art. met den geheelen titel *Van Bewijs*. Wij hebben dit gevoelen trachten te bevestigen door de geschiedenis onzer Burgerlijke Wetgeving, inzonderheid het Ontwerp van KEMPER, en de Beraadslagingen, bij VOORDUIN opgeteekend, zoo mede uit de vergelijking met het Fransche Regt, en de gevoelens der nieuwere regtsdoctoren.

Wij zouden ons gevoelen nog kunnen versterken door de overweging, dat het geheele stelsel van koopmansboeken-bewijs, reeds *exceptionneel* is en dus van strikte toepassing — nog te meer, wanneer er geen koopman met zijne boeken tegen overstaat, welke met die des eischers *gecontrôleerd* kunnen worden. *En* omdat men die *contrôle* mist, *én* omdat de doctor, of ander schrijver der boeken en registers, geen koopman is, moeten de artikelen, die het koopmansbewijs eenigzins als *imiteren*, zeer *strikt* worden opgevat.

Al wat wij hier, uit een meer algemeen oogpunt, omtrent registers van geene kooplieden, hebben opgegeven, geldt dus ook omtrent het visite-boek van eenen geneesheer.

Thans gaan wij over tot een tweede deel onzer beschouwing, te weten: zoo al niet huisselijke registers in art. 1918 gemeld, in 't vóórdeel van hem, van wien zij afkomstig zijn, immer eenige kracht van *bewijs*, als *titre*, als *schriftelijk bewijs*, kunnen hebben, — volgt daaruit nu evenwel, dat de regter uit zoodanig boek ook zelfs geen *vermoeden* zou mogen ontleenen, noch daaraan eenig regtsgevolg hoegenaamd ten voordeele van hem wien zij afkomstig zijn ooit zou kunnen toekennen?

Bij de beantwoording dezer vraag kunnen wij het voorbeeld van het doctors-visite-boek meer direct bij ons onderzoek opnemen dan dit in het eerste deel onzer beschouwing het geval was, te meer, omdat men daarover weinig — voor zoover ten minste ter onzer kennis gekomen is — gehandeld vindt, althans ten opzigte van het Nederlandsche thans vigerend Burgerlijk Regt. Ja, in het voor 't overige wèl geschreven *Specimen Juridicum Inaugurale* van Mr. Johannes Jäger te Amsterdam, *de Vinculo juris inter Medicum et Aegrotantem*, Amst. 1850, komt daaromtrent niets voor; wèl heeft de schrijver zich over de begrooting van het *honorarium*, het Tarief enz. uitgelaten, maar niet over de middelen van bewijs.

Wij zagen reeds, dat Rogron, het gevoelen waarschijnlijk mededeelende van andere Fransche regtsdoctoren, eene meening voorstaat, die tot bevestigende beantwoording der hier door ons gestelde tweede regtsvraag leiden moet. En inderdaad wij zijn het daarmede ééns.

Wij vinden die bevestigende beantwoording der vraag, wat ons betreft, niet in art. 1904 B. W., waar het luidt:

«Schriftelijk bewijs *geschiedt door authentieke of*
«door onderhandsche geschriften.»

Noch ook in art. 1911:

« *Als onderhandsche geschriften worden aange-*
« *merkt onderhands geteekende akten, brieven, regis-*
« *ters, huisselijke papieren en andere schriften welke*
« *zonder tusschenkomst van eenen openbaren ambte-*
« *naar zijn opgemaakt.* »

Noch ook in:

Art. 1912. « *Een onderhandsch geschrift, hetwelk*
« *erkend is door dengenen tegen wien men zich daarop*
« *beroept, of hetwelk op eene wettige wijze voor*
« *erkend wordt gehouden, levert, ten aanzien van*
« *de onderteekenaars, en derzelver erfgenamen en*
« *regtverkrijgenden, hetzelfde volledig bewijs op als*
« *eene authentieke akte, en de bepaling van artikel*
« 1908 *is op gelijke wijze daarop toepasselijk.* »

Wij achten dat deze artt. hier niet in aanmerking komen. Maar men zou toch, daar het uit de beraadslagingen, door Voorduin aangeteekend t. a. p., ad art. 1912, Dl. V, bl. 478, n°. IV, blijkt, dat hetzelve ook op *ongeteekende* stukken doelt, kunnen meenen, dat er in het visiteboek bijv. van een doctor een middel van bewijs voorhanden is; ik geloof echter, dat, — al wordt ook het boek van den geneesheer door den patient *erkend* — dan nog dit artikel niet kan worden ingeroepen, en het hier alle toepassing mist. Te weten, art. 1912 heeft blijkbaar alleen het oog op geschriften, 't zij dan geteekend 't zij ongeteekend, *die afkomstig zijn van dengenen tegen wien men er zich op beroept:* en dat is hier, immers in onze casus-positie, boven vermeld, het geval niet. Maar daarenboven moet men wél in 't oog houden, dat onderhandsche geschriften volgens de laatst aangehaalde artt., alleen als schriftelijk bewijs gelden *in zooverre* dit nader bij art. 1918 is aangeduid, namelijk wanneer zij tegen dengene getuigen, van welken zij afkomstig zijn.

Maar kan dan het register als onderhandsch geschrift, kan het boek van eenen niet-koopman, van eenen geneesheer, volstrekt in 't voordeel van zijnen auteur, erven of regtverkrijgenden, geen regtsgevolg hoegenaamd hebben?

Wij gelooven dit, gelijk wij reeds te kennen gaven, zóó streng *niet* te moeten opvatten.

Art. 1918 kan ons niet obsteren. Daar is slechts sprake van *schriftelijk bewijs*, *titre;* daar is slechts sprake van hetgeen de regter *moet* of *kan* aannemen als volledig of aanvankelijk, gedeeltelijk, begin van bewijs; maar hoe strikt wij dit ook, in verband vooral van het exceptioneel koopmansboek-bewijs, dáár willen opvatten: het is daarom onze meening niet, dat het onderhandsche geschrift, het huisselijk register, het visiteboek van eenen doctor, in 't geheel geen regtsgevolg hoegenaamd zou kunnen hebben.

Om die meening te verklaren en te bevestigen voeren wij het volgende aan.

Art. 1959 laat ook als bewijsmiddel vermoedens gelden, niet op de wet zelve gegrond, geene *praesumtiones juris et de jure*, zelfs niet *praesumtiones juris* alléén, maar ook andere, zoogenaamde *praesumtiones judicis*.

Wij nu gelooven, dat er gevallen denkbaar zijn en zelfs menigvuldig kunnen voorkomen, waarin huisselijke registers, inzonderheid het visiteboek van eenen doctor of ander — geen koopman zijnde — tot zoodanig vermoeden bij kan dragen en alzoo het bewijsmiddel, *aliunde* verkregen, stijven, *corroboreren* kan. *Vermoeden* is een *feitelijk* begrip. Alle *bekende* daadzaken, die eene *onbekende* daadzaak waarschijnlijk maken, kunnen door den regter als *vermoedens* gebezigd worden: artt. 1952 en 1959 B. W. Waar is de wet, die den regter verbiedt, om zoodanig vermoeden niet

uit het boek van eenen doctor bijv. te putten? Wordt het hem verboden door den *aanhef* van art. 1918? Geenszins: want dáár staat alleen, dat die registers op *zich zelve* geen titel, geen bewijs opleveren: dat zij het privilegie van koopmans-boeken niet genieten: — maar daaruit volgt in geenen deele, dat die daadzaak niet, even goed als alle andere daadzaken, een vermoeden zou kunnen opleveren, hetwelk, *met andere vermoedens vereenigd* (art. 1959), eindelijk wel eens tot een volledig *presumtie-bewijs* zou kunnen leiden. — Wordt het al verder den regter verboden door de *slot-alinea* van art. 1918? Evenmin, want die slot-alinea spreekt slechts over het bewijs of het vermoeden, aan de registers of huisselijke papieren te ontleenen, *tegen* den houder: — en hieruit een *argumentum a contrario* te willen putten, zoodat men zou meenen, nooit een vermoeden uit die registers te mogen ontleenen *voor* den houder: — dat zou voorzeker eene roekelooze en ongegronde redenering zijn.

Wij gelooven dus — en zie hier ons tweede resultaat — dat het den regter niet verboden is, om het boek van den niet-koopman, den doctor, naarmate van de omstandigheden, inzonderheid, wanneer het blijkt geregeld dagelijks in goeden vorm bijgehouden te zijn, als eene presumtie in diens voordeel te beschouwen. Art. 1959 vordert echter voor een presumtie-bewijs, verschillende *met elkander zamenloopende* vermoedens. Het is toch waar, dat art. 1978 het opleggen van eenen suppletoiren eed toelaat, al bestaat er ook slechts een *gedeeltelijk* bewijs. En dáár nu *eene enkele* presumtie zeer zeker reeds een *gedeeltelijk* bewijs is, geloof ik, dat de regter, strikt genomen, de wet niet regtstreeks *schenden* zou, wanneer hij den doctor, op de enkele presumtie af, die uit zijn boek voortvloeide, tot den *suppletoiren* eed toeliet. Intusschen, ofschoon

de regter, aldus handelende, de wet niet bepaaldelijk zou *schenden*, en zijn vonnis niet wegens wetschennis zou kunnen gecasseerd worden, vermeen ik echter van de andere zijde, dat niettemin die uitspraak met den waren *geest* der wet *niet* zoude overeenkomen. Immers ook *koopmans-boeken* moeten, om bewijs op te leveren, des gevorderd, met eede worden gesterkt: en wanneer men dus den doctor, enkel op zijn boek af, tot den aanvullings-eed toeliet, dan zou inderdaad het *doctors-boek* met *koopmans-boeken* op ééne lijn geplaatst worden, hetwelk de wetgever blijkbaar niet heeft gewild.

De presumtie, uit het doctors-boek resulterende, acht ik dus, *wanneer die presumtie geheel alleen op zich zelve staat*, onvoldoende, om de opdragt van den suppletoiren eed te regtvaardigen. Iets anders is het, wanneer die praesumtie *door andere bijkomende omstandigheden* versterkt wordt. Bijv. men zou in zoodanig geval wel niet veel, maar toch iets kunnen hechten aan de houding, welke partijen in regten aannemen. Geeft de gedaagde een bepaald cijfer op, hetwelk het getal der visites, volgens zijn beweren, zou bevatten? Zoo ja, op welke reden van wetenschap grondt hij dat cijfer? Heeft hij van de visites nota gehouden, of grijpt hij het getal maar als uit de lucht? Voorts zou men kunnen nagaan, welken stand de doctor in de maatschappij bekleedt? Is hij een geneesheer van erkend fatsoen en erkende eerlijkheid? Is zijn boek voor 't overige rigtig gehouden en hebben zijne overige patiënten de declaratiën, volgens dit boek, zonder reclames betaald, voor zoover namelijk dit laatste punt voor bewijs vatbaar is, [in het boven opgegeven casus waren er ook andere patiënten gedagvaard tot veroordeeling in de betaling, welke allen *geene* aanmerking op het getal visites hadden,] enz., enz., enz. — Zijn deze en andere bijkomende omstandigheden den doctor gunstig,

dan zou men welligt tot den suppletoiren eed kunnen komen, nogtans alles met de meest mogelijke omzigtigheid wegende. *In dubiis pro reo.*

Ééne zaak is hier van 't grootste belang: men kan niet te voorzigtig zijn met de toepassing van het presumtie-systeem. Ik geloof dan ook, dat, zoo men de uitspraken der regtbanken, ofschoon in geene verzameling gedrukt, in de archieven der regtscollegiën konde nagaan, men meestal bevinden zou, dat dergelijke vorderingen, bij ontkentenis van 't getal gevorderde visites, in 't nadeel van den doctor zijn uitgewezen. De regel, dat die beweert, *bewijzen* moet, is dikmaals hard, maar er valt toch niet aan te tornen.

De regter zal echter bij voorkomende regtsgeschillen van dien aard doorgaans niet geheel verlegen staan. Hij kan eene verschijning van partijen in persoon, eene zoogenaamde personele comparatie, bevelen, artt. 19, 49 B. R., zelfs zonder practizijns, *zonder zaakwaarnemers.*

Dit geeft misschien reeds aanleiding tot schikking in- of buiten-regten; misschien geeft het aanleiding tot opdragt van de eene partij aan de wederpartij van den beslissenden eed.

Partijen kunnen ook een verhoor op vraagpunten, op feiten en artikelen, provoceren. Ook getuigen-verhoor is niet uitgesloten en kan soms toepassing vinden tot beslissing van 't geschil. En zoo meer. Vele docters ook zullen die geschillen wraken. Vele docters zullen nimmer in regten willen gaan.

Eigenaardig meen ik ten slotte iets te mogen zeggen, even als ik dit aan 't begin van mijn opstel deed, omtrent hetgeen *de jure constituendo* hier valt op te merken. Het is waar, er worden er gevonden, die zich louter te vreden stellen met het bestaande regt te interpreteren, maar de ware jurist, opgeleid in de school

van het natuur- of rede-regt, het wijsgeerig deel der regtswetenschap, en van het Romeinsche regt, dat doorgaans een zuiver uitvloeisel is van het gezond verstand en van een helder oordeel, stelt zich daarmede niet te vrede. Indien men deze bronnen van alle regt, gelouterd en veredeld door christenzin, verwaarloost, zullen er nimmer goede wetten kunnen gemaakt worden en ontaardt het bestaande regt, de codificatie, in tegenstelling van het Engelsche regt, in een toestand van stationair en als gepetrificeerd te zijn, in eenen stilstand, die met den geest der eeuw, vooruitgang, ontwikkeling en verbetering, niet strookt en op den duur verderfelijk wordt. Geschiedenis, practijk, ervaring en de resultaten eener grondige wijsgeerige beschouwing van het regt: deze moeten elkaêr de hand bieden. Onze taalkunde ook, die thans hare warme voorstanders heeft, is welligt voor geen vak van meer dadelijk nut en van meer beslissenden invloed dan bij het maken van nieuwe wetten en de uitlegging der bestaande.

Wij vermelden alzoo hier ten slotte met een enkel woord hetgeen voormaals in deze materie als uitvloeisel van eene wijsgeerige regtsbeoefening gold en welligt te eenigen tijd bij eene altoos mogelijke wijziging van het Burgerlijk Wetboek alsnog zou kunnen in aanmerking komen.

Wanneer wij dan nu de zaak *ex jure constituendo*, wat de geneeskundigen betreft, beschouwen — geloof ik — dat men het met ons eens zal zijn, dat de wetgever de boeken van geneesheeren, en andere dergelijke *artium liberalium exercitores*, met de boeken van kooplieden en leveranciers, wat de bewijskracht betreft, zou kunnen gelijk stellen. Immers ook hier geldt dezelfde *ratio legis*. Indien men toch vraagt, *waarom* aan de boeken van kooplieden tegenover hunne kalanten die bewijskracht wordt toegekend, is de reden daarin gelegen,

dat de kalanten, die op crediet koopen, zich stilzwijgend aan de conditie onderwerpen, dat de koopman of winkelier van de gedane leverantien nota zal houden, en de nieuwjaars-rekening overeenkomstig *zijne* noteringen zal worden opgemaakt. In eene bekende en schoone plaats van VOET (*ad tit. D. de Fid. Instrumentorum* n°. 12) wordt dit aldus uitgedrukt: «*contrahens cum mercatore, nec scripturam de contractu faciens*, VIDETUR TACITE MANDASSE, *ut mercator contractus ipsius terminos atque qualitates in suas referat rationes*, FIDEM DEINDE FACTURAS.» — Deze zelfde omstandigheden bestaan nu zeker ook ten aanzien van het visite-register van den geneesheer, die ons op nieuwjaars-declaratie bedient. In het Oud-Hollandsch regt konden de geneesheeren zich dan ook allezins op het privilegie der koopmans-boeken beroepen. Zie VOET, t. a. p. n°. 13 en het *Ontwerp van Burg. Wetboek* van J. M. KEMPER (1820) art. 3328, hetwelk aldus luidt: «Boeken van kooplieden *en andere personen*, *derzel-*«*ver handel* of *beroep aangaande*, leveren zoo tusschen «dezelve, als ook tegen personen geene kooplieden zijnde, «bewijs op, wegens zaken derzelver handel *of beroep* «betreffende, mits de boeken rigtig gehouden zijn, de «handeling niet ontkend, en de leverancie in het alge-«meen bewezen worde, en mits de voormelde boeken door «dengenen, die dezelve aangaan, met eede of door den «dood bevestigd zijn.

«De rigtigheid der boeken wordt voornamelijk daaruit «beoordeeld, dat dezelven achtereenvolgende, met ver-«melding van jaar, maand en dagteekening, gehouden «zijn, en dat dezelven behelzen de oorspronkelijke, «dagelijksche, en geene daarna overgebragte, en in het «net geschrevene aanteekeningen.»

Intusschen, al deze redeneringen moeten hier voor de geschrevene wet zwichten. De wetgever spreekt in art.

1919 slechts van *kooplieden*, *sensu stricto*, — en ten opzigte van alle andere personen laat hij den regel: *nemo sibi titulum creare potest*, in volle kracht.

Het Ontwerp van 1820 (verg. DE PINTO, *Handl. tot Burg. Wetb.* 3e druk, IIe ged., bl. 535, § 906) behandelde, in eenen afzonderlijken titel, art. 2669—2714, de *prestatie* van die diensten tegen genot van voordeel of salaris, welke niet dadelijk tot huur van werk en nijverheid kunnen gebragt worden, en men had daarbij voornamelijk op het oog gehad de verdiensten van advocaten, geneesheeren enz.

Ook in het werk van Mr. C. ASSER, *Het Nederl. Burg. Wetb. verg. met het Wetb. Nap.* bl. 523, § 765, vindt men aangeteekend:

«Het ware wenschelijk geweest, indien men, op het voetspoor van het oorspronkelijk ontwerp, in eenen afzonderlijken titel had behandeld al hetgeen betrekkelijk is tot zoodanige diensten, welke niet gevoegelijk met aannemingen van gebouwen of van werken kunnen worden gelijk gesteld, als daar zijn: de diensten van pleitbezorgers, geneesheeren, heelmeesters enz. op welker beroep de regels bij dezen titel (*van huur en verhuur*) aangewezen niet in alle gevallen toepasselijk zijn. Hoezeer de aandacht des wetgevers op dat punt gevestigd zij geworden, heeft het echter der hooge regering niet mogen gelukken, om de wetgevende magt in deze wijze van beschouwing te doen deelen.»

Wij zeiden boven reeds, dat onze tijd, althans in Nederland, niet gunstig en alzoo ook niet gelukkig, voorspoedig en vruchtbaar schijnt in het maken van wetten, wel te verstaan wat het privaat-burgerlijk en strafregt betreft. Wij hebben daarop ook reeds vroeger elders gewezen. De studie van het bestaande regt, na de codificatie, heeft de studie van het *jus constituendum*, zooals mijn oom JOAN MELCHIOR KEMPER en anderen daarin

voorgingen, verflaauwd, teruggezet en als uitgedoofd. Blijk daarvan levert gewis onze nog steeds onvolledige wetgeving, door het gemis van een Nederlandsch Strafwetboek. Hierbij komt, dat de kritiek, altoos gemakkelijker dan het daarstellen, voortbouwen en opbouwen, de plaats heeft ingenomen, die beter voegde aan de grondige studie van wat *ex jure naturae* regtens is. De jurisprudentie, de openbaar gemaakte uitspraken der regterlijke collegiën, hebben de aandacht allengs alleen tot zich getrokken, en als de wetten moeten ontworpen worden, blijkt het veelzins dat men verlegen en het werk als ontwend is.

Daarom zijn de werken van hen, die even vóór of bij onze sedert 1838 bestaande wetgeving de pen voerden, nog van zoo blijvende waarde, en, om iets te noemen, is ook de *Briefwisseling van eenige Regtsgeleerden*, (Mr. J. D. Meijer, Mr. H. W. Tijdeman, enz.) *over de aanstaande Nederlandsche wetgeving*, Leijden 1819, in de materie van *bewijs*, en bepaaldelijk van *bewijs door geschriften*, alsmede van *geschriften zonder oogmerk om te verbinden* en *begin van bewijs*, bl. 214, 215 en volgg., van veel gewigt. Deze Vierde Brief, waarin het onderwerp van *Bewijs*, *ex professo* behandeld wordt, *ex jure constituendo*, is gewis van Meijer, zoo als zijne gegronde prijsstelling op het Fransche regt, ook hier doorstralende, aantoont.

Omtrent het regtsgevolg, aan boeken van geen koopman toe te kennen, laat hij zich dus uit. Wij willen die geheele plaats hier afschrijven:

«Maar ook dan, wanneer een onderhandsch geschrift erkend, en deszelfs dagteekening verzekerd is, kan hetzelve tegen derden niets bewijzen, buiten de handeling, die het onderwerp van dat geschrift is. Hetgeen als daadzaak bij zoodanig geschrift wordt vermeld, kan ten opzigte van derden geen het minste bewijs opleveren; en hoogstens worden gelijk gesteld met hetgene geschreven

wordt, zonder oogmerk om te verbinden, hetgeen het tweede onderdeel van het bewijs bij geschrifte uitmaakt, en waartoe ik brieven, gehouden aanteekeningen (met uitzondering evenwel van behoorlijke boeken en registers), en verder alle geschrevene stukken meen te moeten brengen, die onder de vorige bepalingen niet begrepen zijn.

«Daar nu niemand met eenigen voeg, datgene ontkennen kan, als het op een geschil aankomt, hetgeen hij te voren als waarheid opgaf, is de eerste regel over de bewijskracht dier stukken: dat onderhandsche geschriften bewijzen tegen dengenen, die dezelve geschreven heeft; *terwijl daarentegen even onbetwistbaar is, dat dezelve in zijn voordeel niets afdoen, omdat het aan niemand staan kan, door zijne eigene daad iets als waarheid op te dringen: beide regels, die overal en in alle wetgevingen bekend zijn.*

«*Maar ook kunnen onderhandsche geschriften eenigen graad van bewijs bijbrengen:* wanneer de schrijver van de daadzaken heeft kunnen onderrigt zijn; wanneer zijn geschrift reeds oud is. — *De meerdere of mindere bewijskracht dezer stukken moet van derzelver omstandigheden afgeleid worden, en alzoo aan des regters bescheidenheid staan.* Zij behooren mede tot het begin van bewijs bij geschrifte te worden gebragt, hoezeer de Fransche wet dit niet toegeeft: ook omtrent dit soort van bewijs zwijgen alle Hollandsche ontwerpen of wetten.»

Verder zegt dezelfde schrijver:

«Hoezeer een behoorlijk gehouden boek waarschijnlijk maakt, dat het daarin opgeteekende met de waarheid overeenstemt, kan het echter niet worden betwist, dat het getuigenis van iemand in zijne eigene zaak weinig afdoet, en dat dikwijls van boeken misbruik wordt gemaakt; terwijl ook, zonder eenig kwaad opzet, daarin zeer gemakkelijk misstellingen kunnen insluipen; en

het is alleen de onmogelijkheid om ander bewijs te erlangen, hetwelk aan boeken geloof doet geven; terwijl altijd, niet alleen het bewijs van het tegendeel kan en moet worden toegelaten, maar daarenboven dit bewijs, zooveel mogelijk, moet worden bepaald tot die gevallen, waarin hetzelve onontbeerlijk is.

«Het eerste vereischte van het bewijs door boeken bestaat daarin, dat dezelve regelmatig zijn gehouden, en alzoo naar orde van den tijd, zonder plaats tusschen beiden open te laten, volgen. Bij gebrek van dien kan men dezelve, het zij uit hoofde van de wanorde, die daarin heerscht, en slordigheid in het opteekenen aantoont; het zij omdat daardoor aan velerhande bedrog gelegenheid wordt gegeven, niet gelooven.»

[Het blijkt, dat hier meer bepaald van koopmansboeken gesproken is.]

Men vergeve ons deze laatste uitvoerige aanhaling uit de *Briefwisseling*. Het is om de belangrijke wenken, daarin vervat, zoo in verband met, als in dadelijke toepassing tot ons onderwerp, dat wij een ruim dertig jaren verleden geuit gevoelen van zoo groot regtsgeleerde, als J. D. Meijer was, in herinnering hebben willen brengen.

Vraagt men nu eindelijk — en daarmede besluiten wij — onze bedoeling met deze onze bijdrage, vraagt men, als bij Cicero *pro Milone: Cui bono?* Het is inzonderheid om het niet alleen wetenschappelijk en theoretisch, maar vóóral om het *practisch* en maatschappelijk belang van dergelijke regtsquaestiën, dat wij dit opstel hier geleverd hebben.

Op dat practisch, maatschappelijk belang, moet de regtsgeleerde inzonderheid bij zijne studiën letten. Het is daarom ook, dat de Redactie van dit Tijdschrift verlangde, ten slotte van dit opstel een vonnis te plaatsen,

door den schrijver als Regter in het Kanton nº. IV te Amsterdam gewezen, hetwelk met de hier behandelde regtsvraag in verband staat en tot dit opstel aanleiding gaf, te vinden in het *Weekblad van het Regt*, nº. 1326.

Het is van onloochenbaar nut, vóóral zoodanige punten onder de regtsgeleerden te behandelen en daarvan de resultaten openbaar te maken, die den burger in de gelegenheid stellen daarmede zijn nut te doen. In zooverre juichen wij het toe, dat niet slechts het Weekblad van het Regt ook als regtskundig Nieuws-blad, maar tevens de Amsterdamsche Dagbladen, van tijd tot tijd zoodanige regterlijke uitspraken mededeelen, welke van dagelijks voorkomende toepassing en algemeen nut zijn.

Ja, wij gaan verder, en verklaren gaarne het om dezelfde reden mede zeer toe te juichen, dat ook de Vriend van Armen en Rijken (een volksschrift te Amsterdam uitkomende, om eene ons ontbrekende populaire Encyclopedie en eene Volksletterkunde te vormen) bereids in een paar zijner laatste nummers getracht heeft onze bedoeling, zoo even te kennen gegeven, te verwezenlijken.

Er zijn toch onderwerpen van regt en regts-oefening, inzonderheid van het Nederlandsch Burgerlijk Regt en Burgerlijke Regtsvordering, behalve ook onderwerpen van handel en scheepvaart naar het Nederlandsche Wetboek van Koophandel, — die *zeer noodig* eene meerdere bekendheid onder de middel-burgerklasse, ja zelfs onder de onbemiddelde volksklasse, vereischen. Wij tellen daaronder de Voogdij, die veel te veel veronachtzaamd wordt en waardoor de lieden in het denkbeeld verkeeren, dat zij alleen voor de rijken en niet voor armen noodig is; terwijl toch de magt over den *persoon* des minderjarigen bijv., onberekenbare gevolgen en gewigt kan uitoefenen tot nut dier klasse, behalve nog den band, die daar-

door ook in een zedelijk opzigt toch altoos gevestigd wordt tot steun van weduwen en weezen.

Wij noemden daar ook zelfs de procedure, de burgerlijke regtsvordering, de middelen, om het regt te kunnen uitoefenen. Een enkel voorbeeld onder meerdere, zij hier genoeg. Bij het onderstaande vonnis zou men meenen, dat de gedaagde, zoo als men het noemt, wél af was. Maar wat gebeurt? Hij wil de eischeresse of haren gemagtigde (zaakwaarnemer) nu dadelijk betalen, maakt daar dadelijk, na de uitspraak gehoord te hebben, zijn werk van. Men weigert het geld te ontvangen. In de plaats daarvan wordt den gedaagde het vonnis door de eischeresse beteekend met bevel, men vordert nu van den gedaagde die kosten er bij, jaagt hem op kosten. Wat staat nu den gedaagde te doen? — Het zijn deze en dergelijke punten, die van populair nut zijn.

Vonnis van den Regter in Kanton n°. IV te Amsterdam, 16 April 1852. In zake:

J. C. Steins, eischeresse, tegen J. A. Goos, gedaagde.

Wij kantonregter enz.,

Overwegende, wat de daadzaken betreft:

dat de vordering strekt tot veroordeeling van den ged. met de renten en geregtskosten in de betaling aan de eischeresse, als éénige en algeheele erfgename van den geneesheer C. J. C. van Olmen alhier, eener som van f 39, voor door dezen ten behoeve van den ged. in den jare 1850 gedane 65 doctors-visites, overeenkomstig het schuldregister van dien geneesheer, onder aanbod, om hetzelve met eede te bevestigen, terwijl de eischeresse het honorarium, à 60 cent de visite, berekent volgens tarief voor medicinæ doctores, opgemaakt ingevolge Kon. besluit van 31 Mei 1818;

O. dat de ged. de vordering heeft bestreden, uit hoofde

dat hij, volgens daarvan door hem gehoudene aanteekening, slechts veertig in plaats van vijf en zestig visites genoten heeft; dat men hem achtereenvolgens twee verschillende nota's gezonden heeft, met verandering van de datums der visites, zoodat men zelve daaromtrent toonde in 't onzekere te verkeeren; voerende de ged. voorts nog aan, dat het door de eischeresse geproduceerde schuldregister zeer ongeregeld en geenszins rigtig gehouden was, en hij in allen gevalle de deugdelijkheid en regtsgeldigheid daarvan ontkende; komende het hem voor, dat in dit boek de eischeresse zelve de hand had gehad, welke als huishoudster bij den geneesheer gewoond had en zijne erfgename was; en voorts, wat het honorarium betrof, dat hij ged. bij eene naastvoorgaande jaarrekening van wijlen gemelden geneesheer 50 cent voor de visite heeft betaald en alzoo nu evenzóó voor de veertig visites *f* 20 aanbood;

O. dat de eischeresse daarop heeft gerepliceerd, dat, hoezeer zij erkende, dat de dertien visites van een vroeger jaar met *f* 6.50, en alzoo tegen 50 cent de visite, door den ged. aan gemelden geneesheer waren voldaan en deze daarin genoegen had genomen en daarvoor gequiteerd, zulks echter alleen bij wijze van transactie was geschied, hetwelk alzoo niet wegnam, dat de visites thans regtens volgens tarief op 60 cent door haar konden berekend worden, weshalve de ged. met zijn aanbod van *f* 20 niet kon volstaan en hetzelve door haar werd geweigerd;

O., in regten:

dat de vordering, zoo wat het getal visites, als den prijs derzelve betreft, door den ged. betwist zijnde, mitsdien op deze beide punten door de eischeresse moet bewezen worden;

O. nu, wat het bewijs van het getal visites betreft, daaromtrent het schuldregister van eenen geneesheer,

wel is waar, eenig regtsgevolg zou kunnen hebben, maar *in casu* het geëxhibeerde visite-boek van den overledenen geneesheer VAN OLMEN niet kan gelden, en wel 1°. in het algemeen, omdat de wet aan zoodanig register in het voordeel van hem, van welken het afkomstig is, of zijner erven of regtverkrijgenden, geene kracht van bewijs in regten toekent, terwijl het ook voor geen gedeeltelijk of aanvankelijk bewijs, met eede door de eischeresse gesterkt, vatbaar is, en evenmin hier als regtsvermoeden dienen kan; en 2°. in het bijzonder, omdat het visite-boek, waarvan hier sprake is, niet blijkt regelmatig en in behoorlijke orde of door den geneesheer zelven bijgehouden te zijn: zoodat de regter in dit geval vermeent daarop geen acht te behooren te slaan; dat alzoo *in casu* het aantal visites op geen hooger bedrag kan gesteld worden dan door den gedaagde is erkend en aangeboden te laten valideren;

O., wat het bewijs van den gevorderden prijs der visites betreft à 60 cent, daaromtrent mede door de eischeresse geen bewijs geleverd is; dat toch het bewuste register daaromtrent geen gewag maakt;

dat het daarentegen blijkt, dat de overledene geneesheer, hoe dan ook, voor de door hem in een vroeger jaar aan den ged. bewezene geneeskundige diensten genoegen heeft genomen met de bepaling van 50 cent per visite en daarna zijne bezoeken, waarvan de vordering ontspruit, heeft voortgezet, zoodat, bij gemis van eenig bewijs van het tegendeel, ten deze naar billijkheid en regten het er voor moet gehouden worden, dat stilzwijgend dezelfde prijs ook voor het vervolg is bepaald geworden en als maatstaf kan worden aangenomen;

dat alzoo het tarief, daargelaten de regtsgeldigheid er van, althans geenszins ten deze kan in aanmerking komen, waar de rede is van een bijzonder beding;

O., dat uit een en ander voortvloeit, dat de ged.,

ook wat het honorarium betreft, met het gedane aanbod en de effective praestatie daarvan kan volstaan;

Regt doende enz.,

Gezien de artt. 1585, 1902, 1918, inzonderheid vergeleken met het laatste lid van art. 1919, 1959, 1978, 1374 B. W., art. 10 W. K.; gezien art. 56 B. R.;

Verklaren, dat de ged. met zijn aanbod heeft kunnen volstaan;

Veroordeelen den ged. in de betaling tegen behoorlijke kwijting aan de eischeresse eener som van *f* 20, ter zake voorschreven, met de rente à 5 pct. sedert de gedane dagvaarding tot de geheele voldoening toe;

Ontzeggen aan de eischeresse hare meerdere of verdere vordering en veroordeelen haar in de kosten van het regtsgeding.

KOOPHANDELS-REGT. — *Is reederij eene* maatschap of vennootschap *volgens het Nederlandsche Wetboek van Koophandel?* door Mr. P. VAN BEMMELEN, Advocaat te Leijden.

De meeste commentatoren van ons Wetboek van Koophandel, en andere schrijvers welke zich met het leerstuk der reederij en ons regt hebben bezig gehouden, hebben zich de bovenstaande vraag gedaan, terwijl zij zich van de bijzondere natuur der reederij, vergeleken met de overige soorten van gemeenschap of vennootschap, rekenschap trachtten te geven (1). Men heeft zich

(1) Zie bijv. Mr. LIPMAN (*Wetb. van Kooph. onder toezigt van*). b. t. «De gemeenschappelijke eigendom stelt tusschen de onderscheidene deelhebbers eene soort van vennootschap daar.»

Mr. PARKER DE RUYTER ROCHER V. RENAYS (*Bijdragen tot beschouwing*

echter algemeen, hetzij met een zeer onbepaald, hetzij met een ongemotiveerd antwoord tevreden gesteld.

Bij den eersten opslag zou men kunnen meenen, dat, aangezien de regtsbetrekkingen uit reederij voortspruitende toch volledig door onze wet geregeld zijn, de vraag of vennootschap, hetzij uit den aard der zaak, hetzij in het systeem onzer wet, al of niet voor eene vennootschap moet gehouden worden, een enkel theoretisch belang heeft, en in zoo verre der opzettelijke overweging minder waardig zou zijn. Ik meen echter dat de beslissing dier vraag in een' of anderen zin ook van practisch belang kan zijn.

De twijfel omtrent de natuur der reederij betreft natuurlijk slechts het alternatief van vennootschap of enkele gemeenschap. Zij mist alle punten van aanraking met zedelijke ligchamen, of met die vereenigingen van belangen bij overeenkomst daargesteld, welke gewoonlijk den naam van maatschappijen dragen, en waarvan bijv. de assurantie-maatschappijen eene voorname soort uitmaken.

Tot eene beantwoording der vraag is het dus vóór alles noodig, de grenzen tusschen vennootschap en gemeenschap af te bakenen.

van het nieuwe Wetb. van Kooph.) p. 266. « De wetgever erkent de scheepsreederijen als maatschappijen, waarbij het gemeenschappelijk gebruik van schepen en de voordeelen uit hetzelve voortvloeijende ten onderwerp is genomen. »

N. Olivier (*het Zeeregt van vroegeren en lateren tijd*) p. 303. « De scheepsreederijen komen bij de nieuwe bepalingen onzer wet weder met der daad voor als maatschappen of vennootschappen, ten doel hebbende om door een gemeenschappelijk gebruik van schepen gemeene baat te trekken. » Cf. p. 259.

Mr. de Pinto (*Wetb. van Kooph.*) II. p. 209. « De reederij is eene soort van vennootschap (art. 1655 B. W.); de overeenkomst, waarbij dezelve wordt vastgesteld, noemt men reedercedul. »

E. J. Asser, (*Dissert. de exercit. navium et exercit. societate*, Amstel. 1832) p. 74 volgg., spreekt steeds van societas exercitoria zonder nadere verklaring, verstaat echter daarmede eene reeder-vennootschap.

Onderzoeken wij eerst, welk onderscheid in het Romeinsche regt wordt aangewezen en volgens het natuurlijke begrip van beiden aannemelijk is, daarna welk verschil in onze wetgeving tusschen beiden bestaat.

I. Romeinsch regt.

Condominium (1) en rei communio (2) kunnen op tweeërlei wijze ontstaan *cum societate* (3) of *citra eam, cum incidimus in communionem:* de gemeenschap van eene zaak of eene meerderheid van zaken en regten kan zoowel door uitwendige omstandigheden (re, sine affectione societatis) als door overeenkomst (societatis affectione, consensu) ontstaan. In beide gevallen is er gemeenschap, deze draagt in het laatste geval bovendien het karakter van societas (cum societate res communis est).

Argum. l. 31. D. pro socio. Communiter res agi potest etiam citra societatem, utputa cum non affectione societatis incidimus in communionem etc.

l. 25. §. 16. D. fam. ercisc. (X. 2.) Si res duobus legata sit . . . hos conjunxit ad societatem non consensus sed res.

(1) Mede-eigendom eener bepaalde zaak pro indivisis partibus. « Duorum in solidum dominium non est. » l. 5 D. de stipul. serv. (XLV. 3). l. 5. §. 15. D. Commod. (XIII. 6).

(2) Communio is algemeener, bevat condominium in zich, doch is bovendien elke gemeenschap van vermogens-regten evenzeer pro indiviso. De actio communi dividundo kon dus ingesteld worden niet alleen wegens condominium stricto sensu, maar ook waar de actio Publiciana gold. d. i. bij dominium bonitarium en bonae fidei possessio, verder wegens gemeenschappelijke jura in re alienâ.

(3) Societas en vooral socius wordt in ruimeren en engeren zin gebezigd. — In ruimeren zin, zie bijv. (*socius*) l. 23. D. Comm. div. (X. 3) l. 3. Pr. l. 4. §. 3. D. eod. §. 3. Instit. III. 27 (*societas*) l. 32. D. pro socio (XVII. 2) l. 25. §. 16. D. fam. erc. X. 2. — In engeren zin en wel in tegenstelling met enkele communio, zie bijv. l. 2. Pr. D. Comm. div. l. 31, 33. D. pro socio, §. 3. Instit. III. 27. — Het engere begrip wordt hier natuurlijk bedoeld.

l. 2 Pr. D. comm. div. (X. 3.) Cum societate . . . sine societate res communis est . . . etc.

De communio kan, buiten societas, ontstaan:

1°. Si eadem res duobus legata sit (1).

2°. Si hereditas communiter nobis obvenit (2).

3°. Si donatio communiter nobis obvenit (3).

4°. Si a duobus simul emta sit res, aut si a duobus separatim emimus partes eorum, non socii futuri (4).

5°. Commixtione vel confusione (5).

Gelijk men alzoo tweeërlei communio kan onderscheiden, *cum* en *sine societate* (6), kan men ook tweeërlei societas onderscheiden, namelijk 1°. die welke alleen de gemeenschap van een of meerdere vermogensregten tot onderwerp heeft; 2°. die, welke van meer zamengestelden aard is, waarin deze socius de eigendom eener zaak, gene het genot, een derde weder zijne persoonlijke nijverheid aanbrengt, ten dienste van het gemeenschappelijk voordeel der socii. De regtstoestand der eerste societas kan ook door uitwendige omstandigheden, die

(1) §. 3. Instit. III. 27. l. 25. §. 16. D. fam. erc. l. 2. Pr. D. comm. div. l. 31. D. pro socio.

(2) l. 31. D. pro socio.

(3) l. 31. D. pro socio. §. 3. Inst. III. 27.

(4) l. 31. D. pro socio. *a*. Wanneer dezelfde zaak door twee personen gelijktijdig gekocht is, gelijk gebeuren kan door dolus van den verkooper of op de wijze in l. 33. D. pro socio vermeld. — *b*. Wanneer twee personen, onafhankelijk van elkander twee aandeelen eener zaak van twee andere personen, hetzij enkel condomini van die zaak, hetzij omtrent dezelve eene societas aangegaan hebbende, gekocht hebben. — Deze gevallen zijn wel te onderscheiden van het in l. 2. Pr. D. comm. div. vermelde: Cum societate res communis est, veluti inter eos *qui pariter eandem rem emerunt* (d. i. die te zamen volgens voorafgaande overeenkomst eene zaak gekocht hebben, *socii futuri*).

(5) §. 27. 28. Instit. II. 1.

(6) Door de nieuweren *communio incidens* genaamd. l. 31. D. pro socio, l. 25. §. 16. D. fam. ercisc.

der laatste (meer gecompliceerde) societas slechts door overeenkomst gevestigd worden.

Met deze beschouwing stemt de leer van het Rom. regt omtrent aanwending en strekking der beide actiones pro socio en communi dividundo, geheel overeen.

Zij is, geloof ik, deze:

1°. Bij *communio*, zoowel cum als sine societate, is de actio communi dividundo aanwendbaar; zij strekt in beide gevallen niet slechts om de verdeeling van het gemeene te vorderen, maar heeft ook tot alle praestationes personales betrekking, welke met de actio communi dividundo gevorderd kunnen worden.

l. 2. Pr. D. Comm. div. Nihil interest cum societate an sine societate res inter aliquos communis sit, nam utroque casu locus est communi dividundi iudicio.

l. 4. §. 3. D. eod. Sicut autem ipsius rei divisio venit in communi dividundo iudicio, ita etiam praestationes veniunt, etc.

2°. Bij eene societas (van de tweede bovengenoemde soort), welke geene enkele communio tot onderwerp heeft, is de actio communi dividundo niet in haren geheelen omvang toepasselijk, zij is het daar niet, voor zoo veel de praestationes personales betreft.

l. 1. D. Comm. div. Denique cessat communi dividundo iudicium, si res communis non sit (1).

3°. De actio communi dividundo is bij alle societas aanwendbaar, om de verdeeling te vorderen van het door societas gemeen gewordene. De actio pro socio is te dien einde niet goed (2).

l. 1. D. Comm. div. Communi dividundo indicium ideo *necessarium* fuit, quod pro socio actio *magis* (= tan-

(1) Geheel verkeerd schijnen mij deze woorden opgevat door GLÜCK Ausf. Erläut. der Pand. h. l. § 736 (in fine).

(2) Cf. PUCHTA, Pandekten § 372 (in fine).

tum) ad personales invicem praestationes pertinet, quam ad communium rerum divisionem (1).

4°. De actio pro socio is bij enkele communio niet

(1) Dit schijnt mij den zin van l. 38. §. 1. D. pro socio. Si tecum societas mihi sit, et res ex societate communes, quam impensam in eas fecero, quosve fructus ex his rebus ceperis, vel pro socio, vel communi dividundo me consecuturum, et alterâ actione alteram tolli, Proculus ait. PAULUS spreekt daar van een geval, waarin eene societas eene enkele communio tot onderwerp heeft. Men zou aan zijne woorden eene uitgebreidere strekking kunnen toekennen, alsof hij de actio communi dividundo, ook wat de praestationes personales betreft, aanwendbaar verklaarde ten opzigte eener res communis bij eene societas van meer zamengestelden aard (zoo men wil *eigenlijk gezegde societas*). Of de actio communi dividundo in dat geval toegelaten en niet door de actio pro socio uitgesloten zij, schijnt mij moeijelijk te beslissen.

Verg. nog l. 43. D. pro socio. Si actum sit communi dividundo, non tollitur pro socio actio, quoniam pro socio et nominum rationem habet, et adiudicationem non admittit. Sed si postea pro socio agatur, hoc minus ex eâ actione consequitur, quam ex primâ actione consecutus est. Men zou kunnen meenen, dat hier van eene eigenlijk gezegde societas gesproken werd, waarbij de actio communi dividundo slechts kan dienen om verdeeling eener gemeene zaak te vorderen, en aldus wordt te kennen gegeven, dat deze actie ingesteld zijnde om de verdeeling van het gemeene te vorderen, de actio pro socio nog tot het invorderen van praestationes personales kan gebezigd worden. (Omtrent de nomina, zie GLÜCK, pro socio, § 969). Die opvatting maakt echter het bijgevoegde: *Sed si postea* etc. vrij overbodig; het behoefde toch niet herinnerd te worden, dat de reeds met de actio communi dividundo verkregene verdeeling niet meer met de actio pro socio kan verkregen worden, daar toch de laatstgenoemde actie nimmer te dien einde strekken kan. Ik zou daarom de plaats aldus verstaan: Waar de actio communi dividundo in haren vollen omvang en tevens de actio pro socio aanwendbaar is, wordt de laatste niet uitgesloten, wanneer de eerste gebezigd is, met dien verstande dat de laatste actie verminderd wordt met het uit de eerste verkregene. De woorden: *quoniam* etc. wijzen slechts bij wijze van voorbeeld aan, hoe het gebeuren kan, dat de beide acties na elkander ingesteld worden. Heeft men namelijk de actio communi dividundo eerst ingesteld, voornamelijk om de adiudicatio van zijn aandeel in het gemeene te vragen, hetgeen het eigenaardigste in deze actie is, zoo kan men later nog de praestationes personales met de actio pro socio willen vorderen, waartoe deze laatste actie wederom het eigenaardigst is.

aanwendbaar, zij is zulks bij elke societas tot het vorderen der praestationes personales (niet tot de verdeeling van het gemeene), en wel bij die societas, welke eene enkele gemeenschap tot onderwerp heeft concurrent met de actio communi dividundo, bij de andere soort van societas exclusief.

l. 1. D. Comm. div. (cit.).

l. 31. D. pro socio. Ut sit pro socio actio, societatem intercedere oportet; nec enim sufficit, rem esse communem, nisi societas intercedit.

l. 32. D. pro socio. Nam cum tractatu habito societas coita est, *pro socio actio est;* cum sine tractatu, in re ipsâ et negotio communiter gestum videtur.

l. 34. D. pro socio. Quibus casibus, si quid forte unus in eam rem impenderit, sive fructus mercedesve unus perceperit, vel deteriorem fecerit rem, *non societatis iudicio locus est*, sed inter coheredes quidem familiae erciscundae iudicio agitur, inter ceteros communi dividundo.

5°. Wat de leer omtrent de betrekking tusschen de beide actien communi dividundo en familiae erciscundae betreft, of omtrent de actio communi dividundo utilis na ophouden der communio enz., deze doet hier niets ter zake.

6°. De actio communi dividundo in haren uitgebreiden omvang strekt:

A. Tot verdeeling der gemeene zaak, van derzelver vruchten, van de gemeene winst daaruit verkregen enz., verder ook tot restitutie pro parte van hetgeen een der socii alleen of boven zijn aandeel mogt genoten hebben (si quid ad aliquem sociorum pervenit ex re communi, quod solus fructus ex eâ re perceperit) (1).

B. Tot verdeeling pro parte van de schade in de gemeene zaak geleden, tot vergoeding der onkosten door

(1) Cf. §. 3. Instit. III. 27. l. 3. Pr. D. comm. div etc.

een der socii ten dienste der zaak gemaakt (si quid in re communi damni datum factumve est.... si quid eo nomine abest alicui sociorum.... si aliquis sociorum solus in eam rem necessarias impensas fecerit) (1).

C. Tot vergoeding van het nadeel aan de gemeene zaak door dolus of culpa (levis) van een der socii veroorzaakt (Rerum communio et dolum et culpam recipit.... socius in re communi talem diligentiam praestare debet, qualem in suis rebus, non qualem diligens paterfamilias) (2).

7°. De actio communi dividundo heeft dus (behalve de aan haar alleen eigene rei communis divisio) dezelfde strekking als de actio pro socio. — Voor zooveel de betrekking tusschen de socii onderling (3) aangaat, wordt de enkele communio geheel naar analogie der societas behandeld. Uit de daadzaak der rei communio ontstaan verpligtingen quasi ex contractu societatis (4).

De leer van het Romeinsche regt omtrent communio is dus in weinige woorden deze: 1°. eene communio kan bestaan zonder societas, eene societas kan eene enkele communio tot onderwerp hebben, gewoonlijk echter is zij van meer zamengestelden aard (eigenlijk gezegde societas); 2°. communio wordt alleen hierdoor tevens societas, dat zij door overeenkomst gevestigd is; 3°. bij elke communio zoowel met als zonder societas is de actio communi dividundo van toepassing, en heeft dan dezelfde strekking als de actio pro socio, ten opzigte der

(1) Cf. §. 3. Instit. III. 27. l. 3. Pr., l. 4. §. 3. D. comm. div. etc.

(2) Cf. l. 23. D. de R. J., l. 25. §. 16. D. fam. ercisc., l. 8. §. 2, l. 10. Pr., l. 14. Pr., l. 20, l. 23, l. 26, l. 28, D. comm. div.

(3) Daargelaten natuurlijk het noodwendige verschil tusschen de wijzen waarop beide regtstoestanden eindigen. Wat de verhouding der socii tegenover derden betreft, merke men op dat de regel van art. 1680 van ons Burg. Wetb. in het Romeinsche regt niet gold.

(4) Cf. §. 3. Instit. III. 27.

betrekkingen tusschen de socii onderling; overigens kan, waar slechts eene gemeenschap aanwezig is, derzelver verdeeling gevorderd worden met de actio communi dividundo, onafhankelijk van het bestaan eener societas.

Deze leer, mutatis mutandis wat het vormelijk onderscheid der actiën betreft, schijnt mij met het wezen der zaak overeenkomstig, en ook in ons regt allezins aannemelijk te zijn.

Onderzoeken wij wat hiervan zij, in het

II. Nederlandsch regt.

Vooreerst, hoe zijn gemeenschap en maatschap ten opzigte van elkander begrensd?

Onze wetgever geeft geenerlei bepaling van hetgeen door gemeenschap en mede-eigendom verstaan moet worden, hij spreekt er slechts van als van eene bekende zaak, artt. 628, 662 B. W. Wij mogen dus aannemen, dat hij daaraan het Romeinsche begrip van eigendom eener zaak, of van een vermogensregt, of van een inbegrip van vermogensregten aan meerderen tegelijk pro indiviso toekomende, gehecht heeft.

Van maatschap of vennootschap geeft hij de volgende bepaling (art. 1655 B. W.) (1): Maatschap is eene overeenkomst, waarbij twee of meerdere personen zich verbinden om iets in gemeenschap te brengen (cf. 1656, al. 2), met het oogmerk om het daaruit ontstaande voordeel met elkander te deelen (cf. 1656, al. 1).

Klaarblijkelijk denkt de wetgever hier alleen aan die meer gecompliceerde soort van maatschap, welke meer bijzonder aldus genoemd wordt, en ten doel heeft door bijdragen van verschillenden aard van elk der vennooten eene geldelijke winst te verkrijgen, om die onder de vennooten te verdeelen.

Ik geloof echter niet dat zoodanig beperkt begrip van

(1) Geheel overeenstemmende met of liever vertaald van art. 1832 C. C.

maatschap (1) aan de *bedoeling* des wetgevers beantwoordt, noch dat hetzelve wegens de woorden van ons art. noodzakelijk moet aangenomen worden.

1. De woorden: *waarbij twee of meerdere personen zich verbinden om iets in gemeenschap te brengen*, zijn slechts bestemd om aan te duiden dat de regten en verpligtingen der maatschap niet eerst hun' aanvang nemen, wanneer de verschillende bijdragen der vennooten in gemeenschap zijn aangebragt (RE), maar van het oogenblik der overeenkomst zelve af (CONSENSU).

Art. 1656, al. 2, duidt slechts aan, dat een vennoot, zonder eenige bijdragen te leveren, geene winsten genieten mag. Uit beide plaatsen volgt niet, dat de bij overeenkomst daargestelde gemeenschap eener zaak (bijv. wanneer twee personen eene enkele zaak tot gemeen gebruik koopen, een paard bijv. om er elk op den anderen dag op te rijden) geene maatschap zou zijn. In zoodanig geval toch is er van beide zijden wezenlijk iets in gemeenschap gebragt.

2. Evenmin hebben de slotwoorden van art. 1655, in verband met art. 1656, al. 1, de bedoelde beperkende strekking. Het bloote gebruik (usus) eener zaak door meerderen is een tusschen hen deelbaar voordeel, stelt voor hen een gemeenschappelijk belang daar. Maar het is zelfs onnoodig, dat men bij het aangaan der gemeenschap eener enkele zaak overeengekomen zij daarmede eene bepaalde winstgevende onderneming te doen, of

(1) Deze opvatting der maatschap, als niet buiten eene zekere *onderneming* bestaande, treft men bij verscheiden schrijvers aan. Zie bijv. Mr. DIEPHUIS, 7de deel, § 812 en 813. Het mijns inziens te beperkte begrip van maatschap, wordt met juistheid geschetst in eene zinsnede van Mr. DIEPHUIS, § 813: *Hoezeer ook eene eenvoudige gemeenschap het gevolg eener overeenkomst zijn kan, kan zij in het algemeen een meer* LIJDELIJKE *toestand genoemd worden, in tegenoverstelling der maatschap, die een meer* WERKZAAM *middel is tot het verkrijgen van gemeenschappelijk voordeel.*

daarvan een bepaald genot te trekken. De gemeenschap zelve levert een gemeenschappelijk belang op, omdat de eigendom van of eenig ander regt op eene zaak de mogelijkheid van een daarvan te trekken voordeel of genot insluit (res est omne id, quod utile personis esse possit). Dit genot of voordeel behoeft niet vooraf bepaald te zijn; de aard der gemeene zaak brengt het mede, en de vennooten verstaan zich daaromtrent. Wel is waar is het ondenkbaar dat bij het aangaan eener meer gecompliceerde maatschap het bejagen eener zekere winst en derzelver verdeeling, niet als het eenige doel der maatschap zoude bepaald en geregeld zijn; bij eene door overeenkomst gevestigde gemeenschap behoeft zulks niet, maar het verkrijgen en verdeelen van voordeel (van utilitas), is een noodwendig gevolg dier gemeenschap, — zij is het bij deze zoowel als bij eene communio incidens. Welke bedoeling had echter de wetgever met die bepaling omtrent het verdeelen der gemeene winst? Niet om eene uitsluitende eigenschap der maatschap, waardoor zij zich van elke (ook door overeenkomst gevestigde) gemeenschap onderscheidt, uit te drukken, maar 1°. om het onderscheid tusschen maatschap en zedelijke ligchamen aan te wijzen, 2°. om aan hem, die niet in de voordeelen der maatschap deelt, elke betrekking tot dezelve te ontzeggen.

Ik meen derhalve te mogen aannemen, dat het voornoemde beperkte begrip (1) van maatschap niet uit de definitie van ons wetboek voortvloeit. Bij het verdere stilzwijgen des wetgevers omtrent de grenzen tusschen gemeenschap en maatschap, blijft ons slechts de allezins

(1) Verg. nog, als in strijd met deze opvatting, art. 1658 B. W. De maatschap van alle de goederen is slechts eene conventionele gemeenschap, waarvan een bepaald winstbejag het doel niet kan zijn. Art. 1660, *tot zekere bepaalde zaken of tot derzelver gebruik*, dat is ook tot eene enkele zaak of derzelver gebruik.

voldoende onderscheiding des Romeinschen regts over, om beider begrip te bepalen, en wij mogen dus in ons regt stellen: *eene door overeenkomst gevestigde gemeenschap stelt daar maatschap.*

Welke regtswerkingen zijn in ons regt aan enkele gemeenschap (communio incidens) verbonden?

Art. 628 B. W. zegt: «De verdeeling van eene zaak, welke aan meer dan een persoon toebehoort, geschiedt overeenkomstig de regelen, ten opzigte van scheiding en verdeeling der nalatenschappen voorgeschreven.»

Blijkbaar wordt hier slechts van mede-eigendom, niet van gemeenschap in het algemeen gesproken. Naar de regelen omtrent de boedelscheiding wordt hier, voor zooveel de vormen betreft, verwezen, welligt ook voor het regt om scheiding en deeling te vorderen.

Art. 1112 B. W., zegt: «Niemand is genoodzaakt in eenen onverdeelden *boedel* te blijven. De boedelscheiding kan, *niettegenstaande eenig daarmede strijdig verbod*, ten allen tijde worden gevorderd. Er mag echter overeengekomen worden, om de boedelscheiding gedurende eenen bepaalden tijd (ten hoogste vijf jaren) niet te doen plaats grijpen.»

Blijkbaar wordt hier slechts van gemeene boedels of nalatenschappen gesproken. Het regt om verdeeling te vorderen, wordt voor gemeenschap niet uitgedrukt, misschien ook niet voor mede-eigendom. (1)

Overigens bewaart onze wet omtrent elke communio incidens (2) een volledig stilzwijgen.

(1) De vordering tot deeling van gemeenschap wordt vermeld art. 129 B. R., en aldaar van die tot boedelscheiding onderscheiden.

(2) Ook de wettelijke gemeenschap van goederen, welke uit de enkele daad des huwelijks ontstaat, is als eene communio incidens aan te merken; wordt echter de gemeenschap bij een *huwelijkscontract* of huwelijksche voorwaarden beperkt, gewijzigd, geregeld, zoo is, wat het begrip der zaak betreft, ongetwijfeld eene maatschap tusschen de echtgenooten aanwezig. Die onderscheiding is echter in de gevolgen onverschillig, daar het regt

De regter mag evenwel bij dat stilzwijgen niet stil blijven staan. Art. 13 Alg. Bep., zegt: «De regter die weigert regt te spreken, onder het voorwendsel van het stilzwijgen, de duisterheid of de onvolledigheid der wet, kan, uit hoofde van regtsweigering, vervolgd worden.» De burgerlijke regter moet dus op eene of andere wijze eene beslissing uitvinden, en wijst hij eene vordering af, zoo moet hij die afwijzing motiveren, bij gebreke waarvan hij niet kan gezegd worden regt te spreken.

Het is onvermijdelijk hier eenigzins nader te onderzoeken, welke overwegingen de regtspraak des regters moeten leiden, waar de bepalingen der wet hem verlaten? Ook op deze vraag antwoordt de wet niet.

Het ligt niet in de onvolmaaktheid, maar in het wezen van alle wetgeving, dat nimmer de wetgeving zelve voor derzelver toepassing voldoende kan zijn, dat interpretatie derzelve onmisbaar is.

In het burgerlijk regt wordt meer dan enkele interpretatie vereischt; waar de wet niet genoegzaam beslist moet eene beslissing, de private belangen der burgers betreffende, elders gezocht worden (1).

Art. 13 A. B., spreekt van duisterheid, onvolledigheid, stilzwijgen der wet. Wat de regterlijke uitspraak zal moeten bepalen in geval van *duisterheid* of *onvolledigheid* der wet, dit levert, geloof ik, minder zwarigheid op; de wet heeft *haren wil* in die gevallen, hoezeer ook niet op voldoende wijze of slechts ten deele, *uitgedrukt*, zij moet dus slechts op eene of andere wijze

der huwelijksgemeenschap volledig bij de wet is geregeld, en de bepalingen omtrent maatschap daarop toch van geene toepassing kunnen zijn.

(1) Dit geldt natuurlijk niet van gebiedende of verbiedende wetsbepalingen welke uit hunnen aard strictae interpretationis zijn (verg. het Ontw. van B. W. 1820. Art. 69 en de redevoering van KEMPER bij VOORDUIN, 1 deel, 2de stuk, p. 318), maar voor het burgerlijke of privaatregt bij uitnemendheid, het regt omtrent de vrije transacties der burgers in het maatschappelijk leven.

worden uitgelegd of aangevuld. De middelen daartoe zijn de gewone: voor *uitlegging* het uitvorschen van den zin die het naast met de woorden overeenkomt, van de waarschijnlijke bedoeling des wetgevers, het zij omdat zij met andere wetsbepalingen het best overeenstemt, in het verband der wetgeving het beste past, het zij omdat zij de verstandigste is, en bovendien de beraadslagingen der wetgevende magt; voor *aanvulling*, consequente deductie van het ontbrekende gedeelte uit het door de wet bepaalde, uitvorsching van den geest, het verband der wet in het algemeen, enz. Tot de billijkheid behoeft de regter zijne toevlugt niet te nemen wegens duisterheid of onvolledigheid der wet.

Meerdere moeijelijkheid levert het *stilzwijgen* der burgerlijke wet op. Dit stilzwijgen is, geloof ik, daar aanwezig, waar zekere natuurlijke (1) regtshandeling of toestand, of enkele natuurlijke regtsgevolgen uit overigens wettelijk erkende en beschermde regtshandelingen of toestanden, door de wet noch erkend, noch uitgesloten zijn; — met andere woorden, waar zij aan natuurlijke regten hare bescherming noch toegezegd noch ontzegd heeft, aan natuurlijke verpligtingen geene civielregtelijke kracht (geene actie) heeft verleend, doch evenmin ontnomen. Moet nu bij zoodanig stilzwijgen de regterlijke beslissing (de beschikking op eene ingestelde vordering), uitsluitend in de wetgeving zelve, haren geest en algemeenen zamenhang gezocht worden, mag slechts de wil der wet, waar deze zwijgt, worden opgespoord dáár, waar zij spreekt? Of mag ook, of zelfs moet voornamelijk de beslissing van niet voorziene gevallen aan de algemeene billijkheid, aan het natuurlijke

(1) Door *natuurlijke* regten en verpligtingen versta ik niet slechts die, welke in het maatschappelijk leven steeds eene factische geldigheid genieten, maar in het algemeen alle diegene, welker sanctie bij de wet (als niet onzedelijk of met de openbare orde strijdig) denkbaar is.

regt, gelijk men pleegt te zeggen, ontleend worden?

De vraag komt hierop neder: Staat het natuurlijk regt, de billijkheid naast de geschreven wet, naast datgene wat de oppermagt in den Staat uitdrukkelijk als regt heeft gewettigd, en is dus de geschreven wet slechts als eene beperking van het natuurlijk regt aan te merken, of als eene partiële bepaling van datgene wat de regter voor (*natuurlijk*) *regt* zal *moeten* houden? Of levert daarentegen de geschreven wet het inbegrip op van datgene wat alleen als regt zal mogen gelden, zoodat de regter slechts uit die wet de beslissing zal mogen putten van hetgeen daarin met stilzwijgen is voorbijgegaan?

Uit de geschiedenis van het ontstaan van ons B. W. (1), zoowel als van den C. C. (2), zou men gronden voor de eerste theorie kunnen bijbrengen. Daar het hier echter geene quaestie van uitlegging eener duistere wetsbepaling, van uitvinding eener twijfelachtige bedoeling betreft, is het gezag der bij de beraadslagingen geuite meeningen geenszins afdoende.

Ik geloof echter dat het begrip eener geschreven wetgeving, vooral naar eene codificatie, welke men volledig heeft trachten te maken, bestaat, de laatstgenoemde theorie medebrengt.

Immers het doel eener geschreven wet, eener codi-

(1) Verg. art. 73 (in verband met art. 70 en 71) van het ontw. van 22 Nov. 1820, bij VOORDUIN, Ie deel, IIe stuk, pag. 312. Dit art. werd wel verwijderd, maar het daarin vervatte beginsel steeds erkend. Zie de redevoering van den heer NICOLAÏ bij VOORDUIN, p. 316, de verslagen van twee afdeelingen, p. 380, de redevoering van den heer GENDEBIEN, p. 382.

(2) Verg. bij LOCRÉ, Esprit du Code Napoléon, Paris 1807, het beroemde discours préliminaire du premier projet de C. C. (an IX) van PORTALIS c. s. Zie bijv. p. 123, de woorden: «quand il s'agit d'un fait absolument nouveau, on remonte aux principes du droit naturel,» etc. Zie verder de aanmerkingen omtrent art. 4 C. C. (p. 213 seqq.) en aldaar p. 216, 219, 220, 222.

ficatie vooral, is aan het natuurlijke regt, aan de billijkheid, waarvan de bepaling zoo zeer volgens individuële meeningen en inzigten verschillen kan, en uit den aard der zaak verschillen moet, alzoo aan het willekeurige en uiteenloopende, hetwelk deze orde van zaken met zich voert, deszelfs heerschappij te ontnemen.

Met dit doel is de verheffing der geschrevene wetgeving tot het uitsluitend regt (en gevaarlijk is zulks wegens de betrekkelijke volledigheid onzer burgerlijke wetgeving niet) meer overeenkomstig, dan de gelijkstelling van geschreven wet en billijkheid. Laat men beiden hand aan hand gaan, zoo wordt uit den aard der zaak de eerste slechts beperking der laatste.

Bovendien merkte men op, dat deze heerschappij der billijkheid in de toepassing groote zwarigheid oplevert, daar het begrip van billijkheid zoo onbepaald mogelijk is, en zijne eigene grenzen geenszins aanwijst. Het begint waar de wet zwijgt, maar waar zal het, aan de willekeur der individuële beschouwingen overgelaten, ophouden? Doch ook de voorstanders dezer leer schijnen dezelve in toepassing gevaarlijk te vinden, en bij stilzwijgen der wet steeds naar naburige bepalingen derzelve om te zien, en analogische toepassing te beproeven.

Mogen wij derhalve aannemen, dat de aard onzer wetgeving zelve de heerschappij der billijkheid uitsluit, zoo zal de regter zich bij het stilzwijgen der wet omtrent eenige (natuurlijke) regtsbetrekking moeten vragen: Ligt het in den geest der wet die regtsbetrekking te beschouwen als eene aan welke regtsbescherming moet worden verleend, is die bescherming blijkens de overige wets-bepalingen in derzelver verband genomen met den wil der wet overeenkomstig, of heeft de wet die niet gewild?— Hij zal, ten einde zich niet aan regtsweigering schuldig te maken, in elk geval moeten onderzoeken, naar welke zijde de schaal het meest overhelt, en in dien zin beslissen.

Passen wij beide theoriën op de gemeenschap (*communio incidens*) toe.

1. Wat het regt betreft om verdeeling van het gemeene goed te vorderen, dit is slechts voor nalatenschappen uitdrukkelijk gewaarborgd. Art. 628, zoo hetzelve niet voor medeëigendom op dat regt verwijst, veronderstelt hetzelve blijkbaar. Het is ongetwijfeld de wil der wet, die aan gemeenschap in het algemeen, en aan alle beperkingen der vrijheid van transactiën ongunstig is, het voornoemde regt bij alle (1) gemeenschap te erkennen.

2. Wat de regtsgevolgen (2) der bestaande gemeenschap betreft. — Volgens de billijkheidstheorie zal, dunkt mij, de gemeenschap geheel, zoo als in het Romeinsche regt, naar analogie der maatschap kunnen behandeld worden. De Romeinsche leer, welke de communio als eene quasi societas beschouwt, en die gelijk bij de societas op grond der getroffene overeenkomst, zoo bij de communio incidens regtsbescherming aan de betrekkingen tusschen de socii verleent, op grond dat deze, gelijk hun vrijstond, dezelve nog niet opgeheven hebben, die leer zal wel in allen opzigte met billijkheid en natuurlijk regt overeenkomstig zijn.

Anders is het, wanneer wij uitsluitend de wet zelve mogen raadplegen. — Deze is der gemeenschap ongunstig.

(1) Verg. art. 463 en 464 B. W. *Een eisch tot scheiding of verdeeling*, art. 463, (van goederen waarbij minderjarigen belang hebben, art. 464) is algemeen gezegd, niet enkel van een eisch tot boedelscheiding. Het beginsel dat niemand genoodzaakt is in het onverdeelde te blijven, dat de eisch tot opheffing der gemeenschap, zoo slechts gemeenschap bestaat, *moet* worden toegewezen, is de alleen mogelijke grond van de bepaling der tweede zinsnede van art. 463.— Vergel. ook art. 455.

(2) Namelijk tusschen de deelgenooten onderling. Wat de verhouding van deze tegenover derden, en de wijzen, waarop gemeenschap eindigt, betreft, deze leveren geene zwarigheid op, en hierin grijpt uit den aard der zaak een belangrijk verschil met de bepalingen van het B. W. omtrent maatschap plaats.

Zoo is bijv. de société de tous biens présents, in art. 1837 C. C. als bij de wet erkend omschreven, bij ons in art. 1658 uitdrukkelijk uitgesloten. Ook de société universelle de gains, welke volgens art. 1838 C C. ook de eigendom der roerende en het genot der onroerende goederen gerekend werd te bevatten, is bij ons tot algeheele maatschap van winst (dat is van het door de vlijt der partijen verkregene) en verlies teruggebragt, art. 1659 B. W.

Het is verder niet aan te nemen, dat de leer der communio, in het Romeinsche regt naauwkeurig ontwikkeld, en ook door onze oude schrijvers (1) vermeld, door een enkel verzien der wet niet zoude behandeld zijn. *Zoodanig* stilzwijgen geeft een sterk vermoeden, dat de wet aan de gemeenschap geene regtsbescherming, analoog aan die der maatschap, heeft willen verleenen. Naast dit stilzwijgen is opvallend het beginsel omtrent het regt tot scheiding en deeling, terwijl bijv. het beding tot opschorting van boedelscheiding niet langer dan telkens voor vijf jaren wordt verbindend verklaard. Ook is het bij nalatenschappen opmerkelijk, dat, terwijl het regt tot verdeeling gewaarborgd, de vormen daartoe in sommige gevallen voorgeschreven zoo uitvoerig geregeld, en de regten der erfgenamen in die qualiteit omschreven worden, er alleen van hunne regten in qualiteit van geregtigden tot den gemeenen boedel niets wordt bepaald.

Het onbeperkte regt om opheffing der gemeenschap te vorderen, is zeker, volgens de leer van het Romeinsche regt, zeer vereenigbaar met de bescherming der gemeenschap gedurende haar bestaan; terwijl echter dit regt alleen in ons wetboek gewaarborgd wordt met verzwijging der bescherming, staat hetzelve eer vijandig tegen deze over.

Overigens zijn mij geene aan eene niet conventionele

(1) Verg. DE GROOT, Inl. tot de Holl. Regtsgel., Boek III, deel 28 (p. 322, ed. Delft 1664, door VAN GROENEWEGEN).

gemeenschap gunstige bepalingen onzer wet bekend. — De grond der regtsbescherming aan de betrekkingen tusschen vennooten verleend is, dunkt mij, slechts de (vrije, allezins geoorloofde) *overeenkomst*, waardoor dezelve gevestigd wordt.

Ik houd het daarom voor waarschijnlijk, dat de wet aan de deelgenooten eener gemeenschap, geene gelijke regtsbescherming als aan die eener vennootschap heeft willen verleenen.

Het spreekt van zelve, dat dit verstaan moet worden, onverminderd de regten, welke aan de deelgenooten uit anderen hoofde, uit geheel andere oogpunten dan het enkele bestaan der gemeenschap mogten toekomen. Aldus 1°. wanneer de deelgenooten omtrent eenig bijzonder belang der gemeenschap eene speciale overeenkomst mogten getroffen hebben, zullen zij hieruit een regt van vordering ontleenen; — 2°. hoewel hun in het algemeen een regt om impensarum restitutio te vorderen moet ontzegd worden, zal in sommige gevallen de negotiorum gestorum actio toepasselijk zijn, wanneer namelijk een der deelgenooten, zonder lastgeving der anderen hunne *belangen* heeft waargenomen. Daartoe is dan echter noodig, dat hij eene handeling verrigt hebbe, welke den deelgenooten een voordeel verschaft heeft, hetwelk zij zonder die handeling zouden gemist hebben, of nog meer hun een nadeel uitgespaard heeft, hetwelk zij anders zouden geleden hebben. Wanneer hij bijv. eene schuld op het gemeene goed rustende voldaan heeft, om executie, om in-morâ-stelling bij nalatigheid der overigen te voorkomen (alles voorzeker, zoo dit niet tegen den wil der overigen geschied zij); geenszins, wanneer de overige deelgenooten de schuld even goed hadden kunnen voldoen, wanneer zijne betaling niet in hun *belang* geweest is. Evenzoo, wanneer hij bij nalatigheid der overigen en buiten hunnen tegenstand dringende reparatiën aan het

gemeene goed gedaan heeft. Had echter het uitstellen der reparatiën geen nadeel voor de deelgenooten opgeleverd, zou de actio negotiorum gestorum niet toepasselijk zijn ; — 3°. Door eene onregtmatige daad van een der deelgenooten het gemeene goed betreffende zal deze natuurlijk jegens de overigen verbonden zijn. Daargelaten echter de vraag omtrent de strekking der zoo rekbare bepaling van art. 1401, 1402 Burg. Wetb., deze zal wel in de minste gevallen op de praestatio doli en culpae onder de deelgenooten toepasselijk zijn. — Eindelijk zal natuurlijk de fructuum, redituum divisio met de vordering tot scheiding en deeling zelve kunnen gevorderd worden. Heeft een der deelgenooten de vruchten alleen genoten, zoo zal tegen hem eene actie tot schadevergoeding kunnen ingesteld worden wegens eene onregtmatige daad, de toeëigening namelijk van eens anders zaak, daar de vruchten pro parte ook van de overige deelgenooten waren.

Waarin zal derhalve het regt tusschen deelhebbers eener gemeenschap van dat tusschen vennooten afwijken? — Zonder in een uitvoeriger onderzoek te treden, hetwelk eene afzonderlijke verhandeling zou vereischen, zij het voldoende hier de bepalingen van onze wet omtrent maatschap aan te wijzen, welke stellig niet omtrent enkele gemeenschap kunnen gelden. Men zie de bepalingen van art. 1665—1667, 1669, 1676, 1°. 3°. 1682 B. W.

Tot dusverre heb ik pogen aan te toonen 1°. hoe volgens de leer des Romeinschen regtscommunio en societas elkander onderling begrenzen ; 2°. dat in ons regt dezelfde onderscheiding geldt; 3°. dat ons regt de gemeenschap geenszins naar analogie der maatschap behandelt, en dus tusschen beiden een belangrijk practisch verschil aanwezig is. Wenden wij ons thans tot de beantwoording der vraag : is reederij volgens het Ned. Wetb. van Kooph. eene vennootschap ?

De aard der reederij is te bekend en te weinig twijfelachtig om daarover uit te wijden. Met ter zijdestelling voor een oogenblik van wettelijke bepalingen daaromtrent, en wanneer wij de bovenstaande overwegingen mogen aannemen, zal het daarom geen verder betoog behoeven, dat reederij of mede-eigendom van een schip kan voorkomen hetzij als vennootschap, hetzij als enkele gemeenschap, naarmate dezelve door overeenkomst of door omstandigheden van den wil der deelgenooten onafhankelijk gevestigd is.

De vraag, of reederij eene vennootschap is, kan dus voor ons slechts dezen zin hebben: — Erkent de wet slechts den door *overeenkomst* gevestigden medeeigendom van een schip als reederij, verbindt zij daaraan slechts hare bepalingen omtrent reederij?

Merken wij tot oplossing dezer vraag op:

1°. Noch in de definitie van reederij, art. 320 W. v. K., noch in den geheelen tweeden titel van het tweede boek wordt reederij als *vennootschap* genoemd. Evenmin wordt reederij in art. 14 genoemd onder de uitdrukkelijk erkende vennootschappen van koophandel. Der aandacht des wetgevers kan zij wel niet ontsnapt zijn. Is zij derhalve als vennootschap uitgesloten? Geenszins, maar de wet noemt hier zoodanige handelsvereenigingen op, welke alleen door overeenkomst ontstaan, alleen als vennootschap bestaan kunnen. Bij reederij daarentegen beschouwt zij de vennootschap, zoo die er bij komt, als het onwezenlijke, toevallige, de enkele daadzaak van den medeeigendom als het wezenlijke, constitutive.

Op reederij had art. 15 niet kunnen slaan; de toepasselijkheid van art. 15 op reederij hangt af van de omstandigheid der getroffene overeenkomst.

Men heeft de meening verdedigd, dat de wetgever de reederij daardoor als vennootschap zoude gekenmerkt hebben, dat hij in derzelver definitie het gebruiken tot

gemeene baat als een noodwendig vereischte der reederij vermeldt. Deze meening is blijkbaar gegrond op het beperkte begrip van maatschap, waarvan ik boven het ongegronde trachtte aan te wijzen. Alleen dan zouden de woorden: *tot gemeene baat gebruiken* de voormelde bedoeling des wetgevers kunnen aanduiden, wanneer dat gemeenschappelijk winstbejag iets uitsluitend aan maatschap eigen ware. Het moge het kenmerkend onderscheid van maatschap tegenover zedelijke ligchamen uitmaken, geenszins van maatschap tegenover gemeenschap.

De zin dier woorden: *tot gemeene baat gebruiken* schijnt mij eenvoudig deze: zij duiden de onmisbare voorwaarde aan, onder welke de bepalingen van dezen titel toepasselijk kunnen zijn.

Wanneer twee of meer personen een schip onder hen gemeen zijnde steeds ongebruikt laten liggen, bestaat er wel tusschen hen eene gemeenschap of zelfs eene vennootschap, maar geene *reederij*, omdat men met dit woord in de handelstaal slechts het commerciële gebruik van een schip, om het zoo eens uit te drukken, verstaat.

Wanneer twee of meer personen er gezamenlijk een yacht op nahouden om te zamen of om beurten daarmede zeereizen voor hun genoegen te doen, zoo is erwel gemeenschap of vennootschap, doch geene reederijaanwezig.

Wanneer twee of meer personen een schip onder hen gemeen zijnde aan een derde verhuren, die met hetzelve geheel onafhankelijk van zijne verhuurders voor eigen rekening winst doet, zoo bestaat er zeker bij de verhuurders geene reederij.

De woorden: wanneer zij *tot gemeene baat gebruiken*, zijn derhalve meer van beschrijvenden dan van beperkenden aard, althans zij sluiten van het begrip van reederij slechts zoodanige gevallen van scheeps-medeeigendom uit, voor welke de bijzondere bepalingen van ons wetb. omtrent reederij van zelve wegvallen.

2°. Het Romeinsche begrip van condominium (1) (plurium pro certis sed indivisis partibus) heeft den wetgever voor oogen gezweefd als den grondslag van de geheele reederij uitmakende. Van overeenkomsten hetzij tot vestiging van dat condominium (2), hetzij tot wijziging van de natuurlijke gevolgen van hetzelve ten opzigte van ieders aandeel in winst en verlies, maakt hij geen gewag.

Hij spreekt steeds van eigenaars of medereeders (medeeigenaars), verder van een *gemeen* schip (niet van één of meerdere schepen); hij stelt de regten en verpligtingen vast naar evenredigheid der aandeelen, (art. 320. Al. 1 in fine, 321. Al. 1, 323).

3°. In het ontwerp van 20 Oct. 1825 luidde het eerste art. van dezen titel aldus: Mede-reederschap is eene *maatschap* van twee of meer personen, die *een of meer* schepen, onder hen gemeen zijnde, tot gemeene baat gebruiken enz. (3).

De verschillende redactie van ons tegenwoordig wetboek zal zeker niet als een argument voor de *veranderde* wijze van beschouwing des wetgevers kunnen gelden, daar bij de beraadslagingen over dit onderwerp (4) de reederij steeds eene maatschap of vennootschap, soms ook associatie genoemd is. Aan den anderen kant blijkt niet van eene bijzondere bedoeling, welke men met die benamingen gehad heeft; men heeft eenvoudig het meest gewone (5) geval voor oogen gehad, namelijk de oprigting eener reederij bij overeenkomst.

Dezelfde beteekenis schijnt mij aan de bepalingen,

(1) Ten onregte zwijgt zelfs de wet omtrent het geval, waarin vruchtgebruikers of huurders van een schip hetzelve tot gemeene baat gebruiken.

(2) Art. 320. Wanneer twee of meer personen een gemeen schip gebruiken enz. *Geenszins*, wanneer zij overeengekomen zijn enz.

(3) Zie VOORDUIN, IX Deel (II Deel, Wetb. v. Kooph., pag. 348).

(4) VOORDUIN, t. a. p., pag. 347—397.

(5) Verg. de redevoering van den Heer BEELAERTS VAN BLOKLAND bij VOORDUIN, t. a. p., pag. 363.

door vele schrijvers van reederij gegeven, toegekend te moeten worden (5).

Uit hetzelfde oogpunt is de definitie van HUGO DE GROOT (1) te beschouwen, welke op de definitie van ons wetboek (2) invloed heeft gehad; zij luidt aldus: «Mede-reederschap is *Maetschap* van verscheyde luyden, die een ofte meer schepen onder hun gemeen synde, tot gemeene baet gebruyken.» De GROOT merkt de huwelijks-gemeenschap, het admiraalschap en de mede-reederschap als drie bijzondere soorten van maatschap aan. Dat hij daarbij ten opzigte der laatste slechts aan het meest gewone geval denkt, blijkt uit zijne definitie van *Maetschap* (3), = een *overkominge* van twee ofte meerder luyden enz., met deze aanteekening: «*Overkominge*, seggen wy: want daer yet gemeens is sonder overkominge, als gesamentlyk erffenisse, makinge, oft yet anders, daer uyt ontstaet wel *gemeenschap*, maer geen *Maetschap*.» Verg. hiermede de woorden van DE GROOT in het 28 deel van hetzelfde boek: «Gelyckenis van Maetschap is alwaer gemeenschap is sonder overkoming.»

Nog een enkel woord over de exercitio navis in het Romeinsche regt, omdat men welligt zou kunnen meenen, dat de exercitio navis daarin uitsluitend als societas

(5) Verg. bijv. PARDESSUS (Cours de droit Commercial. Part. IV, Tit. 1, Chap. IV, n°. 620), die overigens het begrip van copropriété op den voorgrond stelt. — Even zoo stelt KALTENBORN (Grundsätze des prakt. Europ. Seerechts § 51) het begrip van het condominium juris Romani op den voorgrond: welke overigens zijn gevoelen zij ten opzigte der quaestie omtrent vennootschap en gemeenschap (Verg. p. 108, 114, 116, 118), is mij niet duidelijk.

(1) DE GROOT, Inl. enz. Boek III, Deel. 23.

(2) Zie het art. volgens het ontw. van 24 Oct. 1822, bij VOORDUIN, IX, pag. 348, noot 2.

(3) t. a. p., Deel 21.

(stricto sensu) erkend werd, α. wegens l. 1. § 25. D. de exercitoria actione (XIV. 1) si plures navem exerceant, cum quolibet eorum in solidum agi potest; iets wat met het begrip van enkele communio of condominium strijdt; β. wegens l. 3, D. h. t. . . . eumque, qui praestiterit, *societatis iudicio* a ceteris consecuturum. Wat de solidaire aansprakelijkheid betreft, deze is alleen geground op de praepositio van den magister, wien de exercitores in aller naam hebben ingesteld (1). De reden wordt vermeld in l. 2. D. h. t. « ne in plures adversarios destringatur, qui cum uno contraxerit.» Helpen de exercitores zich zelve zonder magister, zoo vervalt de solidaire aansprakelijkheid. L. 4. Pr. D. h. t. «Si tamen plures per se navem exerceant, pro portionibus exercitionis conveniuntur; neque enim invicem sui magistri videntur.»

Wat betreft het iudicium societatis als tusschen de exercitores geldende, Paulus denkt wederom slechts aan het meest gewone geval. Verg. l. 13. § 2, l. 14. D. de institoria actione (XIV. 3), waar voor verwante gevallen beide actien genoemd worden.

4°. Is het te vooronderstellen, dat de wetgever, die met de bepalingen van dezen titel over reederij enz. uitsluitend de bevordering en bescherming der belangen van handel en zeevaart op het oog had, die bepalingen aan de voorwaarde, dat de gemeenschap van het schip door overeenkomst gevestigd zou zijn, heeft willen verbinden.

Uit dit alles meen ik te mogen afleiden, dat de bepalingen van ons wetboek omtrent reederij voor elk geval waarin een schip aan meerderen gemeen is, het zij die

(1) Verg. nog l. 4. § 1. D. h. t. «Sed et si plures exerceant, unum autem de numero suo magistrum fecerint, huius nomine in solidum poterunt conveniri.»

gemeenschap al of niet door overeenkomst ontstaan zij, gelden (1).

Dit is derhalve het *practisch belang* der vraag, waarvan ik boven gewaagde. Werd eene reederij slechts in geval van vennootschap erkend, zoo zoude de strekking der bepalingen van dezen titel beperkter zijn.

Voorzeker zal ook de omstandigheid, of reederij als vennootschap dan wel als enkele gemeenschap bestaat, van practisch belang zijn. Zal echter het verschil in beide gevallen (wegens de bepalingen van titel 2, Boek 2 W. v. Kh.) even groot zijn als tusschen gemeenschap en vennootschap in het algemeen, en welke zullen de de punten van verschil zijn, — deze vragen, die wederom een eenigzins uitvoerig onderzoek vereischen, wil ik thans niet behandelen.

(1) Het gebruiken van het schip tot gemeene baat door bevrachting enz. is slechts de voorwaarde, gelijk boven gezegd is, voor de toepassing der bepalingen van dezen titel; daardoor eerst wordt de gemeenschap van het schip datgene, wat in den handel reederij genoemd wordt.

Men zegge niet, dat het gebruik zelf van het schip tot gemeene baat de (stilzwijgende) overeenkomst daarstelt, welke de gemeenschap tot vennootschap maakt. Het gebruik eener gemeene zaak, hetwelk uit den aard dier zaak voortvloeit, verandert het wezen der gemeenschap niet. Om vennootschap daar te stellen moet de gemeenschap of aan eene overeenkomst haren oorsprong ontleenen, of partijen moeten uitdrukkelijk eene verandering van hunnen regtstoestand, eene novatio te weeg gebragt hebben. Enkele bepalingen, welke zij ten aanzien van hunne gemeenschap mogten gemaakt hebben, bijv. het aanstellen van een boekhouder, brengen dat gevolg niet mede. Hebben zij dus tot regeling hunner belangen eene reedercedule opgemaakt, zoo zal het eene feitelijke quaestie zijn of zij daarin hunne communio incidens al of niet in vennootschap hebben willen veranderen.

ROMEINSCH REGT.

Over de verhouding waarin erfgenamen tot een legaat bijdragen, door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, Advocaat, te 's Gravenhage.

MODESTINUS, libro IX *responsorum*, respondit:

Legatorum petitio adversus heredes pro partibus hereditariis competit, nec pro his qui solvendo non sunt onerari coheredes oportet.

Qui plures heredes instituit, testamento a quibusdam nominatim reliquit legata: postea codicillos ad omnes heredes scripsit, quaero quae legata debeant? MODESTINUS respondit: quum manifeste testator testamento expresserit a quibus heredibus legata praestari vellet, licet codicillos ad omnes scripserit, apparet tamen ea quae codicillis dedit ab his praestanda esse quos munere fungi debere testamento suo ostendit testator (1).

POMPONIUS, libro VIII *ad* SABINUM:

Si pars heredum nominata sit in legando, viriles partes heredes debent: si vero omnes, hereditarias (2).

NERATIUS, libro V *membranarum:*

Si heredes nominatim enumerati dare quid damnati sunt, proprius est, ut viriles partes debeant, quia personarum enumeratio hunc effectum habet, ut exaequentur in legato praestando qui, si nominati non essent, hereditarias partes debituri essent (3).

PAULUS, libro VIII *ad* PLAUTIUM:

Sive a certis personis heredum nominatim legatum esset, sive ab omnibus, excepto aliquo, ATILICINUS, SABINUS, CASSIUS pro hereditariis partibus totum eos legatum

(1) L. 33 D. *de leg.* II (31).

(2) L. 54 § 3 D. *de leg.* I (30).

(3) L. 124 D. *de leg.* I (30).

debituros aiunt, quia hereditas eos obligat; idem est, quum omnes heredes nominantur (1).

Volgens het gevoelen der meestgeachte nieuwere schrijvers, zoo als VON VANGEROW (2), PUCHTA (3), ARNDTS (4), SINTENIS (5), leveren deze plaatsen het voor den uitlegger altijd onaangename schouwspel eener stellige antinomie op. Zij handelen namelijk allen over hetzelfde onderwerp, de gehoudenheid van erfgenamen bij een legatum per damnationem. Terwijl nu POMPONIUS en NERATIUS leeren, dat men hier onderscheiden moet, of de uitkeering aan erfgenamen in het algemeen, of veeleer aan sommigen hunner met name, is opgelegd, vermits zij er, in het eerste geval, toe zullen bijdragen naar mate hunner erfportiën en, in het laatste geval, voor gelijke deelen, zouden ATILICINUS, SABINUS en CASSIUS, naar PAULUS, blijkbaar goedkeurend, mededeelt, beslist hebben, dat zij in ieder geval in evenredigheid hunner erfportiën zullen gehouden zijn en dus de gemaakte onderscheiding hier niets ter zake doet. Met hun gevoelen schijnt ook MODESTINUS in te stemmen, want, na in het algemeen gezegd te hebben, dat de legataris de erfgenamen moet aanspreken naar gelang hunner erfportiën, beantwoordt hij aanstonds daarop eene regtsvraag waarbij onze onderscheiding te pas komt, zonder er meer gevolg aan toe te kennen, dan dat in het eerste geval *allen*, in het laatste daarentegen slechts *de aangewezenen* onder de erfgenamen belast worden.

Gelijk men bij v. VANGEROW kan naslaan, hebben ook de vroegere geleerden zich veel moeite op deze

(1) L. 17 D. *de duob. r.* (45. 2).

(2) *Leitf.* § 521, Anm3. (II. 419 fgg.).

(3) *Vorlesungen.* § 524 n[1] (II. 427).

(4) *Rechtslexicon.* VI, 284.

(5) *Civilrecht.* § 209 n[12]. (III. 712).

plaatsen gegeven en, hetzij door willekeurige onderscheidingen, hetzij door scherpzinnige, doch van allen steun ontblootte, conjecturen, den strijd trachten weg te nemen.

De laatste mij bekende poging om door enkele uitlegging de gewenschte vereeniging tot stand te brengen is van DABIS (1). Deze geleerde gaat uit van de omstandigheid, dat het fragment van PAULUS in den titel de duobus reis is opgenomen geworden, en neemt nu aan, in verband met het vermoeden, dat hierover onder de Romeinsche juristen eene controverse bestaan hebbe, dat pro *hereditariis* partibus debere ter dezer plaatse niet staat tegenover pro partibus *virilibus*, maar tegenover *in solidum* debere, zoodat slechts de solidaire verpligting zou worden geloochend (2).

Zijn betoog verdient echter den onverdeelden bijval dien RUDORFF (3) daaraan schenkt, niet. De controverse die DABIS zich genoodzaakt ziet te veronderstellen is blijkbaar uit de lucht gegrepen. Immers uit het bekende gezegde van PAPINIANUS (4) waarop hij zich beroept, mag niet meer worden afgeleid, dan dat deze het ontstaan eener solidaire verbindtenis ook door legaat mogelijk acht, en geenszins, dat die solidariteit regel zijn zou. En het fragment van AFRICANUS (5) dat hij aan zijn stelsel ten grond-

(1) *Zeitschr. f. Civilr. u. Proc.* N. F. I. 406 fgg. (1845).

(2) Deze verklaring is trouwens niet nieuw, maar wordt reeds aangetroffen bij ALB. GENTILIS. *Epist.* IV, XI. SC. GENTILIS. O. O. I. 182, BACHOVIUS *ad Treutlerum.* II. Disp. XI. Th. VIII. l. B. et C.

(3) In zijne uitgave van PUCHTA'S *Pandekten.* § 524 n^b.

(4) L. 9 D. *de duob. r.* (45. 2).

(5) L. 15 D. *de iure codicill.* (29. 7) die echter kennelijk niet op zich zelve staat, maar met L. 14 eod. zamenhangt en een onverbreekbaar geheel uitmaakt. Sequitur tractatio alia AFRICANI in l. 15 D. *de iure codic.*, quae pendet ex l. 14 et inde repetenda est, nec enim in decima quinta exponitur plane. CUJAC. ad h. l. in *ad* AFRIC. Tr. II. O. O. I. 1304.

slag legt, kan er alleen dienstbaar aan worden gemaakt door het geheel af te zonderen van het bijzonder en zeer eigenaardig geval waartoe het behoort en, zoodoende, willekeurig uit het verband te rukken. Ook zou het waarlijk vreemd mogen heeten, als PAULUS in eene belangrijke en zeer praktische controverse waarin hij van PAPINIANUS en AFRICANUS verschilde, zich tot eene bloote vermelding van het gevoelen van zoo veel oudere juristen, als ATILICINUS, SABINUS en CASSIUS waren, bepaald had. Niet beter is het gesteld met de beteekenis die onze schrijver aan de uitdrukking pro hereditariis partibus wil hebben toegekend. Tegen in solidum debere staat pro parte debere over. Maar, welke de juiste tegenstelling zij die daarbij op het oogenblik voor den geest zweeft, de bijvoeging hereditaria, of pro qua parte heres est, bevat altoos eene nadere bepaling, en wel de stellige aanwijzing, dat het aandeel waarvan gesproken wordt, evenredig is aan des erfgenaams erfportie. Geene der door DABIS aangehaalde plaatsen (1) wettigt eene afwijking van deze taalkundige waarheid. Indien men dus toegeeft, hetgene niet te loochenen valt, dat de zegslieden van PAULUS in al de door hem gestelde gevallen de erfgenamen laten bijdragen in evenredigheid tot hunne erfportiën, en voorts met DABIS aanneemt, dat een dier gevallen volmaakt hetzelfde is als waarin POMPONIUS en NERATIUS juist

(1) Boven lien grootendeels zeer te onpas. Zij zijn LL. 9. 7 § 1. 22 D. *Depos.* (16. 3), LL. 3 § 3. 5 § 15. 17 § 2 D. *Commod.* (13. 6) L. 43 § 2 D. *de damno inf.* (39. 2) L. 24 D. *de fidei.* (46. 1) L. 35 D. *de don.* (39. 5) L. 4 § 3 D. *qu. c. eo qui* (14. 5) L. 25 §§ 9, 10 D. *fam. erc.* (10. 2) L. 157 § 2 D. *de R. I.* (50. 17). *Pro hereditariis partibus* debere en *partes hereditarias* debere zijn, volgens DABIS, twee verschillende zaken, zullende het eerste beteekenen: *niet-solidair*, het andere: *naar erfportiën.* De ware onderscheiding is blijkbaar deze. Het eerste duidt aan, dat *de verhouding* der aandeelen in het legaat *dezelfde* is als die der erfportiën. Het andere, dat het aandeel in het legaat *gelijk* is aan dat in de erfenis.

bijdrage voor gelijke aandeelen willen, heeft men hier inderdaad eene echte, onoplosbare antinomie.

Ik ga thans nogmaals eene poging wagen om den vrede door zuivere verklaring te herstellen. Mislukt zij, men vergeve het ter zake van den goeden wil.

Indien de erflater zich bedient van collectieve uitdrukkingen, als daar zijn: HERES MEUS (1), HEREDES MEI (2), QUISQUIS MIHI HERES ERIT (3), en dergelijken, en alzoo *zijne erfgenamen in het algemeen* belast, zijn deze ook slechts, als zoodanig, verbonden, waaruit volgt, dat zij tot de gemeenschappelijke schuld moeten bijdragen, elk voor zoo ver hij erfgenaam is, of naar evenredigheid hunner erfportiën. Voor meer is geen hunner gehouden, zoodat het aandeel van dengene hunner die niet in staat mogt zijn om te betalen ten nadeele van den legataris, en niet ten laste der overigen, komt (4).

Legatorum petitio adversus heredes pro partibus *hereditariis* competit, nec pro his qui solvendo non sunt onerari coheredes oportet, zegt MODESTINUS, en hiermede stemmen de overigen allen in.

Si vero *omnes*, *hereditarias*. POMPONIUS.

Qui, si nominati non essent, *hereditarias* partes debituri essent. NERATIUS.

Pro *hereditariis* partibus eos debituros. PAULUS, en deze voegt er de reden, boven opgenoemd, bij: quia *hereditas* eos obligat (5).

(1) E. gr. L. 104 § 4 D. *de leg.* I (30) L. 44 D. *de leg.* II (31).

(2) E. gr. LL. 15. 43 pr. § 1 D. *de leg.* II (31).

(3) Vooral deze laatste uitdrukking komt dikwerf voor v. LL. 4 § 1. 104 pr. §§ 3, 5. 123 pr. D. *de leg.* I (30) LL. 61 pr. 88 §§ 3, 10, 11 D. *de leg.* II (31) LL. 40 § 1. 95. 98 D. *de leg.* III (32) LL. 8. 16 D. *de aur. leg.* (34.2) L. 36 D. *de cond.* (35.1).

(4) Eveneens bij fideicommissen, L. 3 inf. D. *de alim. leg.* (34.1).

(5) Cf. et L. 49 § 4 D. *de leg.* I (30).

Maar den erflater zijn bij het bezwaren zijner erfgenamen de handen geheel vrij gelaten. Als hij een hunner uitkiest en uitsluitend met de uitkeering belast, wordt deze alleen, en zonder verhaal op zijne mede-erfgenamen, voor het geheel aansprakelijk (1). Want thans kan men niet meer volstaan met te zeggen: hereditas eum obligat, thans is hij niet langer verbonden bloot in zijne algemeene hoedanigheid van erfgenaam, maar bovendien omdat de erflater hem *individueel* heeft willen bezwaren.

Bijaldien nu meerdere erfgenamen in diervoege bij name zijn aangewezen, kunnen er drie gevallen voorkomen.

A. Het kan des erflaters bedoeling geweest zijn, inzonderheid bij legaten van hoeveelheden, om ieder dier erfgenamen afzonderlijk tot uitbetaling der gansche som te verpligten, en dus het geheel zooveel malen weg te maken, als er erfgenamen opgenoemd zijn. Alsdan zijn het natuurlijk even zoo vele zelfstandige makingen, zoodat dit geval van het vorige eigenlijk niet verschilt (2).

B. Het is wel de bedoeling des erflaters geweest om de zaak slechts eens weg te geven, doch tevens om tot de levering daarvan ieder der aangewezen personen hoofdelijk te verbinden. Nu is hun toestand dezelfde als die van gewone solidaire medeschuldenaars (3).

Insgelijks volgt het legaat eener ondeelbare zaak de gewone regelen nopens ondeelbare verbindtenissen (4).

(1) Verschillende toepassingen LL. 16 § 1. 86 § 1. 122 § 1 D. *de leg.* I. (30) LL. 29 §§ 1, 2. 53 pr. 66 § 5 D. *de leg.* II (31) L. 7 § 3 D. *de lib. leg.* (34. 3) L. 1 § 13 D. *ad. leg.* Falc. (35.2).

(2) L. 34 §§ 3—7. 53 § 2 D. *de leg.* I. (30). L. 44 § 1 D. *de leg.* II. (31).

(3) L. 8 § 1. D. *de Leg.* I. (30). L. 25 pr. D. *de Leg.* III (32). L. 9. D. *de duob. r.* (45. 2).

(4) L. 76 pr. D *de Leg.* II. (31). L. 11 §§ 23, 24 D. *de Leg.* III (32). L. 7. D. *de serv. leg.* (33. 3).

C. Doch, en dit is het geval dat ons hier interesseert, het kan eindelijk de bedoeling des erflaters wezen om aan hen allen gezamenlijk de uitkeering op te leggen. Nu ontstaat de vraag, naar welken maatstaf hunne bijdragen tot de gemeenschappelijke schuld te regelen? Mij dunkt, het antwoord op die vraag ligt reeds in het voorgaande opgesloten. Immers het aantal personen, of een, of twee, of meer, is op zich zelf onverschillig, want het kenmerkende, de kracht der opsomming bij name, ligt alleen hierin, dat de in dier voege aangewezenen belast worden uit aanzien huns persoons, en niet blootelijk als gevolg van hun erfgenaamschap; in één woord, in den wil om hen *individueel te belasten*. Maar, individueel verbonden, zullen zij, consequent, ook individueel, of voor *gelijke* deelen, en niet naarmate hunner erfportiën, aansprakelijk wezen moeten.

Si *pars heredum nominata* sit in legando, *viriles* partes heredes debent.

Hangt nu alles daarvan af, of de erflater in zijne beschikking zijne erfgenamen in het algemeen, of integendeel bepaalde individus op het oog heeft, zoo moet men, wil men zich gelijk blijven, nog een stap verder gaan, en het niet slechts voor het wezen der zaak onverschillig verklaren of een of meer personen met name zijn aangeduid, maar zelfs of die meerderen toevallig te zamen juist *alle* de erfgenamen uitmaken.

Si *heredes nominatim enumerati* dare quid damnati sunt, proprius est, ut *viriles* partes debeant.

Men komt derhalve tot dit besluit. Behoudens bewijs van het tegendeel, duidt het belasten van erfgenamen *met name*, welk overigens hun aantal zij, de bedoeling aan om hen persoonlijk en individueel te verbinden (1). Zij dragen alzoo in dit geval voor gelijke

(1) Cf. et L. 7 § 2 D. *de R. D.* (34. 5). L. 56 D. *de cond.* (35. 1.) LL. 24, 25 D. *ad Sc. Trebell.* (36. 1).

deelen, en niet naar gelang hunner erfdeelen, bij. Quia personarum enumeratio hunc effectum habet, ut *exaequentur* in legato praestando.

Doch de aanwijzing van eenigen uit de erfgenamen als de personen waarvan de legataris de afgifte vragen moet, heeft niet noodwendig haren grond in den wil om hen te belasten, maar kan even goed hare oorzaak hebben in een gansch ander oogmerk, namelijk, in *de zucht om de overigen te ontlasten.* Immers, naar den regel: si quis velit *non omnes* heredes legatorum praestatione onerare sed *aliquos ex his*, *nominatim* damnare debet (1), moet de erflater, indien hij sommigen zijner erfgenamen wil vrijstellen, de overigen uitdrukkelijk alleen belasten. Is dit nu het eigenlijk doel der aanwijzing, b. v.:

Sive a *certis* personis heredum (2) *nominatim* legatum esset, sive *ab omnibus*, *excepto aliquo*,

dan ontstaan er twee vragen. Vooreerst, wie door de ontheffing der of des uitgezonderden zullen worden benadeeld? Of, even als bij onvermogende mede-erfgenamen, de legataris, òf veeleer de opgenoemde erfgenamen: met andere woorden, of de aandeelen die de vrijgestelden anders hadden bijgedragen nu zullen vervallen, of integendeel ten laste komen der bezwaarden? Klaarblijkelijk is dit laatste de meening, en zullen laatstgenoemden gezamenlijk desniettemin het geheel moeten opbrengen. Ab omnibus heredibus legatum ita erat: QUISQUIS MIHI HERES ERIT DAMNAS ESTO TITIO DARE CENTUM, deinde infra comprehensum erat, ne unus ex heredibus ei daret, quaeritur, reliqui heredes, utrum *tota* centum dare deberent, an *deducta unius illius hereditaria portione.*

(1) L. 98 D. *de Leg.* III. (32).

(2) Onder *certae personae heredum* schijnt in de eerste plaats aan eene bepaalde reeks van erfgenamen, b. v. die van zekeren graad, te moeten worden gedacht. L. 39 D. *de cond.* (35. 1).

Respondit, verius esse reliquos heredes *tota* centum debere, quum et significatio verborum non repugnet huic sententiae et voluntas testatoris congruat (1). Door derhalve in diervoege tot betaling eens legaats een zeker aantal zijner erfgenamen aan te wijzen, schuift de testateur aan deze den last die anders op allen drukken zou alleen op den hals, en ontheft hierdoor de overigen.

Hoe zullen nu echter de niet vrijgestelden, ziedaar de tweede vraag die dit geval oplevert, tot de dus aan hen opgelegde verpligting bijdragen? Ook hierop kan na het vorige het antwoord niet moeijelijk zijn. Immers, juist omdat de bedoeling hier alles is, kan natuurlijk de kracht eener aanwijzing, als wij thans op het oog hebben, niet verder reiken dan haar oogmerk, d. i., niet verder dan de ontheffing door den erflater gewild. *De verhouding tusschen de aangewezen erfgenamen onderling mag er dus niet door veranderd worden.* Want het persoonlijke in de bedoeling was niet op hen, maar op de vrijgestelden gerigt. De zucht om deze te verligten, deed gene sterker bezwaren, maar, op zich zelf en in het afgetrokkene beschouwd, heeft de erflater hen slechts als zijne erfgenamen belast. Zal men dus waarlijk consequent handelen, zoo moet men hen tot de gemeenschappelijke schuld laten bijdragen in dezelfde reden waarin zij daartoe zouden hebben bijgedragen zonder de vrijstelling der anderen; d. i., verbonden voor een legaat gelegd op erfgenamen in het algemeen, hoewel met bepaalde ontlasting van sommigen, zullen zij, naar wij straks zagen, in evenredigheid hunner erfportiën gehouden zijn (2).

(1) L. 104 pr. D. *de Leg.* I. (30).

(2) De verhouding dus waarin zij onderling tot het legaat bijdragen is wel *dezelfde* als die hunner erfportiën, maar het aandeel van ieder in het legaat *grooter* dan dat in de erfenis. In zooverre kan men onderscheid maken

Atilicinus, Sabinus, Cassius *pro hereditariis partibus totum* eos legatum debituros aiunt, *quia hereditas eos obligat;* idem est, quum *omnes* heredes nominantur (1).

Ook het responsum van Modestinus laat zich gemakkelijk met deze beginselen overeenbrengen. Als hij zegt, dat men de erfgenamen moet aanspreken ieder voor zijne erfportie, heeft hij, gelijk reeds uit de uitdrukking *adversus heredes* blijkt, het meest gewone geval eener belasting op erfgenamen in het algemeen gelegd voor oogen. Daarna stelt hij deze vraag. Indien iemand de betaling der door hem gemaakte legaten in zijn testament aan bepaalde erfgenamen heeft opgedragen, doch in een later codicil het woord tot zijne erfgenamen in het algemeen rigt, wie zullen dan de legaten in het codicil vermeld moeten uitkeeren, alle de erfgenamen, of alleen diegenen hunner die, blijkens het testament, met de betaling der legaten belast zijn?

Hij beslist in laatstgemelden zin, daar, zegt hij, uit het testament genoegzaam blijkt, door wie de testateur de legaten wil voldaan hebben: quum manifeste testator testamento expresserit a quibus heredibus legata praestari vellet, licet codicillos ad omnes scripserit, apparet tamen ea quae codicillis dedit *ab his* praestanda esse *quos munere fungi debere testamento suo ostendit testator.*

Over het aandeel, door ieder hunner op te brengen, zwijgt hij, doch, in verband met het onmiddellijk voorafgaande, kan men niet wel veronderstellen, dat hij

tusschen pro *hereditariis* partibus debere en *hereditariam partem* praestare.

(1) Dat hieronder niet het nominatim enumerare van Neratius moet worden verstaan, en, in het algemeen, het woord *nominatim* niet al te letterlijk behoort te worden opgevat, bewijst eene andere plaats van Paulus. L. 90 D. *de Leg.* III (32).

hier eene andere verdeeling dan die naar erfportiën gewild heeft (1). Dit nu strookt volkomen met het gevoelen door PAULUS medegedeeld. Want ook hier heeft, blijkens het codicil, de erflater zijne erfgenamen in het algemeen belast, doch tevens diegenen hunner welke niet mede zijn opgenoemd in zijn testament van de verpligting om bij te dragen ontheven. Ook hier dus was die opnoeming het gevolg van den wil *om vrij te stellen.*

Het kan niet ontkend worden, dat de boven ontwikkelde verklaring onze plaatsen vereenigt en ook op hare woorden zeer goed past. Alles hangt dus af van de vraag, of de gemaakte onderscheiding tusschen den wil om te belasten en den wil om vrij te stellen als aanleiding van het nominatim legare in de natuur der zaak geground en de daarop gebouwde juridieke oplossing juist is. Aan eenigen steun althans ontbreekt het dier verklaring niet. In de hoofdzaak vindt men haar reeds bij CUIACIUS (2): non videtur eorum nomina expressisse ut eos exaequaret, zegt hij van L. 17 D. *de duob. r.*, *sed ut eos secerneret a ceteris*, *ut ceteros exoneraret*, en dat de groote exegeet dit denkbeeld niet heeft uitgewerkt, wijte men slechts aan de buitengemeene levendigheid van zijnen geest die zich niet ligt met ééne verklaring vergenoegt en noode de gelegenheid tot eene conjectuur ongebruikt laat voorbijgaan.

(1) Zoo begrijpt het ook CUIAC. in l. IX. *Respons.* MODEST. *ad h. l.* O.O. VI. 174.

(2) In l. XIV. *quaest.* PAPINIANI, *ad* l. 24 D. *ad Sc. Trebell.* (36. 1.) O.O. IV. 406. non exaequantur, sed debent hereditarias, videlicet si testator ideo praetulit propria nomina ut ceteros heredes exoneraret. *Comm. ad* L. 8 D. *de leg.* I. (30). O. O. VII. 1032. hoc ideo fecit legando a certis nominatim, ut eos separaret et distingueret a caeteris, quos eiusmodi legato exonerari volebat. *ad* L. 33 pr. D. *de Leg.* II. (31). O.O. VII. 1208.

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITERATUUR.)

De Regtspraak van den Hoogen Raad, D. LÉON, Advocaat enz. Tweede deel, derde aflevering. Burgerlijk Wetboek, boek 3 en 4. 's Gravenhage, GEBROEDERS BELINFANTE, 1852 (voor rekening des schrijvers). bl. 313—520.

Ik heb mij met de beoordeeling van dit werk belast, en over de vroegere afleveringen (*Themis* XI, 634 en volgg. en XII, 678 en volgg.) mijn gevoelen gezegd. Dat gevoelen was gunstig en ik heb mij mogen verheugen, dat hetzelve door de redactien van andere tijdschriften, het zij van regtsgeleerden aard of van meer algemeene strekking wordt gedeeld. Daarin moge de heer LÉON eene eerste belooning zien voor den moeijelijken arbeid dien hij heeft op zich genomen. Het valt niet zwaar, in een werk van dien aard en omvang hier en daar iets aan te wijzen, dat daaraan ontbreekt, en een enkel dagblad wijkt dan ook van den meer gunstigen dunk af. Ik eerbiedig dat oordeel, maar meen, wat mij betreft, regt te hebben te zeggen, dat een beoordeelaar vriend noch vijand moet zien in eenig schrijver: de naam des beoordeelaars moet strekken ter verzekering van de dringend gevorderde onpartijdigheid. In celebrandis virtutibus et reprehendendis vitiis unice *veritatem* sequamur, is de les die ik volg, en in mijn oordeel kan ik dwalen, maar ik ken mij vrij van immer tegen mijne overtuiging eene gunstige of ongunstige uitspraak te hebben geuit.

Ik meen dan ook, na onderzoek, en alleen ten gevolge van onderzoek, de nieuwe aflevering dezer *docta compilatio* te mogen beschouwen als behandeld op het vroeger gevolgd voetspoor. Het geheele Burgerlijk Wetboek is alzoo door den heer Léon afgehandeld. De tegenwoordige aflevering geeft den lezer de jurisprudentie en de litteratuur van het 3e en 4e boek van het Burgerlijk Wetboek. Ik herinner, dat men ook hier uitspraken van hoven, regtbanken en kantongeregten zal aantreffen, waardoor het werk van grooter practisch nut is geworden. Immers de belangrijkheid der regtsvragen hangt niet van het quantum in geschil af: en de waarde der beslissingsgronden hangt niet van de meerdere of mindere uitgebreidheid der regtsmagt af. De jurisprudentie, waaraan ik om hare onzekerheid weinig hecht, zal door deze wijze van behandeling niet veel winnen, maar de wetenschap, die ik zeer hoog stel, zal er haar voordeel van trekken.

Ik heb, met het oog op de mij voorgenomen taak van beoordeeling, meer bepaald het door den heer Léon op het 4e boek aangeteekende nagegaan, ofschoon ik ook dat op het 3e heb doorgeloopen. — Die aanteekeningen op art. 1902 en volgg. vangen aan op bladz. 453. Daarmede begint het 4e boek, en dat is daar verzuimd, door een afzonderlijk hoofd te worden aangeduid, ofschoon zulks met het 2e boek op bl. 175 en met het 3e boek op bl. 314 is geschied.

Ik zal mij bij het op artikel 1902 aangeteekende voornamelijk bepalen. Daar vindt men eene uitvoerige opgave in 73 nummers afgedeeld, van hetgeen, naar het oordeel des schrijvers, *betrekkelijk dat artikel* is beslist of door de schrijvers behandeld. Ik zeg, *naar het oordeel des schrijvers*, want ik zou veel van hetgeen hier voorkomt *niet* tot dit artikel hebben gebragt, maar bijv. al wat de bewijskracht van acten betreft, bij

een der volgende artikelen hebben geplaatst, en mij hier uitsluitend hebben bepaald bij de vraag, op wien het onus probandi rust. — Het meergemeld art. 1902 B. W. luidt: «Een iegelijk die beweert eenig regt te hebben, of zich op eenig feit tot staving van zijn regt of tot tegenspraak van eens anders regt beroept, moet het bestaan van dat *regt* of van dat *feit* bewijzen.» Deze woorden vervangen de bepaling van art. 1315 Cod. Nap. houdende: «Celui qui réclame l'exécution d'une obligation, doit la prouver. Réciproquement celui qui se prétend libéré, doit justifier le paiement ou le fait qui a produit l'extinction de son obligation.» (1) Nog heden geldt mitsdien het oordeel van wijlen den beroemden Groningschen Hoogleeraar Mr. Gabinus de Wal (destijds te Franeker) in zijne verhandeling over den invloed van wetboeken in de taal des lands op de wetenschappelijke beoefening van het regt, Groningen 1820, bl. 184 en volgg. Ik kan mij niet onthouden, die plaats uit dat niet verouderd werk hier mede te deelen, omdat het in te weinige handen is: «Het kan ligt gebeuren, dat de regter in onzekerheid zij, aan welke partij in een voorhanden zijnde geval het bewijs moet worden opgelegd. Dat hier het Romeinsche regt dikwijls ter opheldering zal kunnen verstrekken van hetgeen de natuurlijke regtvaardigheid voorschrijft, heb ik door de ondervinding bevestigd gevonden. Vooral heb ik mij wel bevonden bij den algemeenen regel, dien Weber (*Ueber die Verbindlichkeit zur Beweisführung in Civilprozess* (Halle 1805) VI Abtheil. num. 1) als de slotsom der

(1) Aan het slot van het op art. 1902 door den heer Léon aangeteekende vindt men: «Zie ten betooge, dat de bepaling van art. 1902 B. W., als in het algemeen betrekking hebbende tot alle feiten welke kunnen aangevoerd worden tot staving van eenig regt, de voorkeur verdient boven art. 1315 Cod. Nap., dat zich beperkt tot daadzaken, waaruit eene verbindtenis of bevrijding geboren wordt, Asser, B. W., § 871 en de Martini, ad art. 1902 p. n°. 2.

verstrooide en verschillende uitspraken des Romeinschen regts opgeeft en die met algemeene regtsgronden volkomen overeenkomt, dus luidende: *Die een regt of eene bevrijding van regten, of vorderingen van anderen voor den regter met goed gevolg wil doen gelden, is verpligt de nog onzekere daadzaken, welker bestaan het regt of de bevrijding als noodzakelijk vooronderstelt, te bewijzen.* De voorbeelden, in het Romeinsche regt voorhanden, leeren ons dikwijls de toepassing van dezen regel op de bijzondere gevallen. Ik herinner mij, dat voor de regtbank, waarvan ik voorheen medelid was, het volgend geval ter beslissing kwam. A had aan B honderd ponden wol verkocht, het geld daarvoor ontvangen en aangenomen het verkochte aan het pakhuis van C te leveren. Deze beweert later, geene honderd, maar slechts vijftig ponden van A te hebben ontvangen en brengt aan B niet meer dan de waarde van deze laatste hoeveelheid in rekening.

Nu vordert B van A het te veel en onverschuldigd betaalde terug. A weigert dit op grond, dat de levering door hem ingevolge de overeenkomst gedaan was. De beslissing van het proces hing enkel af van de hoeveelheid der geleverde wol, in de opgave waar van A en B verschilden. Maar wie was tot het bewijs verpligt? Hieromtrent was het gevoelen der regters niet eenstemmig. Er kwam in bedenking, of niet A gehouden was, de genoegzame levering te bewijzen, omdat, indien niet B hem vooraf betaald had en hij zijne betaling van dezen nog had te vorderen, hij buiten allen twijfel tot het bewijs zoude verpligt zijn en het onbillijk zoude zijn, B ter vergelding zijner gereede voldoening nu een bewijs op te leggen, waartoe hij zonder dezelve volkomen ongehouden zoude geweest zijn. Mijnen regel raadplegende geraakte ik tot een tegenovergesteld besluit. B was eischer; hij grondde

zijne vordering op de ongenoegzaamheid der levering door A gedaan, en was dus verpligt; deze daadzaak, deze ongenoegzaamheid, welke door zijne partij ontkend werd, te bewijzen. Ik nam voor, de Romeinsche regtsgeleerden te raadplegen, en hunne leer bevestigde mij in het gevoelen, dat ik met den aard der zaak en met algemeene regtsbeginselen (zie l. 25 Dig. de probat. en WEBER l. l., n°. 1, blz. 196) overeenkomstig achtte, hetwelk ook door de regtbanken omhelsd werd.»

Tot de bewijsmiddelen en de bewijskracht zelve en mitsdien tot de volgende artikelen behoeren n^i^. 1. 17. 28. 35. 37. 38. 45. 48. 49. 50. 54. 57. 63. 68. 70. — N°. 7 behoort bij art. 1961, alwaar het dan ook andermaal wordt gevonden. — N^is^. 15. 21. 24. 39. 56. 61. 62. 71. 73 behooren stellig hier niet thuis. — N°. 20 betreft internationaal regt. — N°. 41 behoort bij art. 1964. N°. 42 behoort bij art. 1959.

Ik heb mij de opgave dezer mij noodzakelijk voorgekomen specialisatie veroorloofd, omdat ik het bewijs wil leveren, dat ik ook deze aanteekening aandachtig heb gelezen, en ook het minder juiste opmerk. De door mij voorgestelde onderscheiding had het naslaan en het nut uit dat naslaan te verwachten meer bevorderd.

Bij art. 1982, n°. 2, had ik *Themis IX*, blz. 697 gewenscht te zien aangehaald.

Ik vereenig mij gaarne met het gevoelen van den heer LÉON in zijne noot bij n°. 19, art. 1967, dat geene dading door den beslissenden eed kan worden bewezen, hetgeen door het voormalig Hoog-Geregtshof alzoo was beslist. De redactie van art. 2044 Cod. Nap. *Elle* (la transaction) *sera rédigée par écrit* konde er toe leiden, om het geschrift alleen probationis en niet solemnitatis causa te beschouwen. Zij verschilt echter te veel van de tegenwoordige, om van eene goede jurisprudentie eene gelijke beslissing te verwachten.

Dan ik overschrijde schier de grenzen eener beoordeelingsruimte vooral na de reeds vroeger ingenomen plaats. Na de afwerking van de andere wetboeken hoop ik op dezen arbeid terug te komen. DAV. H. LEVYSSOHN.

De Subrogatie volgens het Nederlandsche Regt (met daarbij behoorende formulieren); door Mr. C. VAN BELL, Advocaat bij den Hoogen Raad der Nederlanden. gr. 8°., 142 blz. — Leyden en Amsterdam, bij J. H. GEBHARD EN C°., 1852.

Men heeft, zoo bij de invoering onzer nieuwe wetgeving in 1838 als later, wel eens de meening geuit, dat het derde boek van ons Burgerlijk Wetboek, daar dit minder dan de overige gewijzigd en veranderd uit den Code Civil werd overgenomen, ook minder dan deze aan verklaring en uitlegging behoefte zoude hebben.

De ondervinding heeft echter geleerd, dat er op de juistheid van deze meening heel wat valt af te dingen. Het derde boek van ons Burgerlijk Wetboek heeft ook thans nog zijne eigenaardige en groote moeijelijkheden, welke alleen kunnen opgelost worden door eene oordeelkundige uitlegging van den tekst, gepaard aan een naauwkeurig onderzoek van de geschiedenis der wet, bij hetwelk vooral de nieuwe en belangrijke resultaten, welke de studie van het Romeinsche regt gedurende de laatst verloopene jaren in Duitschland heeft opgeleverd, niet buiten aanmerking mogen blijven, omdat deze niet zelden zullen leiden tot een helderder begrip en eene juistere kritische waardering van zoovele beginselen, door ons uit den Code en door den Code uit POTHIER's *Traité des Obligations*, niet altijd even zuiver en onvervalscht, aan dat regt ontleend.

Het geschrift van den heer VAN BELL, waarvan de aankondiging mij door de Redactie van dit Tijdschrift is toevertrouwd, levert een nieuw bewijs voor de goede vruchten, welke eene zoodanige exegetisch-historische behandeling, zoowel voor de waardering als voor de toepassing der verschillende deelen van de leer der verbindtenissen, zoo als die in het derde boek van ons Burg. Wetb. ontwikkeld is, kan hebben. Want ofschoon het hoofddoel dezer monographie is de verklaring van de wet, zoo als zij is, een doel, dat hier te minder uit het oog verloren mogt worden, omdat bij den schrijver de overtuiging vaststond, dat de wankelende en uiteenloopende stelsels, door de verschillende Fransche auteurs over de subrogatie verkondigd, juist hunnen oorsprong verschuldigd zijn aan hun toegeven «aan allerlei theoriën van billijkheid en convenientie,» met veronachtzaming van den uitgedrukten wil der wet; zal ook hier de rigtige verklaring der wettelijke bepalingen, welke hare juiste waardering ten gevolge heeft, als van zelf aanleiding geven tot menige gegronde aanmerking *in jure constituendo* van groote waarde.

De monographie door Mr. VAN BELL aan het regtsgeleerde publiek aangeboden, schijnt mij alzoo gelijkelijk aan de eischen der wetenschap en aan die der praktijk te voldoen De schrijver heeft zich wel niet verdiept in al de menigvuldige vragen, tot welke de toepassing der artt. 1436 sqq. van het B. W. aanleiding kan en zal geven, waardoor zijn werk een zeer grooten omvang zoude gekregen hebben; maar het beknopte, doch zaakrijke resultaat zijner studiën, ons in zijn werk medegedeeld, zal de beantwoording dier vragen gemakkelijk maken voor ieder, die zich met de beginselen daarin ontwikkeld kan vereenigen. Ik aarzel niet mij onder dezen te rangschikken, en een kort overzigt van deze monographie zal, hoop ik, het gunstig oordeel daarover

in de voorgaande regelen geuit, genoegzaam regtvaardigen.

De eerste afdeeling is gewijd aan een onderzoek naar de natuur der subrogatie, door den schrijver eerst uit de geschiedenis van dit leerstuk, daarna uit de bepalingen daarover in den C. C. en in ons B. W. voorkomende, ontwikkeld en verklaard. In de eerste § dezer afd. zet de schrijver het hoofdverschil uiteen, dat bij cessie en subrogatie tusschen het Romeinsche en hedendaagsche regt bestaat (§ 1, p. 1—6). Terwijl het Romeinsche regt de regtsbetrekking uit eene verbindtenis ontstaande beschouwde als geheel inhaerent aan de personen van de verbondenen, en dus geene eigenlijke overdragt van de inschuld toeliet, maar op eene zeer kunstmatige en omslagtige wijze in de belemmering, daardoor in de transactiën van den handel ontstaande, trachtte te voorzien door desniettegenstaande de overdragt der actie, welke de inschuld voortbragt, mogelijk te maken, wordt de inschuld door het hedendaagsche regt beschouwd als eene *res in commercio*, eene onligchamelijke zaak, die even als elke ligchamelijke zaak, uit het vermogen van den een in dat van den ander kan worden overgebragt. Dit beginsel, uit de geschiedenis en uit de woorden der wet (artt. 1436 en 1437 B. W.) aangedrongen, bepaalt de natuur der subrogatie. De inschuld, welke door de betaling ten opzigte van den schuldeischer te niet gaat, blijft door de subrogatie, ten laste van den schuldenaar en ten behoeve van den gesubrogeerde bestaan. *Objective* blijft de verbindtenis onveranderd, daar haar voorwerp, de inschuld met al de regten daaraan verbonden, hetzelfde blijft; *subjective* ondergaat zij eene verandering, omdat de plaats van den schuldeischer door een ander wordt ingenomen.

Dit beginsel, waaraan de schrijver het geheele werk

door getrouw vasthoudt, en dat hem bij de beantwoording der verschillende vragen, aan zijn onderwerp ontleend, steeds tot rigtsnoer strekt, wordt door hem in de volgende §§ dezer afdeeling nader ontwikkeld en verklaard.

De tweede § (p. 6—20) is gewijd aan de verklaring van art. 1418 B. W., dat even als art. 1236 C. C., waarvan het de vertaling is, aanleiding heeft gegeven tot de meest uiteenloopende gevoelens. De schrijver houdt zich bij de verklaring van dit artikel uitsluitend aan de woorden der wet, met verwerping der weinig afdoende historische argumenten, welke de meest gezag hebbende Fransche auteurs tot verschillende resultaten gevoerd hebben, daar deze hem geen van allen bevredigend toeschijnen. Het eerste lid van art. 1418 geeft geene aanleiding tot moeijelijkheden. De kwijting, geschied door iemand die daarbij belang heeft, een medeschuldenaar of een borg, zal nimmer ten gevolge hebben, dat de verbindtenis *absoluut* te niet gaat, omdat de betaler van regtswege wordt gesubrogeerd in de regten des schuldeischers. De verbindtenis gaat dus slechts ten opzigte van dezen laatste (*relatief*) te niet. Het tweede lid van art. 1418 daarentegen specteert het *absoluut* te niet gaan der verbindtenis door de kwijting van eenen derde, die handelt òf in naam van den schuldenaar (als lasthebber of negotiorum gestor), in welk geval *nimmer* subrogatie *kan* plaats hebben, òf in zijn eigen naam, zonder gesubrogeerd te worden. Betaling met subrogatie geschiedt altijd, zoo niet eeniglijk, toch eenigzins, in het belang van den gesubrogeerde; waar dit het geval is, gaat de verbindtenis slechts *relatief* te niet; *absoluut* houdt zij op te bestaan ten gevolge van de kwijting door eenen derde (en dit is de zin der slotwoorden van art. 1418) *indien hij niet in de regten van den schuldeischer gesteld wordt.*

§ 3 (*Definitie*, p. 20—29) geeft het antwoord op de vraag: wat is betaling met subrogatie? Die beantwoording is hier op hare juiste plaats, nadat de schrijver in de voorgaande § bij de verklaring van art. 1418 B. W. *implicite* het antwoord geleverd heeft op de vraag: wanneer zal en wanneer kan betaling met subrogatie plaats hebben?

Wanneer men een gevoelen voordraagt in strijd met dat van vele andere auteurs, is het niet altijd genoeg dit te verdedigen, maar kan het ook dikwijls noodzakelijk zijn, de tegenovergestelde gevoelens te bestrijden. Mr. van Bell heeft dit, naar mijn oordeel te regt, zoo begrepen, en bestrijdt alzoo, alvorens in het 2de gedeelte (B) dezer § zijn kort enduidelijk antwoord op de voorgestelde vraag te geven, in het 1ste gedeelte (A) de verschillende stelsels daarover voorkomende bij de auteurs, die of in hunne definitie der subrogatie hare grenzen te ver uitbreiden, waaruit voornamelijk eene verwarring ontstaat tusschen de door den schuldeischer bij overeenkomst daargestelde subrogatie (a. 1437, n°. 2) en de cessie, welke toch, zoowel in oorsprong als in gevolgen, zeer verschillend zijn; of om eenen vermeenden strijd tusschen artt. 1417 en 1418 B. W. (1235, 1236 C. C.) te ontwijken, de subrogatie voorstellen als eene regtsfictie, eene voorstelling in de wet volstrekt niet gegrond, en die ook geheel onnoodig wordt, wanneer men bedenkt, dat het de bedoeling der wet niet is, te kennen te geven, dat betaling met subrogatie, even als betaling zonder subrogatie, het absoluut te niet gaan der verbindtenis ten gevolge zoude hebben, waardoor zij met zich zelve in strijd zou komen, als zij diezelfde verbindtenis ten behoeve van den gesubrogeerde en ten laste van den schuldenaar liet voortbestaan, doch alleenlijk om te kennen te geven het besluit, waartoe Mr. van Bell aan het einde van deze § (p. 32) komt, dat namelijk: « Betaling met

subrogatie is een middel, waardoor eene verbindtenis ten opzigte van den schuldeischer (*relatief*) te niet gaat, doch ten aanzien van den schuldenaar bestaan blijft, ten behoeve van iemand, die krachtens overeenkomst of krachtens de wet, in de regten treedt van den betaalden schuldeischer.»

De laatste en uitvoerigste § (4) van deze Afd. draagt tot opschrift het eenigzins lakonieke opschrift: *Beginselen*, en bevat: 1°. (p. 32—55) de verdediging van zes belangrijke stellingen, welke als zoovele gevolgen afgeleid kunnen worden uit de definitie aan het slot der vorige § gegeven, en die zeer geschikt zijn om het praktische belang, dat er in gelegen is, het begrip der subrogatie zoo bepaald mogelijk vast te stellen, nader aan te dringen; 2°. (p. 55—59) de bestrijding van drie andere stellingen, door verschillende auteurs, bij de behandeling der subrogatie vooropgezet, doch, naar het gevoelen van Mr. VAN BELL, met haren aard, zoo als die in de vorige §§ ontwikkeld is, in strijd.

De 2de Afd. handelt, volgens het opschrift, *over de oorzaken der subrogatie.* Juister ware het welligt geweest dit aldus aan te vullen over de oorzaken *en verschillende soorten* der subrogatie. Want nadat de Schrijver in de inleiding dezer afdeeling (p. 59—62) de natuurlijke verdeeling der subrogatie, zoo als die uit haren verschillenden oorsprong, de overeenkomst of de wet, volgt, tot grondslag heeft gekozen, handelt hij over beide *soorten*, en de verschillende klassen, waarin elk van deze weder gesplitst kunnen worden (niet alleen over hare oorzaken) in het Eerste en Tweede Hoofdstuk.

Hoofdstuk I (*over de subrogatie bij overeenkomst*, p. 63—78) is eene systematische verklaring en uitlegging van a. 1437 B. W. Dit art. geeft zelf de verdeeling aan de hand door den Schrijver gevolgd. Het eerste gedeelte van dit hoofdstuk (A, p. 62—70) is gewijd

aan de subrogatie, die door den schuldeischer (art. 1437, 1°) en het tweede (B, p. 70—71) aan die, welke door den schuldenaar wordt toegestaan (a. 1437, no. 2). Dit laatste is weder verdeeld in twee §§, waarvan de eerste handelt over de *vereischten* van deze soort van conventionele subrogatie, en de tweede *over de beteekenis der woorden:* «Zonder medewerking van den schuldeischer» in art. 1437, n°. 2, B. W.

Ongaarne miste ik in § 1 de behandeling der belangrijke vraag, door MOURLON in zijn *Traité des subrogations*, p. 318 voorgesteld, of art. 1250, 2°. C. C. (1437, 2°. B. W.) de authentieke akte van geldopneming en kwijting, alleen *probationis* of ook *solennitatis causa* vordert, welke door hem, naar mijn bescheiden oordeel, te regt, in laatstgemelden zin beslist wordt. Mr. VAN BELL, ofschoon deze vraag niet behandelende, schijnt mij van een tegenovergesteld gevoelen, daar hij (p. 72), het doel der authenticiteit zoekt in de *levering van het bewijs* der waarheid, dat de comparanten werkelijk de in de akte opgenomene verklaringen hebben afgelegd. Gaarne had ik hier ook des Schrijvers gevoelen uiteengezet gezien over de opmerking van MOURLON (o. l. p. 318), dat dezelfde redenen, welke pleiten voor de authenticiteit van de subrogatie door den schuldenaar toegestaan, ook bestaan bij die, welke door den schuldeischer geschiedt.

Gelijk Hoofdstuk I dezer Afd. strekt ter verklaring van art. 1437 B. W., zoo bevat Hoofdst. II (*over de subrogatie uit kracht der wet*) in vier onderafdeelingen (A—D, p. 78—93), in welke even zooveel gevallen, waarin volgens art. 1438 B. W. legale subrogatie plaats heeft, met des Schrijvers gewone naauwkeurigheid worden behandeld, eene allezins juiste verklaring van laatstgemeld artikel. De twee laatste onderafdeelingen van dit hoofdstuk (E, F, p. 93—99) zijn gewijd aan

de beschrijving der gevallen, in welke, buiten de reeds genoemde, zoo volgens het B. W., als volgens het Wetb. van Kooph., subrogatie uit kracht der wet plaats heeft. Bij de uiteenzetting van al de gevallen, waarin deze subrogatie voorkomt, houdt de Schrijver zich steeds trouw aan het beginsel, door hem in de 1ste Afd. § 4. sub 4° (p. 44) gesteld en op goede gronden verdedigd, dat namelijk: «de gevallen, waarin subrogatie van regtswege plaats heeft, behooren van zeer strenge uitlegging te zijn.»

De 3de Afd. handelt *over de gevolgen der subrogatie*, welke door den Schrijver in eene zeer geleidelijke volgorde, zoo ten opzigte van de aan de inschuld verbondene regten (§ 1, p. 99—107), als ten opzigte van den subrogans (§ 2, p. 107—109), den gesubrogeerde (§ 3, p. 107—109), den schuldenaar (§ 4, p. 110—112) en de personen, die reeds in zekere regtsbetrekking staan tot de inschuld: medeschuldenaars, borgen, derde bezitters (§ 5, p. 112—122), worden uiteengezet.

De 4de en laatste Afdeeling handelt *over het verschil tusschen subrogatie*, *cessie* (§ 1, p. 122—126) *en novatie* (§ 2, p. 126—130). De hoofdpunten van verschil tusschen subrogatie (door den schuldeischer toegestaan) en cessie worden reeds in de 1ste Afdeeling ontwikkeld, zoo als ook uit dit verslag gebleken is, en derhalve bij «de opzettelijke behandeling van het bestaand verschil» slechts aangestipt. De 2de § splitst zich weder als van zelf in twee onderafdeelingen, en de eerste van welke (*a*) het verschil tusschen subrogatie en delegatie wordt aangetoond, terwijl de tweede (*b*) handelt over het verschil tusschen subrogatie en novatie ten gevolge van de verwisseling van schuldeischer. De Schrijver schijnt mij ook met deze laatste afdeeling het doel, dat hij er zich mede voorstelde, om door scherpe

afbakening der grenzen van de subrogatie, verwarring van deze met andere daarmede verwante regtsbetrekkingen te voorkomen, volkomen bereikt te hebben. De vier voorbeelden van notariële akten, achter deze afdeeling gevoegd tot bevordering eener meer praktische voorstelling van het daarin behandeld verschil tusschen de subrogatie en andere verwante regtsbetrekkingen, zijn, m. i., zeer geschikt, om aan dat doel te beantwoorden en toonen daarenboven, de praktische bruikbaarheid aan van dit geschrift, dat zeker door den wetenschappelijken beoefenaar van het regt niet zonder genoegen en nut gelezen zal worden.

's Hage, 27 Mei 1852. A. A. DE PINTO.

Een brief uit het asyl Steenbeek, en een antwoord van een regtsgeleerde over de wetgeving op de bordeelen, hoererij enz. — Arnhem, J. W. SWAAN. 1851. — 24 blz. in 8°.

De korte aankondiging van dit boekje, heeft minder ten doel om een beslissend oordeel over het daarbij behandelde onderwerp uit te brengen, dan wel om de aandacht der regtsgeleerde wereld te vestigen op dit wel treurig, maar daarom niet minder gewigtig vraagstuk; en omdat ik het met den schrijver inderdaad zeer wenschelijk acht, dat de wet zelve zich eindelijk eens verklare over de zaak der huizen van ontucht, niet om hunnen toestand te verbeteren, of om de ontucht aan te moedigen, maar om het door hen gestichte kwaad zoo veel mogelijk te beperken.

De groote vraag, waarover men het voor alles eens moet trachten te worden, omdat zij het geheele onder-

werp beheerscht, schijnt hierin te bestaan: of de Staat of de wet de huizen van ontucht, zoo als men dit noemt, moet organiseren en reglementeren, of wel die geheel aan hun lot overlaten, en alleen door strenge verbods- en strafbepalingen tegen hunne misbruiken waken?

Maar juist daarin is de groote moeijelijkheid gelegen. Want vooreerst, hoe groot schijnbaar ook het verschil moge zijn, ontmoeten toch de beide stelsels elkander meer dan men denkt, juist omdat zij misschien meer in middelen dan in eigenlijk doel verschillen. Ik geloof, dat dit werkje zelf, waarin bepaaldelijk partij wordt gekozen voor het tweede stelsel, daarvan niettemin sprekende bewijzen levert. Maar ten tweede, en dit is misschien een noodzakelijk gevolg der eerste opmerking, er laat zich over ieder der twee stelsels, zoo veel *in utramque partem* zeggen, dat de keus inderdaad niet gemakkelijk is.

De bestrijders van het zoogenaamde organisatie-stelsel zeggen, dat de Staat en de wet, daardoor de bordeelen erkennen en wettigen, en zich alzoo medepligtig maken aan de zonde der ontucht. De voorstanders van hetzelve beweren daarentegen, dat, vermits het onmogelijk is de ontucht uit te roeijen, men haar ten minste zoo onschadelijk mogelijk moet maken; en dat dit doel beter bereikt wordt, indien de wet zelve de bordeelen, zonder ze in bescherming te nemen, aan vaste regels, maatregelen van voorzorg, maar vooral aan een gestreng politie-toezigt onderwerpt, dan indien men hen laat verkeeren in een staat van wetteloosheid, van eigene losbandigheid en willekeur. Maar, ik herhaal het, het hoofddoel van beiden is toch om zoo veel mogelijk, door gepaste middelen, de nadeelige gevolgen der ontucht te weren, te waken *ne respublica detrimenti quid capiat.*

Deze schrijver bestrijdt het organisatie-stelsel.

Zijne leer komt hierop neder:

«De Staat of de overheid is niet geroepen om de zonde der ontucht te bestrijden.» (Dat is de zaak der Kerk.)

«De overheid is, als dragende van Gods wege het zwaard tot handhaving der uitwendige wet, rust en veiligheid van den Staat, verpligt de uitwendige *openbaringen* van de zonde der ontucht tegen te gaan, voor zoo verre daardoor

a. de openlijke eerbaarheid wordt aangetast;

b. de gezondheid der burgers wordt in gevaar gebragt;

c. de zwakheid dergenen, die in beide kunne, door minderjarigheid voor zich zelve niet kunnen zorgen, aan te groote verleiding wordt blootgesteld.»

Deze leer nu zal, geloof ik wel, niet vele bestrijders vinden. Maar is daarmede het pleit voldongen? En zal niet het zamenstel ook van zulke wetten, in zekeren zin, eene organisatie der bordeelen zijn? En zou wel het organisatie-stelsel met zijne livret-boekjes en zijne geneeskundige politie zich de bestrijding, of liever de uitroeijing der ontucht regtstreeks ten taak stellen? Of zou niet integendeel ook voor dit hoofddoel, ja eenig doel, zijn bescherming der openlijke eerbaarheid, en van de gezondheid der burgers, en van minderjarigen en onbedrevenen tegen de strikken en lagen der verleiding?

Ik geloof dat in ernstige overweging te moeten geven, zonder mij een beslissend oordeel te veroorloven. Wat mij versterkt in die meening, dat de beide stelsels veel meer in middelen dan in doel verschillen, is dit: dat, indien ik mij niet bedrieg, zoowel zij die in de hoofdzaak het met den schrijver eens, als zij die het daarover niet eens zijn, sommigen zijner voorstellen zullen aannemen, en anderen verwerpen.

Het is mijn voornemen niet, over die voorstellen hier in bijzonderheden te treden. Zij worden voorgedragen in losse theses, dikwijls zonder verdere toelichting.

Eene opzettelijke behandeling daarvan, zou mij veel verder leiden dan het doel dezer aankondiging.

Dit weinige zij genoeg om de algemeene aandacht te vestigen op een boekje, dat dit, hoe men ook over het onderwerp denke, zeer verdient.

Ik herhaal ten slotte, dat ik met den schrijver geloof aan de noodzakelijkheid eener algemeene wet. Het onderwerp, dat met zoo vele groote beginselen in aanraking komt, is niet vatbaar om plaatselijk geregeld te worden, vooral niet onder de tegenwoordige wet, die de magt der gemeente-besturen zoo zeer beperkt en zoo weinige middelen ter hunner beschikking stelt. Het is zelfs zeer te vreezen, dat de wettigheid en verbindbaarheid van de meeste thans nog bestaande plaatselijke verordeningen op de huizen van ontucht, zeer moeijelijk te verdedigen is. A. DE PINTO.

(ACADEMISCHE LITERATUUR.)

G. H. REUVER. — *De discrimine inter communionem conjugalem lucri damnique et communionem fructuum atque redituum.* — Amstelod., 1851. 40 bladz.

Het onderwerp, dat de schrijver der aangekondigde Dissertatie zich ter behandeling koos, is voorzeker allezins gelukkig gekozen; doch had juist daarom eene meer grondige behandeling, dan het thans te beurt viel, verdiend. Er zijn belangrijke vragen, ten opzigte der onderscheiding tusschen de gemeenschap van winst en verlies en die der vruchten en inkomsten, waarbij de schrijver slechts even stil stond of de beantwoording aan anderen overliet, terwijl andere intusschen met zorg zijn behandeld

en van den aanleg en praktischen blik van Mr. Reuver onmiskenbare blijken dragen. Het volgend verslag zal dan ook, naar ik vertrouw, aantoonen dat de aangekondigde Dissertatie, tot verklaring der wetsbepalingen, die de behandelde leer betreffen, eene belangrijke bijdrage bevat.

Nadat de schrijver in § 1, bij wijze van inleiding, heeft gehandeld over de bedoeling des wetgevers om slechts twee huwelijksovereenkomsten, die soms onder eene algemeene benaming aangegaan worden, te regelen, gaat hij in § 2—6 voort de oorzaken te beschouwen, waarom de een, bij uitsluiting der wettelijke gemeenschap van goederen, het beding eener gemeenschap van winst en verlies, de ander daarentegen het beding eener gemeenschap van vruchten en inkomsten zal verkiezen.

a. De beweegredenen tot uitsluiting der gemeenschap van goederen bestaan, volgens den schrijver, p. 5 sqq.:

1°. Bij het aangaan van een tweede huwelijk, wanneer de hertrouwende echtgenoot voorkinderen heeft.

2°. Wanneer de meer vermogende der aanstaande echtgenooten zijne toekomstige erfgenamen niet wil benadeelen.

3°. Wanneer een der echtgenooten zijne goederen, bijzonder zijne onroerende, niet in eene andere familie wil zien overgaan.

4°. Wanneer de eene echtgenoot vele schulden heeft en alzoo de algeheele gemeenschap niet den anderen echtgenoot, maar eerder de schuldeischers van eerstgenoemden zou bevoordeelen.

5°. Wanneer het te vreezen is, dat de man door verkwisting, zorgeloosheid, of door het gevaar aan gewaagde en wisselvallige handelsondernemingen verbonden, het vermogen zijner echtgenoote in de waagschaal zou stellen.

b. In welke gevallen nu gemeenschap van winst en verlies, in welke die van vruchten en inkomsten is aan te raden, wordt p. 8 sqq. onderzocht.

Gemeenschap van winst en verlies is, onder anderen, raadzaam bij het aangaan van een tweede huwelijk, zoo de hertrouwende echtgenoot voorkinderen heeft en meer vermogend is als zijnen nieuwen echtgenoot. De schr. voegt daarbij, p. 13, «Quod et ipse sensisse videtur «legislator, ac propterea communionem lucri atque «damni conjugibus binubis quodammodo commendavit «placito articuli 240 Cod. Civ., collato art. 236.» Ik vind deze opmerking vrij gezocht. De aangehaalde wetsbepaling regelt de verdeeling eener bij huwelijksche voorwaarden bedongen gemeenschap van winst en verlies, wanneer kinderen aanwezig zijn uit een vroeger huwelijk, afgescheiden van het al of niet doelmatige eener zoodanige gemeenschap. Eene stilzwijgende aanbeveling van het een of ander aan de zijde des wetgevers, die in het algemeen aan zijne taak moet vreemd zijn, laat zich hier althans niet vooronderstellen.

De schrijver merkt op p. 13 te regt aan, dat bij de gemeenschap van winst en verlies het nadeel beide echtgenooten treft en de schulden en verliezen uit beider vermogen moeten worden gedekt. Indien b. v. de man, met ongunstigen uitslag, koophandel heeft gedreven, zal de vrouw voor de helft, uit haar vermogen, de geledene schade dragen. Dat het art. 218 B. W., — «alle schulden, de echtgenooten *te zamen* betreffende en staande huwelijk gemaakt, moeten als verlies tot deze gemeenschap gebragt worden,» — aan deze aanmerking niet obsteert en men niet met grond zou kunnen beweren, dat de handelschuld, door den man aangegaan, alleenlijk hem zou betreffen, wordt op p. 14 te regt aangetoond.

Het verdient opmerking, dat de heer G. Pliester, in zijn *Leerboek der Notariëele Wetenschap*, p. 227, de gemeenschap van winst en verlies, zoo als die bij het Burgerlijk Wetboek is geregeld, voor de vrouw doorgaans niet raadzaam acht. Hij beschouwt de magt aan

den man, door art. 216 B. W. ingeruimd, onredelijk. Volgens dit artikel zou de man het altijd in zijne magt hebben om zich die gemeenschap, hoe voordeelig zij ook zijn moge, toe te eigenen en zelfs ten zijnen bijzonderen voordeele met schulden te overladen, door middel van verbeteringen, vertimmeringen, *het aanleggen van gebouwen of werken op zijne onroerende goederen.* Ik kan dat gevoelen niet deelen, omdat het artikel alleenlijk spreekt van *verbetering* van onroerende goederen, door in het genoemde art. 216 opgegeven oorzaken ontstaan, waardoor het aanleggen van nieuwe gebouwen of werken is uitgesloten. Bovendien kunnen, volgens art. 218 B. W., alleenlijk die schulden ten laste der gemeenschap van winst en verlies gebragt worden, welke de echtgenooten te zamen betreffen, zoodat de uitgaven in het bijzonder belang van eenen der echtgenooten daaronder niet kunnen worden begrepen. Cf. art. 840 en 841 B. W.

c. Op p. 16 sqq. worden drie beweegredenen opgenoemd, die soms aan de gemeenschap van vruchten en inkomsten boven die van winst en verlies de voorkeur doen toekennen:

1°. Wanneer de een der aanstaande echtgenooten in eenen handel, aan welke veel kans en gevaar is verbonden, zijn bestaan vindt. Alsdan is het niet verkiesselijk de andere echtgenoot in de gevolgen der gewaagde handelingen en der onzekere speculatien van den mede-echtgenoot te doen deelen.

2°. Wanneer de man in het bestuur zijner zaken ligtzinnig en zorgeloos te werk gaat, of een verkwister is, kan het voor de vrouw van belang zijn, door het bedingen van eene gemeenschap van vruchten en inkomsten, te voorkomen, dat de man ook over hare goederen vrij zou beschikken.

3°. Wanneer een of wel beide der echtgenooten renteniers zijn.

Bij de gemeenschap van vruchten en inkomsten namelijk, zegt Mr. Asser (het Ned. Burg. Wetb. vergel. met het Wetb. Nap., § 152), is niet de rede om winst te behalen, gelijk bij de andere soort van bedongen gemeenschap; maar, — voegt Mr. Reuver daarbij, — om het reeds verkregen vermogen te bewaren. De gemeenschap van vruchten en inkomsten heeft inzonderheid betrekking tot de uitgaven der huishouding en de opvoeding der kinderen. Zie Mr. J. C. Voorduin, *Gesch. en Beg. der Nederl. Wetb.*, II, p. 391.

§ 7 en volg. zijn gewijd aan de behandeling van vier verschilpunten tusschen beiderlei gemeenschap, die zich ten deze laten waarnemen.

I. «Communione lucri damnique contracta, inter «conjuges oritur negotiandi et lucrum quavis ratione «parandi societas; non item in communione fructuum «et redituum.» p. 20.

Bij de gemeenschap van winst en verlies heeft de man niet slechts het beheer over het vermogen van de vrouw, maar hij kan, tot de uitoefening van zijnen handel of bedrijf, ook de goederen zijner echtgenoote aanwenden, behoudens evenwel dat hij hare onroerende goederen, zonder hare medewerking, niet mag vervreemden of bezwaren. Zie art. 160 B. W. En omgekeerd, zoo de vrouw, afzonderlijk van haren man, doch met diens uitdrukkelijke of stilzwijgende toestemming, koopmanschap drijft en alzoo, overeenkomstig art. 168 B. W., voor eene openbare koopvrouw moet worden gehouden, zal daartoe het vermogen des mans haar dienen.

Zoo integendeel tusschen de aanstaande echtgenooten de andere soort van gemeenschap was bedongen, waarbij alleen de vruchten en inkomsten gemeen zijn, zal de man, noch als zoodanig, noch krachtens de bedongen gemeenschap, tot uitoefening van zijnen handel, eenig

kapitaal der vrouw mogen aanwenden om daarmede winst te doen.

Kan de vrouw niettemin, in zoodanig geval, aan haren man gelden ter leen geven om handel te drijven of eene van de bedongen gemeenschap afgescheiden vennootschap met hem aangaan? Mr. Reuver beantwoordt die vraag met juistheid ontkennend en toont aan, dat dit met de natuur der besproken gemeenschap in volstrekten strijd zijn zou.

II. «Multa lucra et augmenta patrimonii in commu-«nione lucri damnique inter conjuges communicantur, «quae in fructuum redituumque communione nequaquam «communicanda sunt.» p. 24.

De beteekenis van *vruchten en inkomsten* is beperkt. Het woord *winst* strekt verder (zie W. F. Overhoff Jr. *De Nederlandsche Notaris*, p. 144 sq.). Dit blijkt reeds uit art. 212 B. W., alwaar de inkomsten onder de benaming van winst worden begrepen, doch geenszins daarmede gelijk gesteld. De schrijver ontwikkelt dit verschil nader op p. 25 sqq.

Het juiste verschil tusschen *vruchten en inkomsten* en *winst* kan nogtans nimmer voor alle voorkomende gevallen worden aangewezen en zal zelfs elk op wetenschappelijke en historische gronden, tot vaststelling van dat verschil, gevormd beginsel altijd iets willekeurigs inhouden, daar de wet, bij art. 212 B. W., wel de winst, doch niet in art. 219 B. W., of in eenige andere bepaling, de vruchten en inkomsten heeft omschreven (Zie eene vrij naauwkeurige opgave bij Voet. Comment. ad tit. D. de pactis dotalibus (XXIII. 4), n°. 32 en ad tit. D, de usufructu (VII. 1), n°. 22 sqq.). Bij gebreke van dien zoo noodzakelijken wettelijken grondslag is het van belang, dat de aanstaande echtgenooten, bij hunne huwelijksche voorwaarden, deswege in eenige ontwikkeling treden. Een geschikt hulpmiddel — om in het

vervolg te kunnen bepalen, wat uit de in den handel als anderzins verkregen winst als vruchten en inkomsten tot de gemeenschap zal worden gebragt en welk gedeelte daarvan tot vermeerdering moet strekken van ieders kapitaal, — zal daartoe art. 200 B. W. opleveren. Bij de huwelijksche voorwaarden zal men de som moeten bepalen, welke door ieder der echtgenooten jaarlijks uit hunne goederen als vruchten en inkomsten zal moeten worden bijgedragen.

III. «Multa debita in communione lucri atque damni inter conjuges communicantur, quae in fructuum «redituumque communione non sunt communia.» p. 29.

Mr. Reuver maakt op p. 31 de juiste aanmerking, dat men te algemeen heeft aangenomen, dat geene schulden bij de gemeenschap van vruchten en inkomsten door de echtgenooten te zamen gedragen worden. Die stelling acht de schrijver slechts betrekkelijk waar. Naar zijn gevoelen, — en ik meen te regt, — moet men deswege het volgende stellen. Ik zal dit hier met zijne eigene woorden mededeelen:

1°. «In communione fructuum redituumque illa tantum «debita communia sunt, et ab uno conjuge contracta «alterum quoque obligant, quae ad curam rei domesticae, «familiae sustentationem, liberorum educationem, vel «ad similia pertinent.» (Zie ook G. Pliester. *Leerb. der Not. Wetenschap.* p. 222.)

Werd alzoo te dier zake eene schuld door den man aangegaan, zal hij ook zijne echtgenoote hebben verbonden. De schuld zal gemeen zijn en uit de gemeenschappelijke vruchten en inkomsten moeten betaald worden. En insgelijks zal de vrouw, wegens dezelfde uitgaven, ook haren man verbinden. Zie art. 164 B. W. Andere schulden, b. v. tot uitoefening van handel of bedrijf, zullen alleenlijk dien echtgenoot verbinden, welke dezelve heeft

aangegaan, zonder dat de andere echtgenoot voor eenig gedeelte daartoe gehouden zal zijn.

2°. «In communione fructuum redituumque, debita «ex causis ad rem domesticam pertinentibus contracta, «quae secundum ea quae modo diximus, etiam in hac «communione inter conjuges communicantur, tamen si «ab uno conjuge sine consensu alterius contracta fuerint, «alterum hunc conjugem numquam obligabunt ultra id «quod est in fructibus reditibusque.»

De toestemming, waarvan hier sprake is, zal meestal, daar zij huishoudelijke uitgaven betreft, stilzwijgend mogen worden vooronderstelt, of althans kunnen bewezen worden, dat de andere echtgenoot door de bedoelde uitgaven is gebaat.

IV. Als een vierde punt van verschil wordt medegedeeld, dat, bij de gemeenschap van winst en verlies, de verliezen, welke ieder der echtgenooten, staande huwelijk, wegens handel, bedrijf of dergelijke oorzaken in zijne goederen geleden heeft, na de ontbinding des huwelijks, uit de goederen des anderen, voor de helft moeten worden vergoed. Zie art. 210 B. W. Bij de gemeenschap van vruchten en inkomsten daarentegen kan dergelijke wederkeerige vergoeding van verlies geen plaats hebben. Zie ook W. F. Overhoff Jr. o. l. p. 144. G. Pliester, *Aant. op de Nederl. Burg. Wetg.* ad art. 219 B. W.

In § 11 wordt gesproken over het gevolg, dat de gemeenschap van vruchten en inkomsten in het algemeen heeft. Dit bestaat daarin, dat de vruchten en inkomsten uit de goederen der vrouw geheel ter beschikking zijn van den man. Het kapitaal zelf mag hij niet aantasten; maar moet altijd door den man of zijne erfgenamen aan de vrouw, na de ontbinding des huwelijks, in zijn geheel worden uitgekeerd. De stelling, door sommige schrijvers aangenomen, dat de vrouw bij deze gemeenschap geene

schade kan lijden, zal dus juist zijn, indien men door het woord *schade* niet verstaat eene roekelooze vertering van de vruchten en inkomsten: maar alleenlijk van de vermindering der goederen of van het kapitaal der vrouw.

Ten slotte, p. 38 sqq., voorkomt de schrijver de vraag, die welligt zou oprijzen, waarom hij nog niet een vijfde en bij andere auteurs voorkomend punt van verschil heeft opgegeven? Mr. Asser, o. l. § 152 leert, «dat indien het mogt blijken, dat uit vroegere bespa-«ringen, een of ander roerend of onroerend goed voor «beider rekening is aangekocht, het dan van zelf spreekt, «dat hetzelve aan beiden toebehoort; doch hier geldt, «ingeval van twijfel, de tegenovergestelde regel als bij «gemeenschap van winst en verlies (art. 214 B. W.), «namelijk het voorwerp wordt geacht aan hem toe te «behooren, op wiens naam hetzelve is gesteld.» Zie ook Mr. J. S. Vernede, *Handl. tot de Nederl. Wetg.* ad art. 219 B. W. Mr. P. Mabé Jr., *Handb. voor Notarissen*, I, p. 73.

De schrijver deelt dat gevoelen niet. Uit de vergelijking van art. 220 en 221 B. W. en art. 880 W. v. Kooph. komt het hem waarschijnlijk voor, dat het wettelijk vermoeden van art. 214 B. W., om gelijkheid van ratio, en volgens de bedoeling des wetgevers, ook moet worden uitgestrekt (saltem, — voegt hij er bij, — aliquatenus et cum quodam temperamento) tot de gemeenschap van vruchten en inkomsten. Naar zijne meening dus moeten, ook bij de gemeenschap van vruchten en inkomsten, de onroerende goederen, hetzij ten name van beide of ten name van eenen der echtgenooten, staande huwelijk, aangekocht, tot aan het bewijs van het tegendeel, als gemeen beschouwd worden.

Gaarne had ik hier van den schrijver het betoog vernomen waaruit blijkt, dat zijne meening aan de

bedoeling des wetgevers overeenkomstig is, en in hoeverre de aangehaalde artt. 220 en 221 B. W. en art. 880 W. v. Kooph. voor zijne stelling bewijzen. Het tegenovergesteld gevoelen strookt, dunkt mij, niet alleen meer met de natuur der gemeenschap van vruchten en inkomsten en daarom het meest met de te vooronderstellen bedoeling des wetgevers; maar wordt door de aangehaalde artikelen, althans wat betreft de onroerende goederen, eerder bevestigd dan tegengesproken. Een breedvoerig betoog lag evenwel niet in het plan des schrijvers. « Sed quoniam tota haec quaestio » — zegt Mr. Reuver — « non tam *ipsum jus*, quam *juris probandi modum* « spectat, et praeterea satis parvi est momenti, potius « rem in medio relinquam et hic finem meo opusculo « faciam. »

Het opzettelijk nader onderzoek dier quaestie zij nogtans aan den geachten schrijver aanbevolen. Zoolang toch de waarde der aangevoerde argumenten niet is bewezen, zal het gevoelen van Mr. Asser meer aannemelijk blijven voorkomen en dus een vijfde punt van verschil tusschen de beide soorten van gemeenschap blijven opleveren.

C. van Bell.

G. J. J. de Chaufepié. — *De quaestione an judici sit inquirendum in causas separationis thori ac mensae, mutuo conjugum consensu petitae.* — Tr. ad Rh. 1851. — 33 pag. in 8°.

Mag de regter de redenen onderzoeken, waardoor de echtgenooten bewogen worden met onderlinge toestemming de scheiding van tafel en bed te vragen? Met

andere woorden, mag de regter dit verzoek afwijzen, op grond, dat hij vermeent, dat er voor de scheiding geene voldoende redenen bestaan?

Toen ik in vroegeren tijd deze vragen toestemmend meende te moeten beantwoorden (*Handl. Aant. ad* § 174), dacht ik waarlijk niet, dat daarover later een zoo groot verschil van gevoelen zou ontstaan. Intusschen, nadat diezelfde leer ook verdedigd was door den heer Diephuis, doch daarentegen voor het eerst bestreden door den heer Opzoomer, heeft de beschouwing dezer vraag in verschillenden zin menigvuldige opstellen uitgelokt in de regtsgeleerde tijdschriften. Zie o. a. *Nieuwe Bijdr.* I, 461—469, 591, 600, II, 50—55; Oudeman en Diephuis, VII, 249—296, enz.

De schrijver dezer verhandeling verdedigt de leer van den heer Opzoomer, en hoezeer dan ook deze verhandeling de lof toekomt van eene zeer naauwkeurige en volledige behandeling van het onderwerp, heeft zij mij niet bekeerd, maar geloof ik voor alsnog bij mijn gevoelen te moeten volharden.

Veel hangt bij de beschouwing van deze vraag zeker af van het stelsel, dat men aanneemt omtrent de wetsuitlegging in het algemeen. Zij die alles willen beslissen *uit de woorden* der wet zullen zeker gemakkelijker tot het besluit van den schrijver komen, dan zij die meenen, dat wel de wet zelve de eenige grond van beslissing zij moet, maar dat men de ware beteekenis der wet ook elders zoeken mag dan in woorden en letters.

Ik voor mij ben geen voorstander van het eerste stelsel; en van daar ook, dat ik, hoezeer erkennende, dat er vele en gewigtige bedenkingen pleiten vóór de door mij bestredene leer, die echter verwerpelijk blijf achten.

Intusschen moet ik beginnen met de opmerking, dat, in ieder geval, de woorden der wet, ofschoon zij welligt bij de eerste opvatting voor de ontkennende beschouwing

eenig vermoeden schijnen op te leveren, alles behalve beslissende zijn.

Ik erken gaarne, dat aan het gebruik van het facultatieve *kan* in art. 291, in plaats van het imperatieve *zal* of *moet*, geene te groote waarde moet gehecht worden, ofschoon dan toch de uitdrukking minder eigenaardig gekozen schijnt in het bestreden stelsel. Ik wil ook aannemen, dat de bepaling van art. 295, dat de regter *uitspraak doet*, niet noodwendig medebrengt de bevoegdheid om iets anders te onderzoeken dan, of de formaliteiten en de termijnen der wet behoorlijk zijn in acht genomen, ofschoon ook daar weder het én eenvoudiger én duidelijker geweest zou zijn te zeggen, dat de regter de scheiding uitspreekt, indien hem blijkt, dat aan dit één en ander voldaan is.

Een meer gewigtigen grond echter vind ik, voor hen vooral die alles zoeken willen in de letter der wet, in het voorschrift van art. 295, dat de regter niet alleen het openbaar ministerie, maar ook de naaste bloedverwanten in de opgaande linie hooren moet.

Het openbaar ministerie zal onderzoeken, of er blijkt van het tweejarig bestaan van het huwelijk, en van de naleving der vormen; en daarover den regter zijn gevoelen mededeelen. Maar die bloedverwanten? Waarom moeten die gehoord worden? Die twee vragen, de eenigen waartoe men het regterlijk onderzoek bepalen wil, zijn van juridieken, niet van feitelijken aard. Die moeten beantwoord worden uit de papieren. Maar wat wil men, dat daarover die oude moeders, of grootmoeders zeggen zullen? Waarlijk, als er niets anders te onderzoeken of te beslissen valt, dan had men die dames gerust kunnen te huis laten.

Ik ben op deze gronden van meening, dat uit *de woorden* der wet, gelijk zoo menigmalen, het ééne, maar ook het andere *kan* worden bewezen; en, met

allen eerbied nu voor de leer, die mij zegt, dat de wet uit de wet, en niet uit de geschiedenis of uit de beraadslagingen moet worden uitgelegd, geloof ik in zoodanig geval te mogen vragen: wat de geschiedenis en de regtsbronnen omtrent den wil en de bedoeling des wetgevers leeren?

En dit nu is, geloof ik, welke moeite men zich ook geven moge, om het tegendeel te betoogen, niet twijfelachtig.

Wanneer die geschiedenis toch leert, dat men begrepen heeft aan het *regterlijk oordeel* te moeten overlaten de vraag, of er al of niet gronden voor de scheiding zijn; dan kan dit onmogelijk zien op de naleving van vormen en termijnen, die de *wet* regelt, en die dus juist *niet* aan het regterlijk oordeel worden overgelaten.

En wanneer die geschiedenis mij bovendien leert, dat de regter moet onderzoeken, «s'il existe réellement une *cause péremptoire* de séparation;» dan moet ook daarbij aan andere redenen gedacht zijn; het naleven toch van eenige vormen en termijnen, zal wel niet bewijzen, dat het gemeene leven niet langer dragelijk is voor de echtgenooten, en dit kan dus nooit zijn de *cause péremptoire de séparation.* A. D. P.

J. Jäger. — *De vinculo juris inter medicum et aegrotantem.* L. B. 1850. 80 pag. in 8°.

Ik kondig deze dissertatie gaarne aan: zij zal hem die lust gevoelt, haar te doorbladeren, eene aangename lectuur verschaffen. In eene korte inleiding wordt de noodzakelijkheid aangetoond der zorg van den Staat voor de uitoefening der geneeskunst in den uitgebreidsten

zin, en in de wederkeerige verpligtingen van hem, die hulpe brengt en dengene die ze erlangt den regtsband gevonden, waarover de dissertatie loopt. — Zij bevat drie hoofdstukken: het *eerste* voert tot opschrift quomodo inter medicum et aegrotantem vinculum existere incipit, en § 1 de beantwoording der vraag: an medicus auxilium ferre cuivis imploranti debet? § 2 an medicus pauperes gratis curare tenetur? § 3 quomodo vinculum existat? — Het *tweede* handelt de officiis et juribus dum vinculum existat inter medicum et aegrotantem. § 1 de cura. § 2 de taciturnitate. § 3 de variis declarationibus a medico petitis. § 4 de donationibus ab aegrotantibus in medicos collatis. § 5 de honorario sive retributione medicis debitis. Het *derde* eindelijk de iis quae accidere possunt, vinculo inter medicum et aegrotantem soluto. § 1 de exstinctione juris vinculi. § 2 de delictis.

De schrijver heeft ons met deze verhandeling het gemis vergoed van het voorgestelde, doch achtergebleven toevoegsel op de veelvuldig aangehaalde verzameling van wetten, besluiten en reglementen betrekkelijk de burgerlijke geneeskundige dienst in het Koningrijk der Nederlanden, uitgegeven te 's Gravenhage 1836. — Hij handelt bijna uitsluitend over hetgeen in ons Vaderland plaats heeft en geldt, en had mijns inziens de woorden *jure hodierno* op het titelblad kunnen plaatsen.

De schrijver leert, dat geene wet den geneesheer bij ons verpligt, om ieder die zijne hulp inroept, die te verleenen. — Is dat zoo, dan behoorde die zedelijke verpligting door eene wettelijke verordening te worden gewaarborgd, want de woorden van Seneca op pag. 8 aangehaald, *qui succurrere perituro potest, cum non succurrit, occidit*, — ofschoon wat sterk, zijn niettemin eene belangrijke waarschuwing voor den wetgever. A. 319, Cod. Pén. hoe ruim ook, is misschien niet

toepasselijk: non est in medico semper relevetur ut aeger, en dus zou men niet ligt kunnen zeggen, dat de zieke ten gevolge van des geneesheers nalatigheid is gestorven.

Geleidelijk behandelt de schrijver de vraag omtrent de verpligting tot het gratis bedienen der armen. Hij vindt in de wet daartoe geene verpligting. Er zijn stadsgeneesheeren, zoo ook op het platte land ten behoeve der huis-zittende armen, en der godshuizen, er zijn er ook bij zieken-bussen. In Vriesland bestaat een reglement voor het geval de hulp *geweigerd* wordt. De behoeftige kan bij ons regtskundige hulp krijgen, waarom heeft hij geen regt op geneeskundigen bijstand? — Het eerste wordt zelfs door buitenlanders geprezen, en de instelling is loffelijk, maar zij konde veel worden verbeterd: — het laatste zou ook worden geprezen. Er bestaat in de stad mijner inwoning eene inrigting, om den armen zieke ook dat te verleenen, wat tot herstel bevorderlijk kan zijn buiten de geneesmiddelen. De arts behoeft het slechts op te geven, en de kranke erlangt het. Die maatregel worde algemeen!

De schrijver durft niet te beslissen, tot welk vinculum juris de betrekking van geneesheer en patient is te brengen. Is het locatio conductio operarum, of mandatum? De gevoelens zijn verdeeld. Maar men houde het voor een contract sui generis: a. 1374 B. W. in verband tot de betrekking en het tarief zal den geneesheer, wien men even als zijnen leermeester meer dan het loon is verschuldigd (1), te stade komen.

De hulp moet gepraesteerd worden: de geneesheer kome zoo vaak zulks noodig is (maar ook niet langer): hij trachte den lijder te helpen, spoedig en goed. Er zijn geene algemeene vaste regels voor te schrijven.

(1) Medico et praeceptori plus quidquam debeo, nec adversus illos mercede defungor. SENECA de benef. VI. 16.

Medicus sit vir bonus, niet minder dan de advocaat enz.

De geneesheer is, even als de advocaat en anderen, volgens de wet tot geheimhouding verpligt, maar alleen van hetgeen hem als zoodanig is toevertrouwd. Door overdrijving of verkeerd begrip van deze leer kan nadeel voor anderen ontstaan.

Tot schriftelijke verklaringen is de geneesheer dikwijls gehouden, als: die omtrent inënting (al komt hij later tot de overtuiging, dat JENNERS weldadige uitvinding in godsdienstigen zin verwerpelijk is), ligchaams-gebreken die ongeschikt maken voor de krijgsdienst, omtrent verstandsverbijstering tot de onder-curatele-stelling leidende, enz. en vooral de belangrijke visa reperta naschouwingen. De geboorte-aangiften zijn ook soms voor hunne rekening. Mogt men art. 53 B. W. toch zoodanig veranderen, dat geene begraving mag geschieden, dan na door den geneesheer geconstateerde putrefactie, welligt het eenige zekere teeken van overlijden (1). Wat toch baat de opgelegde verpligting van 36 uren wachtens na den dood, alvorens tot het begraven over te gaan, wanneer bijv. godsdienstige overtuiging omtrent verpligte spoedige begraving het tijdstip des overlijdens als veel vroeger kan doen opgeven, en — dat overlijden zelve niet zeker is. Bij ontwijfelbaar geconstateerden

(1) Professor MARCUS HERZ heeft in der tijd tegen dat vroegtijdig begraven gewaarschuwd. Doctor ALI COHEN heeft in het nieuw practisch tijdschrift voor de geneeskunde in al haren omvang, van Maart 1850, een stukje geschreven, dat ook afzonderlijk te Gorinchem is uitgegeven. Het is getiteld: *De zekere teekenen van den dood, en het middel om het levend begraven en de vrees daarvoor geheel voor te komen, benevens de noodzakelijkheid, dat de thans bij ons bestaande wettelijke regeling ten aanzien van het constateren van den dood veranderd worde*, een werkje, dat tot de belangrijkste geschriften van den laatsten tijd, om den inhoud mag worden gesteld en voor ieder bevattelijk is geschreven. Dat een ieder het leze en men der maatschappij daarmede voordeel doe!

dood worden zelfs de 36 uren wachtens te ruim en niet noodig.

De geneesheer wordt om zijnen stand, dat is om het gevaar van zijnen zedelijken invloed, soms van de bevoegdheid uitgesloten, om giften of vermakingen te erlangen. Zie ook mijne aanteekening op a. 953 B. W. *Themis* VII, bl. 40 en volgg.

Het vinculum juris tusschen den geneesheer en den patient bestaat niet meer, zoodra zijne diensten ophouden: door herstel des patients, diens overlijden of het bedanken van een van beiden. De zaak is uit, zegt men in de practijk, als het honorair is voldaan.

De geneesheer zal gestraft worden, als hij opzettelijk misdoet, bijv. in het geval van art. 317, 378 enz. Zijne onvoorzigtigheid en ongeschiktheid zal hem ook strafschuldig, ook civiel verantwoordelijk maken. In eo qui peritiam profitetur, omnis imperitia culpae annumeratur. Dan ik eindig: er is zoo veel over deze materie te zeggen: want de wetten omtrent hetgeen de geneeskunde betreft, vorderen dringend voorziening. Ik bedoel daarmede al wat er toe behoort, genees-heel-verloskundigen, apothekers, chemisten, drogisten, dentisten enz. enz. — allen verlangen er naar: er is behoefte aan.

Moeten de olieverkoopers of Hongaarsche Aesculapen blijven toegelaten: de vreemde geneesmiddelen ongehinderd hier verkocht kunnen worden; — en honderde vragen van dien aard vorderen wettelijke voorziening.

De schrijver dezer dissertatie heeft reeds daardoor verdienste, dat hij den wetgever op de leemten en gebreken van dit gedeelte onzer wetgeving opmerkzaam heeft gemaakt (1). — Hij heeft in zijn geschrift wenken gegeven, die behartiging verdienen. Hij niet alleen, maar een ieder is overtuigd van de behoefte aan eene

(1) Zie *Weekblad van het Regt* n°. 1334 en 1335, omtrent den verkoop van Doctor Pinters-oorpillen en van Professor Holloways-pillen.

algeheele herziening: het zal een verdienstelijk werk zijn, als het tot stand zal zijn gebragt. Moge het niet lange achterwege blijven! DAV. H. L.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

Wij meenen de aandacht te moeten vestigen op de uitgave van het belangrijk werk, dat Dr. NOORDEWIER plan heeft in 't licht te zenden. Menig gewigtig werk moet bij ons achterblijven bij gebrek aan deelneming. Moge dit het geval niet zijn met de *Nederduitsche Regts-oudheden*, den arbeid, die 't hier betreft. In het berigt van inteekening deswege leest men o. a.:

«Het gewigtigste gedeelte der historie is te gelijk het moeijelijkste: de geschiedenis der maatschappij, der verschillende toestanden, waarin het *volk*, vooral ten gevolge van de heerschende denkbeelden over 't *regt*, heeft verkeerd.

«JACOB GRIMM heeft tot deze geschiedenis eene heerlijke bijdrage geleverd in zijne «Deutsche Rechtsalterthümer.»

«Aan de omarbeiding van dit werk, alleen voor Nederduitschland, met behoud zoo veel mogelijk van de leidende gedachten van 't oorspronkelijke, hebben wij, op goedgunstige aanmoediging van GRIMM zelven, sedert jaren onze vacantiën geweid. 't Is eene indrukwekkende stem uit de tijden van ouds, toen eerst ieder op zijne plaats gold, wat hij gelden kon, en later alle individuële vrijheid verloren ging, om op nieuw — voor een gedeelte althans — te herrijzen.

«GRIMM'S *Alterthümer* omvatten *alle* duitsche stammen: behalve Duitschland, Oost- en West-Gothen, Borgonders en Longobarden, Angelsaksers en Franken en Franken; Friezen en Noren, IJsland, Scandinavie. Wat er voor Nederduitschland bruikbaar in was, hebben wij overgenomen, en door inlandsche voorbeelden zoo veel doenlijk opgehelderd.

«Voor het overige hebben wij ons bepaald alleen tot Nederduitschland, van den Eider tot aan Picardië; Oostwaarts — wie bakent hier voor de tijden van ouds de juiste grens af? — hebben wij eene lijn getrokken van Keulen tot Hamburg, met weglating der bergstreken. Maar ook binnen die grenzen zijn we 't uitvoerigst geweest op eigen heem: daar

hebben wij, vooral voor Friesland in den ruimsten zin, vermeld al wat ons in betrekking tot vroegere regtstoestanden van algemeene vaderlandsche of bijzondere provinciale litteratuur onder 't oog is gekomen.

«Even als GRIMM, laten wij de wetten, keuren, costumen en gewijsden zelve spreken. Om ons boek meer bruikbaar te maken, hebben we, 't geen voor de meesten onverstaanbaar zou zijn, zoo verduidelijkt, dat ieder belangstellend lezer de hier sprekende oud-friesche, angelsaksische en andere wetgevers kan begrijpen: dit geldt ook de aanhalingen uit de oudere Edda. Vele opgaven hebben wij van GRIMM overgenomen, en dan telkens geverifieerd, waar 't mogelijk was, voor vele anderen wees hij ons den weg; anderen gaven eigene studie aan de hand, waardoor men bij ons bijzonderheden aantreft, welke in 't grootere raam niet pasten, maar die onze landgenooten evenwel hier met genoegen zullen vereenigd zien tot een geheel, waarin alles zijne waarde heeft.

«Wat de steden aangaat — het vrije woud en veld hadden reeds lang regtsinstellingen gekend, zooals de behoefte ze had doen ontstaan, voor dat er steden bestonden. Ten onzent mogten ze evenwel niet verzwegen worden, waar ze sedert zes eeuwen een zoo aanzienlijk deel van 's lands ingezetenen bevatten; in een werk niet, dat toonen zal, hoe individuele vrijheid verloren ging, waarin de dienstbaarheid van verre weg de grootere helft der menschen bestond, en hoe de vrijheid allengs na eeuwen, schoon gewijzigd, gedeeltelijk in de steden is herrezen.

«Om onzen arbeid voor des te meer plaatsen belangwekkend te maken, hebben we getracht de vermelding derzelve met hare historische bijzonderheden zooveel mogelijk af te wisselen: van daar ook eene rijke verscheidenheid van echt-inlandsche zegswijzen. Vindt men nu van eene plaats niet alles opgeteekend, — ons oogmerk was eene schildering van 't geheel te geven; wordt er hier eene plaatselijke gewoonte vermeld, naar alle waarschijnlijkheid vindt men ze elders weder.

«Eene uitvoerige inhoudsopgave en nog uitvoeriger bladwijzer maken 't gebruik gemakkelijk.

STATISTIEK der burgerlijke- en handelsregtszaken in Frankrijk over 1849.

Met verwijzing tot zoodanige statistiek over de strafzaken, opgenomen in *Themis* XII, blz. 540, laten wij een uittrekset volgen uit het verslag over de burgerlijke- en handelszaken.

De regterlijke statistiek over 1849 levert voor de civile gedingen dezelfde vermeerdering op, als in strafzaken was opgemerkt, maar de

oorzaken van een en ander verschillen. Terwijl die vermeerdering in strafzaken vooral een gevolg was van de krachtiger beteugeling, is de andere het gevolg van de hervatting der burgerlijke en commerciele handelingen en van de meerdere mate van rust, welke in dit jaar, vergeleken met 1848, geheerscht heeft. Hoe talrijker en omvattender toch de handelingen zijn, tot hoe meer gedingen geven zij aanleiding.

Hof van cassatie. Het getal voorzieningen in 1849 bij de request-kamer ingekomen beloopt 463, zijnde 82 meer dan in 1848; doch het was nog verre beneden dat van 1846 en 1847 (toen het 631 en 716 bedroeg. De voorzieningen waren in 1849 gerigt: 290 tegen arresten van hoven van appel in Frankrijk zelf, 12 tegen die van hoven in de koloniën, 100 tegen die van civile regtbanken, 7 tegen vonnissen der regtbanken van koophandel, 54 eindelijk tegen beslissingen der vredegeregten, meestal in zaken van verkiezingen. Bij die 463 nieuw aangebragte voorzieningen moet men 566 van het jaar te voren voegen; zamen 1029. De request-kamer heeft in 665 zaken, bij 653 arresten, uitspraak gedaan; en er bleven dus op 31 Dec. 1849 nog 364 zaken over; die achterstand is geringer dan in eenig vorig jaar, sedert 1830.

Van de 653 arresten, strekten er 401 tot afwijzing (0,614) en 252 tot toelating (0,386).

De civile kamer heeft, op 364 voorzieningen, zoowel oude als nieuwe, 213 arresten gewezen, 12 meer dan in 1848, waarvan 69 strekken tot verwerping en 144 tot cassatie.

In het geheel zijn de definitief beëindigde voorzieningen in burgerlijke en handelszaken in 1849 ten getale van 614, waarvan 401 door de request-kamer en 69 door de burgerlijke kamer zijn verworpen, en 144 aangenomen, met vernietiging van de uitspraken, waartegen zij waren gerigt. 271 dier voorzieningen, en dus het grootste getal, hadden ten onderwerp bepalingen van het Burg. Wetb., 91 bepalingen van den Code de Proc. Civ., 38 van de handels-wet, en de andere, verschillende zaken, als de verkiezingen, de registratie enz.

Hoven van Appel. Het getal gedingen voor deze Hoven gebragt is in 1849 eenigzins toegenomen, maar blijft toch zeer beneden de jaren vóór de Februarij-omwenteling. Bij die Hoven te zamen werden er 9,142 nieuwe zaken aangebragt, 964 meer dan in 1848, en 1860 minder dan in 1847. Bovendien hadden zij te oordeelen in 5,788 van het jaar te voren, dus te zamen 14,930, waarvan 14,253 appellen van vonnissen der regtbanken in burgerlijke en handelszaken (8,541 (0,60) ordinair, en 5,712 (0,40) summier). 6,788 van die zaken zijn contradictoir, 776 bij verstek gewezen en 1989 zijn van de rol geschrapt. In het geheel zijn er 9,553 zaken, omstreeks twee derden van het totaal, beëindigd

en 5,377 bleven, bij het slot des jaars, nog te beregten over. Van deze waren 2.137 (0,397) sedert ten langste drie maanden aangebragt; doch de overige, dat zijn drie vijfden dezer zaken, waren van drie maanden tot meer dan twee jaren ten achter, naar de bepalingen van het decreet van 30 Maart 1808, art. 80. Onder de Hoven van appel, waar de meeste achterstand was, behooren de groote steden Parijs, Lyon en Bordeaux. — De werkzaamheden van de onderscheidene Hoven verschillen echter zeer in verhouding tot het personeel. Zoo heeft bv. het Hof van appel van Parijs (met vier civile kamers) in 1849 2,072 zaken ten einde gebragt; en het Hof van Rennes (met 3 kamers) maar 351.

De verhouding van de appellen tot de vonnissen, welke daarvoor vatbaar waren, was van 128 op de 1000, of bijkans een achtste.

Immers hadden de Regtbanken 51,867 vonnissen in eersten aanleg gewezen, waarvan 6,625 appellen. In de verhouding van deze laatste merkt men sedert eenige jaren eenige strekking tot vermindering op; zij was toch van 1841 tot 1845 gemiddeld 151 op de 1000, en is sedert 1846 en 1847 tot 137 en 140 op de 1000 gedaald. — In handelszaken waren 2.247 appellen opgeworpen van de 23,150 vonnissen die daarvoor vatbaar waren; zijnde dus één appel op 10 vonnissen of 97 op de 1000. Hun getal is, wel verre van gelijk die ten civile te verminderen, sterk toegenomen. Nadat hun getal van 1841 tot 1845, 81 op de 1000 had bedragen, was dit in 1846 en 1847 73 en 74.

De appellen, waarin de Hoven in 1849 uitspraak hebben gedaan, zijn aangenomen of verworpen in de volgende verhouding. In burgerlijke zaken, zijn er 691 op de 1000 in handelszaken 720 op de 1000 verworpen, met bevestiging der vonnissen; 309 van de 1000 ter rolle en 280 in handelszaken zijn aangenomen.

De Hoven van appel hebben in 1849 slechts 689 preparatoire of interlocutoire arresten gewezen.

Civile Regtbanken van eersten aanleg. In 1849 zijn er aangebragt 125,072 nieuwe zaken, 15,160 meer dan in 1848, en slechts 1,021 minder dan in 1847. Gedurende het tienjarig tijdperk van 1821—30 was het gemiddeld getal zaken slechts 159,681; van 1831—35, 179.294, en eindelijk in het tijdperk van 1836—40, 182,776. — Bij de in 1849 nieuw aangebragte zaken, te voegen 57,152 achterstallige; dus 182.224 gedingen ter beregting, nagenoeg gelijk getal als in 1847 en als in het tijdperk van 1836—40. Ordinair werden behandeld 87,487 (48 pct.), summier 94,735 (52 pct.), waaruit men kan opmaken dat de zaken in gewigt schijnen te verminderen.

De regtbanken hebben bijkans drie vierden van de zaken afgedaan, welke zij te behandelen hadden. 59,838 (0,453) zijn contradictoir en

39,928 (0.302) bij verstek gewezen; en 32,437 zijn van de rol geschrapt. Men merkt, met vergelijking tot vorige jaren, eene aanzienlijke vermindering in de contradictoir gewezen vonnissen op. 54,117 (0,410) van 132,203 afgedane zaken zijn beslist binnen de drie maanden na de inschrijving ter rolle; 21,960 (0,166) binnen het half jaar; 30,186 (0,228) binnen het jaar; 8,852 binnen de twee jaren. Van de 50,021 nog overgebleven zaken waren 15,567 (0.311) sedert ten langste drie maanden ingeschreven, en 34,454 (0,689) sedert langer dan drie maanden.

Men telt in 1849, 143,131 bevelschriften door de presidenten der Civile Regtbanken uitgevaardigd; zijnde 14,508 meer dan in 1849.

Onder de voor de Regtbanken gebragte geschillen, vindt men vooral die over bepalingen van het Burgerl. Wetb., waaronder die tot betaling van schuld de talrijkste zijn, 28,551; in 1846, 47 en 48 bedroegen die slechts 23,528, 24,188 en 25,199; zoodat hier eene aanmerkelijke vermeerdering valt op te merken.

De vorderingen tot scheiding zijn met een tiende toegenomen; in 1848 telde men er 939; in 1849 1034. Men vindt er echter meer dan 1100 in 1846 en 1847. De scheiding is in 755 gevallen toegewezen en maar in 93 afgeslagen; 186 zaken zijn afgeschreven, ten gevolge van verzoening der echtgenooten, overlijden enz.

De vorderingen tot scheiding van goederen waren ten getale van 5,874 (923 meer dan in 1848, en 150 meer dan in 1847), 5806 zijn toegestaan en 68 verworpen.

De verkoopen van onroerend goed op regterlijk gezag zijn met 57 pct. vermeerderd.

Regtbanken van koophandel. In de daarvoor gebragte zaken merkt men eene aanzienkelijke vermindering op, te weten 36 ten honderd, in vergelijking met het jaar te voren.

In 1846 bedroeg het 207,279, in 1847 239,687 en in 1848 256,953. In 1849 beliep het getal maar 164,088 zaken, eene vermindering van 92,865. Waaraan is dit te wijten? Blijkbaar alleen aan den stilstand van den handel in het vorige jaar, want de handel in 1849 was onmiskenbaar levendiger dan in het jaar 1848. Een bewijs daarvan vindt men ook in het getal aangegane handels-vennootschappen, dat, van 1511, in 1849 tot 1959 geklommen is.

Behalve de in 1849 aangebragte zaken, hadden de handels-regtbanken alstoen nog 9305 achterstallige te behandelen en 2525 werden, na geschrapt te zijn, weder aangebragt, te zamen 175,918. Daarvan zijn er 168,374 afgedaan door de 220 speciale regtbanken van koophandel of door de civile regtbanken, in handelszaken regtsprekende, te weten 44,311 (0,263) contradictoir, 91,783 (0,445) bij verstek, en 2,500 (0,015) met

verwijzing naar scheidsregters; eindelijk zijn er 29,710 zaken (7,177) van de rol geschrapt.

De handels-regtbank te Parijs, die in 1847 67,957 en in 1848 57,226 zaken had afgedaan, heeft er in 1849 maar 33,938, of bijkans de helft minder, ten einde gebragt.

Het getal failliet-verklaringen beliep in 1849 3,223, zijnde 318 minder dan in 1848 en 1539 minder dan in 1847. De faillieten zijn alle beredderd, zijnde het eerste jaar sedert 1842 waarin dit geschied is. Van daar dat de achterlijke zaken in dezen gestadig toenam en op 31 Dec. 1849 nog 6,994 was.

Het gezamenlijke passief van die faillieten was 204,260,469 franken; het gezamenlijk actief 92,675,587 franken. De schuldeischers hebben, na aftrek van bevoorregte schulden enz., gemiddeld gekregen 35 fr. 31 c. pct. hunner schuldvorderingen, in 1847 was dit 19 fr. 86 c., in 1846 23 fr. 91 c.; maar dit bedrag was veel aanzienlijker in 1848, toen het 53 fr. 23 c. pct. beliep. Volgens den grootzegelbewaarder moest men dit daaraan toeschrijven, dat onder de faillieten in 1848 en 1849 vele, en daaronder de voornaamste, waren, welke meer als eene schorsing van betaling moesten worden aangemerkt, en waarbij de schuldeischers weinig of niets verloren hebben.

Vredegeregten. — De 2847 vrederegters hebben, in 1849, hunne werkzaamheden zeer zien vermeerderen. Zij hebben 2,461,327 vermaningen uitgeschreven, waarvan de overgroote helft zonder gevolg zijn gebleven. Zij zijn er in geslaagd 808,765 geschillen (727 op de 1000) te beslechten, zijnde meer dan in 1848, toen de verhouding slechts 718 op de 1000 was.

Raden der Prud'hommes. Deze zijn 74 in getal; er werden 21,465 zaken voor hen gebragt, zijnde 3,224 meer dan in 1848.

Notarissen. — Het gezamenlijk getal in functie bedroeg in 1849, 9,780; zij hebben gepasseerd 3,164,352 acten, of gemiddeld 315 per hoofd. In 1848 was dit maar 284 per hoofd; in 1847 daarentegen beliep dat gemiddeld getal 365.

Gedurende 1849 zijn aan 661 vreemdelingen brieven van naturalisatie verleend; in 1848 was het getal daarvan 1580, en in 1847 maar 140.

Het getal dispensatien tot het aangaan van huwelijken was in 1849 917, als wegens leeftijd 13, bloedverwantschap 104 en huwelijk tusschen schoonbroeder en schoonzuster 800.

De grootzegelbewaarder vindt de vermelde bijzonderheden, over 't geheel, gunstig; met den wederkeer der orde, hebben de zaken haren gang hernomen; de verschillende regtsmagten hebben zich beijverd het regt goed te bedeelen; het laat alleen nog wat den spoed van behandeling

betreft, te wenschen over; vooral in de belastingzaken klaagt men maar al te zeer over traagheid, waardoor vele belangen benadeeld worden.

Dwangarbeid. — Wetsvoordragt in Frankrijk.

Bij het tegenwoordig wetgevend ligchaam is een wets ontwerp op de straf van *dwangarbeid* ingekomen, vergezeld van eene toelichtende memorie, welke hoofdzakelijk het volgende inhoudt:

«De hervorming van het strafstelsel is in Frankrijk sedert weldra dertig jaren in onderzoek. Het was eene veelomvattende en moeijelijke taak, die alle strafbepalingen raakte en eene omwerking van het strafwetboek medebragt. Welligt ware het beter geweest haren omvang te beperken, gelijk thans geschiedt, door de aandacht des wetgevers uitsluitend te vestigen op een uitstekend punt, waarin de grootheid van het kwaad en de dringende behoefte aan middelen van herstel, voor elk blijkbaar zijn.

Allen zijn het eens over het verkeerde der straf van dwangarbeid. Zij is in de daad, sedert de doodstraf zoo zelden wordt toegepast, de hoogste in de lijst onzer straffen; het is dus van groot gewigt, haar streng en afschrikkend te maken, en hiertoe strekten ook de in 1810 verordende tepronkstelling, het brandmerk, de harde tucht in den galeikerker, enz. Doch de invloed der algemeene zeden, hoewel langzaam werkende, is sterker dan die der wetten; wanneer strenge straffen tegen de zeden des lands aandruischen, werden zij op den duur niet meer toegepast en vervolgens ook uit de wet geschrapt. Zoo is het brandmerk afgeschaft, andere strafverzwaringen zijn in onbruik geraakt, en in plaats van harden dwangarbeid, heeft de galeiboef een ligt en niet onaangenaam werk. De aard der zaken brengt dit mede; wil men niet terugkeeren tot mishandelingen die tot eene vroegere eeuw behooren, dan is er geen middel om den werkeloozen of onwilligen galeiboef te dwingen. Hij arbeidt gewillig, dewijl het werk hem tijdkorting geeft, ligchaamsbeweging, gelegenheid tot bijkans onbelemmerd verkeer met anderen, en kansen van ontsnapping. Hij verkiest dan ook den galeikerker boven het tuchthuis, de straf van dwangarbeid boven de tuchthuisstraf, zelfs boven de gewone tuchthuis-straf.

Heeft alzoo de zwaarste onzer gebruikelijke straffen het afschrikkende verloren, zij heeft het onteerende behouden. Een ontslagen galeiboef wordt overal geschuwd, vindt nergens eerlijken arbeid, en kan niet leven zonder nieuwe misdaden te plegen. Hij weet dit vooraf, en verbindt zich derhalve in den kerker met lotgenooten, om later van het misdrijf

gezamenlijk eene kostwinning te maken, om de burger-maatschappij planmatig te beoorlogen.

Voor deze kwaal is in Frankrijk geen geneesmiddel. Men kan het land daarvan alleen verlossen door de ziektestof verre, naar de overzijde des Oceaans, te verwijderen, door overbrenging van den straffeling naar een land waar hij zonder misdaad, van eigen arbeid kan leven, waar de wet hem, indien hij zich deze gunst niet onwaardig betoont, een eerlijk bestaanmiddel zal verschaffen en hem door welberaamde schikkingen den weg tot verkrijging van eigen have en gezin zal gemakkelijk maken. Dat is het stelsel der strafkolonien, toegepast op de uitvoering der straf van dwangarbeid.

Het is geen nieuw denkbeeld, maar krachtiger dan ooit is het aanbevolen door de gebeurtenissen der laatste jaren, waarbij men telkens ontslagen straffelingen aan de verstoringen der openbare rust handdadig zag.

De uitvoering van dat denkbeeld in toepassing op de thans in de galeikerkers opgesloten boosdoeners, is dan ook bij een besluit van den prins-President van den 21 Februarij jl. aangekondigd, en deze groote maatregel wordt thans ten uitvoer gelegd, maar er zijn nog wetsbepalingen noodig om de inrigting der nieuwe galeikerkers en de vestiging der strafkolonie te regelen. Daartoe strekt het wets-ontwerp.»

Het bepaalt dat de straf van dwangarbeid voortaan zal worden onderdergaan in gestichten, welke bij een besluit van het uitvoerend gezag op het grondgebied van een of van meerdere Fransche bezittingen, doch niet in Algerië, worden gevestigd. De tot dwangarbeid veroordeelde vrouwen kunnen naar een zoodanig gesticht overgebragt worden. De burgerlijke dood, die reeds volgens eene in 1850 gemaakte wet aan de straf van deportatie niet verbonden is, doch thans nog een noodwendig gevolg is van elke veroordeeling tot levenslangen dwangarbeid, wordt als zoodanig afgeschaft. Eindelijk wordt in de voorgedragen wet bepaald, dat hare bepalingen ook toepasselijk zijn op reeds uitgesproken strafvonnissen: dit is, zegt de toelichtende memorie, volstrekt noodig om tot de opheffing onzer galeikerkers te geraken, en het kan worden bepaald zonder de wet te doen achteruit werken, daar het niet de eens opgelegde straf verandert, maar alleen de wijze van voltrekking der straf; tijdens de uitspraak van het strafvonnis, was in de wet geene plaats voor de uitvoering der straf bepaald; en ware het eene terugwerkende bepaling, het kan nimmer eene verkeerde terugwerking zijn, wanneer de wetgever eene ondoelmatige straf vervangt door eene die beter aan haar doel beantwoordt, zonder het lot van den veroordeelde harder te maken; immers het zoude eene zonderlinge leer zijn, den veroordeelde een verkregen regt op eene voor hem zelve en voor de burger-maatschappij nadeelige wijze van strafoefening toe te kennen.

«De Regering zal, zoo besluit de toelichtende memorie, de wet omzigtig en menschlievend weten toe te passen; zij begrijpt te wel, dat de tijd bij maatregelen van zulken aard een onmisbare helper is. De overbrenging des straffelingen zal zoo worden geregeld, dat er nimmer meer worden overgevoerd dan in het nieuwe strafgesticht behoorlijk geplaatst en verzorgd kunnen worden. Hieraan hangt het welslagen van den maatregel; overijling of overdrijving zouden dien voor langen tijd verijdelen.»

Organen van geheel verschillende denkwijzen zien evenveel bedenkelijks in den maatregel, waarop het evengemelde wets-ontwerp de bekrachtiging der volksvertegenwoordiging vraagt. « De voordragt is — zegt de *Constitutionel* — de eerste schrede op een weg; dien Frankrijk tot nog toe geaarzeld heeft in te slaan; en die aarzeling is niet vreemd bij de uitkomsten waartoe andere volken op dien weg gekomen zijn. De Engelsche strafkoloniën, waarmede de strafregtsleeraars en de menschenvrienden eene poos zoo zeer ingenomen waren, zijn, uit het zedelijk en uit het politiek oogpunt, mislukt, en de tijd is niet ver af, dat Engeland het transportatie stelsel zal opgeven, waarop reeds door eene talrijke partij in het Parlement wordt aangedrongen. Doch eene hervorming onzer galeikerkers is zoo dringend en zoo blijkbaar noodig, dat men zich moet verblijden over de voordragt van een wets-ontwerp, hetwelk het vraagstuk in behandeling stelt. Het Wetgevend Ligchaam kan groote verbeteringen in het wets-ontwerp brengen.»

Van een anderen kant herinnert het *Journal des Débats*, dat in Frankrijk door de vroegere Wetgevende Vergaderingen het cellulair gevangeniswezen de beste grondslag voor de hervorming van het strafstelsel werd geacht, en dat Engeland sedert vijf jaren het deportatie-stelsel vervangen heeft door het zoogenoemde *beproevingstelsel*, waarin de deportatie voorafgegaan wordt door eenen proeftijd, een voorbereidend verblijf in een cellulair gevangengesticht en vervolgens in een gesticht van dwangarbeid in het moederland. «Het strafstelsel hetwelk Engeland na eene lange en treurige ondervinding opgeeft, zegt het *Journal*, wordt nu bij ons ingevoerd. Doch welligt zullen wij het met meer geluk of met meer bekwaamheid dan Engeland toepassen. Waarom zou hetgeen aan Engeland mislukt is, ons niet kunnen gelukken.»

— In Oostenrijk is een nieuw strafwetboek uitgevaardigd. Daarin zijn 184 §§ geheel of gedeeltelijk naar de tegenwoordige voorschriften aldaar, in 't wezen der zaak veranderd geworden; in 35 gevallen zijn geheel nieuwe bepalingen opgenomen; de overige §§ bleven in de hoofdzaak onveranderd. In 26 gevallen heeft in 't strafwetboek eene verzachting plaats; verzwaard zijn de bepalingen slechts in drie gevallen, en wel § 253 betrekkelijk de strengere maatregelen, die met het eenvoudig arrest kunnen verbonden zijn, en die in onthouding van voedsel, zware arbeid, aanwijzing van een hard leger, langere eenzame afsluiting, gevangenis in een donkeren kerker en ligchamelijke tuchtiging bestaan; vervolgens § 287: de misdaad van deelneming aan geheime genootschappen, en § 496: mishandelingen en beschimpingen van personen of corporatiën betreffende.

Verslag over het Regtswezen, de Politie enz. in West-Indie, over 1849.

(*Zie blz.* 150 *hiervoren.*)

SURINAME.

I. BESTANDDEELEN DER WETGEVING.

§ 1. *Algemeene aanduiding.*

In de kolonie Suriname wordt regt gesproken krachtens wetten en bepalingen, welke gedeeltelijk dagteekenen van vóór 1816 en gedeeltelijk nà dat tijdstip door den Koning of in zijnen naam zijn vastgesteld.

De wettelijke bepalingen van vóór 1816 bestaan uit besluiten van het voormalige hof van politie en criminele justitie en van het hof van civile justitie, van beide welke collegiën de Gouverneur steeds president was.

De besluiten van het hof van civile justitie betroffen alleen de onderwerpen met het burgerlijk regt of de burgerlijke regtspleging in verband staande; die van het hof van politie andere onderwerpen.

De besluiten van beide hoven, onder het presidium van den Gouverneur daargesteld en door den Gouverneur goedgekeurd en in de kolonie afgekondigd, hadden kracht van wet.

Geene behoorlijke verzameling dier besluiten is aanwezig, zoodat, wanneer men de vroegere verordeningen moet nagaan, men meestal zijne toevlugt moet nemen tot de archiven der voormalige hoven van politie en van civile justitie.

De wettelijke koloniale verordeningen van na 1816, welke in een gouvernements-blad zijn opgenomen en van dien tijd af tot aan en met die van het jaar 1839 door de Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, departement Paramaribo, in twee verzamelingen zijn uitgegeven, zijn, buiten en behalve de Koninklijke besluiten, welke laatste, zonder medewerking eener andere autoriteit, alleen door den Gouverneur in 's Konings naam worden afgekondigd, afkomstig:

1°. van het hof van politie, hetwelk van 1816 af tot de maand Julij van het jaar 1828 heeft bestaan.

Het toen gebruikelijke formulier van afkondiging was:

« Wij . . . . . Gouverneur-General over de kolonie Suriname,

« En (of « met en benevens ») de raden van politie en criminele justitie. »

In enkele gevallen:

« Wij president en raden in den hove van politie en criminele justitie. »

2°. van den Hoogen Raad der Nederlandsche West-Indische bezittingen in Suriname gevestigd, welk hoog collegie van Julij 1828 tot 1 Januarij 1833 heeft bestaan en door hetwelk de algemeene en bijzondere wetten voor de verschillende Nederlandsche koloniën werden opgesteld.

Dit collegie was tezamengesteld uit den Gouverneur als president en den procureur-generaal, den controleur-generaal, den commissaris over 's Rijks domeinen en den commissaris der inlandsche bevolking als leden.

Het formulier van afkondiging was:

« De Gouverneur-Generaal in rade. »

3°. van het jaar 1833 tot heden, van den Gouverneur, na den kolonialen raad gehoord te hebben.

De Gouverneur oefent alzoo, onder 's Konings voorafgaande goedkeuring, de wetgevende magt uit. Hij is gehouden omtrent alle onderwerpen van wetgeving den kolonialen raad te hooren, doch beslist daarna alleen op zijne verantwoordelijkheid.

De Surinaamsche openbare verordeningen worden thans uitgevaardigd bij *notificatie* of *publicatie*.

Bij *notificatie*, in zaken van eenvoudige politie, waaromtrent geene zwaardere poenaliteiten en straffen worden bepaald, dan boeten van acht gulden en gevangenis van acht dagen, en zonder verpligting van den Gouverneur om ze aan de goedkeuring des Konings te onderwerpen.

Bij *publicatie*, alle overige verordeningen van anderen en meer belangrijken aard, die, alvorens van kracht te kunnen zijn, door of van wege den Koning moeten zijn goedgekeurd.

Het formulier van uitvaardiging is, na het opschrift: « In naam des Konings », het volgende:

« De Gouverneur der kolonie Suriname,

« Allen die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:

« In overweging hebbende genomen, dat enz.

« Hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en ver-
« staan bij deze. »

Alle door den Gouverneur te arresteren wetten, reglementen en bepalingen, zoowel als alle andere door hem te nemen besluiten, moeten door hem worden geteekend en daarenboven door den gouvernementssecretaris ter ordonnantie van den Gouverneur worden gecontrasigneerd.

§ 2. *Burgerlijk- en handelsregt.*

In de kolonie Suriname bestaat thans nog het oud-Hollandsch regt, meerendeels zoo als het in den aanvang dezer eeuw in de provincie Holland en West-Friesland in kracht was, met eenige wijzigingen, deels afkomstig van de voormalige Staten van Holland en West-Friesland, zoo als bij voorbeeld de verordeningen op het stuk van erven ab intestato, deels afkomstig van de verschillende autoriteiten, bij welke in de kolonie de wetgevende magt berustte, en ook wel gewijzigd door gebruiken en gewoonten.

§ 3. *Strafregt.*

Het strafregt is hetzelfde als dat, hetwelk vroeger in Nederland bestond. In de kolonie Suriname is alzoo de voornaamste strafwet de Carolina. Voorts gelden daar ook eenige der oude plakkaten van de Staten van Holland en West-Friesland, en is ook daarbij het Romeinsche regt niet zonder invloed.

Er zijn voorts vele koloniale verordeningen, strafbepalingen op eenige misdrijven inhoudende waarvan eene der voornaamste is eene publicatie van het jaar 1831, houdende strafbepalingen op het feitelijk geweld.

§ 4. *Regtsvordering.*

Voor het geregtshof te Suriname wordt gevolgd de practijk die vroeger voor het Hof van Holland in gebruik was, met eenige wijzigingen echter, daarin gebragt bij een reglement op de manier van procederen, in de vorige eeuw gearresteerd, afkomstig van den Gouverneur en raden van het hof van justitie.

Het alom bekende werk van VAN DER LINDEN, « Verhandeling over de judiciele practijk », wordt hoofdzakelijk ten deze gevolgd.

§ 5. *Strafvordering.*

Bij het geregtshof wordt te dien aanzien gevolgd de wijze van procederen, welke vroeger in de Nederlanden bestond en wel de stijl van procederen van PHILIPS, Koning van Spanje, waarin echter wijzigingen zijn gebragt door de representanten van het volk van Holland en Zeeland, bij besluit van 10 October 1798, welk besluit, inhoudende een reglement « volgens hetwelk zal worden geprocedeerd tegen zoodanige « gevangenen die tot geene confessie der misdaad of misdaden hun door « den publieken aanklager ten laste gelegd, kunnen gebragt worden », bij publicatie van 30 October 1827, n°. 5, in de kolonie Suriname in werking is gebragt.

Bij het collegie van kleine zaken wordt de wijze van procederen gevolgd bij de 1ste bijlage van de publicatie van 24 Julij 1828, *Gouvernementsblad* n°. 3, vastgesteld, welke meerendeels gelijk is aan die, welke vroeger hier te lande voor de vrederegters ter zake van overtredingen gevolgd werd.

§ 6. *Militaire wetten.*

De militairen zijn onderworpen aan de Nederlandsche militaire wetgeving, en voor de gevallen, die bij de Nederlandsche militaire wetboeken niet zijn voorzien, aan het oud-Hollandsche strafregt, zoo als het in de kolonie wordt toegepast.

II. BURGERREGT.

Door burgerregt wordt verstaan de bevoegdheid tot het genieten van al die voorregten, welke aan burgers der Nederlandsche West-Indische gewesten zijn toegestaan.

Die voorregten zijn de navolgende:

a. verkiesbaarheid tot ambten en bedieningen van welken aard ook, hetzij dezelve bloot honorair, hetzij die lucratief zijn;

b. het bezitten en voeren van vaartuigen onder Nederlandsche vlag, en zulks onder zoodanige bepalingen, als dienaangaande in iedere kolonie zijn vastgesteld, of nader vastgesteld zullen worden;

c. het in eigendom bezitten van onroerend goed;

d. het verkrijgen van een patent tot de uitoefening van eenig beroep, voor zooverre dit wordt gevorderd;

e. het te regt staan voor geen andere regters of regtbanken, dan die door de algemeene wet zijn daargesteld;

f. het niet arrestabel zijn voor burgerlijke schuldvorderingen, ten zij ten gevolge van een vonnis hetwelk in kracht van gewijsde is gegaan;

g. het genot van alle andere voorregten die de wet aan burgers boven andere personen mogt toekennen;

Het burgerregt der ouders is gemeen aan derzelver kinderen, doch aan hetzelve is verbonden de verpligting om in de kolonie persoonlijk woonachtig te zijn.

Behalve degenen welke het burgerregt bezitten worden nog als burgers erkend:

a. alle openbare ambtenaren welke van wege den Koning worden uitgezonden;

b. burger-kinderen, die uit de kolonie vertrekken doch zich vóór hun drie en twintigste jaar aldaar met der woon hebben nedergezet of derwaarts zullen zijn teruggekeerd;

c. vreemde vrouwen (dat is die niet in Nederland of in de koloniën van den Staat zijn geboren of genaturaliseerd) welke aan burgers mogten huwen;

d. personen, welke brieven van manumissie ontvangen, in overeenstemming met de wetten omtrent dit onderwerp in vigueur, met dien verstande echter, dat zij van het volle genot van het burgerregt eerst zullen kunnen jouisseren twee jaren nadat de brieven van vrijdom aan hen zullen zijn uitgereikt, en zij alsdan, met overlegging van bewijzen van goed gedrag, daartoe aanzoek zullen hebben gedaan. Zij worden inmiddels als ingezetenen der kolonie beschouwd.

Het burgerregt wordt insgelijks verleend:

a. aan alle personen, het zij dezelve geboren Nederlanders zijn of niet, welke, met een paspoort van wege den Koning voorzien, in de kolonie aankomen en hun vast verblijf aldaar vestigen;

b. aan alle personen, welke, het burgerschap in eene andere Nederlandsche West-Indische bezitting hebbende, in de kolonie aankomen, om aldaar hun vast verblijf te nemen en voorzien zijn van een paspoort, afgegeven door het hoofd des bestuurs dier bezitting.

c. aan alle geboren of genaturaliseerde Nederlanders, welke, hoezeer niet in de kolonie woonachtig, eigenaren zullen worden van eenig in de kolonie gelegen onroerend goed.

Schippers, met behoorlijke zeebrieven voorzien, welke van het moederland op de kolonie of van de eene West-Indische kolonie op de andere onder Nederlandsche vlag varen, worden gedurende den tijd, dat zij met den door hen gevoerden bodem in de haven of ter reede van de kolonie vertoeven, als burgers derzelve aangemerkt. Dit is ook het geval met de tot hunnen bodem behoorende en op de monsterrol bekende schepelingen.

Nederlandsche militairen, zoo te land als te water, in de kolonie garnizoen houdende, deelen met hunne vrouwen en kinderen, gedurende hun verblijf in dezelve, in al de aan het burgerregt verbondene voordeelen, voor zooverre geene bijzondere, tot den militairen stand betrekking hebbende, verordeningen hun daartoe in den weg staan.

Schippers en derzelver schepelingen, benevens de militairen en derzelver vrouwen, welke, luidens het bovenstaande, voor burgers gehouden worden, behoeven niet in het burger-register ingeschreven te worden, ten zij dezelve tevens eigenaren mogten zijn of worden van eenig in de kolonie gelegen onroerend goed.

Wanneer echter weduwen van overledene militairen zich het voortdurend genot van het burgerregt willen verzekeren, moeten zij zich in het burger-register laten inschrijven.

Al degenen, welke niet vallen in de termen hierboven vermeld, en verlangen om burger in de kolonie te worden, moeten aan het hoofd derzelve aanzoek doen ter verkrijging van brieven van admissie tot het burgerregt.

Dat verzoek moet vergezeld gaan van de navolgende bewijzen, als:

a. dat men gedurende een jaar en zes weken in de kolonie Suriname verblijf gehouden heeft;

b. dat men tot dat verblijf de noodige vergunning hebbe bekomen door het verkrijgen van eene admissie tot inwoning;

c. dat men een vast middel van bestaan bezitte;

d. dat men door eene verklaring van drie burgers, gecertificeerd door de

ambtenaren met de plaatselijke politie belast, doe blijken van een goed, rustig en vreedzaam gedrag;

e. dat men doe blijken aan geen der landskantoren iets schuldig te zijn uit hoofde van eenige belasting, welker betaling men gedurende het openthoud in de kolonie mogt zijn schuldig geworden;

f. dat men door behoorlijke bescheiden aantoone, waar ter plaatse men geboren is en waar men het laatst gewoond heeft.

De Gouverneur, de opgenoemde stukken in orde bevonden hebbende, verleent aan de verzoekers, wanneer hij overigens geene bedenkingen heeft, de brieven van admissie tot het burgerregt in forma.

Het burgerregt wordt verloren:

a. door eene afwezigheid van drie achtereenvolgende jaren uit de kolonie, ten zij eenige uitzondering op den afwezige van toepassing is;

b. door het ophouden van den titel of oorzaak, waarop het burgerregt was gegrond.

Degene die zich meer dan een jaar en zes weken in de kolonie heeft opgehouden, zal, hetzij hij middelerwijl al dan niet eene admissie tot inwoning, of wel al dan niet eene admissie tot het burgerschap heeft bekomen, verpligt zijn tot de betaling van alle directe of beschrevene belastingen, alsmede tot het presteren van de schutterlijke dienst, zonder echter te deelen in de voorregten, aan het burgerregt verbonden.

Ter hoofd-secretarie van de kolonie wordt een burger-register gehouden, ter inschrijving van al degenen, welke geacht worden het burgerregt te bezitten.

Al degenen welke brieven van admissie tot het burgerregt bekomen, zijn verpligt trouw aan den Koning en eerbied aan het hoofd des bestuurs en verdere wettige autoriteiten, mitsgaders behartiging van het welzijn der kolonie, bij eede te beloven.

De ingezetenen zijn verpligt mede te werken tot de verdediging der kolonie en tot het bewaren der openbare rust, op zoodanige wijze als bij bijzondere reglementen is bepaald.

Het staat aan de ingezetenen vrij, zich zonder speciale vergunning zoodanige middelen van bestaan uit te kiezen als zij goedvinden, voor zooverre er ten aanzien van eenige punten geene beperkingen in het algemeen belang worden noodig geacht.

III. REGTERLIJKE MAGT.

De regtspleging wordt uitgeoefend door:

het geregtshof van Suriname;

het collegie van kleine zaken;

de regtbanken van gedelegeerde heemraden;

de regtbanken van hoofd-ingelanden in de Nickerie-districten;

het collegie van commissarissen voor het departement der onbeheerde boedels;

het bestuur der kolonisatie,

en het militair geregtshof en de krijgsraden.

§ 1. *Geregtshof van Suriname.*

Hetzelve is zamengesteld uit

een president;

drie leden, en

een griffier, — welke allen den graad van doctor in de beide regten moeten bezitten.

Geen der leden mag noch aan een ander lid, noch aan den Gouverneur-Generaal bestaan in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Voor dit geregtshof worden, met die onderscheiding welke hierna zal worden aangewezen, gebragt alle zaken welke in de kolonie Suriname een onderwerp van regterlijke beslissing kunnen uitmaken, hetzij dezelve tot de civile, het zij tot de criminele regtsbedeeling behooren.

Hiervan zijn uitgezonderd de zaken welke behooren tot de competentie der gedelegeerde regtbanken van heemraden, van welke nader zal worden gesproken, voorts alle misdaden door militairen gepleegd, welke door militaire regtbanken moeten beoordeeld worden, en eindelijk die zaken welke ter eerste instantie beregt worden door het collegie van kleine zaken.

Het geregtshof velt vonnis in civile zaken en bij reauditiën van het collegie van kleine zaken met drie en in criminele zaken met vier leden; — in beide gevallen de president daaronder gerekend.

Bij het staken der stemmen wordt het vonnis gewezen ten voordeele van den beklaagde.

Overigens volgt het geregtshof, in de uitoefening van de aan hetzelve opgedragene werkzaamheden, de instructie welke is afgekondigd bij publicatie van 22 Maart 1843 (*Gouvernementsblad* n°. 2), behoudens de wijzigingen, vervat in de publicatie van 21 Junij 1847 (*Gouvernementsblad* n°. 9).

Ingeval bij de behandeling van criminele zaken alsmede van zoodanige burgerlijke zaken, welke ter eerste instantie bij het geregtshof zijn aangebragt, een der leden van het geregtshof door ziekte of andere verhindering geene zitting kan nemen, treedt een der leden en wel de oudste in rangorde van het collegie van kleine zaken als plaatsvervanger op.

Alle civile vonnissen door het geregtshof gegeven, moeten de beweegredenen of motiven bevatten, waarop dezelve zijn gewezen.

In alle criminele vonnissen zonder onderscheid, welke ten laste van eenen beschuldigde worden gewezen, moet de misdaad worden uitgedrukt en omschreven, met vermelding der regtsgronden, waarop de uitspraak berust.

Alle vonnissen worden in naam des Konings en met opene deuren uitgesproken.

De executie van eenig vonnis in strafzaken gewezen, hetwelk in kracht van gewijsde is gegaan, kan alleen worden opgeschort door een aanzoek van of namens den veroordeelde ter bekoming van gratie of verzachting van straf, ingediend aan den Gouverneur, omtrent hoedanig aanzoek de Gouverneur beslist, zoodanig als hij vermeent te behooren, na daarop alvorens de consideratiën en het advies zoowel van den procureur-generaal als van het geregtshof te hebben ingewonnen.

Voor het overige mag geen politiek gezag eenigen invloed op de raadplegingen en handelingen van het geregtshof of van deszelfs commissarissen uitoefenen; maar moet in de kolonie Suriname vrij en onafhankelijk en onbelemmerd regt worden gesproken en uitgeoefend.

Het geregtshof beslist over alle verzoeken, strekkende om iemand wegens wangedrag of krankzinnigheid onder curatele te plaatsen of hem de administratie van zijne goederen te ontzeggen, of wel voor eenen bepaalden tijd in regterlijke custodie te stellen.

Het geregtshof dient den Gouverneur van consideratiën en advies op alle verzoeken om surcheance van betaling, doch is bevoegd tot het verleenen van benificie van inventaris, van cessie, van atterminatie en mandementen van inductie.

Het geregtshof mag geen vonnis geven in civile zaken, waarin de Staat, de kolonie, de openbare stichtingen, de openbare orde, minderjarigen, afwezigen of onder-curatele-gestelden, zijn betrokken, tenzij het publiek ministerie in deszelfs conclusiën zij gehoord, op poene van nietigheid.

Het geregtshof zal regt spreken in zaken van strandvonderijen, ook over prijzen en buiten, in welke het Gouvernement aanlegger of verweerder mogt zijn.

De president van het hof is verpligt te adsisteren bij de vertrouwelijke conferentiën waartoe de Gouverneur hem zal roepen en om daarin te dienen van zijne consideratiën en advies over de behandelde onderwerpen.

Een reglement, gearresteerd bij 's Konings besluit van 11 Januarij 1840, n°. 116, en in de kolonie afgekondigd bij publicatie van 31 Maart daaraanvolgende (*Gouvernementsblad* n°. 2), regelt het hooger beroep aan den

Hoogen Raad van vonnissen, in burgerlijke zaken gewezen, door het geregtshof in Suriname.

§ 2. *Collegie van kleine zaken.*

Dat collegie bestaat uit:
een president, die doctor in de beide regten zijn moet;
twee ongegradueerde assessoren, en
een griffier;

De president, de leden en de griffier mogen elkander in den derden graad van bloedverwantschap of in den tweeden van zwagerschap niet bestaan.

Alle civile zaken, welker onderwerp de geldswaarde van drie honderd gulden niet te boven gaat, zoo ook alle strafzaken, welke ten onderwerp hebben eenig misdrijf, hetwelk eene mindere straf behoort ten gevolge te hebben, dan eene beperking der persoonlijke vrijheid voor den tijd van een jaar, zullen ter eerster instantie door het collegie van kleine zaken beregt worden.

Van de uitspraken van dit collegie kan men in appel komen bij het geregtshof van Suriname.

§ 3. *Regtbanken van gedelegeerde heemraden.*

Voor zooverre twee of meer heemraden daartoe in bijzondere gevallen door den Gouverneur zullen worden gecommitteerd, maken dezelve eene gedelegeerde regtbank uit, zoo dikwerf de verstoorde rust of oproerige bewegingen in de buiten-districten eenig regterlijk onderzoek noodzakelijk maakt.

Deze regtbank stelt dit onderzoek de plano en buiten vorm van proces te werk en is bevoegd zoodanige straffen op te leggen, als waartoe het collegie van kleine zaken bevoegd is.

§ 4. *Regtbanken van hoofd-ingelanden in de Nickerie-districten.*

De speciale commissien, elke van drie ingezetenen, welke onder den titel van «raden-hoofdingelanden» in de districten Nickerie aan de landdrosten zijn toegevoegd, constitueren aldaar burgerlijke regtbanken, ter welker cognitie worden gebragt alle civile zaken, de som van een honderd en vijftig gulden niet te boven gaande, alsmede regtbanken van enkele politie, ten einde regt te spreken over alle misdrijven en overtredingen, welke volgens de bestaande wetten of de algemeene regelen van het regt en den aard der zaak met geene hoogere straf, dan voor vrije personen eene geldboete van honderd gulden, en voor slaven eene correctie van honderd slagen, kunnen worden achtervolgd.

In de gevallen, wanneer zich de commissiën van hoofd-ingelanden tot regtbanken van enkele politie constitueren, wordt het publiek ministerie door de landdrosten waargenomen, terwijl de functiën van president devolveren op den oudsten raad-hoofdingeland.

De commissie van hoofdingelanden, als burgerlijke regtbank en als regtbank van enkele politie fungerende, mag nimmer uit minder dan drie leden bestaan. Wanneer in de burgerlijke regtbank, het zij wegens plaats hebbende vacature, het zij wegens belang in de zaak of eenige andere wettige redenen, een of meer der leden mogten komen te ontbreken, hebben de landdrosten de bevoegdheid, een of meer ingezetenen tot raad-hoofdingeland ad hoc te benoemen. Wanneer hetzelfde mogt plaats hebben in de regtbank van enkele politie, geschiedt zoodanige benoeming door den oudsten raad-hoofdingeland.

In de behandeling der hierboven-vermelde aan hen opgedragene regtzaken, moeten de landdrosten en de commissiën van hoofdingelanden zooveel mogelijk dezelfde regelen, bepalingen en vormen in acht nemen, als het collegie van kleine zaken ten aanzien van de ter zijner cognitie gebragt wordende strafzaken.

Van alle uitspraken en vonnissen, welke bij de commissie van hoofdingelanden vallen, kan binnen den tijd van tien dagen na de uitspraak van het vonnis, appel worden geïnterjecteerd aan het collegie van kleine zaken te Paramaribo.

§ 5. *Collegie van commissarissen voor het departement van onbeheerde boedels.*

Voormelde commissarissen, waarover later onder het hoofddepartement van onbeheerde boedels zal worden gesproken, oefenen in hunne betrekking regtsmagt uit, aangezien zij bevoegd zijn tot het opmaken van een dictum of uitspraak, bij hetwelk aan elken crediteur in de boedels, welke aan die administratie devolveren, het zij dezelve solvent, het zij insolvent bevonden zijn, de rangschikking wordt toegewezen, welke uit den aard zijner schuldvordering aan hem behoort te beurt te vallen, of met andere woorden, hetwelk de preferentie en concurrentie der hierin betrokkene crediteuren zal regelen, en waarbij tevens over de waarde of onwaarde der voorgestelde remarques of debatten wordt beslist en de rekening en verantwoording gearresteerd.

Commissarissen, zulks ter bekoming van meerdere inlichting of zekerheid, of ook ter conciliatie van tegenstrijdige sustenuen, noodig oordeelende, hebben de bevoegdheid om, alvorens tot dat dictum of die uitspraak over te gaan, partijen voor zich te doen verschijnen, en aan dezelve zoodanige propositiën te doen, als zij ter bereiking van de vermelde einden doelmatig zullen achten.

Evenzoo bezitten zij de bevoegdheid om, alvorens tot zoodanig dictum of uitspraak over te gaan, ambtshalve eene nadere of meerdere justificatie van eenige in de beschrijving gebragte schuldvordering te gelasten, ten welken einde de crediteuren, welke aanteekening van zoodanige schuldvordering hebben gedaan, of die in derzelver regten zijn getreden, van wege commissarissen kunnen worden gedagvaard, met intimatie om van zoodanige nadere justificatie en verificatie, op de wijze als bij dagvaarding vermeld wordt, te doen blijken.

Wanneer het dictum of de uitspraak gereed is, wordt dezelve, even als de vonnissen van andere regts-collegiën, met opene deuren uitgesproken.

Van de door de commissarissen gegevene dictums of uitspraken valt, zonder onderscheid van het bedrag der boedels, waarover dezelve rouleren, provocatie of reauditie aan het geregtshof der kolonie. Raden-commissarissen, welke het vonnis ter eerster instantie gegeven hebben, mogen over zoodanige reauditie of provocatie niet zitten.

§ 6. *Bestuur van kolonisatie.*

De beslissing van alle burgerlijke geschillen tusschen de kolonisten onderling is aan de bestuurderen opgedragen, die daarin de plano regt spreken, na het gevoelen van den raad van oudsten te hebben ingewonnen.

§ 7. *Militair geregtshof en krijgsraden.*

Het militair geregtshof in Suriname bestaat uit zeven leden, den president onder dezelve begrepen, te weten: den president van het geregtshof, die tevens president is van het militair geregtshof; de twee op den president in rang volgende leden van het geregtshof, en vier officieren van het garnizoen te Suriname, door den gouverneur daartoe benoemd. Deze officieren nemen, zoolang zij leden van het militair geregtshof zijn, geene zitting in de gewone krijgsraden.

Door den Gouvernenr wordt, mede uit de officieren van het garnizoen, een regter-plaatsvervanger benoemd, om, bij afwezigheid, door ziekte of andere beletselen van een der militaire regters, zitting te nemen.

Deze benoemingen blijven geldig voor één jaar, wettige redenen van verhindering uitgezonderd.

Het staat den Gouverneur vrij om de aftredende leden op nieuw voor een volgend jaar te benoemen.

Bij ontstentenis van een genoegzaam aantal dienstdoende officieren van het garnizoen, zijn ook gepensionneerde officieren benoembaar.

De griffier van het geregtshof in Suriname is ook als zoodanig bij het

militair geregtshof werkzaam, en ook de verdere geëmploijeerden van dat hof zijn, waar zulks noodig is, ten dienste van het militair geregtshof.

De officieren, welke het militaire geregtshof helpen uitmaken, moeten den ouderdom van 25 jaren bereikt hebben, en mogen elkander onderling, noch aan de overige leden, noch aan den advocaat-fiscaal bestaan tot in den derden graad van bloedverwantschap of den tweeden graad van zwagerschap. Zwagerschap, gedurende den tijd der bediening opgekomen, is geene reden van uitsluiting.

Het militair geregtshof vergadert eenmaal in elke maand.

Bij verhindering van den president, of bij vacature wordt deszelfs post waargenomen door het op denzelven in rang volgend en ter vergadering tegenwoordig civiel lid.

Tot het wijzen en pronuntiëren van vonnissen, alsmede in het algemeen om over eenige zaak te kunnen beslissen, moeten er in de vergadering van het militair geregtshof altijd drie militaire en twee burgerlijke regters tegenwoordig zijn.

Hoezeer de militaire regtspleging in de kolonie ter eerster instantie door de respective krijgsraden wordt uitgeoefend, en het militair geregtshof regt spreekt in hooger beroep, zoo staan toch, bij wege van uitzondering, voor hetzelve ter eerster instantie te regt:

1°. alle officieren van de landmagt, die eenen hoogeren rang dan kapitein bij dezelve bekleeden;

2°. de auditeurs-militair bij de respectieve krijgsraden;

3°. de monster- of onder-monster-commissarissen, voor zoover die in de kolonie mogten aanwezig zijn;

4°. de commiesen van 's Lands militaire magazijnen of arsenalen;

5°. de provoost-geweldigers met derzelver stokkeknechts;

6°. alle militairen, van welken rang ook, die zich ter purgie stellen.

De officieren, zonder onderscheid van rang, welke het bevel hebben gevoerd in eenige West-Indische bezitting of sterkte, die aan den vijand is overgegaan, staan ter eerster instantie te regt voor het hoogste regtscollegie in de Nederlanden.

Het militair geregtshof in Suriname oefent, almede ter eerster instantie, deszelfs judicature uit, wanneer het door een bijzonder Koninklijk besluit daartoe uitdrukkelijk wordt gequalificeerd, alsook wanneer, bij het onderzoek der beschuldiging ten laste van officieren en ambtenaren, hierboven opgenoemd, mogt worden bevonden, dat daarin andere personen van minderen rang betrokken zijn, en dat alzoo de dienst der justitie vereischt, dat de zoodanigen, uit hoofde der connexiteit, ook voor dit Hof te regt gesteld worden; zullende al degenen, welke uit dien hoofde door het Hof

mogten begrepen worden ter eerster instantie aldaar te regt te moeten staan, verpligt zijn zich aan deszelfs judicature te onderwerpen.

Het militair geregtshof mag, zoo min als de krijgsraden, kennen of regt spreken over zoodanige militairen en ambtenaren, die gemeenschappelijk een delict hebben gepleegd met andere personen, welke teregt staan voor den burgerlijken regter of in dat delict zijn betrokken. Dusdanige militairen en ambtenaren worden, uit hoofde der connexiteit, aan den burgerlijken regter overgegeven of der judicature overgelaten.

Het militairair geregtshof oordeelt voorts, bij wege van hooger beroep, over alle gewijsden van de respective krijgsraden in de Nederlandsche West-Indische bezittingen, welke daarvan niet zijn uitgezonderd.

Het militair geregtshof heeft desgelijks de approbatie van alle vonnissen der respectieve krijgsraden in de voormelde bezittingen, welke bij de wet niet speciaal zijn uitgezonderd.

Geene vonnissen, door krijgsraden in de kolonie Suriname gewezen, mogen worden ter executie gelegd, dan nadat dezelve door het militair geregtshof zijn geapprobeerd of geconfirmeerd, terwijl daarenboven geene doodvonnissen, hoezeer door dat geregtshof geapprobeerd of geconfirmeerd, mogen worden ten uitvoer gebragt, dan nadat daartoe van den Gouverneur verlof bekomen is.

Alle vonnissen van eenen criminelen aard, vervallen-verklaring van den militairen stand, of waarvan beroep plaats heeft, moeten, met de daarbij behoorende processtukken, worden opgezonden aan het militair geregtshof, om daarmede te handelen overeenkomstig deszelfs instructie.

Aan het Hof valt beroep:

1°. van alle vonnissen, waarbij door de krijgsraden bij de landmagt enkel op convictie is regt gedaan;

2°. van alle vonnissen, bij de krijgsraden gewezen, op eene door den beklaagde beweerde onbevoegdheid van den regter, om over zijne zaak informatiën te nemen of uitspraak te doen.

Hiervan zijn uitgezonderd de vonnissen, welke bij de krijgsraden in eene geblokkeerde of belegerde bezitting worden gewezen; zullende niettemin de originele vonnissen met al de stukken daartoe behoorende, zoo spoedig mogelijk aan het Hof worden toegezonden, om ter griffie van hetzelve te worden bewaard, onder de noodige voorzieningen.

§ 8. *Openbaar ministerie.*

Het openbaar ministerie is belast met het waarnemen van het regt der Hooge Overheid, treedt dienvolgens als openbaren aanklager op tegen alle overtredingen en misdrijven, welke in de kolonie mogten worden begaan en ter zijner kennis komen, en is tevens de zaakwaarnemer van het koloniaal

Gouvernement, zoo dikwijls deszelfs belangen eenige regterlijke beslissing vorderen. Het publiek ministerie wordt uitgeoefend, zoo bij het geregtshof als bij het collegie van kleine zaken en de regtbanken van gedelegeerde heemraden, door of namens den procureur-generaal. Aan den procureur-generaal is een lands-advokaat toegevoegd.

Bij de regtbanken van hoofdingelanden in de districten Nickerie zijn de landdrosten met de waarneming van het publiek ministerie belast.

Bij het militair geregtshof wordt het vervuld door den procureur-generaal van het geregtshof van Suriname of namens denzelven. In deze betrekking voert de procureur-generaal den titel van advokaat-fiskaal.

De procureur-generaal moet gegradueerd zijn, den ouderdom van 25 jaren bereikt hebben, en mag aan den president en de leden van het geregtshof en van het militair geregtshof, zoo ook aan den gouverneur, in den derden graad van bloedverwantschap niet bestaan.

De procureur-generaal mag geenen handel drijven noch eenige administratie over plantagien als anderzins voeren, noch ook iemands zaakgelastigde zijn, of zich met executele van eenigen boedel of ook met eenige voogdijen of curatelen belasten, ten zij wanneer hem de testateur of de ouders van den pupil of curandus in den derden graad van bloedverwantschap of den tweeden graad van zwagerschap mogten hebben bestaan.

De procureur-generaal is belast met de zorg voor de executie der vonnissen, welke zoo door de geregtshoven als door commissarissen zijn gewezen.

De procureur-generaal is gehouden den Gouverneur, zoomede het geregtshof, te dienen van consideratien en advies in alle zaken, welke te dien einde in zijne handen worden gesteld.

De procureur-generaal oefent de hem bij de wet toegekende surveillance uit over de gezworen klerken en de exploiteurs bij het geregtshof.

IV. Politie.

§ 1. *Algemeen en gewestelijk beheer.*

De procureur-generaal is geplaatst aan het hoofd der politie. Hij is als zoodanig in het algemeen verpligt tot de naauwkeurige handhaving van alle keuren, publicatiën en wetten, welke tot de dagelijksche politie betrekking hebben, het zij dezelve de veiligheid en gezondheid der ingezetenen, het behoud der openbare rust en de ongestoorde uitoefening van elks regten beoogen, het zij dezelve met eenig ander onderwerp van algemeen welvaren in verband staan.

Hij is dienvolgens verpligt de strenge hand te houden aan de koloniale verordeningen, welke ten aanzien van de reinheid en het onderhoud van straten, wegen en grachten, van de bruikbaarheid van waterloozingen, ter

verhoeding van brand en andere algemeene onheilen, ter voorkoming van besmettelijke kwalen, en wat dies meer zij, in de kolonie bestaan.

Hij draagt zorg dat de openbare markten op geene andere plaatsen worden gehouden, dan die daartoe bij verordeningen zijn aangewezen.

Hij heeft mede het toezigt over den ijk der maten en gewigten, en houdt de hand aan de deswege bestaande bepalingen.

Hij zorgt voor de ongehinderde uitoefening van de in de kolonie erkende godsdiensten en is alzoo gehouden en bevoegd, om al datgene te beletten, waardoor de godsdienstige aandacht zou kunnen worden gehinderd of gestoord.

Hij heeft het toezigt over de bakkers, slagers en andere neringdoende lieden; wier waren aan eenige zetting of prijsbepaling onderworpen zijn, en is uit dien hoofde verpligt van tijd tot tijd te onderzoeken of dezelve ingevolge deze zetting of prijsbepaling hunne waren leveren.

In het bijzonder is aan den procureur-generaal de bewaring en de handhaving van de rust en goede orde op de publieke wegen, straten en openbare plaatsen en derhalve het weren van alle ongeregeldheden, vechterijen, baldadigheden, zamenrottingen en wat dies meer zij, ten ernstigste opgedragen; en is aan hem te dien einde de bevoegdheid toegekend, om de personen, welke zich daaraan schuldig maken, uiteen te doen drijven.

Hij moet een werkzaam toezigt houden over de boschnegers en Indianen, welke zich in Paramaribo bevinden, van de eene zijde zorgende, dat aan dezelven geenerlei leed geschiede en dat men hen in hunnen handel en wandel, zoolang die niet strijdig is met de openbare orde of de regten van anderen, ongemoeid late, doch ook van de andere zijde ernstig verhoedende, dat dezelven zich aan eenige daden schuldig maken, strijdig met de algemeene rust, orde en veiligheid.

De procureur-generaal moet voorts in het algemeen zorg dragen voor het nakomen van al de wetten, plakkaten, besluiten en verordeningen, wier handhaving vroeger was opgedragen aan den raad-fiscaal, den commissaris van politie en den eersten wethouder.

De procureur-generaal viseert alle scheepsmanifesten van in- en uitklaring, doch laat zich, alvorens dit visum te stellen, exhiberen een door de respectieve kapiteins geteekend extract uit de monsterrollen, ten einde te constateren welke schepelingen zij binnen de kolonie hebben aangebragt en welke zij weder met zich van daar vervoeren zullen.

Hij viseert geene manifesten van uitklaring, dan na ontvangen te hebben eene door de kapiteins onderteekende lijst der passagiers welke zij medenemen, of eene onder eede door hen afgelegde verklaring, dat zij geene passagiers medenemen.

Hij houdt een naauwkeurig register van al de in de kolonie aankomende

en van daar vertrekkende personen, en zoekt zich bekend te maken met derzelver doorgaand gedrag en middelen van bestaan.

Alle aanvragen tot visscherspassen (vergunningen van vrije personen om voor den tijd van drie of zes maanden te visschen met open booten, *korjalen* genaamd, en bemand met gehuurde vrije personen of slaven), welke door of van wege het Gouvernement worden afgegeven, moeten door den procureur-generaal worden geviseerd, die zich echter vooraf verzekert, dat de daarop voorkomende slaven, voor zooverre zij niet het eigendom zijn van dengenen, aan wien de pas zal worden afgegeven, door derzelver respective eigenaars te dien einde zijn verhuurd geworden of afgestaan; alsmede, dat zij bekend zijn ten kantore der slaven-registratie; behoudens de magt van het Gouvernement om zoodanigen visscherspas te weigeren of toe te staan.

Het staat den procureur-generaal vrij, om op het verzoek van de belanghebbenden, in enkele gevallen van dringende noodzakelijkheid, toe te staan, dat op zon- en feestdagen eenige arbeid worde verrigt, of ook dat na zonsondergang eenige lossing of lading uit of in de schepen of vaartuigen, mits onder behoorlijke surveillance, plaats hebbe. Zoodanig verlof wordt steeds schriftelijk door hem verleend.

De procureur-generaal ontvangt alle aangiften van het overlijden van slaven die te Paramaribo sterven, en houdt daarvan een afzonderlijk register. Hij ziet toe dat geene begrafenis van eenigen slaaf plaats hebbe, zonder dat hem daarvan alvorens de tijd en plaats zij bekend gemaakt.

Voor zooverre de procureur-generaal mogt oordeelen, dat de bestaande keuren of reglementen van algemeene of plaatselijke politie in een of ander opzigt aanvulling of verbetering mogten behoeven, of dat eenige nieuwe keur of wetsbepaling te dezen aanzien zoude moeten worden ontworpen, is hij gehouden zijne beschouwingen dienaangaande aan den Gouverneur voor te dragen.

Ter uitoefening zijner werkzaamheden als hoofd der politie, wordt hij bijgestaan door een luitenant van politie en verdere ambtenaren.

Behalve verschillende speciale bepalingen, bestaat er eene publicatie van 19 November 1828 (*Gouvernementsblad* n°. 17), reglementaire bepalingen voor de plaatselijke en landelijke politie bevattende.

Kleine keuren en dergelijke dagelijksche verordeningen van politie kunnen door het koloniaal bestuur eigenmagtig worden vastgesteld, en bij notificatie aan de ingezetenen bekend gemaakt, zonder verpligting om dezelve aan hooger goedkeuring te onderwerpen, onder dien verstande evenwel, dat de daarbij uitgesproken poenaliteiten of straffen niet te boven zullen gaan eene geldboete van acht gulden en eene gevangenis van acht dagen.

In de divisien zijn de heemraden, en onder hen meer uitsluitend de bur-

ger-kapiteins, met de handhaving der politie, elk in zijne divisie, belast.

De burger-kapitein draagt in het belang der handhaving van politie en goede orde, zorg, dat de wetten en verordeningen, welke hem van hooger hand, ten fine van promulgatie, worden toegezonden, ter kennis van de ingezetenen zijner divisie worden gebragt.

De burger-kapitein is in het algemeen met de zorg belast, dat alle hem toegezondene wetten en verordeningen, zóó en in dier voege worden ten uitvoer gelegd, als door den inhoud dier bepalingen zelve of door inlichtende aanschrijvingen van hooger hand wordt aangewezen.

De burger-kapitein is gehouden proces-verbaal op te maken van de klagten, wegens overtredingen en misdrijven, welke bij denzelven mogten worden ingediend, voor zooverre bij de bestaande algemeene of koloniale wetten of plakkaten straffen daartegen zijn bepaald, onder verpligting, om de aldus opgemaakte processen-verbaal in originali aan den procureur-generaal en gelijktijdig afschriften daarvan aan den heemraad der divisie te zenden.

In sommige gevallen heeft de burger-kapitein de bevoegdheid tot apprehensie zoowel van vrije personen als van slaven. Hij zendt hen met de tegen hem dienende stukken aan den procureur-generaal op, daarvan gelijktijdig aan den heemraad kennis gevende.

In de Nickerie-districten zijn de landdrosten belast met de handhaving der politie-verordeningen.

§ 11. *Eenige onderwerpen van politie, geregeld bij algemeene verordeningen.*

a. Regt van verblijf.

Al degenen, die in de kolonie Suriname verblijf houden zonder aldaar het burgerregt te bezitten, moeten voorzien zijn van eene admissie van inwoning.

Ter verkrijging eener zoodanige admissie moet men zich tot het hoofd des kolonialen bestuurs wenden, hetwelk, voor zooverre geene bepaalde redenen ter weigering aanwezig zijn, het gedane verzoek toestaat, mits de verzoeker, ten genoege van het bestuur, personelen borg stelle zoo voor de voldoening van de lands-lasten, welke hij gedurende zijn verblijf mogt schuldig worden, als ter garantie zijner overige crediteuren in de kolonie.

Zoodanige admissie zal den verkrijger de hoedanigheid doen bezitten van tijdelijk ingezeten en dezelve het regt geven om, voor zooverre de plaatselijke koloniale wetten zulks noodzakelijk maken, aanvrage te doen tot het bekomen van patent ter uitoefening van eenig beroep.

Die zoodanige admissie niet bezit wordt als vreemdeling beschouwd en mag niet langer dan zes maanden in de kolonie verblijven. Indien hij een langer verblijf verlangt, behoort hij zich bij request tot den Gouverneur te wenden ter verkrijging van admissie tot inwoning.

b. Passen voor personen.

c. Passen voor vaartuigen.

d. Over boord werpen van ballast.

e. Invoer en bezit van schietgeweer en kruid.

V. MAGT VAN DEN GOUVERNEUR IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE.

In dringende gevallen is de Gouverneur bevoegd om wetten, reglementen en bepalingen, welke door hem, na ingekomen advies van den kolonialen raad, worden gearresteerd, en welke in gewone gevallen eerst door den Koning moeten zijn goedgekeurd, onverwijld en onder inwachting van de Koninklijke goedkeuring uit te vaardigen en in werking te brengen.

Van zoodanige verordeningen en van de beweegredenen tot derzelver onverwijlde uitvaardiging en in-werking-brenging is hij evenwel verpligt, dadelijk aan het Departement van Koloniën kennis te geven.

De Gouverneur kan in geen geval te Suriname geregtelijk worden aangesproken, of eenige procedure aldaar tegen hem ondernomen worden, ter zake van misdaad, in of buiten deszelfs ambt gepleegd.

Tegen den president, een der leden of den griffier van het geregtshof mag geene criminele actie worden geïnstrueerd, zonder vooraf verkregen magtiging van den Gouverneur. Hetzelfde geldt ten aanzien van het collegie van kleine zaken.

Wanneer de regter zich de kennisneming toeëigent van zaken, die ter beslissing van het administratief gezag behooren te blijven, of wanneer daarvoor andere zeer gewigtige redenen van staatkundig of algemeen maatschappelijk belang bestaan, is de Gouverneur bevoegd om de uitvoering van sententiën of den loop van regtsgedingen te schorsen. Hij geeft daarvan dadelijk kennis aan het Ministerie van Koloniën en wacht de beslissing des Konings in. Deze niet ontvangen zijnde binnen het jaar na de dagteekening van het besluit van den Gouverneur, zoo wordt het regtsgeding voortgezet.

De Gouverneur oefent het regt uit van gratie, zoowel in burgerlijke als militaire strafzaken.

Geene doodvonnissen, daaronder begrepen die door de krijgsraden der zee- en landmagt geslagen, mogen ten uitvoer gebragt worden zonder vooraf bekomen verlof van den Gouverneur.

Het verlof van uitvoering zal onverwijld worden verleend, ten zij de Gouverneur, op verzoek van den veroordeelde of wel ambtshalve, vermeenen mogt opschorting der regtspleging te moeten bevelen.

Wanneer de onteigening van eenig onroerend goed in het belang van de openbare dienst wordt gevorderd, kan de Gouverneur, na ingenomen advies van den kolonialen raad, daartoe overgaan, mits tegen onmiddellijke schadeloosstelling uit de koloniale kas, te bepalen door eene waardering van deskundigen.

De Gouverneur kan personen, wier verblijf in de kolonie hij schadelijk acht, onder toezigt stellen of van daar doen vertrekken, hun in dat geval zoo veel mogelijk eenen behoorlijken tijd latende tot het regelen hunner zaken.

Wanneer het geval mogt voorkomen dat, bij wettige verhindering, in het personeel van het geregtshof of collegie van kleine zaken zal moeten worden voorzien of dat er dispensatie van het wettelijk voorgeschreven regterlijk radicaal zal moeten worden verleend, is de Gouverneur bevoegd hieromtrent telkens bij resolutie het noodige te beschikken.

VI. EENIGE MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

a. Burgerlijke stand.

In de kolonie Suriname bestaan registers wegens de geboorten en het overlijden van niet tot den slavenstand behoorende personen.

Deze registers worden in dubbel gehouden, wat de stad Paramaribo aangaat, ter gouvernements-secretarie, door eenen ambtenaar van den burgerlijken stand, en wat de buitendistricten betreft, door de respective burger-kapiteins of landdrosten, welke als hulpbeambten worden aangemerkt van voornoemden ambtenaar, die hen als zoodanig van de noodige registers en modellen voorziet en hun voorts alle zoodanige instructiën doet toekomen, als hij vermeent te behooren.

De eerste en laatste bladzijde dezer registers worden door den gouvernements-secretaris gekantteekend, en voorts al de bladzijden door hem gewaarmerkt.

De burger-kapitein en landdrosten in de buitendistricten doen jaarlijks, in de maand Januarij, de door hen gehoudene registers aan den ambtenaar van den burgerlijken stand toekomen, die de daarin voorkomende acten in de door hem over het vorige jaar gehoudene registers overbrengt, en met zijne handteekening authentiseert.

Na deze insertie, vervaardigt de ambtenaar van den burgerlijken stand eenen alphabetischen index op de door hem gehoudene registers, en doet denzelven onmiddellijk op de laatst geboekte acte volgen.

Vervolgens worden de registers door den ambtenaar van den burgerlijken stand afgesloten, en aan den gouvernements-secretaris ter verificatie aangeboden, terwijl vóór den eersten dag der maand Maart een der dubbel gehoudene en geverificerde registers ter griffie van het geregtshof wordt overgebragt en het andere ter gouvernements-secretarie verblijft.

Ieder is bevoegd om zich, tegen betaling van emolument van *f* 5, uittreksel uit de registers te doen afgeven.

Bij de tijdelijke ontstentenis van den ambtenaar van den burgerlijken stand worden deszelfs functiën waargenomen door zoodanigen anderen beambte ter gouvernements-secretarie, als de Gouverneur daartoe aanwijst.

Bij tijdelijke ontstentenis van de burger-kapiteins of landdrosten in de buitendistricten, worden de functiën van hulp-ambtenaren waargenomen door den in rang oudsten aanwezigen burger-officier.

Ook het sluiten der huwelijken en aanteekening in ondertrouw, en verdere formaliteiten daarbij in acht te nemen, zijn aan den ambtenaar van den burgerlijken stand en deszelfs hulp-ambtenaren opgedragen.

b. Notariaat.

De uitoefening der notariële practijk in de kolonie Suriname is opgedragen aan ambtenaren, welke den naam voeren van «gezworen klerken.»

De Gouverneur is gemagtigd om het getal der gezworen klerken zoodanig te beperken, als het hem naar de bestaande behoeften raadzaam voorkomt.

De te Paramaribo residerende gezworen klerken zijn, onder opzigt van den procureur-generaal, werkzaam onder den griffier van het geregtshof, wiens bevelen zij stiptelijk moeten nakomen.

De functiën van gezworenen klerk worden in het neder-district Nickerie vervuld door den landschrijver, en wordt hij als zoodanig, onder

oppertoezigt van den procureur-generaal, gesurveilleerd door den landdrost aldaar.

In het opper-district Nickerie zijn de functiën van gezworen klerk, mede onder toezigt van den procureur-generaal, opgedragen aan den landdrost zelven, te dien effecte, dat voor denzelven uitsluitend mogen gepasseerd worden alle acten en contracten, waaraan de partijen het kenmerk van echtheid, aan acten van het openbaar gezag verknocht, moeten of willen doen geven.

De gezworen klerken zijn verpligt te zorgen, dat elk en een iegelijk, voor wien zij zullen werkzaam zijn, met alle vaardigheid, spoed en onpartijdigheid wordt bediend.

De gezworen klerken genieten geen vast inkomen van den lande, maar zijn bevoegd zoodanige emolumenten te berekenen, als voor het passeren en registreren der verschillende acten en verdere verrigtingen, aan hunne bediening verbonden, bij tarief zijn vastgesteld.

De gezworen klerken mogen geene acten passeren dan in de Nederlandsche taal, ten overstaan van twee getuigen; voor zooverre de comparanten deze taal niet verstaan, moet de inhoud der acten hun door eenen beëedigden translateur worden vertaald en daarvan in de acte zelve uitdrukkelijk melding gemaakt.

c. Departement der onbeheerde boedels en weezen.

Deze administratie is belast met de bereddering en vereffening van alle boedels en goederen, welke overeenkomstig de bestaande bepalingen voor onbeheerd worden gehouden.

De administratie bestaat uit een hoofd-ambtenaar, welke den titel voert van curator, met de aan denzelven toegevoegde geëmploijeerden, en uit een collegie van commissarissen.

De curator moet den ouderdom van 25 jaren hebben bereikt. Hij mag geene administratie van plantagies voeren of ook iemands zaakgelastigde zijn. Hij kan ook geen openbaar ambt of betrekking in de kolonie bekleeden, met uitzondering alleen van den post van weesmeester welke met dien van curator bij de administratie der onbeheerde boedels steeds in één en denzelfden post zal vereenigd zijn.

Hij mag ook geenerlei executele of voogdij aanvaarden, ten zij de overledene hem in den derden graad van bloedverwantschap of tweeden graad van zwagerschap mogt hebben bestaan. Hij geniet een vast jaarlijksch tractement, doch mag geenerlei emolumenten, onder welken naam ook, trekken.

Hij moet voorts in zijne hoedanigheid van curator en weesmeester eenen borgtogt stellen van *f* 20,000, ten genoege van den Gouverneur.

Het collegie van commissarissen bestaat uit een president en twee leden, door den Gouverneur benoemd, geassisteerd door een secretaris, mede door den Gouverneur benoemd; welke secretaris, bij ontstentenis, belet of afwezigheid van den president of een der leden, als stemhebbend lid in het collegie zitting neemt.

De secretaris geniet een vast tractement en bepaalde emolumenten.

De commissarissen zullen altijd moeten gekozen worden uit de gegradueerde leden van het geregtshof, den president onder denzelven begrepen. Jaarlijks met den eersten Januarij treedt een hunner af, om door eenen anderen te worden vervangen. De aftredende is echter weder benoembaar.

De administrateur van finantiën is verpligt het bureau van den curator ten minste vier malen in 't jaar, steeds op ongezette tijden, te inspecteren, ten einde te onderzoeken of de boeken in behoorlijke orde zijn aangelegd en naauwkeurig worden bijgehouden, en den staat der kas te verifiëren.

Commissarissen vergaderen eenmaal 's weeks. Van die vergaderingen worden door den secretaris geregeld notulen gehouden.

De curator mag in die vergaderingen van regtswege niet tegenwoordig zijn; doch is verpligt in dezelve te verschijnen, zoo dikwijls dit door commissarissen wordt gevorderd.

De curator draagt zorg, dat commissarissen in deze wekelijksche vergaderingen geregeld kennis verkrijgen van alle boedels, welke gedurende de afgeloopene week aan de administratie zijn gedevolveerd.

De president van commissarissen is meer bijzonder met de surveillance der dagelijksche werkzaamheden van den curator en deszelfs geëmploijeerden belast. Niettemin zijn de commissarissen ook verpligt de werkzaamheden na te gaan.

Bij eene momentanele afwezigheid van den curator of eenige andere tijdelijke verhindering, om de dienst in persoon waar te nemen, qualificeren commissarissen een hunner geëmploijeerden, om hem te vervangen.

Bij eene afwezigheid met verlof uit de kolonie, wordt door den Gouverneur eenen curator ad interim gedesigneerd.

In de buiten-divisiën en districten handelen de burger-kapiteins en landdrosten als agenten van het departement der onbeheerde boedels en weezen.

Het oppertoezigt over alle onmondigen in de kolonie is opgedragen aan eenen pupillairen raad, welke is zamengesteld uit den Gouverneur, als president, den gouverneur-generaal en den administrateur van finantiën, bijgestaan door eenen secretaris, die door den Gouverneur benoemd wordt.

Voor weezen, pupillen of onmondigen worden gehouden alle minderjarige vrije personen, die derzelver vader of moeder of wel beide door den dood hebben verloren, of welke, het zij uit hoofde van den burgerlijken dood, of van verlating der ouderen of van eenige daarmede gelijkstaande oorzaak, daarvoor moeten gehouden worden.

Van de ambtenaren, die den pupillairen raad uitmaken, is de Gouverneur meer bijzonder met de uitoefening der werkzaamheden belast, welke van het oppertoezigt een noodzakelijk gevolg zijn of daarmede in verband staan.

De weesmeester, die steeds dezelfde persoon moet zijn als de curator bij de administratie der onbeheerde boedels, is ambtshalve verpligt om de voogdij op te nemen en uit te oefenen over alle zoodanige minderjarigen, als in het geval verkeeren van geenen voogd te bezitten.

In het geval van geenen voogd te bezitten, worden geacht te verkeeren:

1°. alle onderlooze minderjarigen, in welker voogdij door den langstlevende der ouders bij uiterste wilsbeschikking niet is voorzien;

2°. alle minderjarigen, welker voogden zijn overleden, of door vertrek uit de kolonie, door ontslag, of uit eenigen anderen hoofde, hunne qualiteit als zoodanig hebben verloren, en door geene andere zijn vervangen geworden.

Wanneer bloedverwanten of vrienden van de onmondigen welke zich in het geval bevinden van geenen voogd te bezitten, en de zorg voor welker personen en goederen alzoo zoude devolveren, of bereids gedevolveerd is, op den weesmeester, zulks willen voorkomen, door zelve de voogdij over zoodanige onmondigen op zich te nemen, of zich door den weesmeester te doen toevoegen, moeten dezelve van dit hun verlangen aan den pupillairen Raad bij requeste doen blijken en verzoeken om als voogd of voogden over dezelve onmondigen te worden benoemd. De pupillaire raad staat zoodanig verzoek toe, wanneer het de benoeming van eenen dergelijken specialen voogd voordeelig acht voor de belangen van den minderjarige.

Wanneer een onmondige, over wien de weesmeester ambtshalve de voogdij uitoefent, geenerlei eigen middelen bezit, om daaruit zijn onderhoud of opvoeding goed te maken, moet de toevlugt genomen worden tot zoodanige fondsen, als de strekking hebben om in de alimentatie en verpleging van dergelijke onmondigen te voorzien; ter benuttiging van welke de weesmeester verpligt is het mogelijke te doen.

De zorg van den weesmeester strekt zich niet alleen tot de goederen van den minderjarige, maar ook, voor zooverre zich geene bloedverwanten, vrienden of anderen met deszelfs opvoeding en bescherming willen belasten, tot deszelfs persoon uit.

Dienvolgens is hij verpligt alsdan ook de verstandelijke en zedelijke opvoeding van den onmondige te surveilleren, en denzelven voor te bereiden en

op te leiden tot zoodanig beroep of werkkring, als met zijnen stand in de maatschappij, in overeenstemming met de finantiële middelen des boedels, overeenkomstig is.

Hiertoe is hij bevoegd om aan den pupillairen raad eenen ingezeten der kolonie tot medevoogd over den onmondige voor te dragen, ten einde met de zorg voor deszelfs persoonlijke opvoeding meerbijzonder belast te zijn, zonder zich echter in de administratie van deszelfs goederen op eenigerlei wijze te mogen inmengen. Van dezen last mag zich niemand verschoonen, dan uit hoofde van zoodanige redenen als de wet toelaat.

De weesmeester is verpligt aan den pupillairen raad jaarlijks rekening en verantwoording te doen van alle boedels, welke door hem worden beheerd.

De procureur-generaal is meer bijzonder met het toezigt over de dagelijksche werkzaamheden van den weesmeester belast.

De weesmeester staat daarenboven in eene gelijke betrekking tot den administrateur van finantiën, als de curator.

De genoemde administrateur is mede verpligt de boeken en kas van den weesmeester te inspecteren, op gelijke wijze als hem dit ten opzigte van den curator is opgedragen.

Aan alle boedels, welke door den weesmeester worden geadministreerd, brengt hij in rekening:

1°. $^1/_2$ % van gelden, in natura in eenen boedel gevonden;

2°. 5 % van alle af te lossen kapitalen;

3°. 5 % van alle de ontvangene penningen, spruitende uit den verkoop van vaste goederen, slaven, meubilaire en andere roerende goederen;

4°. 10 % van alle de ontvangene boekschulden, tot en met het bedrag van tien duizend gulden, en 5 % van hetgeen dit bedrag exedeert;

5°. 10 % van alle de ontvangene renten en inkomsten van uitstaande kapitalen en vaste goederen, alsook van alle te ontvangene huurpenningen van huizen, slaven enz.

De weesmeester geniet de helft dezer provisie tot eene belooning voor zijne moeite. De wederhelft strekt ten behoeve der koloniale kas.

De pupiliaire raad waakt over de belangen der onmondigen, over welke de voogdij door testamentaire en legale voogden wordt uitgeoefend.

In 1849 stonden 378 weezen onder openbare voogdij. Daarvan werden 56 uit eigene middelen en 285 door particulieren en nagelatene betrekkingen verzorgd. Door het bestuur werden er 37 gealimenteerd.

Er bestaat geen gesticht voor min- of onvermogende weezen. Deze worden echter verzorgd door middel van bijdragen der ingezetenen.

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

DERTIENDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

STAATSREGT. — *De meerderjarigheid volgens het Nederlandsche Staatsregt*, — door Mr. F. A. T. WEVE, Advocaat te 's Gravenhage.

Het is eene onbetwistbare waarheid, dat de beoefenaar van het Ned. regt, gelijk Mr. DAV. H. LEVIJSSOHN in Themis XIII, bl. 193, opmerkt, niet kan volstaan met de grondigste studie der burgerlijke wetgeving in al haren omvang, maar dat hij ook bekend moet zijn met de staatkundige regten zijner landgenooten. Daar toch, krachtens art. 148 der Grw., de beslissing over burgerschapsregten aan den burgerlijken regter is opgedragen, voor zoo verre de wet deswege geene uitzondering maakt, zal het geen verder betoog behoeven dat hij die regten moet kennen, wil hij daarover als regter uitspraak kunnen doen of als regtsgeleerde geraadpleegd kunnen worden en het middel aan de hand geven tot herstel van gekrenkte regten.

Eene volstrekte voorwaarde tot het genieten van burgerschapsregten is het, dat men Nederlander zij (art. 1 Grw.) Wie Nederlander is verklaart de wet van den

28 Julij 1850, Stbl. n°. 44. Het Nederlanderschap maakt tot alle landsbediening benoembaar. Evenzeer echter als men, volgens het burgerlijke regt, ter uitoefening der burgerlijke regten zekeren in het algemeen of wel voor bijzondere gevallen bepaaldelijk aangewezen leeftijd moet hebben bereikt, evenzeer wordt voor het uitoefenen der burgerschapsregten en voor het bekleeden van bedieningen een zekere leeftijd vereischt, nu eens met uitdrukkelijke vermelding van den gevorderden ouderdom, dan eens onder de benaming van *meerderjarigheid.*

Wie zal men nu, staatsregtelijk, onder meerderjarigen begrijpen, wanneer daarbij geen bepaalde leeftijd is aangewezen? Zal men alsdan daaronder allen mogen verstaan, die volgens het burgerlijke regt meerderjarig geacht worden? Dit is de vraag, welke Mr. Levijssohn ter boven aangehaalde plaatse bevestigend beantwoordt, doch die ik vermeen dat ontkennend beantwoord moet worden.

In het algemeen wordt, waar geen hoogere ouderdom uitdrukkelijk wordt vereischt, tot het uitoefenen van burgerschapsregten en het bekleeden van ambten drie en twintigjarige leeftijd gevorderd. (Zie art. 48 R. O; art. 2 der wet van 4 Julij 1850, Stbl. n°. 37; art. 19 der wet van 29 Junij 1851, Stbl. n°. 85). De leeftijd, op welken, volgens het burgerlijke regt, iedereen verondersteld wordt bekwaam te zijn om zijne eigene belangen naar behooren te behartigen, is derhalve dezelfde als die, waarop de wetgever den Nederlander bekwaam acht tot het uitoefenen zijner burgerschapsregten, en op welken hij hem de Staatsregtelijke meerderjarigheid toekent, met dit verschil echter, dat de kieswet en de gemeentewet onder *meerderjarigen* verstaan niet al degenen, die meerderjarig zijn volgens het burgerlijke regt, maar alleen hen die den vollen ouderdom van 23 jaren bereikt hebben. Teregt ook werd de drie en twin-

tigjarige leeftijd gevorderd, daar de redenen, welke ten opzigte van het burgerlijke regt in enkele gevallen voor eene vervroegde meerderjarigheid pleiten, niet aanwezig zijn waar het de uitoefening van burgerschapsregten of het bekleeden van openbare bedieningen betreft. Het huwelijk toch maakt vóór den drie en twintigjarigen ouderdom meerderjarig, alleen omdat zij, die, met toestemming hunner ouders of voogden, zijn toegelaten tot het aangaan der gewigtigste verbindtenis, bij mindere aangelegenheden niet in hunne regten beperkt behooren te zijn, en het ongepast voorkomt hen, die toch met de opvoeding hunner eigene kinderen belast zijn, aan banden te leggen waar het hunne eigene belangen geldt. Zoo kunnen ook bijzondere omstandigheden het wenschelijk maken, dat een minderjarige op twintigjarigen leeftijd door handligting meerderjarig worde verklaard, maar die redenen hebben dikwerf niets gemeen met de verstandelijke ontwikkeling van den meerderjarig verklaarde, zoodat de handligting, evenmin als het aangaan van een huwelijk vóór den drie en twintigjarigen leeftijd, ten bewijze kan strekken van verkregene rijpheid van oordeel.

Het zoude derhalve onraadzaam geweest zijn b. v. ten opzigte der kiesbevoegdheid elk een kiesbevoegd te verklaren, die volgens het burgerlijke regt meerderjarig was. Aan dien misslag heeft de kieswet zich dan ook niet schuldig gemaakt, maar zij vordert in den kiezer drie en twintigjarigen ouderdom, en noemt hem eerst op dien leeftijd meerderjarig. De Staatsregtelijke meerderjarigheid is derhalve, immers voor zooveel de uitoefening van het kiesregt betreft, eerst op drie en twintigjarigen leeftijd verkregen.

Wanneer de wet ten opzigte der benoembaarheid tot eene openbare betrekking of ten opzigte der regeling eener Staatsregtelijke bevoegdheid nu eens eenvoudig

vereischte *meerderjarigheid*, zonder verdere omschrijving daarvan, wat zoude daarvan het gevolg zijn? Naar mijn oordeel bestaat dat geval tot dus verre niet, maar gesteld dat het zich voordeed, wie zal men dan moeten achten onder de uitdrukking *meerderjarigen* begrepen te zijn? Ik geloof alleen hen, die den vollen leeftijd van 23 jaren hebben bereikt. Ik geloof dit daarom, omdat de wet van 28 Julij 1850, Stbl. n°. 44, ter uitvoering van art. 7 Grw., de regten, die uit het Staatsregtelijke Nederlanderschap voortvloeijen, niet schijnt te verleenen aan hen, die genoemden leeftijd nog niet bereikt hebben. Immers bij art. 1, 2°., dier wet wordt aan hem, die Nederlander is door *geboorte*, eerst vergund de hoedanigheid van Nederlander aantenemen, als hij den vollen leeftijd van 23 jaren bereikt heeft. Eveneens kan, volgens art. 5 dier wet, een vreemdeling eerst op drie en twintigjarigen leeftijd worden genaturaliseerd. Nu bestaat er voorzeker geene enkele reden, waarom men de benoembaarheid tot openbare betrekkingen en de uitoefening der burgerschapsregten meer zoude beperkt hebben voor hen, die Nederlanders zijn krachtens het 2e. of 3e. lid, dan voor hen, die het zijn krachtens een der overige leden van art. 1 van gemelde wet. — Men mag het er derhalve met grond voor houden, dat de Nederlander eerst op drie en twintigjarigen leeftijd in het genot zijner Staatsregtelijke bevoegdheid en regten treedt of zijne Staatsregtelijke meerderjarigheid bereikt heeft. Op die gronden, in verband met de bepaling van meerderjarigheid, in de kieswet (1) gegeven,

(1) De kieswet kon teregt het tijdstip van staatsregtelijke meerderjarigheid aanwijzen krachtens art. 77, 2e lid der Grw. Als men de uitdrukking *meerderjarigen*, in art. 76 Grw. voorkomende, in strijd zelfs met art. 1 B. W. wilde uitleggen naar de regelen van het burgerlijke regt, zoude de kieswet, die de meerderjarigheid binnen engere grenzen beperkt dan het burgerlijke wetboek, niet van ongrondwettig-

vermeen ik dat, waar de wet voor het genieten of uitoefenen van eenige staatsregtelijke bevoegdheid of regten geenen leeftijd mogt bepalen of wel eenvoudig van meerderjarigheid mogt spreken, steeds de volle drie en twintigjarige ouderdom vereischt wordt.

Ik stipte straks reeds aan, dat mijns inziens dit geval tot dus verre nog niet bestaat, en verschil derhalve ook hieromtrent in meening met Mr. Levijssohn wat betreft de benoembaarheid tot Secretaris of ontvanger eener gemeente van iemand, die wel is waar meerderjarig is volgens het burgerlijke regt, maar evenwel den leeftijd van 23 jaren nog niet bereikt heeft.

De Secretaris, en evenzeer de ontvanger eener gemeente moet volgens artt. 96 en 107 der wet van 29 Junij 1851, Stbl. nº. 85, betreffende de gemeentebesturen, o. a. zijn Nederlander en meerderjarig. En nu zegt art. 19 dier wet, alwaar sprake is van de vereischten voor het lidmaatschap van den raad, dat voor meerderjarigen worden gehouden zij, die den ouderdom van 23 jaren hebben vervuld; voor Nederlanders zij, die het zijn volgens de wet, verklarende wie Nederlanders zijn. Wanneer men hierbij in het oog houdt, dat wijders in die wet geene bijzondere bepaling gegeven wordt van meerderjarigheid, Nederlanderschap of ingezetenschap, zelfs niet in art. 61, waar sprake is van de vereischten om burgemeester te kunnen zijn, dan geloof ik dat het eene meer dan gewaagde veronderstelling is, dat gezegde in art. 19 dier wet gegevene bepaling alleen toepasselijk zoude zijn ten opzigte van leden van den raad, waarvoor geen geldige reden is te vinden. Waarom toch zoude iemand, die in eene der koloniën van het rijk uit vreemde, doch aldaar gevestigde ouders is geboren, en volgens het burgerlijke regt (art. 5, 1º. B. W.)

heid zijn vrij te pleiten. Zoo ver ik mij herinner heeft echter niemand haar te dien opzigte daarvan beschuldigd.

Nederlander is, benoembaar zijn tot Secretaris of ontvanger, ja zelfs tot burgemeester eener gemeente, en mitsdien tot voorzitter van den raad dier gemeente, terwijl hij, staatsregtelijk geen Nederlander zijnde, zeer stellig geen lid zoude mogen zijn van den raad en geen deel mag nemen aan de benoeming van raadsleden? Veeleer zoude men geneigd zijn dergelijke benoembaarheid en bevoegdheid toe te kennen aan eenen, overeenkomstig art. 8 B. W. hier gevestigden, met Nederlanders gelijk gestelden vreemdeling, dan aan een' zoodanigen Nederlander. — Om de bepaling van meerderjarigheid in het 2e lid van art. 19 der gemeentewet gegeven alleen op de leden van den raad toepasselijk te doen zijn, ware derhalve voorzeker eene meer duidelijke beperking noodig geweest, zelfs al ware art. 1 B. W. niet geschreven.

Evenzeer nu als de burgemeester Nederlander moet zijn volgens de wet verklarende wie Nederlanders zijn, zonder dat de wet dit afzonderlijk vermeldt, evenzeer moet èn de Secretaris èn de ontvanger eener gemeente Nederlander en meerderjarig zijn in de staatsregtelijke beteekenis, en niet eenvoudig volgens de bepalingen van het burgerlijke regt.

Het geval heeft zich dan ook reeds voorgedaan, dat een meerderjarige, die zulks bij brieven van meerderjarigverklaring geworden was, doch den ouderdom van 23 jaren nog niet had bereikt, tot Secretaris eener gemeente werd benoemd, doch zijne benoeming is, op daartoe gedane aanschrijving van den Minister van Binnenl. zaken, door den raad op dien grond weder ingetrokken geworden.

ROMEINSCH REGT.

Bijdragen tot de leer der injurien in het Romeinsche regt, door Mr. P. van Bemmelen, Advocaat te Leyden. (Zie blz. 101 volg. hierv.)

HOOFDSTUK IV.

HET LATERE REGT OMTRENT DE INJURIEN.

II.

Periode van het begin des Keizerrijks tot en met Alexander Severus.

II. *Crimineel Strafregt* (Vervolg).

Alvorens tot de bijzondere geschiedenis der injurien, als zoogenaamde crimina extraordinaria, in dit tijdperk over te gaan, moeten wij de algemeene beschouwing van het strafregt dezer periode nog een oogenblik vervolgen. Die beschouwing is voor het begrip van de criminele vervolging der injurien noodwendig, zij maakt een gedeelte uit van de bijzondere beschouwing der injurien zelve.

In het laatstvoorgaande stuk dezer verhandeling is onderzocht, op welken politischen grondslag de nieuwe (extraordinaire) criminele jurisdictie van den Senaat en van de Keizerlijke ambtenaren berustte, en welke de politische middelen geweest zijn, waardoor onder de heerschappij der Keizers in het strafregt eene zoo belangrijke omwenteling plaats had. — Thans blijft over te onderzoeken: *a.* de werking der Scta en Constitutiones op de nieuwe criminele jurisdictie der Keizerlijke ambtenaren, *b.* de verhouding, waarin de jurisdictie der quaestiones perpetuae, die des Senaats, en die der Keizerlijke ambtenaren nevens elkander bestaan hebben, *c.* de verschillende groepen welke de crimina in deze periode vormen, en de onderscheidingen welke de Romeinen zelve in dit opzigt maakten, *d.* de uitbreiding

van het publiek-strafregt over het gebied des privaat-strafregts.

A. *Werking der Scta en Constitutiones op de nieuwe criminele jurisdictie der Keizerlijke ambtenaren.*

Alleen de extraordinaire cognitio der Keizerlijke ambtenaren kan hier natuurlijk in aanmerking komen, die van den Senaat werd, gelijk vroeger is aangetoond, niet gevestigd door eenige verordening, evenmin kon zij door Scta of Constitutiones uitgebreid of geregeld worden. Het ontstaan en de geschiedenis der Senaatsgerigten werd alleen bepaald door den aard zelven des Senaats en hare stelling in den Staat, door het aanzien hetwelk zij genoot, door de gunst of ongunst waarin hare gerigten bij den Keizer en bij het volk stonden, door de afwisselende gesteldheid der overige gerigten.

Beschouwen wij achtereenvolgens de werking der Scta, Mandata, Edicta, Decreta, en Rescripta op de nieuwe jurisdictie der Keizerlijke ambtenaren.

1. Scta.

Het behoeft geeft betoog, dat alle veranderingen op het gebied des strafregts, even als alle andere belangrijke maatregelen in den Staat, alleen tot stand kwamen overeenkomstig den Keizerlijken wil. De Scta en Constitutiones waren te dien einde slechts werktuigen in de hand des Keizers, en deze kon zich naar goedvinden van de eene of andere dier vormen bedienen; behoudens natuurlijk dat de wijze van werking van beide vormen niet dezelfde was. — In hoeverre nu werden *de Scta* door de Keizers gebezigd als middel om de criminele jurisdictie van het eene tot het andere gerigt over te brengen, om criminele vervolging wegens vroeger niet strafbare daden in te voeren, om algemeene of bijzondere strafregtelijke voorschriften te geven?

Wat het eerste punt betreft, het overbrengen der juris-

dictie over eenig misdrijf, tot dusverre door eene quaestio perpetua, of ook gewoonlijk door den Senaat beregt, tot den Praefectus urbi enz., die verandering had uit den aard der zaak, en gelijk wij vroeger gezien hebben, altijd langzamerhand plaats, zij werd dus niet door Senaatsbesluiten, maar door Constitutiones en Praxis daargesteld.

Het invoeren daarentegen van nieuwe criminele vervolging geschiedde zoowel door Scta als door Constitutiones. Het schijnt voor de hand te liggen, dat de eerstgenoemden dan gebezigd werden, wanneer de behoefte tot eenigen belangrijken poenalen maatregel zich plotselijk voordeed, — geenszins wanneer het begrip van een misdrijf zich eerst langzamerhand vormde, — wanneer de Keizer aan eenige gewigtige innovatie door den vorm van een Sctum meer gezag, meer publiciteit wilde verschaffen, dan hij met de aanvankelijk zoo zeldzaam geblevene edicta vermogt, of eene algemeene werking, welke de natuur der overige Constitutiones niet medebragt. Deze redenen geven echter geene genoegzame verklaring van het voorkomen, nu eens van Scta, dan eens van Constitutiones. Eene vergelijking der verschillende pandectenplaatsen, waarin de invoering van *nieuwe* criminele vervolging vermeld wordt, zal ons, geloof ik, tot die verklaring leiden.

De nieuwe onder de Keizers ontstane crimina zijn van tweeërlei aard, of zij sluiten zich aan die aan, welke in de leges publ. jud. geïncrimineerd zijn, zij stellen eene uitbreiding, eene aanvulling dier leges daar, of zij liggen geheel buiten het gebied derzelve. Nu springt het in het oog, dat wij de crimina der eerstgenoemde soort veelmalen door Scta, zelden door Constitutiones daargesteld vinden, terwijl bij de crimina der tweede soort de omgekeerde verhouding wordt aangetroffen.

α. Scta op het gebied der leges publ. jud.

L. 3. §. 8. D. de incendio. (47. 9) ..... Item alio

Senatusconsulto cavetur, eos, quorum fraude aut consilio naufragi suppressi per vim fuissent, ne navi vel ibi periclitantibus opitulentur, *legis Corneliae*, quae de sicariis lata est, *poenis afficiendos*.

L. 2. D. de concussione (47. 13.) Concussionis iudicium publicum non est; sed si ideo pecuniam quis accepit, quod crimen minatus sit, potest *iudicium publicum* esse ex *Senatusconsultis*, quibus *poenâ legis Corneliae teneri* iubentur, qui in accusationem innocentium coierint, etc.

L. 6 D. ad l. Jul. de vi priv. (48. 7). Ex Senatusconsulto Volusiano, qui improbe coeunt in alienam litem, etc. *lege Juliâ de vi privatâ tenentur*.

L. 3. §. 2. D. ad l. Corn. de Sic. (48. 8)... ex Senatusconsulto relegari iussa est ea, quae non quidem malo animo, sed malo exemplo medicamentum ad conceptionem dedit, ex quo ea quae acceperat, decesserit.

§. 3. eod. Alio Senatusconsulto effectum est, ut pigmentarii, si cui temere cicutam, salamandram etc. dederint, poenâ teneantur huius legis.

§. 4. eod. Item is, cuius familia sciente eo adipiscendae, recuperandae possessionis causa arma sumserit; item qui auctor seditionis fuerit; et qui naufragium suppresserit (cf. l. 3. §. 8. D. de incendio); et qui falsa indicia confessus fuerit, confitendave curaverit, quo quis innocens circumveniretur; et qui hominem libidinis, vel promercii causa castraverit (1), Senatusconsulto

1) Verg. l. 4. §. 2, l. 5, l. 6. — De Constitutie van HADRIANUS in l. 5. is enkel interpretatief, ook het rescriptum van l. 4. §. 2.; daarin wordt echter op eene vroegere constitutie en wel een Edictum (l. 4. §. 2. in fine) van HADRIANUS gewezen. Daar evenwel een Setum van gelijke strekking vermeld wordt in l. 3. §. 4. komt het mij waarschijnlijk voor, dat het Edictum, gelijk meer geschiedde, nader door een Setum bekrachtigd is. — Niet onwaarschijnlijk is het, dat zulks hetzelfde Setum zij, hetwelk in l. 6. h. t. vermeld wordt: « Is, qui servum

(waarschijnlijk meerdere Scta) poenâ legis Corneliae punitur.

L. 13. D. eod. Ex Senatusconsulto eius legis poenâ damnari iubetur, qui mala sacrificia fecerit, habuerit.

Ulpianus in Coll. l. M. et R. VIII. 7. Praeterea factum est Senatusconsultum, Statilio et Tauro consulibus, quo poena legis Corneliae irrogatur ei, qui quid aliud quam testamentum sciens [falsum] signaverit, signarive curaverit (1). — Item qui falsas testationes faciendas, testamentave falsa invicem dicenda aut consignanda dolo malo curaverit, Licinio V. et Tauro consulibus (2). — Item qui ob struendam advocationem, testimoniave pecuniam acceperit, pactusve fuerit, societatem coierit, aut aliquam delationem interposuerit, item si quis coierit ad occisionem (obligationem?) innocentium, Senatusconsulto, quod Cotta et Messala factum est, coercentur (3). — Sed si quis ob venumdandum, vel denudandum (denuntiandum?), non remittendumve testimonium pecuniam acceperit, Senatusconsulto quod duobus Geminis consulibus factum est, poenâ legis Corneliae afficitur (4).

castrandum tradiderit, pro parte dimidia bonorum muletatur ex Senatusconsulto, quod Neratio Prisco et Annio Vero consulibus factum est, » — ofschoon het jaar der genoemde consuls, en de keizer, onder wiens heerschappij hun consulaat viel, onzeker zijn.

(1) Cf. l. 9. §. 3. D. de l. Corn. de falsis (48. 10). — Volgens Pithoeus, Cuiacius, Salmasius is het bedoelde Setum het Setum Libonianum, en moet men lezen: Statilio Tauro, Scribonio Libone Css. Ik zie geen' grond om aan te nemen, dat dit Setum over iets anders, dan het adscribere legatum etc. *in testamento*, gehandeld hebbe.

(2) Cff. Pithoeus et Schulting h. l. — l. 10. D. h. t.: « qui ad falsa *testimonia* invicem dicenda dolo malo coierint. »

(3) Conf. l. 1. §. 1. D. h. t., l. 20. eod.

(4) Conf. l. 1. §. 2. D. h. t. — Verg. nog voor de twee laatste Scta l. 2. D. de concussione (47. 13), waar melding wordt gemaakt van Scta: « quibus poena legis Corneliae teneri iubentur, qui in accusationem innocentium coierint, quive ob accusandum, vel non accusandum, denuntiandum, vel non denuntiandum testimonium pecuniam acceperint. »

Voorts verdient hier vermelding het Sctum Libonianum, waarvan het opschrift van tit. 10. lib. 48. Pand. spreekt. Uit den inhoud van dien titel blijkt voldoende, dat het Sctum Libonianum over het *sibi adscribere legata in alieno testamento* gehandeld heeft, ofschoon de naam zelf van het Sctum niet genoemd moge worden (1). Dat hetzelve, gelijk WALTER (2) meent, alleen eene civielregtelijke bepaling zou bevat hebben, en eerst het Edictum Claudii op deze verbodene en nietigverklaarde handelingen de poena l. Corn. de falsis gesteld zoude hebben, komt mij zeer onwaarschijnlijk voor (3). Van wanneer mag echter dit Sctum zijn? Deze vraag is belangrijk wegens het verband, waarin hetzelve steeds tot het Edictum divi Claudii in onzen titel der Pand. voorkomt (4). — Dat men het onder TIBERIUS geplaatst heeft, daarvoor is, geloof ik, geen andere grond dan het Consulaat van STATILIUS TAURUS en SCRIBONIUS LIBO, anno 16 p. C. — SUETONIUS, NERO. c. 17, zegt, dat onder NERO bepaald is (*cautum est*), *ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi adscriberet*, doch zonder op te geven, dat zulks door het Sctum Libonianum

(1) Zie evenwel het opschrift van l. 22. h. t., en l. 29. D. de test. tut. (26. 2).

(2) WALTER, *Röm. Rechtsgesch.* II. §. 647. 774.

(3) In den 10den titel van het 48ste boek der Pandekten vindt die hypothese geene ondersteuning. — Daarentegen zie men l. 1. §. 7. D. h. t. *Senatusconsultum, quo lege Cornelia tenentur etc.* en l. 22. §. 1. *incidere in poenam Senatusconsulti.* — Maar beslissend is, dunkt mij, l. 1. D. de his quae pro non script. (34. 8), waarin de nietigheid der verbodene testamentaire beschikking wordt afgeleid uit de strafbepaling daartegen .... *Senatus, quum poenas (poenam) legis Corneliae constitueret adversus eum, qui sibi hereditatem vel legatum scripsisset... improbasse videtur.... ut perinde haberentur, ac si insertae testamento non fuissent.* — Verg. nog l. 3. C. de his qui sibi (9. 23).

(4) Men vergelijke over beiden: l. 1. §. 7. l. 6. l. 10. l. 14. §. 2. l. 15. l. 22. D. h. t., l. 1. D. de his quae pro non script. (34. 8), l. 29. D. de test. tut. (26. 2), l. 3. C. de his qui sibi (9. 23).

geschied zij, zoodat SUETONIUS even goed op eene accessoire bepaling kan gedoeld hebben. De wijze, waarop van het Sctum en het Edictum Claudii in onzen titel der Pand. wordt gesproken (1), dwingt ons bijna om aan te nemen, dat het Sctum onmiddellijk op het Edictum gevolgd is, gelijkluidend daarmede en tot bekrachtiging daarvan, en alzoo evenzeer onder CLAUDIUS verschenen is (2). — Men kan omgekeerd vermoeden, dat op het Sctum onder TIBERIUS ontstaan het Edictum Claudii, hetzij tot nadere bekrachtiging, hetzij tot vernieuwing van het toen reeds in onbruik geraakte gevolgd is. Dit verschijnsel zou echter moeijelijk te verklaren zijn. — Even zoo heeft de meening niets voor zich, dat behalve het Sctum Libonianum onder TIBERIUS nog een ander Sctum, hetzij onder CLAUDIUS, hetzij onder NERO zou ontstaan zijn.

Zie meerdere voorbeelden: l. 9. §. 5. D. ad l. Jul. pecul. (48. 13). — l. un. §. 1. 3. D. de l. Jul. amb. (48. 14). — l. 2. §. 2. 3. D. de l. Fab. de plag. (48. 15), PAUL. Sent. I. 6. A. 2. — l. 5. §. 9. 10. l. 6. D. de inj. (47. 10), l. 18. §. 1. D. qui test. fac. poss. (28. 1). PAUL. Sent. V. 4. 15. — etc.

β. Scta op het gebied der judicia extraordinaria.

Voorbeelden van deze vinden wij in:

L. 38. D. de inj. (47. 10) Senatusconsulto cavetur, ne quis imaginem Imperatoris in invidiam alterius portaret; et qui contra fecerit, in vincula publica mittatur.

(1) Beiden worden als het ware door elkander genoemd, zoodat het bijna schijnen zou, alsof Edictum Divi Claudii en Senatusconsultum (Libonianum) slechts twee namen voor dezelfde zaak waren.

(2) In dien zin kan opgevat worden de constitutie van Alexander in l. 3. C. de his qui sibi (9. 23): *Senatusconsulto et edicto divi Claudii prohibitum est etc. . .. et poena legis Corneliae facienti irrogata est.*

L. 28. §. 7. D. de poenis (48. 19). Ne ad statuas vel imagines quis confugiat, Senatus censuit.

L. 1. D. expil. haered. (47. 19). Si quis alienam haereditatem expilaverit, extra ordinem solet coerceri per accusationem expilatae haereditatis, sicut et *oratione divi Marci expressum est.*

Ook het Sctum Turpillianum zou kunnen schijnen tot deze categorie te behooren, in zooverre de iudicia calumniae, praevaricationis (1), tergiversationis, waarop het Sctum betrekking had, geene publica iudicia zijn (2). Zij zijn echter geenszins met de eerst onder de keizers ontstane extraordinaria crimina (3) gelijk te stellen, maar bloot accessoire iudicia, zóó dat de vervolging in den regel ambtshalve geschiedde, en in geen geval de klager als accusator kon aangemerkt worden (4). Daar-

(1) Behalve in één geval bij praevaricatio, aangeduid in l. 3. §. 1. D. de praevaricatione (47. 15), en waaromtrent de lex Julia publicorum iudiciorum voorzien had.

(2) L. 1. §. 1. D. de praev. « Is autem praevaricator proprie dicitur, qui publico iudicio accusaverit». — l. 3. Pr. D. eod. « Praevaricationis iudicium aliud publicum (het in de vorige noot bedoelde), aliud moribus inductum est.» — l. 3. §. 3. D. eod. « Si ideo quis accusetur, quod dicatur crimen iudicii publici destituisse (*tergiversatio*), iudicium publicum non est, quia neque lege aliquâ hac de re cautum est (niet door eene lex, welke tot de leges publ. iud. behoort), neque per Senatusconsultum (Turpillianum?), quo poena quinque auri librarum in desistentem statuitur, publica accusatio inducta est.» — Cf. l. 43. §. 11. D. de ritu nupt. (23. 2).

(3) Het tegendeel wordt geenszins geleerd: l. 2. D. de praevar. « Sciendum, quod hodie iis, qui praevaricati sunt, *poena* iniungitur *extraordinaria.* »; l. 1. § 1. eod. « Quid ergo de eo fiet sive privato judicio, sive publico praevaricatus est? Hic *extra ordinem* solet *puniri* »; l. 3. D. ad Sctum Turpill. « *Et in privatis et in extraordinariis criminibus* (Paul. Sent. I. 5. 2. *et in privatis et in publicis iudiciis*, hetgeen blijkbaar de ware lezing is) omnes calumniosi *extra ordinem* pro qualitate admissi *puniuntur.*» — Extra ordinem in alle deze plaatsen betreft alleen de straf.

(4) L. 1. §. 12. D. ad Sctum Turpill. (48. 16). . qui dicit, quem in hoc Senatusconsultum incidisse, accusator non est.

entegen zou de vorm van een Sctum hier te verklaren zijn, daaruit, dat het onderwerp van het Sctum Turpillianum, *calumnia etc. in een publicum iudicium* (1), met de publica iudicia in het naauwste verband stond.

γ. Constitutiones op het gebied der ll. publ. iud.

Op dit gebied worden natuurlijk ontelbare Constitutiones gevonden, welke eene interpretative strekking hebben, en zelfs wel eene analogische of extensive interpretatie inhouden, of welke, de crimina publ. iud. eenmaal aan de jurisdictie der keizerlijke ambtenaren vervallen zijnde, eene bijzondere straf *extra ordinem legis* bepalen, — in één woord alle mogelijke soorten van constitutiones, welke thans wijzigend op de bepalingen der oude leges publ. jud. konden werken, en dit ook met dit gevolg deden, dat de oude en nieuwe crimina, die welke met de ll. publ. jud. wel of niet in verband stonden, langzamerhand tot ééne massa te zamen smolten. — Zeldzaam alleen werden

(1) L. 7. §. 1. D. ad Sctum Turpill. (48. 16) «Si *stellionatum* quis obiecerit, vel *expilatae haereditatis crimen*, et destitit, poenam Senatusconsulti Turpilliani (l. 3. §. 3. D. de praevar.) non subibit, nec si *furti* vel *iniuriarum*, sed officio judicis culpa eius coercebitur.» — Dat het Sctum Turpillianum alleen op calumnia etc. in publica iudicia betrekking heeft, wordt vooronderstelt in .... of waarschijnlijk gemaakt door de volgende plaatsen: l. 1. §. 11., l. 15. §. 1. D. ad Sctum Turpill., l. 4. l. 5. D. de praevar. — Ook l. 6. D. eod. zou ten bewijze strekken van het gestelde, zoo men mogt aannemen, dat deze, gelijk wij haar thans lezen, onverstaanbare plaats (omdat namelijk, wanneer een *crimen extra ordinem obiectum est*, men niet kon vrijgesproken worden van eene *lex*, welke overtreden zou zijn) oorspronkelijk eenige door de Compilatoren van Justinianus uitgelatene woorden bevatte, welke daaraan dezen zin geven, dat de zoogen. talio bij praevaricatio (en calumnia) in publica iudicia veeltijds gebruikelijk, ook bij crimina, quae extra ordinem obiiciuntur, van toepassing behoorde te zijn, — bijv. op deze wijze ongeveer: Ab imperatore nostro et patre eius (Septimius Severus, Caracalla) rescriptum est, ut in criminibus, quae extra ordinem obiiciuntur, praevaricatores [ita puniantur, ut in publicis iudiciis, in quibus] eâdem poenâ afficiuntur, quâ tenerentur, si ipsi in legem commisissent, quâ reus per praevaricationem absolutus est.

(altijd in deze periode) nieuwe misdrijven op het gebied der ll. publ. iud. geïncrimineerd door Constitutiones.

Een voorbeeld echter is l. 6. §. 1. D. de extr. crim. (47. 11) «Onerant annonam etiam staterae adulterinae, de quibus Divus Traianus Edictum proposuit, quo Edicto poenam legis Corneliae in eos statuit, perinde ac si lege testamentaria, quod testamentum falsum scripsisset, signasset, recitasset, damnatus esset» (1).

δ. Over de Constitutiones, welke crimina extraordinaria hebben ingevoerd, zal hieronder gehandeld worden.

De verhouding, waarin wij in de Pandekten en verdere bronnen de Scta en Constitutiones bij de vestiging van nieuwe crimina aantreffen, wijst, geloof ik, aan, wat wij te denken hebben van alle die uitbreidingen der ll. publ. iud., welker oorsprong niet vermeld wordt. De vermelding, dat de uitbreiding door een Sctum tot stand is gekomen, is, wanneer dit Sctum overigens niets

(1) Of overigens valschheid in maten en gewigten in aansluiting aan de l. Cornelia, of extra ordinem geïncrimineerd was, schijnt mij niet met zekerheid te beslissen. Verg. l. 6. §. 2. D. de extr. crim. (47. 11), l. 32. §. 1. D. de lege Cornelia de falsis (48. 10).

In l. 6. §. 2. D. ad l. Jul. pecul. (48. 13) wordt een Edictum Divi Pii vermeld, waarin voor eene bijzondere soort van diefstal in mijnen, peculatus daarstellende, *slechts bijzondere straffen* bepaald worden.

Over het Edictum Divi Claudii, zie boven. — Het komt mij niet onwaarschijnlijk voor, dat een Edictum in deze materie in vroegeren tijd steeds van een Sctum gevolgd werd. Welligt zijn meerdere Scta door ongenoemde en vergeten Edicta voorafgegaan, en omgekeerd somtijds alleen het Edictum genoemd, hetwelk het Sctum in het leven had geroepen. — Zoo ook volgde in het privaatregt het Sctum Velleianum op de Edicta van Augustus en Claudius (quibus interdictum erat, ne feminae pro viris suis intercederent), l. 2. Pr. §. 1. D. ad Sctum Velleian. (16. 1.) Eerder nog moest zulks plaats hebben omtrent strafregtelijke verordeningen, waarbij een nieuw crimen werd ingesteld in aansluiting aan eene oude lex publ. iud. — Wanneer de Princeps niet zelf door eene oratio of anderzins het ontstaan van een Sctum tot bekrachtiging van zijn Edictum provoceerde, zoo was het zonder twijfel eene beleefdheid van den Senaat jegens den Princeps, om uit eigen beweging zoodanig besluit te nemen.

merkwaardigs aanbood, kortheidshalve in de schriften der juristen weggelaten, daar toch bijna alle uitbreidingen der ll. publ. iud. dien oorsprong hadden.

Diezelfde verhouding geeft ook de verklaring van het al of niet voorkomen van Scta, waarvan boven sprake was. — De *Scta* zijn niet anders dan de vereenvoudigde *leges* der keizerperiode, zij zijn dus ook de natuurlijke opvolgers der ll. publ. iud. De Senaat zette de criminele wetgeving ook toen nog voort, toen de quaestiones perpetuae reeds geheel tot het gebied der geschiedenis behoorden. Die voortzetting echter bepaalde zich 1°. tot de uitbreiding en aanvulling der bestaande leges, en liet aan de Constitutiones alle zoodanige misdrijven over, welke met die der oude leges in geen verband stonden, 2°. tot het brengen van een misdrijf onder het gebied eener lex publ. iud., terwijl overigens de bepalingen omtrent straf, strafbaarheid, strafvordering, grootendeels althans, aan den Keizer werden overgelaten.

2. Mandata.

Mandata zijn de ambtsinstructien, door den Keizer aan de keizerlijke ambtenaren gegeven, dat is aan diegene, wien hij de uitoefening zijner magt en der hem competerende jurisdictie opdroeg, — later ook aan alle overige ambtenaren.

Ofschoon de invloed der Mandata op het privaatregt niet groot moge geweest zijn (1), en dezelve door Gaius en Ulpianus, ter gelegenheid van hunne optelling der regtsbronnen, niet onder de Constitutiones worden genoemd (2), zoo hebben dezelve echter op het crimineelregt eene belangrijke werking uitgeoefend.

(1) Verg. Savigny. Syst. des h. R. R. I. p. 141. 142. Puchta. Inst. I. §. 110 (p. 529. 3 Aufl. 1850).

(2) De Mandata hebben dit met alle andere Constitutiones gemeen, dat zij de uitdrukking van den wil des Princeps in eenen vorm bevatten, geschikt om dien wil als wet te doen gelden, met dien verstande

1°. Op de crimina extraordinaria. — Het eerste ontstaan dezer crimina moet in de Mandata gezocht worden; naarmate de behoefte tot criminele vervolging van zekere daden zich openbaarde, en aldus het begrip dezer daden als *misdrijven* zich vormde, gelastten de Principes die vervolging in hunne instructien aan de ambtenaren, welke zij in Rome met eene buitengewone criminele jurisdictie bekleed hadden, even zoo ook aan de Legati Caesaris, en weldra ook aan de Proconsules. Uit hunnen aard hielden de Mandata slechts algemeene voorschriften in: de algemeene last om van zekere vroeger ongestrafte misdrijven kennis te nemen, gevoegd bij eenige bepalingen omtrent straffen of misschien ook omtrent de regtspleging, zal daarvan wel de voornaamste inhoud, ten aanzien der bedoelde crimina, uitgemaakt hebben (1); meer in bijzonderheden ontwikkelde zich dit

alleen, dat genoemde werking beperkt is tot het ressort van den ambtenaar, aan wien de Mandata gerigt zijn. Er is in zoo verre geen reden, om dezelve niet in de rij der Constitutiones op te nemen. Hoe is dus het stilzwijgen van GAIUS (Instit. I. 5) en ULPIANUS (l. 1. §. 1. D. de const. princ. (1. 4)) te verklaren? — Vooreerst merke men op, dat de opgave van GAIUS toch niet volledig is, daar bij de Rescripta niet vermeldt (deze zijn slechts ten deele in het woord Epistola begrepen), terwijl de plaats van ULPIANUS in de Pand. welligt niet het volste vertrouwen verdient, en terwijl, gelijk PUCHTA aanmerkt (I. §. 110. (p. 529) noot *g.*), de Mandata en Orationes als geheel in onbruik zeer natuurlijkerwijze door de Compilatoren kunnen zijn weggelaten. — Maar afgezien van dit alles, is het stilzwijgen omtrent de Mandata zeer goed te verklaren: 1°. wegens den geringen invloed, welken zij op de ontwikkeling des *privaatregts* gehad hebben; 2°. omdat zij in dien vorm minder dan de overige Constitutiones tot algemeene bekendheid kwamen, en de enkele Mandata, hoezeer het door dezelve tot stand gebragte in het leven bleef, minder als zoodanig in het geheugen bewaard werden.

(1) Voorbeelden van zoodanige Mandata van vrij algemeene strekking vindt men: l. 3. D. de off. Praes. (1. 18), waarbij aan de Praesides gelast wordt *malis hominibus provinciam purgare;* l. 7. §. 1. D. de iure patron. (37. 14), algemeene vermelding der Mandata, waarin de last

gedeelte des strafregts door de praktijk, en, door Rescripta en Decreta naar aanleiding van dezelve.

Het ad exemplum trahi, waarvan Ulpianus (l. 1. §. 1. D. de const. princ.) spreekt, kwam bij de Mandata niet te pas; terwijl dezelve echter van hetzelfde middenpunt afzonderlijk tot ambtenaren in de verschillende deelen des Rijks gerigt werden, was het natuurlijk, dat derzelver inhoud telkens in alle de overige werd gereproduceerd (1), althans voor zoo ver die inhoud niet eene bloot locale strekking had. Hierdoor kon zich ten aanzien dezer crimina extraordinaria een gemeenschappelijk regt voor het geheele rijk vormen.

Het kan geene verwondering baren, dat, hoewel de Mandata voor de vorming van dit regt de belangrijkste bron geweest zijn, zij echter zoo weinig als zoodanig vermeld worden. Immers, hoewel zich uit de gelijkluidende Mandata een gemeen regt moge gevormd hebben, op zich zelve genomen waren zij beperkt tot het ressort van den ambtenaar aan wien zij gerigt waren, en hadden bovendien de publiciteit der overige constitutiones niet: zij bleven eene zaak tusschen den ambtenaar en den Princeps. Het algemeene resultaat der Mandata ging in

voorkomt om de misdrijven der liberti jegens hunne patroni op klagte van deze te straffen; l. 1. Pr. l. 3. Pr. §. 1. D. de coll. et corp. (47. 22) verg. l. 1. §. 14. D. de off. Praef. u. (1. 12); l. 4. §. 2. D. ad l. Jul. pecul. (48. 13), vervolgen en bestraffen van *latrones* (ten aanzien der sacrilegi wordt alleen van eene straf extra ordinem gesproken). — De woorden zelve van een Mandatum van meer speciale strekking worden medegedeeld l. 6. Pr. D. de extr. crim (47. 11): «Praeterea debebis custodire, ne dardanarii ullius mercis sint; ne aut ab his, qui coëmtas merces supprimunt, aut a locupletioribus, qui fructus suos aequis pretiis vendere nollent, dum minus uberes proventus exspectant, [ne] annona oneretur.» — Zie nog l. 27. §. 1. 2. D. de poenis (48. 19), l. 5. Pr. D. de requir. (48. 17).

(1) Verg. l. 1. Pr. de test. milit. (29. 1). «Exinde *mandatis inseri coepit caput tale:* cum in notitiam meam prolatum sit etc.»

het gebruik over, en werd aldus beschouwd als een ongeschreven regt, door de gewoonte (1) gevormd, terwijl de oorspronkelijke bron van dat regt op den achtergrond trad. — Waren daarentegen de Mandata op de wijze der Edicta Praetorum of provincialia geregeld opgeteekend en afgekondigd geworden, iets waarvan geen spoor voorhanden is, voorzeker zouden wij daarvan meer melding gemaakt vinden.

2°. Ook op de crimina publ. iud. (oude en nieuwe) zijn de Mandata van invloed geweest. Het komt mij althans waarschijnlijk voor, dat de regtspraak van den Praefectus urbi over die crimina in de Mandata haren oorsprong had, dat in deze den Praefectus urbi telkens de cognitio dier misdrijven op meer of minder omvattende wijze werd opgedragen (2), tot dezelve eindelijk allen en uitsluitend door hem beregt werden. Toen ook konden de Mandata aan den Praefectus urbi gerigt wijzigende bepalingen omtrent die crimina inhouden, bijv. omtrent de straf, welke naar omstandigheden wegens dezelve uitgesproken moest worden (3).

Wat de provincien betreft, voor deze bestond de tegenstelling der crim. publ. iud. en extraordinaria niet, en de Keizers waren in hunne Mandata door geene wetten belemmerd. — Hoezeer de toestand van het crimineel regt in de provincien vooral in den vroegeren Keizertijd zeer in het duister ligt, dit mag men aannemen, dat, terwijl de geest en de wetgeving van Rome meer en meer in de provincien doordrong, zulks ook ten aanzien van het strafregt, met name dat der ll. publ. iud., plaats

(1) Ten onregte wordt veelal dit regt als enkel moribus, consuetudine introductum voorgesteld.

(2) Bijv. de vervolging ambtshalve der sacrilegi en plagiarii, l. 4. §. 2. D. ad l. Jul. peculat. (48. 13).

(3) Cf. l. 15. D. de poenis. (48. 19).

had, en voorzeker hebben ook de *Mandata* hiertoe bijgedragen.

3. Edicta.

Van ouds waren alle magistratus gewoon en bevoegd zekere bekendmakingen hunne ambtsfunctien betreffende aan het volk te doen (1). Bij de magistratus met de jurisdictie bekleed hadden deze publicatien, *of edicta*, voornamelijk betrekking op de regtsbedeeling, bij de overigen op de meest verschillende onderwerpen. Het moest elken Romein natuurlijk voorkomen, dat de Keizer als hoogste (als universeel-) magistraat dat regt van ediceren in een uitgebreiden zin uitoefende.

De ons bekende Edicta der vroegere Imperatoren zijn weinig talrijk en van zeer uiteenloopenden aard. De oorzaak van het verschijnsel ligt niet daarin, dat de Imperatoren politisch niet ten volle tot het ediceren geregtigd waren, zoodat zij dezen vorm van Constitutio slechts zeldzaam durfden gebruiken. Maar omdat zij geene regelmatige jurisdictie uitoefenden, noch eenige andere regelmatige ambtsfunctien hadden, zoo bestond er geene geregelde aanleiding voor hunne Edicta, en deze bleven zeldzaam (2), zoo lang dezelve niet hunne oorspronkelijke grenzen overschrijdende de algemeene vorm van wetgeving geworden waren.

De kracht en werking der Edicta Principum was eenvoudig die der Edicta magistratuum, bovendien bekleed met dat gezag, hetwelk een uitvloeisel was van den Keizerlijken wil, waarvan zij de uitdrukking waren. Hierdoor verkregen de Edicta eene *algemeene* (3) en

(1) Verg. Puchta. Instit. I. §. 81. (p. 338 seqq.).

(2) Verg. de opgave bij Bach. Hist. Jurispr. Rom. (ed. 6. Stockmann. Lipsiae, 1806. p. 386—392).

(3) Savigny (System. I. p. 122) meent, dat de Princeps telkens slechts in eene bepaalde qualiteit, bijv. of krachtens zijne *tribunicia* of krachtens zijne *proconsularis potestas*, Edicta kon uitvaardigen, en de uitgestrektheid

voortdurende (1) kracht, *gelijk aan die der wetten* (2).

Het is duidelijk, dat de algemeenheid en onbepaaldheid van de magistrale waardigheid des Princeps ook hetzelfde karakter aan zijne bevoegdheid tot ediceren moest verleenen, en tevens het gevaar met zich brengen, dat de grenzen dier bevoegdheid geheel overschreden, en de wetgevende magt in den vorm van Edicta zou uitgeoefend worden. Ik geloof niet, dat zulks *aanvankelijk* geschied is (3). Onderzoeken wij alleen, wat hiervan zij in het jus criminale.

hunner werking dus telkens hierdoor bepaald werd. — Ligt het niet in den aard der zaak, dat de verschillende ambtsbevoegdheden van den Princeps versmolten in de eenheid zijner waardigheid als hoogste magistraat, en dus zijne Edicta aan geene restrictie van regtsgebied onderworpen waren? Alleen in de proconsulaire provincien golden zijne Edicta niet, omdat de Proconsules hun imperium in die provincien aan het Romeinsche volk, onafhankelijk van den Princeps, ontleenden. Natuurlijk belette zulks niet, dat de Edicta in de provinciae populi Romani feitelijk hetzelfde gezag genoten, als regtens in de overige gedeelten des rijks.

(1) Omdat de magistrale waardigheid van de Principes niet gelijk die der overige magistratus aan tijd gebonden was, zoo waren zijne Edicta althans gedurende zijn leven van kracht. Het gezag derzelve strekte zich echter, even als van alle overige Constitutiones, verder uit. Wanneer wij echter sommige Edicta door volgende imperatoren herhaald vinden, zoo bewijst dit niet tegen het beginsel, dat de *legis vigor* der Edicta *niet* aan het leven van den Keizer die dezelve uitvaardigde verbonden was, maar het bewijst alleen, dat dezelve factisch in onbruik of vergetelheid waren geraakt, zoodat een vernieuwd Edictum de natuurlijkste wijze was om de vroegere bepalingen weder in het leven te roepen.

(2) Deze *legis vigor* was niet door eene wet daargesteld (verg. het vorige stuk dezer verhandeling), en volgde evenmin *politisch* uit de den Princeps opgedragene waardigheden. Het gezag der Constitutiones, gelijk ik reeds vroeger heb pogen aan te toonen, volgde slechts uit de omstandigheden, uit de factische stelling van de Romeinen en den Princeps tegenover elkander, en dit zoo noodwendig, dat de uitdrukking van den wil des Princeps overal en door elk stilzwijgend, als ware het eene wet, werd toegepast.

(3) Men vergelijke den bescheidenen vorm van een Edictum van

Zoo lang of voor zoo verre de quaestiones perpetuae in zwang waren, was de wettelijke kracht der Edicta in Rome uitgesloten. Nadat echter de Keizers eene buitengewone criminele jurisdictie aan den Praefectus urbi hadden opgedragen, verhinderde niets hun omtrent de crimina, welke deze Praefectus uit hunnen naam, krachtens hun regt als magistratus, extra ordinem beregtte, voorschriften in den vorm van Edicta te geven. Alleen de uitbreiding en aanvulling der leges publ. iud. geschiedde regelmatig door Scta, in aansluiting aan de vroegere criminele wetgeving. Hierin eerbiedigden de Keizers nog de oude republikeinsche instellingen, ook toen de quaestiones perpetuae geheel in onbruik waren, en zij dus niet onbevoegd geacht konden worden om (bij wege van Edictum) aan hunnen Praefectus het bestraffen van nieuwe misdrijven in aansluiting aan andere, welke toch reeds geheel tot diens competentie behoorden, voor te schrijven (1).

De Edicta op dit gebied bleven echter zeldzaam. Gelijk de nieuwe crimina publ. iud. door Scta, zoo werden de crimina extraordinaria meestal langzamerhand door de Mandata ingevoerd, en beiden verder naar aanleiding der praktijk zelve door Rescripta en Decreta ontwikkeld.

De invloed der Edicta (2) op de ontwikkeling van het

AUGUSTUS omtrent een onderwerp niet tot zijne jurisdictie en zijne bevoegdheid behoorende (*servorum quaestiones* in processen wegens *capitalia et atrociora maleficia servorum*), l. 8. D. de quaestion. (48. 18). Het Edictum is niet meer dan eene publicatie der Keizerlijke meening.

(1) Verg. het boven, omtrent het volgen van Scta op zoodanige Edicta, aangemerkte.

(2) Boven is reeds een Edictum geciteerd, waarbij een misdrijf onder eene lex publ. iud. gebragt werd. — Voorbeelden van Edicta, waarbij de bestraffing van crimina extraordinaria bevolen wordt, zijn: l. 7. D. de incend. (47. 9), «divus HADRIANUS Edicto praecepit, ut hi, qui juxta littora maris possident. ..... de his autem, quos diripuisse probatum sit, Praesidem ut de latronibus gravem sententiam dicere etc.»

jus criminale, dit kan men gerust zeggen, is niet groot geweest.

4. Decreta, Rescripta.

Daarentegen was de invloed der Decreta (1) en Rescripta (2), met name der laatste, hoogst gewigtig.

(1) Decreta zijn de beslissingen des Keizers in alle soorten van regtsgedingen, hetzij *pro tribunali*, terwijl hij extra ordinem (zonder ex ordine iudiciorum privatorum een' judex of arbiter te geven) zelf bij decretum besliste, hetzij *de plano* (l. 3. §. 8. D. de bon. poss. (37. 1) betreft alleen de Decreta der Praetores), hetzij bij wege van beslissing op eene appellatio aan den Princeps, hetzij eindvonnissen, hetzij interlocutiones. De vonnissen des Keizers in strafgedingen waren aanvankelijk zeldzamer dan die in civile gedingen. Onder de eerste Keizers bragt de stelling der gerigten van de quaestiones perpetuae en den Senaat zulks mede, en ook later bleef de criminele regtspleging van den Keizer eene ongeregelde exceptionele, tot zij sedert HADRIANUS eene meer regelmatige gedaante verkreeg, (zie GEIB. p. 423—427) en tot ALEXANDER SEVERUS het voornaamste algemeene gerigt voor het gansche rijk uitmaakte. Voorbeelden van zoodanige regtspleging, schoon ook de naam Decretum daarin niet vermeld worde, vindt men: l. 8. §. 2. D. de extr. crim. (47. 11), l. 5. D. de l. Pomp. de parr. (48. 9), l. 32. §. 1. D. de l. Corn. de falsis (48. 10) «... *Decreto* divi HADRIANI praeceptum est, in insulam eos relegari, qui pondera aut mensuras falsassent." L. 1. §. 4. D. eod., l. 10. §. 1. D. ad l. Jul. pecul. (48. 13).

(2) Rescripta zijn de antwoorden der imperatoren op aanvragen of raadpleging hetzij van ambtenaren, hetzij van privaat-personen, hetzij het Rescriptum op de schriftelijke aanvrage zelve gesteld worde (*Subscriptio*), hetzij in een afzonderlijk geschrift vervat worde (Epistola Cf. l. 1. §. 1. D. de quaestion. (48. 18)). Zij kunnen aan ambtenaren gerigt zijnde de regtsbedeeling, of administrative aangelegenheden betreffen; in het eerste geval kan de raadpleging des ambtenaars een algemeen regtspunt tot onderwerp hebben, of wel de beslissing in een bepaald voor den ambtenaar aanhangig proces.

Epistolae aan eenen ambtenaar kunnen ook voorkomen zonder voorafgaande aanvrage zijnerzijds; wat hare werking aangaat, zijn zij met Mandata gelijk te stellen. Zonder twijfel zijn zij voor de ontwikkeling van het crimineel en civiel regt van minder gewigt geweest dan de Rescripta.

Voorbeelden van (waarschijnlijk beiden tot ambtenaren gerigte) Epistolae op het jus criminale betrekking hebbende vindt men: l. 1. Pr.

Het onderscheidende kenmerk van deze Constitutiones is, dat zij door de praktijk, de enkele regtsgedingen zelve ontstonden, en dus onmiddellijk daarop inwerkten (1). De werking der Decreta ten aanzien der enkele zaak, welke zij beslisten, had niets buitengewoons; die der Rescripta was natuurlijk eene vroeger onbekende, de Rescripta beslisten de zaak slechts conditioneel, wanneer dezelve tot een privaat-persoon gerigt waren (2), in de vooronderstelling namelijk van de waarheid der voorgestelde feiten, dan echter was de regter aan de beslissing des Keizers gebonden (3).

De Decreta en Rescripta hadden echter eene werking buiten de grenzen van het enkele door hen besliste geding, over welker natuur zeer uiteenloopende meeningen verdedigd zijn.

Te regt is door Puchta (4) aangetoond, dat de wettelijke kracht der Constitutiones, waarvan Gaius en

§. 4. D. de off. Praef. u. (1. 12), Cf. l. 6. §. 1. D. de interd. (48. 22), l. 1. §. 4. D. de legat. III. (32), l. 3. §. 3. D. de abigeis (47. 14). Het blijkt niet, of deze van aanvragen voorafgegaan zijn, en dus den naam van Rescripta verdienen. — Wel van aanvragen voorafgegaan zijn de Epistolae vermeld in l. 1. §. 1. §. 27. D. de quaestion. (48.18).

(1) Van de Rescripta niet op de beslissing der enkele regtsgedingen betrekking hebbende is hier geene sprake (Verg. de vorige noot).

(2) Over het rescripten-proces, zie Puchta. Instit. I. §. 111. (p. 531) en voor het jus criminale in het bijzonder Geib. p. 430.

(3) Op welken grond? — Voor zoo verre de bevoegdheid van den regter eene door den Keizer gedelegeerde was (Praefectus urbi, Legati Caesaris), spreekt zulks van zelf. In de overige gevallen scheen de Keizer als hoogste magistraat, als tot de gewone jurisdictie een hooger regt nog dan bijv. de Praetor urbanus hebbende, ook geregtigd om den gewonen regter de beslissing der zaak, welke voor dezen behandeld werd, als het ware uit de hand te nemen, en dezen tot eene uitspraak volgens zijne eigene beslissing te verpligten. — Op hetzelfde beginsel grondde zich het regt van appel, niet enkel op de tribunicia potestas des Princeps.

(4) Instit. I. p. 532 seqq.

Ulpianus spreken, ten aanzien der Decreta en Rescripta niet tot de enkele zaak, waartoe zij betrekking hebben, beperkt moet worden, gelijk Savigny heeft pogen te bewijzen (1), en ook het argument door Savigny uit Gaius. Instit. I. 7. geput is door de geniale uitlegging dier plaats door Puchta (2) ten volle wederlegd. Het *legis habet vigorem* (3) en het *legem esse constat* (4) moet dus van de *algemeene*, niet van de *tot een geval beperkte* verbindende kracht verstaan worden, en het is duidelijk, dat Gaius en Ulpianus met die uitdrukkingen werkelijke *kracht van wet* en niet een *groot gezag voor analogische toepassing in dergelijke gevallen* hebben willen aanduiden. Alleen omtrent oorsprong en wezen dier wettelijke kracht der Constitutiones kan ik het gevoelen van Puchta niet deelen (verg. noot 2 op p. 116). Dat de Decreta en Rescripta, tot het jus criminale behoorende, werkelijk de vis legis genoten, blijkt genoegzaam uit de Pandekten, met name ten aanzien der Rescripta, welke verreweg (en onder deze weder die aan privaat-personen) de talrijkste geweest zijn. Wat de mogelijkheid eener *werking als wet* betreft bij deze Constitutiones, waaraan de *wettelijke vorm* geheel ontbreekt, deze verklaart zich 1°. uit de publiciteit door de bemiddeling der juristen aan dezelve gegeven (5), 2°. uit den aard van die bemiddeling zelve, de ontwarring namelijk van het algemeene, voor verdere toepassing vatbare en bestemde, uit de bijzondere gedingen, waaraan de bedoelde Constitutiones hun ontstaan verschuldigd zijn, en het in zamenhang brengen van deze verspreide en onzamenhangende dikwijls tegenstrijdige verordeningen der Keizers.

(1) System. I. p. 125—141.

(2) I. p. 571—575.

(3) Gaius. Instit. I. 5. l. 1. Pr. D. de const. princ. (1. 4).

(4) L. 1. §. 1. D. de const. princ. (1. 4).

(5) Verg. Puchta. Instit. I. §. 112 (p. 541 seqq.).

Wel is waar, de criminele praxis, op de Mandata als algemeene grondslag gevestigd, had zich *zonder de voornoemde bemiddeling* kunnen vormen en ontwikkelen: 1°. door het gewoonteregt ontstaan door de regtspleging der verschillende plaatselijke criminele regters, aan welke als zoodanig ongetwijfeld eene groote ruimte (1) gelaten werd; 2°. door den invloed der Rescripta door partijen, of op de eigene aanvrage dier regters bij elke gewigtige gelegenheid of zwarigheid verkregen — Voorzeker zou dan echter de criminele praxis een geheel ander aanzien verkregen hebben. Ofschoon ook de Rescripta enz. allen van hetzelfde middenpunt (den keizer omringd door de voornaamste juristen) emaneerden, en in zooverre voor de verschillende gerigten geene uiteenloopende rescriptenjurisprudentie, om het zoo eens te noemen, kon ontstaan, — de door Rescripta besliste zaken waren dan bij het eene gerigt niet dezelfde als bij het andere, de Rescripta zelve waren verschillende, en bovendien aan de verschillende interpretatie en bewerking der onderscheidene locale gerigten overgelaten. Noodwendig zou dus de praxis bij die gerigten zeer uiteenloopend geweest zijn, maar evenzeer zoude zij, zonder de verwerking der keizerlijke Rescripta in de schriften der juristen (gelijk zonder den invloed der eigene in die schriften vervatte wetenschap der juristen) hoogstgebrekkig geweest zijn. De invloed der Rescripta op de praxis zou dan te naauwernood eene heilzame geweest kunnen zijn.

Allezins gewigtig was het, dat de uitstekendste juristen aan het vervaardigen der Rescripta een werkzaam deel namen, zij interpreteerden die verder in hunne schriften, en sloten daaraan hunne eigene beschouwingen aan, of liever, zij verweefden de Rescripta met hunne eigene

(1) Verg. Geib. p. 658—661, die de ongebondenheid der gerigten ten opzigte van het bestraffen van niet geïncrimineerde misdrijven, dat is het bestraffen zonder eenige verordening dienaangaande, echter te ver uitstrekt.

leeringen tot één geheel. Voorzeker zou deze overeenstemming der beide regtsbronnen niet ontstaan zijn, wanneer de Rescripta Principum en de Responsa prudentium niet zulk een' gemeenschappelijken oorsprong gehad hadden.

Wat de overeenstemming van de leeringen der juristen onder elkander betreft, deze werd grootelijks daardoor bevorderd, dat de Rescripta hun een gemeenzamen grondslag verschaften, waarop zij het gebouw der criminele jurisprudentie vestigden (1). Door deze overeenstemming verkregen de leeringen der juristen, de Responsa prudentium (2), wettelijke kracht voor den regter, en werd dus de onbepaaldheid en ongebondenheid der criminele praxis in belangrijke mate daardoor beperkt.

De Rescripta zijn in de Pandekten in zoo grooten getale aanwezig, dat eene nadere aanwijzing daarvan geheel overbodig schijnt. Derzelver onderwerpen zijn even menigvuldig als die van de leeringen der juristen en de verschillende bestanddeelen van het jus criminale, opmerkelijk is daarbij de ontwikkeling der algemeene leer van strafbaarheid, een vroeger ten tijde der quaestiones perpetuae weinig ontgonnen gebied.

B. *Verhouding, waarin de jurisdictie der quaestiones perpetuae, die van den Senaat en die der keizerlijke ambtenaren nevens elkander bestaan hebben.*

De jurisdictie van den Senaat is steeds eene exceptionele geweest; behalve omtrent de zware misdrijven der Senatoren en hunne vrouwen en kinderen, was zij slechts eene concurrerende met de quaestiones perpetuae, en wel

(1) Opmerkelijk is het, dat in het jus criminale geene controversiae van scholen of seeten, gelijk in het jus civile, worden aangetroffen. De oorzaak is niet in eenig onderscheid van regtsbronnen voor beiden te zoeken, maar in de verschillende geaardheid van beiden (het *Romeinsche* crimineel en civiel regt) gelegen.

(2) Verg. PUCHTA. *Instit.* I. §. 115—117.

zoo, dat de crimina maiestatis en repetundarum in den regel voor den Senaat, de overige crimina publicorum iudiciorum in den regel voor de quaestiones perpetuae gebragt werden. De crimina extraordinaria bleven natuurlijk geheel vreemd aan de jurisdictie van den Senaat, deze crimina toch vormden zich en konden zich alleen vormen door middel van de jurisdictie des Praefectus urbi, en onder den invloed der keizerlijke verordeningen.

De bloei dezer Senaatsgerigten was niet van langen duur (1); zij werden verdrongen door de jurisdictie van den Praefectus urbi, en ten aanzien der crimina maiestatis en repetundarum door die, welke de keizers zelve begonnen uit te oefenen (2). Er was dus een tijd, toen de Senaatsgerigten met de quaestiones perpetuae niet alleen, maar ook met de regtspleging van den Princeps en den Praefectus urbi concurreerden; deze laatsten echter deden zoowel de quaestiones als de Senaatsgerigten in onbruik geraken, zoo echter, dat de quaestiones zonder twijfel reeds veel vroeger dan laatstgenoemden verdrongen waren. Men heeft zich de zaak dus geenszins zoo voor te stellen, alsof de Senaat de plaats der quaestiones had ingenomen, en vervolgens de Praefectus urbi (en de Princeps) die van den Senaat.

Is het tijdstip te bepalen, waarop de quaestiones geheel

(1) Volgens GEIB. p. 417 waren de Senaatsgerigten reeds in den aanvang der derde eeuw na CHRISTUS opgehouden; alleen als forum privilegiatum der Senatoren schijnt de Senaat zich iets langer te hebben staande gehouden.

(2) Zie GEIB. p. 425—427. — De criminele regtspleging van den Praefectus praetorio, welker bloei in de volgende periode valt, komt hier niet in aanmerking. — De gerigten van den Senaat zoowel als van den keizer waren gerigten voor het gansche rijk (zie GEIB. p. 412 seqq.), het spreekt echter van zelf, dat beiden in het bijzonder voor Rome gewigtig waren. In zoo verre echter de Senaatsgerigten buiten Rome gewigtig waren, ten aanzien der staatsmisdaden namelijk, crimen maiestatis en repetundarum, werd hunne plaats door die des keizers vervangen.

in onbruik geraakt waren, en dus de jurisdictie van den Praefectus urbi, behoudens de nog bestaande exceptionele des Senaats, haar toppunt bereikt had? — GEIB (1) toont aan, dat de quaestiones waarschijnlijk niet langer dan de eerste eeuw onzer jaartelling bestaan hebben (TRAIANUS regeerde 98—117). Hij neemt daarbij echter niet in aanmerking, dat met het ophouden der quaestiones zamenhangt de uitbreiding van de regtspleging des Praefectus urbi over alle crimina publicorum iudiciorum, en het dus blijken moet, dat die uitbreiding op het door hem aangenomen tijdstip reeds voleindigd was. Zwarigheid zou bijv. kunnen opleveren l. 1. Pr. D. de off. Praef. u. (1. 12): «Omnia omnino crimina Praefectura urbis sibi vindicavit, nec tantum ea, quae intra urbem admittuntur, verum ea quoque, quae extra urbem intra Italiam (2), Epistola Divi Severi ad Fabium Cilonem Praefectum urbi missa (3) declaratur.» De natuurlijkste opvatting van deze woorden is, geloof ik, dat de verklaring in de Epistola van SEVERUS op de uitbreiding der jurisdictie van den Praefectus urbi buiten Rome betrekking had (*Praefectura sibi vindicavit*, — *nec tantum sibi vindicasse Praefecturam ea crimina etc..... declaratur*). Bovendien de verklaring nopens de criminele bevoegdheid van den Praefectus tot den honderdsten mijlsteen buiten Rome past juist op den tijd van SEVERUS, daar toch deze bevoegdheid te zamenhangt met eene dieper ingrijpende indeeling van Italie en Rome, welke bezwaarlijk veel vroeger dan SEVERUS kan ontstaan zijn (4).

(1) p. 394—397.

(2) Dat is, gelijk uit de volgende §. 4. aangevuld moet worden, intra centesimum milliarium.

(3) Deze Epistola wordt nog vermeld l. 6. §. 1. D. de interd. (48. 22), l. 1. §. 4. D. de legat. III. (32).

(4) Zie daaromtrent F. WALTER, *Röm. Rechtsgesch.* I. §. 282. p. 362 (2 Aufl. Bonn. 1845).

Men zou ook kunnen stuiten op l. 8. D. de extr. crim. (47. 11), — «Sunt praeterea crimina, quae ad executionem Praesidis pertinent, utputa si quis instrumenta sua prodita esse dicat; nam huius rei executio Praefecto urbi a Divis fratribus data est.» —, wanneer men namelijk aldus redeneert: de Divi fratres hebben de vervolging van het crimen der instrumenta prodita aan den Praefectus urbi gegeven, en die dus alvorens aan de quaestio perpetua, waaronder het crimen behoorde (*de falso*), ontnomen; ten hunnen tijde waren de quaestiones dus nog in wezen. — In overeenstemming met al het vroeger omtrent den oorsprong der regtspleging van den Praefectus urbi gezegde, en terwijl ons overigens geen enkel voorbeeld van crimina *van de quaestiones tot den Praefectus urbi overgebragt* bekend is, zal het geen verder betoog behoeven, dat de vermelde verklaring der aangehaalde woorden van Ulpianus allezins onaannemelijk is, daar toch de Praefectus urbi, waar hij op het gebied der iudicia publica trad, steeds begon met aan de quaestiones ter zijde te staan, om dezelve langzamerhand te verdringen. — Evengoed zou men de plaats aldus kunnen verstaan: de Divi fratres hebben het eerst het crimen der prodita instrumenta aan criminele vervolging onderworpen, en die vervolging natuurlijk aan den Praefectus urbi, als de eenige criminele regter in zoodanige materien, opgedragen. Doch ook deze verklaring is niet bevredigend, en ik beken geenen uitweg tot verklaring dezer plaats te zien (1).

Ik meen dus aan het door Geib betoogde te mogen vasthouden, dat de bloei der quaestiones perpetuae reeds

(1) Hoe daarmede overeen te brengen l. 1. §. 6. D. de l. Corn. de falsis (48. 10), daar toch in l. 8. D. de extr. crim. van een crimen extraordinarium sprake schijnt te zijn. — Geheel onwaarschijnlijk is de conjectuur van Matthaeus (de Crimin. 48. 7. Cap. 1. num. 8.). — Van Vrijhoff (Observ. jur. Civ. cap. 15) door Smallenburg b. l. geciteerd, heb ik niet kunnen opsporen.

onder de eerste opvolgers van AUGUSTUS zeer afnam, dat zij onder NERO, gelijk uit het door TACITUS medegedeelde voorbeeld (1) blijkt, reeds voor het gerigt van den Praefectus urbi in aanzien moesten onderdoen, en dat hun bestaan zich niet verder dan de eerste eeuw na CHRISTUS heeft uitgestrekt.

C. *Verschillende groepen van crimina in deze periode.— Onderscheidingen daaromtrent door de Romeinsche juristen gemaakt.*

De historische rigting in de beoefening des Romeinschen regts, waaraan die wetenschap in den laatsten tijd zoo gewigtige vorderingen verschuldigd is, heeft vooral ook over het jus criminale der Romeinen een geheel nieuw licht verspreid. Zoo bijv. is thans volkomen opgehelderd, iets wat vroeger een onoplosbaar vraagstuk scheen te zijn, de natuur namelijk der *crimina extraordinaria* en het onderscheid van dezelve met de overige soorten van crimina, met name de *crimina publica*, gelijk men de crimina publicorum iudiciorum noemde.

Het is voornamelijk omtrent dit onderscheid, dat ik nog in eene korte beschouwing wil treden, zoowel tot regtvaardiging van het voorgaande, waarin hetzelve als bekend voorondersteld werd, als tot juiste waardering der plaats, welke de zoogenaamde crimina privata, waartoe de crimina injuriarum behooren, in het systeem der crimina innemen.

Van de verschillende, hetzij oudtijds gangbare, of in later tijd gemaakte, indeelingen wil ik, om wijdloopigheid

(1) TACIT. *Annal.* XIV. 41. « Pari ignominia Valerius Ponticus afficitur, quod reos, ne apud Praefectum urbis arguerentur, ad Praetorem detulisset, interim specie legum, mox praevaricando ultionem elusurus. » — De praevaricatio was slechts het voorwendsel, waaronder Valerius Ponticus gestraft werd, omdat hij voor de quaestio perpetua, en niet voor den Praefectus urbi beschuldigd had.

te vermijden, thans niet spreken (1), en mij daarentegen tot eene korte voorstelling der zaak bepalen.

Het privaatregt en het jus criminale der Romeinen hadden aanvankelijk eene geheel afgezonderde stelling; men onderscheidde geenszins een privaat-strafregt, als deel van het privaatregt, en stelde zulks evenmin tegen het jus criminale als publiek-strafregt over. In het private vorderingsregt kan geene grenslijn tusschen de poenale en de overige personele acties getrokken worden. — Er was alzoo geen grond, om de daden, welke eene actio poenalis doen geboren worden door eene technische benaming te onderscheiden van diegene, welke publice door het volk of de magistratus gestraft werden. — Inderdaad zijn de uitdrukkingen *delictum* en *crimen* in dien zin, noch voor de republikeinsche, noch voor de keizerlijke periode als technisch aan te merken (2).

De kunstterm delicta privata komt slechts voor in twee Constituties van JUSTINIANUS en eene van ZENO (3), en in

(1) Verg. daaromtrent REIN. (das Crim. recht der Römer) p. 98 seqq. en BIRNBAUM, Ueber den Unterschied zwischen Crimen und Delictum bei den Römern, und die ihnen zugeschriebene Eintheilung der Verbrechen in publica und privata, in Neues Archiv des Criminalrechts. B. VIII. St. III. n°. 14, en aldaar p. 396—403.

(2) Zulks blijkt overtuigend uit de onderzoekingen van BIRNBAUM, t. a. pl. B. VIII. p. 396—444, p. 643—713, B. IX. p. 339—428. — In het algemeen zoeke men bij de Romeinsche juristen niet gelijk bij ons de neiging om door kunsttermen hunne begrippen en onderscheidingen te fixeren. Voor de geleerden uit den tijd van JUSTINIANUS, aan wie de gewrochten der oude jurisprudentie als een vreemd geheel voorlagen, waarin zij niet meer leefden, moge zulks behoefte geweest zijn, tijdens den bloei der Romeinsche regtswetenschap bestond die behoefte niet.

(3) §. 8. Const. *Tanta* (l. 2. C. de vetere jure enucl. l. 17) *de delictis privatis*, — *et extraordinariis nec non publicis criminibus.* — §. 8. Const. *Δέδωκεν* (l. 3. C. eod.) *τῶν μετριοτέρων ἁμαρτημάτων, ἅπερ ἰδιωτικὰ καλοῦσιν*, scil. *ἁμαρτήματα* (delicta), gelijk zoowel uit den natuurlijken zamenhang der woorden als uit de vergelijking met de Const. *Tanta* l. l. voortvloeit, geenszins *ἐγκλήματα* (crimina), gelijk

het opschrift van tit. 1. lib. 47. D. (1); zij is dus stellig van zeer laten tijd, in de schriften der juristen wordt daarvan geen spoor gevonden. Deze spreken slechts van *obligationes quae ex delicto* of *ex maleficio* nascuntur, en GAIUS onderscheidt op twee plaatsen (2) vier soorten van zoodanige obligationes, welke hij slechts als voorbeelden opgeeft, en zonder aan die opgave eene systematische strekking te willen geven.

Wat de door de nieuweren veeltijds gebezigde kunstterm *crimina privata* betreft, waaronder zij dan de delicta privata verstaan; voor zoo ver deze extra ordinem crimineel vervolgd worden, is het reeds a priori waarschijnlijk, dat die kunstterm ten tijde der juristen niet gebruikt werd, daar dezelve het bestaan van den kunstterm *delicta privata*, als uitdrukking van de tegenstelling van privaat en publiek strafregt, vooronderstelt. Werkelijk wordt voormelde uitdrukking dan ook in de Pandekten slechts op twee plaatsen (3) gevonden, waar

BIRNBAUM l. l. B. VIII. p. 661—663 beweert, doch mijns inziens niet bewezen heeft. — l. 11. C. de injur. (9. 35) «*iniuriarum actio, quam inter privata delicta veteris iuris auctores connumerant*»; de onnaauwkeurigheid der uitdrukking, *actio, quam inter delicta connumerant*, in eene constitutie van ZENO, wettigt geenszins het vermoeden, dat delictum hier in den zin van judicium de delicto zou gebezigd zijn, of dat hier eene slechte vertaling van eene oorspronkelijk Grieksche constitutie zou hebben plaats gehad, gelijk BIRNBAUM l. l. p. 661 beweert. Het *ἐγκλήματα ἰδιωτικά* (crimina privata), hetwelk hij vermoedt, dat in de oorspronkelijke Const. voorkwam, zou gewis eene zeer onware voorstelling van de leer der oude juristen wedergeven.

(1) DE PRIVATIS DELICTIS. — In den titel zelf komt geen schijn van deze of eene dergelijke uitdrukking voor.

(2) Instit. III. 182. en lib. III. rer. quot. s. aur. (l. 4. D. de O. et A. 44. 7).

(3) L. 1. §. 3. D. de poenis (48. 19). De tegenstelling aldaar van publica iudicia en privata crimina wordt bij de juristen niet aangetroffen, wat kan zij beteekenen? *Leges privatorum criminum* is in elk geval onzin. De geheele uitdrukking *in legibus publicorum iudicorum vel privatorum criminum* houd ik in verband met het in deze § gezegde voor

blijkbaar eene vervalsching van den oorspronkelijken text heeft plaats gehad.

Het blijkt niet, dat toen later *delictum privatum* als kunstterm werd gebezigd, en wel in den zin van het opschrift van tit. 1. lib. 47. D., de term *crimen privatum* in verband daarmede gebezigd zou zijn. De oorzaak van het ontstaan der technische uitdrukking delictum privatum lag juist in de criminele bestraffing van delicta, maleficia, welke vroeger slechts eene private poenale actie deden geboren worden; het te zamentreffen van publiek en privaatstrafregt op dit gebied was juist de reden tot onderscheiding. Men noemde aldus *delicta privata*, die ook crimineel strafbare daden, welke echter hoofdzakelijk tot eene actio poenalis grond geven, alzoo ook hoofdzakelijk eene private beleediging schijnen te bevatten. Deze kunstterm maakte de andere, *crimina privata*, overbodig.

In een' anderen zin worden echter die woorden gevonden l. 3. C. ubi senat. (3. 24), namelijk dien van een crimen, hetwelk slechts door den beleedigde, in tegenstelling van crimen publicum, hetwelk door ieder uit het volk kan ingesteld worden (1).

Wij hebben dus als resultaat verkregen, dat de begrippen der nieuweren omtrent de indeeling der strafbare daden in delicta en crimina geenszins bij de juristen worden aangetroffen, evenmin als de kunsttermen, welke deze te dien aanzien zouden gebezigd hebben.

Is het met de onderscheidingen der crimina zelve anders?

ondergeschoven, doch hierover nader bij de beschouwing van l. 35. D. de injur. — l. 3. D. ad Setum Turpill. (48. 16). De nevens elkander stelling van privata en extraordinaria crimina is niet te begrijpen. De lezing bij PAUL. Sent. I. 5. 2. (Cf. Consult. vet. Ieti. n°. 6 in fine, bij SCHULTING, Jurispr. antejustin. p. 821. ed. Lips. 1737) is ongetwijfeld de ware, verg. PLATNER. p. 125 en BIRNBAUM. l. l. B. VIII. p. 643 seqq.

(1) Cf. BIRNBAUM. l. l. B. VIII. p. 648.

In de laatste eeuw der republiek en den aanvang des Keizerrijks, toen geen andere criminele vervolging en bestraffing bestond dan op grond der leges publicorum iudiciorum en voor de quaestiones perpetuae, was er geen grond om andere groepen van crimina te onderscheiden, dan die welke door de verschillende leges en quaestiones werden aangewezen, en hebben de Romeinen ook geene andere onderscheidingen *kunnen* maken. — Wat de door sommigen dusgenaamde *crimina popularia* betreft, deze behooren geheel tot het gebied van het privaatregt, terwijl de uitdrukking *crimen populare* nergens voorkomt, maar alleen die van *actio popularis*, *interdictum populare* (1).

Toen de wetgeving der leges publicorum iudiciorum met Augustus een einde had genomen, en geene nieuwe quaestiones perpetuae meer werden ingevoerd, hield ook de vroegere eenvormigheid van criminele wetgeving en regtspleging op; de gevallen, waarin sedert nieuwe vervolging werd ingesteld, vervielen natuurlijkerwijze in 2 categorien: 1°. Een groot aantal strafbare daden werd daardoor geïncrimineerd, dat deze onder het gebied eener lex gebragt werden, als gevallen analogisch met diegene, omtrent welke de lex voorzien had, — of zoo men liever wil, dat de lex op die gevallen werd uitgebreid. Deze uitbreiding, gelijk hiervoor betoogd is, geschiedde in den regel door den Senaat, zij was eene *voortzetting* der oude volkswetgeving, — en de naam crimina publicorum iudiciorum werd alzoo gebezigd, onverschillig of de crimina uit de oorspronkelijke leges dan wel uit de accessoire Scta afkomstig waren. 2°. Eene menigte andere crimina, welke met die der leges publicorum iudiciorum geene punten van aanraking aanboden, ontstond door de Mandata der Keizers aan hunne

(1) L. 2. §. 34. D. ne quid in loco publ. (43. 8).

ambtenaren. Deze crimina als in geen verband staande met den ouden ordo publicorum iudiciorum zijn *crimina extraordinaria*, zonder onderscheid of ieder uit het volk of alleen eene beleedigde partij als aanklager mogt optreden, en of de aldus strafbare daad al dan niet tot de zoogenaamde delicta privata behoorde.

Deze onderscheiding, gelijk wij die door de Juristen in de Pandekten gemaakt vinden, was slechts eene uitwendig historische, had slechts op den oorsprong van het crimen betrekking, en geenszins op eenig innerlijk onderscheid het begrip dier misdrijven en derzelver invloed op de maatschappij betreffende, evenmin (sedert de cognitio van alle crimina eene extraordinaria was geworden) op het regt van aanklagte, den kennis nemenden regter, de wijze van procederen enz. Tot staving en nadere toelichting van het omtrent deze tegenstelling van crimina publicorum iudiciorum en extraordinaria gezegde merke men op:

α. De uitdrukking *crimen publici iudicii* komt in de Pand. voor l. 2. D. de abig. (47.14), l. 3. §. 3. D. de praevar. (47.15), l. 13. §. 1. D. de iud. publ. (48.1). In denzelfden zin komt voor *crimen legitimum*, l. 3. §. 2. D. de stellion. (47.20). Meestal wordt de uitdrukking *publica iudicia* gebezigd om die iudicia aan te duiden, welke uit de leges publ. iud. of daartoe behoorende Scta hunnen oorsprong hebben: op den vorm van het iudicium heeft dezelve geene betrekking. *Crimen publicum* werd in den zin van crimen iudicii publici niet gezegd, over deze uitdrukking straks nader.

β. *Crimen extraordinarium* wordt in de Pandekten, behalve in het opschrift van tit. 11. lib. 47. D., alleen gevonden op de reeds vroeger vermelde corrupte plaats: l. 3. D. ad Sctum Turpill. (48.16). De tegenstelling van deze crimina tegen de crimina publ. iud. wordt echter op verschillende wijze uitgedrukt, zonder dat de gebezigde

uitdrukkingen op zich zelve eenigermate als technische aangemerkt kunnen worden, omdat men ze evenzeer van enkele *straf* of *cognitio* extra ordinem gebezigd vindt: zoo bijv. *coercitio extraordinaria* l. 1. §. 3. D. de poenis (48.19), l. 2. D. stellionatus (47.20); *animadversio extra ordinaria.* l. ult. D. de furtis 47.2); *extra ordinem coercere.* l. 1. D. expil. haered. (47.20); *crimina, quae extra ordinem obiiciuntur*, l. 6. D. de praevar. (47.15); *extra ordinem vindicari* l. 37. D. de poenis (48.19); l. 10. D. de extr. crim. (47.11); *extra ordinem plecti* l. 10. D. eod. l. 3. §. 2. D. stellion. (47.20); *extra ordinem puniri* l. 1. Pr. D. de extr. crim. (47.11), enz. Wat de tegenstelling betreft in l. 3. D. de priv. del. (47.1), tusschen *ad jus ordinarium remitti* en *extra ordinem poenam exercere*, en in l. 3. D. expil. haered. (47.19) tusschen *crimen extra ordinem agere* en *iure ordinario (haereditatem) vindicare*, (1) deze heeft niet den zin, alsof de civile actie en de criminele accusatie als gewoon en buitengewoon regt tegen elkander over werden gesteld, maar de poenale actie of de petitio haereditatis zijn in het privaatregt zelve jus ordinarium, de accusatio expilatae haereditatis en verdere crimina extraordinaria zijn in het jus criminale zelve extraordinair.

γ. De plaatsen der Pandekten, waarin de bedoelde tegenstelling zeer stellig wordt uitgedrukt, zijn de volgende.

l. 1 D. de publ. iud. (48.1) Non omnia iudicia, in quibus crimen vertitur, et publica sunt, sed ea tantum, quae *ex legibus iudiciorum publicorum* veniunt, ut lex. . . . . etc.

l. 2. D. de concussione (47.13). Concussionis iudicium non est publicum; sed si ideo pecuniam quis accepit, quod crimen minatus sit, potest *iudicium publicum esse*

(1) Verg. nog l. 2. D. de fure balu. (47.17)

ex Senatusconsultis, quibus poena legis Corneliae teneri iubentur, qui etc.

l. 3. §. 3. D. de praevar. (47.15) Si ideo quis accusetur, quod dicatur crimen iudicii publici destituisse, iudicium publicum non est, quia *neque lege aliquâ* de hac re cautum est, *neque per senatusconsultum*, quo . . . . etc., publica accusatio inducta est (1).

l. 1. Pr. D. de off. eius, cui mand. (1.21). . . . . publici iudicii exercitio lege vel senatusconsulto delata (delegata) etc.

De tegenstelling wordt verder bijna telkenmale aangeduid, wanneer van crimina extraordinaria gesproken wordt, bijv:

l. 3. §. 2. D. stellion. (47.20) Poena autem stellionatus nulla legitima est, quum nec legitimum crimen sit; solent autem ex hoc extra ordinem plecti etc.

Opmerkelijk is het, dat sommige dier plaatsen dikwijls worden geciteerd als voorbeelden, dat iudicium publicum in de Pand. voorkomt in den zin van een iudicium, waarin ieder het regt van aanklagte heeft; zoo bijv. door DE BOSCH KEMPER (2) l. ult. D. de furtis (47.2), l. 3. D. de extr. crim. (47.11), l. 2. D. de abig (47.14), l. 3. §. 2. D. de praevar. (47.15), omdat de verzekering, dat de op die plaatsen bedoelde iudicia geene publica iudicia zijn, anders zeer overbodig ware, daar hieromtrent hoegenaamd geen twijfel kon bestaan. De verklaring is eenvoudig deze: de juristen beschouwen de crimina extraordinaria, welke bovendien verreweg de minderheid uitmaken, wegens derzelver *oorsprong* als van zoo exceptionele natuur, dat zij daaraan bij de vermelding

(1) Gelijk in de eerste plaats alleen op de Leges, in de tweede op de Scta, zoo wordt in deze op beiden gewezen, als oorsprong van die criminele *iudicia*, welke *publica* genaamd worden.

(2) H. de Bosch Kemper. Diss. Jur. Inaug. de indole juris criminalis apud Romanos.—Lugd. Bat. 1830.

van zoodanige crimina telkens herinneren, en aanmerken, dit of dat iudicium is geen publicum iudicium, hoewel tot criminele bestraffing leidende (1).

δ. Hoe ontwijfelbaar ook de tegenstelling zij, en hoe juist men dezelve geformuleerd vinde, het is echter moeijelijk eene volledige afzonderlijke lijst der crimina extraordinaria op te stellen.

Bij sommige misdrijven, welke, wat derzelver natuur betreft, onder eene of andere lex publ. iud. zouden kunnen vallen, kan het *twijfelachtig* zijn, of zij op die wijze, dan wel *extra ordinem*, zonder met eene lex in verband gebragt te worden, geincrimineerd zijn; wanneer namelijk de gebezigde uitdrukkingen zulks niet aanwijzen. In andere gevallen kan zich de twijfel voordoen, of een misdrijf, oorspronkelijk door eene lex geincrimineerd, nog als daartoe behoorende wordt aangemerkt, of veeleer onafhankelijk daarvan, uit een geheel ander oogpunt, in verband metandere extraordinaire misdrijven, en aldus op nieuw als het ware, *extra ordinem* geincrimineerd is. (2) Naarmate het begrip (steeds door de juristen vastgehouden) van de tegenstelling der beide soorten van crimina verloren ging, daar het bij de eenvormigheid,

(1) Voor dezelfde beteekenis van iudicium publicum in de Pandekten wordt nog aangevoerd l. 43. §. 10. D. de ritu nupt. (23.2). De woorden *quo iudicio etc.* aldaar drukken eene eigenschap der iudicia publica uit, bevatten daarvan geenszins eene definitie. Bovendien zoowel uit het in deze §. 10 behandelde (*damnata publico judicio etc.*), als uit de volgende §. 11. 12, is de zin van iudicium publicum hier niet twijfelachtig.

(2) Zoo bijv. loste zich de vervolging van sommige soorten van injurien krachtens de lex Cornelia de iniuriis geheel op in de algemeene vervolging der injurien extra ordinem, de zamenhang met de lex Cornelia verdween. — De vervolging der dardanarii schijnt zonder zamenhang met de lex Julia de annona te zijn, zie l. 37. D. de poenis (48.19). l. 6. Pr. D. de extr. crim. (47.11).— Het *latrocinium* werd niet meer met de lex Cornelia de Sicariis in verband beschouwd. enz.

welke het geheele jus criminale erlangd had, onbelangrijk scheen, naar die mate moest het ook meer voorkomen, dat misdrijven onder eene lex behoorende niet meer als zoodanig beschouwd werden, en moest in het algemeen de geheele grenslijn tusschen beide soorten van crimina meer onzeker worden.

ε. Bij dergelijke opsomming der crimina extraordinaria wachte men zich vooral om dezelve in alle die gevallen te ontdekken, in welke slechts van vervolging, proces en straf extra ordinem sprake is.

Wanneer een crimen publici iudicii tot den Praefectus urbi wordt overgebragt, is terstond de kennisnemende regter, (1) het vonnis door hem uitgesproken, de accusatio voor zijn gerigt . . . *extra ordinem legis;* daarmede staat in onmiddelijk verband, dat ook de procedure extra ordinem legis is, (2) ofschoon de processualische eigenaardigheden der quaestiones aanvankelijk, wanneer de zaak voor den Praefectus urbi gebragt werd, nog zoo veel mogelijk in acht mogen genomen zijn. Alleen de straf der wet was hiermede nog onveranderd, (3) en de

(1) Cf. l. 15. §. 1. D. ad Sctum Turpill. (48.16) . . . qui hodie de iudiciis publicis extra ordinem cognoscunt.

(2) Cf. l. 8. D. de publ. iud. (48.1) Ordo exercendorum publicorum iudiciorum (capitalium ?) in usu esse desiit, durante tamen poena legis, cum extra ordinem crimina *probantur.*

(3) Zie de woorden: *durante tamen poena legis*, in de aangehaalde plaats. Hiertegen is niet l. 13. D. de poenis (48.19): «Hodie licet ei, qui extra ordinem de crimine cognoscit, quam vult sententiam ferre, vel graviorem vel leviorem, ita tamen, ut in utroque modo rationem non excedat." Immers men kan deze plaats niet aldus verstaan, als of de Praefecti urbi etc. in het opleggen van straffen eene geheel arbitraire bevoegdheid hadden. Dit is gewis onwaar, en wordt door talrijke plaatsen wederlegd. De aangehaalde woorden van Ulpianus duiden, dunkt mij, slechts de tegenstelling aan tusschen de quaestiones perpetuae, waarin steeds de vaste straf der wet moest uitgesproken worden, en de nieuwe jurisdictie van den Praef. urbi, waarin dezen eene zoo ruime

Praefectus urbi bleef dezelve over het misdrijf, waarvan hij extra ordinem kennis nam, uitspreken, zoolang niet verzwaring of verligting dier straf, ten gevolge der Keizerlijke Mandata en Rescripta, geoorloofd was, of zelfs eene andere meestal zwaardere straf, dan de wettelijke, voor de misdrijven onder de lex behoorende gebruikelijk geworden was. (1) Deze nieuwe straf werd dan veelal in plaats van de oorspronkelijke *legis poena* genoemd; een merkwaardig voorbeeld daarvan vindt men l. 3.§. 5. D. ad l. Corn. de Sic. (48.8), alwaar eerst als poena der lex Cornelia de Sicariis wordt genoemd de *insulae* (in insulam) *deportatio*, hoewel deze niet anders dan de *wijze* mag genoemd worden, waarop de *aquae et ignis interdictio* door de lex Cornelia bedreigd onder de keizers meestal, en zoo ook hier, werd uitgeoefend. Iets later wordt de poena capitis door Marcianus *poena legis* genoemd, omdat zij ten zijnen tijde de gebruikelijke was, terwijl slechts de *altiores* bij uitzondering gedeporteerd werden.

ζ. In den titel der Pandekten *de extraordinariis criminibus* is, geloof ik, voor deze uitdrukking geene andere beteekenis dan die van crimina extra ordinem legum publicorum iudiciorum aan te nemen. Ofschoon ook de begrippen der Compilatoren omtrent den oorsprong dezer onderscheiding niet juist mogen geweest zijn, zij vonden dezelve in de schriften der juristen uitgedrukt, en wel in dier voege, dat de geheele behandeling van het Jus Criminale door de juristen daaraan gebonden was; zij poogden dezelve dus weder te geven door een' afzonderlijken titel te vervaardigen, waarin zij eenige, hetzij hun bijzonder in het oog vallende, hetzij elders niet behandelde crimina extraordinaria

bevoegdheid was toegestaan om ex arbitrio zwaarder of ligter te straffen. Daaruit volgt niet, dat de straffen uit den aard der genoemde jurisdictie, zonder tusschenkomst der Constitutiones, arbitrair waren.

(1) Cf. l. 7. §. 3. D. de l. Jul. repet. (48.11). Hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur etc.

verzamelden. — De keuze, gelijk niet te verwonderen is, is niet zoo gelukkig geweest, dat de vermelde titel der Pandekten ons eenig overzigt over de verschillende crimina extraordinaria geve. Ook behoort l. 6. §. 1. daarin niet.

Deze onvolledigheid geeft echter geen' grond om te vermoeden, dat de Compilatoren der Pandekten aan de door hen gebezigde uitdrukking *crimina extraordinaria* een' anderen zin gehecht hebben, dan dien der oude tegenstelling met de iudicia publica, — bij voorbeeld de beteekenis van de zoogenaamde crimina privata, gelijk men wegens de plaatsing van dezen titel in het 47ste boek der Pandekten zou kunnen meenen. De voorbeelden, in de verschillende fragmenten van dezen titel vermeld, wederleggen ten volle die meening (1).

In de laatste plaats blijft ons over te onderzoeken, in hoeverre eene onderscheiding der crimina gemaakt werd, naarmate ieder uit het volk of slechts de beleedigde partijen het regt van aanklagte hadden.

Tijdens de republiek, in de periode der quaestiones perpetuae, kwam die tegenstelling niet te pas, omdat alle crimina ten aanzien van het algemeene regt van aanklagte, behoudens de daarvan uitgeslotene personen (2), gelijk stonden. Dit veranderde in de volgende periode, niet alleen lieten zeer vele crimina extraordinaria uit den aard der zaak slechts private accusatie toe, doch men mag aannemen, dat ook in enkele gevallen van crimina publicorum iudiciorum hetzelfde plaats vond (3). Eene op het regt van aanklagte gegronde verdeeling der crimina treffen wij echter bij de juristen niet aan:

(1) Cf. l. 1. §. 1. l. 2. l. 4. l. 6. pr. l. 7. l. 9—11. D. h. t.

(2) Cf. Geib. pag. 255.256. — Behoudens ook de bevoorregte accusatio jure patris, jure mariti in de lex Julia de adulteriis.

(3) Een voorbeeld is de accusatio de partu supposito, l. 30. §. 1. D. de l. Corn. de falsis (48. 10).

het verschil der crimina in dit opzigt, hetwelk geheel op zich zelve staat, en niet met andere verschilpunten zamenvalt, stelden zij geenszins op den voorgrond, gelijk het historisch gewigtige onderscheid der crimina publicorum iudiciorum en extraordinaria; het is zelfs opmerkelijk, dat wij van het geheele regt van aanklagte zoo weinig in de Pandekten melding vinden gemaakt (1). Het leerstuk van inquisitoire en accusatoire strafvordering heeft de aandacht der juristen niet bezig gehouden.

In den laten keizertijd is welligt het regt van aanklagte nog in meerdere gevallen (2) tot de beleedigde partijen beperkt geworden. — Ik kan echter niet zien, dat ook toen eene verdeeling der crimina (misdaden) op het regt van aanklagte gegrond, gebruikelijk zou zijn geweest; wel is waar vindt men in meerdere Constitutiones de uitdrukking *crimen publicum* en in eene enkele *crimen privatum* (3), en wel zoo, dat blijkbaar

1) Behalve de beschouwingen, de lex Julia betreffende, zie men de plaats in de vorige noot aangehaald, en l. 43. §. 10. D. de ritu nupt. (23. 2).—In l. ult. D. de priv. del. (47. 1), l. ult. D. de furtis (47. 2), l. 3. D. expil. haered. (47. 19) wordt de private accusatie vooronderstelt, doch niet uitgedrukt. — Verg. nog l. 1. §. 6. D. de susp. tut. (26. 10).

(2) Een voorbeeld geeft eene Constitutie van CONSTANTINUS, l. 30. (29.) C. ad l. Jul. de adult. (9. 9), l. 2. C. Theod. eod. (9. 7).

(3) Men zie de Constitutie van ZENO, l. 3. Pr. C. ubi senat. (3. 24). «Quoties (quibusdam viris) *crimen publicum privatumve*, cui tamen non per procuratorem respondere liceat, ingeratur, etc.» — Men zie verder *crimen publicum* in de Constitutie van GORDIANUS, l. 3. C. de crim. stellion. (9. 34) «*Stellionatus accusatio inter crimina publica non habetur.*» Vat men *crimen publicum* hier in den bedoelden zin op, zoo heeft de constitutie zeker eene meer practische strekking, dan zoo men hetzelve als eene onnaauwkeurige uitdrukking voor *crimen publici iudicii* wilde houden. Daarentegen zou ik de woorden van een fragment eener constitutie, medegedeeld in l. 13. C. ad l. Fab. de plag. (9. 20), «*Plagii criminis accusatio publici sit iudicii*», voor eene blooto tentoonstelling van geleerdheid houden. De woorden *accusatio publici iudicii* laten niet toe, aan een

op het algemeene of beperkte regt van aanklagte gedoeld wordt, maar het is evenzeer duidelijk, dat crimen publicum en privatum aldaar slechts publieke en private beschuldiging (1), niet misdrijven van publieke en private aanklagte aanduiden. Die omstandigheid is niet onverschillig; het lag voor de hand om bijv. de maiesteitsbeschuldiging eene publieke, de stellionaatsbeschuldiging eene private te noemen; men moest een stap verder gaan om dit verschil als een middel tot onderscheiding der misdrijven zelve te bezigen. Eerst hierdoor hadden de voormelde uitdrukkingen eene systematische strekking verkregen (2).

Behalve in voornoemden zin komt *crimen publicum* in

algemeen regt van aanklagte te denken. — Men zie verder de volgende Constitutiones: CONSTANTINUS, l. 30 (29). C. ad l. Jul. de adult. (9. 9), l. 2. C. THEOD. eod. (9. 7). — CONSTANTINUS, l. un. C. de mul. quae se propr. serv. (9. 11), l. un. C. THEOD. eod. (9. 9). — ARCADIUS et HONORIUS, l. 10. C. de episc. (1. 3.), l. 31. C. THEOD. eod. — (16. 2). — ARCADIUS, HONORIUS et THEODOSIUS, l. 4. §. 1. C. de haeret. (1. 5). l. 40. C. THEOD. eod. (16. 5). — THEODOSIUS et VALENTINIANUS, l. 6. C. ad l. Jul. repet. (9. 27). — THEODOSIUS et VALENTINIANUS, Novella VALENTINIANI II (de Manichaeis).

(1) Natuurlijk niet de *daad* van aanklagte in een individueel geval, maar de beschuldiging van eenig misdrijf in het algemeen, als een abstract begrip genomen. — Dit geschiedt evenzoo ten aanzien van de beschuldiging als van het proces omtrent eenig misdrijf, men zegt *crimen maiestatis*, de maiesteitsbeschuldiging, even als *iudicium maiestatis*, het maiesteitsproces.

(2) De reden, waarom ook in deze laatste periode geene verdeeling der crimina op het regt van aanklagte geground gemaakt werd, is ook nog hierin gelegen, dat de accusatoire natuur der strafvordering sedert den ondergang der quaestiones perpetuae meer en meer voor een inquisitoir element moest wijken (cf. GEIB. p. 521—536). Het belang der voornoemde onderscheiding werd daardoor weggenomen, — hoewel natuurlijk ook de bevoegdheid der ambtenaren om ambtshalve te vervolgen en tot straf te veroordeelen evenzeer met het beperkte als met het algemeene regt van aanklagte bestaanbaar was, en dus ook de onderscheiding van crimen publicum en privatum in den zoo even door mij voorgestelden zin, niettegenstaande de inquisitoire vervolging, gemaakt kon worden.

de Constitutiones der vierde periode nog in eene andere beteekenis voor, die namelijk van misdaad of aanklagte *van crimineelregtelijke natuur* (1). Het kan niet bevreemden, dat zulks door het woord *publicum* aangeduid wordt, daar de Romeinen het burgerlijke en het strafregt steeds als privaat en publiek regt tegen elkander over stelden. — Wat eindelijk de oorzaak betreft, waarom *crimen publicum* eerst thans en niet vroeger (2)

(1) Men zie de volgende Constitutiones: Imp. ALEXANDER, l. 3. C. de his, qui accus. (9. 1).—GORDIANUS, l. 5. C. si reus vel accusat. (9. 6). — DIOCLETIANUS et MAXIMIANUS, l. 18. C. de transact. (2. 4). — Iidem, l. 4. C. de noxal. act. (3. 41).—Iidem, l. 9. C. de accusat. (9. 2). —VALENTINIANUS, THEODOSIUS et ARCADIUS, l. 14. C. de accusat. (9. 2.), l. 15. C. eod. — THEODOSIUS et VALENTINIANUS, l. 10. C. de assessor. (1. 51). — LEO et ANTHEMIUS, l. 8. C. de paganis (1. 11).

(2) Bij de juristen komt zulks niet voor. — Evenwel wordt crimen publicum eenigemalen in de Pandekten gevonden, waaromtrent hier nog een enkel woord. — In l. 2. §. 24. D. vi bon. rapt. (47. 8), schijnen mij de woorden *et crimen etiam publicum admittat* een onzamenhangend toevoegsel; op welke wijze zij geïnterpoleerd zijn, wil ik thans niet onderzoeken, die woorden kunnen niet van ULPIANUS zijn. — Men zie verder l. 17. §. 18. D. de aedil. ed. (21. 1.). Op verschillende wijze heeft men deze plaats pogen te verklaren of te emenderen, cf. SCHULTING (Smallenburg) h. l. en BIRNBAUM. l. l. B. VIII. p. 652 seqq. Ik geloof echter, dat de woorden *non publicis criminibus*, welke hier als het ware in parenthese staan, ten gelieve eener zeer overtollige duidelijkheid, geïnterpoleerd zijn. — Men zie eindelijk l. 1. §. 1. D. de calumn. (3. 6). Hoewel *crimina publica* hier niet gelijk in de beide vorige plaatsen eene zinstorende uitwerking doet, zou ik denken, dat ULPIANUS alleen: *sed et ad crimina pertinere*, gezegd had, en *publica* wederom duidelijkheidshalve, volgens de latere wijze van spreken, geïnterpoleerd was, niet omdat deze uitdrukking crimen publicum in den zin van crimineelregtelijke aanklagte bij de juristen niet mogelijk zou zijn, maar omdat zij overigens niet voorkomt, en het enkele *crimen* de zaak voor hen genoegzaam uitdrukte, ook zonder door het bijgevoegde *publicum* op de publiekregtelijke natuur der crimina te wijzen.

In PAUL. Sent. V. 23. 8. komt de uitdrukking *publicum facinus* (in den zin van crimen publicum = crimen) in dezer voege voor: « Qui latronem caedem sibi inferentem, vel alium quemlibet stuprum sibi inferentem

in dien zin gebezigd werd, daaromtrent geldt hetzelfde, wat boven aangaande het ontstaan van den kunstterm *delicta privata* gezegd is.

Dat crimen publicum ooit door de juristen en zelfs in de Constitutiones (ten zij in deze laatste (1) ten gevolge van eene hoogst onnaauwkeurige uitdrukking van een begrip, hetwelk niet meer in den tijd der latere Keizers te huis behoorde, maar hetwelk deze bij de juristen ontwikkeld vonden) gebezigd zij, om de crimina publicorum iudiciorum aan te duiden, hiervan is mij geen enkel bewijs voorgekomen. — Bevreemdend is het, dat crimen publicum in dien zin door REIN (2) verklaard wordt de gewone uitdrukking te zijn, crimen publici iudicii daarentegen de minder gewone, en zelfs minder naauwkeurige.

occiderit, puniri non placuit: alius enim vitam, alius pudorem *publico facinore* defendit. Men heeft die woorden *publico facinore* pogen te emenderen, verg. SCHULTING Jurispr. Antej. h. l. (p. 503), doch dit is slechts raden. Zonder twijfel echter heeft die uitdrukking haren oorsprong aan de West-Gothische compilatie te danken, hetzij dezelve voor iets anders in de plaats gesteld, of enkel tusschengeschoven zij, of wel de geheele explicatie *alius enim* etc. een later toevoegsel zij.

(1) Over l. 3. C. de crim. stellion. (9. 34) is boven, pag. 404, noot 3, gesproken. — In l. 2. §. 3. C. de vet. jure enucl. (1. 17) (Constitutio *Tanta*) zegt JUSTINIANUS: «*et post hoc duo terribiles libri positi sunt, de* (*pro*) *delictis privatis*, et extraordinariis nec non publicis criminibus, *qui omnem continent severitatem poenarumque atrocitatem.*» Blijkbaar staat *publicis* hier onnaauwkeurig voor *publicorum iudiciorum*. Verg. nog §. 3. der Constitutio *Δέδωκεν*: ... *ἀναβαῖνον δὲ καὶ εἰς τὰ δημόσια τῶν ἐγκλημάτων* enz. (ascendens ad crimina publica). Hoewel de tegenoverstelling tegen de crimina extraordinaria hier minder in het oog springt, dan in de Const. *Tanta*, kunnen echter de aangehaalde woorden, het 48. boek der Pandekten betreffende, geen' anderen zin hebben.

(2) p. 101.

D. *Uitbreiding van het publiek-strafregt over het gebied des privaat strafregts.*

Bij de beschouwing van dit verschijnsel in de periode der quaestiones perpetuae werd op het verschil gewezen, hetwelk die periode daaromtrent met de tegenwoordige aanbiedt. Privaatdelicten, om die uitdrukking hier kortheidshalve te bezigen, konden vroeger slechts door eene lex publici iudicii aan criminele vervolging onderworpen worden, thans geschiedde zulks van lieverlede ten gevolge der Keizerlijke Mandata, en naarmate de maatschappelijke behoefte zulks scheen te vorderen. — Vroeger werden slechts weinige, meestal geïsoleerde, privaatdelicten aan criminele vervolging onderworpen, thans werd aan de meeste actiones poenales en populares het crimen extraordinarium ter zijde gesteld. — Vroeger bestond er geen zamenhang tusschen de private en de criminele vervolging der privaatdelicten, thans bestond er zamenhang, overeenstemming, in zoo verre de private en criminele vervolging hand aan hand gingen, ja de laatste zich naar aanleiding der eerste vormde, in zoo verre ook aan eene actio popularis een algemeen regt, aan eene gewone actio poenalis een beperkt regt van aanklagte beantwoordde, zoodat in het laatste geval de natuur der geïncrimineerde daad als privaatdelict op den voorgrond bleef staan, en aan de beleedigde partij het regt werd toegekend om te harer keuze de criminele aanklagte of de poenale actie in te stellen. — Vooreerst is het gezegde omtrent de algemeenheid van de criminele vervolging der privaatdelicten nader te bewijzen; gaan wij daartoe de verschillende classen dier delicten achtereenvolgens na.

1°. Omtrent de injurien, waarover nader in het bijzonder, zie men l. ult. D. de ini. (47. 10).

2°. Furtum.—ULPIANUS, l. ult. D. de furtis (47. 2), zegt: «*Meminisse oportebit nunc furti* plerumque *criminaliter agi etc.*» Beteekent dit plerumque *gewoonlijk* of *bij de meeste soorten van furtum?*

De bijzondere soorten van furtum, omtrent welker extraordinaire bestraffing de Keizerlijke Constitutiones afzonderlijke voorschriften schijnen gegeven te hebben, en die aldus van het algemeene begrip van furtum onderscheiden werden, zijn de volgende:

α. *Abigei, abactores.*— Het abigeaat is een zware soort van diefstal, l. 2. l. 3. D. de abigeis (47. 14), Coll. l. M. et R. XI. 3. 5. 7., PAUL. Sent. V. 18. §. 1. 4 (1).

De vaststelling van bijzondere straffen, niet de eerste invoering van criminele vervolging, wordt vermeld. l. 1. Pr. D. h. t., l. 3. §. 3. eod. (straf der receptores abigeorum), Coll. l. M. et R. XI. 7. 8.

β. *Fures balnearii.* — Als zware extra ordinem te straffen diefstal wordt het furtum balnearium vermeld l. 1. D. de fur. baln. (47. 17), PAUL. Sent. V. 3. 5. Cf. l. 3. §. 5. D. de off. Praef. vig. (1. 15).

γ. *Saccularii*, listige dieven en bedriegers, qui vetitas in sacculo artes exercentes partem subducunt, partem subtrahunt, worden gezegd zwaarder dan gewone dieven strafbaar te zijn, l. 7. D. de extr. crim. (47. 11) Cf. l. 1. §. 2. D. de effract. (47. 18).

δ. *Directarii*, qui in aliena coenacula se dirigunt furandi animo (2), worden op gelijke wijze vermeld l. 7. D. de extr. crim., l. 1. §. 2. D. de effract. — Verg. de geïnterpoleerde woorden bij PAULUS V. 4. 8. (*ab his qui vulgo etc.*)

(1) Verg. nog l. 16. §. 7. D. de poenis (48. 19). *Quantitas discernit furem ab abigeo etc.*

(2) Waarschijnlijk dieven, die over de daken in de huizen slopen, en zich om eene goede gelegenheid te wachten in de coenacula of bovenste verdieping verborgen hielden.

ε. *Effractores*. Diefstal met braak (of braak diefstal ten doel hebbende) wordt als zware diefstal gekenmerkt, l. 1. D. de fur. baln. (47. 17), l. 1. §. 2. D. de effract. (47. 18), Cf. l. 3. §. 1. 2. D. de off. Praef. vig. (1.15).— Tusschen effractores diurni en nocturni wordt onderscheiden, l. 2. D. de effract. (1). Waarschijnlijk wordt in l. 1. §. 2. D. eod. alleen op de diurni, in l. 1. D. de fur. baln. alleen op de nocturni gedoeld.

ζ. *Expilatores* (2) worden als erge dieven aangemerkt en als zoodanig zwaar gestraft, l. 1. §. 1. D. de effract. (47. 18). — De tegen hen gebruikelijke straffen zijn, gelijk wij in de aangeh. plaats lezen, niet door Keizerlijke Constitutiones vastgesteld, en in zoo verre geheel arbitrair. Of de Keizers de criminele vervolging der expilatores *afzonderlijk* bevolen hebben, wordt daarmede in het midden gelaten.

Omtrent geene dezer bijzondere soorten van furtum wordt eenige aanwijzing gevonden, of dezelve afzonderlijk geïncrimineerd zijn, onafhankelijk van een algemeen crimen furti, dan wel, of slechts in deze bijzondere gevallen van het algemeene crimen furti zwaardere straffen door gewoonte of ten gevolge van de Constitutiones ontstonden. — De waarheid ligt, geloof ik, in het midden. Men moet vooreerst dit op den voorgrond stellen, dat de algemeene criminele vervolging van *furtum*, in l. ult. D. de furtis vermeld, niet ontstaan is door de ver-

(1) Verg. l. 16. §. 5. D. de poenis (48. 19). *Tempus discernit effractorem vel furem diurnum a nocturno* (scil: effractore vel fure).

(2) *Expilatio* is plundering, diefstal in het groot. l. 1. §. 1. D. de effract. «*Expilatores, qui sunt atrociores fures, hoc enim est expilatores* [de lezing, hoc est λωποδύται, van HALOANDER is allezins te verwerpen], etc.»; l. 16. §. 6. D. de poenis (48. 19). «*Qualitate, quum factum vel atrocius vel levius est, ut expilationes a furtis ... discerni solent.*»— Met de effractores staan de expilatores niet verder in verband, dan in het opschrift van tit. 18. lib. 47. Pand.

eeniging van de bijzondere gevallen of soorten, welke achtereenvolgens geïncrimineerd werden. Het begrip van furtum toch is een zoo eenvoudig begrip, dat het onwaarschijnlijk is, dat het denkbeeld en de behoefte om furtum in het algemeen crimineel te bestraffen eerst zou ontstaan zijn, nadat zulks ten aanzien van vele bijzondere species geschied was. *Nevens* die algemeene vervolging van furtum kunnen echter bijzondere species wegens hunne graviteit onderscheiden zijn, zoodat daarop door de Constitutiones of enkel door de praxis zwaardere straffen gesteld werden (bijv. fures balnearii, expilatores, effractores), of ook zoo dat dezelve bijna als afzonderlijke misdrijven beschouwd werden, hoezeer ook onder het algemeene begrip van furtum vallende (bijv. abigei, saccularii, directarii), zonder dat echter tusschen deze beide categorien eene strenge afscheiding te maken zij.

Is echter die algemeene criminele bestraffing van furtum aannemelijk? — Vooreerst geloof ik, dat de natuurlijkste opvatting der woorden *nunc furti* plerumque *criminaliter agi* in l. ult. D. de furtis deze is: de accusatio furti heeft *meestal* plaats, is meer gewoon dan de actio furti (1); iets wat zeer verklaarbaar is, bij de behoefte om de menigvuldige en gevaarlijke furta streng te keer te gaan, bij de natuurlijke voorkeur van den bestolene om den dief eene strenge straf te doen ondergaan boven het genot eener onbeduidende geldsom als vergoeding, en vooral bij den gewonen geringen stand en de armoede der dieven in eene beschaafde maatschappij, gelijk de Romeinsche in den Keizertijd (2). — Ten tweede

(1) PLATNER, p. 436, verklaart *plerumque* door *de plerisque furti speciebus*, doch zonder eenig bewijs. Zoude niet in dien zin eene andere uitdrukking, gelijk de door PLATNER ter verklaring gebezigde, natuurlijker en meer ad rem geweest zijn?

(2) De algemeenheid der criminele bestraffing wordt blijkbaar voorondersteld in l. 56. (58) §. 1. D. de furtis. *Qui furem deducit ad Prae-*

wordt het vermoeden voor die opvatting versterkt door l. ult. D. de priv. del., waarin het *beginsel* uitgedrukt ligt, dat, nevens het regt om eene private straf-actie in te stellen, steeds het regt gaat tot het *extra ordinem eius rei poenam exercere.* Waarom zou dit beginsel (in het algemeen althans) ook niet voor de actio furti gelden?

In de derde plaats behoorde het tot de ambtsfunctiën der Praefecti urbi en vigilibus, en evenzoo der Praesides, om in het algemeen voor de veiligheid der eigendommen te waken, en te dien einde ook zonder formele aanklagte de dieven enz. ambtshalve te tuchtigen (1). Het is met de *algemeenheid*, met het *veel omvattende* van het mandaat dier ambtenaren in dit opzigt (gelijk zulks in de aangehaalde plaatsen wordt uitgedrukt en ook overigens vaststaat) niet overeen te brengen, dat zij slechts enkele bepaald aangewezene soorten van dieven crimineel zouden hebben mogen bestraffen, en zich omtrent alle overige dieven incompetent moeten verklaren.

Dit alles te zamengenomen, meen ik te mogen stellen, dat de algemeenheid der criminele bestraffing van furtum, het onbeperkte regt der Praefecti en Praesides daartoe, *in beginsel* was aangenomen. — Hiermede kunnen echter

fectum vigilibus vel ad Praesidem, existimandus est elegisse viam, quâ rem persequeretur. — Verg. nog l. 15. D. de cond. caus. dat. (12.4).

(1) Men vergelijke de volgende plaatsen: l. 3. §. 1. D. de off. Praef. vig. (1. 15). *Cognoscit Praefectus vigilum de effractoribus, furibus . . . nisi si qua tam atrox tamque famosa persona sit, ut Praefecto urbi remittatur*, Cf. l. 3. §. 2. 3. 5. eod. — l. 3. D. de off. Praes. (1. 18) *in Mandatis Principum est, ut curet is, qui provinciae praeest, malis hominibus provinciam purgare.* — l. 13. Pr. D. eod. *Congruit bono et gravi Praesidi curare, ut pacata atque quieta provincia sit, quam regit. Quod non difficile obtinebit, si sollicite agat, ut malis hominibus provincia careat, eosque conquirat, nam et sacrilegos, latrones, plagiarios*, fures *conquirere debet, et prout quisque deliquerit, in eum animadvertere etc.*

eenige uitspraken der juristen bij den eersten opslag in strijd schijnen, zij zijn de volgende:

MARCIANUS. l. 2. D. de fur. baln. (47. 17). Sed si interdiu furtum fecerunt, *ad ius ordinarium* remittendi sunt (1).

ULPIANUS in Coll. l. M. en R. VII. 4. Fures *ad forum* remittendi sunt diurni, nocturnique extra ordinem audiendi et causâ cognitâ puniendi (2).

PAUL. in Rec. Sent. V. 18. 3. Si ea pecora, de quibus quis litigat, abegerit, *ad forum* remittendus est, atque ita convictus in duplum vel in triplum (3) furis more damnatur.

(1) Namelijk de enkele *fures*, niet de *effractores*, gelijk uit het verband, waarin deze lex met de voorgaande gebragt is, zou volgen. — Ten bewijze zie men l. 2. D. de effract. (47. 18).

(2) Cf. l. 1. D. de fur. baln. (47.17). Men merke de fures diurni, welke naar het forum, of het jus ordinarium, moeten verwezen worden, niet aan als een groote klasse van dieven naast de nocturni. De hier bedoelde furta zijn slechts de bij dag gepleegde, waarmede overigens geene verzwarende omstandigheid verbonden was, alzoo slechts eene exceptionele zeer ligte soort van furta. — Immers *vooreerst* zijn de nachtelijke diefstallen uit den aard der zaak de gewigtigste, en verreweg de talrijkste, *ten tweede*, vinden wij een paar voorbeelden van furtum diurnum, hetwelk bij verzwarende omstandigheden gestraft wordt, men zie PAULUS, l. 2. D. de effract. (47. 18). *In effractores varie animadvertitur, atrociores sunt nocturni ... diurni vero effractores post fustium castigationem in opus perpetuum, vel temporarium dandi sunt.* En PAULUS in Coll. l. M. et R. VII. 2. *Si quis furem nocturnum vel diurnum, cum se telo defenderet, occiderit, hac quidem lege* (Corneliâ de Sicariis) *non tenetur: sed melius fecerit, qui eum comprehensum, transmittendum ad Praesidem magistratibus obtulerit.*

(3) Lees *quadruplum*, hetgeen verkeerdelijk door den Compilator, even als ook in §, 1. h. t. veranderd is in *triplum*. Dezelfde fout wordt gereproduceerd in dezelfde woorden van PAULUS opgenomen in Coll. l. M. et R. XI. 4. — In eene andere plaats van PAULUS in Coll. XI. 6. wordt *quadruplum* gezegd: «Qui pecora, de quibus litigabat, abegit, ad forum remittendus est: et si victus fuerit in duplum vel quadruplum condemnandus.»

Met deze plaatsen brengen men de volgende in verband, ten einde het vraagstuk in deszelfs ware licht te stellen:

Marcianus. l. 11. §. 1. D. de poenis (48. 19). Furta domestica, *si viliora* (leviora?) *sunt*, publice vindicanda sunt; nec admittenda est huiusmodi accusatio, quum *servus* a domino, vel *libertus* a domino, *in cuius domo moratur*, vel *mercenarius* ab eo, *cui operas suas locaverat*, offeratur quaestioni, (nam domestica furta vocantur, quae servi dominis vel liberti patronis, vel mercenarii apud quos degunt, surripiunt) (1).

Paul. l. 89. (91). D. de furtis. Si libertus patrono, vel cliens, vel mercenarius, ei, qui eum conduxit, furtum fecerit, furti actio non nascitur.

Julianus. l. 56. (58) §. 1. D. de furtis. Qui furem deducit ad Praefectum vigilibus vel ad Praesidem, existimandus est elegisse viam, qua rem persequeretur; et si negotium ibi terminatum, et damnato fure recepta est pecunia sublata, (*de Praefecti enz. zorgden dus nevens de criminele bestraffing voor de restitutie van het gestolene of van deszelfs waarde*) in simplum videtur furti quaestio sublata, (*het duplum of quadruplum kan niet nog nader met de actio furti gevorderd worden*) maxime si non solum rem furtivam fur restituere iussus fuerit, sed amplius aliquid in eum iudex (*Praefectus vigilum vel Praeses*) constituerit. Sed etsi nihil am-

(1) Volgens het civielregt, gelijk uit de volgende l. 89. D. de furtis blijkt, werd de actio furti wegens zoogen. furta domestica niet verleend. Even zoo werd geene criminele straf (*publice vindicare*) door de ambtenaren uitgesproken bij ligte furta domestica. Het mag vreemd schijnen, dat bij zware furta domestica geene actio furti, doch wel tuchtiging door de ambtenaren, plaats had. Het oogpunt, waaruit dit laatste te beschouwen is, wordt eenigermate aangewezen door l. 1. §. 2. 5. 10. D. de off. Praef. u. (1. 12), l. 9. §. 3. D. de off. Proc. (1. 16), doch vooral door l. 3. C. de patr. pot. (8. 47 (46)).

plius, quam furtivam rem restituere iussus fuerit, nec amplius aliquid in eum iudex constituerit, (eo) ipso quod in periculum maioris poenae deductus est fur, intelligendum est, quaestionem furti sublatam esse.

Met behulp der bovenstaande plaatsen heeft men zich de zaak, geloof ik, aldus voor te stellen:

De Praefectus urbi, de Praefectus vigilum en de Praesides hadden de algemeene bevoegdheid tot criminele bestraffing van furtum, hetzij ten gevolge van accusatie der geïnteresseerde partij (die ook de actio furti konde instellen), hetzij op geheel inquisitoire wijze. In overeenstemming met die ruime bevoegdheid aan hun ambtsgezag eigenaardig, werd hun tevens het regt gelaten om de cognitio te weigeren, en den accusator naar den Praetor te verwijzen in zoodanige gevallen, welke hun van te weinig ernstigen aard toeschenen om criminele straf toe te passen (1), of vooral zoodanige, welke hun voorkwamen een privaat onregt op te leveren, hetwelk geen aanslag op de publieke veiligheid bevatte, en alzoo de tusschenkomst van het openbaar gezag niet vereischte. (2) Evenzeer waren zij in min ernstige gevallen bevoegd om, hoewel zij de cognitio aanvaardden, en de klagt gegrond bevindende tevens voor de restitutie van het gestolene of deszelfs waarde zorgden, evenwel geene criminele straf tegen den dief uittespreken. (3) In zoodanig geval verloor de accusator niet minder het regt om de actio furti intestellen, als wanneer de dief criminaliter veroordeeld ware geweest: zijne keuze is eenmaal geschied. (4)

De juristen geven omtrent de uitoefening van dit regt eenige weinige voorschriften, welke als enkele raadgevingen zijn aan te merken, als aanwijzing van datgene, wat zij in

(1) Bijv. de furta diurna zonder verzwarende omstandigheden.

(2) Bijv. de furta domestica (leviora), de zoogen. furta usus vel possessionis.

(3) *Nihil amplius in eum constituere* l. 89. de furtis.

(4) *Elegit viam, quâ rem persequeretur*, ibid.

het belang eener verstandige regtspleging wenschelijk achtten, en wat zonder twijfel in de praxis zelve reeds genoegzaam was aangenomen. Wij hebben geene reden om te vermoeden, dat die aanwijzing het eerst van de Constitutiones zou uitgegaan zijn, en aldus slechts als een verbindend voorschrift door de juristen zou vermeld zijn.

3°. *Rapina enz.* Met de actio vi bonorum raptorum, gelijk vroeger is opgemerkt, concurreert de lex Julia de vi privata. l. 1. §. 1. D. h. t.

Overigens is het latrocinium, dat is de ergste soort van rapina, als een crimen extraordinarium, geheel onafhankelijk van de lex Julia de vi of van de lex Cornelia de Sicariis, beschouwd geworden. (1)

Van eene criminele vervolging nevens de actio *de damno quod dolo malo in turba factum esse dicetur* wordt in de Pandekten niet gesproken. (2) De lex Julia de vi was hier niet toepasselijk.

Omtrent de actio: *in eum, qui ex incendio, ruinâ, naufragio, rate, nave expugnatâ quid rapuisse, recepisse dolo malo, damnive quid in his rebus dedisse dicetur*, vinden wij in l. 1. §. 1. h. t. «*quamquam sint de his facinoribus etiam criminum exsecutiones*» Die uitdrukking, terwijl geene vermelding geschiedt van eene lex of een publicum iudicium, wijst op een crimen extraordinarium. In een der gevallen, waarin deze laatste poenale actie volgens het Edictum deswegens

(1) Het crimen der latrones (ook praedones, grassatores) wordt in geen' afzonderlijken titel der Pand. behandeld. Het wordt echter veelvuldig vermeld, en heeft dan eene zeer bepaalde beteekenis. Latrones zijn blijkbaar *roovers*, *bandieten*, wier doel het rooven is (spoliare, praedam colligere), als middel waartoe zij ook het moorden uitoefenen.

(2) Het komt mij echter, in verband met de volgende acties, en vooral met het oog op l. 1. §. 1. D. de incendio, waarschijnlijk voor, dat ook in de gevallen, waarop deze actie betrekking heeft, criminum exsecutiones bestonden.

gegeven werd, *si qui praedam ex naufragio diripuissent*, wordt in het bijzonder over de criminele bestraffing uitgewijd, en een rescript van Divus Antoninus (Caracalla) geciteerd, l. 4. §. 1. D. de incendio (47.9), l. 7. eod. (1)

Nevens de poenale actie, (2) *si furtim arbores caesae sint*, had ook criminele vervolging extra ordinem plaats. Gaius l. 2. D. arb. furt. caes. (47.7) zegt: « *Sciendum est autem eos, qui arbores, et maxime vites caeciderint, etiam tamquam latrones puniri*". Men zie nog Paul. Sent. V. 20. 6. « *Qui noctu fructiferas arbores manu facta caeciderint, ad tempus plerumque in opus publicum damnantur, aut honestiores damnum sarcire coguntur, vel* 3) *curia submoventur, vel relegantur*".

Het behoeft geen betoog, dat alleen deze soorten van het moedwillig toebrengen van schade aan criminele straf onderworpen werden. De actio legis Aquiliae is hoofdzakelijk eene actio, quâ damni resarcitionem persequimur, accessoir en toevallig slechts is zij poenaal. Het damnum injuria datum is in het algemeen niet van dien aard om in het openbare belang gestraft te worden, ten zij in de voornoemde exceptionele en zware soorten blijft hetzelve wezenlijk eene private beleediging.

4°. Nevens de actio in quadruplum, *in eum qui, ut calumniae causa negotium faceret vel non faceret*,

(1) In deze laatste plaats merke men vooral op de woorden: *de his autem, quos diripuisse probatum sit. Praesidem ut de latronibus gravem sententiam dicere.*

(2) In duplum volgens het Edict, de oorspronkelijke actie der XII tab. strekte zich uit tot 25 asses voor iederen boom.

(3) Zou men hier in plaats van *vel* niet mogen lezen *et*? De reden dat het *damnum sarcire* alleen bij de *honestiores* genoemd wordt, is, dat de ambtenaar, die de extraordinaire straf uitspreekt, bij de honestiores vooral ook voor de damni resarcitio behoort te zorgen, bij de arme misdadigers van deze soort zal die zorg veeltijds weinig opleveren.

pecuniam accepisse dicetur (1), had later ook criminele vervolging plaats. (2)

5°. Het crimen extraordinarium der *concussio* sluit zich niet aan eenig bepaald delict, eenige bepaalde poenale actie aan. Gedeeltelijk vallen echter daarmede zamen de gevallen, waarin de actio *quod metus causa*, welke slechts *voorwaardelijk* poenaal is, te pas komt.

Tegen de afzetterijen der publicani (quod illicite exegerint . . . vi ademerint) is eene bijzondere actio in duplum gegeven, (3) nevens welke later ook extraordinaire vervolging wegens alle die afzetterijen ontstaan is. (4)

6°. De actio servi corrupti in duplum betrof eene private benadeeling, welke evenmin als het gewone damnum injuria datum grond tot publieke straf kon opleveren.

7°. Sommige poenale acties zijn tegen zoodanige schadelijke handelingen of gebeurtenissen gerigt, welke aan iemand slechts bij wijze van culpa te wijten zijn, of waarvoor hij verantwoordelijk wordt gesteld: zoo de actiones populares *de deiectis et effusis*, *de positis et suspensis*. Zoo ook de actio ex edicto aedilitio *ne quis canem* etc. (5)

Bij deze kon criminele bestraffing uit den aard der zaak niet ontstaan.

8°. Nevens de actio popularis de albo corrupto werd

(1) l. 1. Pr. §. 1. l. 5. §. 1. D. de calumniat. (3.6).

(2) Paul. Sent. I. 5. 2. *in privatis iudiciis*, namelijk voor zoover daar het begrip van calumnia te pas komt.

(3) l. 1. D. de publicanis (39.4).

(4) l. 9. §. 5. h. t. *Quod illicite (publice privatimque?) exactum est* (scil: a publicano), *cum altero tanto passis iniuriam exsolvitur; per vim vero extortum cum poena tripli restituitur* (scil: actione vi bonorum raptorum), *amplius extra ordinem plectuntur: alterum enim utilitas privatorum, alterum vigor publicae disciplinae postulat.*

(5) l. 40—42. D. de aedil. ed. (21.1).

later het crimen falsi (1) tegen dit misdrijf gebezigd. Extraordinaire vervolging viel dus weg.

9°. In alle gevallen, waarin de actio popularis sepulcri violati kon ingesteld worden, had later ook criminele vervolging plaats. (2)

10°. Hetzelfde (3) geldt omtrent de eerst laat ontstane actio popularis (4) de termino moto.

11°. Wat eindelijk de actiones populares ex interdictis (5) betreft, het ligt in den aard der zaak, dat in deze gevallen geene bestraffing extra ordinem plaats had.

In l. ult. D. de priv. del. wordt blijkbaar *het beginsel* voorondersteld, dat wegens alle maleficia of delicta (privata) criminele bestraffing extra ordinem mogelijk is, nevens de poenale actie.

In meerdere gevallen echter, welke eene actio poenalis doen geboren worden, is de publieke straf eene met den

(1) l. 32. Pr. D. de l. Corn. de falsis (48.10), cf. l. 25. eod. en Paul. Sent. V. 25. 5. In strijd daarmede is echter Paul. Sent. I. 13. A. 3. *Is qui album raserit, corruperit etc. extra ordinem punitur.* De woorden *extra ordinem* toch zijn hier moeijelijk alleen van de poena te verstaan; en eene verandering door den compilator is niet te vooronderstellen, omdat deze juist, gelijk uit de bijgevoegde interpretatio blijkt, den zin van het *extra ordinem* niet begreep. Hoe dezen strijd op te lossen?

(2) Men zie Paul. Sent. I. 21. §. 4. 5. l. 3. §. 7. l. 11. D. h. t. (47.12)

(3) Men zie l. 1. l. 2. l. 3. §. 1. D. h. t. (47.21), Paul. Sent. I. 16. en V. 22. 2.

(4) Zie l. 3. D. h. t. De uitdrukking *in publicum dari* zou kunnen doen betwijfelen of hier wel van eene ware actio popularis sprake was Dit komt echter meer voor, zoo echter dat een gedeelte bijv. de helft der geldsom, welke met de actie gevorderd werd, als praemium aan den eischer gegeven werd. cf. l. 24. §. 2. D. (29.5).

(5) Verg. l. un. §. 9. D. ne quid in flum. publ. 43.13 (12), l. 2. §. 34. D. ne quid in loc. publ. (43.8), l. 3. §. 9. D. de hom. lib exhib. (43.29), l. 1. D. de loc. et itin. publ. (43.7), en over deze laatste plaats de Bosch Kemper. Diss. de indole juris crim. p. 64.

aard der zaak strijdige, omdat althans volgens Romeinsche beschouwing het openbare belang en de openbare veiligheid niet gekwetst, niet in gevaar zijn gebragt, doch slechts private regten geschonden zijn, of ook omdat de strengere criminele straffen onvoegzaam schenen, vooral in zoo verre de reus niet *dolose* misdreven heeft.

Niettegenstaande deze uitzonderingen mag men de criminele strafbaarheid der maleficia, welke eene actio poenalis doen geboren worden, aanmerken als een beginsel, hetwelk in deze periode gold.

Het bij den aanvang dezer beschouwing (sub D) gezegde omtrent het beperkte en het algemeene regt van aanklagte in overeenstemming met het verschil der gewone poenale en der populaire acties, hetgeen a priori geloof ik allezins aannemelijk is, stel ik mij voor in een volgend hoofdstuk over den concursus der vorderingsregten (aan het hoofd dezer verhandeling aangeduid) nader te staven.

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITERATUUR.)

Academische voorlezingen over het Nederlandsch burgerlijk regt, door Mr. H. Nienhuis, Hoogleeraar aan de Hooge School te Groningen. — Eerste deel, eerste stuk. — Gron., M. van Boekeren. 1849. — 297 blz. in 8°.

Men mag, wil men niet onredelijk en onregtvaardig worden, van een élémentair werk, niet meer vorderen dan het bestemd is te geven. Deze voorlezingen worden uitgegeven voor studenten en eerstbeginnenden, en niet

voor de priesters der wetenschap. Die daarin nieuwe en hooge wetenschappelijke inzigten zoekt, zal zich zeker teleurgesteld vinden; maar hij zal ook iets vergen, wat hem niet beloofd is, noch beloofd kon worden; en wat bovendien in zulk een werk veel meer eene fout dan eene verdienste zijn zou.

Het werk is, blijkens den titel, de voorrede en den inhoud, alleen bestemd tot leiddraad voor studerenden bij de beoefening van het hedendaagsch burgerlijk regt. En het is, geloof ik, voor hem, die over zulk een werk een oordeel zal uitbrengen, voornamelijk de vraag, of daarin gevonden wordt alles wat er in behoort? of hetgeen er in geleerd wordt (behoudens een altijd mogelijk verschil van gevoelen over min of meer twijfelachtige vraagpunten) waar en juist is? of het aan beknoptheid volledigheid, aan duidelijkheid van voorstelling eenvoudigheid en juistheid van taal en uitdrukking paart? — En al wie nu het werk van den verdienstelijken Hoogleeraar met eenige aandacht leest, zal, geloof ik, gemakkelijk tot het besluit komen, dat het aan al deze eischen volkomen beantwoordt.

Ofschoon het werk den naam draagt van voorlezingen over het *burgerlijk regt*, spreekt het echter van zelve, dat het, zoo al niet uitsluitend, dan toch hoofdzakelijk, gewijd is aan de verklaring van het Burgerlijk Wetboek. De volgorde echter van dat wetboek zal daarin niet overal gevolgd worden. Reeds uit de voorrede vernemen wij, dat de schrijver daarvan, hier en daar, niet meer dan hem zulks noodig en nuttig scheen, is afgeweken, zonder dat hij het noodig rekende, de redenen hiervan mede te deelen. Die redenen zijn dan ook wel genoeg bekend; en het hangt, dunkt mij, geheel af van de wijze, waarop dit stelsel van afwijking wordt in toepassing gebragt, of het al of niet aanbevelenswaardig is. Ik voor mij zie er niet het minste nadeel, ik zie er

integendeel voordeel in, als men hier en daar, *waar dit nuttig of noodig is*, de volgorde van de wet voor een oogenblik verlaat; maar ik ben geen voorstander van eene leer, die eene geheel nieuwe en andere, altijd toch meer of min willekeurige, rangschikking der onderwerpen in de plaats stelt van die gevolgd bij het wetboek, dat men wil verklaren en onderwijzen.

Het is nog niet wel mogelijk te weten, hoe ver de schrijver daarin zal vermeenen te moeten gaan. Het voornemen schijnt echter niet te zijn de volgorde van het wetboek, in zijne verdeelingen en onderverdeelingen, geheel op den achtergrond te plaatsen. Voor het eerste boek schijnt integendeel de voorname verandering slechts hierin gelegen te zullen zijn, dat, op het voorbeeld van het ontwerp van 1820 en van de *Leiddraad* van den Hoogleeraar VAN ASSEN, de acten en registers van den burgerlijken stand zullen worden behandeld na de regten der personen, naar hun verschillenden staat.

Behalve op den tekst van het werk, geloof ik ook inzonderheid de algemeene aandacht te mogen vestigen op de aanteekeningen. Die aanteekeningen bevatten, zoo als de schrijver zelf ons dit mededeelt: «deels aanhalingen van en verwijzingen naar de wetboeken, de wetten en andere regts-verordeningen, welke dienen moeten om het gezegde in den tekst te staven, of daarbij die bepalingen te kunnen vergelijken; deels wordt daarin de tekst, waar zulks noodig scheen, nader toegelicht, somtijds een duister of twijfelachtig punt opgehelderd, en worden hier en daar belangrijke regtsvragen, enkele keeren bloot vermeld, met verwijzing naar de plaatsen waar men ze behandeld vindt, een anderen keer meer uitvoerig uiteengezet en opzettelijk behandeld.»

Mogt ik mij hier eene aanmerking veroorloven op den vorm, dan zou het deze zijn, dat ik liever deze aanteekeningen had geplaatst gezien als noten, onder den tekst,

op iedere bladzijde, dan, gelijk geschied is, verwezen achter iedere §. Ik vrees, dat het gebruik er van er niet zeer door zal bevorderd worden, als men telkens de lezing in den tekst moet afbreken, om de aanteekeningen te gaan zoeken in een achter-hoek, eenige bladzijden verder in hetzelfde boek. En dit zou inderdaad jammer zijn; want die aanteekeningen zijn daarvoor te belangrijk.

Men vindt in dit eerste stuk eene inleiding, een algemeen hoofdstuk en het eerste hoofdstuk van het eerste boek.

De inleiding handelt over vele zeer verschillende zaken. Het eerste en grootste gedeelte daarvan, dat gewijd is aan een geschiedkundig overzigt van onzen voormaligen regtstoestand, voor en na het Wetboek Lodewijk Napoleon en de Fransche wetgeving, alsmede aan een algemeen verslag van de beraadslagingen over de nieuwe wetgeving in onze wetgevende vergaderingen, geloof ik met stilzwijgen te kunnen voorbijgaan. Het spreekt wel van zelve, dat de schrijver hier niet kan bedoeld hebben eene *historia juris* voor zijne lezers te schrijven; maar dat hij niets anders heeft kunnen of willen geven dan eene beknopte, doch tevens zoo veel mogelijk naauwkeurige geschiedkundige inleiding, als voorbereiding voor de studie van het burgerlijk wetboek. Dit verslag wordt besloten met eene korte verklaring der wet van 16 Mei 1829, *Stbl.* n°. 33, omtrent de afschaffing der nog in werking zijnde wetboeken, op het tijdstip der invoering van de nieuwe wetgeving; en een algemeen overzigt van den inhoud en de verdeeling van het Burgerlijk Wetboek.

De beschouwing, in eene volgende §, over de betrekking, waarin het Burgerlijk Wetboek staat tot de overige wetboeken en wetten, die het Nederlandsche regt bevatten, had misschien, zonder groot verlies, kunnen

gemist worden. Dat toch alle de wetten zoo vele deelen zijn van de geheele wetgeving van een volk; dat alle die deelen en onderdeelen met elkander in een onafscheidelijk verband staan; en dat dit inzonderheid waar is voor het zamenstel van wetboeken, hetwelk onze burgerlijke wetgeving uitmaakt; — dat zijn waarheden, die wel geen opzettelijk betoog of toelichting noodig hebben. *Incivile est, nisi tota lege perspecta, de una aliqua ejus particula judicare.* Die stelling wordt dan ook kort, maar juist, in den aanhef der § medegedeeld. Doch daarbij had het, naar mijn inzien, kunnen blijven. Want, wanneer men in bijzonderheden zal gaan aanwijzen, welke artikelen der andere wetboeken of wetten bestemd zijn om die van het burgerlijk wetboek aan te vullen of te wijzigen, daaraan uitvoering te geven of daarvan voor bijzondere gevallen af te wijken, dan onderneemt men, geloof ik, een onuitvoerlijk en daarom zeer ondankbaar werk. Zulk eene opgave toch zal, hoe veel zorg men er aan bestede, wel altijd onvolledig moeten zijn, om de eenvoudige reden, dat er eigenlijk tusschen *alle* de bepalingen der verschillende wetboeken een meer regtstreeksch of verwijderd verband bestaat. De lezers van den heer Nienhuis zullen dan ook voorzigtig handelen door de bepalingen van de andere wetboeken, die zij in deze proeve vermeld vinden, slechts te beschouwen als zoo vele voorbeelden.

Van meer belang komen mij de beide §§ voor, waarmede deze inleiding besloten wordt. De eerste behandelt de bronnen, waaruit de wetgever de bestanddeelen tot het burgerlijk wetboek geput heeft. Als zoodanig worden als regtstreeksche en hoofdbronnen, gelijk te verwachten is, uitsluitend vermeld het Wetboek Napoleon en het oud-Nederlandsch (vooral Hollandsch) regt; terwijl als meer verwijderde bronnen wordt verwezen naar het Romeinsch regt en het Wetboek Lodewijk.

In de laatste § eindelijk, ontvangen wij, onder het opschrift van *Letterkundige hulpmiddelen tot beoefening van het Nederlandsch burgerlijk regt*, een volledig overzigt van de litteratuur van ons Burgerlijk Wetboek; en daarenboven eene opgave van de voorname werken van oud-Hollandsch en Fransch regt, waarvan het gebruik of de raadpleging door den schrijver het aanbevelenswaardigst geacht wordt.

De litteratuur van ons Wetboek wordt teruggebragt tot de volgende rubrieken: de verschillende uitgaven des Wetboeks met of zonder aanteekeningen; — werken behoorende tot de zamenstelling en de geschiedenis der wetgeving, bepaaldelijk tot die van het Burgerlijk Wetboek; daartoe behooren: het ontwerp van 1820, de geschiedenis der deliberatiën van Kemper, het Wetboek van 1830, Voorduin, Donker Curtius, Sassen, Spinnael enz.; — uitlegkundige werken, handboeken, enz., waartoe gebragt worden: de Pinto, Asser (dien ik liever onder de eerste rubriek zou rangschikken) van der Voort, Pliester, Diephuis, van Assen (sedert nog vermeerderd met Opzoomer en van Hall); — registers; — verzamelingen van regtsbronnen, als van de Poll, Fortuin, van Hasselt enz.; — en eindelijk tijdschriften en verzamelingen van regterlijke uitspraken en regtsgeleerde adviezen.

De werken over oud-Hollandsch regt, waarnaar verwezen wordt, zijn: de Groot, van der Keessel, van Leeuwen, Voet, Arntzenius en van der Linden; — die over Fransch regt: Zacharia, Locré, Delvincourt, Toullier, Duvergier, Duranton, Troplong, Toullier, Demolombe. Ik veroorloof mij de vraag, of Merlin, Malleville en Rogron hier niet ook eene plaats hadden verdiend? — Het laatste inzonderheid is mij altijd voorgekomen voor eerstbeginnenden een allernuttigst werk te zijn.

Het algemeen hoofdstuk heeft tot opschrift: *van*

Burgerlijk regt en wetten in het algemeen, en is geheel toegewijd aan de behandeling der wet houdende algemeene bepalingen.

Het is verdeeld in 9 §§ (15—23). De eerste dezer §§ (15) *van Burgerlijk regt en diens bronnen*, echter, kan beschouwd worden als eene soort van inleiding van hetgeen verder volgt. Het begrip van burgerlijk regt in engeren zin, zoo namelijk als het begrepen wordt in het Burgerlijk Wetboek, wordt daarin nader verklaard; daaronder verstaat de schrijver het geheel der wetten, welke de *algemeene* regtsbevoegdheid des persoons regelen ten aanzien van hun staat en toebehooren, met dat gevolg, dat zij daarvan de handhaving bij den regter kunnen vorderen (bl. 147). Daarin wordt vervolgens verklaard de kracht en de werking van het gewoonte-regt onder de geschreven wetboeken (art. 3); en eindelijk wordt het geheel besloten met de zeer ware opmerking, die juist, omdat zij nog te dikwijls wordt uit het oog verloren, zoo bijzonder gewigtig is, dat in den regel, *de wet* de eenige bron is van burgerlijk of privaat regt. Koninklijke besluiten, provinciale of plaatselijke verordeningen toch, hoezeer verbindende, wanneer zij door de bevoegde magt en binnen de grenzen der Grondwet zijn uitgevaardigd, kunnen geene bepalingen omtrent burgerlijk en privaat regt, geene uitbreidingen of wijzigingen van dat regt vaststellen (bl. 149).

De volgende §§ hebben tot onderwerp: de wetten en hare verbindende kracht (art. 1, 2); de werking der wetten, 1°. met betrekking tot den tijd (art. 4, 5), 2°. met betrekking tot de personen, die zij verbinden (a. 6, 9), waarbij laatstgemeld art., naar mijn inzien, zeer te regt wordt opgevat in dien zin, dat ook nu nog bij ons de oude leer over het *statutum personale* voor vreemdelingen is behouden; 3°. met betrekking tot de goederen (art. 7), en 4°. met betrekking tot de handelingen

harer *onderhoorigen* (art. 14), eene uitdrukking, die mij voorkomt niet zeer eigenaardig, noch gelukkig gekozen te zijn, omdat men wel gewoon is te spreken van de onderhoorigen van den vorst of de overheid, maar niet van de *onderhoorigen der Wet*, zoodat ik liever zou hebben gewaagd gezien van de handelingen der personen of iets dergelijks; en, eindelijk, de toepassing der wetten (art. 11—13).

Het is mij natuurlijk niet mogelijk hier in vele bijzonderheden te treden. Er zijn welligt enkele punten, waaromtrent ik, en anderen met mij, zouden meenen van den schrijver in gevoelen te moeten verschillen; doch dit zal wel altijd en bij de uitlegging van iedere wet het geval zijn; en het neemt niet weg, dat het werk de lof toekomt van te hebben gegeven, wat voor eerstbeginnenden moet verlangd worden, eene beknopte, doch daarom toch niet oppervlakkige verklaring die hen met den inhoud en den geest der wet bekend maakt. Alleen van art. 14 zou ik dit niet durven zeggen; en ik beken, dat ik wel wat meerdere uitvoerigheid had verlangd voor deze zoo belangrijke bepaling, die tevens zoo bij uitstek vatbaar is voor wetenschappelijke behandeling en ontwikkeling; en dat het mij eenigzins bevreemdde voor geheele verklaring niets anders te vinden dan eene negenregelige paraphrase van het art. Indien ik hierin niet dwaal, dan vindt de schrijver misschien de gelegenheid, om, bij de behandeling van art. 1373, B. W. op dit gewigtig onderwerp nader terug te komen.

Er blijft mij nog over een enkel woord te zeggen over het eerste hoofdstuk van het eerste boek, waarmede, gelijk wij reeds zagen, deze aflevering besloten wordt.

Het opschrift van het eerste boek van het Burgerlijk Wetboek heeft hier reeds dadelijk eenige uitbreiding of liever eenige meerdere omschrijving ondergaan. Het luidt

namelijk: «Van personen, *en de regten der personen naar hunnen verschillenden staat.*»

Het eerste hoofdstuk handelt over personen en derzelver (hunne) onderscheiding naar hunnen verschillenden staat.

Nadat in eene eerste § is geleerd, dat men onder personen verstaat, in het algemeen, *den mensch als regthebbend wezen beschouwd;* het *subjectum juris*, en in den zin van het Burgerlijk regt, *den mensch beschouwd met zijne burgerregtelijke bevoegdheid;* en nadat daarbij is gewezen op het groot verschil tusschen *burgerregtelijke* en *staatsburgerlijke* bevoegdheid, en gewaarschuwd tegen de verwarring dezer twee begrippen, volgt hier eene reeks van onderscheidingen der personen naar hun staat en naar de verschillende burgerlijke regten, die zij kunnen uitoefenen.

De schrijver onderscheidt de personen in geboren of ongeboren; mannen of vrouwen; gehuwden of ongehuwden; in of buiten echt verwekten; meerderjarigen of minderjarigen (waarbij tevens wordt gesproken over den invloed van den ouderdom in het algemeen op de burgerlijke regten); verwanten of niet verwanten; Nederlanders of vreemdelingen; ingezetenen of geene ingezetenen.

Ik behoef niet aan te toonen, dat er over zulke verdeelingen, die ieder schrijver op zijne wijze en zeer zeldzaam twee geheel op dezelfde wijze voorstelt, zeer veel, maar ook zeer weinig kan gezegd worden. Er zijn dan ook altijd aanmerkingen genoeg te maken, omdat het niet veel moeite kost de catalogus der onderscheidingen met eenigen het zij te vermeerderen, het zij te verminderen. Ik zou echter meenen, dat het van geen zeer groot belang is, welke onderscheiding men aanneemt, mits maar de zaak zelve, het verschillend genot namelijk der burgerlijke regten van de verschillende personen, daarbij duidelijk worde aangewezen.

Ik wil daarom ook zeer gaarne in deze verdeelingen berusten, ofschoon ik niet zoo bepaaldelijk met den schrijver zou durven aannemen, dat ons regt aan vrouwen *bijzondere regten* toekent, al moge het dan waar zijn, dat zij in sommige gevallen bevrijd blijven van den lijfsdwang, en dat zij, na de ontbinding van het huwelijk, niet gedwongen worden de gemeenschap en daarmede de door hare mannen gemaakte schulden aan te nemen (bl. 210, 213).

Anderen zouden misschien ook eene onderscheiding verwacht hebben, tusschen hen die in het volle genot van hunne burgerlijke regten verkeeren, en hen, die, behalve de minderjarigen, dit geheel of gedeeltelijk, om andere oorzaken missen. Doch wat hiervan zij, om hen en anderen, die de lijst der onderscheidingen zouden wenschen uitgebreid te zien, te bevredigen, verwijs ik naar § 35, waar wij als *andere oorzaken*, welke invloed hebben op de burgerlijke regten en regtsbevoegdheid der personen, nog vermeld vinden: geestes-ziekten en gebreken, als zwakheid of geheel gemis van verstandelijke vermogens, verkwisting, buitensporig, onzedelijk of slecht levensgedrag; ligchaams-gebreken en ziekten; onvermogen van schuldenaren en veroordeeling tot straf. Ik zal niet ontkennen, dat mogelijk de rangschikking onder de cathegorie der onderscheidingen of die der oorzaken, wel min of meer met een willekeurigen maatstaf gemeten wordt; en dat het althans niet altijd even gemakkelijk is zich daarvan rekenschap te geven; noch eindelijk, dat het misschien wel zoo eenvoudig geweest ware, ook te onderscheiden tusschen hen die al of niet in het volle genot der burgerlijke regten zijn, tusschen gezonden en zieken, tusschen vermogenden en onvermogenden, of liever tusschen hen die *solvendo* of *niet-solvendo* zijn, en tusschen veroordeelden en niet-veroordeelden. Maar, ik herhaal het, de schrijver *kan* daarvoor

zijne redenen gehad hebben; het geldt misschien meer eene vraag van vorm; en ik zie het groot belang niet in van zulke aanmerkingen, die op de zaak van weinig of geen invloed zijn.

Het spreekt voor het overige van zelve, dat men hier in dit hoofdstuk, dat alleen bestemd is om ons de onderscheidene soorten van personen te doen kennen, geene volledige ontwikkeling te zoeken heeft van de verschillende regts-onderwerpen, welke tot die verdeelingen aanleiding geven. Het huwelijk, met zijne gevolgen, het vaderschap en de afstamming, de vaderlijke magt, minderjarigheid en voogdij, handligting en venia aetatis, curatele en afwezigheid; dat alles zal in de volgende hoofdstukken dan ook natuurlijkerwijze nog eene nadere opzettelijke behandeling moeten vinden.

Dit hoofdstuk wordt besloten met de woonplaats of het domicilie; een onderwerp, dat wordt verdeeld in drie §§: van woonplaats in het algemeen, van wettelijke woonplaats en van fictieve of gekozene woonplaats.

Ten slotte geloof ik nog te moeten aanmerken, dat men bij dit gedeelte van het werk van den heer Nienhuis niet uit het oog moet verliezen, dat het reeds geheel geschreven, en gedeeltelijk afgedrukt was vóór de Grondwets-herziening van 1848. Daaraan b. v. hebben wij het te danken, dat de vraag over de naturalisatie, die voor het tegenwoordige haar belang grootendeels heeft verloren, nog wordt behandeld door den schrijver, die zich op de bekende, ook naar mijne meening afdoende gronden, verklaart *tegen* de naturalisatie bij besluit.

Ik vlei mij, dat dit korte overzigt voldoende zijn zal, om een denkbeeld te geven, en tevens te dienen tot gunstige aanbeveling van een werk, waarvan de voortzetting met belangstelling mag worden te gemoet gezien.

A. de Pinto.

De gemeente-wet, opgehelderd door eene aanteekening, geput uit de officiële bij de wetgevende magt gewisselde stukken, en door verwijzing naar de verwante wetsbepalingen, ter verklaring van het verband waarin de artikelen der wet, zoo onderling als met de algemeene wetgeving staan, door Mr. J. H. G. Boissevain, Advocaat te Arnhem. — Arnhem G. J. Thieme en J. G. Stenfert Kroese, 1851. — 332 bl. in 8°.

Wet, regelende de zamenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeente-besturen, verklaard en toegelicht tot eene handleiding voor de gemeente-besturen en kiezers, en voorafgegaan van een overzigt van de hoofdbeginselen der nieuwe gemeente-wet, door Is. J. Lion. — 's Gravenhage, K. W. Pickhardt, 1851. — 166 bl. in 8°.

De gemeente-wet met de daarover, vooral in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, gewisselde stukken en gehoudene beraadslagingen, uitgegeven onder toezigt van Mr. W. Francken, NGz., Advocaat te Nijmegen. — Nijmegen, J. F. Thieme, 1851. — 671 bl. in 8°.

Handboek voor plaatselijke besturen, door Mr. W. R. Boer, advocaat en Jhr. E. W. J. Six tot Otterleek, commies bij het Provinciaal Bestuur te Utrecht. — Utrecht, J. G. Broese, 1851. — Eerste deel, 394 bl. in 8°.

Handboek voor de plaatselijke besturen in Nederland, in hetwelk in eene alphabetische orde zijn vervat de zaken tot welker behandeling dezelve volgens de wet tot regeling en zamenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeente-besturen en andere wetten en besluiten geroepen zijn, bewerkt door J. H. D. Munnik, te Joure. — Joure, J. H. D. Munnik, 1851. — 598 bl. in 8°.

Voorschriften en tabellen behoorende tot hetzelfde werk. — 180 bl. in 8°.

Beknopt overzigt van de gemeente-wet, in hare beginselen en uitvoering, met een beredeneerd alphabet harer bepalingen, door ophelderingen toegelicht, door Mr. S. A. VERWEY, procureur te Sneek. — Sneek, J. CAMPEN, 1852. — 42 bl. in 8°.

Handwoordenboek der gemeente-wet. — 's Gravenhage, J. M. VAN 'T HAAFF, 1851. — 83 bl. in 8°.

Het is eene waarheid, voor geene ernstige tegenspraak vatbaar, dat de nieuwe gemeente-wet, die ons thans regeert, mag gerangschikt worden onder de krachtigste middelen, waardoor in de laatste tijden de sluimerende publieke geest onder ons is opgewekt geworden. Dat kan ook niet anders; eene wet, welker hoofddoel is de medewerking en daardoor de belangstelling der burgerij in het leven te roepen bij de behandeling en het bestuur der openbare gemeente-belangen, al had zij geene andere deugden dan deze, en al had zij overigens nog zoo vele en zoo groote gebreken, moet noodwendig, in dit opzigt, hare weldadige werking doen gevoelen.

Het liet zich verwachten, dat die meer algemeene openbare belangstelling zich ook spoedig in de letterkundige en wetenschappelijke wereld zou openbaren. En ook die verwachting is al zeer spoedig vervuld. Vroeger was het naauwelijks iemand in de gedachte gekomen, de pen op te nemen om over ons geheimzinnig gemeenteregt te schrijven. Maar naauwelijks was de nieuwe wet afgekondigd, of wij werden als overladen met eene menigte gecommentarieerde en niet-gecommentarieerde, geannoteerde en niet-geannoteerde uitgaven van, en met geschriften van allerlei aard over de gemeente-wet.

Ook de prulschriften, die alleen hunne geboorte verschuldigd zijn aan boekverkoopers-speculatiën en aan

broodschrijverij, bleven ongelukkig niet lang uit. Het schijnt bij ons het lot van elke nieuwe wet en van elk nieuw wetboek, om tot dat einde bij voorkeur geëxploiteerd te worden; en het ware wel te wenschen, dat dergelijke ondernemingen wat minder aanmoediging ondervonden. De wetenschap lijdt er bij, omdat de goede werken er maar al te dikwijls door verdrongen worden; en het ligtgeloovig publiek wordt er schandelijk door misleid.

Gelukkig echter mag dit ongunstig oordeel niet worden uitgesproken over alles wat ons de natuurlijk nog schrale literatuur over de gemeente-wet geleverd heeft; en mag men zich ook nu en dan over meer degelijke vruchten verheugen.

Ik geloof, dat men hierboven vermeld vindt de titels van alle die werken, die de aandacht van de beoefenaars der gemeente-wet eenigzins verdienen. Ik stel mij dan ook voor eene eenvoudige aankondiging, geenszins eene eigenlijke beoordeeling van die werken te geven.

Ik laat echter ééne opmerking van meer algemeenen aard vooraf gaan. De tijd is, geloof ik, nog niet gekomen, voor eene onpartijdige en billijke beoordeeling der wet. Het oordeel daarover wordt nog te veel beheerscht door de verschillende meeningen, misschien wel door de hartstogten, der politieke partijen. Van daar, dat beiden, zoo wel lofredenaars als bestrijders der wet, zich niet zelden aan groote overdrijving schuldig maken.

Men moet zeker wel blind zijn en willen zijn, om niet te erkennen, dat de wet ons eene belangrijke schrede voorwaarts heeft gebragt, en om hare vele en wezenlijke verdiensten over het hoofd te zien. Het krachtig volgehouden stelsel van regtstreeksche verkiezing met periodieke aftreding, en van algeheele onbekrompen openbaarheid, dat zijn, naar mijn inzien, wel de voorname, ofschoon niet de eenige weldaden, die wij haar danken.

Niettemin zal die wet, als ieder menschelijk werk, ook hare gebreken hebben; de ondervinding en de practijk hebben er reeds sommigen aan den dag gebragt, en zullen er ons ontwijfelbaar in het vervolg meerderen doen kennen. Ik geloof, dat ieder, die geheel onpartijdig zijn wil, zal moeten erkennen, dat de uitbundige en onvoorwaardelijke lofliederen, bepaaldelijk van de twee eerste schrijvers, meer dan eens overdreven te noemen zijn; en waarschijnlijk moeten worden toegeschreven aan de eerste indrukken eener overigens wel verdiende bewondering en sympathie. Dat b. v. de wet eene gemeentelijke vrijheid scheppen zal, zoo als nog nooit eene bestaan heeft, zoo lang Nederland in de geschiedenis bekend is, zou ik niet zoo onbepaald durven verzekeren. Ik erken, veel hangt daarvan af, wat men onder gemeentelijke vrijheid verstaat. Bedoelt men daarmede alleen den invloed der burgerij op de keuze en ook op de handelingen van haar bestuur, dan valt er op dien lof zeker niets af te dingen. Wil men daarbij echter ook denken aan de zelfstandigheid der gemeente-besturen, aan hunne onafhankelijkheid van gewestelijke en rijksbesturen, dan, geloof ik, is de stelling voor gegronde tegenspraak vatbaar.

Het is waar, de wet geeft aan de gemeente-besturen geene geringe magt; intusschen is die magt dikwijls meer schijn dan wezen, indien men let op het niet minder onbeperkte regt van veto, schorsing en vernietiging van hoogere besturen, dat telkens in de meest belangrijke en niet minder in de nietigste aangelegenheden kan tusschen beide komen; op het aanhoudend toezigt niet alleen, maar op de administratieve voorschriften en bevelen in bloot huishoudelijke zaken, van dezelfde hoogere magten, waaraan de gemeente-besturen moeten gehoorzamen.

Als men dat alles in het oog houdt, dan zal men

misschien nog zoo ligt niet overtuigd zijn, «dat de gemeente-wet niet zoodanig centraliseert, niet zoodanig den vrijen werkkring der gemeente-besturen belemmert, als wel aan haar geweten is.»

Ik herinner slechts aan een paar voorbeelden.

Wanneer het waar is, dat uit art. 213 moet worden afgeleid, dat de gemeente-besturen geene bevoegdheid hebben, om uit de op de begrooting toegestane kosten voor onvoorziene uitgaven, over eene enkele cent te beschikken, zonder daarvoor telkens eene afzonderlijke toestemming van Gedeputeerde Staten gevraagd en bekomen te hebben, zal er dan, in dit opzigt ten minste, wel veel te roemen vallen over de zelfstandigheid dier besturen?

Ik weet het, velen kunnen in de wet zulk een zonderling, zeker weinig liberaal, voorschrift niet lezen. Ik kan het er ook niet in vinden. Maar niettemin, de jurisprudentie, als ik het zoo eens noemen mag, van 's Lands regering, heeft het onherroepelijk in dien zin beslist, en voor de toepassing komt dit op hetzelfde neder, als of het in de wet geschreven stond.

Het tweede voorbeeld, dat ik op het oog heb, is de wetgevende magt der gemeente-besturen. De gemeente-besturen namelijk hebben het regt de noodige verordeningen omtrent de huishoudelijke belangen der gemeente vast te stellen, en tegen hare overtreding straf te bedreigen.

Maar dit regt vervalt voor alle onderwerpen, die geregeld zijn of worden, o. a. door algemeene maatregelen van inwendig bestuur (artt. 131, 161). Wat volgt daaruit? dat de regering, vooral zoo lang de valsche leer nog wordt volgehouden, krachtens welke de uitvoerende magt, bij eenvoudige regerings-besluiten zoo vele *wetten* maakt als zij goed vindt, eigenmagtig alle plaatselijke verordeningen vernietigt, en *facto* de geheele wetgevende

magt der plaatselijke besturen buiten werking stelt. Op die wijze neemt de ééne hand terug, wat de andere gegeven heeft; en blijft er in werkelijkheid ook van die wetgevende magt weinig over.

En toch, indien men billijk zijn wil, zal men moeten erkennen, dat het inderdaad hoogst moeijelijk is hier het juiste midden te bewandelen. Moet aan de ééne zijde de gemeente als zelfstandig ligchaam gehandhaafd en geëerbiedigd blijven; aan den anderen kant mag ook niet vergeten worden, dat zij een onderdeel van den Staat is; dat bijgevolg den Staat, die bij een regelmatig en ordelijk beheer zijner deelen zoo groot belang heeft, ook noodwendig een gestadig toezigt over dat beheer toekomt; en dat dus zoowel losbandigheid als noodelooze banden moeten worden vermeden. Tot dusverre is men altijd in één der twee uitersten vervallen; en het zal de vraag zijn, of de tegenwoordige wet beide uitersten heeft weten te vermijden, en het juiste evenwigt te vinden. De geschiedenis en de tijd alleen zullen op die vraag een volledig antwoord kunnen geven.

Wat intusschen juist voor deze wet de moeijelijkheid niet weinig heeft vermeerderd, is het eenmaal door haar aangenomen stelsel om alle onderscheid tusschen grootere en kleinere gemeenten weg te nemen. Ik erken wel, dat *in abstracto* voor dit stelsel zeer veel te zeggen is, inzonderheid ook, omdat de grens tusschen groot en klein, moeijelijk, en niet dan in zekeren zin willekeurig te bepalen is; en de voormalige onderscheiding tusschen *steden* en *dorpen* zeker, voor ons land vooral, ten eenemale willekeurig was. Maar toch zou het mij niet verwonderen, indien eenmaal de tijd leerde dat het onmogelijk is Amsterdam of Rotterdam, in alle opzigten, te regeren met dezelfde regels en beginselen, als ieder klein plattelands-dorp met 400 of 500 zielen, in een vergeten hoek van het land gelegen.

Dit ten minste komt mij vrij duidelijk voor, dat dikwijls, hetgeen in groote gemeenten nuttig is en goed werkt, in de kleineren niet wel uitvoerlijk wordt bevonden, en omgekeerd.

Meer dan ééne bepaling, van vorm vooral, zeer geschikt voor eene groote stad, is in een klein dorp onmogelijk toe te passen, bij gebrek zoo wel aan het noodige personeel, als aan kennis en wetenschap.

Omgekeerd kan men misschien zeggen, dat de gestrenge voogdij van hoogere besturen nuttig en onmisbaar is voor de kleinere gemeenten, terwijl zij onnoodig, schadelijk en zelfs gevaarlijk wordt voor grootere gemeenten, waar de besturen zelven mondig zijn, en dus beter dan hoogere, met plaatselijke behoeften en omstandigheden minder bekende, besturen, in staat om voor hare eigene belangen te waken en voor haar eigen huishouden te zorgen.

Het zoo veel besproken belastingstelsel bij voorbeeld, zal in de meeste kleine gemeenten zeer gemakkelijk worden ten uitvoer gelegd en weldadig werken; maar of het zoo gemakkelijk zijn zal dat aan onze groote steden op te dringen, of het voor dezen overal even wenschelijk en nuttig zijn zal, daarvan ben ik nog niet overtuigd; en in art. 255 zie ik slechts een zwak en weinig bevredigend geneesmiddel, eensdeels omdat het niet te verwachten is, dat de wetgevende magt zich zeer gemakkelijk tot de toepassing daarvan zal laten bewegen, en anderdeels, omdat, ook zonder die bepaling, de wet de bevoegdheid om van hare voorschriften vrijstelling te verleenen, van zelve hebben zou.

Doch het wordt tijd van deze algemeene beschouwingen af te stappen, om meer bepaald nog eenige oogenblikken stil te staan bij den eigenlijken inhoud der aangekondigde werken.

De beide eersten, die van de heeren Boissevain en

Lion zijn in mijn oog verreweg de meest verdienstelijke en de meest nuttige van allen. Beiden stellen zich hoofdzakelijk ten doel de wet te verklaren uit hare geschiedenis; beiden putten dan ook hoofdzakelijk hunne aanteekeningen uit de beraadslagingen der wetgevende magt. Zulk een werk met oordeel geschreven, en met beleid gebruikt houd ik nog altijd voor zeer nuttig, ook voor de wetenschappelijke beoefening van het regt, omdat ik de leer niet ben toegedaan, dat het regt alleen moet of kan gezocht worden in de geschrevene woorden eener wet, eene leer die, naar mijne meening, alleen leidt tot dwaling, misverstand en onregt.

Behalve dat de heer Boissevain meer hier en daar ook kortelijk zijne eigene beschouwingen mededeelt, verschillen deze beide werken meer in vorm dan in wezen. Welk van beide vormen de beste zij, zal ik niet beslissen. Men gebruike beiden. Variis modis bene fit.

Ook het doel van het werk van den heer Francken is geen ander dan dat der beide vorigen. Maar de wijze van bewerking verschilt aanmerkelijk, omdat wij hier medegedeeld vinden in *hun geheel* zoowel de gewisselde stukken, als de redevoeringen van de bestrijders der wet en de wederlegging van den minister.

Dit werk derhalve is eigenlijk niets anders dan eene bloote compilatie, waaraan alle oordeelkundige en wetenschappelijke bewerking geheel vreemd is; die echter dit voordeel heeft, dat zij meerder waarborg geeft voor volledigheid, hoezeer dan ook het gebruik daardoor moeijelijker en omslagtiger worde. Ik zou, in ieder geval, denken, dat het, voor dit stelsel, verkiesselijker geweest ware, alle redevoeringen op te nemen.

Ik moet thans met een paar woorden mijne gedachte zeggen, over de beide handboeken voor plaatselijke besturen, waarvan de wetenschappelijke waarde, in mijn oog, zeer gering is.

Het eerste begint met in eene soort van inleiding, op de eerste 131 bladzijden, de gemeente-wet in eenige hoofdtrekken te schetsen. Het overzigt dat ons daar gegeven wordt van het bestuur der gemeente, de vereeniging en splitsing van gemeenten, de burgemeester en wethouders, de policie, de begrooting, de rekening en verantwoording, en de plaatselijke belasting, is al weder niet veel anders dan een uittreksel uit de beraadslagingen over deze onderscheidene onderwerpen, hoofdzakelijk inhoudende de daartegen gemaakte aanmerkingen met de verdediging der regering.

De gemeente zal daarna in het werk zelf beschouwd worden uit een drieledig oogpunt, als deel van den staat, als deel der provincie, en als een zelf werkend, zich zelf beschermend ligchaam.

In dit eerste deel wordt alleen de eerste hoofd-afdeeling behandeld, de gemeente in hare betrekking tot het rijksbestuur. Die afdeeling wordt gesplitst in vijf hoofdstukken: over de verkiezing van leden voor de tweede kamer der staten-generaal, justitie, binnenlandsche zaken, financiën, oorlog, marine en koloniën.

Ik heb geenerlei bedenking tegen dezen aanleg en verdeeling, die voor eene stelselmatige en wetenschappelijke behandeling zeker niet ongeschikt is; maar de wijze van bewerking zelve komt mij niet gelukkig voor. De schrijvers namen daarbij als regel aan om mede te deelen alle wetten of wettelijke bepalingen, waarin men van gemeente-besturen of zelfs van burgemeesters gesproken vindt; en veel meer dan die dorre mededeeling behelst het werk niet. Nu kan zulk een werk zich den lof van volledigheid en naauwkeurigheid verwerven, maar op eenige wetenschappelijke verdienste kan het, dunkt mij, geene aanspraak maken. Ik geloof integendeel, dat zulk eene wijze van werken noodzakelijk moet leiden tot omslagtigheid en oppervlakkigheid tevens. Ik zie niet in,

welk nut de opgave van al die wetten, eigenlijk vreemd aan het gemeente-regt, al wordt er ook in gesproken van burgemeesters, voor de wetenschappelijke beoefening van het gemeente-regt, heeft. En waar het terrein zoo ruim wordt afgemeten, is het niet mogelijk, dat het met zorg en degelijkheid bewerkt wordt.

Als voorbeeld wil ik alleen verwijzen naar het hoofdstuk over de justitie. Omdat de burgemeester, bij afwezigheid van den kantonregter, geroepen wordt om den officier van justitie bij het doen van huiszoekingen te vergezellen; omdat de burgemeester voorkomt onder de hulp-officieren van justitie, vindt men hier uitgeschreven bijna alle de bepalingen van het Wetb. van Strafv. over huiszoeking, over de processen-verbaal in zaken van policie-overtredingen, over het opsporen van misdrijven, over de ontdekking op heeter daad, en over de veld- en boschwachters, nu eens bekort, dan eens min of meer geparaphraseerd, en met eenige verwijzingen in de noten naar het werk van den heer DE BOSCH KEMPER.

In ditzelfde hoofdstuk vinden wij bijna de geheele wet over naturalisatie medegedeeld, zoo het schijnt, omdat bij het verzoek om naturalisatie eene verklaring moet gevoegd worden van het plaatselijk bestuur.

Ik durf gerust vragen: welk nut dit alles heeft? en of het niet oneindig verkiesselijker zou geweest zijn, als de schrijvers zich bepaald hadden tot hun eigenlijk onderwerp, en als zij daardoor zich zelven de gelegenheid niet benomen hadden, dit te behandelen met die degelijkheid, die in een wetenschappelijk werk, als zij zich voorstellen te leveren, voegt?

Intusschen, het belangrijkste gedeelte van het werk moet nog komen. Welligt, en het is te wenschen, zal daarover het oordeel gunstiger kunnen zijn.

Het tweede handboek heeft eene geheel practische strekking; en schijnt uitsluitend bestemd voor het

gemak en gebruik van hen, die in gemeente-zaken werkzaam zijn. Het geeft in een uitvoerig alphabetisch register een overzigt van de verschillende onderwerpen, die daarbij te pas komen. Het is niet gemakkelijk over zulk een werk, ten zij men het voortdurend eenigen tijd geraadpleegd hebbe, een bepaald oordeel uit te brengen. Intusschen geloof ik te mogen zeggen, dat het register vrij volledig en zorgvuldig bewerkt is; als voorbeeld verwijs ik naar het artikel *alimentatie*, waar men eene naauwkeurige opgave vindt van de arresten van den hoogen raad over de beruchte vraag van het restitutie-stelsel voor de diaconiën. Het is niet zonder reden, dat de schrijver verschooning vraagt voor taal- en drukfouten, die waarlijk dit register in al te groote menigte ontsieren.

Met dit alles moet ik er voor uitkomen, dat ik voor mij verreweg de voorkeur zou geven aan het handwoordenboek der gemeente-wet, dat bestaat in een beknopt, maar zeer volledig beredeneerd alphabetisch register der wet. Het gemak en het gerief is hetzelfde; maar het is, wat het zijn moet en niets meer, een wegwijzer om in de wet te zoeken, wat men er niet dadelijk in weet te vinden, maar die het gebruik der wet zelve niet onnoodig maakt of liever schijnt te maken; doch integendeel als noodzakelijk en onmisbaar beschouwt. Ik heb altijd groote vrees voor dat soort van boeken, die bestemd zijn om de plaats te vervangen der wet, die de deskundige niet behoeft, en die den onkundige maar al te dikwijls op een jammerlijk dwaalspoor brengen.

Het werk van den heer Verwey eindelijk is wat de titel aanwijst. Het is verdeeld in vijf afdeelingen: overzigt van de beginselen der wet, van dat wat de wet moest inhouden, van wat zij inhoudt, alphabetisch register, en modellen van reglementen van orde, instructiën, plaatselijke verordeningen, enz. A. de Pinto.

Regtsgeleerde opstellen van Mr. M. des Amorie van der Hoeven, hoogleeraar in de regten aan het Athenaeum illustre te Amsterdam; en Mr. A. de Vries, substituut-officier bij de Arrondissements-regtbank aldaar. Amsterdam. Gebroeders Kraay. 1852. 177 bl. in 8°.

Welke gegronde klagten mogen aangeheven worden over de armoede onzer regtsgeleerde literatuur, zeker is er geen gebrek aan korte opstellen, waarin het voor en tegen opgesomd wordt eener opvatting van eenig bepaald wetsartikel. Vooral in de eerste jaren na de invoering der nieuwe wetgeving is daardoor in eene groote behoefte voorzien, en de behandeling der regtsvragen in de praktijk gemakkelijker gemaakt. Bij het ontstaan van elke nieuwe regtsvraag zal dan ook wel het beste middel zijn om tot eene eenparige beschouwing te geraken, dat de wederzijdsche regtsgronden openlijk worden aangevoerd of bestreden op eene wijze die minder gevaar heeft dat aan bijomstandigheden te veel gewigt worde gehecht, gelijk in pleitredenen bijna niet te vermijden is. Met genoegen kondigen wij dan ook het verschijnen van dezen bundel aan, waarin meerendeels de opstellen worden gevonden, die de schrijvers in een nu niet meer bestaand regtsgeleerd tijdschrift hadden geleverd. Onderscheidene belangrijke regtsvragen zijn op eene wijze behandeld, die tot bevordering der kennis van ons regt zeer dienstig wezen kan, en zoo dat de pleitbezorger in de praktijk daar menigen goeden regtsgrond uit putten kan.

Ontveinzen willen wij het echter niet, dat, bij het zien verschijnen van zoovele korte opstellen, bijna alleen met het oog op de dagelijksche behoefte der praktijk vervaardigd, wij menigmalen hebben gewenscht dat de schrijvers hunnen tijd nu meer gingen besteden

aan het tot een geheel brengen der bijeengebragte bouwstoffen. Tweeledig zoude immers het nut zijn van zoodanig werk. Vooreerst bleven de onderscheidene wetsbepalingen daardoor niet meer in den staat van afzondering voor den regtsbeoefenaar waarin zij zich nu aan hem voordoen, en het zoude dan ook gemakkelijker blijken of altijd volgens dezelfde beginselen van wetsuitlegging het onderzoek wordt ingesteld. Maar voornamelijk zoude die meer algemeene wijs van behandeling het groote voordeel hebben van de regtswetenschap eenen grooten stap nader te brengen tot het doel, dat zij zich behoort voor te stellen: de volmaking van het geschreven regt volgens een vast stelsel. Het is toch eene onbevredigende, doch steeds wederkeerende opmerking, welke iedereen zeker maken zal die onze wetboeken raadpleegt, dat over niet weinige onderwerpen wel een tamelijk getal voorschriften gegeven zijn, maar zonder vast plan, en dat het gedurig herhalen der stelling dat een wetboek geen leerboek zijn mag, niet zeldzaam den wetgever zelven het onderzoek naar een leerstelligen grondslag heeft doen verwaarloozen. Bijzonder wordt dit duidelijk wanneer eene reeks van bepalingen moet worden nagegaan, die niet onder een der titels van een der wetboeken in haar geheel kon worden gebragt, maar die hier en daar verspreid ligt. Dit zoo groote gebrek is meerendeels, wij zijn er van overtuigd, te wijten aan die verbrokkelende manier van elk wetsartikel op zich zelf te beschouwen en uit te leggen, die van menig lijvig werk niets dan aaneengeregen, op zich zelf staande, opstellen maakt. Die wijs van behandeling heeft bovendien nog dit nadeel, dat het gedachteloos naschrijven wat de voorganger zeide er door wordt bevorderd met veel grooter toekenning van gezag, dan hij denkelijk zelf aan zijne woorden hechtte, waardoor soms eene dwaling eeuwen lang met eenen eerbied wordt behandeld

die bij het eerste algemeene onderzoek voor goed zoude geweken zijn.

Dit denkbeeld is weder bij ons levendig geworden bij het lezen van hetgeen de twee schrijvers tegen elkander hebben aangevoerd, omtrent de vraag, of de regter verpligt is ambtshalve de verliezende partij in de kosten te veroordeelen, al heeft de overwinnende in zijne conclusien daarvan geen gewag gemaakt. De heer DE VRIES meent gronden te hebben om van de algemeen aangenomene opvatting af te wijken, volgens welke de vraag toestemmend moet worden beantwoord. De heer VAN DER HOEVEN heeft hem bestreden en het is bij beiden tot eenen tweeden termijn gekomen.

Voor den lezer van dit tijdschrift zullen eenige korte opmerkingen over deze vraag en hare behandeling, van hoe weinig waarde zij overigens wezen mogen, zeker minder onbelangrijk zijn dan eene inhoudsopgaaf van het geschrift, die trouwens ook in de *Nieuwe Bijdragen voor R. en W.* van dit jaar (II. 340) te vinden is. In het *Weekblad v. h. R.* (n°. 1351) is reeds het een en ander daarover gezegd, doch het onderzoek schijnt ons daardoor nog ver niet uitgeput.

Hetgeen immers door de schrijvers over deze vraag geheel schijnt voorbijgezien, is, dat er nog in andere gevallen van geregtskosten sprake kan wezen dan in dat van contradictoir civiel proces, het eenige dat zij behandelen, zoodat zij dan ook aan bijna niets anders gedacht hebben dan aan art. 56 Wetb. v. B. R.

Voor het oogenblik laten wij nu daar, dat ten criminele ook over geregtskosten wordt uitspraak gedaan en dat wel in vele gevallen zonder conclusie van de in het gelijkgestelde partij. Hoewel het onderzoek naar de regeling van die soort van geregtskosten licht kan verspreiden over het onderwerp in het algemeen, zoo kan het hier minder afdoen, daar de regter ten criminele

aan de conclusien van partijen in het geheel niet gebonden is, en zelfs hem, die in het gelijk wordt gesteld, in de kosten geheel of gedeeltelijk mag veroordeelen. Dit laatste schijnt voor den regter iets aantrekkelijks te hebben. Te voren bepaalde het zich bij het veroordeelen van den appellant in de kosten, al werd de hem opgelegde straf verminderd en dus uitgemaakt dat hij in zijn regt was door zijn appel. Ook werd door den Hoogen Raad bij vernietiging van een arrest en verwijzing naar een ander geregtshof op voorziening in cassatie door den veroordeelde alleen bepaald: «de kosten *in cassatie* gevallen te dragen door den Staat,» zoodat van het vernietigde arrest toch iets in wezen bleef: de veroordeeling in de kosten. Nu is er nog iets bijgekomen. Sedert eenigen tijd veroordeelt de Hooge Raad den gerequireerde in de kosten in cassatie, zelfs wanneer hij het beroep van het Openbaar Ministerie verwerpt. Zoo wij wel onderrigt zijn geschiedt dit tot nu toe nog in strijd met de conclusien van het Openbaar Ministerie.

Doch in het burgerlijk regtsgeding is ook eene zoogenaamde *jurisdictio voluntaria*. Bij eene beschikking op een verzoekschrift worden ook geregtskosten gemaakt en de gehoudenheid des verzoekers om die te betalen beslist. Die geregtskosten zijn geheel en al van denzelfden aard als wanneer eene zaak contradictoir behandeld wordt. In het stelsel van Mr. D. V. zal nu wel moeijelijk de bevoegdheid des regters te brengen zijn om in die kosten te veroordeelen, waar niemand toe heeft geconcludeerd. Op zijn minst zoude er eene bepaling in de wet moeten gevonden worden dat de regter van geen zoodanig verzoek behoefde kennis te nemen en dat het *ipso jure* nietig zoude wezen, als de verzoeker niet uitdrukkelijk zijne bereidwilligheid had te kennen gegeven om in de kosten te worden veroordeeld.

Niet te vergeten is ook, gelooven wij, voor de rigtige beschouwing dat een deel der geregtskosten, de bezoldiging der regters, niet door partijen, maar door het geheele volk wordt betaald.

Tracht men nu uit hetgeen in de bijzondere gevallen voorgeschreven en gebruikelijk is op te klimmen tot het algemeene beginsel omtrent geregtskosten, dat in onze wetgeving is aangenomen, dan zal, bedriegen wij ons niet, de uitkomst wezen dat er wel op meer dan eene gedachte is gehinkt geworden en de kosten dezer processen veroorzaakt, dan eens door iedereen, dan eens door de twistende partijen, dan door de verliezende, dan eindelijk door de winnende worden gedragen; maar dat toch nooit die kosten zijn beschouwd geworden als iets dat aan de regeling van bijzondere personen kon overgelaten worden. En uit dit oogpunt behoort dan ook, gelooven wij, art. 56 B. R. te worden beschouwd. Daardoor zullen dan ook de gronden wegvallen die Mr. DE V. uit, in zijn stelsel gelijkluidende, artikelen aanvoert om aan te toonen dat het woord *zal* voor den regter zonder den wil der partijen niet bindend is. Want door *voorloopige ten uitvoerlegging van een vonnis* wordt iets verkregen dat onafscheidelijk verbonden raakt met het hoofdonderwerp van den eisch; het geeft eene grootere waarde aan hetgeen is toegewezen; maar het is alleen de partij die te beoordeelen heeft of zij het vorderen wil of niet; en doet zij het niet, dan lijdt er niemand door dan zij zelve. Geregtskosten worden daarentegen gemaakt van zelf, zonder dat partijen er iets aan kunnen doen ten gevolge van de wetsbepalingen omtrent het voeren van regtsgedingen. Deze twee zaken zijn dus niet op eene lijn te stellen.

Hoe met mogelijkheid een argument uit art. 45 al. 2 W. v. B. R. door Mr. DE V. is kunnen geput worden is moeijelijk te begrijpen. Dat de regter zich geene stukken

meer kan doen overgeven als partijen de zaak geschikt hebben, is zeer duidelijk, maar enkel en alleen om de eenvoudige reden dat er dan geene zaak meer is. Maar wie, kan geretorqueerd worden, heeft ooit geconcludeerd dat de regter de stukken zich zoude doen overgeven? en wie zal ooit beweren dat de regter zonder dat de stukken niet inzien mag?

Het onbegrijpelijkst van allen is hoe Mr. DE V. in art. 56 zelf een argument zoekt en daar het woord *mogen* (bij het compenseren der kosten) als tegen *zal* overstaande wil doen beschouwen, zoo nam. aan het laatste eene volstrekt imperatieve beteekenis gegeven wordt. Evenmin als in zijn stelsel heeft hier in het onze, gelooven wij, tegenoverstelling plaats. De algemeene regel is: de regter is verpligt om uitspraak te doen over de kosten. Als algemeen voorschrift van uitvoering is gesteld dat de verliezende partij daarin moet worden veroordeeld. In eenige gevallen is evenwel den regter de vrijheid gelaten daarvan af te wijken. Nu kan immers hetgeen over de toepassing van den algemeenen regel wordt gevonden, nimmer tegen den regel zelven worden overgesteld.

Eene vraag kan ook nog gedaan worden, wier beantwoording zal doen zien dat het stelsel van Mr. DE V. zoo al niet tegen de wet, ten minste tot groote moeijelijkheid in de uitvoering zoude leiden. Stel, geen der partijen spreekt in hare conclusien over de kosten. Dan zoude er ook geen uitspraak over worden gedaan. Maar hoe kunnen dan de griffiers en de deurwaarders hunne verschotten, vacatien en salarissen bekomen?

Te ontkennen is het zeker niet dat in de memorie van toelichting op art. 134 W. v. B. R. iets staat waaruit zoude schijnen te blijken, dat de steller op dat oogenblik van meening was dat de kosten een deel van den eisch uitmaakten. Wij gelooven echter dat het zeer

onvoorzigtig is om wanneer zoo iets in het voorbijgaan, zelfs in eene memorie van toelichting, gezegd wordt, daaruit een algemeen besluit te trekken. Want, verborgen kan het niet worden, onze wetgever heeft maar al te dikwijls getoond zich zelven niet bewust te zijn van het stelsel dat tot grondslag zijner bepalingen moest strekken. Hoe menigmaal is ook in het eene artikel een nieuw stelsel toegepast en in het andere de Fransche bepaling woordelijk vertaald, die van een geheel ander beginsel het uitvloeisel was? Wanneer nu, zoo als hier, de woorden van het artikel, waar het op aan komt, zoo duidelijk zijn, dat tot onhoudbare vergelijkingen de toevlugt moet worden genomen om ze te verduisteren; — de uitlegging overeenstemt met hetgeen het waarschijnlijkst is dat het algemeen beginsel is aangenomen; en die uitlegging in overeenstemming met hetgeen in andere gevallen (b. v. voluntaire jurisdictie) ontwijfelbaar is, dan gelooven wij dat die als de ware moet worden aangenomen.

Door deze beschouwing willen wij niets ontnemen aan de waarde der argumenten van Mr. v. d. H., schoon wij, met den recensent in de *Nieuwe Jaarboeken*, bekennen, dat zij ons niet geheel overwegend zijn voorgekomen. Meer dan de laatstgenoemde schijnt te doen, hechten wij aan zijnen grond, de historische uitlegging van art. 56.

Ten slotte zullen wij nog, zoo als boven reeds is aangestipt, doen opmerken dat hier een voorbeeld is van gedachteloos naschrijven. Bijna alle gelieven de geregtskosten als eene *poena temere litigantium* te beschouwen. Mr. de V. heeft, zeer te regt, aangemerkt dat, in de Instituten ten minste, daarvan, geen sprake is. Ondertusschen zegt de een den ander het steeds na, zonder dat het zelfs bekend schijnt te zijn, wie het eerst dit zonderlinge denkbeeld heeft gehad.

Iets van zeer ondergeschikt belang is ons nog opgevallen,

dat hier weder eene nieuwe variante gevonden wordt in het schrijven van de namen der schrijvers van de *Théorie du Code Pénal:* ADOLPHE CHAUVEAU en FAUSTIN HÉLIE. Mr. D. V. spreekt (bl. 169) van HÉLIE et FAUSTIN en op eene andere plaats meenen wij CHAUVEAU ADOLPHE gelezen te hebben.

J. DE WITTE VAN CITTERS.

ACADEMISCHE LITERATUUR.

A. A. DE PINTO. *Ad locum codicis civilis Neerlandi de obligationum nullitate, earumque rescissione.* Lugd. Bat. 1852, 106 bladz.

De leer van de nietigheid en van de vernietiging der verbindtenissen is een dier onderwerpen die, schoon vaak behandeld, niet ligt worden uitgeput. Heeft de latere wetenschap de Romeinsche beginselen ten deze ook van de historische zijde in het licht gesteld en in hunne ware gedaante leeren kennen, het strekte slechts om ons de oogen te meer te openen voor de feilen der oudere auteurs wier voetstappen de hedendaagsche wetgever drukte en wier misvattingen hij dus tot de zijnen maakte. Bleef hier de CODE CIVIL niet altoos zich zelven gelijk, of waren althans zijne bepalingen duister, dubbelzinnig en onvolledig, zoodat van zijne uitleggers deze dit, gene een gansch ander gevoelen met bijkans even krachtige gronden verdedigt, wij mogen ons verheugen in het bezit eener wetgeving die door uitdrukkelijke beslissing van het geschilpunt een einde maakte aan den strijd, maar zien toch ongaarne juist daardoor ons den steun der uitheemsche wetenschap en jurisprudentie ontvallen, en betreuren het, als de oude zwarigheid

wordt weggeruimd slechts ten koste eener nieuwe.

Een akker waarop zoo veel onkruid uitteroeijen, zoo veel goed zaad te strooijen valt is den arbeid van den Nederlandschen jurist wel waardig, en de Schrijver dezer verhandeling behoeft geene verontschuldiging, maar heeft veeleer aanspraak op toejuiching wegens de verstandige keuze zijner stof. Ook zijne wijze van behandeling verdient, m. i. allen lof.

In de *Inleiding* wordt vooreerst aangetoond, dat de leer van de ongeldigheid of krachteloosheid der verbindtenissen en juridieke handelingen zich splitst in twee groote afdeelingen; namelijk in de leer der eigenlijk gezegde *nietigheid*, of de ontstentenis der vereischten waarvan het aanwezen zelve der verbindtenis afhangt, en de leer der *vernietigbaarheid*, of der gebreken die aanleiding kunnen opleveren tot nietigverklaring der aangegane verbindtenis. Deze onderscheiding wordt echter in de wet geenszins naauwkeurig volgehouden. Integendeel zij begrijpt onder het woord *nietigheid* beide gevallen, en naar dit spraakgebruik is de uitlegger wel gedwongen zich te voegen.

Eene algemeene onderscheiding der nietigheden is die in *volstrekte* en *betrekkelijke*. Volgens sommigen zijn de eersten degenen welke in het algemeen belang, de laatsten degenen welke uitsluitend in het *partikulier* belang gegrond zijn. Doch dit beweren behoort, met Toullier, te worden verworpen. Wel zijn alle nietigheden waarbij het algemeen belang betrokken is *volstrekte*, maar daarom nog geenszins alle de zoodanigen waarbij slechts partikulier belang betrokken is *betrekkelijke*. Eenige voorbeelden bewijzen het tegendeel. Volstrekt is alzoo de nietigheid waarop zich *een ieder*, betrekkelijk de zoodanige waarop *hij alleen* zich beroepen kan *ten wiens voordeele zij is ingevoerd*.

Het onderwerp dezer verhandeling nu is de leer, niet

der eigenlijk gezegde nietigheid, maar der vernietigbaarheid der verbindtenis, of der actie tot rescissie.

Het *eerste* Hoofdstuk behelst het geschiedkundige gedeelte. In korte trekken worden het Romeinsche, benevens het Fransche (1) en Vaderlandsche regt vóór de codificatie geschetst. Hiermede worden in verband gebragt de bepalingen van den CODE CIVIL (waaruit het voormalig formeele onderscheid tusschen «la demande en rescission» en «la demande en nullité» verdwenen is), van het ONTWERP van 1820, en eindelijk van het BURGERLIJK WETBOEK, waarna tot de afzonderlijke verklaring der laatsten wordt overgegaan.

Het *tweede* Hoofdstuk is gewijd aan de vernietiging der verbindtenissen uithoofde van persoonlijke onbekwaamheid (onmondigheid) (2).

(1) De alhier, doch onjuist, aangehaalde plaats van MORNACIUS luidt in haar geheel zoo: Sic ex usu nostro impetrari solent diplomata restitutitoria, seu literae restitutionis, ut loquimur, ad rescindendum quod vi et metu gestum est. Si quid enim dicant iurisconsulti irritum esse ipso iure civili et romano, at valet nihilominus apud nos tantisper dum de eo rescripserit princeps: dicimusque propterea vernaculo nostro, vias nullitatis non habere locum in Gallia. Quod quia non satis intelligunt scriptores quidem exteri, avarum esse fisci Gallici inventum putant ex ratione legis *Imperatores*, *de Privil. cred.* infr. (L. 30 D. *de reb. auct. iud* (42 5) Monuit hoc primum Dom. MARIONIUS, fisci patronus anno 1599, in *Paschalibus renovantis fori Lutetiani panegyricis*, quibus ostendit, inventum fuisse hunc morem in argumentum primarii, meri, maiorisque imperii nostrorum principum qui, si quid iure ipso Romano fiat, nihil tamen factum velint inter ditionis suae homines, nisi laeso et conquerenti indulgeant sublime rescripti sui beneficium.

(2) Gelijk de Hoogl. VAN HALL, Handleiding § 37 no. 1, zeer juist opmerkt, is *persoonlijkheid* het woord dat aan regtsbevoegdheid, of het Duitsche *Rechtsfähigheit*, beantwoordt. Zou men evenzoo het woord *mondigheid* niet mogen gebruiken voor *Handlungsfähigheit*? Mij dunkt, er zijn daartegen geene overwegende bezwaren, en men heeft toch aan dergelijke niet al te barbaarsch klinkende en redelijk hanteerbare kunstwoorden behoefte.

De nietigheid uit dien hoofde kleeft, volgens art. 1482 B. W., alle de verbindtenissen aan door onmondigen aangegaan, weshalve dit art. zich wijder uitstrekt dan art. 1366 B. W. dat alleen van de onbekwaamheid om overeenkomsten te treffen spreekt. Maar vermits art. 1483 § 1, de verbindtenis uit delict en quasi delict weder van den regel uitzondert, houdt men, behalve die uit overeenkomst, geene andere over dan de verbindtenissen uit quasi contract. In hoe verre nu ook op laatstgenoemden, en bepaaldelijk op de condictio indebiti en de negotiorum gestio, de regel van art. 1482 van toepassing is, wordt opzettelijk zoo ten aanzien van minderjarigen en onder curatele gestelden, als van getrouwde vrouwen, onderzocht. Minderjarigen, zonder onderscheid van leeftijd, en onder curatele gestelden kunnen altoos, getrouwde vrouwen in den regel, tegen hunne verbindtenissen in hun geheel hersteld worden op den enkelen grond hunner onmondigheid, zonder dat benadeeling vereischt wordt, maar mits zij persoonlijk gehandeld hebben. Want als de onmondige naar regten vertegenwoordigd of bijgestaan, en al de formaliteiten der wet in acht genomen zijn, kan hij tegen de verbindtenis later niet opkomen. De herstelling in het geheel wordt gevraagd door den mondig gewordene, of zijn wettigen vertegenwoordiger of regtverkrijgende, en uitgesproken tegen de partij waarmede hij gehandeld heeft. Het iudicium rescindens behoort dus aan het iudicium rescissorium vooraftegaan, of daarmede verbonden te worden. De te niet gedane verbindtenis wordt gerekend nooit te hebben bestaan, zoodat de zaak terug wordt gegeven met al haren aankleve, en vruchten sedert den dag der levering, wat nogtans alleen geldt ten behoeve des eischers, want de gedaagde bekomt hetgene hij heeft uitgekeerd niet weder, behalve in de gevallen in art. 1482 uitdrukkelijk voorzien.

Het *derde* Hoofdstuk handelt van de vernietiging der verbindtenis uithoofde van een gebrek in de wilsverklaring.

Onze wetgever schreef in de leer van dwaling den CODE CIVIL na wiens voorschriften weder zijn ontleend aan POTHIER die het Romeinsche regt volgde, doch niet geheel juist begreep. Het stelsel van het hedendaagsch regt komt alzoo hierop neder. Waar de overeenstemming der wederzijdsche wilsverklaring ontbreekt, wordt in het geheel geene overeenkomst tot stand gebragt, en is derhalve eene eigenlijke nietigheid aanwezig. Maar als de toestemming van eene der partijen berust op eene dwaling, rakende de zelfstandigheid der zaak, is de verbindtenis vernietigbaar.

De bepalingen onzer wetboeken nopens vernietiging wegens geweld stemmen in het algemeen met het Romeinsche regt overeen. Opmerkelijk is het, dat thans ook vermogens, niet slechts lijfs-gevaar, en het door een derde gepleegd geweld in aanmerking genomen worden. Dit laatste is het gevolg van eene verkeerde voorstelling, of een misverstand van POTHIER.

Ook met opzigt tot het bedrog heeft men zich aan de Romeinsche regtsleer, zooals die door POTHIER is opgevat, gehouden.

Wat eindelijk de bijzondere gevallen aangaat waarin volgens art. 1486 B. W. tenietdoening kan gevraagd worden wegens benadeeling, men schijnt daarbij gedacht te hebben aan de bepalingen van artt. 1099, 1158 n^{3} en 1170 B. W, ofschoon deze, gelijk Mr. DIEPHUIS te regt opmerkt, onder de vernietiging der verbindtenissen niet te huis behooren.

Alle de gronden tot nietigverklaring moeten, immers voor zoo ver zij bekend zijn, te gelijk worden aangevoerd en de regtsvordering door het slagtoffer der dwaling, van het geweld of het bedrog tegen den anderen

contractant, niet tegen derden, gerigt worden. De gevolgen der nietigverklaring om een der bovengemelde redenen zijn dezelfde als ter zake van onmondigheid, met dit verschil, dat thans beide partijen worden teruggebragt in haar vorigen staat.

De verjaring der regtsvordering tot nietigverklaring wordt onderzocht in het *vierde* Hoofdstuk.

Art. 1490 B. W, leerende, dat gezegde regtsvordering vijf jaren duurt, bedoelt niet, zoo als velen gelooven, een termijn, maar eene wezenlijke verjaring waarop de algemeene regelen der praescriptie toepasselijk zijn, zoodat zij op de gewone wijze gestuit en ten behoeve van hem die niet ageren kan geschorst wordt. Maar de exceptie van nietigheid verjaart niet.

Het *vijfde* en laatste Hoofdstuk houdt zich met de bekrachtiging der gebrekkige verbindtenis bezig.

Zij moet gegeven worden door den persoon die de nietigverklaring had kunnen eischen. De man bindt zijne vrouw door bekrachtiging van de zoodanigen harer handelingen die hij had kunnen verrigten zonder hare medewerking. De bekrachtiging geschiedt uitdrukkelijk wanneer het voorschrift van art. 1929 § 1 B. W. stipt moet worden nageleefd, of stilzwijgend, namelijk door, na de opheffing van de oorzaak van het gebrek, uitvoering aan de verbindtenis te geven. Zij heeft eene terugwerkende kracht tusschen partijen, onverminderd het regt van derden. Doch het voorbeeld door de regering tot opheldering der laatste woorden bijgebragt kan den toets niet doorstaan, dewijl het met de bepaling van art. 1482 B. W. strijdt.

Men zal uit deze beknopte opgave bespeuren, dat het eerste vereischte voor een goed betoog, geleidelijke orde, niet ontbreekt. De redeneertrant is duidelijk en eenvoudig, zonder jagt naar smakelooze en dwaze elegantie. De menigvuldige en soms zeer gewigtige quaestien waar-

over de Schrijver zijn gevoelen mededeelt beoordeelt hij met zelfstandigheid, zonder aanmatiging en onder behoorlijke opgave van gronden. Met de meesten zijner denkbeelden zou ik voor mij mij zeer goed kunnen vereenigen. Het best gelukt acht ik het tweede Hoofdstuk, blijkbaar het meest con amore bewerkt. De daar gegeven verklaring der uitdrukking van *regtswege nietig* in art. 1483 B. W. is volkomen juist, en vooral in dit punt steekt deze dissertatie zeer gunstig bij hare verdienstelijke voorgangster, die van Mr. Emants, af. Bij enkele controversen zou ik het tegengesteld gevoelen omhelzen. Zoo blijf ik, ook na den Schrijver gehoord te hebben, de leer van Mr. Diepenhuis billijken, dat eene verbindtenis door een kind van zeer jeugdigen leeftijd aangegaan in den eigenlijken zin nietig wezen zal, omdat hier behalve de bekwaamheid ook de toestemming ontbreekt. Het is waar wat de Schrijver (1) zegt: «Hi autem qui contendunt obligationes ab infante initas ab initio nullas esse et neutri parti effectum habere, sibi parum constare videntur quum non idem statuunt de iis qui ob imbecillitatem, dementiam vel furorem curae submissi obligationes inierunt, nisi hoc fiat intervallis lucidis. Nam si consensus lege ad contractum ineundum requisitus non cadit in infantem, hoc et minus fieri potest in illum qui non compos mentis est.» Maar waarom voor die gevolgtrekking teruggedeinsd? Overal waar, alle omstandigheden te zamen genomen, de persoon die heet zich verbonden te hebben niet kan geacht worden redelijk besef te hebben gehad van zijne daad, is er, dunkt mij, in het geheel geene toestemming, geene overeenkomst aanwezig en is dus geen van beide partijen verbonden. De beoordeeling en waardering dier omstandigheden is in ieder geval van geheel feitelijken aard. Het gebrek aan zoodanig redelijk besef kan het gevolg

(1) p. 48.

zijn van zeer jeugdigen leeftijd, maar ook van hoogen ouderdom of kindschheid, van krankzinnigheid, van ziekte, ja van dronkenschap, heftigen toorn, of door electrobiologische en andere dergelijke kunstjes te weeg gebragte impressionabiliteit. Men dwinge ons slechts het beweren niet op, dat, even als minderjarigheid eene reden tot nietigverklaring is, zoo ook en op gelijke wijze kinderlijke leeftijd, dronkenschap of krankzinnigheid, op zich zelf beschouwd, steeds eene reden van nietigheid wezen moest. In de dingen die onder hunne bevatting vallen, bij het aanschaffen b. v. hunner dagelijksche schoolbehoeften en snuisterijen, zijn zelfs zeer jonge kinderen in den regel wel betrouwd. Een beschonken mensch, vooral een eigenlijke dronkaard, verrigt dikwerf zijne gewone bezigheden even goed als in den nuchteren staat. Iemand kan krankzinnig wezen en desniettegenstaande een wijs huwelijk sluiten of eene goede zaak doen. Maar neemt zulks weg, dat er verbindtenissen en handelingen zijn die niemand in ernst zal beweren door een kind, een dronken of krankzinnig mensch te zijn aangegaan met redelijk besef van hetgene hij deed? De ongerijmdheid om, waar inderdaad geene overeenkomst plaats had, er ook geene te fingeren ontsnapt mij. Eer acht ik het ongerijmd de *wilsverklaring* (of den schijn) te handhaven waar de ontstentenis van den wil zelven (of van het wezen) in facto is uitgemaakt. De aangehaalde zinsnede uit de memorie van toelichting van 1833 (1) bewijst, mits in haar verband gelezen, niets. Men had namelijk vroeger bepaald, dat slechts verbindtenissen van minderjarigen beneden de 18 jaren *van regtswege nietig*, d. i., naar de juiste uitlegging des Schrijvers, vernietigbaar zonder bewijs van benadeeling wezen zouden, maar die van minderjarigen ouder dan 18 jaren alleen zouden kunnen

(1) VOORDUIN, V 129.

worden te niet gedaan, *ingeval zij door de handeling waren benadeeld.* Men had alzoo ingevoerd, als het ware, eene tweeslachtige onbekwaamheid. Dit, begreep men in 1833 teregt, was verkeerd. Men moest zich aan één beginsel houden, en van hem die zich op zijne minderjarigheid beriep het bewijs der benadeeling vorderen òf overal, òf nergens, en besliste in laatstgemelden zin. Doch dit alles heeft met onze quaestie niets te maken. Iedere overeenkomst van een kind kan vernietigd worden uithoofde van minderjarigheid, maar dan moet er eene overeenkomst zijn die voor vernietiging vatbaar is, d. i. eerst uitgemaakt worden, dat zij getroffen is, niet in schijn, maar inderdaad. Alles komt dus hierop neder, dat de iudex facti het bestaan eener overeenkomst moet loochenen, waar het gezond verstand en de regelen der zielkunde hem dit gebieden. » La capacité de contracter n'est exigée que pour la validité de la convention, non pour sa formation, et son absence donne seulement lieu à une annulation qu'on ne peut demander que pendant dix ans à partir de la cessation de l'incapacité. Au contraire la capacité de consentir est forcément essentielle à l'existence même du contrat: son absence produisant nécessairement absence de consentement et dès lors de convention, il est palpable qu'il n'y aurait pas lieu de faire briser dans un certain délai un contrat qui n'existe pas. Ainsi, qu'un jeune enfant, un fou, un homme ivre au point de n'avoir plus sa raison, un malade en délire signe un acte de vente, il est clair qu'il n'y a rien de fait, et que le prétendu contrat se trouve radicalement et éternellement nul.» (1)

De auteurs door den Schrijver geraadpleegd behooren in het algemeen tot de besten. Het is nogtans te bejammeren, dat hij zich al te zeer onder den invloed der door hem zoo geprezene monographie van WINDSCHEID

(1) MARCADÉ, *Explication du* C. C. IV. 345. (4me Ed.)

gesteld en daardoor de jongste Fransche schrijvers te veel over het hoofd gezien heeft. Of is hetgene, blz. 50 en 51, (1) over de restitutie der minderjarigen naar Fransch regt gezegd wordt niet een weinig te apodictisch? En zou men er niet uit mogen afleiden, dat de Schrijver geenszins volkomen vertrouwd geweest is met de belangrijke controversen en uiteenloopende stelsels, hieromtrent onder de Fransche auteurs en jurisprudentie gangbaar? Men vindt ze, onder anderen, naauwkeurig uiteengezet bij DEMOLOMBE. (2) Immers het stelsel, dat de minderjarige tegen zijne persoonlijke handelingen wordt gerestitueerd non ut minor sed ut laesus, mag, schoon het meest aannemelijke, niet als eene onbetwiste waarheid worden voorgesteld, zoolang eene autoriteit als TROPLONG (3), en wel op zulke degelijke gronden, het tegendeel verdedigt. Maar neemt men dat stelsel aan, dan weder mag rescissie wegens benadeeling tegen handelingen des voogds niet worden toegelaten, zonder wederlegging der gronden waarop de scherpzinnigste voorstanders van dat stelsel, zoo als PONT (4), die rescissie ten stelligste ontkennen. En door *auctore tutore* zal hier toch wel niet bedoeld zijn een onderscheid te maken tusschen handelingen die *door* den voogd, en die *met bijstand* van denzelven, verrigt zijn. Anders zie men MARCADÉ die — na het geschilpunt zoo bepaald te hebben: nous restons donc en face de deux systèmes seulement, dont l'un déclare le mineur restituable *comme mineur* pour les actes qu'il a faits par lui seul en dehors de sa

(1) Het daar aangenomen stelsel van WINDSCHEID komt overeen met dat door DEMANTE voorgesteld, als *une bizarrerie. Programme* II. no. 782 nt. en over welks verwerpelijkheid men het in Frankrijk algemeen eens is. Zie DEMOLOMBE *Cours de* C. C. VII. § 813 nt. § 819.

(2) *Cours de* C. C. VII § 817 Sqq.

(3) *de la Vente* no. 166.

(4) *Revue de législation.* XXI. 217-242.

capacité, et *comme lésé* pour ceux qui sont faits par le tuteur ou avec le curateur; tandis que l'autre ne lui accorde, que la restitution pour lésion dans les premiers sans aucune restitution possible pour les seconds; en thans (vroeger had hij het eerste aangehangen) het laatste stelsel uitvoerig te hebben verdedigd — zich dus resumeert: «ainsi pour tous les actes qui sont faits regulièrement par le tuteur, avec l'assistance du curateur, il n'y a pas de restitution possible. Et il en serait de même de ceux qu'un pupille aurait faits personnellement, mais avec l'assistance de son tuteur, car bien que, dans notre droit, le tuteur doive représenter le mineur, c'est-à-dire agir lui même à sa place et non pas seulement l'autoriser, cependant l'acte serait évidemment valable par l'intervention de ce tuteur, puisque, en y concourant et en y consentant, le tuteur en assume la responsabilité tout aussi bien que s'il le faisait seul; l'acte étant accompli alors par le pupille et le tuteur tout ensemble, il est clair que la présence (inutile et insignifiante) du premier ne saurait rendre inefficace la présence (nécessaire) du second.» (1)

De uitmuntende commentaar van laatstgenoemden schrijver had insgelijks, inzonderheid bij de gebreken in de wilsverklaring met vrucht kunnen zijn gebruikt. Men vergelijke b. v. zijne aanmerking (2) op art. 1112 C. C. met des Schrijvers aanteekening daarop (3) (art. 1360 B. W.)

Doch men beschouwe deze opmerkingen niet zoo zeer als critiques dan wel als bewijzen van opregte belangstelling in des Schrijvers werk. Immers vóór alle dingen behoort in het oog te worden gehouden de aard van hetgene men beoordeelt. Van eene academische disser-

(1) l. l. 669.
(2) l. l. 354.
(3) 78.

tatie te verlangen volledigheid in ieder opzigt, daaraan eischen te doen die de grootste meester in het vak zelden bevredigt, ware even dwaas als onbillijk. Wat men van die soort van geschriften vergen kan, is, geloof ik, dat zij het bewijs dragen, dat de Schrijver de vrijwillig op zich genomen taak niet uit ijdelheid, maar uit liefde tot de wetenschap aanvaard, niet ligtzinnig, maar na ernstige voorbereiding voltooid heeft. Van dit standpunt gezien, behoort de dissertatie van Mr. A. A. DE PINTO tot de zeer voortreffelijken. Zij levert de doorslaande blijken van echt juridieken aanleg en wekt verwachtingen op wier verwezenlijking in het belang der wetenschap ieder met mij zal wenschen. Als de Schrijver ook op later leeftijd zal mogen zeggen, feci quod potui, zal hij het ultra posse nemo tenetur niet behoeven in te roepen als verontschuldiging.

J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO.

E. H. 's JACOB. — *Disputatio ad art. IX legis, quae generaliora exhibet praecepta.* — Lugd. Bat., 1850. — 58 pag. in 8°.

De oorlog over art. 9 Alg. Bep. zal nog zoo spoedig niet geeindigd zijn, want het is een strijd niet zoo zeer over de uitlegging van dit art., als over de regelen en beginselen van uitlegkunde in het algemeen.

Sommigen van hen, die met OPZOOMER en anderen het regt alleen willen zoeken en vinden in de woorden der wet, zullen vermoedelijk nog lang volhouden, dat vreemdelingen, wat hunnen persoons-staat betreft, trots alle mogelijke ongerijmde en onregtskundige gevolgen, in Nederland alleen worden geregeerd door de Nederlandsche wet.

Zij daarentegen, die in den regter iets meer willen zien dan eene *machine à sentences*; die meenen, dat de woorden van de wet dienen om hare gedachte uit te drukken, en dat men dus die gedachte des noods ook elders zoeken mag; zij die nog gelooven aan de leer van PAULUS, «non enim figura litterarum, sed oratione quam exprimunt litterae obligamur;» zij, die daarom meenen, dat er ook wel mag en moet gelet worden op iets anders dan op woorden en letters, inzonderheid op de geschiedenis, op den geest, de bedoeling, in één woord op *den wil* des wetgevers; — zij zullen wel altijd eenparig van oordeel blijven, dat den vreemdeling, zoo goed als den Nederlander, de wetten van zijn land regeren, waar hij zich ook bevinde, voor zoo ver die betreffen de regten, den staat en de bevoegdheden van den persoon.

Wat mij betreft, ik ben de leer van OPZOOMER volstrekt niet toegedaan; maar het is hier de plaats niet, om mij in dit trouwens genoeg besproken onderwerp te verdiepen.

Ik geloof echter te mogen beweren, dat zij die meenen, dat door art. 9 de pen zou gehaald zijn door de oude en algemeen erkende leer van het *statutum personale* twee zaken over het hoofd zien; en dat althans die meening niet het noodzakelijk gevolg behoeft te zijn van de leer, die ik niet deel, dat alleen de geschrevene woorden der wet mogen beslissen over twijfelachtige vraagpunten.

Vooreerst spreekt art. 9 van het *burgerlijk regt van het koningrijk*; niet van dat van het buitenland. Het burgerlijk regt *van het koningrijk*, zoo dikwijls dit op den vreemdeling moet worden toegepast, is voor hem hetzelfde als voor den Nederlander; *wanneer* het moet worden toegepast, dat beslist het art. echter volstrekt niet; en veel minder zegt het, dat een vreemdeling in

Nederland altijd en in alle gevallen uitsluitend zou moeten geregeerd worden door de Nederlandsche wet, niet door de zijne.

Maar in de tweede plaats is het mij altijd voorgekomen, dat deze geheele uitlegging zondigt juist tegen de leer, die zij op den voorgrond plaatst, en waarvan zij heet een uitvloeisel te zijn.

Het burgerlijk regt, zegt men, is hetzelfde voor Nederlanders en voor vreemdelingen. Dit is een regel zonder uitzondering. Dit zeggen *de woorden*, en door *die woorden* alleen ben ik gebonden.

Zeer goed. Maar wat bepaalt nu het burgerlijk regt van het koningrijk, in art. 6 Alg. Bep., voor den Nederlander? — Dat het *statutum personale* van zijn land hem overal volgt, waar hij zich bevindt. Wel nu, heeft dan niet juist, op grond van uwen regel van art. 9, de vreemdeling aanspraak ook op dit voorregt? En met welk regt zult gij hem dit ontnemen? Waarom, als hij zoo streng gebonden is aan de letter van art. 9, zal art. 6 voor hem niet geschreven zijn?

De leer van het *statutum personale* wordt in deze verhandeling aangenomen, en wederlegd tegen Opzoomer. Zij is verdeeld in drie hoofdstukken. Het eerste geeft een overzigt van den regtstoestand van vreemdelingen, naar het *jus Romanum*, het *jus medii aevi*, het *jus albinagii*, en het *jus antiquum patrium*. Het tweede behandelt de vraag van het *statutum personale*; en het derde geeft eenige aanteekeningen op art. 9, meer bepaaldelijk over de vragen, wat te verstaan zij onder burgerlijk regt? wie vreemdelingen zijn? wie Nederlanders? en eindelijk over de uitzonderingen op den regel, dat het burgerlijk regt gelijk is voor Nederlanders en voor vreemdelingen. A. D. P.

N. S. T. A. VAN MEURS, *de vitae honestae et inhonestae efficacitate in jure Neerlando*, Lugd. Batav. 1852, 98 pagg.

Er zijn onder de beoefenaars des regts ook zoogenaamde elegante juristen, die zich beijveren om, even als wijlen Professsor P. VAN LIMBURG BROUWER omtrent HOMERUS en PINDARUS deed, zoo ook in de wetgeving, het zedelijk schoon op te sporen. Het studium humanitatis, honestatis, decori en wat niet al wordt in de wetten opgespoord en verzameld, en die sporen van op prijs gestelde zedelijkheid zijn zoo vele lofspraken op den wetgever. Ik misgun die juristen het genoegen dier nasporingen niet: zij kunnen haar nut hebben; maar die door mij bedoelde juristen moeten daaraan niet te veel toegeven, en zich wachten, dat zij niet tot de bestaande fout vervallen van hen, die in de wetten alles zoeken behalve het regt.

Die nasporingen, zeide ik, kunnen haar nut hebben, zoo omdat zij niet vruchteloos zullen worden ondernomen, want de blijken bestaan en zullen mitsdien worden gevonden, als omdat zij verzameld getuigen van den algemeenen geest des wetgevers, dien het van belang is, in elk bijzonder geval te kennen.

Het eerbare leven, de regtschapenheid of hoe men dat honeste vivere ook moge vertalen, blijft niet buiten invloed: getuige die civile uitspraak der Regtbank te Leeuwarden, waarin van den Hoogleeraar BORGER, meer dan dertig jaren na zijnen dood (1) gezegd wordt, dat hij is geweest *een man van algemeen erkende probiteit, niet in staat, om iemand, veel minder zijn broeder te verschalken of te bedriegen* enz. Hoeveer niet ligt iemand zal worden gevonden, die op deze lofspraak iets zal willen of kunnen afdingen, is het eene

(1) 21 Januarij 1851, Bijbl. van dat jaar p. 350.

geheel andere vraag, of zij in regterlijke uitspraken te huis behoort? Ik zou meenen dit te moeten ontkennen, omdat men anders den regter ook zou moeten vergunnen, bij voorbeeld in vonnissen, die eene vrijspraak inhouden, minder loffelijk getuigenis omtrent aangeklaagden of beschuldigden te geven. Ik geloof dat dit alleen kan geduld worden voor zoover het de zaak betreft, die aan zijn onderzoek is onderworpen en niet verder, omdat hij anders van regter in zedemeester ontaardt en eene regtskundige vrijspraak eene zedelijke veroordeeling wordt.

De regter moet vooral letten op de zeden der getuigen. Dit is waar en in het civile en in het criminele. Ten aanzien van strafgedingen kan bij den regter-commissaris, den officier van justitie, den procureur-generaal mede niet genoeg worden aangedrongen, dat zij zich hieromtrent vergewissen, en den regter inlichten, want zonder dat kan de regter er niet op letten, en hij wordt, bij verzuim, in zijne gewigtige betrekking op een dwaalspoor gebragt. Door te ver gedreven ingenomenheid tegen eenen aangeklaagde, mag dat onderzoek niet achterwege gelaten worden, vooral omdat de ijverigste verdediging meestal niet bij magte is, daarin te gemoet te komen. —

Deze overwegingen zijn mij bij het lezen der inleiding al dadelijk voor den geest gekomen. De dissertatie zelve wordt in twee hoofdstukken verdeeld, waarvan het eerste over de voorregten van den eerbaren en het tweede over de straffen van den oneerbaren levenswandel handelt. — Hier wordt in de eerste plaats op de ridderorden gewezen als voorregt van eene vita honesta.

Art. 35 der wet op de regterlijke organisatie zegt, dat de kantonregters uit de kundigste, bekwaamste, gegoedste en *meest geachte* ingezetenen zullen worden gekozen, DOCH bij voorkeur uit meesters of licentiaten

in de regten. — Men zou geneigd zijn, uit dat ongelukkige woordje *doch* op te maken, dat zij dan noch kundig, noch bekwaam, noch gegoed, noch geacht behoeven te zijn! — Hij die tot het notaris-examen zal worden toegelaten, moet doen blijken van een goed zedelijk gedrag, door middel van een of meer certificaten enz. Dat examen behoorde in het openbaar te worden afgenomen: het certificaat hier bedoeld behoorde bij de stukken te verblijven, want het is gebeurd, dat een sedert ontaarde candidaat-notaris met dat vele jaren te voren afgegeven certificaat in de hand, van zijn later goed zedelijk gedrag met goed gevolg heeft doen blijken! —

De wetgever neemt de goede trouw van den ongelukkigen debiteur, vooral ook van den ongelukkigen koopman ter harte: maar niet altijd evenzeer dat van den beklagenswaardigen crediteur. Zie een artikel over *faillissementen* in het *Weekblad van het Regt*, n°. 1366.

In het tweede hoofdstuk wordt niet zoo zeer over de eigenlijk gezegde misdrijven, maar meer bijzonder over wangedrag, bekend slecht levensgedrag, verwaarloozing van de waardigheid van karakter, onzedelijkheid en merkelijke achteloosheid gehandeld.

Nadat deze stof is behandeld met het oog op de leden der regterlijke magt, notarissen, advocaten, procureurs, deurwaarders, burgemeesters en krijgslieden, komt de schrijver tot de eigenlijk gezegde burgerlijke wetgeving. Hier komen in de eerste plaats in aanmerking de minderjarigen, die door hun wangedrag gewigtige redenen van misnoegen geven: daarna de verkwisters: meer bepaald wordt over art. 511 B. W. gehandeld, welk artikel, vreemd genoeg, tot den onder curatele gestelde wegens verkwisting wordt beperkt, terwijl de bepaling veel doelmatiger ware voor den krankzinnige of razende.

Geleidelijk wordt tot art. 116 n°. 7 overgegaan, waar

de stuiting des huwelijks wordt toegestaan, wanneer eene der partijen uit hoofde van verkwisting is onder curatele gesteld en het voorgenomen huwelijk blijkbaar het ongeluk des kinds zou te weeg brengen. — Het kennelijk wangedrag des mans kan voor de vrouw eene reden zijn, om scheiding van goederen te vragen, doch alleen in de gevallen van art. 241 B. W. — een belangrijk voorregt der getrouwde vrouw.

Overspel als reden voor scheiding van tafel en bed, heeft daar vele nadeelige gevolgen, die als zoo vele straffen of privatien kunnen worden beschouwd.

Het wangedrag is eene reden van uitsluiting of afzetting van de voogdij.

Ongehoorzaamheid, gewoonte van dronkenschap, vechten aan boord, verwijdering van boord zonder verlof, zijn, volgens art. 437 W. Kh., wettige redenen voor den schipper, om de officieren of scheepsgezellen te ontslaan.

Hiermede stappen wij van deze dissertatie af. Wij hebben haar met genoegen gelezen, en vinden de daartoe betrekkelijke plaats uit Prof. van Assen's Leiddraad, daarin goed gecommentarieerd. Dav. H. L.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

Het zal niet onbelangrijk voorkomen, hier kortelijk de aandacht te vestigen op het

Formulierboek voor Notarissen, bevattende voorschriften van notariële akten, met aanwijzing van de betrekkelijke bepalingen der burgerlijke wetgeving en die op de registratie, door W. de Gelder, Inspecteur der Registratie en Domeinen. (In den loop dezes jaars in het licht verschenen te Amsterdam, bij Gebroeders Kraay).

Simon van Leeuwen zeide: tabellionum imperitia est messis advocatorum, en ik mag hem omtrent de nota-

rissen van zijnen tijd niet tegenspreken, maar zeker is het, dat in onze dagen over het algemeen de notarissen wel voorzien zijn van de hun benoodigde kundigheden. Men bevroedt meer dan vroeger, dat vooral de kennis der burgerlijke wetgeving voor den man, die eene der gewigtigste betrekkingen in het land vervult, onmisbaar is. Art. 15 der thans geldende wet op het notaris-ambt van 9 Julij 1842, *Staatsblad* nº. 20, zegt, dat voor de aspiranten, die den graad van doctor of licentiaat in de regten niet hebben verkregen, het examen ten minste twee uren zal duren, en daarvan niet minder dan een uur worden besteed tot een onderzoek naar hunne *theoretische* en insgelijks ten minste een uur naar hunne *praktische* kundigdeden. Teregt zegt Mr. W. P. A. Voorendonk, in zijne aanteekening op dit artikel: «Door *theorie* verstaat de wetgever de beginselen en den tekst der wetten, welker kennis voor den notaris noodzakelijk is, zoo als de wet op het notaris-ambt en het Burg. Wetb., voorts het Wetb. van Kooph., het Wetb. van Burg. Regtsv., de wetten op de registratie, het zegel, de successie, de hypotheken enz., voor zoo ver dezelve op het notaris-ambt betrekking hebben. — Tot het *praktisch* gedeelte van het examen wordt gevorderd, vooreerst: gemakkelijkheid en hebbelijkheid om den verklaarden wil van partijen kort, bondig en duidelijk in geschrift te brengen; ten anderen moet men zich eigen hebben gemaakt alles wat den vorm eener deugdelijke notariële akte vordert. Verder zullen de examinatoren gevallen stellen in het dagelijksch leven voorkomende, en den candidaat de beste wijze van derzelver behandeling afvragen. Dit laatste vooral is een zeer geschikt middel om te weten, of men werkelijk in de praktijk ervaren is.»

Ik keur formulierboeken als het onderwerpelijke niet onvoorwaardelijk af, als zouden zij zijn pontes asinorum.

Zoodanige afkeuring kan dan ook alleen het gevolg zijn der vrees voor het misbruik, dat daarvan kan worden gemaakt. Zij zijn echter nuttig, wanneer zij alleen worden nageslagen, nadat de akte is geconcipiëerd, om te zien of men soms iets mogt hebben vergeten. De formulieren moeten dan ook, hoezeer beknopt, volledig zijn. De schrijver zegt in zijne voorrede, overal waar dit konde geschieden, in zijne acten te hebben vermeden, bepalingen en voorwaarden op te nemen, die de aard der overeenkomst van zelve medebrengt, en verklaringen te doen, die geheel overbodig zijn. De lezer echter oordeele of hij hieraan getrouw is gebleven op bladz. 305 en volgg., waar een model eener algemeene procuratie wordt gevonden.

Ik heb mij voorgesteld, dit boek slechts aan te kondigen, en er de aandacht vooral van notarissen op te vestigen. Het is mij bij eene oppervlakkige inzage als zeer goed bewerkt voorgekomen, en ik vermeen, dat het in de practijk van veel nut zal kunnen zijn. Gelijk alle werken van dezen aard, moet ook dit met voorzigtigheid worden gebruikt: de werkzame schrijver heeft toch zijnen lastigen arbeid ondernomen, om dien tot leiddraad voor jonge notarissen vooral te doen dienen, niet om ter slaafsche navolging te doen strekken.

De schrijver heeft zijn werk verrijkt met eene menigte aanteekeningen, vooral betreffende de wetsartikelen, die tot de formulieren in verband staan, en de wetgeving op de registratie daarbij geenszins uit het oog verloren.

Ten aanzien van de noot voorkomende op bl. 177 en 178, dus luidende: « De legitime van het natuurlijk erkend kind is de $\frac{1}{2}$ van zijn aandeel ab intestato (art. 963 B. W.). Dat aandeel is $\frac{1}{3}$ van hetgeen het kind zoude gehad hebben, ware het wettig geweest. Als wettig kind had het geërfd, daar er drie kinderen

waren, $\frac{1}{4}$, waarvan $\frac{1}{3}$ is $\frac{1}{12}$: hiervan de helft maakt de legitime of $\frac{1}{24}$. Er blijft nu over $\frac{23}{24}$. *Hiervan competeert voor legitime aan de drie wettige kinderen* $\frac{3}{4}$ *of* $\frac{69}{96}$, *zoodat het beschikbaar deel is* $\frac{23}{96}$. » zij het mij veroorloofd op te merken, dat ik geloof, dat de kundige schrijver zich vergist, en de wettige kinderen bij zijne verdeeling, in strijd met art. 961 B. W., in het door hem gestelde geval meer dan $\frac{3}{4}$ hunner portie bij versterf bekomen.

Die dwaling is het gevolg der verkeerde leer van den overigens naauwkeurigen Mr. J. J. Loke, *Handb. voor Notarissen*, 3e stuk, 2e gedeelte, bl. 659, alwaar hij zegt: « Zoo dikwijls een natuurlijk kind met andere legitimarissen concurreert, is het regelmatig, dat men eerst het wettelijk erfdeel van dat kind berekene en van de massa des boedels aftrekke, om daarna de legitime der overigen naar het bedrag van het aldus verkregen overschot te bepalen.» Zoo zal men altijd in den war geraken. Men handele veeleer aldus: Men trekke de portie bij versterf voor de erkende natuurlijke kinderen van de massa af, verdeele dan het overschot (a. 911 B. W.) onder de wettige kinderen, dan kent men de erfportie bij versterf van allen. Dit geschied zijnde neemt men (volgens a. 961 B. W.) $\frac{1}{2}$ of $\frac{2}{3}$ of $\frac{3}{4}$ *van de portie bij versterf der wettige kinderen*, en men kent de legitime van dezen. Dan blijft $\frac{1}{2}$ of $\frac{1}{3}$ of $\frac{1}{4}$ hunner ab intestato portie over, hetgeen, gevoegd bij de helft der ab intestato portie van de erkende natuurlijke kinderen, dat is bij de wederhelft der legitime van dezen (a. 963 B. W.), het *beschikbaar* gedeelte uitmaakt.

Naar aanleiding dezer leer, en uit overweging, dat weinige notarissen zeker zijn op het punt van berekening der legitime in geval er wettige en erkende natuurlijke kinderen aanwezig zijn, geloof ik, dat het allezins nuttig wezen kan, de lezers der *Themis* mede-

deeling te doen van de tabel, die ik ontleen aan bladz. 62 der belangrijke dissertatie van Mr. B. VAN DER HAAK, de portione legitima, te Leiden in 1845 verdedigd, en in *Themis* VII, bl. 142 en volgg. beoordeeld. Ik houd deze tabel voor juist, en geloof, dat men haar moet volgen, om de erfgenamen niet te kort te doen.

KINDEREN.		Wettelijk erfdeel voor ELK der		Beschikbaar gedeelte.
Wettige.	Erkende natuurlijke.	Wettige.	Erkende natuurlijke.	
1	1	$\frac{5}{12}$	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{2}$
1	2	$\frac{7}{18}$	$\frac{1}{18}$	$\frac{1}{2}$
1	3	$\frac{3}{8}$	$\frac{1}{24}$	$\frac{1}{2}$
2	1	$\frac{8}{27}$	$\frac{1}{18}$	$\frac{19}{54}$
2	2	$\frac{10}{36}$	$\frac{1}{24}$	$\frac{13}{36}$
2	3	$\frac{4}{15}$	$\frac{1}{30}$	$\frac{11}{30}$
3	1	$\frac{11}{48}$	$\frac{1}{24}$	$\frac{13}{48}$
3	2	$\frac{13}{60}$	$\frac{1}{30}$	$\frac{17}{60}$
3	3	$\frac{5}{24}$	$\frac{1}{36}$	$\frac{7}{24}$
4	1	$\frac{7}{40}$	$\frac{1}{30}$	$\frac{4}{15}$
4	2	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{36}$	$\frac{5}{18}$
4	3	$\frac{9}{56}$	$\frac{1}{42}$	$\frac{2}{7}$

DAV. H. L.

— De academie van wetgeving te Toulouse heeft, voor 1853, uitgeschreven de volgende prijsvraag:

« *Des prohibitions d'aliéner résultant, soit des dispositions de la loi, soit des dispositions de dernière volonté, soit des conventions. — De leurs effets juridiques. — De leur influence du point de vue de l'ordre public et de l'intérêt privé.* »

De prijs zal bestaan in eene gouden medaille, ter waarde van 300 franken.

De antwoorden vrachtvrij in te zenden aan den secretaris der academie voornoemd, vóór den 31 Maart 1853.

Verslag over het Regtswezen, de Politie enz. in West-Indië en ter kuste van Guinea, over 1849.

(*Zie blz.* 337 *hiervoren.*)

CURAÇAO.

REGTSWEZEN EN POLITIE.

I. WETGEVING.

Even als in Suriname, is nog te Curaçao en onderhoorigheden het oud-Hollandsch regt, in verband met het Romeinsche regt, in kracht gebleven.

Voorts wordt regt gesproken krachtens de wetten en verordeningen, uitgegaan van de autoriteiten die aldaar achtereenvolgende met het wetgevend gezag zijn bekleed geweest.

Thans oefent de Gouverneur, onder 's Konings voorafgaande goedkeuring, de wetgevende magt uit.

De wetten en algemeene verordeningen worden bij publicatie afgekondigd.

Na het opschrift: «In naam des Konings», volgen de woorden:

«De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden allen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:

«In overweging genomen hebbende enz.

«Den kolonialen raad gehoord:

«Heeft goedgevonden en verstaan te bepalen, zoo als bepaald wordt bij deze», enz.

Alle verordeningen, in den bepaalden vorm afgekondigd, door den Gouverneur onderteekend en door den kolonialen secretaris gewaarmerkt, verkrijgen daardoor kracht van wet.

Kleine keuren en bepalingen van politie kunnen door den Gouverneur worden vastgesteld en bij notificatie worden bekend gemaakt, zonder dat daarop 's Konings goedkeuring gevorderd wordt, mits de daarbij bedreigde straffen niet te boven gaan eene geldboete van acht gulden en eene gevangenisstraf van acht dagen. De vorm die daarbij in acht genomen wordt is de volgende:

«De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden,

«In overweging genomen hebbende, dat enz.

«Den kolonialen raad gehoord,

«Brengt ter kennisse van het algemeen, dat,» enz.

Ook de gezaghebbers der onderhoorige eilanden kunnen, onder nadere goedkeuring van den Gouverneur, na de adviserende commissie te hebben gehoord, kleine keuren en verordeningen van politie uitvaardigen, mits de daarbij bedreigde straffen en poenaliteiten niet te boven gaan eene geldboete van vier gulden en eene gevangenisstraf van vier dagen.

De militaire wetgeving voor al de West-Indische bezittingen dezelfde zijnde, zoo wordt hier gerefereerd aan hetgeen deswege in het verslag over Suriname gezegd is.

II. BURGERREGT.

De verpligtingen en de voorregten verbonden aan het burgerregt in het gouvernement Curaçao en onderhoorigheden zijn dezelfde als die, welke in Suriname bestaan en in het verslag over die kolonie zijn opgenomen.

Eene afwijking is alleen daarin te vinden, dat men te Curaçao en St. Eustatius volstaan kan met een verblijf van slechts zes maanden, om geregtigd te zijn, aanzoek te doen ter verkrijging van brieven ter admissie tot het burgerregt.

Ook is het wenschelijk geoordeeld om, in verband met het laatstelijk in werking gebragt nieuw reglement op den in-, door- en uitvoer van koopmanschappen voor het eiland Curaçao, en met de afschaffing van eenige den handel drukkende belastingen, den vreemdeling, die niet op het burgerregister is ingeschreven, in de gelegenheid te stellen, aldaar onroerende goederen te bezitten, en dienvolgens de Gouverneur bevoegd verklaard, om dispensatie te verleenen van de bestaande bepalingen tegen het in eigendom bezitten van vaste goederen door vreemdelingen die niet op het burgerregister zijn ingeschreven.

Zoodanige vreemdelingen zullen echter altijd voorzien moeten zijn van eene schriftelijke vergunning van het hoofd des plaatselijken bestuurs tot vestiging op Curaçao en onderhoorigheden, welke vergunning iedereen behoeft die zich aldaar wil nederzetten.

III. REGTERLIJKE MAGT.

Er wordt te Curaçao en onderhoorigheden regt gesproken in naam en van wege den Koning. De regtspleging en de uitspraak der vonnissen geschieden met opene deuren.

In alle regterlijke vonnissen en gewijsden worden uitgedrukt de gronden, waarop zij rusten, zoo wat de daadzaken als wat het regtspunt betreft, ieder afzonderlijk.

Niemand mag wegens misdrijven in regten betrokken worden dan uit kracht der wet en op de wijze daarbij vastgesteld.

Alle tusschenkomst in zaken van justitie, niet bij de wetten of bijzondere reglementen toegestaad, is verboden.

De burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging wordt uitgeoefend door regtbanken gevestigd te Curaçao, St. Eustatius en St. Martin.

De eilanden Bonaire en Aruba behooren tot het regtsgebied van Curaçao, en het eiland Saba tot dat van St. Eustatius.

De regtbank te Curaçao is zamengesteld uit eenen president, di meester in de regten moet zijn en den ouderdom van vijf en twintig jaren moet hebben bereikt en uit zes leden, welke niet behoeven gegradueerd te zijn, doch die insgelijks den ouderdom van vijf en twintig jaren moeten vervuld hebben.

Geen der leden mag noch aan andere leden, noch aan den procureur des Konings in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap bestaan.

De regtbank wordt bijgestaan door eenen griffier.

Jaarlijks en wel op den 1 Januarij treedt een der zes leden en wel het oudste in rang af, doch is weder benoembaar.

Het nieuw benoemde lid, hetzij hij het afgetreden lid zelf zij, hetzij een ander, is steeds de jongste in rang.

Bij tusschentijds ontstane vacature onder de zes leden, wordt dezelve op gelijke wijze vervuld, doch het nieuw benoemde lid neemt alsdan den rang in van dengene wien hij vervangt, zoo als hij ook aftreedt op zoodanig tijdstip waarop deze zoude moeten afgetreden zijn.

De regtbanken te St. Eustatius en te St. Martin bestaan uit zes leden, gekozen uit de notabelste ingezetenen.

Elk dezer regtbanken wordt bijgestaan door een commies-griffier.

Voor deze regtbanken worden gebragt alle zaken welke een onderwerp van regterlijke beslissing kunnen uitmaken, hetzij dezelve tot de civile, hetzij tot de criminele regtsbedeeling behooren, hetzij dezelve zaken van handel of scheepvaart, hetzij andere betreffen.

Hiervan zijn uitgezonderd de gedingen, welke behooren tot de competentie van de militaire regtbanken.

Alle civile zaken, welker onderwerp de geldswaarde van honderd en vijftig gulden te boven gaat, zoo ook alle strafzaken zonder onderscheid, worden door de volle regtbank beregt, met inachtneming van alle die regtsvormen, welke volgens de bestaande manier van procederen behooren plaats te hebben.

Van alle bij de volle regtbank ter eerster instantie te vallen definitive vonnissen in civile zaken en alzoo niet van provisionele of interlocutoire

sententiën, ten zij dezelve ten definitieve mogten zijn irreparabel, hetgeen ter beslissing van de regtbank zelve staat, kan appel vallen aan het geregtshof in Suriname.

In alle criminele zaken wijst de regtbank bij arrest, voor zooverre niet, volgens de bestaande wetten, het appel in criminele gedingen is toegelaten.

Zulks het geval zijnde, wordt de zaak insgelijks voor het geregtshof in Suriname vervolgd.

De regtbanken beslissen onder nadere goedkeuring van het hoofd des bestuurs, na verhoor van het openbaar ministerie, over alle verzoeken, strekkende om iemand wegens wangedrag of krankzinnigheid onder curatele te plaatsen, of hem de administratie zijner goederen te ontzeggen, of wel voor eenen bepaalden tijd in regterlijke custodie te stellen.

Van alle uitspraken van dezen aard kan appel vallen aan het geregtshof in Suriname, onder de bepaling dat de vonnissen bij provisie zullen zijn executabel, niettegenstaande het hooger beroep.

De regtbanken zijn belast met het verlijden van transporten van vaste goederen en van hypotheken.

De regtbanken dienen het hoofd des bestuurs van consideratiën en advies op alle verzoeken om surcheance van betaling, doch zijn bevoegd tot het verleenen van brieven van beneficie van inventaris, van cessie, van atterminatie en mandement van inductie.

Te Curaçao, alsmede te St. Eustatius en te St. Martin bestaan commissiën uit de regtbank tot de kleine zaken, welke zijn zamengesteld uit drie leden der op elke dier eilanden gevestigde regtbanken, daartoe jaarlijks te benoemen en welke worden bijgestaan door den griffier of commies-griffier der regtbank.

Door de collegiën van kleine zaken worden beregt alle civile zaken, welker onderwerp de geldswaarde van honderd en vijftig gulden niet te boven gaat; zij beslissen over alle zoodanige zaken de plano en zonder vorm van proces, met inachtneming echter van zoodanige reglementaire bepalingen omtrent de wijze van behandeling als anderzins, welke van wege het hoog gezag zijn of worden vastgesteld.

De president der regtbank is niet benoembaar in het collegie van kleine zaken.

Van al de uitspraken der collegiën van kleine zaken kan reauditie vallen aan de volle regtbank, welke alsdan mede de plano en buiten vorm van proces, met inachtneming derzelfde reglementaire bepalingen als voor het collegie van kleine zaken verpligtende zijn, over dezelve erkent, zonder dat eenig hooger beroep wordt toegelaten.

De leden, welke in het collegie van kleine zaken over zoodanige

zaak hebben gezeten, hebben alsdan geene zitting noch stem in de Regtbank.

Te Saba bestaat eene gedelegeerde regtbank, zamengesteld uit den gezaghebber van het eiland als president en twee der voornaamste ingezetenen als leden, bijgestaan door eenen griffier of schrijver.

Op deze Regtbank is van toepassing gemaakt het reglement op de collegiën van kleine zaken, met zoodanige wijzigingen als de behoeften van de plaats vorderen.

Te Aruba bestaat een vredegeregt.

De militairen staan voor krijgsraden te regt, van welker vonnissen beroep is aan het militair geregtshof in Suriname.

De veroordeelde wordt in zoodanig geval niet naar Suriname opgezonden, maar blijft ter plaatse van zijn arrest of detentie, tot aan het uiteinde der zaak, ten ware door het geregtshof, of op voordragt van den advocaat-fiscaal, of op verzoek van den gecondemneerde zelven, mogt noodig worden geoordeeld hem te doen overbrengen.

Het openbaar ministerie te Curaçao en onderhoorigheden, waarop dezelfde algemeene verpligtingen berusten als die, welke voor het openbaar ministerie in Suriname van kracht zijn, wordt te Curaçao uitgeoefend door den procureur des Konings, welke gegradueerd moet zijn en aan den president en aan de leden van de regtbank noch ook aan den Gouverneur, mag bestaan in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Op de onderhoorige eilanden is de waarneming van het openbaar ministerie opgedragen aan daartoe geschikte koloniale ambtenaren.

IV. POLITIE.

§ 1. *Algemeen en gewestelijk beheer.*

Aan het hoofd der regtelijke zoowel als de administratieve politie te Curaçao is geplaatst de procureur des Konings.

§ 2. *Eenige onderwerpen van politie geregeld bij algemeene verordeningen.*

a. Regt van verblijf.

Hieromtrent gelden dezelfde bepalingen, welke ook voor Suriname van kracht zijn en in het verslag over die kolonie zijn opgenoemd.

b. Passen voor personen.

Het is aan aan alle schippers van vaartuigen ten strikste verboden om vreemdelingen, die arm en behoeftig zijn en geene middelen hebben

om zich zelven te onderhouden, hetzij met of zonder passen, in hunne onderhebbende vaartuigen te Curaçao, Bonaire of Aruba aan land te brengen. Schippers, welke dergelijke personen aanbrengen, zijn gehouden dezelven weder weg te voeren of de kosten van derzelver verzending te betalen, gelijk ook om die personen, zoolang dezelve vertoeven zullen, te onderhouden of de kosten daartoe te voldoen.

Niemand mag als passagier te Curaçao, Bonaire en Aruba aan land worden gebragt, ten zij voorzien van eenen pas, afgegeven ter plaatse van waar de persoon vertrokken is.

Degene welke zich als supercarga van het vaartuig waarin hij arriveert, aangeeft, moet daarvan doen blijken, en niemand wordt gehouden tot de equipagie van eenig vaartuig te behooren, die niet op de monsterrol aangeteekend staat.

Aan iemand, die op die eilanden aankomt, zonder van eenen behoorlijken pas voorzien te zijn, wordt niet toegestaan aldaar te blijven.

De schipper, die iemand als passagier, zonder van eenen pas voorzien te zijn, aanvoert, is mede gehouden, den alzoo aangebragten persoon weder weg te voeren, en indien de schipper reeds vroeger in de kolonie is geweest en daarom verondersteld mag worden van het verbod kennis te dragen, verbeurt hij bovendien nog eene boete voor elken zoodanigen passagier.

Die van Curaçao als passagier vertrekt, moet voorzien zijn van eenen behoorlijken pas. Deze wordt aan niemand, die ingezeten van Curaçao, Bonaire of Aruba is of aldaar vaste goederen bezit, ter koloniale secretarie afgegeven, indien de vertrekkende niet acht dagen te voren zijn vertrek bij omroeping in de stad, door den stads-omroeper, heeft bekend gemaakt.

Geen vreemdeling, wiens verblijf in de kolonie langer dan eene maand geduurd heeft, mag dezelve mede verlaten, zonder aan die bepaling van bekendmaking voldaan te hebben.

Wanneer het vertrek niet binnen dertig dagen na de gedane omroeping plaats gevonden heeft, is, telkens na een zoodanig tijdsverloop, eene nieuwe bekendmaking noodig.

In dringende gevallen is het echter geoorloofd dadelijk te vertrekken, mits onder borgtogt van eenen ingezeten des eilands, ten genoege van den Gouverneur.

Gehuwde vrouwen, wier echtgenooten zich in de kolonie bevinden, en niet mede vertrekken, behoeven haar vertrek niet te laten omroepen.

Het is evenmin noodig, dat de namen van gehuwde vrouwen en minderjarige kinderen, die derzelver echtgenooten en ouders volgen,

in de vereischte publieke bekendmaking worden genoemd, mits de vertrekkende ouders, hetzij vader of moeder, die met hun huisgezin het eiland verlaten, zulks mede kennelijk maken.

In geval van kennelijk onvermogen worden de passen gratis afgegeven.

De schipper of deszelfs plaatsbekleeder, die eenen passagier, welke van geenen behoorlijken pas voorzien is, wegvoert, verbeurt eene geldboete en is bovendien verantwoordelijk voor de schulden van den weggevoerden persoon, onverminderd alle zoodanige actiën, als het openbaar ministerie vermeent verder te moeten instellen.

Ingezetenen van Curaçao, Bonaire en Aruba, die zich van het eene eiland naar het andere willen begeven, bepaaldelijk om van daar weder naar hunne woonplaats terug te keeren, behoeven daartoe eenen pas, die wordt uitgereikt op ongezegeld papier.

c. Passen voor vaartuigen.

Zeepassen of zeebrieven worden verleend voor schepen en vaartuigen toebehoorende aan onderdanen van het Koningrijk der Nederlanden, welke het burgerregt in de kolonie genieten.

Ofschoon eenig vaartuig niet geheel toebehoort aan ingezetenen die het burgerregt in de kolonie genieten en andere Nederlandsche onderdanen, die geene vaste ingezetenen zijn, ook daarin aandeel hebben, wordt echter voor een dusdanig vaartuig een zeebrief gegeven.

De zeebrieven worden door den Gouverneur in naam des Konings uitgegeven, en gelden voor den tijd van twaalf achtereenvolgende maanden na den dag der afgifte, welke bepaling in den zeebrief wordt uitgedrukt.

Een schipper of gezagvoerder, die langer van zijnen zeebrief gebruik maakt dan den tijd van twaalf maanden, verbeurt eene geldboete, uitgezonderd echter in geval hij binnen de twaalf maanden na de uitgifte van den zeebrief, uit eene der havens van de kolonie is uitgezeild, of de plaats werwaarts hij vertrokken is, verlaten heeft, om regelregt naar de kolonie terug te keeren, of dat hij, gedurende dien tijd buiten 's lands gevaren hebbende, na de expiratie van dien tijd geene nieuwe reis op eene vreemde plaats ondernomen heeft, maar van de haven, alwaar hij zich tijdens de expiratie bevond, regtstreeks naar de kolonie is teruggekeerd, in welke gevallen hij, bij zijne terugkomst in de kolonie, aan geene boete onderhevig is, mits overleggende schriftelijk bewijs van het gouvernement der plaats, alwaar hij zich bij de expiratie van die twaalf maanden bevonden heeft en van waar hij gekomen is,

dat hij na dit tijdstip geene reis meer gedaan heeft, maar tot aan zijn vertrek naar de kolonie aldaar is gebleven.

In verband tot het verbod van den Afrikaanschen slavenhandel, is aan de schepen of vaartuigen, voor welke zeebrieven worden verleend, de vaart op de kust van Guinea, de Straat van Gibraltar en in de Middellandsche zee niet toegestaan.

Geen zeebrief wordt verleend, alvorens voldoende cautie is gesteld, zoowel door den eigenaar als door den schipper des vaartuigs, voor hetwelk de zeebrief verlangd wordt, en wel door elk afzonderlijk en naar gelang der grootte van het vaartuig, te weten: voor vaartuigen van en boven 40 tonnen, ter somme van *f* 5000; beneden 40 tot 20 tonnen, van *f* 1500; en beneden 20 tonnen, van *f* 500 ieder; zullende elke borgtogt door twee ingezetenen der kolonie, binnen dezelve het burgerregt genietende, moeten onderteekend en overigens het bewijs verkregen zijn, dat de borgen als admissibel kunnen worden beschouwd.

Die cautie strekt om krachtens dezelve op de cautionarissen te verhalen, niet alleen alle schade en nadeelen door het vaartuig aan andere vaartuigen of aan personen en goederen op de openbare zee, met moedwil of gewelddadig toegebragt, maar ook de boeten, die op eenige overtreding der bepalingen van het bestaande reglement op het afgeven van zeebrieven of zeepassen zijn gesteld, zoomede tot verhaal van het volle bedrag van dien borgtogt op de cautionarissen, bijaldien de zeebrief geschonden wordt door het bevaren van verboden zeeën en kusten.

De bedoelde schaden en nadeelen, boeten en verbeurte worden niet mede verhaald op, of moeten niet mede worden betaald door de cautionarissen van den eigenaar des vaartuigs, ten zij het mogt blijken, dat die schaden en nadeelen, boeten en overtreding op bevel van den eigenaar of met zijne toestemming zijn veroorzaakt, verbeurd of gepleegd.

De eigenaars mogen aan hun schip geenen anderen dan den in den zeebrief uitgedrukten naam geven, maar zijn verpligt den eens aan het schip gegeven naam te behouden tot dat een andere zeebrief is geligt.

Een vaartuig, van eenen zeebrief voorzien, mag binnen de kolonie niet gesloopt worden alvorens door den eigenaar de zeebrief ter koloniale secretarie teruggegeven zij.

Zoodra een vaartuig voor hetwelk een zeebrief is verleend, door verkoop van eigenaar of eigenaars, verandert, is de zeebrief vervallen. De verkooper of verkoopers, bijaldien de verkoop in de kolonie geschiedt en het vaartuig zich binnen dezelve bevindt, zijn gehouden den voor

het vaartuig afgegeven zeebrief, binnen veertien dagen na het doen van het transport, ter koloniale secretarie te bezorgen.

Voor zoodanig vaartuig wordt geen nieuwe zeebrief verleend voor dat de oude is teruggebragt.

Indien eigenaren van vaartuigen, die van zeebrieven voorzien zijn en zich buiten 's lands bevinden, dezelve verkoopen, gelijk ook in geval van slooping, of van verongelukken wanneer de zeebrief mogt worden behouden of gered, zijn de schippers of gezagvoerders gehouden hunne zeebrieven dadelijk te roijeren en door te snijden en in dien staat aan 's Konings minister, consul of agent, indien zoodanig een daar ter plaatse gevonden wordt, tegen reçu over te geven, om door denzelven aan den Gouverneur te worden overgezonden, en bijaldien aldaar ter plaatse geen minister, consul of agent van het Rijk gevonden wordt, zijn de schippers of gezagvoerders verpligt, onder behoorlijke acte van bewijs daarvan, in de tegenwoordigheid van hun scheepsvolk, of geen twee daarvan aanwezig zijnde, alsdan van een publiek ambtenaar te lande, hunne zeebrieven te roijeren en door te snijden en dezelve alzoo aan den Gouverneur op te zenden.

Een schipper of gezagvoerder, bij verkoop, slooping of verongelukking buiten de kolonie, aan de zoo even genoemde verpligtingen niet voldoende, wordt op zijnen naam geen zeebrief meer verleend om in het toekomende weder op eenig schip als schipper gezag te kunnen voeren.

Wanneer door een reeder, schipper of gezagvoerder of eenig ander onderdaan van het Rijk, wie hij ook zijn moge, zeebrieven worden gevraagd of verkregen en daarmede de eigendom van buitenlanders bedekt is, of ook indien dezelve zeebrieven door hem, op eenigerhande wijze, mogten zijn of worden verkocht, veralineerd, of ook bij voortduring gebruikt voor een vaartuig waarvan de eigendom geheel of gedeeltelijk aan vreemdelingen is overgegaan, of indien door hem met dezelve, op eenigerlei wijze, ter kwade trouw mogt worden gehandeld, of ook, eindelijk, in geval zulks met zijne voorkennis en medeweten door anderen mogt zijn geschied, wordt niet alleen het aandeel in het schip, hetwelk aan dengene, die zich aan de overtreding heeft schuldig gemaakt, toebehoort, dadelijk geconfisqueerd, of wel, het schip afwezig of anderzins niet arrestabel zijnde, zoodanige schuldige met eene geldboete gestraft, maar wordt hij nog daarenboven eerloos verklaard en voorts voor den tijd van 15 jaren uit de kolonie gebannen.

Vaartuigen der kolonie in vreemde havens aankomende, alwaar een consul of agent van het Rijk gevestigd is, is de schipper gehouden om zich binnen drie maal vier en twintig uren na zijne aankomst bij dien consul of agent te vervoegen en aldaar zijnen zeebrief te vertoonen.

Aan ingezetenen der kolonie, die in dezelve het burgerregt genieten, mogen, op hun verzoek, ook zeepassen worden verleend om vaartuigen, door dezelve in vreemde havens aangekocht of aan te koopen, onder Nederlandsche vlag in de havens der kolonie binnen te brengen.

De kustvaarders moeten mede van eenen pas voorzien zijn, met welke zij vrijelijk uit en in kunnen varen.

Vaartuigen, die op de visscherij varen, bekomen daartoe eenen visscherspas.

d. Invoer van schietgeweer en kruid.

Te Curaçao is daaromtrent het volgende bepaald:

Niemand, wie hij ook zijn moge, staat het vrij om met schietgeweer, geladen of ongeladen, langs de openbare wegen te gaan, zonder voorzien te zijn van een port d'armes, op verbeurte eener geldboete en verlies van het geweer. Hiervan zijn echter uitgezonderd degenen die, pligtshalve, daarmede in het openbaar moeten te voorschijn komen, zoomede de officieren van Zijner Majesteits land- en zeemagt en die der gewapende burgermagt, buiten dienstzaken, mits zich behoorlijk als zoodanig onderscheidende.

V. MAGT VAN DEN GOUVERNEUR IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE.

De Gouverneur is bevoegd om wettelijke verordeningen, welke hij in gewone gevallen niet kan uitvaardigen, zonder de vooraf verkregene goedkeuring des Konings, in die gevallen waarin hij een uitstel ongeraden oordeelt, terstond te doen afkondigen onder nadere goedkeuring des Konings, en hebben de aldus uitgevaardigde verordeningen voorloopig kracht van wet, tot dat derzelver intrekking op de voorgeschrevene wijze zal zijn bewerkstelligd.

De Gouverneur verleent brieven van venia aetatis en andere bij de wet toegelatene dispensatiën, na ingewonnen consideratiën en advies van de regtbank en van den kolonialen raad.

Hij zendt op den 1 Januarij van elk jaar aan het Departement van Koloniën eenen staat van alle in het voorgaande jaar door hem toegestane dispensatiën.

Hij heeft, behoudens het hieronder deswege bepaalde, het regt van gratie, in strafzaken, na deswege de consideratiën en het advies van den regter, die het vonnis heeft gewezen en van den kolonialen raad te hebben ingewonnen. Hij zendt op den 1 Januarij van elk jaar aan het Departement van Koloniën een staat van alle in het voorgaande jaar verleende gratiën.

Geen doodvonnis mag ten uitvoer worden gebragt, zonder verlof van den Gouverneur.

Hij mag het verlof tot uitvoering van het vonnis niet weigeren, ten zij hij daartoe door den veroordeelde is verzocht of zulks door andere gewigtige redenen noodig bevonden wordt. Bij zoodanige weigering beveelt de Gouverneur de schorsing der executie en geeft hij van zijne beschikking kennis aan de regtbank of den krijgsraad, die het vonnis heeft geveld. Geene zoodanige schorsing kan door hem worden bevolen van doodvonnissen, geveld aan boord van 's Konings schepen en vaartuigen van oorlog.

De regtbanken (de krijgsraden der landmagt daaronder begrepen) moeten de bedenkingen, welke zij tegen de bevolene schorsing hebben, binnen acht dagen ter kennis van den Gouverneur brengen. Wanneer hij meent, dat, niettegenstaande die bedenkingen, de uitvoering van het doodvonnis behoort te blijven geschorst, zendt de Gouverneur de stukken aan het Departement van Koloniën, ten einde de zaak ter beslissing van den Koning te brengen.

Wanneer de regter zich de kennisneming toeëigent van zaken die ter beslissing van het administratief gezag behooren, of bij andere zeer gewigtige redenen van staatkundig of algemeen maatschappelijk belang, is de Gouverneur bevoegd den loop van het regtsgeding of de uitvoering van het vonnis te schorsen. Hij vraagt deswege consideratiën en advies van de regtbank te Curaçao en van den kolonialen raad, en daarna vermeenende, dat de schorsing behoort voort te duren, moet hij dadelijk, met overzending der stukken, daarvan rapport doen aan het Departement van Koloniën, en 's Konings nadere beslissing afwachten. Die beslissing niet ontvangen zijnde binnen het jaar na de dagteekening van het besluit tot schorsing, zal het regtsgeding of de uitvoering van het vonnis worden voortgezet.

De Gouverneur mag in geen geval op Curaçao en onderhoorigheden geregtelijk aangesproken of in eenige procedure van wat aard ook betrokken worden, wegens misdrijf in of buiten zijn ambt gepleegd.

De Gouverneur kan personen, wier verblijf hij schadelijk acht, onder toezigt der politie stellen of ook doen vertrekken, na de zaak te hebben gebragt in den kolonialen raad. In geval van verwijdering is hij verpligt hun eenen behoorlijken tijd te geven tot het regelen hunner zaken en van zijne verrigtingen verslag te doen aan het Ministerie van Koloniën.

Niemand kan van zijn eigendom worden ontzet dan ten algemeenen nutte en tegen behoorlijke schadeloosstelling. Wanneer de onteigening door den Gouverneur, na ingewonnen advies van den kolonialen

raad, wordt verklaard te zijn noodzakelijk, mag hij daartoe overgaan, tegen uitkeering der bepaalde schadeloosstelling.

Bij verschil over het bedrag wordt de beslissing aan den regter overgelaten, onverminderd de bevoegdheid van den gouverneur, om in dringende gevallen zich dadelijk in het bezit te doen stellen. In zulke gevallen moet hij van de door hem genomene maatregelen kennis geven aan het Departement van Koloniën.

VI. EENIGE MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

a. Burgerlijke stand.

Met de functien van ambtenaar van den burgerlijken stand zijn belast:

te Curaçao: de koloniale secretaris, terwijl buiten de stad de districtsmeesters als hulpambtenaren van den burgerlijken stand optreden;

te Bonaire en Aruba: de respective gezaghebbers aldaar;

te St. Martin en St. Eustatius: de commies-griffiers bij de regtbanken.

b. Notariaat.

De notariele functien worden te Curaçao waargenomen door den kolonialen secretaris, met behulp der commiesen ter koloniale secretarie.

Te St. Martin en te St. Eustatius zijn met de functien van notaris belast, de commies-griffiers bij de aldaar gevestigde regtbanken.

Het salaris, dat de ambtenaren, met de notariële practijk belast, in rekening mogen brengen, is bij tarief vastgesteld.

c. Wees-, onbeheerde- en desolate-boedel-kamer te Curaçao.

De wees-, onbeheerde- en desolate-boedel-kamer te Curaçao wordt beheerd door een collegie uit vier leden bestaande, namelijk: een lid van den kolonialen secretaris, een persoon gekozen uit de inwoners des eilands en den weesmeester, bijgestaan door den boekhouder, die in de zittingen de functien van secretaris waarneemt.

De Gouverneur der kolonie vervult, onder nadere goedkeuring des Konings, de in het collegie ontstane vacaturen.

Alle besluiten van het collegie worden genomen bij meerderheid van stemmen. Ingeval de stemmen staken, heeft het voorzittend lid eene beslissende stem, echter wordt geen besluit met minder dan drie leden genomen.

Geen lid van het collegie mag medestemmen over eenige zaak in

welke hij, hetzij in persoon of in qualiteit, of wel zijne familie-betrekkingen tot en met den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap, betrokken zijn.

Het lid van den kolonialen raad voert het presidium in de vergaderingen, en heeft in dezelve het beleid der zaken.

Het collegie der weeskamer behoort minstens eenmaal in de maand zitting te nemen. De dag van deszelfs zitting wordt door hetzelve bepaald.

Twee dagen vóór de gewone zitting moet de weesmeester de leden daaraan doen herinneren.

In zaken die geen uitstel kunnen lijden, is de weesmeester verpligt, onmiddellijk bij het voorzittend lid aanzoek te doen tot het houden van extra-ordinaire vergaderingen.

Aan het collegie is aanbevolen de zorg voor en het toezigt over alle personen geplaatst onder de leiding der directie van de weeskamer, mitsgaders over de administratie hunner kapitalen, hetzij dat het collegie bij uitersten wil, *ab intestato* of bij beschikking van den Gouverneur der kolonie daartoe aangesteld of gemagtigd is.

Alle uitzetting of belegging van gelden voor rekening der weeskamer moet geschieden in naam en met toestemming van het volle collegie, hetwelk daartoe niet vermag over te gaan dan op voldoende waarborgen of hypotheken van vaste effecten; en moet hetzelve zorg dragen:

1°. dat zoodanige effecten vrij en onbezwaard zijn; zijnde de geldopnemers verpligt, bij de acte van verband te verklaren dat de te verbinden effecten met geene legale of conventionnele hypotheken, hoe ook genaamd, bezwaard zijn, op poene van stellionaat;

2°. dat de verbonden wordende effecten inderdaad de waarde bezitten, die daarvoor wordt opgegeven, wordende daar niet meer dan twee derden voorgeschoten, en de slaven daarbij verbonden wordende, niet anders dan in subsidium, dat is: tot meerdere securiteit van het verband, aangenomen.

De acten van hypotheek moeten worden gepasseerd aan de wees-, onbeheerde- en desolate-boedel-kamer.

In geval van twijfel omtrent de waarde van eenig effect, waarop eene beleening van gelden wordt gevraagd, moet zoodanig effect, alvorens men tot eenige beleening daarop overgaat, getaxeerd worden door twee deskundige personen, te benoemen, de een door het collegie en de ander door den eigenaar van het beleend wordende effect, en zulks ten overstaan van een der leden van het collegie, door hetzelve aan te wijzen.

Aan den weesmeester is bij zijne instructie in het bijzonder de verpligting opgelegd om een wakend oog te houden, dat de aan de amer verbondene effecten niet verwaarloosd worden, noch het getal der daarbij, tot meerdere securiteit, verhypothekeerde slaven verminderen. Indien dit bevonden wordt plaats te grijpen, wordt, op de mededeeling daarvan door den weesmeester aan het collegie, door hetzelve in overweging genomen in hoever het daarop voorgeschotene kapitaal geheel of gedeeltelijk behoort opgeëischt te worden, en moet, indien daartoe termen aanwezig zijn, de opeisching onverwijld of met verleening van eenig uitstel geschieden.

Er mogen geene gelden der weeskamer verstrekt worden aan de leden van het collegie, dan met speciale toestemming van den Gouverneur, die op alle verzoeken tot dat einde aan hem gedaan, beslist, na den kolonialen raad gehoord te hebben.

Het collegie is verpligt te zorgen dat de gelden die, hetzij voor rekening van weezen, hetzij van andere personen of voor rekening der kamer zelve, op verband worden uitgezet, tegen eene jaarlijksche rente, van 7 pCt. indien het kapitaal minder is dan *f* 1333.33, doch van en met deze som en daarenboven tegen 6 pCt. worden beleend. Er zullen echter steeds genoegzame gelden in kas aanwezig moeten zijn, waarvan het bedrag aan de beoordeeling van het collegie wordt overgelaten om daaruit betalingen te doen, wanneer zulks vereischt wordt.

De interesten dier kapitalen, welke ter weeskamer blijven staan, worden, na verloop van drie jaren, gekapitaliseerd.

De weeskamer is bevoegd ter administratie aan te nemen alle kapitalen welke haar tot dat einde worden aangeboden, tegen betaling in eens van 2 pCt. intitulatie-geld. Voorts geniet dezelve:

a. een half ten honderd van al de ter kamer geadministreerd wordende kapitalen;

b. de commissie bepaald bij publicatie dd. $^{10}/_{13}$ November 1843, van alle ab-intestato-boedels welke door een weesmeester aanvaard worden (1).

(1) Die publicatie houdt in dat als commissieloon mag berekend worden:

1°. door executeurs en boedelredderaars:

a. van alle gelden in eene nalatenschap gevonden, $2^1/_2$ ten honderd;

b. voor de inning van uitstaande vorderingen, 5 ten honderd;

c. voor de ontvangst der gelden, voortspruitende uit den verkoop van roerende of onroerende goederen, 5 ten honderd, te berekenen en te genieten, als: de helft voor den verkoop en de wederhelft voor de ontvangst der penningen, ingeval de executeur, die verkocht heeft, vóór de ontvangst der penningen overlijdt, of om andere redenen die ontvangst aan eenen derden overlaat;

d. van en over alle uitstaande rekeningen of vorderingen, die bij de afsluiting der

Uit deze inkomsten worden bestreden de kosten der administratie en gedekt de verliezen, die bij verkoop van aan de kamer verbondene effecten, op de hypotheken worden geleden.

Het excedent wordt jaarlijks als overwinst op kapitaal gebragt.

Bijaldien de gelden in de kas der weeskamer onverhoopt de door den weesmeester, ter somma van *f* 12,000 gestelde cautie overschrijden, wordt, op de mededeeling daarvan aan de leden, door deze, in overeenstemming met gemelden ambtenaar, overlegd op welke wijze er over zoodanig excedent ten meesten voordeele van de administratie kan worden beschikt, en ingeval daartoe geene gelegenheid mogt zijn, moet dat excedent overgestort worden in eene afzonderlijke kist, voorzien van drie verschillende sloten, waarvan de hoofdsleutel onder den weesmeester en de overige onder twee der andere leden moeten berusten.

De weesmeester is belast met het beheer van alle onbeheerde en desolate boedels, zoo van ingezetenen als van vreemdelingen, welke te Curaçao, Bonaire en Aruba *ab intestato* overlijden, of wel waarvan de geïnstituerde erfgenamen uitlandig zijn.

In geval meerderjarige tegenwoordige erfgenamen gezamenlijk met den weesmeester eenen ab-intestato-boedel tot liquidatie brengen, geniet de weeskamer een gelijk aandeel met genoemde erfgenamen in de commissie.

Bijaldien de weesmeester of het collegie der weeskamer, hetzij bij volmagt of eenige andere acte, tot de aanvaarding, den verkoop of de liquidatie van eenigen boedel speciaal wordt gequalificeerd of gemagtigd, wordt de commissie en vacatie, daarvoor in rekening te brengen, genoten voor een derde door de leden van het collegie en voor twee derden door den weesmeester indien deze benoemd is; doch omgekeerd indien het collegie is benoemd.

Het collegie mag zich in geene procedures als aanlegger stellen, dan na voorafgaande autorisatie van den Gouverneur der kolonie.

Evenmin mag het collegie, in eas van succombe, van eene sententie appel interjecteren, zonder eene gelijke autorisatie te hebben bekomen, op poene dat het proces voor rekening der leden van hetzelve zal loopen;

boedelrekening worden overgegeven, nihil;

2°. door voogden en administrateuren over goederen en effecten, aankomende minderjarigen of onder curatele gestelde personen:

a. over den verkoop en de ontvangst der kooppenningen, 2 ten honderd, te berekenen en te genieten als bij § *c* is aangeduid;

b. van de ontvangene renten, opbrengsten en huurpenningen gedurende den loop der administratie, 5 ten honderd.

hiervan is echter uitgezonderd het verzoek tot reauditie van eenige sententie van commissarissen tot de kleine zaken aan de volle regtbank der kolonie, hetwelk ten allen tijde aan het collegie onverlet blijft.

KUST VAN GUINEA.

REGTERLIJKE MAGT, REGTSWEZEN EN POLITIE EN DAARMEDE IN VERBAND STAANDE ONDERWERPEN.

Er wordt in naam en van wege den Koning regt gesproken door eene regtbank, die den naam voert van de regtbank te St. George d'Elmina.

Die regtbank bestaat uit den Gouverneur, als voorzitter, en voorts uit den boekhouder en officier van justitie, die tevens met de functien van griffier belast is, den oudsten in rang aanwezigen resident, den oudsten in rang aanwezigen officier van het garnizoen en de beide ingezetenen, welke leden van den kolonialen raad zijn.

De militaire kommandant, als zijnde belast met de uitvoerende magt, heeft geene zitting in deze regtbank, doch heeft bij het behandelen van militaire zaken in dezelve eene adviserende stem.

Alle vonnissen van de regtbank moeten de gronden inhouden waarop zij rusten.

De Gouverneur benoemt uit de ingezetenen en ambtenaren, onder nadere goedkeuring des Konings, regters-plaatsvervangers, om op te treden zoo dikwijls het vereischte getal leden ontbreekt.

In strafgedingen treedt de officier van justitie als openbaar aanklager op, en neemt geen deel aan de deliberatien en aan de uitspraak. Hij is belast met de uitvoering van alle strafvonnissen. Geen doodvonnis mag worden uitgevoerd zonder verlof van den Gouverneur.

In het burgerlijke doet de regtbank uitspraak met minstens drie regters, en zonder beroep, omtrent alle vorderingen, eene waarde van f 3000 niet te boven gaande. Wanneer de waarde in geschil meer dan f 3000 is, wordt het hooger beroep aan den Hoogen Raad der Nederlanden toegelaten, onverminderd de bevoegdheid van de regtbank om de voorloopige executie met of zonder borgstelling te bevelen.

In het criminele geschiedt de uitspraak met vijf regters, en in het hoogste ressort, behoudens dat de uitvoering der doodstraf, in afwachting van 's Konings beslissing, wordt geschorst, wanneer de veroordeelde aan Hoogstdenzelve een verzoek doet om gratie, in welk geval dat verzoek met de processtukken wordt gezonden aan het Departement van Kolonien.

Alle zaken worden beslist bij volstrekte meerderheid van stemmen.

Ingeval een Europeaan of daarmede gelijkgestelde persoon veroordeeld wordt tot eene zwaardere straf dan gevangenzetting voor den tijd van twaalf maanden, moeten de processtukken gezonden worden aan het Departement van Kolonien.

Dat departement is gehouden die stukken telkens te onderwerpen aan een opzettelijk onderzoek, ten einde zich te verzekeren hoedanig de regtspraak wordt uitgeoefend, en of er aanleiding bestaat om aan den Koning eenige voorziening voor te dragen.

Met Europeanen zijn gelijkgesteld alle afstammelingen van dezelven, welke de Christelijke godsdienst belijden, en als zoodanig in een door den Gouverneur aangelegd register zijn ingeschreven.

Ten aanzien van Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen, regelt de regtbank zich zooveel doenlijk naar de in Nederland bestaande wetten. Op de inboorlingen worden in het algemeen de landswetten en gebruiken toegepast, voor zoover zij niet tegen algemeen erkende beginselen van billijkheid en regtvaardigheid strijden.

In geen geval mogen verminkende straffen worden opgelegd.

Wanneer eene zaak voor de regtbank wordt gebragt, waarin de voorzitter of een der leden is betrokken, moet de betrokkene zich van alle deelneming aan de behandeling der zaak onthouden.

De militairen van het garnizoen zijn onderworpen aan de krijgswetten. Zij staan mede te regt voor de regtbank te St. George d'Elmina, welke bevoegd is om in het hoogste ressort te beslissen, onder voorbehoud van hetgeen hierboven is aangegeven in de gevallen, dat gratie aan den Koning van de doodstraf verzocht wordt, of dat een Europeaan of daarmede gelijkgestelde persoon tot eene zwaardere straf van gevangenzetting dan voor den tijd van twaalf maanden veroordeeld wordt.

De politiezaken zijn aan den officier van justitie opgedragen. Deze handelt dienaangaande, met inachtneming der noodige wijzigingen voor den negerstand, overeenkomstig de Nederlandsche wetten, of voor zooveel die met de neger-regeringen overeengekomen zijn, volgens geslotene penning-contraeten.

Niemand mag zich in de Nederlandsche bezittingen op de Kust van Guinea met der woon vestigen, zonder eene schriftelijke toelating van den Gouverneur. Die toelating wordt verstaan tot wederopzeggens toe te zijn verleend. Wanneer de Gouverneur de aan eenen Europeaan verleende vergunning intrekt, geeft hij daarvan kennis aan het Departement van Kolonien, onder mededeeling van de ter beoordeeling gevorderde stukken en omstandigheden,

Nederlanders worden op admissie van het Departement van Kolonie toegelaten.

Passen voor personen naar elders worden door den Gouverneur afgegeven. Passen aan negers afgegeven wordende, die met schepen naar elders tijdelijk vertrekken, zijn met 's Gouvernements groot lakzegel voorzien, ten einde den persoon, bij visitatie door kruisers op den slavenhandel, te vrijwaren. Het Engelsch Gouvernement en eskader is hiervan onderrigt.

De scheepspapieren der gezagvoerders van vaartuigen, uit Brazilie of Zuid-Amerikaansche havens komende, worden ter secretarie ingenomen, geverificerd en afgeteekend voor aankomst en vertrek. Schepen, verdacht op den slavenhandel te zijn uitgerust, worden van de reede gewezen.

In 1839 werden voor den burgerlijken stand registers aangelegd overeenkomstig de in Nederland bestaande modellen, en werd algemeen kenbaar gemaakt dat men voortaan uitgenoodigd was, de aangifte van geboorte en overlijden ter secretarie te komen bewerkstelligen. Het gevolg hiervan was, dat de Europeanen en enkele Mulatten opkwamen. Negers verschenen echter niet en bevelen zouden niet baten, te minder dewijl er zoo vele punten van ons grondgebied zijn, alwaar geene registers gehouden kunnen worden. Trouw-registers zijn ter Kust van Guinea van geen nut, uithoofde het Europesche huwelijk daar niet wordt gesloten. Het neger-huwelijk of Calisiaren verbindt voor zoolang het door onderling goedvinden niet verbroken wordt.

Tot de uitoefening van het notariaat wordt door den Gouverneur de daartoe bekwaamst geoordeelde en bij de hoofd-administratie werkzame ambtenaar, tot wederopzeggens toe, aangesteld. Voor deze betrekking worden de wetten op het notarisambt in Nederland zooveel mogelijk gevolgd, en de verschillende werkzaamheden, stukken en acten worden berekend volgens een daartoe in 1839 opgemaakt matig tarief.

De regtbank te St. George d'Elmina heeft het toezigt over de spoedige en regelmatige afdoening der boedels van ab intestato overledene Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen. Zoodanige nalatenschappen worden beheerd door minstens twee curatoren, door de regtbank in elk geval te benoemen. De curatoren zorgen, dadelijk na hunne benoeming, dat de nalatenschap worde verzegeld en vervolgens geïnventariseerd; dat de nagelaten goederen in het openbaar worden verkocht, en dat de boedel worde verevend. Zoo spoedig doenlijk moeten zij de rekening met de noodige bescheiden en het batig saldo der nalatenschap aan de regtbank zenden. Deze benoemt alsdan eene commissie van twee leden uit haar midden om de rekening op te nemen en daarvan rapport te doen. De rekening naauwkeurig bevonden zijnde, wordt het saldo, ten behoeve der regthebbenden, gedeponeerd in 's Lands kas en worden de curatoren ontslagen.

Wanneer het in het belang der erfgenamen geoordeeld wordt de nagelaten goederen onverkocht te laten, in plaats van die uit de hand te verkoopen, kan de regtbank daartoe bevelen geven.

Indien de erfgenamen zich niet op de Kust van Guinea bevinden, wordt de boedelrekening met de bescheiden en eenen wissel, ten bedrage van het batig saldo, door den Gouverneur met de eerste gelegenheid aan het Departement van Kolonien gezonden, om door hetzelve aan de regthebbenden te worden afgegeven. Ook dan, wanneer er een batig saldo bestaat, wordt de rekening met bijlagen overgezonden ter uitreiking aan de nagelatene betrekkingen.

Statistiek omtrent de werking der politie in Nederland in 1851.

Bij het volstrekt gemis tot dusverre van statistieke opgaven en bescheiden, betreffende de werking der politie hier te lande, kan men met belangstelling als een eersten grondslag op dat gebied vermelden eene circulaire, kort vóór zijn aftreden door den minister van Justitie, den heer NEDERMEIJER VAN ROSENTHAL, deswege aan directeuren van politie en de hoofden van politie in de gemeenten gerigt, in verband met zoodanige circulaire des vorigen jaars, waarvan de beantwoording reeds tot onderscheidene uitkomsten geleid heeft, welke thans in het *Politieblad* worden medegedeeld. Deze uitkomsten zijn, in kort bestek, bijeengebragt en op duidelijke wijze toegelicht.

« Is de behoefte aan zoodanige statistiek in het algemeen niet te ontkennen (wordt daarin o. a. gezegd), zij wordt op het oogenblik dubbel gevoeld, nu, ingevolge de beschikkingen van Zijne Majesteit, eene Staatscommissie zich onledig houdt met het onderzoek naar het meest passend stelsel van politie-wet, en de algemeene aandacht dus meer dan vroeger op dit belangrijk onderwerp en inzonderheid op de vraag gerigt is, of en in hoeverre de bestaande inrigtingen voldoende waarborgen opleveren voor de openbare orde en vrijheid, voor de bescherming van personen en eigendommen.

« Waren de beoefenaren van geregtelijke statistiek tot vóór nu twee jaren nagenoeg verstoken van officiele bouwstoffen, voor hen, die de werking der politie naar in cijfers herleide uitkomsten zouden willen beschouwen, ontbreekt het aan officiële en inofficiële bescheiden geheel en al.

« Eerst sedert het jaar 1842 is bij het departement van Justitie een aanvang gemaakt met het verzamelen van registers, die echter nog alleen het personeel betreffen.

« Hoezeer deze maatregel goede vruchten heeft gedragen en aangemerkt mag worden als een eerste greep in de schier verlaten teugels van het politie-beheer, waardoor het personeel in eenen voortdurenden staat van zuivering wordt gehouden en belangrijke verbeteringen heeft ondergaan, — de inlichtingen, uit deze opgaven verkregen, waren nogtans ontoereikend om met eenige zekerheid een oordeel over de werking der politie te kunnen uitspreken.

« Daartoe is eerst de gelegenheid geopend door de circulaire van 21 Junij 1851, n°. 100, aan de hoofden van policie in de gemeenten gerigt (zie *het Weekbl. v. h. Regt* n°. 1239).

« De dien ten gevolge van hen ontvangene opgaven, die, hoewel vrij algemeen ingezonden, echter op verre na niet volledig zijn, kunnen, met behoedzaamheid aangewend, een eersten grondslag uitmaken, waarop, allengs met meer juistheid, eene uitspraak omtrent de werking der bestaande politie-inrigting zal kunnen steunen.

« De nieuwheid van het onderwerp en de vervanging van een groot aantal burgemeesters, op het tijdstip, vóór de inzending der verlangde tabellen bepaald, hebben menigvuldige teregtwijzingen en herinneringen te weeg gebragt, en nog is bij zeer velen omtrent enkele hoofdpunten de bedoeling niet wel gevat.

« De gemelde circulaire namelijk schrijft de inzending voor van twee tabellen. *De eerste* is bestemd om een overzigt te geven van de politie in hare zuiver preventive werking, als beveiligster der openbare orde en rust, als beschermster van personen en eigendommen van al wie zich op Nederlandsch grondgebied bevindt. *De tweede* tabel strekt om aan te toonen, in hoeverre de politie, ten preventive te kort gekomen, zulks ten repressive aanstonds heeft kunnen herstellen. »

Uit de EERSTE TABEL, *aanwijzende de maatregelen, genomen ter voorkoming van aanranding aan de regten van den Staat en van die van personen en eigendommen*, van 1 Januarij tot ultimo December 1851, blijkt, dat het getal *aangekomen vreemdelingen* hier te lande (naar de gedane opgaven) bedroeg 29,772, waarvan voor Zuidholland alleen komt 11,599, Limburg 6478, Noordholland 4497.

Van de 29,772 vreemdelingen zijn van 14,542 de paspoorten naar elders geviseerd; er zijn 3571 reis- en verblijfpassen verleend; getal teruggewezen of over de grenzen gebragte vreemdelingen 1526, waarvan maar 32 naar de zeezijde.

Het toezigt op hen, die zonder middel van bestaan waren en rondzwierven, strekte zich uit als volgt:

getal bedelaars of landloopers, aan de justitie overgeleverd, 1499; personen, naar hunne woonplaatsen voortgeholpen, 6692; getal vreemdelingen, over de grenzen van het Rijk gebragt, 1042.

Het gezamenlijk getal vreemdelingen van verschillende categoriën, dat over de grenzen is gebragt, beloopt 2568.

Er werden in het Rijk gehouden 282,435 dag- en 331,882 nachtwachten; verdachte personen, aangehouden bij vervoer van goederen, 179; wegens dronkenschap aangehouden personen 3470; wegens clandestine prostitutie 107.

«Ook het cijfer van doortrekkende vreemdelingen, wier paspoorten als zoodanig zijn geviseerd, is in Zuidholland het grootst. Dat van afgegeven reis- en verblijfpassen in Noordholland overtreft verre dat van andere gewesten, waaruit schijnt te mogen worden afgeleid, dat zich in dit gewest, en wel bepaaldelijk in Amsterdam, de meeste vreemdelingen voor eenen tijd nederzetten.

«Gelijk Zuidholland, wat de aankomst van vreemdelingen betreft, de meeste beweging vertoont, zoo ook hebben van dáár de meeste verwijderingen plaats gehad, zoowel naar de zijde van België als van die naar Hanover. Ook zijn uit dat gewest de meeste personen naar hunne woonplaatsen voortgeholpen, die, zonder middel van bestaan, rondzwierven. Dit voorthelpen, dat, naar men veronderstellen mag, van jaar tot jaar zal verminderen, gaat voor het Rijk en de gemeenten met bezwaren gepaard, hetzij wegens de geldelijke te gemoetkomingen, waarin uit de ten dienste van het Departement van Justitie gestelde gelden wordt voorzien, hetzij wegens de transporten, die in den regel geschieden onder geleide der gemeentelijke politie-beambten. De hoofden van politie in de grens-gemeenten mogen zich hiervan wel doordringen. Hoe strenger zij toezigt uitoefenen op eerst-aankomenden, te minder zullen zich die bezwaren doen gevoelen; en, in den regel, zijn het juist die gemeenten, welke daarbij het meest zullen winnen.

«De tabel n°. 1 toont in eene tweede rubriek de werking aan van het toezigt op lieden, die zonder bestaan omzwerven. Daaruit blijkt, dat het getal landloopers en bedelaars, dat aan de justitie is overgeleverd, nog geen $^1/_4$ bedraagt van dat dergenen, die daar hunne woonplaats konden worden voortgeholpen, en $^4/_7$ van het totaal-generaal der over de grenzen gebragte vreemdelingen. Deze verhouding is nog zeer ongunstig en schijnt te bewijzen, dat tegen het wanbedrijf van landlooperij en bedelarij het oog der politie nog niet genoeg is gewapend. Over het geheel echter is dit nog een gevolg van verkeerde begrippen omtrent de

roeping der politie. De burgemeesters ten platten lande achtten het ook veelal gemakkelijker, als hulp-officieren van justitie de verdachte lieden op te zenden naar den officier van justitie, dan de gemeenten te bezwaren met een onderhoud, zoo het een Nederlander betreft, of met den last van uitleiding, zoo het een vreemdeling geldt.

« In de provincie Overijssel zijn de aangewezen verhoudingen omgekeerd. Dàár staat het aantal aan de justitie overgeleverde bedelaars en landloopers tot de voortgeholpene als 13 : 9, tot het totaal-generaal verwijderde vreemdelingen als 11 : 8; dit aantal van Overijssel alleen overtreft die van Zuid- en Noordholland zamen. Men heeft als oorzaak opgegeven de nabijheid van de bedelaars-gestichten, doch dit schijnt ter opheldering niet voldoende.

« De verhouding toch, hoewel nog vrij ongunstig, is reeds minder sterk in het nabijgelegen Friesland, maar zij is zeer gunstig in Drenthe, hetwelk niet minder nabij de bedelaarsgestichten is gelegen. Dat de oorzaak dezer zeer uiteenloopende verhoudingen aan bijkomende oorzaken moet geweten worden, is te onderstellen. Het is toch eene zich steeds bevestigende waarneming, dat bedelaars, landloopers en alle verdachte personen zich bij voorkeur begeven naar de meest bevolkte plaatsen. Reeds hierin kan eene oplossing van het lage cijfer voor Drenthe zijn gelegen; minder echter laat zich daardoor het hooge getal van Overijssel verklaren. Ook schijnt het gewaagd, de oorzaak te zoeken in de ligging van dit gewest aan buitenlandsche grenzen. Men lette slechts op de grens-provinciën Groningen, Limburg, Noordbrabant en Zeeland in verhouding met Overijssel. »

De TWEEDE TABEL wijst het *getal en den aard der aanrandingen van personen en eigendommen aan* in 1851, benevens de *hoegrootheid der ontvreemde geldwaarde.*

Aanranding van personen: manslag 30, verwonding en mishandeling 2513, laster en beleediging 1541, aanranding op den openbaren weg 37, vergrijp tegen de zeden 62, totaal-generaal der aanranding aan personen 3963. Aanranding van eigendommen 4005, waarvan 1144 door braak of opensluiting, 870 door insluiping bij avond enz.

De waarde van het ontvreemde wordt nagenoeg op *f* 100,000 gesteld, doch de redenen worden tevens opgegeven, waarom die som waarschijnlijk veel aanzienlijker moet zijn geweest, zoo als zoo dadelijk moet blijken.

« De verhouding van het aantal daders, aan de justitie overgeleverd (O), tot dat der voortvlugtigen (V), tabel II, is als volgt (1):

(1) De letters A, B enz. wijzen de klimming aan van minder tot meerder gunstig.

Aanranding van

personen	O. : V.		*en*	*eigendommen*	O. : V.	
Noordbrabant . .	7.00 : 1	I		. . . . .	1.10 : 1	G
Limburg	46.00 : 1	K		. . . . .	1.65 : 1	I
Gelderland . . .	3.36 : 1	H		. . . . .	1.54 : 1	H
Overijssel	2.77 : 1	E		. . . . .	1.00 : 1	F
Zuidholland . . .	0.83 : 1	A		. . . . .	0.75 : 1	B
Zeeland	3.00 : 1	G		. . . . .	2.72 : 1	K
Noordholland . . .	7.50 : 1	J		. . . . .	1.00 : 1	E
Utrecht	3.00 : 1	F		. . . . .	1.66 : 1	J
Friesland	2.40 : 1	D		. . . . .	0.93 : 1	D
Groningen	1.36 : 1	B		. . . . .	0.88 : 1	C
Drenthe	2.00 : 1	C		. . . . .	0.42 : 1	A
per totaal . . .	2.50 : 1			per totaal . . .	1.07 : 1	

Hieruit blijkt, dat Limburg een buiten verhouding tot de overige gewesten, ja een bij uitstek gunstig resultaat aanbiedt ten opzigte der wegens aanranding van personen aan de justitie overgeleverde daders. De onderlinge verhoudingen der andere gewesten, hoe onderscheiden ook, loopen naauwer ineen. Na Limburg komen Noordholland en Noordbrabant het gunstigst voor; Zuidholland buitengewoon ongunstig.

«Met opzigt tot de wegens aanranding van eigendommen aan de justitie overgeleverde daders is de verhouding onderling vrij gelijk; Zeeland doet zich hier het gunstigst, Drenthe het ongunstigst voor.

«Ten aanzien der ontvreemde waarde is de uitkomst inderdaad zeer belangrijk, en hierbij vooral verdient wel te worden in aanmerking genomen, wat hierboven reeds is aangeteekend, dat de tabellen, waaruit deze opgaven zijn ontleend, zijn aangevraagd, toen reeds de eerste helft van het dienstjaar, waartoe zij betrekking hebben, was verstreken, terwijl gebleken is, dat juist op dit punt de plaatselijke registers zeer onvolledig waren. Het zal bij gevolg niet moeten bevreemden, wanneer het hier verkregen totaal van nagenoeg *f* 100,000 over een volgend dienstjaar aanmerkelijk hooger zal zijn. Maar ook reeds tot het hier aangewezen bedrag geeft deze opgave ruime stof tot nadenken over het gemis van behoorlijke regtsveiligheid. Het is zoo, Zuidholland staat ook hier weder in eene buiten evenredigheid ongunstige verhouding; de gezamenlijke waarde van het ontvreemde in dat gewest bedraagt p. m. *f* 27,000, die van Noordholland *f* 16,500; maar dit daargelaten (hetwelk zich echter verklaren laat, gelijk meer andere der schijnbaar tegen Zuidholland getuigende getalmerken in deze tabellen, door de in deze

provincie meer algemeen met zorg bijgehoudene aanteekeningen), het verschil is niet zoo groot, dat het op de gezamenlijke som der waarde van het ontvreemde in de overige gewesten, die, in verhouding tot bevolking, uitgestrektheid en verkeer, elkander vrij gelijk blijven, bovenmatigen invloed blijft uitoefenen. Verder moet niet uit het oog verloren worden, dat waarde van ontvreemde zaken, buiten ontvreemd geld of geldswaarde hebbende papieren, slechts bij herleiding in guldens en centen wordt uitgetrokken, en dat verre de meeste der ontvreemde voorwerpen voor den beroofden eigenaar eene veel grootere waarde zullen gehad hebben.

« Men kan het hier uitgetrokken bedrag van p. m. *f* 100,000 niet beschouwen als overgegaan in de doode hand, noch in het algemeen stellen, dat het nationaal vermogen daarmede is verminderd, hoezeer inderdaad bij belangrijke diefstallen de daders zich haasten en deze er ook veelal in slagen om naar buiten 's lands, naar Engeland inzonderheid, de wijk te nemen. En in zooverre dan wordt werkelijk het nationaal vermogen met de aldus weggevoerde sommen verminderd.

« Zijner Majesteits Regering heeft, ten einde dit euvel zooveel mogelijk te onderdrukken, in de laatste jaren met meest alle naburige Staten verdragen gesloten op de wederzijdsche uitlevering van misdadigers. Alleen Engeland en de Vereenigde Staten van Amerika zijn hiervan nog uitgezonderd; doch men mag zich vleijen, dat de daartoe gedane vertoogen ook weldra het sluiten van uitleveringsverdragen met die mogendheden zullen mogen ten gevolge hebben. Eerst dan zal aan de stoutmoedigste booswichten, en daaronder mede aan dezulken, die zich aan bedriegelijke bankbreuk schuldig maken, voor goed de pas tot ontwijking afgesneden, en aan de preventieve justitie een krachtige steun geschonken zijn.

« Verre het meerendeel der ontvreemdingen valt echter buiten het bereik dezer verdragen; en zij, die zich aan de nu bedoelde schuldig maken, ontwijken ook slechts zelden het grondgebied. Zij wisten zich veelal schuil te houden, of, door eene tijdige verhuizing naar een ander gewest, zich aan de nasporingen der justitie te onttrekken. Eerst sedert de uitgave van het *Algemeen Politieblad* kan gezegd worden, dat ook aan dit euvel eenigermate perk is gesteld.

« In naauw verband hiermede staan de aanhoudingen: 1°. van verdachte personen, die goederen vervoeren, 2°. van beschonkenen, en 3°. van de zoodanigen, die zich heimelijk aan prostitutie overgeven. De cijfers, welke de hiertoe betrekkelijke kolommen bevatten, zijn niet onbelangrijk. »

De DERDE STAAT wijst de verhouding aan van de aanrandingen van

personen en eigendommen tot de bevolking van iedere provincie. Het totaal daarvan is, wat de personen betreft: 1 op 795 en, wat de eigendommen aangaat, 1 op de 812 zielen.

«Bij vergelijking nu van de aanhouding van verdachte personen bij vervoer van goederen met de uitkomsten van tabel III, blijkt, dat in Noordbrabant, welk gewest tot de drie meest bevolkten behoort, hebben plaats gehad de minste aanrandingen en de minste aanhoudingen van verdachten. Daaruit schijnt afgeleid te worden, dat aldaar de politie het gunstigst werkt. Overijssel, uit het oogpunt van bevolking, de middenterm der elf gewesten, volgt, daarna Drenthe, Limburg, Gelderland en Groningen. De grensgewesten overtreffen dus in dit opzigt de andere provinciën. Deze meer gunstige verhouding, aan de maréchaussée toe te schrijven, zou op geen voldoenden grond steunen, daar alleen Noordbrabant en Limburg geheel met maréchaussée bezet zijn. Zeeland, dat, hoezeer voor een klein gedeelte, ook maréchaussée heeft, komt in deze vergelijking vrij ongunstig voor. Doch men meent, dat de dienst der ambtenaren van de belastingen op de liniën, aan de bewaking van den eigendom zijdelings een krachtigen steun gevende, het verschil der verhoudingen mag verklaren. De minstgunstige geeft, wat de aanranding van personen betreft, Utrecht; voor die der eigendommen Zuidholland, dat intusschen in verhouding tot de uitgestrektheid het grootste aantal gemeentelijke politie-ambtenaren telt, zie tabel IV. In verhouding tot het zielental is Friesland het sterkst bezet, Drenthe met opzigt zoo tot zijne uitgestrektheid als tot zijne bevolking het zwakst, en echter wijst Friesland niet de meest gunstige verhouding, Drenthe nog den middenterm aan voor de aanranding van personen, en (na Noordbrabant en Overijssel) de voordeeligste uitkomst ten aanzien der aanranding van eigendommen.

«De opgaven van aanhoudingen wegens dronkenschap (tabel II) zijn òf onjuist, òf toonen aan, dat men in enkele gewesten buitengewone zorg aan zoodanige personen besteedt, in andere minder of zeer weinig. Het zou zeer gewaagd zijn, uit deze opgaven te besluiten tot eenig meerder gebruik of misbruik van geestrijke dranken in deze of gene gewesten. Dit blijkt vooral uit de onderlinge vergelijking der tabellen, waaruit deze verzamelstaten getrokken zijn. Die aanhoudingen hadden plaats als volgt:

	Bevolking.	Gevallen.
te Amsterdam	224,235	869
» Rotterdam	88,812	829
» 's Gravenhage	72,467	387
» Leiden	35,954	126

terwijl de opgaven van alle overige steden en gemeenten verre beneden de 100 blijven; als, onder anderen, te Middelburg 23, te Vlissingen, eene zeehaven, 15. Aangezien het totaal cijfer van Zeeland in deze rubriek slechts 52 aanwijst en Middelburg en Vlissingen te zamen alleen 38, zou het getal van 14 het aandeel der overige gemeenten dezer provincie moeten uitmaken, hetgeen op eene bevolking van ruim 135,000 zielen niet wel aannemelijk schijnt.»

De VIERDE STAAT geeft een *overzigt van de sterkte van het politie-personeel der gemeenten en van hare verhouding tot de bevolking, het grondgebied enz.* Men telde in 1851 3 plaatselijke directeuren van politie, 67 commissarissen van politie, 3 waterschouten, 69 inspecteurs, 7 idem te water, 17 agenten te water, 2320 agenten en veldwachters; totaal 2486, of 1 politie-ambtenaar op 1229 zielen.

De VIJFDE STAAT toont de *uitgaven der gemeenten, in zake van politie* over 1850, waaruit blijkt, dat die gezamenlijk beloopen *f* 817,032, waarvan aan bezoldiging en toelagen *f* 716,525. In Noordholland telt men voor het totaal dezer uitgaven *f* 222,419, in Zuidholland *f* 215,740.

«Het bij de gemeentewet vastgestelde beginsel, dat de burgemeester is het hoofd der gemeentelijke politie (zoo besluit de circulaire) en belast met en verantwoordelijk voor de handhaving der openbare orde, zal allengs de min juiste begrippen overwinnen, alsof dit van de bevoegdheid was van het collegie van burgemeester en wethouderen, of zelfs van den gemeenteraad.

«Doch dit in het voorbijgaan. Terugkeerende tot de tabel IV, vindt men hier aangewezen, dat de totale sterkte van gemeentelijke politie-ambtenaren niet ver beneden de 2500 blijft, en alzoo eene magt daarstelt, van welke men, ware zij behoorlijk georganiseerd en meer gelijkmatig verdeeld, uitnemende diensten zou kunnen verwachten; doch die men inderdaad op vele plaatsen nog niet verwezenlijkt vindt.

«En echter is de som, die van wege de verschillende gemeenten jaarlijks aan hare politie wordt ten koste gelegd, te zamen genomen, verre van gering, zelfs niet middelmatig te noemen, ook al staat zij, immers naar de uitkomsten te oordeelen, niet in behoorlijke verhouding tot de behoefte.

«Tabel V wijst aan, wat in elke provincie door de gemeenten te dezer zake wordt uitgegeven, een gezamenlijk bedrag van niet minder dan *f* 817,032,60 (1).

«Voegt men daarbij wat van Staatswege mede aan de politie wordt ten koste gelegd, zoo zal het dubbel van dit cijfer nagenoeg worden bereikt.

(1) Eene in der tijd ontworpene organisatie voor het wapen der Koninklijke maréchaussée, uitgebreid over het geheele Rijk, ter sterkte van 39 officieren en 1511 onder-officieren en manschappen, 704 te paard, 807 te voet, wijst, wegens daaraan verbondene kosten, geen hooger cijfer aan.

STATISTIEK DER GEVANGENISSEN IN NEDERLAND, 1846—50.

I. STRAFGEVANGENISSEN. (1)

Overzigt van de sterkte der bevolking, en van den maatschappelijken en zedelijken toestand der gevangenen.

JAREN.	Getal gevangenen hetwelk het gesticht zonder opeenstapeling kan bevatten.	Bevolking op den 31 December 1850.	Gemiddelde bevolking naar de driemaandelijksche bevolkingstaten.	GETAL GEVANGENEN, HETWELK TE GELIJK IS AANWEZIG GEWEEST. Grootste. Mannen.	Grootste. Vrouwen.	Grootste. Totaal.	Kleinste. Mannen.	Kleinste. Vrouwen.	Kleinste. Totaal.	GETAL GEVANGENEN GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST. Herkomst. Inlanders.	Herkomst. Vreemden.	Echtelijke staat. Gehuwden.	Echtelijke staat. Ongehuwden.	Geloofsbelijdenis. Hervormden van verschillende kerkgenootschappen.	Geloofsbelijdenis. Roomsch-Katholieken.	Geloofsbelijdenis. Israëlieten.	Standpunt van beschaving. Die bij hunne aankomst konden lezen en schrijven.	Standpunt van beschaving. Die dit bij hunne aankomst niet konden.	Standpunt van beschaving. Die dit bij hun ontslag of bij het einde van het jaar in het gesticht genoegzaam geleerd hebben.	Standpunt van beschaving. Die dit bij hun ontslag of bij het einde van het jaar in het gesticht niet genoegzaam geleerd hebben.	Bestraffing. Binnen het gesticht disciplinair gestraften.	Bestraffing. Ongestraften.	Algemeen totaal.
Totalen van 1850.	3972	2588	2697	2612	304	2916	2239	268	2527	3328	235	1171	2392	2126	1302	135	2189	1374	553	821	575	2988	3563
» » 1849.	3972	2902	3002	2901	335	3236	2562	274	2836	3757	311	1218	2850	2418	1498	152	2460	1608	614	994	716	3352	4068
» » 1848.	3972	3181	3327	3156	366	3522	2789	295	3084	4237	377	1351	3263	2815	1653	146	2765	1849	671	1178	922	3692	4614
» » 1847.	3872	3442	3333	3258	382	3640	2723	318	3041	4590	394	1330	3654	3011	1812	161	2938	2046	724	1322	916	4068	4984
» » 1846.	3552	3313	3200	3001	381	3382	2724	321	3045	4016	377	1125	3268	2571	1674	148	2709	1684	711	973	846	3547	4393
Gemiddeld . . .	3868	3085	3112	2985	353	3339	2611	295	2906	3985	339	1239	3085	2588	1588	148	2612	1712	654	1057	795	3529	4324

(1) Leiden (militairen), Woerden (criminele mannen), Gouda (criminele vrouwen), Gouda (correct. vrouwen), Rotterdam (jeugdige veroordeelden van het mannelijk geslacht), Hoorn (correction. mannen), Amsterdam (jeugdige veroordeelden van het vrouw. geslacht), Leeuwarden (criminele mannen).

Overzigt van den gezondheidstoestand.

JAREN.	Getal gevangenen gedurende het jaar bij afwisseling in het gesticht geweest.	Getal ziektedagen gedurende het jaar.			Grootste getal zieken te gelijk aanwezig geweest.			Kleinste getal zieken te gelijk aanwezig geweest.			Eens of meermalen ziek geweest.	Niet ziek geweest.	Totaal.	Overleden.		
		Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.				Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Totalen van 1850.	3563	66412	16431	82843	243	72	315	113	29	142	1709	1854	5363	154	11	170
» » 1849.	4068	74208	13165	87373	299	59	358	137	27	164	1965	2103	4068	254	34	288
» » 1848.	4614	90552	22217	112769	376	103	479	158	33	191	2581	2033	4614	350	94	444
» » 1847.	4984	106952	20759	127711	581	77	658	144	50	194	2959	2025	4984	501	103	604
» » 1846.	4393	80240	18181	98421	465	83	548	99	36	135	2548	1845	4393	219	64	283
Gemiddeld. . .	4324	83673	18150	101823	393	79	469	130	35	165	2352	1972	4324	296	61	358

II. BURGERLIJKE EN MILITAIRE HUIZEN VAN VERZEKERING. (1)

Overzigt van de sterkte der bevolking, mitsgaders van den maatschappelijken en zedelijken toestand en den ouderdom der gevangenen.

JAREN.	Getal gevangenen, hetwelk het gesticht zonder opeenstapeling kan bevatten.	Bevolking op 31 December 1850.	Gemiddelde bevolking naar de driemaandelijksche bevolkingsstaten.	GETAL GEVANGENEN HETWELK TE GELIJK IS AANWEZIG GEWEEST. Grootste. Mannen.	Grootste. Vrouwen.	Grootste. Totaal.	Kleinste. Mannen.	Kleinste. Vrouwen.	Kleinste. Totaal.	GETAL GEVANGENEN GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST. Herkomst. Inlanders.	Herkomst. Vreemden.	Echtelijke staat. Gehuwden.	Echtelijke staat. Ongehuwden.	Geloofsbelijdenis. Hervormden van verschillende kerkgenootschappen.	Geloofsbelijdenis. Roomsch-Katholieken.	Geloofsbelijdenis. Israëlieten.	Bestrafing. Binnen het gesticht disciplinair gestraften.	Bestrafing. Ongestraften.	Ouderdom. Jonger dan 10 jaren.	Ouderdom. Tusschen de jaren; 10 en 13.	13 en 16.	16 en 18.	18 en 20.	20 en 25.	25 en 30.	30 en 35.	35 en 40.	40 en 50.	50 en 60.	Ouderdom. Ouder dan 60 jaren.	Algemeen totaal.
Totalen van 1850.	2511	1069	1015	1187	273	1460	566	128	694	5318	266	1981	3603	3178	2281	125	83	5501	25	88	267	266	380	1164	900	644	530	756	402	162	5584
» 1849.	2253	933	1013	1079	291	1370	599	153	752	5677	352	2091	3938	3204	2644	181	87	5942	41	140	227	238	428	1174	949	743	598	832	486	173	6029
» 1848.	2233	1084	1353	1703	401	2104	682	169	851	7181	427	2784	4824	4428	2990	190	140	7468	39	159	313	368	526	1341	1176	943	781	1141	623	198	7608
» 1847.	2223	1850	1996	2095	458	2553	1323	226	1549	9388	586	3726	6248	5658	4069	247	189	9785	88	283	521	560	700	1706	1367	1056	1002	1498	785	308	9974
» 1846.	2183	1885	1751	1828	373	2201	1170	217	1387	7981	558	2918	5621	4755	3524	260	167	8372	42	207	359	427	703	1673	1225	1006	789	1200	688	220	8539
Gemidd.	2280	1364	1425	1578	359	1937	868	178	1046	7109	438	2700	4847	4244	3101	200	133	7413	47	175	337	372	547	1411	1123	898	740	1085	597	212	7547

(1) 's Bosch, Arnhem, 's Gravenhage, Amsterdam, Amsterdam (cellulaire gevangenis), Haarlem, Middelburg, Leeuwarden, Zwolle, Groningen, Assen, Maastricht.

Overzigt van den gezondheidstoestand der bevolking.

JAREN.	Getal gevangenen gedurende het jaar bij afwisseling in het gesticht geweest.	Getal ziektedagen gedurende het jaar.			Grootste getal zieken te gelijk aanwezig geweest.			Kleinste getal zieken te gelijk aanwezig geweest.			Een of meermalen ziek geweest.	Niet ziek geweest.	Totaal.	Overleden.		
		Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.				Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Totalen van 1850.	5584	12956	5554	18510	88	41	129	16	11	27	1047	4537	5584	16	»	16
» » 1849.	6029	17142	7049	24191	94	44	138	14	12	26	1297	4732	6029	25	5	30
» » 1848.	7608	29812	9518	39330	192	66	258	22	7	29	2403	5205	7608	94	24	118
» » 1847.	9974	38773	11197	49970	196	67	263	34	16	50	3026	5948	9974	146	20	166
» » 1846.	8539	29236	9390	38626	183	80	263	49	21	70	2291	6248	8539	39	6	45
Gemiddeld. . .	7547	25584	8541	34125	150	59	210	27	13	40	2013	5534	7547	64	11	75

III. HUIZEN VAN ARREST. (1)

Overzigt van de sterkte der bevolking, mitsgaders van den maatschappelijken en zedelijken toestand en den ouderdom der gevangenen.

JAREN.	Getal gevangenen, hetwelk het gesticht zonder opeenstapeling kan bevatten.	Bevolking op 31 December 1850.	Gemiddelde bevolking naar de driemaandelijksche bevolkingstaten.	GETAL GEVANGENEN HETWELK TE GELIJK IS AANWEZIG GEWEEST. Grootste. Mannen.	Grootste. Vrouwen.	Grootste. Totaal.	Kleinste. Mannen.	Kleinste. Vrouwen.	Kleinste. Totaal.	GETAL GEVANGENEN GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST. Herkomst. Inlanders.	Herkomst. Vreemden.	Echtelijke staat. Gehuwden.	Echtelijke staat. Ongehuwden.	Geloofsbelijdenis. Hervormden van verschillende kerkgenootschappen.	Geloofsbelijdenis. Roomsch-Katholieken.	Geloofsbelijdenis. Israelieten.	Bestraffing. Binnen het gesticht disciplinair gestraften.	Bestraffing. Ongestraften.	Ouderdom. Jonger dan 10 jaren.	Ouderdom. Tusschen de jaren: 10 en 13.	13 en 16.	16 en 18.	18 en 20.	20 en 25.	25 en 30.	30 en 35.	35 en 40.	40 en 50.	50 en 60.	Ouderdom. Ouder dan 60 jaren.	Algemeen totaal.
Totalen van 1850.	1209	492	405	576	108	684	165	33	198	4245	223	1652	2816	2213	2184	71	145	4323	19	132	284	219	278	852	673	511	453	576	343	128	4468
» 1849.	1188	435	490	704	144	848	203	28	231	4235	257	1757	2735	2214	2172	106	115	4377	36	135	253	217	285	733	711	515	471	641	345	150	4492
» 1848.	1163	566	534	791	181	972	236	42	278	4760	321	2165	2916	2547	2431	103	120	4961	43	154	241	255	295	807	726	584	501	877	395	203	5081
» 1847.	1153	665	748	922	228	1150	361	53	414	6560	409	3020	3949	3710	3160	99	176	6793	82	290	408	393	430	1017	891	851	640	1079	646	242	6969
» 1846.	1105	745	633	793	189	982	293	56	349	5453	362	2322	3493	3181	2544	90	34	5781	51	241	356	321	381	966	802	564	561	907	462	203	5815
Gemiddeld.	1163	580	562	757	170	927	251	42	294	5050	314	2183	3182	2773	2498	94	118	5247	46	190	308	281	334	875	760	605	525	816	438	185	5365

(1) Eindhoven, Breda, Nijmegen, Zutphen, Tiel, Leiden, Rotterdam, Dordrecht, Gorinchem, Brielle, Alkmaar, Hoorn, Goes, Zierikzee, Amersfoort, Heerenveen, Sneek, Deventer, Almelo, Winschoten, Appingedam, Roermond.

Overzigt van den gezondheidstoestand der bevolking.

JAREN.	Getal gevangenen gedurende het jaar bij afwisseling in het gesticht geweest.	GETAL ZIEKTEDAGEN GEDURENDE HET JAAR.			GROOTSTE GETAL ZIEKEN TE GELIJK AANWEZIG GEWEEST.			KLEINSTE GETAL ZIEKEN TE GELIJK AANWEZIG GEWEEST.			Eens of meermalen ziek geweest.	Niet ziek geweest.	Totaal.	OVERLEDEN.		
		Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.				Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Totalen van 1850.	4468	6651	1954	8605	77	29	106	16	8	24	491	3977	4468	1	»	1
» » 1849.	4492	8953	2029	10982	79	37	116	19	4	23	505	3987	4492	11	2	13
» » 1848.	5081	9752	2444	12196	105	40	145	15	6	21	689	4392	5081	27	3	30
» » 1847.	6969	14691	4304	18995	130	41	171	24	9	33	1195	5774	6969	49	7	56
» » 1846.	5815	11449	2648	14097	110	42	152	21	9	30	1095	4720	5815	20	1	21
Gemiddeld. . .	5365	10299	2676	12975	100	38	138	19	7	26	795	4570	5365	21	2	24

IV. HUIZEN VAN BEWARING.

PROVINCIEN.	Getal der huizen van bewaring.	STANDPLAATSEN DER HUIZEN VAN BEWARING. Afzonderlijk gevestigd.	Vereenigd met het huis van verzekering of met het huis van arrest.	Geval gevangen-vertrekken.	Bevolking op ultimo December.	Gemiddelde bevolking.
Noord-Brabant.	36	Oss, Grave, Heusden, Tilburg, Boxtel, Waalwijk, Veghel, Boxmeer, Asten, Helmond, Oirschot, Ginneken, Oosterhout, Oudenbosch, Zevenbergen, Bergen-op-Zoom, Geertruidenberg, Heeze, Klundert, Steenbergen, Woudrichem, Uden, Bladel, Zwaluwe aan den Moerdijk, Alphen, Riel, Megen, Hilvarenbeek, Rijsbergen, Roosendaal, Baarle Nassau, Willemstad en Bergeijk	's Hertogenbosch, Eindhoven en Breda.	15	14	31
				76	»	»
Gelderland . .	21	Apeldoorn, Zevenaar, Wageningen, Nijkerk, Elburg, Zalt-Bommel, Harderwijk, Wijchem, Druten, Elst, Lochem, Groenlo, Aalten, Doetinchem, Doesborgh, Bergh en Culenborg.	Arnhem, Nijmegen, Zutphen en Tiel . .	7	»	4
				56	1	»
Zuid-Holland.	23	Delft, Voorburg, Naaldwijk, Noordwijk, Woubrugge, Alphen, Woerden, Vlaardingen, Maassluis, Schiedam, Hillegersberg, Gouda, Schoonhoven, Strijen, Oud-Beijerland, Vianen en Sommelsdijk	's Gravenhage, Leiden, Rotterdam, Dordrecht, Gorinchem en Brielle . .	20	17	16
				59	2	5
Noord-Holland.	16	Amsterdam (het stads werkhuis), Weesp, Naarden, Schagen, den Helder, Enkhuizen, Medemblik, Purmerend, Edam, Beverwijk, Zaandam en Monnickendam	Amsterdam, Alkmaar, Hoorn en Haarlem	26	31	13
				54	6	1
Zeeland.	15	Vlissingen, Sluis, Oostburg, Kortgeen, Axel, Hulst, Brouwershaven, Tholen, Westkapelle, IJzendijke, Neuzen en Sas van Gent.	Middelburg, Goes en Zierikzee . . .	12	»	5
				20	»	12
Utrecht.	11	Utrecht, Rhenen, IJsselstein, Wijk bij Duurstede, Loenen, Maarssen, Amerongen, Montfoort en Vreeswijk	Utrecht en Amersfoort	8	2	7
				33	1	1
Friesland . .	3	Omtrent deze beide huizen van bewaring zijn, voor alsnog, geene opgaven mogelijk.	Leeuwarden, Heerenveen en Sneek .	23	2	3
Overijssel. .	7	Kampen, Steenwijk, Zwartsluis en Oldenzaal .	Zwolle, Deventer en Almelo. . . .	5	7	2
				9	»	1
Groningen. . . .	6	Groningen, Zuidbroek, Hoogezand en Onderdendam	Appingedam en Winschoten . . .	5	»	3
				16	3	5
Drenthe .	4	Hoogeveen, Meppel en Coevorden	Assen.	»	»	2
				5	»	4
Limburg .	15	Venlo, Weert, Sittard, Gulpen, Heerlen, Valkenburg, Well, Horst, Kessel, Susteren, Gennep, Thorn en Stein	Maastricht en Roermond . . .	4	4	5
				30	»	13
Totalen van 1850.	157	124	33	483	90	133
» 1849.	155	121	33	475	81	156
» 1848.	139	104	33	422	104	164
» 1847.	133	100	33	429	179	247
» 1846.	130	97	33	422	267	262
Gemidd.	143	109	33	446	144	192

De vorenstaande tabellen leveren de volgende *algemeene slotsommen* op:

Blijkens de statistiek der gevangenissen hier te lande, over 1850, bedroeg de gemiddelde bevolking der strafgevangenissen in dat jaar 2697, zijnde merkelijk minder dan in de vier jaren te voren; in 1847 beliep het 3333; in 1849, 3002.

De gemiddelde sterkte der bevolking van de burgerlijke en militaire huizen van verzekering bedroeg in 1850, 1015, zijnde slechts 2 personen meer dan in 1849, doch merkelijk minder dan in 1846 en 48, toen de sterkte tusschen de 1300 en 2000 bedroeg.

De bevolking in de huizen van arrest bedroeg gemiddeld in 1850, 405, ook het minste bedrag sedert vijf jaren; in 1847 beliep die sterkte gemiddéld 748.

De bevolking der huizen van bewaring was gemiddeld in 1850, 133, insgelijks het geringst sedert vijf jaren; in 1846 was de sterkte tot 262 geklommen.

Dus beliep het gezamenlijk getal gevangenen enz. in 1850, gemiddeld, 4350; in 1849 beliep dit 4800, toen er reeds eenige daling, in vergelijking vooral met 1846, werd waargenomen.

— Blijkens een verslag van den luitenant-kolonel Jebb, inspecteur-generaal der militaire gevangenen in Groot-Brittannie, betrekkelijk de tucht in- en het beheer van die inrigtingen, over het jaar 1851, heeft er eene trapsgewijze vermindering van het getal opgenomene gevangenen aldaar in de jongste jaren plaats gehad. Het getal gevangenen beliep aldaar in 1851 3,266 tegen 3,565 in 1850, 3,533 in 1849, 4,009 in 1848, en 1850 in 1847. De verhouding van de nieuw opgenomene tot het gezamenlijk getal was in 1851 4,66. Het dagelijksch gemiddeld getal gevangenen in 1851 was 550 tegen 659 in 1850. De gemiddelde duur der veroordeelingen was 95 dagen, tegen 94 in 1850, en 99 in 1849. De straffen, aan gevangenen opgelegd voor zware vergrijpen, was 23 tegen 33 in 1850 en 61 in 1849. Van die 23 gevangenen kregen 6 ieder 50 zweepslagen, 10 werden veroordeeld tot zwaardere en 6 tot eenzame gevangenis en 1 in ijzers gesloten. Het getal zweepslagen, in 1847 opgelegd, was 411, in 1848 482, in 1849 550 en in 1850 495. De militaire huizen van arrest zijn thans, te Chattam, Gosport, Weedon, Devonport, in Engeland; te Cork, Limerick en Athlone, in Ierland, en te Greenlow, nabij Edinburg in Schotland. In de koloniën heeft men nog negen militaire huizen van arrest. Van de 3.266 in 1851 opgenomenen in Groot-Brittannie waren er 642 veroordeeld wegens desertie, 1115 wegens verwijdering zonder verlof, 879 wegens dronkenschap enz. Het getal veroordeelingen wegens dronkenschap is trapsgewijze verminderd; van 1841 in 1847 tot 642 in 1851; terwijl de kleinere vergrijpen, als: verwijde-

ring zonder verlof, zijn toegenomen van 823 tot 1115, makende, te zamen gerekend, toch nog altijd eene vermindering van 547. Daarentegen zijn de veroordeelingen wegens dronkenschap toegenomen van 703 tot 879, en men veronderstelt, dat vele veroordeelingen wegens verwijdering zonder verlof daaraan zijn te wijten. De onkosten ter zake van deze gevangenen bedroegen in 1851 12,451 pd. st., in 1850 13,291, in 1849 14,106, in 1848 14.801, en in 1847 13,741.

Oorzaken van de criminaliteit in België.

De heer FAIDER heeft, in de zitting der Belgische centrale commissie van statistiek, van 31 December 1850, een belangrijk verslag uitgebragt over de voorstellen, welke nopens het in 't hoofd vermeld onderwerp zijn gedaan, en welk verslag het kort begrip behelst van het dienvolgens ingesteld onderzoek. Het luidt aldus:

« De wetenschap ware een ijdel woord, indien zij niet tot oefening voor den mensch en de maatschappij strekte, en indien zij niet juist ten doel en gevolg had den voortgang der menschheid te bevorderen. De wetenschap stelt een verkeer tusschen den geest en de zaken dàar, een verkeer, waarmeê, volgens de uitdrukking van BACO, bijkans niets ter wereld kan vergeleken worden; doch wat al zwarigheden zijn er te overwinnen om de ontwikkeling daarvan te verzekeren, om zoo veel het aan onze zwakheid staat, die *philosophia secunda*, zoo als die groote wijsgeer het noemt, te verwezenlijken, waarin het voornamelijk geldt de zaak des menschdoms, zijn staat, het vermogen dat het door de werkdadige wetenschap kan verwerven. » In deze vereeniging der wetenschap, welke de kennis der oorzaken is, en van het vermogen des menschen, dat in alles slechts eene verwezenlijking is, ligt de voortgang; en aan welk vak van kennis men zich toewijde, zal men dezelfde wet, dezelfde verhouding vinden (1).

« Maar het is vooral in de maatschappelijke economie dat zich dit verheven karakter openbaart: men heeft kortelings de geschiedenis van die wetenschap geschreven, en de lezer heeft zich te gelijk van haar gewigt en de vergetelheid, waarin zij gedompeld was, kunnen overtuigen; hij heeft ook kunnen leeren, dat sedert eene halve eeuw de ontzettende aandrift aan de studie der maatschappelijke economie gegeven, te gelijk leerstellingen heeft doen geboren worden, welke vruchtbaar

(1) *De dignit. scient. princ.*

waren, omdat zij door behoedzaamheid waren ingegeven, en ook leerstellingen, die verderfelijk waren, omdat zij het gevolg waren van louter wegslepende bespiegelingen, of wel van eenen onberedeneerden tuimelgeest (1).

« Hier, gelijk in alle zaken, is het kwaad ter zijde van het goed; het kwaad wordt, het zij door het misbruik van het goed, of wel door den haat, ja den overdreven haat van het kwaad geboren; en op de verstandige lieden rust juist de taak, de pligt om met vastheid de behoorlijke verhouding tusschen de wetenschap, de kennis eenerzijds, en het vermogen, de verwezenlijking ter andere zijde vast te stellen.

« Eerst dan wanneer het evenwigt tusschen beide termen verbroken is, raakt de geest verbijsterd, maakt hij van de wetenschap misbruik, zonder dat hij bij magte is er op nuttige wijs gebruik van te maken.

« Passen wij deze opmerkingen op de maatschappelijke economie toe: de grond dier wetenschap maakt des menschen welzijn uit. Hare geschiedenis toont aan, dat in alle tijden en allerwege, aan dat welzijn zware slagen zijn toegebragt; hare theorie toont de verwezenlijking van dat welzijn als einddoel aan: van daar, dat men zich beijvert naar het doel te streven, zonder zich er veel om te bekommeren, of men in staat zij het te bereiken, en men schrijdt voorwaarts op grond van beginselen, die men niet zeker is te kunnen toepassen. Hierom heeft men dan ook wel eens gezegd, dat de statistiek de vijandin van het socialisme is, omdat zij de vraagstukken van de staathuishoudkunde opheldert, en dat zij aan de behoedzame voorstanders van die wetenschap gelijk geeft tegen hen, die er misbruik van willen maken, terwijl zij haar wraken.

« De statistiek is dus ter zijde van de maatschappelijke economie geplaatst, gelijk het feit naast het beginsel, gelijk de analysis naast de synthesis. De geschiedenis wordt de leermeesteresse der volken en der koningen geheeten, omdat zij de kunst leert om de maatschappijen te regelen; de statistiek kan het licht der volken worden geheeten, omdat zij de grondslag van een billijk, vruchtdragend en edelmoedig beheer is (2). Een beroemd schrijver onzer dagen heeft luide de geschiedenis en de statistiek gewaardeerd, toen hij verklaarde: « dat zij als studiën de menschelijke rede onwaardig zouden zijn, indien zij niet waren eene vruchtbare bron van lessen en als eene ondervinding op de eenen, ingesteld ten voordeele van de anderen, in het streven naar de algemeene volmaking. » De statistiek is waarlijk eene sociale wetenschap, eene wetenschap, welke te

(1) *Hist. de l'Econ. polit.*, door Blanqui en Villeneuve Bargemont. — *Hist. des doctr. socialistes*, door Reybaud, Sudre en Thonissen.

(2) Droz heeft gezegd dat de staathuishoudkunde de onafscheidbare hulp der zedeleer is; hetzelfde kan men van de statistiek zeggen.

eerder verdient de algemeene aandacht te boeijen, te eerder verdient onderwezen en verspreid te worden, omdat aan de onkunde van de sociale wetenschappen in 't algemeen de vreesselijke drogredenen moeten geweten worden, welke, in onze dagen, zoo vele gemoederen verstrikken en vervoeren.

« Maar de drogredenen zelve en de tallooze guichelbeelden, welke zij doen ontstaan, hebben toch hunne nuttige zijde: zij doen de aandacht op de maatschappelijke vraagstukken vestigen, zij prikkelen tot de beoefening van de beginselen, waarop de maatschappijen rusten, zij leiden de nadenkende lieden er toe, de feiten te vergelijken, vast te stellen, en zoodoende bevorderen zij het scheppen van middelen, welke geschikt zijn, om die drogredenen zelve te vernietigen, terzelfder tijd dat zij in de gemoederen de dadelijke kennis achterlaten van de middelen ten behoeve van de onderscheidene klassen der maatschappij om tot verbetering en welzijn te geraken.

«Aldus heeft de studie der statistiek, vooral sedert het vierde eener eeuw, een gewigt erlangd, dat de verwachting is te boven gegaan, zonder dat daartoe overprikkeling van die theoriën heeft plaats gehad, welke van alle zijden zijn opgekomen, of liever welke men kortelings rondom ons henen heeft opgewekt. Men heeft begrepen, dat hetgeen NAPOLEON *het budget der zaken* noemde, vast kon worden geregeld als eene wetenschap, die de blinde beschikking van het toeval van haren zetel zal ontzetten, om er de regelmatige werking van de Voorzienigheid voor in de plaats te stellen, door het ontvouwen van de wetten die het leven der menschheid regelen » (1).

Uit dit oogpunt beschouwd, bekleedt de statistiek thans haren rang in de algemeene rij der kennissen van den mensch; volgens den beroemden AMPÈRE, is de statistiek de eerste der *sciences noologiques* die betrekking hebben tot de middelen, waardoor de volken in stand blijven en zich verbeteren, en volgens het begrip van dien universelen geleerde: « moet die wetenschap, haar opvattende in al die uitgestrektheid waarvoor zij vatbaar is, alle plaatsen en alle tijden omvatten; doch men heeft nog zelfs niet eens gepoogd eene algemeene statistiek zamen te stellen; en de werken, deswege openbaar gemaakt, zijn tot zekere plaatsen, zekere tijdstippen beperkt. Men moet ze beschouwen als soorten van monographiën, als bouwstoffen voor de wetenschap, veeleer dan als de wetenschap zelve » (2).

« De regelen toonen te gelijk aan de breede grenzen van die weten-

(1) WOLOWSKI, *Etudes d'econ. polit. et de statist.* 3e part.

(2) AMPÈRE, *Essai sur la philosophie des sciences*, part. 2, chap. IV, § 1.

schap en de noodzakelijkheid om er de studie van uit te breiden, de werkwijzen er van te vervolmaken, de bestanddeelen er van te vermenigvuldigen; daarop hebben zich dan ook vele geesten en de meeste regeringen sedert eenige jaren toegelegd; de geschiedenis van de statistiek, welke de heer HEUSCHLING heeft in het licht gegeven, behelst daaromtrent opmerkelijke bijzonderheden, en geeft de zekerheid, dat de statistiek met elken dag op breeder en krachtiger grondslag wordt opgebouwd en bevestigd.

«De statistiek begrijpt niet alleen onder haar gebied de vergelijking van de feiten betrekkelijk de zaken; zij omvat ook den mensch en de maatschappij. Een geleerd landgenoot, dien wij zoo zeer achten als innig genegen zijn, en wiens roem Europeesch is, heeft een *Essai de physique sociale* en *Etudes sur le système social* in het licht gegeven, waarin hij de wetenschap der statistiek op den mensch en de maatschappij toepast; dit is het toppunt van zedelijke statistiek; want zij strekt om de wetten van het bestaan der menschen, het zij individueel, het zij te gader, gelijk mede de wetten der ontwikkeling van de stoffelijke en onstoffelijke vermogens en die van aanwas en het verval der maatschappijen, na te sporen en vast te stellen.

«Volgens de beginselen, waarvan de heer QUETELET de toepassing in deze werken geleverd heeft, zal het mogelijk zijn de standvastige wetten van de zedelijke, zoowel als van de stoffelijke orde te vinden en te bepalen; 't is hier de plaats niet, om de door den eersten van België's statistici vernuftig vastgestelde leer te ontvouwen en ter toetse te brengen; genoeg zij het hier te zeggen, dat al wat de *oorzaken der criminaliteit betreft*, tot de statistiek der zedelijkheid kan worden gebragt.

«Tot dus verre is het onderzoek naar de plaatselijke oorzaken van de criminaliteit verwaarloosd, en de speciale gegevens, welke men deswege in België bezit, zijn onvolledig en onzeker. Men wane niet, dat men thans bepaaldelijk die oorzaken kan opgeven en de heelmiddelen aan de hand doen, welke geschikt zouden zijn om ze uit den weg te ruimen; men moet zich met louter overzigten vergenoegen; doch die overzigten zelve zullen het belang er van doen beseffen, een stelsel van gezette nasporingen te volgen, met het doel om wisse berigten over dit gewigtig gedeelte der statistiek te verzamelen.

«Alvorens wij het klein getal bescheiden, dat wij bezitten, te zamen trekken, vermeenen wij te moeten herinneren hoe de studie van de plaatselijke oorzaken der criminaliteit in den boezem van de centrale commissie der statistiek is voorgesteld; de aanteekeningen van die commissie zullen dit onderzoek gemakkelijk maken.

« In hare zitting van 21 Februarij 1844, ontving de commissie meêdeeling van een brief, waarbij de advocaat DE FUISSEAUX, te Mons, voorstelde eene prijsvraag uit te schrijven in de wetenschappelijke instellingen van alle gewesten, en wel te dezer zake: «Waaraan zijn de misdaden en vergrijpen tegen de personen en eigendommen voornamelijk toe te schrijven? Door welke middelen zouden zij het best kunnen worden voorgekomen of gestuit?» Nadat de commissie van redactie daarover geraadpleegd had, werd den heer DE FUISSEAUX geantwoord, dat zijn voorstel in nadere overweging zou worden genomen; en met der daad, sloeg de heer QUETELET, reeds den 22 Maart, voor: «de aandacht der provinciale commissiën op de bescheiden wegens de criminele statistiek te vestigen, ten einde, zoo mogelijk, de plaatselijke oorzaken, die op de criminaliteit invloed hebben, en ook de middelen tot herstel, aan te wijzen.» — Dit voorstel werd ontwikkeld in een verslag, dat de heer VISSCHERS, in de zitting van 28 Junij, bij wege van advies aan den minister van binnenlandsche zaken, uitbragt.

« Bij dien brief, vervat in het *Résumé des procès-verbaux*, vol. II, p. 43, wordt vooreerst op de noodzakelijkheid aangedrongen door de parketten, de inlichtingen te verzamelen over de hoofdoorzaken van de misdaden of van haren terugkeer op zekere tijdstippen of op zekere plaatsen; daarna wordt de minister verzocht aan de gewestelijke commissiën van statistiek de zorg toe te vertrouwen om zich aan studiën toe te wijden, waarvan het dubbel doel zou zijn: 1°. de meest waarschijnlijke plaatselijke oorzaken aan te wijzen, waardoor zekere misdaden of zekere vergrijpen terugkeeren; 2°. de middelen tot herstel na te gaan, welke aan die oorzaken kunnen tegenovergesteld worden. Toen de commissie in algemeene bewoordingen het programma der nasporingen vaststelde, voegde zij er bij: «het werk, dat wij aan de scherpzinnigheid en den goeden wil der provinciale commissiën voorslaan, treedt zonder twijfel buiten den kring van de eigenlijk gezegde statistiek; het geldt hier hare toepassing. Tellingen zijn hier niet streng te nemen, maar de overwegingen van zedelijken aard behooren door het gezag van zeker getal feiten gestaafd te worden.»

« De minister gaf aan die voorstellen gehoor; hij deelde het verslag van de centrale commissie aan het departement van justitie mede, met aanbeveling van hetzelve aan zijnen ambtgenoot, en hij rigtte, den 26 Augustus 1844, eene circulaire aan de gouverneurs der provinciën, waarbij hij die ambtenaren uitnoodigde de provinciale commissiën aan te bevelen, zonder verwijl, de aangewezene nasporingen te bewerkstelligen en de uitkomsten daarvan in beredeneerde verslagen te vervatten.

« Die verslagen kwamen achtervolgens bij de centrale commissie in; de

heer VISSCHERS, wien zij werden overhandigd, diende, den 8 Julij 1846, eene nota in, waarin hij een overzigt geeft van het belangrijke en de wetenschappelijke waarde van elk daarvan. Over het algemeen schenen die verslagen hem niet toe te beantwoorden aan de bedoelingen van de centrale commissie, omdat de stellers zich niet op zijn standpunt gesteld en zich niet genoegzaam doordrongen hebben van het door haar voorgeschreven programma. Nogtans stelde hij voor, die verslagen tot een geheel te brengen, en hij uitte de meening, om de magtiging tot de onmiddellijke opname in het *Bulletin* der centrale commissie te verleenen van het verslag der geregtelijke commissie van Luik, welk stuk de verdienstelijke HENNAU verzocht zou worden te herzien, om er de laatste hand aan te leggen.

« Deze nota werd, met alle andere bescheiden, aan den steller van het tegenwoordige verslag overgelegd, die bepaaldelijk tot rapporteur werd benoemd, daar de heer VISSCHERS het verlangen had geuit, dat hij van die functie ontslagen wierd. In de zitting van den 11 December 1846, hebben wij aan de centrale commissie, namens de sub-commissie, een voorstel onderworpen, ten gevolge waarvan bepaald werd, dat de verhandeling van den heer HENNAU in het *Bulletin* zou worden gedrukt (1); zij komt dan ook (blz. 183—209) in het derde deel voor. Eene andere beslissing werd genomen, ter zake van het rapport der gewestelijke commissie van Antwerpen; dat verslag handelde niet anders over de criminaliteit dan uit het oogpunt der prostitutie in de stad Antwerpen; het gevoelen, dat wij namens de sub-commissie hadden geuit, werd door de centrale commissie, in hare zitting van 25 Febr. 1847, aangenomen (2); en dit verslag werd sedert, door zijnen steller, Dr. MATHEYSSENS, in een te Antwerpen uitgekomen geschrift openbaar gemaakt.

« Met een arbeid over 't geheel belast en wenschende dit te voltooijen, hebben wij der commissie, in hare zitting van 25 Februarij 1848, verzocht, inlichtingen in te winnen over den staat der nasporingen betrekkelijk de plaatselijke oorzaken van de criminaliteit in de naburige landen, en met name in Frankrijk; wij hebben de verzekering erlangd, dat noch in Pruissen, noch in Nederland (3) iets met dat doel geschied was, en wat Frankrijk aangaat, heeft de geleerde VILLERMÉ ons verwittigd, dat er te

(1) Vol. III, p. 63.

(2) Id., p. 77.

(3) Wij meenen hier te moeten verwijzen naar de *Afschaffings-rede*, ter opening van de zesde algemeene vergadering der Nederl. vereeniging tot afschaffing van den sterken drank gehouden, door Mr. C. C. E. D'ENGELBRONNER, referendaris bij het Depart. van Justitie, in 1850 te Amsterdam uitgekomen. (*Red.*)

dezer zake niets bestond dan de verslagen van het beleid der criminele justitie, welke over elk der 86 departementen, dezelfde bijzonderheden als voor geheel Frankrijk behelzen: in een brief van 18 April 1848, heeft de heer ARONDEAU, chef der criminele zaken, ook gezegd: « Er is in Frankrijk, voor zoo verre ik weet, geenerlei eenigzins volledige studie gemaakt over de plaatselijke oorzaken der criminaliteit, met uitzondering van het *Essai de la statistique morale*, van den heer GUERRY, in 1833 uitgegeven, en dat aan de inzigten der centrale commissie niet beantwoordt. Onze criminele statistieken hebben, van de zijde van verscheiden schrijvers, het onderwerp van verhandelingen uitgemaakt, in sommige waarvan men wel getracht heeft, door middel van vergelijkingen onzer opgaven en van andere statistieke bescheiden, de meerdere of mindere criminaliteit in eenige departementen, in verhouding tot andere, te verklaren; doch die arbeid is zeer onvolledig, ligt verspreid in dagbladen en tijdschriften, welke ik bij geene mogelijkheid zou kunnen aan de hand geven; de gewigtigste van die bijdragen zijn intusschen in de verslagen van onze *Académie des sciences morales et politiques* vermeld.»

« Uit die feiten en inlichtingen is zoo veel gebleken, dat, ofschoon België ook nog niets voldoende in dezen bezit, het toch nog rijker is dan Frankrijk; immers heeft de heer QUETELET reeds vóór omstreeks twintig jaren, eenig onderzoek over de oorzaken der criminaliteit ingesteld, en hij heeft in eene verhandeling, welke in 1831 is uitgegeven (1), opmerkelijke bijzonderheden deswege medegedeeld. Wij gelooven dat het wel ter passe is hier een denkbeeld van dien arbeid te geven en de voornaamste, daarin vervatte feiten, na te gaan. De steller stelt bepaaldelijk dat men in de vier jaren vóór 1830 in Frankrijk 679,413 aangeklaagden telde, dat is jaarlijks 1 aangekl. der 188 ingezetenen; van dit getal werden er 103,032 personen vrijgesproken, dat wil zeggen, 15 der 100 aangekl.: men kan dus veronderstellen dat in Frankrijk van de 188 personen, er *één*, in den loop des jaars, voor de correctionnele regtbank zou worden gevoerd, en dat er 85 kansen tegen 15 waren, dat hij veroordeeld zou worden. — Gedurende de jaren 1826 en 27 had men in de Nederlanden geteld 61,670 aangeklaagden voor de correct. regtbanken; van dit getal waren er 13,499 vrijgesproken; veroordeeld derhalve 78 van de 100, en men telde 1 aangekl. van de 198 ingezetenen.— Volgens de hem ter handen gekomen opgaven, had de heer QUETELET eene kaart van de criminaliteit in België opgemaakt, en hij deelde de aanwijzingen tot ondersteuning van dit stuk mede: « De oorzaken, welke op de misdaden invloed uitoefenen, merkte hij op blz. 43 zijner verhandeling aan, zijn zoo talrijk

(1) *Recherches sur le penchant au crime aux différents âges*, par M. QUETELET.

en zoo verscheiden van aard, dat het bijkans onmogelijk wordt op te geven hoe veel invloed elke van die oorzaken uitoefent. » Hij wees het verschil van volksstammen, van ouderdom, kunne, jaargetijde, beroepen, onderwijs en welstand als zoo vele oorzaken aan, welke de oplossing van dit vraagstuk bemoeijelijken. Eindelijk komt hij, in § VIII, van zijnen arbeid, tot de waardering van de plaatselijke oorzaken der criminaliteit, en merkt daarin aan, dat in de grensstreken de zedelijkheid minder is; dat de armoede geen wezenlijke en noodwendige oorzaak van de misdaad is, zoo als b. v. de statistiek van het dep. de la Creuse, in Frankrijk, en die van Belgisch Luxemburg zou kunnen aantoonen; dat de invloed van het klimaat onbeteekenend is; dat, in de provincie Luik, de zeden over 't geheel zacht en gastvrij zijn, dat men er nogtans de gemeente St. Georges en vooral het gehucht Stoquai, de oude wijkplaats der *garrotteurs*, aanwees als broeinesten van onkunde, bedriegerij en dieverij; dat de gemeenten Hautain-l'Evêque en Wamont zich deden kennen wegens vechtpartijen, Verviers en omstreken wegens diefstallen, veroorzaakt door het groot getal behoeftige werklieden, dat zich aldaar ophoudt; dat, in 't algemeen, het gebrek van onderwijs in West-Vlaanderen voortdurend allerlei vergrijpen in de hand werkte; dat er, in Oost-Vlaanderen, in de gemeenten Adegem en Maldegem streken zijn, alwaar zich de lieden zonder thuiskomen verzamelen, onder wie geene politie mogelijk is en die vele boschdelicten bedrijven; dat men, in het arrondissement Oudenaerde, de kantons Eeke en Cruyshautem wegens hunne moraliteit prijst; zij zijn wel bebouwd en met wegen doorsneden, doch in andere streken, Etichove en Schoorisse, hebben vele moorden plaats, in Maeter vechtpartijen; in verscheiden streken, zoo als Munckzwalem, Ruythel, Honthoeck zijn er opeenstapelingen van lieden zonder arbeid, zonder hulp noch zedelijkheid; dat men, in Henegouwen, fraudeurs en weêrbarstigen tegen het betalen van de belastingen vindt; dat in Limburg, omstreeks Maaseyk en Roermond, het gebrek van steenkolen de houtdieverij doet toenemen; dat in de provincie Namen, de oude ingesloten streken, welke onder den bisschop van Luik behoorden, als slecht werden aangeschreven; doch dat door de werking van eene geregelde politie in die oorden de stand van zaken verbeterd is; dat men, in het Luxemburgsche vele vechtpartijen, oproerigheden, en weinig diefstallen had aan te wijzen; dat in Braband, de talrijke gemeenten, welke in en rond het bosch van Soignies waren gelegen, door vele bosch-delicten werden gekenmerkt; eindelijk, dat voor de provincie Antwerpen geenerlei bijzonder kenteeken viel op te merken.

« Dat beknopt overzigt duidt alles maar in hoofd- en algemeene trekken aan; doch het toont reeds genoegzaam hoe moeijelijk het is het vraagstuk van de criminaliteit op te lossen, en het strekt tot ondersteu-

ning van de opmerking van den heer QUETELET, om het getal en den verscheiden aard der te waarderen feiten wel in aanmerking te nemen. ten einde de plaatselijke oorzaken van die criminaliteit te kunnen bepalen. Wat zien wij toch in het overzigt, door den schrijver in 1831 geleverd? *Historische* oorzaken. voortvloeijende uit het verschil van de volksstammen, welke op onzen bodem zijn te zamen gekomen, zonder dat ze nog geheel zijn zamengesmolten; oorzaken van ligging des grondgebieds, enclaves, politieke geschillen, zekere wanorden, die door die geschillen veroorzaakt werden. *Standvastige* en gemakkelijk te waarderen oorzaken zijn de nabuurschap van bosschen of grenzen, te zamenhooping van een groot getal werklieden op één punt des grondgebieds, ruwheid van zeden, ten gevolge van het gebrek aan onderwijs, verlaten toestand, ten gevolge van het gebrek aan geregelde communicatiën, plaatselijke haat of bijzondere wraak. — Dat alles vereischt intusschen gezet onderzoek, doch waartoe de elementen nog niet verzameld zijn, en de stand van zaken is zoodanig, dat het, wij moeten het erkennen, voor-alsnog onmogelijk valt het vraagstuk van de plaatselijke oorzaken der criminaliteit volledig op te lossen.

«Altoos kan men hoogstopmerkelijke verschijnselen aanwijzen, belangrijke feiten vermelden, en reeds eenige hulpmiddelen aantoonen: de arbeid van den heer HENNAU bewijst het; hij toont de noodzakelijkheid aan een stelsel van onderzoek te regelen, met het wel uitgedrukt doel om genoegzame officiële bescheiden bijeen te brengen, ten einde tot meer wisse uitkomsten te geraken; hij bewijst bovendien, dat de ondervinding van hen, die waarnemen, van groot nut moet zijn om die uitkomsten volkomen aan te brengen en te versterken.

«Wij gelooven dus, dat, hoe onvolledig de verslagen der gewestelijke commissiën van statistiek ook zijn mogen, zij zorgvuldig moeten worden nagegaan; en dat men ze niet als oplossingen, maar als elementen moet aanmerken, en als zoodanig hebben zij gewis eene betrekkelijke waarde, welke niemand in twijfel zal trekken.»

— Dezer dagen is te Parijs in het licht verschenen: *Code Pénal du royaume de Bavière*, uit het Duitsch vertaald en met aanteekeningen en ophelderingen voorzien door CH. VATEL, advokaat. Dezelfde schrijver zal achtervolgens en op gelijken voet geven de vertalingen der straf-wetboeken van Pruissen, Saksen, Wurtemberg, Hannover, het Groothertogdom Baden, Hessen-Darmstadt en Brunswijk. Hij heeft dezen arbeid opgedragen aan den heer BONNEVILLE DE MARSANGY, voorzitter der Regtbank van Versailles, schrijver van de verhandeling over de *Récidive*, de *Institutions complémentaires du système pénitentiaire*, enz.; geschriften, welke door de Duitsche criminalisten zeer op prijs worden gesteld en wier auteur tot

den arbeid van den heer VATEL door aanmoediging en inlichting veel heeft bijgedragen.

— Als een sterk sprekend staaltje van de wijze, waarop de meeste regeringen der Duitsche staten begrijpen dat in reactionnairen geest moet worden gehandeld, mogen wel eenige bepalingen hier vermeld worden van een, den 7 Julij 1852, in Hessen-Darmstadt, uitgevaardigd reglement. Het opschrift luidt: *Bestimmungen über das äussere Erscheinen der Civil-Beamten in Uniform*, en bevat de bepalingen van uitvoering voor het *Reglement, die Uniformirung der Civil-Beamten betreffend*, van den 14 Junij 1852. De hier volgende §§ zijn uit het *Groszherzoglich Hessisches Regierungsblatt*, n°. 40, onmiddellijk nageschreven, hetgeen wel mag vermeld worden, ten einde de lezer niet in verzoeking gerake het voor eene parodie te houden.

§ 2. Ausserdem ist den Beamten, welche in gewöhnlichen Dienst und ausser Dienst den Paletot ohne den Uniformerock tragen wollen, ein kürzerer, *nur bis zu den Knieen reichender* Paletot, nach dem Schnitte der von dem Groszherzogliche Officieren getragenen, gestattet.

§ 7. Der (dreieckigen) Hut wird stets so aufgesetst, das Gesicht und Nacken durch die abstehenden Ecken geschirmd sind und die Cocarde des Hutes auf der rechten Seite sich befindet.

§ 8. Die Halsbinde wird ohne vorstehenden Hembkragen getragen.

§ 14. Die Kopfhaare dürfen nicht so lang getragen werden, dass sie den Uniformskragen berühren.

Dit zijn slechts eenige voorbeelden, hoe alles tot in het kleinste toe geregeld is. Wanneer soms eenige vrijheid gelaten wordt, is het misschien nog zonderlinger uitgedrukt, b. v. in § 19. Nadat gezegd is: Unter «gewöhnlichem Dienste» sind hier und in den vorstehenden Bestimmungen diejenigen Dienstverrichtungen der Beamten verstanden, welche keinen aussergewöhnlichen feierlichen Charakter haben und mit welchen keine Repräsentation verbunden ist, z. B. der Dienst in den Canzleien, bei den öffentlichen Cassen, etc.; zoo volgt: In welchen hierher gehörenden Fällen der Uniformsrock oder der Paletot anzulegen sein wird, bleibt dem Taktgefühl der Beamten überlassen.

Zoo staat ook in dezelfde §:

An diesen Tagen haben die Beamten auch im Theater, sowie überhaupt wenn Vorstellungen «bei festlich erleuchtetem Hause» angekündigt sind, in grosser Uniform zu erscheinen.

Bei gewöhnlichen Theatervorstellungen können die Beamten in Civilkleidern erscheinen.

— In eene statistiek van de Vereenigde Staten, voorkomende in het *Augs-*

burger dagblad, vindt men nopens het regtswezen van de magtige republiek het volgende:

« Men behoort het regtswezen van de Unie en dat van de afzonderlijke Bonds-Staten wel te onderscheiden. De Unie heeft eene regterlijke organisatie, welke het geheele grondgebied omvat, en wel van drieërlei soort gerigten:

a. De districts-regtbanken, *district courts*, thans 46 in getal, bezet zij met één regter, een procureur (*attorney*), een maarschalk en een griffier.

b. De afdeelings-regtbanken, *circuit courts*; de gezamenlijke Staten zijn in negen afdeelingen gesplitst: elk van die afdeelingen heeft een der negen leden van het opperste geregtshof tot voorzitter, die dan, te zamen met den districts-regter van de plaats der zitting, in elken tot zijne afdeeling behoorenden Staat, twee malen 's jaars eene zitting houdt.

c. Het opperste geregtshof, bestaande uit den opperregter en acht raadsheeren, houdt eenmaal 's jaars, te beginnen met 1 December, zittingen. De bezoldiging der leden van dit geregtshof is: die des opperregters 5000 dollars, die der overige raadsheeren 4500 dollars.

Hiervan zijn geheel afgescheiden en zelfstandig de regtbanken der afzonderlijke Staten van den Bond. Een beknopt overzigt van de inrigting daarvan is niet wel mogelijk te geven; in 't algemeen zij het voldoende op te merken, dat, wat het wezen der zaak aangaat, de Engelsche inrigting ten voorbeeld dient; dat er ook enkele districts-regters bij wijze van ommegang reizen, en slechts nu en dan door leden van het opperste geregtshof afdeeling-raden worden gehouden; dat eindelijk ook dáár een opperste geregtshof bestaat. Nogtans komen er van lieverlede in dit alles veranderingen tot stand.

Zoo bestaat er eene vereeniging van de bedeeling des strengen regts en der billijkheid; maar ook alreeds in verscheiden Staten, in steeds toenemende mate, eene keus van regters door het volk en slechts voor bepaalden korten duur. De regters zijn in den regel de best betaalde ambtenaren der Vereenigde Staten; bijkans doorgaans is hunne bezoldiging, zelfs van de eenvoudige raadsheeren van het opperste geregtshof, ten minste zoo groot als die der gouverneurs. »

Nopens het middelbaar of hooger onderwijs leest men dezelfde berigten, dat er in 1851 150 hoogere openbare school-inrigtingen of *collegien* bestonden, waarvan eenige ook den naam van universiteiten dragen: echter is er geen, welke nog met zulk eene groote Europesche inrigting kan vergeleken worden, en een groot getal dier inrigtingen heeft maar weinig kweekelingen en leeraren. De meest beteekenende zijn: de *Harward-universiteit*, in Cambridge, bij Boston, in 1836 opgerigt, met 20 leeraars en 193 kweekelingen en eene boekerij van 184,200 boekdeelen, *Yale-college*, in New-Haven,

Connecticut, 1701, met 22 leeraars, 432 kweekelingen en eene bibliotheek van 51,000 boekdeelen.

De *Universiteit van Pennsylvanie*, te Philadelphia, 1756, 7 leerl., 88 kweek., biblioth. van 5,000 boekdeelen.

Dartmouth-college, te Hannover, in N.-Hampshire, 1769, met 9 leerl., 225 kweek. en biblioth. van 22,400 boekd.

De *Universiteit van Virginië*, in Charlottesville, 1819, 10 leerl., 383 kweek., biblioth. 10,000 boekd.

Het onderwijs in de verschillende vakken wordt, deels op de bedoelde inrigtingen zelve, deels in scholen voor de eigene vakken gegeven. Zoo hebben b. v. de *Harward-university* en *Yale college* buiten het algemeen wetenschappelijk onderrigt, eene school voor de drie faculteiten, Virginie eene afzonderlijke regtschool enz. In 't geheel zijn er 43 theologische scholen der onderscheidene geloofsbelijdenissen, 16 regtscholen en 37 voor de geneeskunde. In het schooljaar 1850—51 werden deze inrigtingen te zamen bezocht door 1348 studenten in de theologie, 445 in de regten, 4999 in de geneeskunde. Over het geheel dus telde men op 23 millioen inwoners, en onder zoovele honderde regters en duizende advokaten, naauwelijks 450 wetenschappelijk opgeleide kweekelingen in de regtswetenschap! En daarentegen tienmaal zooveel toekomstige artsen. De regtsgeleerde faculteit was meest bezet op de Harward-universiteit, 3 leeraars, 93 kweekel. (hier kwamen Story en Greenleaf op); de universiteit van Virginie, met 1 leeraar en 70 kweekel., en de Transylvania-universiteit in Lexington, Kentucky, met 3 leeraars en 70 kweekelingen.

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

DERTIENDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

STAATSREGT. — *Over de gevolgen van ontbinding en sluiting der Kamers van de Staten-Generaal.*

De vraag, welke de regtsgevolgen zijn van de sluiting der vergadering der Staten-Generaal heeft de Tweede Kamer reeds meer dan eenmaal bezig gehouden. Zij is van meer gewigt dan oppervlakkig schijnt. Zij betreft de magt der Kroon, om door sluiting der Kamers aan de werkzaamheden der vertegenwoordiging voor den nog overigen tijd van het zittingjaar een einde te maken, en de bevoegdheid der Staten, om na heropening der Kamers het werk bij het punt, waar het gebroken werd, weder op te vatten.

Eerst na de veranderingen der Grondwet in 1848, heeft dit punt van ons staatsregt bepaaldelijk de aandacht getrokken; volledige ontwikkeling heeft het echter nog niet bereikt.

Dit opstel strekke, om aan te wijzen tot hoever die ontwikkeling is gevorderd. Het geeft wat over ontbinding en sluiting werd opgeteekend. Voor af zij eene plaats gegund aan eenige herinnering van wat in Engeland regtens is, in Frankrijk onder LODEWIJK PHILIPPUS geschiedde, en

mij bleek ten aanzien van vroegere wetgevende ligchamen hier te lande.

Het regt van sluiting van het Parlement wordt in Engeland gerekend tot de groote regten van de Kroon. Het *sluiten* der kamers bij ons, is wat men in Engeland noemt *prorogation;* ons *scheiden* der Vergadering gedurende den tijd eener zitting, heet daar *adjournment. Prorogation* stuit, behoudens enkele uitzonderingen, *alle* werkzaamheden, ook die van Commissiën van onderzoek, en doet te niet de onafgedane wetsvoorstellen; ook al duurt de *prorogation* slechts één dag. WILLEM III prorogeerde het Parlement van 21 October tot 23 October 1689 om een lastig geschil tusschen de beide Huizen over de Bill of Rigths uit den weg te ruimen (1). Dat regt wordt streng geëerbiedigd. Evenzeer staat het vast dat het regt van *adjournment* is een regt van het Parlement zelf;

(1) In *A Treatise upon the law, privileges, proceedings and usage of Parliament*, *bij* THOMAS ERSKINE MAY Esq.. (London, CHARLES KNIGHT AND Co. 1844) komt voor in Chapter II, *Power and jurisdiction of Parliament collectively; rights and powers of each of its constituent parts*, p. 34. «Parliament, it has been seen, can only commence its deliberations at the time appointed by the Queen; neither can it continue them any longer than she pleases. She may prorogue Parliament by having her command signified, in her presence, by the lord chancellor or speaker of the House of Lords to both houses; or by writ under the great seal, or by commission. The effect of a prorogation is at once to suspend all business until Parliament shall be summoned again. Not only are the sittings of Parliament at an end, but all proceedings pending at the time, except impeachments by the Commons, are quashed. A bill must be renewed after a prorogation, as if it had never been introduced, though the prorogation be for no more than a day. William the 3d prorogued Parliament from the 21st of October 1689, to the 23d, in order to renew the Bill of Rights, concerning which a difference had arisen between the two houses that was fatal to its progress. As it is a rule that a bill cannot be passed in either house twice in the same session, a prorogation has been resorted to, in other cases, to enable a second bill to be brought in.»

ofschoon er geen voorbeeld is dat aan een verlangen der Kroon om te adjourneren niet is toegegeven. Na 1 Maart 1814 is er echter geen voorbeeld, dat de Kroon heeft getracht regtstreeks een *adjournment* aan te raden (2).

In Engeland maakt de Koning een einde aan het Parlement door het te ontbinden. De duur van een Parlement hangt echter niet geheel van de Kroon af, want volgens het statut van George I, gewoonlijk genaamd *The Septennial Act*, houdt het Parlement, na zeven jaren, van regtswege op. Vóór de *Triennial Act* van Willem en Maria, waarbij de duur op drie jaren werd bepaald, was er geen andere grens voor het bijeen blijven van het Parlement dan het goedvinden der Kroon.

Onder de uitzonderingen op het vervallen der onafgedane werkzaamheden door *prorogation*, behooren vooral de aanklagten van het Huis der Gemeenten bij dat der Lords. Deze kunnen zelfs eene ontbinding overleven. Toen voorbereidende handelingen van het Huis der Gemeenten vereischten, dat zij herleefden in eene andere zitting, zijn in 1786 en 1805 *Acten* vastgesteld om te beletten dat de maatregelen in het Lagerhuis genomen op de punten van bezwaar tegen Warren Hastings en Lord Melville, niet zouden worden afgebroken door eenige prorogatie of ontbinding van het Parlement (3).

Eene tweede uitzondering betreft den arbeid eener Commissie uit het Lagerhuis voor eene enquête over eene verkiezing, waaromtrent vermoeden van omkooping bestaat. Deze *zet* haar werk dadelijk, als het Parlement na de *prorogation* weder vergadert, even zoo *voort* als of er geene *prorogation* ware tusschen beiden getreden (4).

Nog eene andere uitzondering wordt gemaakt voor de behandeling van Bills tot echtscheiding, wanneer de

(2) Erskine, a. w. pag. 35.

(3) Erskine, a. w. pag. 379.

(4) Erskine, a. w. pag. 363.

getuigen, wier verklaringen de aangevoerde feiten moeten bevestigen, zich in Indië bevinden (5).

Overigens treft het te niet gaan van onafgedane werkzaamheden door *prorogation*, zelfs wetsontwerpen, welke door beide Huizen zijn aangenomen, maar waaraan nog de Koninklijke bekrachtiging ontbreekt (6). Het beginsel, dat de Koning, omringd door de geestelijke en wereldlijke Heeren, in Parlement wetten geeft, ligt hiervoor ten grond. Hij bekrachtigt de wetten niet in zijn kabinet, maar in de Vergadering zelve. Daar hij niet persoonlijk tegenwoordig is, laat hij zich daartoe vertegenwoordigen door eene Commissie. In vroegeren tijd, zelfs nog onder KAREL II, was de verschijning des Konings niet ongewoon. In den laatsten tijd verscheen de Koning alleen tot opening in het Parlement. Tegen de gewoonte

(5) «By the Act 1 Geo. 4, c. 101, when any person petitioning either house of Parliament for a divorce-bill, states that the witnesses necessary to substantiate the allegations of the bill are resident in India, the speaker of such house may issue his warrant or warrants to the judges of the supreme courts of Calcutta, Madras, or Ceylon, or the recorder of Bombay for the examination of witnesses; and the evidence taken before them, accompanied by a declaration that the examinations have been fairly conducted, is admissible in either house of Parliament. The proceedings upon a divorce-bill, when a warrant has been issued under this Act, are not discontinued by any prorogation or dissolution of Parliament, until the examination shall have been returned; but «such proceedings may be resumed and proceeded upon in a subsequent session, or in a subsequent Parliament, in either house of Parliament, in like manner and to all intents and purposes, as they might have been in the course of one and the same session *)». ERSKINE, a. w. pag. 452.

(6) «On prorogation, such bills as have passed, not having received the royal assent, must fall: for there can be no Act of Parliament, without consent of the Lords and Commons, and the royal *fiat* of the King, giving his consent personally or by commission.» *Jacobs Law-dictionary* (10th. edition. London, 1782) in v. *Parliamentum*.

*) 1 Geo. 4, c. 101, s. 4.

echter heeft op 10 Junij 1818 de Prins Regent het Parlement in persoon ontbonden (7).

In de Fransche charte van 1830 bepaalde art. 42: «Le «Roi convoque chaque année les deux chambres; il les «*proroge*, et peut dissoudre celle des députés."

Waarschijnlijk had men wat prorogatie aangaat, hierbij het oog op het parlementair regt van Engeland. Men hield zich echter daaraan niet. Wel herleefde het onafgedane niet van zelf bij de heropende zitting, maar op voorstel van een der leden nogtans kon de afgebroken draad weder worden aangeknoopt. Immers art. 59 van het Reglement der *Chambre des députés* hield in: «Hors le cas de dissolution de la chambre ou d'expiration du pouvoir de ses membres, les travaux législatifs commencés et interrompus par la *clôture* de la session, pourront, à la session suivante, être repris dans l'état où ils sont restés. Cette faculté, applicable seulement aux projets sur lesquels un rapport aura été fait, sera exercée en vertu d'une décision de la chambre, prise sur la demande d'un de ses membres.»

Bij ontbinding of eindigen van den duur der Kamer, bij art. 31 der Charte op 5 jaren bepaald, ging echter alle werk te niet, dat onvoleindigd was.

Bij de Staatsregeling van 1801 was de tijd van bijeenblijven van het Wetgevend Ligchaam bepaald tot twee gewone vergaderingen 's jaars, van 15 April tot 1 Junij en van 15 October tot 15 December. Buitengewoon kon het vergaderen zoo dikwijls het zelf dit noodig oordeelde of door het Staatsbewind werd zaamgeroepen (8). Om

(7) Erskine, a. w. pag. 37.

(8) Staatsr. v. 1801, art. 54.

het afdoen van het werk zooveel mogelijk te verzekeren, was in art. 50 geschreven, dat «de discussien over alle voorstellen, welke in de eerste week van elke gewone bijeenkomst waren ingekomen, moesten zijn afgeloopen, en de zaken tot conclusie gebragt, uiterlijk op den laatsten dag van elke gewone bijeenkomst; in buitengewone bijeenkomsten moesten de voorstellen, waarom die waren zaamgeroepen, vóór het scheiden en uiterlijk binnen den tijd van eene maand worden afgedaan.»

Het overbrengen van het werk van de eene bijeenkomst in de andere scheen alzoo vermeden en daardoor belet, dat, door het vooruitzigt op den tijd eener volgende bijeenkomst, de werkzaamheden tragelijk werden voortgezet, of de behandeling van ingebragte voorstellen door ze steeds over te brengen, inderdaad werd ontdoken, en eene nieuwe bijeenkomst met den onafgedanen nasleep der vorigen werd bezwaard.

Hoe was de praktijk?

Het Wetgevend Ligchaam is op den 2 November 1801 door eene commissie uit het Staatsbewind geïnstalleerd (9).

Die eerste gewone vergadering duurde tot 2 Januarij

(9) De benoemde leden van het Wetgevend Ligchaam zijn, ingevolge aanschrijving van het Staatsbewind, op 2 November 1801, 's morgens ten 10 ure, op de Treveskamer bijeengekomen. Eenigen tijd daarna is hun door den Griffier van het Staatsbewind, DASSEVAEL, kennis gegeven dat eene commissie uit het Staatsbewind zich in de voor het Wetgevend Ligchaam geschikte vergaderzaal bevond om de leden te installeren. Op verzoek van den Griffier hebben de leden zich, «in Alphabetische orde gerangschikt,» en zijn zij door hem «binnen door» naar de vergaderzaal, en «onder het spelen van een welluidend muziek» naar hunne zitplaatsen geleid. De voorzitter van de commissie uit het Staatsbewind den voorzitterstoel bekleedende, deed eene aanspraak, en vervolgens door den Griffier aan de Leden de belofte bij de staatsregeling bepaald, voorlezen; welke door alle leden bezworen «en door den burger VAN DER ZOO, met *ware woorden*, *in plaats van Eede*» werd bekrachtigd. Nadat de vergadering bij stembiljetten eenen voorzitter had gekozen, werd zij als Wetgevend Ligchaam geproclameerd, waarop de

1802, op grond dat, wanneer zij op 10 December ware gescheiden, die gewone najaarsbijeenkomst geene twee maanden zou hebben geduurd, zoo als de bedoeling der staatsregeling was. Daarna heeft het gehouden zes gewone en negen buitengewone vergaderingen tot het in de zevende gewone, op 30 April, ten gevolge van het in werking treden der nieuwe Staatsregeling, werd ontbonden. De menigvuldigheid der buitengewone vergaderingen en de lange duur van sommigen, toont genoegzaam aan, hoe zeer men zich heeft misrekend, indien men zich heeft voorgesteld, dat twee gewone vergaderingen 's jaars aan den eisch der werkzaamheden zouden kunnen voldoen, en buitengewonen niet langer dan ééne maand zouden duren.

Het zij op gewonen tijd vergaderd of extraordinair bijeengekomen, het was altijd een en hetzelfde Ligchaam. Het bepaalde zelf zijne eigene buitengewone bijeenkomsten of adjourneerde zich tot de volgende gewone vergadering. Op den laatsten dag werd gemeenlijk de voorzitter benoemd voor de eerstvolgende vergadering.

Hoezeer vrij regelmatig het werk, dat in eene vergadering inkwam, ook daarin werd afgedaan, ontbreekt het evenwel niet aan voorbeelden, dat over een voorstel, in eene vorige zitting ingekomen en in handen eener commissie gesteld, eerst in eene volgende rapport werd uitgebragt, beraadslaagd, en besloten. Tot voorbeelden strekken het Reglement op de Burgerwapening, waarvan de voordragt door het Staatsbewind geschiedde bij missive van den 12 April 1803, na aanhoudend in commissie den presidialen stoel aan den Burger-President VAN FOREEST inruimde, en «onder het spelen van een aangenaam muziek» de vergadering verliet. De president hield toen ook eene aanspraak, waarover op voorstel van eenige leden, werd besloten, dat zij met de aanspraak van den voorzitter der commissie uit het Staatsbewind, in de notulen zou worden geïnsereerd, *gedrukt* en *aan de leden rondgedeeld*. Notulen van het Wetg. Lig.

behandeling te zijn geweest, eerst den 10 December tot stand kwam en op 20 December 1803 is gepubliceerd; en de voordragt van het Staatsbewind, «om aan de departementale besturen een genoegzaam aandeel in de belastingen aan te wijzen, ter bestrijding van derzelver huishoudelijke behoeften,» welke op 6 December in de gewone najaarsvergadering van 1803 inkwam, waarover op 16 December, den laatsten dag dier gewone vergadering, rapport werd uitgebragt, maar in advijs gehouden tot de eerstvolgende vergadering, welke reeds den 17 December extraordinair bijeenkwam, op welken dag ook de voordragt werd goedgekeurd.

Volgens de Staatsregeling van 1805 zouden Hun Hoog Mogenden gewoonlijk tweemaal in het jaar vergaderen, namelijk van 15 April tot 1 Junij, en van 1 December tot 15 Januarij; de Raadpensionaris kon hen echter buitengewoon bijeenroepen, zoo dikwijls hij dit goed vond. Telken jare trad een derde der leden af. Hunne vergadering beraadslaagde over geene andere onderwerpen dan over die, welke haar door den Raadpensionaris werden voorgedragen; zij zelve had geen regt van wetsvoordragt, noch van amendement. De Raadpensionaris opende de vergadering; bij het afloopen eener zitting werd zij door hem gescheiden (10). Het kan niet bevreemden, dat, na de erlangde ondervinding, eene bepaling als die van art. 50 der Staatsregeling van 1801, in die van 1805 niet wordt gevonden.

De vergadering van Hun Hoog Mogenden werd door den Raadpensionaris geïnstalleerd op 15 Mei 1805. Met 1 Junij had die voorjaarszitting moeten eindigen, doch zij werd bij missive van den Raadpensionaris nog voor ééne maand *geprorogeerd*. Op 1 Julij had nogmaals eene *prorogatie* plaats tot den laatsten Julij. Doch reeds

(10) Staatsr. v. 1805, art. 21, 26, 33, 37.

weinige dagen daarna «is, op propositie van den Heer President, na voorafgaande deliberatie, goedgevonden en verstaan, Zijne Exellentie den Heer Raadpensionaris te informeren, dat de vergadering van Hun Hoog Mogenden, vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest, de zaken die aan hare deliberatiën gedurende deze eerste en geprorogeerde zitting *ter finale afdoening* zijn onderworpen geweest, *getermineerd en ter conclusie gebragt hebbende*, gereed was uiteen te gaan en te scheiden» (11). Bij missive van 11 Julij werd door den Raadpensionaris de vergadering *gescheiden en geprorogeerd* (12), tot de

(11) Resolutiën van Hun H. Mog., vergad. van 10 Julij 1805.

(12) Wat men verstond door *prorogeren* is niet regt duidelijk. Op 29 Mei 1805 zeggen de Notulen van H. H. Mog. «is gelezen eene missive van den Heer Raadpensionaris, geschreven alhier in den Haag, den 27 Mei ll., daarbij om geallegueerde redenen, de actueele vergadering van H. H. Mog. voor den tijd van eene maand, en dus tot den eersten Julij dezes jaars *prorogerende;* waarop gedelibereerd zijnde, is goedgevonden en verstaan, de voorschrevene missive aan te nemen voor Notificatie, en de vergadering te houden voor *geprorogeerd* tot den 1 Julij eerstkomende.» — De vergadering werkte de geheele maand Junij door. Na gelijksoortig besluit van 1 Julij leest men: «En wijders door den President (den Heer VAN STYRUM, als zoodanig verkozen, bij de installatie door den Raadpensionaris) zijnde geproponeerd, om over te gaan tot de electie van eenen anderen president, is verder goedgevonden en verstaan, te verklaren, dat deze zitting *niet gescheiden*, maar alleenlijk *geprorogeerd* zijnde, het presidium ook, ingevolge art. 21 der Staatsregeling, door den thans fungerenden president behoort te worden waargenomen; aan welke decisie welgemelde president zich gratieus heeft onderworpen.» — De missive van den Raadpensionaris luidde: «Daar alle de meest gewigtige stukken, welke ik gemeend heb gedurende Ulieder tegenwoordige zitting tot een onderwerp van Ulieder deliberatiën te moeten brengen, zijn afgedaan, zoo heb ik raadzaam geoordeeld thans Ulieder vergadering *te scheiden en te prorogeren* tot den tijd bij art. 33 der Staatsregeling vastgesteld, of tot zoodanig vroeger tijdstip als de omstandigheden mij zullen doen noodig oordeelen, enz.» Na het lezen van dezen brief «verklaarde de President de vergadering gescheiden, waarvan door den Griffier zal worden kennis gegeven aan Z. Exc. den Heer Raadpensionaris.» Aang. Resolutiën.

eerstvolgende najaarsvergadering of buitengewone bijeenkomst.

Zoodanige bijeenkomst werd door den Raadpensionaris noodig geacht, en de vergadering werd op 3 September door hem geopend.

Op grond, «dat de vergadering gedurende bijna drie weken bijeen was geweest, zonder meer als *ééne ordonnantie* te ontvangen, welke in die termen was van eerstdaags te zullen worden geconcludeerd, en de informatien medebragten, dat er nog veel tijd zou kunnen verloopen voor en aleer andere en immers de meeste ter deliberatie zullen kunnen worden gebragt, en de aard der zaak ook scheen te vorderen, dat de voorsz. ordonnantien, allen te zamen een geheel uitmakende, niet afzonderlijk beschouwd noch behandeld worden», werd op 20 September aan den Raadpensionaris «in consideratie gegeven, of het niet raadzaam zou zijn de vergadering van Hun H. Mog. te *adjourneren* tot tijd en wijle dat de geconcipieerde ordonnantien tot die maturiteit zouden zijn gebragt, welke vereischt werd, om dezelve ter kennisse der vergadering te brengen, ten einde deze met dies te meerder vrucht en minder tijdverlies Hoogstderzelver deliberatiën zouden kunnen voortzetten.» De Raadpensionaris «defereerde geredelijk aan het verlangen der Vergadering, met reserve der faculteit om, wanneer de omstandigheden eene vroegere bijeenkomst mogten vorderen, daarvan aan den Heer President bij missive, informatie te geven, ten einde laatstgemelde de Vergadering zou kunnen convoceren.» Dien ten gevolge *adjourneerde* de President de Vergadering tot 5 November.

Op het einde dier maand schreef de Raadpensionaris dat, daar de buitengewone Vergadering bijeen was en op 1 December de gewone een aanvang moest nemen, die «twee Vergaderingen, schoon onderscheiden, ditmaal «als vereenigd worden. Het opzettelijk en afzonderlijk,

«scheiden der eene en openen der andere, welke beide «door mij, ingevolge art. 37 en 21 der Staatsregeling, «moet geschieden, zou hierdoor in het aanwezig geval «op eene gantsch noodelooze plegtigheid nederkomen;» mitsdien verklaarde hij op 1 December eerstkomende de buitengewone Vergadering voor *gescheiden* en de gewone voor *geopend* te zullen houden; verwachtende dat dadelijk bij den aanvang der gewone, de Vergadering tot het verkiezen van eenen President zou overgaan. Eveneens werd die gewone op 15 Januarij *gesloten* verklaard en eene buitengewone tegen 21 Januarij bijeengeroepen. Gelijkerwijze ging men voort; onafgebroken werd de eene vergadering gescheiden en de andere geopend, totdat de Vergadering van Hun Hog. Mog. vertegenwoordigende het Bataafsche Gemeenebest, op 3 Junij door den Raadpensionaris buitengewoon bijeengeroepen, op den 24 Julij door den Minister van binnenlandsche zaken van den Koning van Holland werd gescheiden.

Sluiting noch opening bragt eenige verandering in den loop der werkzaamheden; wat ingekomen was in de eene en onafgedaan gebleven, werd afgedaan in eene volgende vergadering. De Commissiën werden gecontinueerd; na elke opening werd een nieuwe President verkozen.

In de Constitutie van 1806 staat onder de regten des Konings genoemd, dat hij de zittingen van het Wetgevend Ligchaam opent en sluit. De Koning kon dat Ligchaam, naar goedvinden, buitengewoon bijeenroepen; de gewone vergadering kwam eenmaal 's jaars bijeen, op den derden dingsdag in November, en bleef twee maanden vergaderd. Telken jare trad één vijfde der leden af. Het Wetgevend Ligchaam had noch regt van amendement, noch van initiatief. Ook hier wordt eene bepaling, als die van meergenoemd art. 50 gemist (13).

(13) Constit. v. 1806, art. 39, 55, 57.

Welken invloed sluiting der zittingen van het Wetgevend Ligchaam op hunne werkzaamheden en de onafgedane voordragten gehad heeft, bleek mij niet.

Volgens de Schets van den Graaf VAN HOGENDORP vergaderen de Staten-Generaal ten minste eens in het jaar, op den eersten November, en wijders op beschrijving van den Souvereinen Vorst, zoo menigmaal als hij noodig zal oordeelen. Tijd van duur der vergadering was niet bepaald; daarentegen was den Vorst niet gegeven het regt, om naar zijne keur de vergadering uit een te doen gaan. Zij werd door hem gesloten «met onderling goedvinden.» (14) — De Grondwet van 1814 kwam met de Schets overeen, met uitzondering van het sluiten met onderling goedvinden; in plaats daarvan werd aan den Souvereinen Vorst opgedragen het regt van sluiting, «wanneer hij oordeelde, dat het belang des Lands niet vorderde de vergadering langer bijeen te houden (15).» Men vergat nu evenwel over den noodzakelijken duur eener vergadering eenige bepaling te maken.

Bij de Grondwet van 1815 is hierin voorzien en het regt tot sluiting beperkt. De tweede zinsnede van art. 100 bepaalt, dat de gewone jaarlijksche vergadering ten minste 20 dagen bijeen blijft. Er is terugkeer tot het vroegere, maar met die verbetering, dat de Kroon bij magte is om de vergadering te doen voortduren na den, voor haar verpligt zamenzijn, bij de Grondwet vastgestelden tijd.

De herziening van onze grondwettelijke bepalingen in 1848 bragt hierin geene verandering.

De gewone jaarlijksche vergadering van de Staten-Generaal wordt door of van wege den Koning op den derden maandag in September geopend; zij moet minstens

(14) Schets, art. 28, 33.

(15) Grondwet v. 1814, art. 64, 65.

twintig dagen bijeen zijn, en kan dan, oordeelt de Koning dat het belang des Lands haar bijeen blijven niet vordert, op gelijke wijze worden gesloten. Ook binnen die twintig dagen echter kan het regt, om de Kamers te ontbinden, dat in 1848, onder de regten der Kroon is gesteld, worden uitgeoefend (16).

De Kroon bezit thans derhalve tweeledige magt om de werkzaamheden der vertegenwoordiging te stuiten: ontbinding en sluiting.

Het eerste, een buitengewoon middel, kan op beide Kamers te zamen, of op slechts ééne worden toegepast, naar gelang de Koning dit noodig oordeelt.

Dat bij *ontbinding* niet alleen alle werk dadelijk ophoudt, maar alle aangevangen werk zoodanig wordt verbroken, dat het niet meer kan worden voortgezet door de nieuw optredende Kamer, wordt door niemand betwijfeld.

Het andere, de gewone *sluiting*, treft beide Kamers als één ligchaam, op hetzelfde oogenblik, in vereenigde zitting.

Wat waren de gevolgen van sluiting op in behandeling zijnde VOORSTELLEN VAN WET?

Van 1815 tot 1848 is de Vergadering telken jare gesloten; in dat tijdvak is bij de Tweede Kamer nooit anders begrepen, dan dat in eene volgende vergadering, met opzigt tot *wetsontwerpen*, geene sprake meer kon zijn van voortzetting van het werk, dat in eene vorige onafgedaan was gebleven. Door de sluiting was het niet voor korteren of langeren tijd geschorst, maar waren de ontwerpen voor goed buiten behandeling gebragt; ten zij de Regering op nieuw onderzoek en beslissing over zoodanig onderwerp aan de

(16) Art. 70, 98.

Kamer opdroeg door hetzelfde of een gewijzigd ontwerp in eene volgende zitting in te zenden. Ten aanzien van velen heeft dit geene plaats gevonden; een grooter aantal is weder bij *kon. boodschap* ingediend (17). In afwijking van dien regel is in 1843 de Kamer, enkel *bij missive* van den Minister van Justitie uitgenoodigd, de behandeling van het ontwerp van Strafwetboek, welke in de vorige vergadering niet was afgeloopen, bij het verlaten punt weder aan te vangen.

Vóór 1848 trad telken jare een derde der leden van de Tweede Kamer af. Met die jaarlijksche verandering stonden ook jaarlijksche opening en sluiting in natuurlijk verband. Werd door die jaarlijksche vernieuwing voortdurend het denkbeeld gekeerd, dat na eene sluiting, dezelfde Kamer nog voortleefde?

Met de herziening der Grondwet in 1848 werd aftreding van leden bepaald om elke twee jaren. Maar de bepaling over jaarlijksche opening en sluiting bleef onaangeroerd. Hierdoor kwam na de eerste sluiting, toen men des zaturdags eindigde om 's maandags weder met dezelfde leden te beginnen, als van zelf het denkbeeld te voorschijn, wáárom kan het werk niet worden voortgezet? waarom, bij de zware taak, die de wetgevende magt vooral in de eerste jaren zal hebben te volbrengen, al het onafgedaan werk ongedaan geacht? de leden dus tot herdoen verpligt? en zoo veel tijd nutteloos verspild? mag dat, dewijl inderdaad slechts om den vorm het voorschrift van jaarlijksche sluiting der vergadering werd gevolgd?

De vraag werd derhalve, wat is de kracht van *sluiting* der vergadering, welke telken jare door den Koning of van zijnentwege geschiedt?

Aanleiding tot hare beantwoording bestond in beide Kamers gelijktijdig, reeds in de vergadering, geopend

(17) De Geer, Antecedenten, bl. 51.

op maandag 17 September 1849, na de eerste sluiting, welke onder de werking der veranderde Grondwet, op zaturdag 15 September te voren had plaats gegrepen.

In de zitting van 13 September gaf de voorzitter der *Eerste* Kamer kennis, dat door de Tweede Kamer op de gebruikelijke wijze was ingezonden een (door de Tweede Kamer op 12 September aangenomen) wetsontwerp «tot verhooging der uitgaven voor het openbaar maken van het verhandelde bij de Staten-Generaal,» en stelde voor dit te verzenden naar de afdeelingen. De Heer TAETS VAN AMERONGEN was daarop van oordeel, «dat de Kamer geen genoegzamen tijd meer zou hebben om dat ontwerp nog in dat zitting-jaar geheel te kunnen afhandelen, en meende daarom dat de verzending naar de afdeelingen behoorde te worden uitgesteld.»

De Kamer vereenigde zich, zonder verdere beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming, met het ten gevolge dier aanmerking gewijzigde voorstel des voorzitters «om die verzending naar de afdeelingen voor als nog aan te houden (18).»

In de zitting van den volgenden dag, 14 September, werd gelijkerwijze een gelijk besluit genomen ten aanzien van een dien dag ingekomen, op 13 September door de Tweede Kamer aangenomen wetsontwerp «tot uitbetaling van pensioenen aan geëmploijeerden en werklieden aan 's Rijks werven (19).»

Na de opening der vergadering van 1849—1850, herinnerde de voorzitter der Eerste Kamer, de beslissing omtrent die beide ontwerpen in het afgeloopen zitting-

(18) Verslag d. Handelingen van de Staten-Generaal gedurende Februarij — September 1849, 1e Kamer, bl. 103, 2e Kamer, bl, 829.

(19) Verslag, 1e Kamer, bl. 103, 2e Kamer, bl. 833.

jaar genomen, en stelde voor, thans te besluiten tot hunne verzending naar de afdeelingen. De vergadering vereenigde zich daarmede, zonder beraadslaging. De ontwerpen zijn dien ten gevolge behandeld als of geene sluiting ware tusschen beiden gekomen, en zonder beraadslaging, met algemeene stemmen, aangenomen in de zitting van 21 September, welke door alle de Ministers werd bijgewoond (20).

Derhalve is toen noch bij de Regering, noch bij de Eerste Kamer eenig bezwaar tegen die handeling gevoeld.

Mogt men daaruit afleiden, dat, èn Regering, èn Eerste Kamer zoo zeer overtuigd waren dat sluiting geenerlei ander gevolg had voor de werkzaamheden der Staten-Generaal, dan tijdelijke schorsing tot aan de opening van de volgende vergadering, dat het zelfs geen woord van twijfel duldde? Of is de veronderstelling te gewaagd, dat deze handeling plaats vond zonder dat men heeft gedacht aan dit punt van ons staatsregt, waarnaar tot op dien tijd geene aanleiding tot een bepaald onderzoek geweest schijnt?

Op denzelfden 21 September kwam de vraag ter sprake bij de *Tweede* Kamer.

In eene der laatste zittingen der vergadering, welke op 15 September was gesloten, kwamen het ontwerp van wet tot regeling van het lager onderwijs, en dat eener gemeentewet bij haar in; zij besloot deze te verzenden naar de afdeelingen (21). De laatste zittingen waren gewijd aan openbare beraadslaging over meer dan ééne gewigtige wet; behandeling dier beide ontwerpen

(20) Verslag, 1e Kamer, bl. 2, 10.

(21) Verslag, 2e Kamer, bl. 750.

vond mitsdien in de afdeelingen vóór de sluiting geen plaats (22).

In de zitting van 21 September werd dien ten gevolge door den voorzitter voorgesteld die ontwerpen te verzenden naar de nieuwlings gevormde afdeelingen. Hierover ontstond eene discussie, die evenwel tot geene beslissing leidde. Aan de Kamer was even te voren ter kennisse gebragt, dat het ministerie zijn ontslag bij den Koning verzocht

(22) Bij de sluiting der vergadering op 15 September 1849 was de stand der nog onafgedane werkzaamheden de volgende:

Ontw. v. Wet tot regeling van *het regt van Enquête;* het voorloopig verslag d. d. 19 Mei. aan de Regering medegedeeld, is onbeantwoord gebleven; in de volgende vergadering is een nieuw ontwerp ingezonden.

Ontw. v. Wet tot regeling van *het Kiesregt en de benoeming van leden der Eerste en Tweede Kamer*; na het antwoord der Regering op het voorloopig verslag der Kamer, is het in de afdeelingen voor de tweedemaal onderzocht op 10 September.

Twee ontw. v. Wet tot regeling van uitgaven op fondsen *van verstrekkingen uit 's Rijksmagazijnen;* daarover is algemeen verslag uitgebragt op 12 September, maar de bepaling van den dag der beraadslaging aangehouden.

Ontw. v. *Provinciale Wet;* het antwoord der Regering op het voorloopig verslag van 13 Augustus, kwam in op 13 September, twee dagen voor de sluiting.

Ontw. v. Wet tot heffing eener Provinciale *belasting in Overijssel;* het voorloopig verslag van 10 September bleef onbeantwoord.

Ontw. v. Wet tot vaststelling van nadere bepalingen omtrent het opgeheven *fonds voor proces-kosten;* het voorloopig verslag van 12 September bleef onbeantwoord.

Ontw. v. Wet tot regeling van *het Lager Onderwijs;*

Ontw. v. *Gemeente-wet;* beiden ingekomen op 3 September.

Voorts was

op 31 Julij eene Commissie benoemd door de afdeelingen der Kamer om te overwegen *of en in welken zin omtrent de aflossing en den afkoop der tienden een voorstel van wet zou worden gedaan;*

en is op 4 September de aan de Kamer ingezonden *Staatsrekening over het dienstjaar* 1845 in handen gesteld eener Commissie van vijf leden.

had; indien de Kamer besloot om de hangende onderwerpen te behandelen, dan deed zij welligt noodeloozen arbeid, daar het onzeker was of een volgend Gouvernement wel voor zijne rekening zou nemen wat door het aftredende was voorgesteld. In dien stand der zaak besloot de Kamer het nemen eener beslissing over de verzending der beide wetsontwerpen naar de nieuw getrokkene afdeelingen, *uit te stellen* (23).

Na het nemen van dat besluit kwamen de brieven in, waarbij de Eerste Kamer berigtte, dat zij zich juist dienzelfden morgen vereenigd had met de beide wetsontwerpen, waarvan boven reeds is gezegd, dat zij door haar werden aangenomen, schoon zij in de vorige vergadering onafgedaan waren gebleven.

De Kamer, daarop spoedig tot nadere bijeenroeping gescheiden, kwam eerst weder bijeen den 13 November, terwijl intusschen een nieuw ministerie was opgetreden. De Heer THORBECKE, als Minister van binnenlandsche zaken, gaf toen te kennen dat het nieuwe

(23) De Heer DE MAN was de eerste, die tegen het voorstel bedenkingen opperde. Volgens dien spreker was wel is waar, in de Grondwet, geen verbod, om in eene volgende het onafgedaan werk eener vorige op te vatten; maar niet alles is geoorloofd als het slechts niet uitdrukkelijk verboden is. Op den aard der handeling moest de beslissing over beteekenis der sluiting worden gegrond. De sluiting moest elk jaar plaats vinden, en om haar zin te bepalen, kon van geen invloed zijn, of eene volgende Vergadering zaamgesteld zou zijn uit alle leden der geslotene, of voor de helft zou zijn vernieuwd. De Staatsregeling van 1805 sprak van het *scheiden* der vergadering, die in voor- en najaar een vasten tijd van bijeenkomst had; thans werd de Vergadering gesloten, en daarna kwam zij in gewone zitting niet meer bijeen. Sluiting der Vergadering was soms het beste middel om sommige onderwerpen uit behandeling te brengen; intrekken was daartoe niet altijd even geschikt middel; en wat zou nu van de sluiting worden, zoo men dadelijk na de opening het voorstel weder kon ter hand nemen? De Heer DE MAN vond ondersteuning bij den Heer THORBECKE, maar bestrijders bij de Heeren FOKKER, DUYMAER VAN TWIST en DONKER CURTIUS. Verslag. d. Hand. v. d. S. G., 1849—1850, 2e Kamer, bl. 6 en 9.

«Gouvernement (24) van gevoelen was, dat de sluiting «der zitting de verdere behandeling der in de vorige «niet afgedane ontwerpen van wet heeft gestuit; dat zij «gewijzigd, of onveranderd, *op nieuw* zouden worden «*voorgedragen;* zoo de Kamer van een ander gevoelen «mogt zijn omtrent het gevolg van sluiting, dan zou «het Gouvernement verpligt zijn ze in te trekken (25).»

Den volgenden dag deed de Heer FOKKER het voorstel, om de Commissie van Rapporteurs voor de kieswet uit te noodigen haar algemeen verslag uit te brengen. Dat ontwerp was in de vorige zitting, korte dagen vóór de sluiting, voor de tweedemaal in de afdeelingen onderzocht, en niet verder afgedaan. Het voorstel geschiedde alleen om, na de verklaring der Regering, ook van de Tweede Kamer eene beslissing over dat punt uit te lokken; het oogenblik was daartoe gunstig, daar, hoe de beslissing viel, zij in de toen bestaande omstandigheden, van weinig gewigtige gevolgen kon zijn.

Op 15 November had de beraadslaging over dat voorstel plaats. Ook toen is de zaak niet tot eene ondubbelzinnige beslissing gekomen. Want, in plaats van het voorstel van den Heer FOKKER aan te nemen of te verwerpen, besloot de Kamer de beslissing over de vraag uit te maken bij het Reglement van orde, en dus daarmede te wachten tot dat de regeling van het regt van enquête, eene aanvulling van dat reglement zou hebben noodzakelijk gemaakt. De beraadslaging was echter zoodanig dat men er uit zou kunnen opmaken, dat de Kamer oordeelde bevoegd te zijn, tot de behandeling van voorstellen des Konings in eene geslotene zitting ingediend maar onafgedaan gebleven (26).

Na dit besluit is echter aan de onafgedane ontwerpen

(24) Opgetreden 1 November 1849.

(25) Aangeh. Verslag, 2e Kamer, bl. 26.

(26) Aangeh. Verslag, 2e Kamer, bl. 30 en 33.

van wet der vorige zitting niets meer gedaan, en hebben de beide Commissien, welke voor de sluiting nog geen verslag hadden uitgebragt, verder niets van zich doen hooren.

Later heeft echter de voorzitter der Commissie over de aflossing der tienden, de Heer VAN NISPEN VAN SEVENAER, meer dan eens te kennen gegeven, dat, ofschoon het verschil van gevoelen, of de in eene vorige zitting onafgedaan gebleven werkzaamheden als vervallen moeten worden beschouwd, wel niet bepaaldelijk was opgelost, echter bij de Kamer was gehandeld als of de werkzaamheden waren vervallen, en dat daarom, en omdat de Minister THORBECKE tot de Commissie had behoord, maar die vacature door de Kamer niet was aangevuld, de Commissie ook geen verder gevolg aan den haar opgedragen last heeft gegeven (27).

Bij de herziening van het Reglement van orde kwam de vraag weder te berde. Namelijk bij de beraadslaging van het tegenwoordig art. 129. « Alle werkzaamheden der Kamer of van door haar, den voorzitter of de afdeelingen benoemde commissiën, die bij de sluiting eener zitting onafgedaan zijn gebleven, worden, *zoo verre zij niet de behandeling van voorstellen des Konings betreffen*, in de volgende zitting hervat, ten zij de Kamer anders beslisse. »

Hierbij is dus beslist, dat de Kamer niet voortzet de behandeling van een voorstel des Konings, welke in eene vorige zitting onvoleindigd bleef, en, wordt het weder ingediend, het onderzoek aanvangt even als van elk ander nieuw voorstel.

Op dat art. stelde de Heer GROEN VAN PRINSTERER een amendement voor, dat de strekking had om, bij wederindiening, maar ook alleen in dat geval, te doen als

(27) Verslag v. d. Verg. 1848—1850, afl. 36, (zitting van 28 Junij) bl. 2 en 18; afl. 51, (zitting van 17 Julij) bl. 8.

of er geene sluiting ware tusschenbeide getreden, en de onafgedane behandeling voort te zetten van het punt, waar het in de vorige zitting was blijven steken. Het amendement werd met 33 tegen 12 stemmen verworpen en het art. zonder hoofdelijke stemmen aangenomen.

De hoofdgronden van de voorstanders der meening, dat de sluiting niet moest verhinderen in de volgende zitting, de gestuite behandeling van voorstellen des Konings weder voort te zetten, waren vooral het verlies van den tijd, die zoo zeer gevorderd werd voor de groote nog onafgewerkte taak van wetgeving, en de onaangename verpligting der Kamer om te herdoen wat reeds gedaan was; — wanneer er geene aftreding van de helft der leden plaats vond, dan was er geene nieuwe Kamer; de sluiting was dan slechts een vorm van schorsing der werkzaamheden van een parlement van twee jaren duur; zelfs waren anderen van oordeel, dat, zoolang de Kamer *niet ontbonden* werd, zij van alle voorstellen van wet, haar door het Gouvernement ingezonden, blijft gesaisiseerd; — de Grondwet gebiedt, bij art. 106, overweging in de afdeelingen, alvorens door de vergadering worde beraadslaagd; maar heeft eenmaal die overweging in de afdeelingen plaats gehad, dan behoeft die niet noodeloos te worden herhaald; — de reglementaire bepaling scheen dus even mogelijk als wenschelijk, dat de arbeid van alle wetsvoorstellen, die bij de sluiting eener zitting onafgedaan zijn gebleven en na de opening der volgende zitting door den Koning *onveranderd weder* worden ingezonden, op nieuw dáár worde opgevat, waar men die op het tijdstip der sluiting gelaten heeft; — als men de wederopvatting bepaalt tot de voorstellen, door het Gouvernement op nieuw ingezonden, kan er geene sprake zijn van krenking van het regt van sluiting, door VAN HOGENDORP reeds genoemd «een van de groote voorregten der Kroon.»

De redenen welke golden voor de tegenovergestelde meening, welke ook die van het Gouvernement is, worden grootendeels gevonden in de volgende rede van den Minister van binnenlandsche zaken.

«Er is gezegd dat het amendement onderstelt, dat alle aanhangige voorstellen, geacht wierden te zijn vervallen door de sluiting. Mij dunkt, dat is, althans ten aanzien van de voorstellen der Kroon het geval niet, indien het artikel strekt, om de behandeling van die voorstellen weder op te vatten in den staat, waarin zij in eene vorige vergadering waren gelaten.

«De geachte spreker beweert dat in art. 106 der Grondwet wordt gesproken van de Kamer in het algemeen, niet van de Kamer, vergaderd in een bepaald jaar. Indien dat juist ware, dan zou, wanneer, in welke Kamer ook, het voorstel in de afdeelingen mogt zijn behandeld, aan het voorschrift van art. 100 zijn voldaan; dus ook wanneer het voorstel in eene ontbondene Kamer, — en de voorsteller wil dat geval uitgesloten hebben, — vroeger of later aan een onderzoek in de afdeelingen zal zijn onderworpen. Ik geloof daarentegen, dat in art. 106 bedoeld wordt *die* vergadering, aan welke het voorstel is ingezonden.

«Volgens den spreker uit Utrecht moest de bepaling van art. 106 eigenlijk slechts in het Reglement van Orde staan en behoorde zij niet in de Grondwet. Hij heeft tot betoog daarvan aangehaald het advies van de Commissie van 1815, Graaf VAN HOGENDORP en ook den schrijver die aanteekeningen op de Grondwet schijnt te hebben geschreven. Ik meen dat de door den geachten spreker ingeroepen adviseurs en schrijvers slechts gesproken hebben over onderscheidene voorschriften, die in de toenmalige Grondwet werden gevonden. Ik herinner mij niet, dat zij bepaald hebben gespoken van den inhoud van het tegenwoordig art. 106. En ik meen tevens, dat als grond van het voorstel, om dit voorschrift van

art. 106 in de Grondwet op te nemen, juist datgene is opgegeven, hetgeen de geachte spreker zelf niet heeft over het hoofd gezien. Men heeft willen beletten het *decreteren d'urgence;* men heeft gezegd: elk voorstel aan de Kamer *moet* vooraf in de sectie worden onderzocht, om te zorgen dat geen voorstel als bij acclamatie worde verworpen of aangenomen. Indien deze grond goed is, dan zou het bedenkelijk zijn geweest, zoodanig voorschrift aan het Reglement van Orde over te laten, want dan ware het van de Kamer afhankelijk gebleven, het voorschrift al of niet in haar Reglement op te nemen, of, wierd het al opgenomen, te besluiten: «dat artikel van het Reglement van Orde zal ten aanzien van dit of dat voorstel buiten werking blijven.» Aan den grond van het voorschrift zou dus weing voldaan zijn, ware het aan het Reglement van Orde overgelaten.

«Nu kom ik tot het amendement van den geachten spreker uit de residentie, voor zoo veel betreft de voorstellen van de Kroon. Waarom is het Gouvernement van meening, dat een voorstel des Konings, niet ten einde toe in eene gesloten Vergadering behandeld, op nieuw moet worden ingezonden in eene volgende, zoo het voor behandeling in de volgende Vergadering vatbaar is? De eerste en hoofdreden is het begrip van sluiting. Zoo de geachte voorsteller mij veroorlooft het te zeggen, dan zou ik de opmerking wagen, dat zijn stelsel berust op de onderstelling dat de Kamer permanent is, dat er geen onderscheid bestaat tusschen *sluiten* en *verdagen*. Maar de Grondwet wil de Kamer niet permanent; de Kamer wordt gesloten en na sluiting bestaat de Vergadering niet meer; zij moet dan op nieuw worden geopend; zij moet op nieuw worden geconstitueerd; op nieuw moet er een president worden benoemd. Het is dus eene nieuwe vergadering, en het stelsel van den geachten spreker, de vorige en volgende

vergaderingen der Staten-Generaal tot ééne kracht te maken, is onjuist.

«Mij dunkt, er komt eene reden bij, ontleend aan de betrekking tusschen eene vorige en eene volgende Vergadering, of liever tusschen de werkzaamheden van eene vorige en eene volgende Vergadering; eene reden, die algemeen is, die zich niet bepaalt tot de werkzaamheden der Vergadering ten aanzien van voorstellen van de Kroon. Moet niet de volgende Vergadering ten aanzien van de behandeling van hetgeen in de vorige niet is afgeloopen, ten eenemale vrij blijven? Moet die volgende Vergadering niet beslissen of zij eene zaak van het begin af aan wil opvatten, dan wel of zij de zaak wil opvatten in den stand, waarin zij door eene vorige Vergadering is gelaten? Ik laat nu de vraag ter zijde, of ook dit begrip, dat eene Vergadering gesloten zijnde, de volgende Vergadering eene nieuwe is? geen invloed behoort te hebben op de conceptie van het Reglement van Orde?

«Er is nog eene andere reden, die, zoo mij voorkomt, pleit voor de stelling en voor de handelwijze van het Gouvernement, waartegen de geachte voorsteller een amendement wilde over stellen van wijdere strekking dan dat waarmede hij zich nu heeft vergenoegd. Het Gouvernement heeft gemeend, een regel te moeten aannemen ten aanzien van het al of niet overgaan der voorstellen van den Koning ten opzigte van *alle* Vergaderingen, in den gewonen loop van zaken. Ik noem den gewonen loop van zaken wanneer geene ontbinding heeft plaats gehad. En nu vraag ik of, zoo het al juist is dat een voorstel der Kroon van de eene Vergadering op de andere, in den stand waarin het was gelaten, kan overgaan, wanneer geene vernieuwing voor de helft heeft plaats gehad, of dit dan even zoo als regel voor het geval van dergelijke vernieuwing kan worden aangenomen? De geachte

voorsteller zegt: de gevallen van ontbinding sluit ik buiten. Maar die uitsluiting is willekeurig. De vernieuwing voor de helft is eene gedeeltelijke ontbinding. Het gevolg van die vernieuwing voor de helft kan zijn, dat dezelfde leden in de Vergadering terugkomen; hetzelfde kan ook het gevolg zijn der ontbinding. Dat scherpe onderscheid derhalve, dat de geachte spreker heeft gesteld tusschen het geval van ontbinding en dat van de gewone, grondwettige vernieuwing van de helft van de leden, is mij niet zeer duidelijk. Het is aan het Gouvernement voorgekomen dat er één regel behoort te wezen voor alle gevallen in den gewonen loop van zaken. En dan scheen het onmogelijk, als regel te stellen, dat, ook wanneer om de twee jaren de helft van de Kamer volgens de Grondwet wordt vernieuwd, de voorstellen des Koning door de volgende Vergadering zullen worden geërfd, in denzelfden staat, waarin zij gelaten zijn door de vorige Kamer. Dit is dan ook niet aannemelijk wanneer men niet vasthoudt aan hetgeen in de eerste plaats en bovenal moet worden vastgehouden, het begrip namelijk van sluiting, waarmede een eind aan de Vergadering wordt gemaakt, het zij de volgende Vergadering uit hetzelfde personeel, het zij die uit een ander personeel besta, dan de vorige Vergadering.»

Later voegde de Minister nog een vierden grond bij de reeds opgegeven tot verdediging van het gevoelen van het Gouvernement. Namelijk: «indien men zoodanige voortzetting van de werkzaamheden van de eene Vergadering door de volgende aanneemt, wat zal daaruit langzamerhand geboren worden? Daaruit zal kunnen ontstaan een streven bij iedere Vergadering om de voorstellen van wet te verschuiven tot de volgende Vergadering; men zal ze òf niet in behandeling nemen, òf ze, eenmaal in behandeling genomen, ligt laten steken, zeggende: wij zullen het daarna wederom vinden in den staat waarin wij het

gelaten hebben. Dit is een gevolg dat het Gouvernement nadeelig voorkwam voor de afdoening van zaken (29).»

In de tweede plaats komt in aanmerking, welken invloed sluiting der Kamer heeft op door haar benoemde

COMMISSIEN?

Commissien van onderzoek.

In de zitting van 1849 zijn door het Ministerie, hetwelk dat van 1 November 1849 vooraf ging, ingediend twee ontwerpen, waarbij de gevolgen van ontbinding en sluiting der Kamers ter sprake moesten komen; dat over het regt van enquête, en dat over de ministeriële verantwoordelijkheid.

Het ontwerp tot regeling van *het regt van enquête* (28) hield in, dat «de bevoegdheid en de werkzaamheden eener Commissie van onderzoek door het sluiten of verdagen van de zitting der Kamer niet werden geschorst;» (art. 15). Tot toelichting werd van regeringswege niet veel meer gezegd, dan in de bepaling zelve werd gelezen (29). Nogtans werd daarbij het beginsel verlaten,

(28) Het ontwerp werd ingezonden bij kon. boodschap van 13 April 1849; het verslag, na het onderzoek der afdeelingen opgemaakt, werd vastgesteld op 13 Mei 1849; op 4 Junij trad de Heer DONKER CURTIUS af als Minister van Justitie, van welk departement het ontwerp was uitgegaan; dien ten gevolge is het verslag onbeantwoord gebleven. Zie dit *Ontwerp* en de daarbij behoorende *Memorie van toelichting*, in het aangeh. Verslag van 1849, 2e Kamer, bl. 277 en 278, en in de Bijlagen van datzelfde Verslag, bl. 179 en 181.

(29) «Het laatste artikel des ontwerps, strekt om allen twijfel weg «te nemen omtrent het voortduren van de bevoegdheid eener Commissie «van Onderzoek, ook dan, wanneer de Kamer, hangende de enquête, «gesloten of verdaagd wordt.» Memorie van toelichting.

dat bij *sluiting* alle werkzaamheid geeindigd werd; terwijl daarentegen eene bepaling werd noodig geacht om den voortduur eener commissie te verzekeren tegen *verdaging*, waaraan tot nog toe evenwel geenerlei schorsende kracht was toegekend.

De Kamer merkte hiertegen op, «dat woord en denkbeeld van *verdaging* of prorogatie van de zittingen der Kamer in onze grondwetgeving niet te huis behoorden;» voorts werd gevraagd, of 't de bedoeling was, dat de Commissie van onderzoek bij het openen van de volgende zitting der Kamer hare taak weder zou opvatten, waar zij die bij de sluiting gelaten had, dan wel of zij ook na de sluiting hare werkzaamheden zou voortzetten; de meerderheid der leden achtte het laatste het verkieslijkste; algemeen evenwel was men van oordeel, dat bij eene ontbinding der Kamer de geheele Commissie van onderzoek onvermijdelijk moest vervallen; doch omtrent dit punt wenschte men het gevoelen der regering te vernemen.»

Dit bleef onbeantwoord en het wetsontwerp onafgedaan. Maar in de volgende zitting, nadat de zoo even medegedeelde beraadslagingen over de beteekenis van het sluiten der vergadering, met het ministerie van 1 November waren voorgevallen, en dus op dat punt weder bepaaldelijk de aandacht was gevestigd, is een nieuw ontwerp tot regeling van het regt van enquête voorgesteld (30). Daarin komt de volgende bepaling voor, welke onveranderd aangenomen, thans is art. 28 van de wet van 5 Augustus 1850 (*Staatsblad* n°. 45):

«De bevoegdheid en de werkzaamheden eener *Commissie*

(30) Bij kon. boods. van 16 april 1850. Zie Bijlagen tot het Verslag der handel. van de 2e Kam. d. S. G., 1849—1850, bl. 231 en 236; het *Verslag der Commis. v. Rapporteurs*, bl. 313 en 317; *Mem. v. beantw. en gewijzigd ontw. v. wet*, bl. 387—393; en de *Beraadslagingen* in het Versl. d. hand., aflever. 49, van 13 Julij, bl. 1 tot 14.

van onderzoek worden door de sluiting van de zitting der Kamer *niet* geschorst.

«In geval van ontbinding houdt die bevoegdheid op, en worden die werkzaamheden gestaakt op hetzelfde oogenblik, waarop het besluit van ontbinding ter kennis van de Kamers gebragt wordt.

«Gegijzelde getuigen of deskundigen worden bij ontbinding der Kamer terstond ontslagen.»

Hier is een belangrijk beginsel bij de wet vastgesteld. Namelijk, dat bij sluiting der Kamers de werkzaamheden harer leden, handelende namens eene geheele Kamer, nog kunnen *blijven voortduren.* Op de gevolgen van dat beginsel zal straks nader worden gewezen. Maar opmerkelijk is het, dat dit door regering en vertegenwoordiging is vastgesteld schier als eene zaak boven alle bedenking verheven en bijkans zonder eenig spoor van verschil van meening (31). En dat, niettegen-

(31) De Memorie van toelichting teekende op art. 28 aan: « De *verdaging*, als wettig bij ons niet bestaande, is thans uit dit wetsartikel « weggelaten. — Het spreekt overigens van zelf, dat eene ontbinding der « Kamer, waardoor het radicaal der leden van de commissie vernietigd « wordt, ook hare werkzaamheden doet ophouden. Het zoude aan het Gou- « vernement niet vrijstaan dit middel van bedwang (?) prijs te geven, indien « vroeg of laat tegen alle verwachting een parlementair onderzoek tot over- « schrijding van gezag aanleiding mogt geven. De aanwijzing, dat de bevoegd- « heid op het oogenblik der kennisneming van het besluit ophoudt, en dien « ten gevolge de werkzaamheden mede onverwijld behooren te worden ge- « staakt, is desniettemin niet geheel overbodig geacht. Dat de gijzeling der « onwillige getuigen of deskundigen bij eene ontbinding der Kamer en « daaruit voortvloeijende ontbinding der commissie van enquête moet ophou- « den, volgt van zelf, daar met dat tijdstip tevens de aanwending van zoo- « danig dwangmiddel doelloos wordt.»

Het Verslag der Comm. v. Rapporteurs hield in: « In *ééne* afdeeling « gaf men te kennen, dat, met het oog op de gevolgen, die aan het woord « *sluiten* van art. 98 der Grondwet gehecht wordt, het niet met dit beginsel « overeenkomstig moest worden geacht, dat de bevoegdheid en de werkzaam- « heden der commissie van onderzoek door de sluiting van de zitting der

staande de herhaalde woordenwisselingen in den aanvang dezer zelfde zitting over het punt der sluiting in de Tweede Kamer gevallen, en hetgeen daarbij door den Heer THORBECKE, eerst als lid dier Kamer (32), en daarna als Minister van binnenl. zaken, namens de Regering, gezegd is met opzigt tot de onder het vorig Gouvernement onafgedaan gebleven wetsontwerpen (33), en later

« Kamer niet zou worden gestuit, daar juist in het instellen van een « onderzoek voor het Gouvernement eene reden van sluiting der zitting zou « kunnen gelegen zijn. »

Hierop was het Antwoord: « De Regering blijft het wenschelijk, en « geenszins met eenig beginsel der Grondwet in strijd achten, dat de be- « voegdheid en werkzaamheden eener commissie van onderzoek door de « sluiting van de zitting der Kamer *niet* worden gestuit.

« De Kamer, wier vergadering gesloten is, *blijft desniettemin bestaan*, « en niets schijnt te beletten, dat, na het ophouden der openbare zittingen « en de werkzaamheden in de afdeelingen, de commissie van enquête blijve « voortwerken. De bevoegdheid, welke zij uit de lastgeving der Kamer ont- « leent, moet in wezen blijven, zoolang niet de Kamer zelve haren eenmaal « gegeven last intrekt, of de Regering, door eene ontbinding der Kamer, « ook de ingestelde enquête doet vervallen. Geenszins toch kan de Regering « het gevoelen beamen, als of het haar vrij zou mogen blijven, om ook « langs eenen meer middellijken weg, door eene sluiting der Kamer, de « voortzetting eener enquête te verhinderen. Eene ontbinding der Kamer is « daartoe het eenig geschikte en eigenaardige middel.

« Bij dit alles voegt zich de overweging, dat, gedurende den tijd, dat de « Kamer vergaderd is, de werkzaamheden der leden zoo velerlei en groot in « getal zijn, dat eene commissie van onderzoek dikwerf eerst na de sluiting « der vergadering den noodigen tijd zal kunnen vinden tot het aanvaarden, « of althans behoorlijk voleindigen, van de haar opgedragene taak. Aan « de commissie van onderzoek hare bevoegdheid te ontnemen, juist op het « tijdstip, dat zij daarvan met het meeste nut gebruik zal kunnen ma- « ken, mag voorzeker min wenschelijk heeten. »

Bij de openbare beraadslaging is over dit artikel geen enkel woord gevallen.

Ook in de Eerste Kamer is er geenerlei bedenking tegen ingebragt.

(32) Verslag der zitting van 1849—1850, bl. 7.

(33) Zie hiervoor bl. 534.

bij de behandeling van het reglement van orde, door hem is gesproken (34).

Vier dagen later vond men echter in dezelfde Kamer bezwaar in de stelling, dat eene *Commissie*, tot het instellen van een *Onderzoek* benoemd, nog na de sluiting zou voortduren.

Op 17 Julij 1850 namelijk vond plaats de interpellatie van den Heer Dommer van Poldersveldt aan den Minister van binnenl. zaken, «of de Regering hetzelfde gevoelen is toegedaan, als het voorgaande Gouvernement, dat namelijk de bestaande bezwaren tegen de tienden niet door eene wet kunnen worden weggenomen?» — Ten gevolge van het daarop erlangde antwoord stelde de Heer Dommer voor, «om de commissie, welke in het voorleden jaar, onder de impulsie van eene geheel tegenovergestelde beschouwing van het toenmalig Gouvernement, geroepen is geweest om deze zaak te regelen (35), op dit oogenblik te ontbinden.» — Hiertegen kwam verzet van de zijde van den Heer van Heemstra, op grond «dat die commissie had opgehouden bij de sluiting der zitting; dat na de opening der *nieuwe* Kamer van geene nieuwe commissie sprake was geweest; dat er dus geene commissie meer bestond, en er bijgevolg niet de vraag kon zijn van *ontbinding* dier commissie, maar of de Kamer zich de zaak wel op nieuw zou aantrekken.» Ten einde door de Kamer zou kunnen worden beslist, dat zij het bestaan eener zoodanige commissie op dat oogenblik onnoodig vond, zonder daarop van invloed te doen zijn het verschil van gevoelen over de gevolgen eener sluiting, wijzigde de Heer Dommer zijn voorstel in dier voege, dat de, in

(34) Zie hiervoren bl. 538.

(35) De Commissie was benoemd «om *te overwegen* of en in welken zin omtrent de aflossing en afkoop der tienden een voorstel van wet zal worden gedaan.»

«de vorige zitting benoemde commissie voor de zaak der tienden, zal worden gehouden voor ingetrokken»; waartoe de Kamer met algemeene stemmen besloot. (36).

Het ontwerp van wet op de *verantwoordelijkheid der ministers* (37), bepaalde, dat eene aanklagt tegen het hoofd van een der ministeriële departementen, waaromtrent het onderzoek aanhangig was tijdens de

(36) Verslag d. zitt. v. 1849—1850, afl. 51, bl. 5 en volg.

De Heer FOKKER, welke voornamelijk met de Heeren DUYMAER VAN TWIST en VAN ZUYLEN VAN NIJEVELT, in de vorige beraadslagingen het gevoelen voorstond, dat sluiting geene stuiting der werkzaamheden ten gevolge had, zeide toen in antwoord aan den Heer VAN HEEMSTRA: « Ik heb vroeger beweerd, dat door het sluiten der zittingen de vergadering niet ophield *dezelfde* Vergadering te zijn; dat er bij het weder openen der nieuwe zitting *geene nieuwe* Vergadering kwam, *ten ware* de Kamer òf voor de helft ware vernieuwd geworden, òf ware ontbonden. Ik heb toen betoogd, dat wanneer, zoo als wij in September ll. hebben gezien, de vergadering den eenen dag gesloten wordt en den volgenden dag weder wordt geopend, dat die vergadering, uit dezelfde leden bestaande, en zonder dat een nieuw onderzoek van geloofsbrieven gevorderd wordt of te pas komt, *dezelfde* is, die den vorigen dag de Tweede Kamer der S.-G. uitmaakte, en zij dus bij opvolgende vergaderingen volkomen bevoegd was om de zaken, die in de eerste zitting onafgedaan waren gebleven, weder op te nemen. Het is alleen in een der twee opgenoemde gevallen dat men kan zeggen, dat eene *nieuwe* Kamer optreedt en wel daarom, omdat er, wanneer de Kamer voor de helft vernieuwd is, al worden alle de aftredende leden herkozen, een zeker denkbeeldig oogenblik is, dat de Kamer slechts bestaat uit de helft der aangeblevene leden, daar toch de andere helft ophoudt voor een oogenblik leden te zijn, tot dat het, na onderzoek der geloofsbrieven zal gebleken zijn, dat er ten aanzien hunner herbenoeming geen bezwaren bestaan om wederom als leden van deze vergadering te worden beschouwd. In zoodanig geval dus moet de *vorige* Kamer gerekend worden vernieuwd te zijn, met dien verstande, dat hetgeen van de vorige Kamer afkomstig was, niet weder kan vervolgd worden door de opvolgende Kamer. »

(37) Ingezonden bij kon. boods. van 3 Maart 1849; zie Versl. der zitt. v. 1849, bl. 229—232; het *Verslag d. Com. v. rapporteurs*, aldaar bl. 261—265, en de *Mem. van beantw. en gewijzigd ontwerp* in de Bijlagen tot dat Verslag, bl. 35—41.

vergadering der Staten-Generaal werd gesloten, ook voor de volgende zitting een onderwerp van beraadslaging zou blijven uitmaken in dien zin, dat de Kamer na opening der *nieuwe zitting* tot een hernieuwd onderzoek zou kunnen besluiten (art. 7). De sluiting stuitte dus het *onderzoek* geheel, ook al ware het aan eene commissie opgedragen. Art. 7 was alzoo niet in overeenstemming met de kort daarna voorgedragene bepaling van art. 15 der wet tot regeling van het regt van enquête, waarvolgens, niettegenstaande sluiting der Kamers, de werkzaamheden eener *Commissie van Onderzoek* zouden voortduren. Maar uit de bepaling van art. 7 volgde daarentegen, dat de aanklagte zelve niet verviel, en de Kamer in eene volgende zitting het door sluiting afgebroken werk weder kon opvatten. De bedoeling was dus, dat de niet afgewerkte taak eener vorige zitting naar eene volgende zou kunnen worden overgebragt; ten zij men aanneme, dat de bepaling alleen strekte om de verzekering te geven, dat geen minister ware ontheven van de verantwoordelijkheid wegens feiten, waarover hij was aangeklaagd, en die zoo gewigtig waren, dat de Kamer een onderzoek had bevolen, maar waarvan het onderzoek door de daad der Regering onvoleindigd was gebleven.

Sluiting ontnam, volgens art. 14, aan de Tweede Kamer geenszins het regt om in eene volgende zitting in te trekken het bevel tot vervolging, dat in eene vorige was uitgevaardigd. Op het bij den Hoogen Raad, krachtens bevolene vervolging, aangevangen regtsgeding had sluiting der Kamers geen invloed. — Bij ontbinding daarentegen verviel de bij de Kamers gedane aanklagt van regtswege (art. 8), en werd zelfs het aanhangig regtsgeding geschorst tot aan de derde maand van de eerste zitting der nieuw gekozen Kamers, indien bij de ontbinding het arrest tot verwijzing naar de openbare teregtzitting nog niet was uitgesproken (art. 15). In de tusschen

de Regering en de Kamer gewisselde stukken is geenerlei inlichting van de bepalingen over het gevolg van sluiting te vinden. Later ontbrak daartoe de gelegenheid, dewijl vóór dat de openbare beraadslaging tot art. 7 was genaderd, het ontwerp werd ingetrokken (38).

In eene volgende zitting is een nieuw ontwerp ingezonden (39). Daarbij kwam geene bepaling voor, waardoor het eenmaal gegeven bevel tot vervolging, door sluiting of ontbinding in zijne werking zou worden gestoord. Overigens was, ook volgens dat ontwerp, het gevolg van sluiting, dat de commissie van onderzoek haar werk staakte, maar na heropening der Kamer de aanklagt, waarop nog geene beslissing was gevallen, als eene onafgedane zaak weder kon opvatten (40). Van de zijde der Kamer is hiertegen geenerlei bedenking ingebragt; maar het ontwerp is niet in openbare beraadslaging gekomen, evenmin als het gewijzigde ontwerp, dat in de zitting van 1851—1852 is ingediend, en waarin de hier ter sprake komende bepalingen onveranderd waren terug gegeven (41).

Na de vaststelling van de wet op het regt van enquête is, in de zitting van 1850—1851, eene Commissie belast met algemeene herziening en aanvulling van het Reglement van orde. Het door deze ontworpen Reglement is bij wijze van proef ingevoerd op 7 Mei 1851, en na later in de afdeelingen onderzocht en in openbare beraadslaging

(38) Versl. d. zitt. v. 1849, bl. 518—550.

(39) Bij kon. boods. v. 13 maart 1851.

(40) Zoo stellige bepalingen houdt het ontwerp dienaangaande niet in, maar het volgt uit de art. 12 en 17, en hetgeen daarop de *Mem. v. toel.* aanteekent. Zie het *Ontwerp en de Mem. v. toel.* in de Bijlagen v. h. Verslag der zitt. v. 1850—1851, bl. 421—427; het *Verslag d. Com. v. rapporteurs* en de *Mem. v. beantw.* in die Bijlagen, bl. 579—585 en 787—793.

(41) Bijlagen bl. 793.

gebragt te zijn, op 5 Mei 1852 gewijzigd vastgesteld. In die wijziging deelden niet de beide bepalingen, welke hier in aanmerking komen, namelijk art. 117 en 129; over dit laatste ook is hiervoren op bl. 536 reeds gehandeld.

Bij art. 117 wordt bepaald, dat, wanneer de Kamer tot het instellen eener enquête besluit, de leden der commissie van onderzoek door de vergadering zullen worden benoemd, en dat «op gelijke wijze als bij de eerste benoeming der commissie van onderzoek, zal worden gehandeld in geval van uitbreiding, aanvulling of vervanging van haar personeel.» De Kamer vervolgt hier den weg, haar door de Regering bij de wet op het regt van enquête gewezen. Sluiting schorst immers, volgens die wet, de werkzaamheden eener commissie van onderzoek niet. — Maar zal opening der Kamer dan doen, wat hare sluiting niet vermogt, en de commissie ophouden juist op het oogenblik dat de Vergadering weder aanvangt te werken? Het zou niet strooken met het kennelijk doel van art. 28 der wet op het regt van enquête (42). Het reglement beveelt dan ook niet de nuttelooze vernieuwing of herbenoeming van het personeel eener commissie, wier werkzaamheid onafgebroken doorging. Het spreekt alleen van *uitbreiding* of vermeerdering van het personeel, van *aanvulling* of benoeming in geval van vacature, en van *vervanging* of van het geval, dat een geheel nieuw personeel in de plaats van het oude moet worden gesteld, bijv. wanneer de leden eener commissie voor de nieuwe zitting niet weder zijn ingekozen.

Over deze bepaling gaf de commissie, die het opstelde, bijkans geene toelichting, maakten de afdeelingen geene aanmerking, en werd bij de openbare beraadslaging geen woord gesproken.

(42) Zie boven bladz. 543.

Commissie voor de verzoekschriften.

Sedert 1815 is bij elke vergadering eene commissie met het onderzoek der verzoekschriften belast geweest; maar omtrent die, waarvan vóór den afloop der vergadering geen verslag had kunnen worden uitgebragt, en waarop alzoo geen besluit was gevallen, heeft zoo min eenig voorschrift, als eene gelijke wijze van handelen bestaan (43).

In de zitting van 1830 en 1831 was bij de Tweede Kamer eene petitie ingekomen betreffende het regt op de granen, waarover in die zitting geen verslag gedaan, noch besluit gevallen was. Dit gaf in de volgende zitting aanleiding aan de leden VAN SYTZAMA en VAN DAM VAN ISSELT, op 19 December, schriftelijk aan de Kamer voor te stellen, dat zij zou besluiten, «de petitiën in eene vorige zitting ingediend en waarop geen rapport was uitgebragt, te stellen in handen der tegenwoordige commissie tot de verzoekschriften, daar men door eene andere handelwijze ten deze te volgen, te kort zou doen aan het regt van petitie, bij de Grondwet gewaarborgd en door antecedenten bij deze Kamer bevestigd» (44).

(43) DE GEER, *Antecedenten*, bl. 166.

(44) De antecedenten zijn dat in de zitting van 1819 en 1820, en in die van 1820 en 1821 zijn blijven liggen vijf verzoekschriften, waarop in de volgende zitting is verslag gedaan; maar dat in die van 1821 op 1822, 1826 op 1827, 1827 op 1828, 1828 op 1929 en de buitengewone van 1830, verzoekschriften zijn blijven liggen, waarover nimmer verslag is uitgebragt.

Te dien aanzien zeide de Heer VAN SYTZAMA: «Men werpe mij niet tegen, dat er bij de Kamer tweederlei antecedenten bestaan, het eene namelijk, dat de Kamer rapport zoude hebben ontvangen, en daarop besloten, wegens petitiën in eene vorige zitting ingekomen, en het andere, dat petitiën, in eene vorige zitting ingekomen, zijn blijven liggen en daarop in eene volgende zitting niet en nimmer is gerapporteerd geworden.

«Het eerste is alleen een antecedent, omdat het rust op een besluit der Kamer en strekt dus tot ondersteuning van het gedane voorstel,

Dit voorstel leidde tot het brengen van twee nieuwe bepalingen in het Reglement van orde; namelijk, dat jaarlijks eene commissie tot de verzoekschriften zou worden benoemd; en dat die verzoekschriften, welke in eene zitting niet afgedaan hadden kunnen worden, «door den President, bij den aanvang eener nieuwe zitting, zouden worden gesteld in handen van de alsdan nieuw benoemde commissie, voor zooverre de Kamer reeds tot de inhandenstelling mogt hebben besloten; wanneer de Kamer daarop nog geen besluit had genomen, zal de President dezelve tot dat einde ter tafel brengen, even als ware die in de dan plaats hebbende zitting ingekomen, art. 19 en 23.»

Bij de toelichting van het voorstel werd o. a. aangemerkt, dat «de Tweede Kamer, ofschoon ook de leden veranderen, altijd blijft *dezelfde* Kamer,» en dat wanneer aan een besluit der Kamer, in eene vorige zitting niet heeft kunnen worden voldaan, daaraan in eene volgende behoort te worden gevolg gegeven. Opmerkelijk is het, dat van de vijf afdeelingen vier zich met de strekking van het voorstel konden vereenigen, maar ééne daartoe geene redenen vond, «daar zij niet kon zien, waarom voorstellen van de Regering of van Leden der Kamer als vervallen zouden worden beschouwd *door de sluiting* der zitting van de Staten-Generaal, gelijk tot hiertoe altijd heeft plaats gehad, en verzoekschriften van particuliere personen daarentegen van de eene zitting tot de andere zouden worden geacht te blijven voortleven,» zij vreesde dat het voorstel niet wel in overeenstemming was te brengen met art. 100 van de Grondwet.

Bij de openbare beraadslaging werd veel over het

maar het tweede is een verzuim, en geen antecedent, omdat het zich niet grondt en niet kan gronden in een genomen besluit der Kamer, die nooit in de gelegenheid is gesteld geworden daarop te kunnen besluiten.

petitioneren, zeer weinig over het gevolg van *sluiting* gesproken, en het voorstel op 7 Maart met 31 tegen 4 stemmen aangenomen (45).

In het R. v. O. der Tweede Kamer komt thans eene bepaling omtrent niet behandelde verzoekschriften voor van gelijke strekking, als in 1832 werd vastgesteld (46).

Tot hetgeen ten aanzien van de gevolgen van sluiting heeft plaats gevonden, behoort nog de poging in den aanvang dezer zelfde zitting gedaan om te antwoorden op een stuk in de vorige zitting aan de Kamer gerigt. Onder dagteekening van 25 Augustus 1851 namelijk was aan de Kamer gezonden een Koninklijk schrijven ter kennisgeving van de heugelijke bevalling der Koningin. Op 10 en 11 September mislukten de pogingen des voorzitters om vergadering te houden, door gemis van

(45) De Heer van SYTZAMA de bedenking der vierde afdeeling over strijd met art. 100 beantwoordende, zeide: «daar deze aanmerking geheel van geene motiven is vergezeld, zoo erken ik gaarne, dat ik niet op de hoogte ben om die moeijelijkheid te beseffen. Ons voorstel strekt om gedurende dat de vergadering *geopend* en *niet gesloten* is, door aanvulling van het Regl. v. O, onze grondwettelijke werkzaamheden op eene vaste wijze te regelen; terwijl het regt van openen en sluiten der vergadering, bij art. 100 aan den Koning opgedragen, in al deszelfs volheid blijft bestaan, en het Koninklijk regt intact wordt gelaten.»

Behalve dit werd over het punt der sluiting niets gezegd dan door den Heer VAN REENEN, die verklaarde niet te zullen onderzoeken in hoeverre het voorstel in strijd zou kunnen worden geacht met art. 100, er bij voegende, «zoo iets vorderde, dat deze vergadering ontijdig zoude moeten worden gesloten, dan zou dit wezen, om deliberatiën te stuiten, waartoe bedenkelijke verzoekschriften aanleiding konden geven.» *Staats-Courant* van 9 Maart 1832.

(46) Art. 116. «Verzoekschriften, waaromtrent bij de sluiting eener zitting van de Staten-Generaal geen verslag is uitgebragt, of die na de sluiting inkomen, worden bij den aanvang der volgende zitting door de Kamer in handen der alsdan nieuw benoemde commissie voor de verzoekschriften gesteld.»

genoegzaam aantal leden, en, daar de zitting op 13 September werd gesloten, is dat berigt onbeantwoord gebleven. In de volgende zitting is voorgesteld alsnog eene Commissie te benoemen om een adres van antwoord daarop te ontwerpen. Toen daartegen verzet rees, op grond dat het een verkeerd antecedent zijn zou, wanneer een stuk, in een vorig zittingjaar, in eene onvoltallige bijeenkomst ingekomen, door de Vergadering van een volgend zittingjaar zou worden opgenomen, en daarbij tevens werd herinnerd dat bovendien bij het antwoord op de Troonrede gelegenheid was om die heugelijke gebeurtenis te gedenken, werd het voorstel ingetrokken (47).

Eindelijk zij nog vermeld, wat bij de eerste optreding der Vergadering, krachtens het voorloopig Kiesreglement van 1848 gekozen, en, na de ontbinding dier Vergadering in 1850, bij die, welke gekozen is volgens de Kies-wet, voorviel ten opzigte van hetgeen tot de dienst der Kamers behoort, of van den voortduur der functien van de bij haar aangestelde ambtenaren.

Reglementen van orde. In art. 31 van het voorloopig Kies-reglement ligt de veronderstelling, dat, als de Kamer ophoudt te bestaan, alles wat tot haar dienst behoorde, vervalt. Immers het behelst bepalingen, welke in de Reglementen van orde der vorige Kamers te vinden waren, en beveelt voorts, dat die Reglementen voor de nieuwe Kamers regel zullen zijn, totdat zij nieuwe bepalingen zullen hebben vastgesteld (48).

(47) Versl. d. zitt. v. 1850—1851, 2e Kamer, bl. 1251, 1252; en d. zitt. v. 1851—1852, 2e Kamer, bl. 5.

(48) Art. 31 van het voorloopig Kies-reglement: «Voor de opening der Eerste Kamer der Staten-Generaal benoemt de Koning haren voorzitter.

«Bij het openen der Tweede Kamer bekleedt de oudste van jaren den voorzitters-stoel.

«In beide Kamers benoemen de voorzitters drie Commissien, elk van

Beide Kamers hebben in de eerste maanden na hare opening, nieuwe Reglementen vastgesteld (49).

Vervielen die weder bij hare ontbinding in Augustus 1850? De Kamers hebben het anders begrepen, zonder daarover evenwel opzettelijk een besluit te nemen. — Beide Kamers, geopend op 7 October 1850, zijn hare werkzaamheden aangevangen met opvolging der Reglementen van Orde door de ontbonden Vergaderingen vastgesteld.

Op 15 October, echter nadat het adres van antwoord op de openingsrede reeds was afgehandeld, werd in de Eerste Kamer door den Heer VAN WESSEM voorgesteld, dat, daar eene nieuwe Eerste Kamer «als uitvloeisel van nieuwe grondwettige instellingen,» was opgetreden, zij overginge tot benoeming van eenen Griffier en *herziening* van het Reglement van orde. Daartoe werd besloten (50).

In de Tweede Kamer is eveneens overgegaan tot herziening van het Reglement van orde. Geenszins echter op grond van verval van het laatst vastgestelde door de ontbinding der vorige Vergadering. Integendeel, zelfs op grond van het door die ontbondene Vergadering genomen besluit, dat na de vaststelling van de wet op het regt van Enquête, het Reglement zou worden herzien (51).

drie leden, tot onderzoek der geloofsbrieven. Na afloop van dat onderzoek in de Tweede Kamer, althans zoo veel het zonder uitstel kan worden ten einde gebragt, maakt deze Kamer, uit de toegelatene afgevaardigden zaamgesteld, eene lijst op van drie leden, aan den Koning ter benoeming van haren voorzitter aan te bieden.

«Beide Kamers houden zich, tot dat zij nieuwe bepalingen hebben vastgesteld, aan de laatst vastgestelde Reglementen van Orde der vorige Kamers.»

(49) Verslag d. zitt. v. 1849, 1e. Kamer, bl. 8 en volg.; 2e Kamer, bl. 27 en volg.

(50) Verslag d. zitt. v. 1850—1851, 1e Kamer, bl. 24; zie ook bl. 33, 36 en 45.

(51) Verslag d. zitt. v. 1850—1851, 2e Kamer, bl. 21, 22, 23, 564, 662 en volg.

Reglement voor de stenographische inrigting voor de beide Kamers. Vóór de ontbinding was zoodanig Reglement voor den duur der zitting voorloopig vastgesteld. Door de Tweede Kamer is, op 12 October 1850, dat Reglement weder voorloopig vastgesteld, totdat in dat onderwerp nader zou zijn voorzien. De Eerste Kamer volgde dit voorbeeld twee dagen later (52).

Wat betreft de *Griffiers* en *Commiesen-griffiers* der Kamers, is niet zoo op gelijke wijze gehandeld.

Toen de nieuwe Kamers der Staten-Generaal in Februarij 1849 bijeen kwamen, zijn zij ieder in de hare bijgestaan door den griffier en den commies-griffier, werkzaam bij de Kamers, welke bij hun optreden van regtswege ophielden te bestaan (53). — Dit is in de Eerste Kamer zoo gebleven zonder dat er sprake van eene nieuwe benoeming geweest is. — Door de Tweede Kamer is, evenwel niet

In de zitting der Tweede Kamer zeide de voorzitter: «In de zitting van den «5 November 1849 is beslist, dat bij eene herziening van het Reglement van «Orde der Kamer, de vraag omtrent de gevolgen der sluiting eener zitting, «met opzigt tot de bij die sluiting aanhangige wetsvoorstellen en zaken zou «worden uitgemaakt, en dat met die herziening zou worden gewacht tot de «regeling van het regt van Enquête eene uitbreiding en aanvulling van het «Reglement van Orde zou noodzakelijk maken. Sedert is, en wel onder dag«teekening van 5 Augustus 1850, de wet tot regeling van het regt van «Enquête vastgesteld. Ik acht mij dien ten gevolge verpligt eene herziening «van het Reglement van Orde, voor zoo verre die beide onderwerpen betreft, «voor te stellen, gevende ik tevens der Kamer in overweging om, naar aanlei«ding van art. 119 van het Reglement van Orde, dit mijn voorstel te stellen «in handen eener Commissie van vijf leden, uit en door elke afdeeling één «te benoemen.»

(52) Verslag d. zitt. v. 1850—1851, 2e Kamer, bl. 16²; 1e Kamer, bl. 13.

(53) Nadat op 2 november 1801 het Wetgevend Ligchaam was geïnstalleerd, heeft het een zijner leden, den Burger VAN LENNEP, gecommitteerd tot *provisionele secretaris*; en heeft den volgenden dag J. D. PASTEUR «op nader vast te stellen instructie en bepaling van tracte«ment tot secretaris aangesteld.

zonder dat eene strijdige meening door de toenmalige Ministers en eenige leden der Kamer werd verdedigd, op 20 Februarij tot benoeming van eenen griffier overgegaan. Een voorstel om ook tot benoeming van eenen commies-griffier over te gaan, bleef zonder gevolg op de aanmerking, dat deze vroeger door den Koning was benoemd (54).

Bij het Reglement van orde daarop in April 1849 door de Tweede Kamer vastgesteld, werd aangenomen bij art. 14, dat de Kamer nevens den griffier eenen commies-griffier zal benoemen. Dien ten gevolge heeft eene benoeming van commies-griffier plaats gevonden (55).

Toen na de ontbinding in Augustus 1850, de Kamers weder bijeenkwamen, zijn even als in 1849, de griffiers en commiesen-griffiers van de ontbonden Vergadering, in beide Kamers bij den aanvang der zittingen, als zoodanig werkzaam geweest.

Gelijk straks werd vermeld, is op 15 October, in de Eerste Kamer voorgesteld de benoeming van een griffier en herziening van het Reglement van orde, en daartoe besloten. In de eerstvolgende zitting echter is ingekomen het verzoek van den Baron DE GEER VAN JUTFAAS om zijn ontslag. Dit ontslag werd verleend en tevens besloten tegelijk met de benoeming van eenen griffier, over te gaan tot die van eenen commies-griffier. Tot dat beide benoemingen hebben plaats gevonden, is het griffierschap door den commies-griffier waargenomen (56).

(54) De Kamer besloot den vorigen dag tot de benoeming van den Griffier, met 56 tegen 25 stemmen. Verslag d. zitt. v. 1849, 2e Kamer, bl. 27, 28, 150.

(55) Eene uitvoerige beraadslaging daarover vond plaats op 19 en 20 April 1849, en door aanneming van art. 14 werd, met 34 tegen 27 stemmen, de vraag beslist. Verslag d. zitt. v. 1849, 2e Kamer, bl. 286—298. De benoeming geschiedde op 15 Mei; bl. 459.

(56) Verslag d. zitt. v. 1850—1851, 1e Kamer, bl. 26, 30, 31, 33—36, 66 en 92.

De Tweede Kamer is op 12 October 1850, doch niet zonder dat ook toen door eenige leden de noodzakelijkheid daarvan werd bestreden, tot benoeming van eenen griffier en eenen commies-griffier overgegaan (57).

In de zitting van 1849 is, nadat de Reglementen van Orde waren vastgesteld, in elke Kamer eene instructie voor den griffier en commies-griffier vastgesteld (58). Na de ontbinding in 1850 is bij de nieuwe Kamers daarvan geene sprake geweest. De griffiers en commiesen-griffiers zijn, als of 't van zelf sprak, op de instructiën uit de ontbonden Vergadering afkomstig, aangesteld en hebben de daarbij voorgeschreven eeden afgelegd (59).

Trekke men bijeen wat uit de opgegeven feiten blijkt, welke zijn dan de gevolgen van *ontbinding*?

Door niemand wordt betwist, dat bij ontbinding alle werkzaamheden der Kamers en de door haar benoemde Commissiën ophouden.

Voor de Tweede Kamer is beslist, dat, na hare ontbinding, benoeming van hare ambtenaren door de nieuwe Kamer wordt gevorderd. — Voor de Eerste Kamer is dit geenszins stellig. In 1849 benoemde zij niet; in 1850 besloot zij tot benoeming omdat zij zich als eene *nieuwe* beschouwde, maar gaf evenwel ontslag aan den griffier, die bij de ontbonden vergadering had gefungeerd.

Ten aanzien van den voortduur van Reglementen en Instructiën schijnt geen regel te kunnen worden opgemaakt.

Is het beginsel juist, dat na elke ontbinding al wat door vroegere vergadering voor de dienst der Kamer

(57) Verslag d. zitt. v. 1850—1851, 2e Kamer, bl. 15 en volg.

(58) Verslag d. zitt. v. 1849, 1e Kamer, bl. 45; 2e Kam., bl. 392 en volg.

(59) Verslag d. zitt. v. 1850—1851, 1e Kamer, bl. 66 en 97; 2e Kamer, bl. 16[1].

werd opgerigt, vervallen is en aan de functiën van door haar aangestelde ambtenaren een einde is gebragt?

Dat beginsel streng gevolgd, voert tot min wenschelijke uitkomst. Immers dan zijn griffier, commies-griffier en alle beambten *door de ontbinding* van hun ambt verlaten, archief en boekerij heerloos. En hoe de stenographen, welke door ééne commissie uit beide Kamers worden aangesteld, bij ontbinding of van de Eerste of der Tweede?— Zal de volgende Kamer vergaderen zonder ambtenaren, zonder reglement van orde, zonder iets voor hare dienst te vinden?

Brengt ontbinding van eene geheele Kamer verval van alles mede, waarom zal het kunnen blijven, wanneer men met het boven medegedeelde gevoelen der Regering, de aftreding van de helft of van een derde der leden, als eene gedeeltelijke ontbinding moet aanmerken?

Moet niet veeleer worden aangenomen, dat ontbinding alleenlijk de bedoelde gevolgen heeft, wanneer zij plaats vindt, om eene nieuwe vergadering volgens andere wijze van verkiezing zamen, als 't ware een nieuw ligchaam, in het leven te roepen?

Worden door ontbinding, op grond van verschil van meening tusschen Gouvernement en Vertegenwoordiging, de Staten-Generaal zelve getroffen? Of is het niet alleenlijk een algemeen ontslag van de leden eener Kamer binnen den tijd waarvoor zij waren gekozen, waardoor de noodzakelijkheid van sluiting der vergadering voor een tijd wordt geboden (60)?

Waarom zal gedurende en na die sluiting niet blijven, wat door de Kamers voor haar dienst is geregeld, even als bij elke andere sluiting? Zoo zeer als de Kamer, die heeft opgerigt, zelve daarin verandering kan brengen, even zoo heeft eene volgende daartoe volkomen bevoegdheid. —

(60) « Bij *ontbinding* van eene der *Kamers* of van beide, *sluit* de Koning tevens de Vergadering der *Staten-Generaal.* » art. 99 der Grondwet.

De taak der leden valt bij ontbinding der Kamer weg, en daarmede vervallen ook hare Commissiën, haar aangevangen onderzoek van aan hare beslissing onderworpen wetsvoordragten, of van voorstellen uit eigen boezem gedaan; maar niet wat zij heeft vastgesteld en opgerigt.

Strookt daarmede niet, dat bij het voorloopig Kiesreglement alleen voor de toen in 't zigt zijnde nieuwe vergadering reglementaire bepalingen zijn gemaakt? Ligt niet in de Reglementen van orde der beide Kamers het denkbeeld, dat hunne bepalingen ook na ontbinding voor de Kamers regel zijn zullen (61)? Vindt men het niet terug in de instructiën door de Kamers voor hare griffiers vastgesteld, waar zij voorzieningen behelzen voor den tijd dat de Kamers zullen zijn ontbonden?

Wat nu was het gevolg van *sluiting?*

Daarbij bleven de inrigtingen der Kamers in stand; hare reglementen, hare bedienden en ambtenaren, hare

(61) Art. 1 v. het Regl. v. O. voor de vergadering der Eerste Kamer der Stat.-Gen. (1849). « In de eerste bijeenkomst eener *nieuwe* Kamer (art. 70 der Grondwet) benoemt de Voorzitter terstond drie commissiën, elk van drie leden, tot onderzoek der geloofsbrieven.

« In de eerste bijeenkomst eener *gewone* vergadering, nadat een derde der leden is afgetreden (artt. 95 en 86 d. Grondwet) benoemt de Voorzitter zoodra meer dan de helft der toegelaten leden tegenwoordig zijn, twee gelijke commissiën tot onderzoek der geloofsbrieven van de nieuw benoemde leden. »

Art. 5 v. h. Regl. v. O. voor de Tweede Kamer d. Stat-Gen. (1852). « Ingeval van eene *vernieuwing* der Kamer voor het geheel of voor de helft, worden, zoodra meer dan 34 benoemde leden tegenwoordig zijn, twee of meer commissiën, elk van drie leden, met het onderzoek van de geloofsbrieven der nieuw benoemde belast. »

Art. 4 d. Instructie voor den Griffier van de Eerste Kamer d. Stat.-Gen. (1849). « De Griffier is met het ontvangen en openen der stukken en met het bestuur der Griffie belast na het sluiten der zitting en gedurende het tijdperk, dat de Kamer ontbonden is. »

Art. 4 d. Instructie voor den Griffier van de Tweede Kamer in 1849 vastgesteld is gelijkluidend.

griffiers bleven ook na de opening der nieuwe zitting, zonder nieuw besluit of benoeming.

Doordien na 1848 bij herhaling tusschen sluiting en opening slechts geringe tijdsruimte geweest is, zoo was er geene aanleiding voor eenig antecedent, betrekkelijk den duur der commissiën, die met het toezigt over de huishoudelijke belangen belast zijn, of van de *commissie voor de stenographie* (62). Niet minder grond echter schijnt te bestaan om deze laatste commissie te doen voortduren tot aan de opening der volgende zitting, dan voor de commissie van onderzoek schijnt te moeten gelden. Ten opzigte der zoogenaamde *huishoudelijke commissie* is in anderen zin beslist. Zoowel bij de Eerste als in de Tweede Kamer is het *beheer* over de boekerij, het archief en al wat tot de huishoudelijke belangen der Kamer behoort, bij den griffier. De voorzitter, bijgestaan door twee leden, daartoe telken jare te benoemen, oefent daarover slechts *oppertoezigt* uit (63). De voorzitters, volgens art. 84 en 87 der Grondwet, door den Koning benoemd voor het tijdperk eener zitting, eindigen dus hunne functie bij sluiting der zitting; bij gevolg houdt ook de commissie der leden op, die hen in het oppertoezien moesten bijstaan.

De commissiën door de Tweede Kamer benoemd tot het houden eener enquête, zullen blijven voortwerken niettegenstaande de sluiting.

Ten aanzien van de commissie, aan welke het onderzoek omtrent eene aanklagt tegen een hoofd van een der ministeriële departementen zal worden opgedragen, is, daar de wet over de ministeriële verantwoordelijkheid

(62) Elke kamer benoemt drie leden om uit te maken hare commissie voor de Stenographie; de leden dier beide commissiën vormen de zoogenoemde Gemengde Commissie, welke het algemeen bestuur heeft over de stenographische inrigting, welke voor de Staten-Generaal is opgerigt.

(63) Art. 9 Regl. v. O. d. 1e Kamer; art. 12 Regl. v. O. d. 2e Kamer.

nog niet is tot stand gekomen, nog niets beslist. Is er grond, om ten opzigte dier commissie eenen anderen regel te volgen dan voor de commissie van enquête is vastgesteld?

Eene commissie van onderzoek blijft na sluiting der Kamer. Ook na opening der nieuwe zitting? Zou het niet meer in overeenstemming zijn met de geheele handeling van reconstitutie der Kamer na de opening eener nieuwe zitting, dat dan niet slechts de commissie voor de stenographie en de huishoudelijke commissie, maar ook alle andere commissiën op nieuw wierden benoemd? Blijft eene commissie, in eene vorige zitting zaamgesteld, voortleven in eene volgende, dan zal zij langer duren dan de Vergadering die haar benoemde (64). En hoe haar aan te vullen, indien zij door de afdeelingen is gekozen, die dan niet meer bestaan? (65)

Of geldt ook voor deze commissie de regel in art. 132 van het Regl. v. orde gesteld, « dat alle werkzaamheden van door de Kamer, haren voorzitter of de afdeelingen benoemde commissien, die bij de sluiting onafgedaan zijn gebleven, zoo verre zij niet de behandeling van voorstellen des Konings betreffen, in de volgende zitting *hervat* worden, ten zij de Kamer anders beslisse? »

Maar wat beteekent hier het *hervatten* der werkzaamheden? Dat de commissie blijve voortwerken en haar verslag uitbrenge in de nieuwe zitting, en dus *voortga*, alsof geene sluiting ware tusschenbeiden getreden? of dat de stukken in de gesloten zitting weder worden ter

(64) Art. 121 Regl. v. Orde d. 2e Kamer houdt in: « dat de Kamer bij elk besluit tot het instellen van een onderzoek, den termijn zal bepalen, binnen welken het onderzoek zal zijn afgeloopen. » Kan de Kamer dien termijn stellen tot na de opening der volgende zitting? en dus beschikken over den tijd eener latere Vergadering?

(65) Vergelijk de rede van den Heer SCHOONEVELD, in het Versl. der zitt. v. 1849—1850, afl. 51, bl. 7.

hand gevat en gesteld in die eener op nieuw benoemde commissie? Is het eerste de bedoeling, zal dan ook die regel gelden, wanneer aftreding der leden voor de helft heeft plaats gehad? Of zal zij slechts om de twee jaren werken? Na aftreding van de helft der leden bestaan buiten twijfel de afdeelingen niet meer, die de benoeming der leden van de commissie gedaan hebben, en dan vereischt zouden worden, om de door aftreding opengevallen plaatsen weder aan te vullen.

De commissie voor de verzoekschriften duurt slechts zoo lang als de zitting, waarin zij werd benoemd. Onafgedane verzoekschriften worden evenwel in eene volgende zitting behandeld.

Ten opzigte der voorstellen des Konings mag thans de regel gevestigd worden geacht, dat dezen, na sluiting, in eene volgende niet meer kunnen worden ter hand genomen, ten ware zij op nieuw worden ingezonden. In welk geval zij als geheel nieuwe weder naar de afdeelingen moeten worden verzonden.

Is tijdverlies hierbij wel in zoo groote mate te vreezen, als wel wordt voorgesteld?

Het kan moeijelijk worden tegengesproken, dat aan den eisch der Grondwet, die onderzoek in de afdeelingen wil, vóór dat in het openbaar wordt beraadslaagd, niet zal zijn voldaan, wanneer tusschen dat onderzoek en de beraadslaging, aftreding van de helft der leden heeft plaats gehad. Wanneer toch ééne aftreding het beraadslagen over een wetsvoorstel, dat daarvoor in de afdeelingen is onderzocht, niet belet, waarom zullen twee of meer aftredingen dit verhinderen? Dan zullen jaren het onderzoek en de beraadslaging kunnen scheiden. Zal dan het grondwettig voorschrift van voorafgaand onderzoek in de afdeelingen niet inderdaad van beteekenis zijn beroofd, en de sluiting der zitting gemaakt tot een krachteloozen vorm.

Geeft men toe, dat behandeling van een wetsontwerp na aftreding niet kan worden voortgezet, dan zal het gevreesde tijdsverlies reeds tot op de helft zijn verminderd.

Verwijzing naar vroeger van de Kameruitgegane stukken is niet verboden. Wanneer een voorstel in de afdeelingen onderzocht, door de commissie van rapporteurs daarover verslag uitgebragt en de sluiting vóór het antwoord der Regering is gekomen, wat zal de Kamer bij het later onderzoek van het weder ingezonden ontwerp beletten zich te gedragen aan den inhoud van het verslag in de vorige zitting uitgebragt, en deze slotsom van het onderzoek der afdeelingen aan de Regering kenbaar te maken? En voldoet het verslag niet aan hetgeen vroeger de afdeelingen hadden gemeend dat daarin had moeten worden opgenomen, dan is de gelegenheid geopend om aan de Regering een ander verslag mede te deelen, meer met de meening der Kamer in overeenstemming.— Had de Regering reeds geantwoord op het verslag en wordt het voorstel gewijzigd en weder ingediend, dan zal plaats vinden, wat bij het Regl. v. orde voor elk wetsvoorstel mogelijk is gemaakt, namelijk een herhaald onderzoek in de afdeelingen (66). — Wordt het gewijzigd teruggezonden, moet het dan inderdaad niet als een nieuw voorstel worden beschouwd en onderzocht?

Is voor het afdoen van het werk, overbrengen van de eene zitting naar de andere wel een doeltreffend middel?

Moet het niet bij elke wetgevende vergadering tot voortdurende belemmering strekken? Of is het gevaar zoo hersenschimmig dat het onafgedane met elke bijeenkomst zal aangroeijen, allengs om te kunnen worden

(66) De commissie van rapporteurs «beoordeelt, of de, het zij schriftelijk, het zij mondeling, van de Regering ontvangene mededeelingen, toelichtingen, beantwoordingen of veranderingen eene nieuwe overweging in de afdeelingen vorderen. Daartoe besluitende, doet zij hiervan blijken bij een beknopt verslag, hetwelk gedrukt aan de leden wordt rondgedeeld.» Art. 34 van het Regl. van O. voor de 2e Kamer.

afgewerkt den ganschen tijd eener zitting zal vorderen, en, zal het nieuw aangebragte, het dringende, dat geen uitstel dulden kan, niet om dien achterstal worden verschoven, al weder moeten worden verzonden naar een volgend tijdperk, waarin vaak nog minder kans tot vereffening wezen zal?

Bevoegdheid om na sluiting der Kamers, onafgedane voorstellen van de Kroon weder op te vatten, brengt pligt om ze af te doen met zich. Zijn de gevallen ondenkbaar, waarin de vervulling van dien pligt voor de Kamers niet meer onaangenaam zou zijn, dan voor de Regering de intrekking van een gedaan voorstel? Zou sluiting als middel om eene voordragt als in stilte bij te zetten, soms ook voor de Staten-Generaal niet zeer gewenscht kunnen zijn?

Bij het voorgaande zag men vooral op de Tweede Kamer. Heeft sluiting ten opzigte van de Eerste eene minder strenge beteekenis? Maar hoe dan, indien de Tweede Kamer een aangenomen voorstel verzendt naar de Eerste, maar deze geene zitting meer heeft, en het dus bij haar niet meer ter tafel kan komen? Of haar vóór de sluiting geen tijd genoeg overschiet om het nog af te doen? — Niet ééne Kamer wordt gesloten, maar beiden, als één ligchaam, in vereenigde zitting. Zal dan het geheele ontwerp zijn vervallen, schoon aangenomen bij de Tweede Kamer? Het beginsel, voor de Tweede Kamer aangenomen, dringt tot toestemmende beantwoording. — Eenmaal echter heeft de Eerste Kamer het onafgedane werk in eene volgende zitting weder opgevat en afgedaan (67).

September 1852. V. D. L.

(67) Zie hiervoor bl. 523.

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Aanmerkingen op het Burgerlijk Wetboek*, door Mr. C. J. VAN ASSEN, Hoogleeraar te Leyden. (Vervolg van *Themis*, XII, 104).

NALEZING.

Bij § I, zie *Themis*, XII, 105.

Onderscheidingsteekenen.

C'est une chose de mauvais ton et presque passée de mode, que la critique des mots et des phrases. On la renvoit dédaigneusement au défunt *Mercure* et au feuilleton de l'Empire, mais j'ai déjà dit que j'appartiens à l'ancien régime: et puis, il ne m'est pas encore prouvé que cet *épluchage*, comme on l'appelle, ne puisse jamais de nos jours retrouver son à propos; quelque conclusion générale peut sortir parfois de ces critiques de détail. A. VINET.

Etudes sur la littérature française au XIXme Siècle, II: 350.

In den Franschen *Moniteur*, 31 Julij 1852, werd bij de mededeeling van het Besluit, dat den Heer FOULD verhief tot Minister van Staat, deze toelichting gevoegd: «le Prince-président a voulu donner à son gouvernement les conditions de stabilité et d'avenir qui sont dans l'esprit de la constitution. Nous pouvons espérer ne pas revoir de longtems ces changemens des personnes qui jettent le trouble et l'indécision dans les affaires.»

De *Haarlemmer Courant* (3 Aug. II.) zegt bij die gelegenheid: «in het officieel blad is achter het woord personen geen comma (,) geplaatst, in de gegeven omstandigheden ontgaat het gemis der comma de aandacht niet.»

Van zoo groot een gewigt is het juiste plaatsen der onderscheidingsteekenen! Gelijk er nu staat, hebben telkens Ministers of personen elkaar vervangen, die verwarring en besluiteloosheid veroorzaakten in den gang der zaken; en het verwijt is bitter. Zet een comma (,) achter *personnes* en het zijn niet de personen, maar het telkens verwisselen van dezelve personen, die zulke verwarring te weeg bragten.

Bij het gebruiken der onderscheidingsteekenen zijn

wij somwijlen angstvallig tot het kinderachtige toe; zie bijv. art. 172, waar voor de zes onderscheidingsteekenen twee voldoende zijn, en art. 542, hetwelk misschien niet eenig teeken noodig heeft; daarenboven zijn wij dikwijls zoo ontrouw aan den regel dien wij meenen te volgen, dat dezelfde artikelen die ook in het Ontwerp staan van 1820, of in het wetboek van 1830, meermalen geheel verschillend geïnterpungeerd zijn.

Art. 194.

Onder de navolgende bepalingen: zet achter *bepalingen* het teeken: (twee punten) want in het naastvolgende artikel volgen die *bepalingen.* Beter ware het geweest te schrijven: *onder* de *bepalingen van het volgend artikel.*

Art. 252.

De gemeenschap herstellen, op andere voorwaarden dan.

Verplaatst de (,) achter *voorwaarden.*

Art. 695.

Een afstand worde gelaten, tusschen den muur waarin men zoodanige werken maakt.

Plaats de (,) achter *muur.*

Art. 724.

Van dien aard zijn de waterloopen.

Achter ZIJN, moet geplaatst worden een (:) wat er op volgt, is optelling van dienstbaarheden die van dien aard zijn.

Art. 1409.

Bij zoo vele exemplaren als, en daar waar de regter zulks zal bevelen.

Moet niet het teeken gezet achter *exemplaren*, en op *dáár* het teeken van den klemtoon?

Art. 1439.

Dezelve kan den schuldenaar in zijne regten, niet verkorten.

Plaats geen onderscheidingsteeken achter *regten.*

Art. 1933.

Eene ontheffing van schuld, bevat.

Haal de (,) achter *schuld* door.

Art. 1986.

Hij die niet mag vervreemden mag geen afstand doen van eene verkregene verjaring.

Plaats het teeken (,) achter: *vervreemden.*

Art. 1989.

Door den schuldenaar, ter bedriegelijke verkorting hunner regten gedaan.

Haal het teeken achter *schuldenaar* door.

Bij § II. *Themis*, XII, 108.

De geslachten der naamwoorden; de verbuiging, enz.

Art. 284.

In het belang der kinderen bevelen dat alle of eenigen *hunner.*

Schrijf: *eenige* t. w. der kinderen.

Art. 1657.

Maatschappen zijn of algeheel, of bijzonder.

Schrijf, *algeheele of bijzondere.* Maar waarom behield men niet het woord *algemeene* van het Ontwerp van 1820? *algemeen* staat tegen *bijzonder* over, maar tegen *geheel*, staat over: *half* of *gedeeltelijk.*

Wij voegen hierbij:

Uit het wetboek van Burgerlijke Regtsvordering.

Art. 3.

Aan elk der gedaagden, schrijf: *aan elken gedaagde.*

Art. 57.

Indien partij vermeent meer dan ééne reden te hebben moet zij allen, schrijf: *alle.*

Uit de wet op de Regterlijke Organisatie.

Art. 53 met 56.

De regtbanken wijzen hunne vonnissen, schrijf: *hare.*

In n°. 55, *Stbl.* 1852, wordt het woord *regering* mannelijk gemaakt. Is het misschien om de groote kracht, die zij nu verkregen heeft, want het ministerie noemt zich de regering? Zoo gaven ook de Romeinen, niet de Grieken, aan sommige woorden, die vrouwelijken uitgang hadden, het mannelijk geslacht, b. v. *auriga*, *parricida*, *poeta*, *poplicola*, *scriba.*

Bij § 3. *Themis*, XII, 110.

Het gebruik der lidwoorden.

Over 't *verbuigen* der lidwoorden van éénheid, schrijft VAN DER PALM, en dit passe men in het algemeen toe op vele artikelen van het wetboek:

«Van het onbepaalde lidwoord *één*, en de bezittende «voornaamwoorden *mijn*, *uw*, *zijn*, *haar*, laat ik den «vrouwelijken uitgang *e* en den mannelijken des vierden «naamvals *en* menigmaal achterwege, en schrijf b. v. «*een goede vrouw van een goeden man.* Ik geloof dit «te mogen doen; ten aanzien van het eerste, omdat de «zachte *e* een letter is, die in onzen, geheel anders «dan in den Hoogduitschen tongval, voor elke vokaal «van zelve wegsmelt, en in de uitspraak naar willekeur «wordt achtergelaten; 't welk men derhalve ook, zoo «het behoudens de duidelijkheid geschieden kan, in het «schrijven doen mag; en met betrekking tot het tweede, «omdat ik het daarvoor houde, dat de vierde naamval «van het mannelijk lidwoord *een*, even zoowel is *een* «naar de wijze der zelfstandige, als *eenen* naar die der «toevoegelijke naamwoorden; 't geen eveneens geldt ten «aanzien der straks genoemde bezittende voornaam-«woorden.» *Redev. en Verh.*, voorrede, I, blz. 22.

Van hoe groot gewigt het zij op het juist gebruik der bepalende lidwoorden te letten, bewijst ook de aanhaling van art. 147, § 2, Grondwet, bij het raadplegen over de wet op toeëigening ten algemeenen nutte (Julij 1851). Om het bepalende lidwoord: *de* bij het zelfstandig woord: *ontëigening* beweerde men, dat de wet uitdrukken moest de bepaalde percelen, die zouden onteigend moeten worden.

Zie het uitmuntend dagblad *de Nederlander.*, 15 Aug. 1851.

In onze aanteekeningen op de Grondwet merkten wij op bij art. 74, nu 73, dat het bepalend lidwoord *de* in de woorden: *de Koning stelt — Ministeriele Departementen in*, onmisbaar was, en het achterwege laten den Koning van de verpligting onthief om ze in te stellen, terwijl de Grondwet ze reeds in art. 42 als aanwezig erkent. Wij haalden een bewijs uit art. 63 nu 64; stond er: de *Ridderorden*, dan ware de Koning genoodzaakt ze in te stellen, nu is het aan zijn vrijen wil overgelaten, en de wetten van 1815, waarbij zoogenaamde *orden* worden opgerigt, zouden zonder schennis der Grondwet kunnen opgeheven worden, als niet meer passende in een regeringsvorm, die de monarchie met zoo magtige democratische vormen omgeeft, dat ook hier de regtsregel zal gelden: *la forme emporte le fond.* De republiek van Rome onder de keizers is het treffend bewijs van de waarheid deszelven regels. Hunne regering, die eene voortzetting heette der oude republiek, was omgeven met monarchale vormen, waar de volksmagt zich weldra geheel in oploste!

Art. 39.

In het opschrift der afdeeling: *van de huwelijksaangiften en afkondigingen*, lees: de *afkondigingen.*

Indien niet *afkondingen* (van 't oude *afkonden*) even goed zij, gelijk wij aangaande *bezoldingen* voor

bezoldigingen, *wijzingen* voor *wijzigingen* aanteekenden, op art. 73 der Grondwet (1840) in onze: *Taal der Grondwet en aanteek.*, I, 123, waar wij ook de Statenoverzetting konden aanhalen, zie PAULUS aan de Romeinen, 6, 23, *de* BEZOLDING *der zonde is de dood.*

Art 555.

Het opschrift van den eersten titel van het tweede Boek luidt: *van de zaken en derzelver onderscheiding.*

Het bepalend lidwoord *de* moet wegvallen.

Art. 570.

Met uitzondering van het *gereed geld*, *van actiën*, *schuldvorderingen.*

Het onzijdig bepalend lidwoord *het* moet doorgehaald worden.

Zie ten bewijze artt. 1841 en 1848 van het Ontwerp van 1820 hier meestendeels afgeschreven.

Bij § V, *Themis*, XII, 115.

De betrekkelijke en aanwijzende voornaamwoorden.

Art. 953.

Is de opmerking van BILDERDIJK vroeger in Deel XII op deze § door ons aangehaald, niet onjuist, wat moeten wij dan van dit art. zeggen? waar *welke* voor *die* driemaal voorkomt, om niet te spreken van het fraaije der herhaling: *gedurende de ziekte*, en — *gedurende den loop der ziekte.*

Bij § VII, *Themis*, XII, 17.

De woordschikking (*syntaxis*).

Art. 69.

Waar wij opmerkten, dat het lidwoord van den derden naamval *aan* moet vermeden worden, voegen wij ten voorbeelde nog art. 954, waar *aan hen* moet verbeterd worden in: *hun.* Wat is *aan* in: *aangeboden aan* in art. 983 en 984; dwaasselijk zegt men: Ik heb hem aanbevolen *aan* den minister, of ik beveel hem *aan* U

en *aan* uwen collega *aan*, waar *aan* zelfs niet eenmaal te pas komt.

Art. 90.

Wier huwelijk om welke reden ook door echtscheiding is ontbonden.

Schrijf: *Wier huwelijk door echtscheiding om welke reden ook, ontbonden is.*

Er zijn onderscheiden redenen, om welke het huwelijk kan worden ontbonden, waar geen echtscheiding veroorloofd is, art. 550.

Art. 124.

Kunnen worden verwezen en

Art. 126 nº. 5.

Hunne toestemming zouden hebben moeten geven.

Het is geene geringe misstand in onze taal, dat zij zoo vele hulpwoorden noodig heeft; evenwel neemt men er nog dikwijler zijn toevlugt toe, dan de rijkdom der taal behoeft. Ik stel als regel, dat het eigenlijk werkwoord altijd in 't midden van zijne hulpwoorden moet geplaatst worden om eene scheiding te weeg te brengen, die ook de welluidendheid bevordert; lees derhalve in art. 124 *kunnen verwezen worden* en in art. 826 *mogt vermeerderd zijn.* In art. 961 *zou geërfd hebben*, in art. 967 *kunnen verminderd worden.* Zie ook 1537.

De bijvoegelijke wijze verleden tijd, gelijk in art. 126 nº. 5 *zouden hebben*, kan altijd door *hadden*, dat ook dezelfde bijvoegelijke wijze uitdrukt, worden vervangen. Zie ook 1390 B.

Art. 195.

Buiten hare medewerking, niet door haren echtgenoot.

Schrijf: *niet buiten hare medewerking*, enz.

Art. 265.

Zal men geene andere formaliteiten behoeven in

acht te nemen, DAN DAT *een afschrift worde aangeboden.*

Neen! schrijf: *geene andere, dan het aanbieden van een afschrift.*

Art. 291.

Scheiding van tafel en bed kan ook door den regter worden uitgesproken, op verzoek.

Verzet het bijwoord *ook*, en plaats het achter *regter*, en haal het teeken achter *uitgesproken*, door.

Art. 654.

Het wordt als geene aanspoeling aangemerkt.

Schrijf: *Het wordt niet als aanspoeling gerekend.*

Art. 777.

Ter zake van elken overgang van erfpachtregt is geene buitengewone uitkeering verschuldigd.

Schrijf: *geene buitengewone uitkeering is verschuldigd bij een overgang*, enz.

Art. 1312.

En eene der zaken slechts is verloren gegaan.

Het bijwoord *slechts* moet volstrekt worden omgezet, opdat het niet schijne, dat er nog iets ergers kon gebeuren, dan verloren gaan.

Schrijf: *en slechts eene der zaken is verloren gegaan.*

Art. 1745.

Ten ware hij — mogt zijn nalatig geweest.

Schrijf: *Ten ware hij nalatig mogt geweest zijn.*

Art. 1989.

Opkomen tegen afstand van verjaring door den schuldenaar, ter bedriegelijke verkorting hunner regten gedaan.

Door allerlei veranderingen, die het artikel onderging, zie VOORDUIN, t. a. p., week het woord *gedaan* van zijne plaats. Men schrijve: *door den schuldenaar* GEDAAN *ter bedriegelijke verkorting* enz.

Bij § VIII, *Themis* XII, 120.

Onjuistheid van woorden en uitdrukkingen.

»L'expérience nous a appris que de nombreuses »contestations n'avaient souvent eu d'autres causes »que l'incertitude qui regnait sur l'acception »des mots."

NICOLAI bij VOORDUIN, t. a. p. III, 333.

Art. 9. N°. 3.

Kennelijk oogmerk om niet terug te keeren.

In dit: *terug keeren*, is iets dubbelzinnigs. Indien bijzondere gewigtige zaken iemand, die zich b.v. in Amerika met al zijne bezittingen gevestigd heeft, verpligten om meermalen terug te keeren, en zich hier onbepaalden tijd op te houden, zal dit bewijs zijn tegen zijn *kennelijk oogmerk?* Waarom behield men niet wat art. 102 Ontw. van 1820, uit art. 14, wetb. Nap., voor Holland afschreef? *met blijkbaar voornemen om zijn bestendig verblijf buiten 's lands te houden.*

In art. 10, n°. 3, der wet ter uitvoering van art. 7 der Grondwet is dezelfde fout.

Art. 57.

De griffiers der criminele hoven en regtbanken.

Welke zijn deze? *criminele hoven* afgescheiden van de provinciale hoven zijn er niet geweest sedert de wet op de organisatie der Regterlijke magt die te gelijk met dit wetboek is ingevoerd.

De *criminele regtbank* voor Noord-Holland opgerigt volgens art. 72 der aangehaalde wet, is ten gevolge van art. 1 der wijzingen in de G. W. van 1840 in verband met art. 180, opgeheven.

De Griffier van het militair geregtshof (zie art. 186 der aangehaalde G. W. van 1840) kan niet bedoeld zijn. Men dacht aan de Fransche *greffiers criminels* van art. 83 Cod. Civil in betrekking tot de regtspleging met gezworenen.

In art. 62, wet op de Organ., wordt gesproken van:

ministers der geregtshoven naar aanleiding der G. W. van 1815 en de herziening van 1840, art. 183 en 184, welke niet alleen spreken van *ministers van den Hoogen Raad* (men meende griffiers bij den Hoogen Raad) maar zelfs ambtenaren opnoemen, die wij sedert 1810 niet meer kenden als *hoofdofficieren* en *baljuwen*.

De herziening van 1848 vermeed wel die ambtstitels zonder beteekenis, maar maakte zich aan eene andere veel ergere fout schuldig. Zij gaf aan de tweede afdeeling van het vijfde hoofdstuk het onzinnige opschrift: *van den Hoogen Raad en* de *regterlijke collegien*, zoodat de Hooge Raad nu afgescheiden is van *de regterlijke collegien* en er grondwettig niet meer onder hoort!!

Art. 62.

Een huwelijk bij gevolmagtigde.

Men schrijve òf gelijk in art. 134 *huwelijk door een gevolmagtigden* òf: *huwelijk bij volmagt.*

Bij, zegt men van zaken als: bij wet, bij besluit. De G. W. van 1815 heeft dit zeer juist in acht genomen, zie b. v. artt. 1 en 5, maar de herziening van 1848 heeft datzelfde art. 5, nu art. 4, bedorven; wij zullen hierover elders breeder handelen.

Art. 75.

De verandering van woonplaats zal stand grijpen door de werkelijke woning in eene andere plaats.

Neen! door de werkelijke woning heeft zij reeds stand gegrepen; maar door verhuizing naar eene andere woonstede geschiedt de verandering, gelijk art. 30 wetb. Nap. voor Holland zeer juist zegt.

Art. 81.

Het staat partijen vrij eene andere woonplaats dan hare werkelijke te kiezen.

Maar dan veranderen zij van woonplaats, als zij eene andere kiezen dan die zij hebben.

Men meende: behalve of buiten de werkelijke die zij

hebben (art. 74) mogen zij voor het verrigten eener bepaalde zaak bij eene acte eene andere kiezen.

Wat is *bij eene acte?* moeten zij eene acte aangaan om voor eene bepaalde zaak eene afzonderlijke woonplaats te kiezen; of kiezen zij die bij het verrigten van eene acte? Ik geloof het laatste. Zie art. 1255, 1238; maar dan schrijve men: *voor eene acte of eene bepaalde zaak.*

Art. 95.

Zal de kantonregter het verlof toestaan of weigeren.

Men *verleent* verlof, men *staat* een verzoek *toe*, of wijst het af.

Art. 136.

De bedienaars van hunnen eeredienst.

Is deze uitdrukking juist? moet men niet schrijven gelijk in art. 953: *de bedienaars van de godsdienst?*

Eeredienst is de uiterlijke vorm, waarmede de godsdienst wordt gevierd op verschillende wijze bij verschillende kerkgenootschappen. Zie art. 601, nº. 1, R. waar wij lezen: *aan de godsdienst gewijde gebouwen gedurende de eeredienst.*

Art. 141, al. 2.

Indien de nietigheid van het huwelijk wordt staande gehouden.

Wat is dit? *de nietigheid wordt staande gehouden.* Bij *staande houden*, blijft de zaak in wezen, zie art. 1238; schrijf: *wordt beweerd.*

Art. 160.

Verleent bijstand in regten, of verschijnt aldaar voor haar.

Waar slaat *aldáár* op? op regten? dan beteekent *regten*, de plaats, het gerigt waar regt wordt gesproken; maar wat zegt dan art. 165?

Art. 168.

Openbare koopvrouw kan zich zonder zijnen bijstand verbinden.

Het woord *bijstand* past alleen bij het verschijnen in regten, zie art. 165. In het wetb. 1830, art. 172, stond te regt: *zonder zijne bijzondere bewilliging.*

Hoe men op den inval kwam, bij de wet van 16 Junij 1832, no. 25, het woord *bijstand* in de plaats te stellen, en in de uitdrukking: *in gemeenschap van goederen getrouwd*, het woord *goederen* weg te laten, begrijpen wij niet; waarom dan niet liever: *magtiging* gelijk in art. 172?

Art. 179, § 1.

Hij kan verkoopen, vervreemden.

In § 2. *bij schenking niet beschikken.*

Vervreemden zal hier moeten beteekenen: verruilen, want *verkoopen* gaat als geoorloofd vooraf, en *beschikken bij schenking*, wordt verboden.

Waarom niet behouden art. 150 van het wetb. Nap. voor Holl.: *vervreemden* of *verpanden*?

Art. 183.

Zonder aanzien der zijde van waar die goederen zijn voortgekomen.

Voortkomen is: ontstaan, voortgebragt worden.

Schrijf: *aangekomen.*

Art. 286.

Voordeelen die hun door de wetten verzekerd waren.

Welke zijn die *wetten?*

Art. 370.

Het vruchtgenot verliezen van alle de goederen welke aan de minderjarige kinderen behooren.

Welk een omhaal van woorden bij onjuistheid van uitdrukking.

Het voorafgaande art. 368 meldt tweeërlei soort van goederen, die van alle vruchtgenot zijn uitgesloten; van dezulke nu, als zij er zijn, is geen verlies van vruchtgenot denkbaar, en toch lezen wij er: *van* ALLE — *goederen welke — behooren.*

Schrijf eenvoudig: *zal het wettig vruchtgenot verliezen*, of *vruchtgenot verliezen dat de wet hem toekent*. Zie art. 363.

Art. 371.

Het vruchtgebruik houdt op ten aanzien van de moeder, welke een TWEEDE *huwelijk mogt hebben aangegaan.*

Schrijf: *een volgend huwelijk* (zie art. 405).

Ten aanzien van de moeder. Zijn er dan nog anderen ten aanzien van wie het voortduurt? neen.

Schrijf dus: (en dat verkort en verduidelijkt) *ook de moeder, die hertrouwt, verliest het vruchtgebruik.*

Art. 447.

Vruchten van landgoederen.

Meende men niet *van landerijen*, vruchten hoedanige art. 558, nº. 1—2, beschrijft.

Art. 449.

Zij mogen penningen beleggen — in rentegevende schuldbrieven, gehypothekeerd op vaste goederen.

Is deze uitdrukking duidelijk en juist: *penningen beleggen in schuldbrieven gehypothekeerd op vaste goederen?* de brieven toch zijn niet gehypothekeerd; waarom niet geschreven gelijk in 't Ontwerp van 1820, art. 648: *in hypotheken op landerijen?*

Art. 483.

Daden en verrigtingen uitdrukkelijk aan hem opgedragen.

Wat is dat: *daden en verrigtingen iemand opdragen?* Men meende: *hem veroorloofd* of *toegestaan.*

Art. 484.

Het sluiten van verhuringen, het bebouwen zijner landerijen.

Sluiten van verhuringen is eene vreemde uitdrukking, want een koop sluiten is voltooijen, zoodat door voldoening aan de overeenkomst voldaan is. Maar de zegging

zal in betrekking staan tot *zijne landerijen die hij nu mag verhuren.* Maar mag hij ze zelf ook niet *bebouwen* vòòr dat hij gehandligt is? dat schijnt vreemd! en welke de *bedrijven* zijn, waarvan het uitoefenen voor het bebouwen noodzakelijk is, weet ik niet. In art. 523 K. lezen wij: *gesloten overeenkomst*, maar hier sluiten verbindtenissen.

Art. 485.

Keert de minderjarige WEDER *geheel* TERUG *onder de magt.* Dat is voor de tweede maal, als of hij reeds eenmaal ontslagen ware terug gekeerd onder de magt, en nu *weder* of voor de tweede maal terug keerde.

Dezelfde fout is insgelijks in art. 406 fine, en art. 1301, *de zaken* WEDER *tot den vorigen stand doet terug keeren.* Het herinnert mij den plegtigen aanhef van een Leerrededenaar: het is den mensch gezet om, gelijk hij eenmaal geboren wordt, ook *weder* te sterven en *weder* tot stof *terug* te keeren.

Art. 563, °n. 2, met 1377.

Bij de woorden die wij op deze artikelen gispten, XII. 126, als: *overigens*, *onverminderd* en *mitsgaders*, die ontelbare malen voorkomen (somwijlen tweemalen in één artikel, b. v. art. 95, 447, 528) voegen wij nog *desniettegenstaande* in art. 479, 826, 967, en *desniettemin*, in art. 976, 401, en *alsdan*, 't welk onder anderen in art. 1148 niet minder dan driemalen gebezigd wordt. Ook het bijwoord *slechts* ('t is ook door Dr. NASSAU opgemerkt) is een van die onwelluidende woorden, (één klinkletter tusschen zes medeklinkers aanvangende en eindigende op *s*) die men mijden moet en meestal door *maar* of *alleen* kan vervangen, somwijlen ontmoeten wij het tweemalen in één artikel, b. v. in art. 1886 en 904 (waar het tweede *slechts* zinstorende is) en art. 1439. Zie ook artt. 901, 902, 910, 1200, 1335, 1482, waar overal *alleen* beter zou passen.

Mogen onze dichters ons voorgaan met dat harde en zelfs moeijelijk uit te spreken bijwoord te mijden! In eene verzameling van voortreffelijke gedichten, lees ik: *de dood die niet* SLECHTS SCHEIDT, *maar ook hereent*; elders, «SLECHTS IN SCHIJN,» of: «SCHOON *hij* 't SLECHTS *van ver*» en «SLECHTS SCHAARS *een hulde voegt.*»

Aangaande *onverminderd* herinneren wij hier de geestige aanmerking van J. VAN LENNEP, in zijne: *verduitsching der Grondw.* van 1840, art. 78: «ONVERMINDERD, *als voorzetsel gebezigd* [*gelijk het ook in dien zin wordt gebezigd in ons wetb. artt.* 252, 461, 641, 780, 1410, 2013] *is eene dier smaaklooze, onduitsche uitdrukkingen, welke zich heden ten dage tot walgens toe, vooral in staatsstukken, voordoen, en dikwijls aanleiding geven tot het voortbrengen der zonderlingste wartaal. Zoo lees ik bij voorbeeld in eene der accijnswetten:* ONVERMINDERD DE VERMEERDERING VAN DEN ENKELEN ACCIJNS.» Maar hoe VAN LENNEP *overigens* kan blijven goedkeuren (zie b. v. t. a. p. bl. 10) begrijp ik niet. Tot mijn leedwezen zie ik het ook door J. BOSSCHA gebezigd in zijn meesterstuk van stijl: *Leven van Koning Willem II*, bl. 192, 225, ja hij vangt met *overigens* zelfs een nieuwen zin aan.

Art. 571.

Natuurkundige en wetenschappelijke werktuigen.

Welke werktuigen zijn dat: *wetenschappelijke*, en behoort de natuurkunde dan niet tot de wetenschap? In den *Code Civil* art. 533, stond: *les instrumens des sciences, des arts et métiers.* Men vertaalde in de Nederd. vertaling van 1810: *werktuigen tot kunsten, wetenschappen en ambachten behoorende;* waarom week men van die vertaling af, en verving ze door eene onverstaanbare?

Art. 573.

Stoffering bevat alleen meubelen, als *behangsels en tapijten.*

Behooren bij ons *behangsels* onder de meubelen?

In den Code Civil art. 533, staat alleen *tapisseries*, dat is: alle stof, waar men mede bekleedt, *étoffe pour teinture*, gelijk Boiste in zijn *Diction.* het verklaart, en bevat alzoo gordijnen voor de vensterglazen en voor de ledikanten, en kleeden of tapijten over den vloer. Volgens ons artikel zou men het behangsel-papier mogen afscheuren, maar de venster-gordijnen niet mogen afnemen!

In de vertaling van ditzelve art. 533 in 't jaar 1810, was men voorzigtiger.

Het woord *behangsels* wordt er niet gebezigd; toch moet men glimlagchen bij de woorden in hetzelfde artikel: *schilderijen die op gaanderijen hangen, of* AFZONDERLIJKE STUKKEN. In het Fransch staat er *tableaux qui sont dans les galeries ou pièces particulières!* men dacht er niet aan dat *pièces* hier zijn: bijzondere afdeelingen van eene woning, kamers, vertrekken of cabinetten.

Pièces zijn: *les différentes parties d'un appartement*, zie Dict. de l'Acad. Franç. op het woord — en dat moest heeten: *afzonderlijke stukken!!*

Art. 507.

En de andere echtgenoot overleden is.

Gaat er dan vooraf de *eene* echtgenoot, waarop slaan kan: *de andere?* Voor: *andere* schrijve men: *zijn echtgenoot zich buiten de mogelijkheid bevindt de voogdij te kunnen waarnemen.*

Maar als een der echtgenooten onder curatele wordt gesteld, b. v. de vrouw, verliest de andere (de man) geenszins de ouderlijke magt, zie art. 355, al zij hij door lange afwezigheid b. v. en verblijf in de overzeesche bezittingen, buiten de mogelijkheid de magt te oefenen.

Het woord *voogdij* is hier ongepast. Men schrijve: *de ouderlijke magt te oefenen*, en in plaats der woorden:

voogd van die minderjarigen zijn, schrijve men: *het opzigt over die kinderen* en het *bestuur hunner goederen hebben.*

Art. 564, n°. 5.

Onroerende goederen zijn: grondrenten.

Men meende grondrenten-regt, even gelijk *tiendregt*, *erfpachtsregt;* grondrenten toch op zich zelve beschouwd als renten bestaande in geld of voortbrengselen, zijn roerend.

Art. 658.

De meerdere waarde.

Neen! de *vermeerderde*, de door het bouwen verhoogde waarde.

Art. 662.

Zonder toedoen van den mensch.

Hoeveel beter is in artt. 724, 1388, 1389: *'s menschen toedoen.*

Art. 721.

Erfdienstbaarheid is een last.

Bij alle de soorten van erfdienstbaarheid, in dezen titel beschreven, als in 727, 729, 731, 733 en 734 is erfdienstbaarheid een *regt*. Hoe dit te vereenigen? last en regt!

Art. 675,

Ten ware het gebruik des waters wettig verkregen of verjaard *mogt zijn.*

Alzoo is dan *verjaring* geene wettige wijze meer van verkrijging? Wat zal art. 639 of art. 2000 dan beteekenen?

Artt. 726, 743.

Heerschende en *lijdende dienstbaarheden.*

De *dienstbaarheden* zijn niet: *heerschende* of *lijdende*, maar de erven zijn het; zie artt. 753, 736, 737.

Art. 761.

Gelijk wij bij art. 509 vroegen, of men in plaats van: *de onder curatele gestelde persoon* niet konde zeggen: *minderjarig verklaarde*, gelijk meerderjarig-verklaarde

staat in art. 478, zoo vragen wij hier, of het omslagtige: *degene die het regt van opstel heeft*, niet kan vervangen worden door het in te voeren woord: *opsteller?*

Art. 762.

De betaling zal voldaan zijn. Men betaalt de schuld, zie b. v. artt. 1205, 1286, 1397; men voldoet de rekening, die de schuld opsomt.

Art. 784.

Schuldpligtigheid — welke de eigenaar van een stuk onroerend goed daarop uitoefent, en

art. 785,

Indien *eene grondrente op een stuk goed is gevestigd.*

Volgens het eerste artikel is geen grondrente denkbaar zonder grond of onroerend goed, waarop het is gevestigd. In dit art. komt grondrente voor als ook op iets anders dan op een *stuk goed* kunnende gevestigd worden; deels om het niet herhalen van het woord: *onroerend*, deels om het voegwoord: *indien.* Zie ook art. 455 en 457.

Art. 828.

Regtsvorderingen uitoefenen, welke de wet aan den eigenaar toekent.

Regtsvorderingen uitoefenen en *te toekennen*, hoe onjuist zijn die uitdrukkingen!

Art. 861.

Het vruchtgebruik van — eene verbindtenis.

Wat is dit? Men meende voorzeker van een *effect* of *obligatie*, gelijk artt. 451 en 1202 die woorden bezigen.

Art. 888.

Plaatsvervulling. Wij hebben in: *Taal der Grondwet*, en *aanteek.* bl. 29, betoogd: dat *plaatsvulling* veel juister woord is. Wij hadden ons op het gezag van DE GROOT en HUBER, waar wij toen niet aan dachten, moeten beroepen.

Art. 976.

Die regtsvordering zal verloren gaan. Schrijf: *zal vervallen*; zie art. 1525.

Art. 994.

Die zich gedurende den loop eener reis op zee bevinden. Schrijf: die zich *gedurende eene zeereis aan boord bevinden.*

Ald.:

Ten overstaan van den kapitein of den stuurman van het vaartuig, of bij gebreke van dezelve, voor dengene die hunne plaats vervult.

Als op eene zeereis èn kapitein èn stuurman ontbreken, dan zal voorwaar de persoon, die *hunne plaats vervult*, en dus te gelijkertijd kapitein en stuurman is, niet veel tijd hebben om voor notaris te dienen!

Art. 1123.

Prijscouranten op openbaar gezag daargesteld, en art. 1183, *op dat stuk daargestelde verordening.*

Wat is hier, en in artt. 898 en 1676 *daarstellen?* Immers nederzetten of stellen op eene aangewezen plaats, dat het dáár of elders moet zijn, of antwoord op de vraag: wáár is dat gesteld? In den zin van oprigten, vaststellen, bepalen, is het onduitsch; maar de Duitschers zelve beginnen te beseffen, dat zij hun *darstellen* en *darstellung* verkeerdelijk gebruiken, en mijden het. Men leze de *overeenkomst tusschen Nederland en Pruissen over de verbinding van de electromagnetische telegrafen*, 4 April 1852 (*Stbl.* nº. 55), waar wij in onzen Nederlandschen tekst nog spreken van *daarstelling* en *daarstellen*, in plaats van *oprigten.*

In het voorbijgaan zij opgemerkt, dat wij er ook lezen van *regering* en *gouvernement*, als of er dáár verschil ware, van regeringen ter regeling *hunner* gemeenschap, wat wij reeds boven aanmerkten, van *overmaking van*

berigten en van *overeenkomst op* HET STUK *der telegrafen.*

Artt. 947 met 1717.

Godsdienstige gestichten.

Is het niet een Latinisme, het woord *godsdienstige* gelijk *religiosus*, zoo wel van stoffelijke zaken, als van personen te gebruiken? Wij passen het daarenboven ook op vreemde wijze toe op personen, zie SIEGENBEEK's *lijst van woorden en uitdrukkingen*, Leid. 1847, bl. 25; bij onstoffelijke zaken en met personen in verband wordt het juist gebezigd, b. v. in art. 1948, *godsdienstige gezindheid* en in art. 164 Grondw. *godsdienstige meeningen.*

Art. 965.

Beschikbaar gedeelte. Onze wet kent geen *beschikbaar* en *onbeschikbaar* gedeelte der erfenis.

Art. 982.

Aanstelling van executeuren.

In den afzonderlijken titel XIII, van *uitvoerders van uiterste wilsbeschikkingen*, komt het vreemde woord *executeurs* niet voor.

Art. 971 met 223.

Wettelijk aandeel schrijf gelijk in art. 960 *wettelijk erfdeel.*

Art. 1160.

Beletten schrijf *voorkomen* en vergelijk de aanmerking op art. 781, boven (XII, 127).

Art. 1163.

Ruiling, dading of anderzins.

Anderzins zegt men van *andere wijze*, en in *anderen zin*, zie artt. 917, 849, maar niet van andere benaming; dezelfde fout is in art. 419.

Ald.

Wanneer de boedelscheiding is voltrokken.

Voltrekken is geen woord dat met het begrip van

scheiding kan worden verbonden. Men *voltrekt* een huwelijk, een vonnis, men *doet* boedelscheiding, brengt eene boedelscheiding tot stand, en maakt de acte van scheiding op.

Art. 1173.

Indien de curatele verleend wordt.

Is deze uitdrukking juist bij het benoemen eens curators in eene onbeheerde nalatenschap? In I, 17 wordt het woord bij uitnemendheid gebezigd van personen, wien de wet wegens hunne krankzinnigheid een' curator geeft.

Art. 1177.

Alle goederen aansprakelijk.

Schrijf *verbonden;* want *aansprakelijk* kan alleen gebezigd worden van personen. Zie art. 1403.

Art. 1208.

Onderzetting of *hypotheek*, schrijf: *erfpandregt.* In art. 484, § 2, beteekent *bezwaring van vaste goederen* uitsluitend *onderzetting* gelijk ook *bezwaren* in 845 fin. Ter eere van H. DE GROOT, is *onderzetting* in 't wetboek overgenomen, maar men heeft het werkwoord zelf niet durven bezigen gelijk DE GROOT doet; somwijlen heeft men tot *verhypothekeerd* zijn toevlugt moeten nemen, zie art. 846 B. en *hypothekeren* in art. 505 R. In art. 711 R. is men een stap verder gegaan, en wij vinden er *onderzettingen*, en met *onderzetting bezwaarde* goederen, wat te beter is, omdat in art. 1538 B. staat: *bezwaard met erfdienstbaarheden.* In den titel zelven, III, 20, lezen wij in art. 1217 *met hypotheek bezwaren.*

Art. 1215.

Kunnen geen hypotheek toestaan.

Wat is *hypotheek toestaan?* men meende *vestigen* op dat goed, waar wij maar een herroepelijk regt op hebben.

Art. 1218.

Eene overeenkomst verleden.

Men *verlijdt* acten, men gaat plegtige overeenkomsten aan bij acte, die men *verlijdt* voor Notaris.

Art. 1259.

Onbepaalde verbindtenis. Hoedanig is die?

Art. 1362.

Dadelijk aanwezend nadeel.

J. VAN LENNEP zegt te regt, in zijne *Verduitsching der Grondw.* (1840) «*aanwezend voor* AANWEZIG *is een ondragelijk Germanisme.*"

Art. 1403.

De vader en moeder zijn verantwoordelijk voor de schade veroorzaakt door hunne minderjarige kinderen.

Neen! zij zijn *aansprakelijk*, zij kunnen in regten worden aangesproken als eene strafschuldige daad is bedreven; des schrijve men ook in art. 160, 349, 1402, 1602, 1747 en 1748, in plaats van *verantwoordelijk.*

Daarentegen *verantwoordelijk* betreft eigen daden en handelingen van welke men rekening en verantwoording schuldig is. Zie art. 1747. In dien zin heeten de ministers in de Grondw., art. 53, *verantwoordelijk* te zijn, als of niet elk en iegelijk rekenschap en verantwoording schuldig is voor den last, dien hij vrijwillig op zich genomen heeft. Het zijn dus geenszins woorden van dezelfde beteekenis. In art. 786 zou *verantwoordelijk* niet kunnen gebezigd worden. In art. 27 B. daarentegen moet *aansprakelijk* voor het rigtig houden en bewaren der registers verbeterd worden in: *verantwoordelijk.*

Zie verder wat wij op de vorige bladzijde aanmerkten bij art. 1177.

Art. 1412 met 1413.

De regtsvordering kan *niet worden toegewezen.*

Deze uitdrukking ware juist, hadden wij geene eigene

leiding van het proces of regtsgeding, en moest de actie nog gevraagd worden gelijk in 't oud-Hollandsche regt, gehandhaafd in art. 559 wetboek van — Regtspleging in het Koningrijk Holland. Die iemand voor den regter wilde dagvaarden, moest zich vooraf bij rekest tot den regter wenden (adresseren); maar sedert het aannemen van het Fransche beginsel in onze regtspleging wordt geen regtsvordering meer gevraagd en *toegewezen* (geïmpetreerd). De eisch wordt toegewezen, of ontzegd.

Art. 1440.

Indien de schuldeischer weigert zijne betaling te ontvangen.

Ontvangt de schuldeischer *zijne* betaling, of betaalt men hem hetgeen hij moet ontvangen?

Art. 1440*b*.

Op eene wettige wijze. Schrijf: *wettelijke*, dat is formele, zoo als voorgeschreven is in art. 1441. Zie art. 1443, *wettiglijk.*

Art. 1480.

Vervalt de verbindtenis. Schrijf: de *overeenkomst*, omdat ook in den aanhef van het artikel staat: *overeenkomst.* In den Code, art. 1302, daarentegen: *l'objet de l'obligation.* Evenwel wordt ook in den Code meermalen *obligation* en *convention* verward, maar de gelijkheid van uitgang vindt er eenige verschooning, gelijk het *creditorum* en *debitorum* in de Pandecten.

In art. 1274 is ook *verbindtenis* te verbeteren in *overeenkomst*, naar het gelijkluidende art. 1139 van den Code, waar wij lezen: *la convention.*

Ald. § 2.

Is de verbindtenis vernietigd. Schrijf: *vervallen.*

Art. 1829.

Bij bijzondere overeenkomsten. Schrijf: *bedingen*: het zijn; — wat de Rom. noemen *pacta*: gevoegd (*adjecta*),

bij de overeenkomst (*contractui*) als van koop en verkoop. Zie op art. 764.

Art. 1591.

Indien de reparatien van dien aard zijn, dat daardoor het GEHUURDE, *hetgeen den huurder en zijn huisgezin ter bewoning noodzakelijk is, onbewoonbaar wordt, kan dezelve de huur doen verbreken.*

Slechte vertaling van art. 1724 C. Civ. Werp het *gehuurde* uit, en verander *dezelve* in: *de huurder.*

Art. 1595.

De huurder mag het goed niet WEDER *verhuren.* Als of hij het reeds eenmaal verhuurd had! Men meende: niet op zijne beurt verhuren, niet onderhuren.

Art. 1617.

De huurder die een VERHUURD *huis niet voorziet.* Een *verhuurd* huis? neen, een GEHUURD huis.

Art. 1691.

Particuliere personen!

Art. 1695.

Gezamenlijke *leden van het zedelijke ligchaam.*

Het zedelijk ligchaam is één en ondeelbaar, en kan dus niets *gezamenlijk* hebben.

Art. 1751.

In natura *terug te geven.*

Waartoe die Latijnsche phrase? In den Code staat wel: *en nature;* maar dit is Fransch. In artt. 447 en 448 komt het viermaal voor. Zie ook art. 972.

Het Ontwerp 1820, art. 2806, schreef zoo juist *hetzelfde goed.*

Art. 1757.

Is de bewaarnemer ontslagen door de overgave?

Neen, door de *teruggave.* De bewaargever doet *overgave*, de bewaarnemer *teruggave.* Zie artt. 1752, 1745, 1754.

Art. 1782.

Een van beiden kunnende behouden, aan de zijne eenen voorrang *heeft gegeven.*

Is *voorrang* dan niet een kunstwoord bij bevoorregte inschulden? Zie artt. 1179 en 1184. Hoe eenvoudig luidt de Fransche tekst in art. 1882 Code Civil: *il a préféré la sienne;* waarom niet vertaald: *de voorkeur.*

Art. 1928.

Den oorspronkelijken titel te herde te brengen.

Zegt men dit van stukken en acten die men vertoonen moet (*représenter*, in den Code). Men bezigt dit *te herde brengen* meer van afgetrokken zaken, b. v. betoogen, bewijzen *te herde brengen* of aanvoeren, als middelen van verdediging. Is *herde* misschien hetzelfde als bord, tafel, waar de raadplegenden zitten, en wat thans is bij ons: *stukken ter tafel brengen* ter overweging?

Art. 1941.

Naar den regel.

Naar welken? Wat is toch: *in den regel*, dat geliefkoosde woord van sommige ministers?

Art. 1951.

Als zoodanig onbekwaam zijn.

De wet verwart *onbekwaam* en *onbevoegd; onbekwaam* betreft den persoon als onderwerp of in subjectiven zin, artt. 1366, 1947, *onbevoegd* is in objectiven zin, als bepaalde omstandigheden, b. v. die van ambtsbetrekking, iemand buiten sluiten. Zie ook art. 436.

Art. 1991.

Gemeenten en andere *openbare gestichten.*

Alzoo is gemeente een openbaar gesticht; en openbare gestichten zijn afgescheiden — van zedelijke ligchamen! Zie art. 242 R.

Bij § VIII te voegen.

Uit het wetboek van Burgerlijke Regtsvordering:

Art. 96.

Ten laste van de procureurs of de deurwaarders, en zullen die regtsbedienden aansprakelijk zijn.

Regtsbedienden wordt hier gebezigd ook van procureurs. In art. 19 R. O. worden zij er van onderscheiden; wij lezen er: *advocaten, procureurs en regtsbedienden*, dat voorzeker zoo behoort, en welvoegelijker is.

Art. 177.

Het zij door deskundigen of *door getuigen.*

Lees in plaats van *of*, *het zij*, gelijk in het volgend artikel.

Art. 235.

Indien de regter in het berigt de vereischte inlichting niet bevindt.

Hier kan *bevindt* niet juist zijn.

Art. 288.

Kan geene voeging of tusschenkomst plaats hebben.

Schrijf: *noch* voor *of*.

Art. 401.

Die grond meent te hebben tot cassatie van zoodanig vonnis.

Als of partij zelve casseren kon!

Art. 406.

In materie van cassatie.

Wat is dat?

Art. 329.

De geschillen bij den aanvang van het geding dadelijk ter kennisse te brengen van het provinciaal geregtshof.

Is deze uitdrukking juist? Iets ter kennisse te brengen is: kennis geven, opdat het geweten worde, en men er zich naar regele. Kan het ook beteekenen eenig

geding *onmiddellijk* (hier genoemd *dadelijk*) aan het regtsgebied van het hof onderwerpen, opdat het hof van de zaak kennis neme?

Art. 589, nº. 2.

Feitelijke ontzetting.

Welke? De uitdrukking is onjuist; *feitelijk* kan ook plaats hebben zonder geweld. Zie artt. 618 en 1592 B.

Hier wordt gedoeld op geweld; want er volgt: de ontweldiger.

Bij deze zelfde § te voegen:

Uit de wet op de Organisatie der R. M.

Art. 14.

Raadsheer en regter, — welke de waardigheid van hun karakter, — mogten verwaarloozen.

Wat ook WEILAND in zijn *Woordenb.* moge zeggen: *karakter* in de beteekenis van den rang dien men bekleedt, of titel dien men draagt, is onduitsch. Wij hechten er een hoogeren en meer zedelijken zin aan, het is de inborst, die zich zelfs door het kleed der armoede en der grootheid naar buiten vertoont.

Art. 28.

Regtshangige gedingen!

Art. 40.

Mondelinge hoon, en in art. 42 *Wanbetaling.*

In de titels van het B. W. waartoe deze woorden behooren, vindt men ze niet.

Art. 48.

De regters, de officiers moeten den graad van MEESTER *in de regten hebben bekomen. De substituut-officier den graad van* DOCTOR *in de regten.*

Over de schromelijke verwarring, die er in onze burg. wetgeving heerscht met het verwisselen van *Doctor* en van *Meester in de regten: van Meester in het regt* (art. 160 Strafv.) en *in regten gegradueerde*, art. 21 R. schreven wij een afzonderlijk woord in *Ned. Jaarb.*

VI. 544. Het woord *meester* is geheel ongepast. De universiteiten bevorderen tot den graad van Doctor, en *gegradueerd zijn in regten*, kunnen ook zij genoemd worden, die het eenvoudig Doctoratus Juris Romani hebben verkregen, volgens art. 85 van het Kon. Besl. van 2 Augustus 1815, houdende Reglement op het Hooger Onderwijs. Pas het toe op art. 21, § 2, R.

Art. 51.

Openb. Ministerie aangesteld tot weder opzeggens toe. Dat woord past beter voor bedienden die hun dienst verhuren.

Artt. 52 en 84.

De Ministers der Hoven — van den Hoogen Raad. Het zijn waarschijnlijk de griffiers en de beambten op de griffie, ofschoon in art. 83 dat woord met name wordt gebezigd.

In de staatsregeling van 1798, lezen wij in art. 55: «*Ministers en bedienden van de wetgevende Kamers.*» Zoo onzeker schijnt de beteekenis van dat woord!

Art. 54, nº. 4.

Nemen kennis van alle REGTSGEDINGEN *en*, — *van alle* REGTSVORDERINGEN!

Er zijn nog andere fouten in dat artikel, waar staat *gepleegd* op? *onderwerp* wordt nº.3 verward met *voorwerp*.

Art. 72.

Zich verandwoorden over onachtzaamheden of wangedragingen, welke ten hunnen laste mogten zijn ingebragt. Wat is dat: *onachtzaamheden inbrengen?*

Art. 97.

Wetboek van — regtspleging. De Grondwet art. 146 zegt: *wetboek van Burgerlijke Regtsvordering*, maar het is een dubbel boek geworden. Het is noch een volledig Wetboek van regtspleging of manier van procedeeren met zijne wettelijke formulieren, gelijk dat van 1809 afgekondigd, schoon niet ingevoerd, noch een

Wetboek van regtsvordering, dat tevens de voorschriften van praktisch regt bevatte, gelijk het vierde Boek van het ontwerp van 1820. Streng genomen mag men het wetboek van Burgerlijke Regtsvordering ongrondwettig noemen; want art. 163 Grondwet (1815) schreef voor: *een wetboek van de manier van procederen.* In de herziening der Grondwet in 1848, heeft men in art. 145 de tekst van art. 163 veranderd en voor *manier van procederen* geschreven: *Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering*, maar het kan geen invloed hebben op ons tegenwoordig Wetboek, wiens titel, en ook in vele opzigten zamenstelling ongrondwettig is, als iets anders zijnde, dan eene *manier van procederen*, of een *wet van de wijze van regtsvordering*, gelijk art. 28 der Staatsreg. van 1798, zoo juist zeide. Tusschen regtsvordering immers en wijze van regtsvorderen is hetzelfde verschil als in het Romeinsche proces tusschen actiones in de Instituten van JUSTINIANUS beschreven Boek IV. 6 en de formulae bij GAIUS, in zijne Commentarii Institt. in het vierde Boek. Art. 145 der tegenwoordige Grondwet is alzoo onnaauwkeurig! Opmerkelijk is het, dat in geen der vier Staatsregelingen, die de Grondwet van 1814 vooraf gingen, een woord wordt gerept van een afzonderlijk *wetboek van Koophandel!* Wij kunnen bij deze gelegenheid niet onopgemerkt laten, dat de verandering van den toekomenden tijd: «ER ZAL WORDEN INGEVOERD *een algemeen Wetboek van Burgerlijk regt*, art. 161 (1840) in den tegenwoordigen tijd: «ER IS *een algemeen Wetboek — van Strafregt*, dat artikel tot een *leugen* maakt, om de kernachtige uitdrukking te gebruiken van THORBECKE, op art. 6 der Grondwet in zijne *Bijdragen tot de herziening der Grondwet in Aug.* 1848; foei eene Grondwet met *leugens!* en dat na den gezegenden ommekeer van Maart 1848! want is het onwaar, dat «ieder Neder-

lander tot elke landsbediening benoembaar is,» zoo lang de personen in art. 91, de onder curatele gestelden, de vrouwen en kinderen, de veroordeelden wegens misdaad, en de niet voldoende aan art. 178 G. W. uitgesloten zijn; niet minder onwaar is het, dat er een *algemeen Wetboek van Strafregt* is in dien zin als de Grondwet bedoelde. Zich met de uitvlugt te behelpen: «er is immers een Wetboek van Strafregt, de *Code Pénal*» zou chicane zijn, gelijk het chicane zou geweest zijn in 1814, bij art. 100 te zeggen: «Er is een Wetboek, er zal dus geen Wetboek behoeven ingevoerd te worden.» En nu — art. 5 der Addit. artikelen Gw. is dat eene waarheid? of heeft de verschreden tijd ze verjaard, en ook tot *leugen* gemaakt! Dan hebben wij reeds een trits van leugens! waar wij nog wel een geheele rij bij konden voegen. Nog iets, *art.* 6 zij dan bestempeld met den naam van *leugen*, zou het artikel eene waarheid zijn gebleven, had des *taalzifters schaaf* het ruw gelaten, gelijk het in 1844 door de negen hervormers was voorgedragen? Het luidde toen en later in het ontwerp van 11 April 1848: *Alle Nederlanders zijn* GELIJKELIJK *tot alle landsbedieningen benoembaar*, voorzeker neen! het ware ook dan een leugen geweest. Dit zullen wij elders aantoonen.

Bij § IX, *Themis* XII, 133.

Ongepaste verscheidenheid van uitdrukkingen voor dezelfde zaken.

Art. 95.

Bij gebreke van bloedverwanten — binnen het Rijk-, binnen de Nederlanden-, binnen het Koninkrijk, in één en hetzelfde artikel!

Art. 286.

De huwelijks-bedingen. In art. 283, *huwelijks-contract.* Overal elders altijd: *huwelijksche voorwaarden.*

Art. 335.

Een kind is aan zijne ouders eerbied en ontzag verschuldigd. Art. 441. *Een minderjarige is aan zijn voogd eerbied verschuldigd.*

Welk verschil is er daarenboven tusschen *eerbied* en *ontzag*?

Art. 446.

Indien de medevoogd ONTZET *wordt*, in art. 438. *De* AFZETTING *van de voogd*, zie verder artt. 12 en 13, Wet op de Organisatie der Regterl. magt.

Het ontwerp van 1820 bezigt altijd *ontzet* en *ontzetting*.

Art. 428.

Noodzaken tot het maken van inventaris of boedelbeschrijving. In art. 370 *inventaris* alleen. In art. 282 (waartoe verwezen wordt) *boedelbeschrijving* alleen.

Artt. 492 en 493.

De Regtbank. In Art. 510 en 511 *de Arrondissements-Regtbank.*

Door deze verscheidenheid in denzelfden titel (I, 18) zou men vermoeden, dat er verschillende gerigten worden bedoeld.

Art. 638.

Wettelijke voorschriften op dat stuk *bestaande.* In art. 641. *Wetten en verordeningen* op dat stuk *aanwezig.* In art. 669. *Voorschriften en verordeningen* op dat stuk *bestaande.*

In 't voorbijgaan wijzen wij op de platheid der uitdrukking: *op dat stuk.* Zie ook art. 270. Het herinnert ons de fraaije uitdrukking: *de overeenkomst op het stuk der telegraphen.* Zie boven.

Art. 505.

Beroep aan de Arr.-Regtbank in art. 259. *Beroep bij den hoogeren regter in art.* 509. *Hooger beroep instellen.* Art. 513. *Beroep bij den hoogeren regter inbrengen.*

Art. 639.

Eigendom door wettelijke of testamentaire opvolging. In art. 666 *eigendom door wettelijke erfopvolging of testamentaire erfstelling.*

Art. 668.

Schuldvorderingen die niet aan toonder luiden. In art. 2014. *Inschulden niet aan toonder betaalbaar.* In art. 1198. *Inschulden welke op naam zijn gesteld.*

Artt. 669 en 397.

Inschrijvingen op het grootboek der nationale schuld. In 1865, *der nationale werkelijke schuld.*

Is *werkelijke* overtollig, of is het uitgevallen? In art. 450, *certificaten van de nationale schuld.* In art. 449. *grootboek der werkelijke schuld van dit Koninkrijk.*

Art. 764, nº. 4.

Bedongen of *bepaald* is.

Is dan wat *bepaald* is, niet *bedongen*, en wat *bedongen* is, niet *bepaald?*

Art. 986.

De oorzaak der verhindering in de acte worden vermeld. In art. 987, § 2. *van de oorzaak van het beletsel melding worden gemaakt.*

Art. 1129.

Vrijwaren tegen alle stoornis en uitwinning. In art. 1529. *waarborgen voor de uitwinning.* In art. 1592. *waarborgen tegen de belemmeringen.*

Art. 1759.

Indien eene niet gehuwde vrouw, naderhand getrouwd is.

Als of er verschil zij *tusschen huwen* en *trouwen!*

Uit het *wetboek van Burg. Regtsvordering.*

Art. 97.

Zaken die louter personeel zijn. In art. 126. *Zuiver persoonlijke zaken.* In art. 38 wet Org. R. M. *Louter personele regtsvorderingen.*

Art. 107.

Den eed of de belofte doen van de geheele waarheid, en niets dan de waarheid te zullen zeggen.

In art. 1948 B. lezen wij daarentegen, *zweren of beloven dat zij de waarheid zullen zeggen.* Welk formulier moet nu de Regter volgen om cassatie voor te komen?

Bij § X, *Themis* XII, 140.

Overtolligheid van woorden en hulpwoorden en uitdrukking.

Art. 80.

Het sterfhuis van een overledene wordt geacht dáár te zijn, alwáár.

Het sterfhuis van een overledene.

Ik geloof, dat het woord van *een overledene* kan doorgehaald worden zonder den stijl te schaden. Of zijn er ook sterfhuizen van levenden?

Dáár — alwáár is zoo overbodig als onwelluidend; schrijf: wordt geacht te zijn, waar de overledene enz.

Art. 82.

Bij beding is overeengekomen.

Is dan *beding* niet overeenkomst? en kan men ook anders bedingen, dan bij overeenkomst?

Art. 95.

Geene der nabestaanden, geen der bloedverwanten of der aangehuwden.

Bevat dan *nabestaanden* niet beiden in zich gelijk in 't Latijn *necessarii?*

Art. 115.

Uit dit huwelijk voortgesproten.

Waartoe dit werkwoord er bijgevoegd?

Art. 501, 508, 406.

Waartoe de herhaling der bewoordingen, die daarenboven ongepast zijn? als van *onnoozelheid, krankzinnig-*

heid of razernij. Waarom niet behouden de uitdrukking van art. 143, *uit hoofde van gebrek aan verstandelijke vermogens?*

Art. 509, § 1.

Het staat aan de — regtbank vrij om, zoo zij daartoe gronden vindt: en in § 2, *dat het vrijstaat om, daartoe billijke gronden zijnde.*

Waartoe al die omslag van woorden en voorschriften, als of de regter anders zonder billijke gronden iemand zou opsluiten.

Art. 370.

Die verzuimd mogt hebben, een inventaris te doen opmaken, zal *door dat verzuim het vruchtgebruik verliezen.*

De woorden *door dat verzuim* zijn geheel overbodig.

Art. 649.

In dit slecht gestelde artikel komt het werkwoord *worden* niet minder dan vijf malen voor. Zonderling is ook hier de naam van den Koning, door wien de droogmaking noodzakelijk moet worden geacht.

Art. 987.

Door hem zelven geschreven, en door hem geteekend.

Het tweede: *door hem* moet worden uitgeschrapt.

Art. 1529.

Deze door de wet opgelegde verpligting uitbreiden.

Waarom niet eenvoudig: dit *voorschrift der wet?*

Art. 1941.

Dit art. is geheel nutteloos.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Bij § XI, *Themis*, XII, 143.

Uitlating van woorden, en fouten bij het vertalen der artikelen van den Code Civil.

Art. 2.

Allen, die zich op het grondgebied van den staat bevinden.

Bij al het veranderen, dat verbeteren moest heeten, van dit artikel in 1821 en 1832, vergat men het woord: *in Europa* te herstellen, dat in 't Ontwerp van 1820 duidelijk te lezen stond. Volgens dit ons artikel is ook in onze Overzeesche Bezittingen ieder vrij, en is er strijd met het Burg. Wetboek voor Nederlandsch Indië, dat niet zonder reden dit artikel achterwege laat, zie art. 24. Alg. Bep. voor Ned.-Ind., dat met name van *lijfeigenschap* en *pandelingschap* spreekt.

Art. 80

Alwaar — de overledene zijne woonplaats gehad heeft. Is hier bij *woonplaats* niet uitgevallen het bijvoegelijke: *laatste?* ten bewijze beroepen wij ons op wetb. B. Regtsv. art. 4, n°. 6, alwaar wij lezen: ter *laatste woonplaats* van den overledenen, en op art. 118, ontw. 1820, *alwaar de overledene zijne laatste vaste* woonplaats gehad heeft.

Art. 81.

De exploiten, dagvaardingen en vervolgingen.

Het woord *poursuites* in art. 111 Cod. Civ. is iets anders dan ons: *vervolgingen*, dat eigenlijk *persécutions* zou zijn.

Dagvaarding geschiedt ook bij exploiten. Men bedoelde exploiten, aanzeggingen, voortzettingen. In Ontw. 1820, art. 110, lezen wij: exploiten en insinuatien. In wetb. Nap. voor Holl. 25: dagvaardingen en exploiten.

Art. 114.

Komt toe aan de personen, en in de gevallen bij de volgende artikelen voorzien.

Waarop slaat personen op *voorzien*? Voorzeker niet! Men verbetere het in: *vermeld.*

Art. 184.

De kleinooden en gereedschappen.

Hier past geen bindwoord, *en* moet verbeterd in: *de;* men bedoelde de gereedschappen behoorende tot het

beroep. Zie verder § 1, *onderscheidingsteekenen* in Deel XII.

Art. 198.

Zij kunnen niet in algemeene bewoordingen bedingen.

Kunnen zij dit dan in bijzondere bewoordingen en *speciale* bepalingen?

Men zette art. 1390 Code Civil hier verkeerd over.

Art. 389.

Het zij van den toezienden voogd.

Zijn hier niet uitgevallen de woorden: *het zij van den voogd*, of zal den voogd dat regt niet gegund zijn?

Art. 414.

Zal oproepen de bloedverwanten OF *aangehuwden van den minderjarige, ten einde te zamen te worden geraadpleegd.*

Hier moet het voegwoord *of* veranderd worden in *en*, of de woorden *te zamen* moeten wegvallen.

Art. 404.

De moeder zal eenen anderen voogd doen benoemen.

In den Code Civil, art. 394, lezen wij: *ait fait nommer un tuteur;* en zoo is het: *eenen anderen* is hier geheel ten onregte ingelascht. Er was immers nog geen voogd benoemd; de moeder was regtswege voogdes.

Art. 468.

Hoe slecht is dit artikel vertaald uit art. 471 C. Civ. Bij de toegevoegde woorden: *of aan zijne erfgenamen, zoodra de minderjarige is overleden*, mag men vragen, of het *aan* niet *van* moet zijn; want nu schijnt de rekening, die bij vroeger overlijden des minderjarigen moet worden gedaan, niet te geschieden op hunne kosten. Hoe eenvoudig, is art. 371 Wetb. Nap. voor Holl., overgenomen in art. 693 van het Ontwerp 1820, luidende: «Bij het eindigen der voogdij is een voogd verpligt rekening en verantwoording te doen aan zijnen pupil of deszelfs erfgenamen.»

471. Art.

Het slot van rekening, door den voogd verschuldigd, zal rente dragen.

Wat is dit: het slot van *rekening — verschuldigd?* Zal het niet moeten zijn: van het batig slot der rekening, dat de voogd mogt verschuldigd blijven, zullen de de interessen, enz.

Art. 576.

Behooren aan den Staat.

Wijl zij het eigendom van den Staat worden, en de wetgever altijd het woord «toebehooren» bezigt van eigendom, moest ook hier art. 638 Code vertaald zijn: *behooren den staat toe.* Zij worden *domaine de l'Etat*, gelijk men in den Cod. Civ. (art. 539) had moeten zeggen.

Art. 577.

Deze zaken, als buiten den handel zijnde, behooren den Staat niet toe als eigendom; zij worden geen domein (*domaine de l'Etat*), maar landsgemeene zaken, gelijk men in het oude regt zeide; zij behooren den Staat, als er het oppertoezigt over hebbende, en zijn, wat de Franschen noemen: *domaine public.*

Art. 577.

In dit artikel, vergeleken met art. 578, moet achter het woord *stroomen* uitgevallen zijn *meeren;* want art. 578 spreekt van *meeren en stroomen.*

Art. 744.

Schrijf ter verduidelijking, gelijk in art. 746: *de voortdurende en tevens zigtbare.*

Art. 748.

Ten laste van het vervreemde erf blijven bestaan.

Schrijf, in plaats van *blijven bestaan*, het noodzakelijke woord: *herleven.* Dit artikel is eene verbetering van art. 694 Code Civ. Zie Voorduin, *Gesch. der Beg.* III, 504; maar terwijl men het eerste gedeelte verbeterde, letde men bij de vertaling niet op, dat de woorden:

continuer d'exister (blijven bestaan) nu geen zin meer hadden, en veranderd moesten worden in: *herleven.*

Het woord *overeenkomst* schijnt hier gebezigd als het meest gewone voorbeeld, ofschoon de eigenaar ook bij doode dezelfde beschikking heeft kunnen maken.

Art. 843.

Bij het vertalen van art. 608 Code Civ., heeft men hier als voorbeeld van jaarlijksche en gewone lasten bijgebragt *grondrente;* is dat juist?

Art. 875.

§ 1, *belastingen en andere lasten.*

In § 2 is *lasten* het genus, waaronder ook *belastingen.* In de Cod. Civ., art. 635, is het afgescheiden.

Art. 986.

Indien de opgave buiten de getuigen is gedaan.

Is bij *opgave* niet uitgevallen *mondelinge?*

Art. 1195.

De bevoorregte inschulden.

n°. 2. *De begrafeniskosten.*

n°. 3. *Alle kosten van de laatste ziekte.*

Dit is vertaald uit den Code Civil; maar men had het vollediger artikel 1832 van het Wetb. Nap. voor Holland, die het aanvulde, moeten navolgen, en schrijven: n°. 2, *de kosten* der begrafenis van het lijk des *overleden schuldenaars*, n°. 3, de *kosten der laatste ziekte van den* overledenen.

Het Ontwerp van 1820 aarzelde niet n°. 1 uit dat wetboek af te schrijven. Zie art. 3463.

Art. 1205.

De schuldeischer niet verpligt zich van het pand te ontdoen.

In art. 2082 Code Civ.: ne pourra être tenu de se désaisir du gage. Men *ontdoet* zich van lasten, van iets dat hindert, dat men kwijt wil zijn.

Artt. 1310, 1311.

Eene der beide beloofde zaken.

In den Code, art. 1191, is het woord *promises* zeer onjuist, en die onjuistheid is hier niet verbeterd; waren toch *beide* zaken *beloofd*, dan moesten zij ook beide worden gegeven, en dan is er geene keuze meer. Men schrijve: *eene der beide zaken in de verbindtenis vervat*, gelijk in art. 1318.

Art. 1337.

Een iegelijk der genen die gezamenlijk tot eene ondeelbare schuld verpligt zijn, is voor het geheel derzelve aansprakelijk.

Het is de vertaling van art. 1222 *Cod. Civ.* Hoe veel beter luidt ze in die van 1810: *die gezamenlijk eene ondeelbare schuld hebben aangegaan.* Wat toch beteekent: *tot eene schuld verpligt te zijn?*

Art. 1358.

Dwaling omtrent de zelfstandigheid der zaak.

Vertaald uit art. 1110 *Cod. Civ.* l'erreur — tombe sur la *substance de la chose.* Is in het Fransche regt getwist over de beteekenis van het woord *snbstance*, met nog grooter regt zal men hier vragen, wat is de *zelfstandigheid der zaak?* heeft men er mede bedoeld: het wezen der zaak, het ligchaam, het corpus, gelijk de Romeinen zeiden, waarom schreef men dan niet: *het wezen der zaak, die het onderwerp der overeenkomst uitmaakt?* gelijk wetb. Nap. voor Holl. vertaalt in art. 1023, woordelijk overgenomen in art. 2278 ontw. van 1820.

In den spraakkundigen zin is *zelfstandigheid* datgene, waaruit de zaak tot een geheel en op zich zelve is gebragt, tot een op zich zelf staand ligchaam, het is de stof (koper, goud, zilver, hout) en dit noemden de Romeinen *substantia* of *materia*, en deze stof of substantie kan van betere of slechtere hoedanigheid zijn of *qualitas*,

gelijk het heet in de Pandecten. Zie l. 9, § 2 en l. 11 § 1 D. de contrah. emt. en l. 11, § 2, D. de act. emti. Passen wij dit op ons artikel toe, dan zal de koop van vergulden kandelaren, die men meende van goud te zijn, en tegen dien prijs betaalde, terwijl zij slechts van zilver waren, geenszins eene dwaling zijn in het wezen der zaak, in het corpus. Men kocht *kandelaren* en het zijn kandelaren, maar het is alleen eene dwaling in hetgeen de Romeinen noemden de materie, de substantie, de stof, de zelfstandigheid, die niet van goud, maar van zilver is. Bij edele metalen maakte in het R. R. zulke dwaling in de materie den koop nietig, zie l. 9, § 2, et l. 10 ll., D. maar zal zelfstandigheid beteekenen het *wezen* zelf der zaak, dan is dwaling in *de stof* geen reden van nietigheid. Is *substance*, *zelfstandigheid*, hetzelfde als het Rom. substantia, dan zal de dwaling in het corpus, in het *wezen zelf der* zaak, geen reden zijn van nietigheid, wat onzin worden zou. Die een vat *azijn* bestelt, en wien men zendt *wijn*, zou tegen deze dwaling in het wezen, deze error in corpore niet kunnen opkomen, maar die een gouden vaas bestelde, en men maakte een vergulden zou, om de dwaling in de stof wel mogen beweren dat, er niets besteld was. En was dat wel de bedoeling des wetgevers? Volgens het Oostenrijksche wetboek § 871, zou het eene dwaling zijn, die den koop nietig maakt; want het spreekt van: Hauptsache oder eine Wesentliche Beschaffenheit derselben. Dat is volgens het R. R. error in corpore et in substantia.

Art. 1395.

Natuurlijke verbindtenissen, waaraan men vrijwillig voldaan heeft. Hier moest art. 1144, wetb. Nap., voor Holland overgenomen zijn, luidende: de terugvordering wordt niet toegelaten, wanneer men vrijwillig voldaan heeft aan enkel natuurlijke verpligtingen tot welker voldoening men anderzins volgens de burgerlijke

wet niet had kunnen gedwongen worden.

Art. 1518.

De verpligting om eene zaak te leveren bevat al wat daartoe behoort. Deze onduidelijke woorden zijn eene ongelukkige vertaling van art. 1615 Cod. Civ. Hoeveel duidelijker luidt art. 1389 wetb. Nap. voor Holland: De kooper is verpligt het verkochte met al deszelfs gevolg, mitsgaders al *datgene hetwelk* — [schrijf:] tot het aanhoudend gebruik er van behoort, te leveren.

Art. 1527.

De vrijwaring heeft twee strekkingen, namelijk vooreerst: het rustig bezit van de verkochte zaak, ten tweede: de verborgen gebreken der zaak, of de zoodanige, die aanleiding geven tot vernietiging van den koop.

Wat beteekent dat? de vrijwaring heeft twee strekkingen: *rustig bezit* en — *verborgen gebreken:* Wat is strekking? immers de daad van rekken, pogen om iets te bereiken, waar men zich naar uitstrekt, alzoo heeft vrijwaring ten doel of tot voorwerp van haar pogen: *bezit* en *verborgen gebreken!* Men wilde verbeteren, maar verergerde. De Cod. Civ. zeide (art. 1625): la garantie a deux objets: le premier est — le second enz. Waarom niet te vertalen: de voorwerpen van vrijwaring zijn: rustig bezit en instaan voor gebreken, of wil men dat in onze taal moeijelijke wijsgeerige woord: *voorwerp* (objet) dat telkens met *onderwerp* (sujet) verward wordt (zie Aanmerkingen Deel XII, 131) uit voorzigtigheid mijden, men schrijve dan: de vrijwaring strekt zich uit tot twee verpligtingen: handhaven in het rustig bezit, en instaan voor gebreken, of misschien nog beter, gelijk in 't Ontw. van 1820, naar den ouden stijl of spreuk: de kooper is verpligt te *vrijen* en te *waren.*

Art. 1358.

Dwaling is geen oorzaak van nietigheid, indien

zij alleenlijk plaats heeft omtrent den persoon, met wien men voornemens is *te handelen.*

Er is geen regtsgeleerde meer, zelfs niet in Frankrijk, die niet in art. 1110, al. 2, Cod. Civil de woorden zal gispen: *avec laquelle on a intention de contracter*, en ze verbetert, en toch heeft men ze letterlijk in ons wetboek overgenomen zonder zelfs in 't jaar 1833 bij de herziening te letten op de verbetering die DURANTON in zijn *Traité des obligations* voorstelde: avec laquelle *on a contracté*, met wien men *gehandeld heeft*, of zal men eene handeling wegens dwaling kunnen vernietigen, als het nog geene handeling is, en alles binnen de grenzen van het voornemen is gebleven? De volgende woorden: ten zij de *overeenkomst*, voornamelijk uit aanmerking van dezen persoon *zij* aangegaan, zijn inderdaad onzin.

Art. 1400.

Noodzakelijke uitgaven tot behoud der zaak aangewend.

Men wierp bij de vertaling van art. 1381 Code Civil het woord *utiles* weg, maar wat zijn nu *noodzakelijke* anders dan die tot behoud der zaak worden aangewend?

Art. 1442.

Procesverbaal behelzende den aard der muntspecie.

De wetgever vergat, dat er in art. 1440 zoowel *zaak* als *geldsom* kon aangeboden worden; moet dan de aangeboden *zaak* niet worden beschreven?

Art. 1690.

Bij den aanvang van dit artikel heeft de wetgever geheel vergeten, dat hij reeds in art. 582 en 857 *zedelijke ligchaam* had erkend, als bestaande. Hij schreef die beide artikelen af uit het wetboek van 1830, vertalende de artikelen van den Code, en alzoo onbedachtzaam te kennen gevende: dat *zedelijke ligchamen* is al wat geen *individu* is, of enkele persoon.

Art. 1715.

Het opschrift der vierde Afdeeling: *van het herroepen en te niet doen van schenkingen*, is onjuist. Het beginsel bij schenking is: onherroepelijkheid, maar geen regel, die niet zijne uitzondering heeft, en daarom heeft de Code Civ. bij dit leerstuk eene Afdeeling: des exceptions à la régle de l'irrévocabilité des donations entre vifs, en dit opschrift moest hier gevolgd zijn.

Art. 1848.

Waarnemen eene zaak die aan allen gemeen is.

Waarom niet art. 2002 Cod. Civ. letterlijk gevolgd en vertaald, *tot het verrigten eener hun gemeene handeling (une affaire commune)?*

Art. 1996

Door welk tijdsverloop zulks ook zoude mogen wezen.

Deze woorden gevoegd achter de vertaling van art. 2236 Cod., beteekenen niets, zij drukken niet uit, wat men te kennen wilde geven, t. w. *al ware het bezit onheugelijk*, welk woord gebezigd wordt in art. 746.

Ten slotte van deze § mag ik ter verzachting van mijne aanmerkingen niet verzwijgen, dat de Franschen zelve het nog veel erger maken met het vertalen uit buitenlandsche wetboeken.

Een treffend voorbeeld ten bewijze: Antoine de Saint Joseph, voorzitter van de Regtbank van eersten aanleg te Parijs, durft in zijne *Concordance entre les codes civils étrangers et le code Français* 1842, bij het vergelijken van den titel van maatschappen in de vreemde wetboeken met den titel van den Code: du contract de Société, III. 10, het volgende in eene noot ter neder schrijven op art. 1689 van ons Burg. Wetb.: *les articles* 1690 *à* 1730 *du Code Hollandais qui terminent ce titre (!) contiennent des dispositions sur plusieurs espèces de sociétés particulières à la Hollande; et dont la reproduction sortirait de notre plan.*

En welke zijn nu die artikelen die over eenige eigenaardige Hollandsche maatschappen handelen, en geene vermelding verdienen? het is: men lette wel, de geheele gewigtige titel van ZEDELIJKE LIGCHAMEN!

Zulke concordantie mogen wij wel concordantium discordia noemen! Wij vinden hier, dunkt mij, eene krachtige ondersteuning voor het ongunstig oordeel, dat wij over het werk van JOSEPH uitbragten in de *Ned. Jaarb. van Regtsg.* II. bl. 350.

De geleerde L. KÖNIGWÄRTER wilde de eer van zijn' nieuwen landgenoot, en zijn eigen gunstig verslag tegen ons verdedigen, zie *Jaarb.* III. 165, maar tot onze voldoening koos de redactie (J. VAN HALL?) onze zijde, en bragt nog nieuwe bewijzen bij.

Bij § XIII, *Themis*, XII, 151.

Aanwijzing van artikelen die niet in het B. W. behooren.

Art. 136.

Nu Staat en Kerk gescheiden zijn, komt dit voorschrift hier niet te pas. De inzegening door den bedienaar der godsdienst vóór de voltrekking van het huwelijk zou zelfs strafbaar zijn. Zie Code Pen. art. 199.

Men dacht niet aan de tijden der heerschende kerk (waarover VAN DER KEESSEL, *Theses Jur. Holl.* th. 84. en ARNTZENIUS, *Instit. Jur. Belg.* II. 365), maar het ontwerp van wetboek 1816, art. 195, naar hetwelk dit ons artikel eene verbeterde zamenstelling is, had het Besluit van 21 Oct. 1814 voor oogen, hetwelk zoo schromelijke misbruiken heeft veroorzaakt. Zie de *Staats-courant* van 1816, n°. 89, en de *Jaarboeken* van STUART, II. St., 347, waar wij ons op beriepen in onze *verhandeling over het Ned. huwelijk*, enz. Zie *Ned. Jaarb. van Regtsg.* III. 695.

Bij § XIV, *Themis*, XII, 154.

De indeeling der leerstukken.

VIII.

De titel van grondrenten en tienden (Boek II. 8.) had moeten verdeeld zijn in twee afzonderlijke titels, gelijk in 't Ontwerp van 1820, Boek II, tit. 9 en 10 en ten opschrift hebben: *van het regt van grondrente* (gelijk van het regt van *opstal*) en *van tiendregt.*

IX.

Art. 1436.

Wijl niet alle in-de-plaatsstelling of subrogatie betaling is of ontbinding der verbindtenis door voldoening, bij voorbeeld in art. 1437, n°. 1, had hier even gelijk in den Cod. Civ. (zie art. 1249) eene afdeeling of § moeten gesteld zijn.

X.

Art. 846, § 2,

Dit artikel strekt ten bewijze, dat er een afzonderlijke titel *van gedwongen onteigeniug*, even gelijk in den Cod. Civ. *de l'expropriation forcée*, III. 18, behoorde te zijn, en in zulken titel zou de Eerste Afdeeling van den 3den titel, IIIe Boek, wetb. van Burg. Regtsv., beter op hare plaats zijn geweest.

Onderzoek omtrent de vraag: Hoedanig te procederen in het geval een geëxecuteerde, na de beteekening van het vonnis van toewijzing van vast goed, het verkochte niet vrijwillig verlaat? naar aanleiding van art. 529, 2e *gedeelte, van het Wetboek van Burg. Regtsvordering:* door H. L. Troost, Procureur te 's Gravenhage.

Onder de veranderingen, welke de wetgever gemeend heeft in de tegenwoordige burgerlijke regtspleging te moeten maken, behoort ook het bovengemelde artikel. Het eerste gedeelte vervangt art. 715 van den Code de Procédure civile, terwijl het tweede gedeelte in de plaats treedt van art. 714 van denzelfden Code.

Het is mij niet mogelijk geweest de reden op te sporen, welke de wetgever genoopt heeft de heilzame en duidelijke bepaling in dat art. 714 C. de Pr. Civ. vervat, en medebrengende «dat het vonnis van toewijzing het bevel of gebod (injonction) aan de gearresteerde partij (geëxecuteerde) zal inhouden om het bezit van het verkochte over te laten, zoodra dat vonnis beteekend is, op straffe van daartoe zelfs bij lijfsdwang te worden genoodzaakt,» in de tegenwoordige wet niet over te nemen, maar daarvoor in de plaats te stellen een ander, zeker minder duidelijk voorschrift, hetwelk tot vele bedenkingen aanleiding geeft.

De wijze van procederen toch naar het zoo evengemeld art. 714 C. de Pr. Civ., in geval de gearresteerde of geëxecuteerde het bezit van het verkochte vast goed aan den kooper niet vrijwillig wil overlaten, was eenvoudig, zoodat daarover in de uitvoering wel nimmer geschillen konden ontstaan; de kooper, na voldaan te hebben aan de formaliteiten en verpligtingen, welke de wet vorderde, bekwam de grosse van het vonnis van

toewijzing, uitgegeven in executorialen vorm, waarin het bevel tot overlating van het bezit door den geëxecuteerde aan den kooper werd opgenomen; dit vonnis executabel zijnde tegen den geëxecuteerde, kon deze krachtens hetzelve, na beteekening, even als alle personen, die zich zonder wettigen titel in eens anders eigendom bevinden, door ontruiming uit dat bezit worden gesteld. Die ontruiming had plaats op de gewone wijze, door een' deurwaarder, bijgestaan, des noods, gelijk men gewoonlijk zegt, door den sterken arm; alleen werd gevorderd, vermits de geëxecuteerde tot die ontruiming, zelfs bij lijfsdwang, kon worden genoodzaakt, dat de deurwaarder daartoe, hetzij bij het vonnis zelve, hetzij later door den president werd gecommitteerd, ingevolge het voorschrift van art. 780 Code de Pr. Civ.

Het spreekt wel van zelve dat, zoodra de gearresteerde zich niet persoonlijk in het bezit van het geëxecuteerde bevond, maar dit in huur, of krachtens anderen wettigen titel door derde personen bezeten werd, zoodanige ontruiming tegen die derde bezitters niet kon plaats hebben, omdat de kooper hunne regten evenzeer moest eerbiedigen, als de gearresteerde dit vroeger zoude hebben moeten doen.

Nu lijdt 't geen twijfel, of deze wijze van procederen was kort, afdoende, en stelde den kooper onmiddellijk in het bezit van het door hem gekochte, 't geen behoorlijk is, dewijl veeltijds de geëxecuteerde uit eigene beweging het door hem bewoonde of geoccupeerde niet vrijwillig verlaat, maar wacht tot dat hij daartoe gedwongen wordt, terwijl de kooper, ten wiens pericule het verkochte van den dag des verkoops blijft, er het grootste belang bij heeft van eenen meestal wreveligen geëxecuteerde, die op het minst genomen, geene zorg zal blijven dragen voor zijn vroeger eigendom, en waarin hij zich daarenboven

van dien dag ten nadeele van den kooper bevindt, te worden ontslagen.

Deze bedoeling nu, om den kooper spoedig na den plaats gehad hebbende executorialen verkoop in het bezit te stellen van het verkochte, ligt ook wel in art. 529, 2e gedeelte, van het tegenwoordig wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, maar blijkbaar heeft de wetgever niet dezelfde manier van procederen op het oog gehad. De ondervinding reeds heeft geleerd, dat die nieuwe bepaling, wel verre van die in art. 714 C. P. C. voorkomende te verbeteren, of in duidelijkheid te evenaren, door regtsgeleerden verschillend wordt opgevat, zoodra zij moest worden toegepast. Dit verschil in meening heeft mij aanleiding gegeven, meer bepaald de bedoeling van den wetgever, bij het opstellen van dit artikel, zoo mogelijk na te gaan en het resultaat van dit onderzoek mede te deelen, daar toch zoodanig onderzoek, al faalt ook het resultaat, waartoe ik zal komen, voor de regtspractijk welligt niet onbelangrijk is.

Het art. 529, 2e gedeelte luidt: »de geëxecuteerde »zal tot ontruiming van het *gehuurde* kunnen genood- »zaakt worden op de wijze, bepaald bij art. 124.»

Alvorens over te gaan tot de mededeeling der wijze waarop naar mijn inzien deze bepaling moet worden verstaan en uitgelegd, moet ik eene opmerking maken.

Het woord *gehuurde* namelijk in dat artikel is duister, zoo niet geheel misplaatst, terwijl het zoude moeten zijn geweest het *geëxecuteerde* of *verkochte*; — immers de artt. 1611 en 1612 van het Burgerlijk Wetboek verzekeren, gedurende den huurtijd, den huurder het genot van het gehuurde; — deze kan dus niet worden geëxpulseerd, zoolang hij een wettigen titel van bezit heeft, de geëxecuteerde *die ontruimd moet worden*, kan ook niet wonen in het gehuurde, maar wel zich bevinden *in* of in het bezit zijn *van* het verkochte goed als

zijn eigendom. Slechts in één geval is het welligt mogelijk dat de kooper zich zal kunnen stellen in het bezit van het door hem gekochte, ook bij bestaande huur, wanneer namelijk de geëxecuteerde, in strijd met de bepaling van art. 505, alinea 4 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, het goed verhuurd heeft NA de *inbeslagneming;* maar ook dan zou ik meenen, dat de ontruiming, die altijd volgens art. 529 ibid. tegen den *geëxecuteerde* moet gerigt zijn, niet op gelijke wijze tegen een' derden, (den huurder) zou kunnen plaats hebben, althans, dat dit tot moeijelijkheden zou aanleiding geven (zie omtrent dit woord *gehuurde* VAN DEN HONERT, *Handb. voor de Burg. Regtsv.*, § 529 in de noot; *Regtsg. Bijbl.* I. 58. Vonnis der Arrond. Regtbank te 's Bosch, van 24 Februarij 1841, *Weekbl. van het Regt*, n°. 173, bevestigd bij arrest van het Prov. Geregtshof van 15 September 1841, *Nederl. Regtspraak*, D. X, § 529).

Aannemende nu, dat de bedoeling des wetgevers is geweest, dat de geëxecuteerde tot de ontruiming van het verkochte zal worden genoodzaakt, op de wijze hierboven omschreven, ontstaan de navolgende vragen:

1°. Is de bedoeling des wetgevers geweest, den kooper KRACHTENS HET VONNIS VAN TOEWIJZING ZELVE, EN ZONDER DAT DIT EENIG BEVEL TOT ONTRUIMING INHOUDT, niettemin het regt te geven, om, op de wijze bij art. 124 Wetb. van Burg. Regtsv. voorgeschreven, den geëxecuteerde te noodzaken het verkochte te ontruimen?

2°. Zoo ja, in hoeverre moet alsdan aan art. 124 gevolg worden gegeven, en tot welken Regter moet de kooper zich wenden?

I. Wat nu de eerste vraag betreft, zoo blijkt het al dadelijk, dat tijdens de beraadslaging over het artikel bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal, door de *tweede Afdeeling* in bedenking is gegeven, om in de

tegenwoordige wet gelijke bepaling te behouden, als bij de fransche door de bijvoeging der woorden:

« *Het vonnis van toewijzing zal moeten inhouden een bevel aan den geëxecuteerde om het* VERKOCHTE *goed te ontruimen binnen* DRIE DAGEN *na de beteekening van hetzelve. De geëxecuteerde zal daartoe kunnen worden genoodzaakt op de wijze, bepaald bij art. c van art.* 25 *van het tweede ontwerp van het eerste boek* (*thans art.* 529 *Wetb. van Burg. Regtsv. voormeld*). » (1)

De Regering heeft echter zwarigheid gemaakt, om aan het *eerste* gedeelte dezer voordragt gevolg te geven, oordeelende dat het tijdstip *der ontruiming in de veilconditien moet worden bepaald en naar omstandigheden geregeld*; doch aan het tweede gedeelte is bij de *nieuwe redactie* voldaan, en is dan nu ook het tweede gedeelte van art. 529 Wetb. van Burg. Regtsv. daarnaar ingerigt.

Opmerkelijk is het nu, dat de Regering, in afwijking van het fransche art. 714 Code de Proc. Civ., niet gewild heeft, dat het vonnis van toewijzing het bevel aan den geëxecuteerde om het verkochte te ontruimen, zoude bevatten, maar heeft begrepen, dat het tijdstip der ontruiming in de veilconditiën moest worden bepaald, en hoezeer nu het voorname bezwaar der Regering wel schijnt gelegen te zijn geweest in de bedenking, dat het moeijelijk zoude aangaan, als algemeenen regel in een vonnis van toewijzing, het tijdvak der ontruiming op *drie* dagen te stellen, gelijk dit door de tweede afdeeling was voorgesteld, zoo is toch de geheele bepaling achterwege gebleven, zoodat men meenen zoude, dat thans geene ontruiming kan plaats hebben, krachtens een vonnis van toewijzing van vast goed op zich

(1) Zie *Handboek* van VAN DEN HONERT, op § 529.

zelve; — want had de Regering of de wetgever dit gewild, niets ware gemakkelijker geweest, dan met weglating van den termijn van *drie* dagen, het door de afdeeling voorgestelde te behouden. Doch, wat zal het nu baten, indien, zoo als de Regering dit oordeelt goed te zijn, *in de veilconditien* door den executant wordt bepaald, dat de geëxecuteerde binnen een zeker daarbij opgegeven tijdvak het verkochte zal verlaten, en deze voldoet daaraan niet? Zal dan het vonnis, 't welk zoodanige ontruiming *niet* gelast, toch executabel zijn tegen den geëxecuteerde, *alléén* omdat de executant dit zoo in de veilconditien heeft gelieven te bepalen? Immers het is minstens hoogst twijfelachtig, of die opgave zou kunnen geacht worden gelijk te staan met een *dictum* of vonnis van den regter, want, hoewel alle geschillen over de veilconditien, volgens art. 520 van het Wetb. van Burg. Regtsv., binnen acht dagen nadat die ter griffie zijn nedergelegd, op de teregtzitting moeten worden gebragt, op straffe van vervalling, en dus ongetwijfeld de gearresteerde het regt zou hebben zich binnen dien tijd tegen zoodanige bepaling in de veilconditien te verzetten, zou hij zich welligt later daarop kunnen beroepen, dat tegen hem bij het vonnis geene veroordeeling tot ontruiming zijnde gevolgd, de bloote vermelding in de veilconditien niet voldoende is, om den kooper het regt te geven, daarop tegen hem tot de executie over te gaan, te minder nog, daar zoodanige vermelding in de veilconditien niet als eene voorwaarde des verkoops, maar als eene vordering tegen den gearresteerde te beschouwen is, op welke vordering tot ontruiming bij het vonnis van toewijzing afzonderlijk regt zou behooren te worden gedaan.

Oppervlakkig schijnt 't dus ontwijfelbaar, dat een vonnis van toewijzing, waarbij de regter de ontruiming *niet* gelast, zelfs al mogt de executant daarvan eene

bepaling in de veilconditien gemaakt hebben, voor den geëxecuteerde niet verbindende is, om hem zijn vroeger eigendom te doen verlaten.

Tot staving van dit beweren zou men kunnen aanvoeren, dat de wet zelfs niet de beteekening van het vonnis van toewijzing aan den geëxecuteerde gelast, en deze beteekening dus ook veilig zou kunnen achterwege blijven, wanneer niet de praktijk medebragt dat gewoonlijk in de veilconditien wordt bepaald, dat de kooper het vonnis van toewijzing aan den geëxecuteerde moet beteekenen. Volgens de wet toch behoeft zoodanige beteekening niet te geschieden, noch om den termijn van cassatie te doen loopen, noch om tot de regeling van den voorrang en de verdeeling van den koopprijs te geraken (zie art. 551 Wetb. van Burg. Regtsv.) en dit wel in tegenstelling van art. 749 Cod. Proc. Civ., volgens hetwelk de termijn van appel begon te loopen van den dag der beteekening van het vonnis van toewijzing.

Uit al het voorgaande kan men met grond opmaken, dat de tegenwoordige wetgever niet noodzakelijk geoordeeld heeft, dat het vonnis van toewijzing eenige bepaling omtrent de ontruiming zoude bevatten, en hoezeer sommige practijkkundigen van oordeel zijn, dat de Regtbank bij dat vonnis, op de vooraf daartoe namens den executant te nemen conclusie, de ontruiming door den geëxecuteerde tevens zou kunnen bevelen, zoo zoude ik meenen, dat daar, waar de wetgever uitdrukkelijk de bepaling van den Code heeft afgeschaft, de Regter niet gehouden, ja welligt onbevoegd is, op zoodanige vreemde wijze eene condemnatie of bevel tot ontruiming tegen den geëxecuteerde uit te spreken.

Maar hoedanig dan gehandeld, wanneer geene veroordeeling tot ontruiming bestaat, of zoodanig bevel in de conditien niet voldoende te achten is, ingeval de

geëxecuteerde onwillig is, het verkochte vrijwillig te verlaten?

Vroeger deelde ik in de meening, dat de kooper, voorzien van het vonnis van toewijzing, door de verwijzing van art. 529, 2e gedeelte, naar art. 124, niet anders kon handelen, dan bij den Kantonregter de ontruiming te vragen, na daartoe een vonnis, vermeld in art. 123, bekomen te hebben, voor welke meening de lezing van dit art. 124, alwaar van het in art. 123 vermelde vonnis wordt gesproken, wel eenigen grond geeft. Thans echter heeft een nader onderzoek en de geschiedenis van meergemeld art. 529 mij tot een ander resultaat gebragt, zoodat ik, niettegenstaande de hiervoren gemaakte bedenkingen moet aannemen, dat in de daad de bedoeling des wetgevers is geweest, dat het vonnis van toewijzing, *ook zonder dat daarin eenig bevel tot ontruiming voorkomt*, den kooper de bevoegdheid geeft den geëxecuteerde te doen ontruimen, na observantie van eene geringe en min kostbare procedure.

Ontegenzeggelijk toch is het, dat de behoorlijk bij den hypotheek-bewaarder overgeschreven grosse van het vonnis van toewijzing, den kooper tot volkomen titel van eigendom verstrekt, waardoor de geëxecuteerde eo ipso zoowel van zijn bezit als van zijn eigendom kan worden ontzet; — na den verkoop toch staat hij gelijk met ieder ander persoon, die zich zonder eenigen titel in het verkochte bevindt.

Art. 529, 2e gedeelte, Wetb. van Burg. Regtsv., nu zegt: de geëxecuteerde zal tot ontruiming kunnen genoodzaakt worden op de wijze bepaald bij art. 124: — de kooper dus kan zich, voorzien van zijn eigendomsbewijs, in het bezit van het gekochte stellen en daartoe het middel vinden in evengemeld wets-artikel.

Bij eene oppervlakkige lezing van dat artikel, zou

men meenen, *ten eerste*, dat de kantonregter de competente Regter was, om de daarbij genoemde *twee* getuigen te benoemen, en *ten andere*, dat de kooper, behalve het vonnis van toewijzing nog een tweede vonnis benoodigd had, om de ontruiming te kunnen bewerkstelligen.

Omtrent de vraag, welke regter bevoegd is tot de benoeming dier getuigen, zal ik hierna mijn gevoelen opgeven; vooraf het onderzoek naar de tweede: *heeft de kooper namelijk een vonnis tot ontruiming benoodigd, wanneer het vast mogt staan, dat de Regtbank het bevel daartoe bij haar vonnis niet behoeft of kan geven?*

Hieromtrent valt op te merken, dat art. 529, 2e gedeelte, niet verwijst naar de wijze van procederen in de artt. 122, 123 en 124 van het Wetb. van Burg. Regtsv. vermeld, maar alleen naar art. 124, luidende als volgt: «de ontruiming zal daarna, zonder verdere aanmaning «of andere formaliteiten, door den deurwaarder, bijge-«staan door twee daartoe door den Kantonregter te «benoemen getuigen, worden ten uitvoer gelegd, be-«houdens de beteekening der minute van het vonnis, «des noods, zonder voorafgaande registratie, binnen 24 «uren aan de veroordeelde partij, en onverminderd de «ten uitvoerlegging van den verderen inhoud van het-«zelve op de gewone wijze.»

Nu is het zeker, dat, wanneer de kooper volgens art. 529, 2e gedeelte verpligt is *al* de voorschriften van art. 124 te observeren, hij het vonnis tot ontruiming, vermeld en omschreven in het onmiddellijk daaraan voorafgegaan art. 123, op de wijze bij art. 122 moet hebben verkregen.

Maar dit kan moeijelijk de bedoeling geweest zijn, omdat de wetgever met geen enkel woord in art. 529 gewag maakt van die beide laatste artikelen; — hij bedoelde dus kennelijk alleen DE WIJZE van ontruiming, en heeft, in navolging der vroegere wetgeving, maar

minder duidelijk, den kooper zoodra mogelijk in het bezit van het door hem gekochte willen stellen: hij heeft *bij uitzondering* aan den kooper, krachtens het vonnis van toewijzing, *zonder eenige voorafgaande condemnatie tot ontruiming*, de bevoegdheid willen geven om, mits observerende eene geringe formaliteit, daartoe te geraken.

Buiten de gevallen, vermeld in art. 41, der Wet op de Regt. Organis., van welke de Kantonregter bevoegd is kennis te nemen, en wanneer ook de wijze van procederen, voorgeschreven bij artt. 122 en 124, kan worden gevolgd, zijn de gewone Regtbanken bevoegd, om vonnissen tot ontruiming uit te spreken, wanneer de bewoner of bezitter zonder eenigen wettigen titel zich in eens anders eigendom bevindt, en worden die vonnissen op de gewone wijze geëxecuteerd door een deurwaarder *zonder getuigen*.

Dit nu heeft de wetgever in het hier behandelde geval niet gewild, blijkens de verwijzing naar art. 124, waar de getuigen *wel* gevorderd worden; hij heeft echter niet noodig geacht, dat er een voorafgaand *vonnis* tot ontruiming zou worden uitgesproken, eensdeels omdat het antwoord der Regering op de bemerking der tweede afdeeling der Tweede Kamer van de Staten-Generaal stellig zoodanige voorafgaande veroordeeling onnoodig heeft geacht, anderdeels dewijl art. 529, 2e gedeelte, Wetb. van Burg. Regtsv. niet zegt, dat, na de overschrijving van het vonnis van toewijzing, er tegen den geëxecuteerde, om tot de ontruiming te kunnen geraken, *zal worden geprocedeerd op de wijze bij art.* 124, in welk geval zeer zeker nog een voorafgaand vonnis zoude benoodigd zijn, maar alleen, dat de geëxecuteerde tot *ontruiming* zal kunnen genoodzaakt worden *op de wijze* bepaald bij dat artikel; — derhalve eene DADELIJKE ontruiming.

II. Er zou mij nu nog overblijven te beantwoorden de tweede vraag: In hoeverre moet alsnu aan art. 124 gevolg worden gegeven en tot welken regter moet de kooper zich wenden?

Het eerste gedeelte dezer vraag is echter reeds bij de behandeling der eerste vraag beantwoord, want is er geen afzonderlijk vonnis noodig, om tot de ontruiming over te gaan, dan vervalt natuurlijk ten deze van zelve dat gedeelte van het artikel, waar gesproken wordt van het *vonnis*, waarmede niet anders bedoeld kan worden dan het vonnis tot ontruiming in de voorafgaande artt. 122 en 123 vermeld. Er blijft mitsdien alleen toepasselijk dat gedeelte van het artikel, hetwelk zegt, dat de ontruiming, zonder verdere aanmaning of andere formaliteiten, door den deurwaarder, bijgestaan door twee daartoe *door den Kantonregter* te benoemen getuigen kan worden ten uitvoer gelegd. Die benoeming zal, om daarvan te kunnen doen blijken, door den kooper bij verzoekschrift moeten worden gevraagd, en bij appointement daarop moeten verkregen worden.

Maar wie is nu *in casu* de bevoegde Regter tot benoeming dier getuigen? Oppervlakkig zou men meenen, de Kantonregter, omdat art. 529, 2e gedeelte, verwijst naar art. 124, hetwelk behoort tot den tweeden titel van het eerste Boek, bevattende bijzondere bepalingen betrekkelijk de wijze van procederen voor den Kantonregter niet alleen, maar dat artikel zelve ook dien Regter opgeeft welke die getuigen moet benoemen.

Het is echter ontegenzeggelijk, dat het art. 124 behoort bij, en in den gewonen regel één geheel uitmaakt met de daaraan onmiddellijk voorafgaande artt. 122 en 123, en nu verwijst weder art. 122 naar art. 41 der wet op de regterlijke organisatie en het beleid der Justitie, welk

artikel de bevoegdheid des Kantonregters regelt in gevallen van ontruiming bij geëindigde huur, zoo als dit mede door hetzelfde art. 122 wordt bevestigd.

Die regtsmagt is dus exceptioneel, want, zoo als vroeger is gezegd, in alle andere gevallen zijn de gewone Regtbanken competent kennis te nemen van vorderingen tot ontruiming; wanneer dus de Kantonregter niet expressis verbis is aangewezen, behooren alle zaken tot de bevoegdheid der Arrond. Regtbanken, of andere bij de wet genoemde regterlijke collegiën.

Het komt er nu alleen op aan te bepalen, wat men te verstaan hebbe door de woorden: *op de* WIJZE *bepaald bij art.* 124, gebezigd in art. 529, 2e gedeelte.

Deze woorden zien, naar ik meen, niet op den Regter, die de benoeming moet doen, maar wel op de *manier*, waarop moet worden geprocedeerd, in het gegeven geval *de benoeming van twee getuigen.*

Aan het vonnis van toewijzing door den kooper executie gegeven wordende, is die benoeming een middel om tot die uitvoering tegen den geëexecuteerde te geraken; het is dus eigenaardig, dat dezelfde Regter, voor wien de executoriale verkoop heeft plaats gehad, die benoeming doe, en niet de Kantonregter, die door zoodanige benoeming zou medewerken tot de uitvoering van een vonnis door een ander en hooger collegie gewezen, 't geen dan ook zou strijden tegen de uitdrukkelijke bepaling van art. 435 Wetb. van Burg. Regtsv., waarbij hem de kennisneming der geschillen over de tenuitvoerlegging zijner eigene vonnissen wordt ontzegd.

Dat de woorden: OP DE WIJZE in de wet meermalen worden gebezigd voor de *zaak zelve* en geen betrekking hebben op den Regter, wordt duidelijk bij de inzage van de artt. 4, 80, 144, 180, 226, 278, 343, 368, 424, 430, 509, 563, 572, 617, 629, 653, 678, maar speciaal art. 685, verder art. 690, 691, 703, 760,

828, 874 Wetb. van Burg. Regtsv., alle welke artikelen dit gevoelen bevestigen.

De kooper van vast goed bij executie, heeft zich dus slechts tot de Regtbank, die het vonnis van toewijzing heeft gewezen, bij verzoekschrift tot benoeming dier twee getuigen te vervoegen, en de ontruiming zal met beteekening van dat vonnis (zoo dit niet reeds geschied is) en dat der benoeming van de getuigen onmiddellijk kunnen geschieden.

En hiermede geloof ik te hebben aangetoond, dat, hoezeer de Nederlandsche wetgever gemeend heeft de bepaling in art. 714, Code de Proc. Civ. te moeten veranderen, hij niettemin op het oog gehad heeft, den kooper even spoedig en met inachtneming eener geringe formaliteit in het bezit van het door hem gekochte te moeten stellen.

KOOPHANDELSREGT. — *Is de waarde-erkenning een vereischte voor de geldigheid van den wissel, getrokken volgens art.* 111, *K. H.* (1), door Mr. J. G. KIST, Griffier bij het Kantongeregt te Noordwijk.

In het vierde nummer van dit tijdschrift over 1851, is een stukje geplaatst, waarin ik mijne gronden heb uiteengezet ten betooge, dat de trekker van een' wissel, volgens art. 111, gehouden is tot rembours des wissels aan den derden houder, wien de wissel door den lasthebber des trekkers is geëndosseerd. Aan dat stukje is de eer eener dubbele bestrijding te beurt gevallen.

(1) Verschillende omstandigheden hebben verhinderd, dat dit stukje, hetgeen reeds in het begin van dit jaar door mij is opgesteld, in een vroeger nummer van dit tijdschrift geplaatst werd.

Mr. D. Polak Daniels, èn door zijne regtskennis èn door zijne bekendheid met den wisselhandel uitnemend bevoegd, om over wissel-quaestiën een gegrond oordeel uit te brengen, plaatste in *Themis* 1852, nº. 1, bl. 92 een betoog, waarin hij mijne argumenten bestrijdt en beweert, dat de trekker eens wissels, volgens art. 111, alleen dan tot rembours zoude gehouden zijn indien hij w. o. of w. i. r. erkend had, en Mr. A. J. Zubli, die, blijkens zijn uitgegeven werk over het wisselregt, dat regt tot een bijzonder onderwerp zijner studiën schijnt gemaakt te hebben, schreef in de Nieuwe Bijdrag. v. Regtsgel. en Wetg. 1852, nº. 1, bl. 55, een betoog «Over rembours van aan de order des trekkers hou-«dende, volledig geëndosseerde traites, die geene ver-«melding van genoten waarde bevatten, doch overigens «de vereischten van wisselbrieven bezitten,» waarin hij onder anderen ook de gronden, door mij in *Themis* 1851, IV. ontwikkeld, tegen spreekt (1).

Hij beweert daar, dat de traite volgens art. 111, in geval zij geene waarde-erkenning bevat, eene assignatie is, en dus de verpligting des trekkers tot rembours naar de wetsbepalingen omtrent assignatiën moet beoordeeld worden (waarvoor misschien eenige grond zoude bestaan, indien art. 111 niet in onze wet gevonden werd en dat artikel den wissel ter incassering niet als wissel erkende) en dat de trekker in de traite volgens art. 111, hoewel er geene overeenkomst omtrent de waarde plaats heeft, echter, om aan art. 100 te voldoen,

(1) Ik zie mij verpligt hun, die het stukje van Mr. Zubli gelezen hebben of lezen zullen, te verzoeken, de argumenten, die hij in dit stukje als de mijne vermeldt, te willen vergelijken met die, welke ik zelf in mijn betoog in *Themis* 1851, IV. heb opgegeven. Zij zullen dan bemerken, dat de door Mr. Z. onder letter *a* en *b* opgegevene door mij niet als argumenten zijn voorgesteld en alleen de drie laatste, hoewel door Mr. Z. minder juist opgegeven, door mij zijn ontwikkeld.

als bloote formaliteit, de waarde-erkenning in den wissel plaatsen moet.

Met groot genoegen en belangstelling, heb ik die vertoogen gelezen en herlezen, zonder dat evenwel mijne overtuiging omtrent het punt in quaestie aan het wankelen is gebragt. Mijn voornemen is echter niet, om de beide geachte schrijvers punt voor punt te bestrijden. Alleen zal ik aan de Redactie van dit tijdschrift een klein plaatsje verzoeken ter behandeling van eene vraag, welker verschillende beantwoording het hoofdverschil, tusschen de beide heeren en mij uitmaakt, en waarvan m. i. de beantwoording der andere vraag: of de trekker van een wissel, volgens art. 111 tot rembours verpligt is of niet, geheel afhangt, namelijk deze: Moet de wissel volgens art. 111 de waarde-erkenning bevatten, om als wissel te kunnen gelden? Die vraag meen ik ontkennend te moeten beantwoorden, want de erkenning van w. o. of w. i. r. is *onmogelijk*, daar er geene overeenkomst, omtrent de *waarde* wordt aangegaan, en dus geene *waarde* wordt betaald of verrekend.

Mr. P. en Mr. Z. komen beide hierin overeen, dat zij aan den wissel volgens dit artikel alle wisselkracht ontzeggen, indien die geene waarde-erkenning bevat, zij verschillen echter hierin, dat Mr. Zubli, toegevende, dat er geene overeenkomst over de waarde des wissels volgens art. 111 kan worden aangegaan, doch de waarde-erkenning als eene bloote formaliteit, als de invoeging van een paar woorden zonder beteekenis beschouwende, beweert, dat de trekker desniettegenstaande waarde ontvangen of waarde in rekening erkennen kan; terwijl Mr. Polak Daniels, toegevende, dat in den regel geene erkenning van genoten waarde of waarde in rekening bij den wissel ter incassering kan plaats hebben, meent, dat er gevallen zijn, waarin waarde ontvangen of op rekening gesteld en dus ook erkend kan worden.

In het geval van art. 111 kan m. i.: I. geene waarde des wissels worden betaald of verrekend tusschen den trekker en den nemer, en II. de wet kan niet gewild hebben, dat de erkenning daarvan in den wissel voorkome.

I. Bij den wissel ter incassering, wordt door den nemer geene waarde aan den trekker betaald of met hem verrekend.

Er kan geene overeenkomst over de waarde in dit geval plaats hebben, want *de waarde* is niet bepaald. Waarde toch is niets anders dan de prijs, die voor den wissel door den nemer aan den trekker betaald wordt of moet worden. Het is dus de koopprijs en vooronderstelt eenen overgang van regt tegen eene bepaalde som. De nemer van den wissel ter incassering is alleen lasthebber, hij heeft uit eigen hoofde geen regt op den wissel, maar oefent alleen eens anders, en wel des trekkers, regt op den wissel uit. De trekker magtigt den nemer om den wissel voor hem bij den betrokkene of acceptant te incasseren of hem aan een' derde bij endossement over te dragen. Doet de lasthebber dit laatste dan draagt hij «*den eigendom des wissels over*» (art. 111) en maakt dus dien derde schuldeischer uit den wissel. Hij verkoopt dan den wissel voor eene bepaalde *waarde*, welke hij aan zijnen lastgever verantwoordt. Doet hij dat niet, maar vordert hij zelf de wisselsom bij den betrokkene in, dan verantwoordt hij aan zijnen lastgever de door hem ontvangene *wisselsom*.

Op het oogenblik derhalve, dat de wissel getrokken wordt, is het onzeker, welke som hij zal moeten verantwoorden, de trekker kan dus onmogelijk erkennen, het zij de waarde, het zij de wisselsom ontvangen te hebben. Dit is te duidelijk om niet algemeen toegegeven te worden. Mr. P. D. beweert dan ook alleen, dat er gevallen zijn, waarin de erkenning *kan* geschieden: 1°. soms vordert de lastgever van den lasthebber, dien

hij niet vertrouwt, zekere som op rekening; 2°. indien de incassering zeker is, kan de trekker zijnen lasthebber daarvoor in rekening crediteren.

Aangenomen, dat beide gevallen voorkomen, namelijk, dat de trekker eene som gelds van zijne lasthebber ontvangt, of hem voor de incassering reeds in rekening crediteert, ofschoon dit laatste niet voor de accuratesse van des trekkers boeken zoude pleiten, dan volgt er nog niet uit, dat de trekker in die gevallen *waarde* ontvangen of *waarde* in rekening kan erkennen. Doet hij dit, dan zou hij eene onwaarheid erkennen. Zoo als wij gezien hebben, is de *waarde* eens wissels niet hetzelfde als de wisselsom. Waarde is de som die de wissel, op het oogenblik der trekking of overdragt, volgens den wisselkoers waard is, de som, welke de nemer er voor geeft. Die som kan eene geheel andere zijn, dan de wisselsom, zij kan meer of minder zijn naar mate van den koers en den tijd, die nog voor den vervaldag verloopen moet.

Indien de trekker erkent «waarde ontvangen of waarde in rekening,» dan erkent hij daardoor dat de waarde bepaald is en dat hij tegen die waarde de wisselvordering aan den nemer heeft afgestaan. Bij den wissel ter incassering kan de waarde niet bepaald zijn en wordt de wisselvordering niet afgestaan, zoodanige wissel kan dus geene waarde-erkenning bevatten.

Betaalt de lasthebber aan den trekker-lastgever eene som gelds op rekening, dan is dit een soort van pand, ter verzekering van latere afrekening der som, welke hij voor den wissel ontvangen zal, en kan de trekker wel erkennen «ontvangen op rekening *f* .....,» maar niet «waarde ontvangen.»

Evenmin kan de trekker «waarde in rekening» erkennen, wanneer hij, de incassering voor zeker houdende, den nemer in rekening crediteert. Voor welke som toch

zal hij den lasthebber crediteren? Voor het geheele bedrag der wisselsom, of voor de waarde volgens den koers van het oogenblik der trekking, of voor eene andere som. Daar toch de lasthebber de bevoegdheid heeft om «den «eigendom des wissels door endossement over te dragen,» zoo is het nog onzeker of hij van die bevoegdheid al of niet gebruik zal maken. Doet hij het eerste, dan zou hij in rekening moeten gecrediteerd worden voor den onbekenden koers van den onbekenden dag, waarop hij den wissel zal overdragen, hetgeen toch wel geheel onmogelijk zijn zal.

De bewering van Mr. P. D. dat de trekker somtijds waarde in rekening of waarde ontvangen kan erkennen, steunt dus m. i. op een verkeerd begrip van het woord *waarde*, hetgeen hij onbepaald als elke som welke dan ook schijnt op te vatten, zoodat iemand, die eenig geld tot verzekering van latere afrekening ontvangen heeft, zou kunnen erkennen «waarde ontvangen.» «Waarde ontvangen» kan niet anders beteekenen, dan «*de* waarde ontvangen,» d. i. den prijs, welken de wissel op het oogenblik der erkenning waard is, den koopprijs. Die erkenning vooronderstelt dus steeds eene overdragt, eenen verkoop des wissels, daar de trekker niet kan erkennen den koopprijs ontvangen te hebben, zonder tevens te erkennen dat hij verkocht heeft. Verkoopt hij dus niet en erkent hij toch eenen koopprijs ontvangen te hebben, dan erkent hij eene onwaarheid, die uit den wissel zelf blijkt, dan behelst de wissel eene protestatio actui contraria.

II. Mr. Zubli geeft dit toe, doch beweert, dat de erkenning evenwel in den wissel moet voorkomen, opdat deze als wissel zoude kunnen gelden, daar, volgens Mr. Z., art. 100 ook op den wissel, volgens art. 111 getrokken, toepasselijk zoude zijn. Hij beweert dus dat de wet den trekker tot eene valsche erkenning zoude noodzaken.

Ik geloof niet dat zoo iets van eenige wet mag voor-

ondersteld worden, te meer nog daar, zoo als boven reeds gezegd is, de valschheid der quitantie uit den wissel dadelijk blijken zoude. De trekker trekt *ter incassering* en geeft dus last om den wissel voor zijne rekening in te vorderen, hij behoudt dus zijn regt op den wissel. De nemer zal gehouden zijn later wegens de volvoering van zijnen last aan den trekker verantwoording te doen, en verkrijgt toch bij denzelfden wissel eene quitantie wegens den betaalden koopprijs des wissels, eene erkenning dat hij zelf, die volgens de eerste woorden des wissels slechts lasthebber is, regt heeft op den wissel, dat die wissel aan hem verkocht is. Art. 100 bevat wel de formele vereischten voor de geldigheid van een wissel, die formaliteiten bestaan echter niet alleen in woorden. Een geschrift toch, geheel en al de wettelijke vereischten van eenen wissel hebbende, geldt daarom toch niet als wissel, indien de opgaven, die er in voorkomen, *verdicht* zijn. Dit blijkt uit art. 102. «Wisselbrieven behel-«zende verdichte opgave van naam of van woonplaats «of van de plaats der trekking of der betaling, hebben «enkel kracht van gewone schuldbekentenis.» En nu zegge men niet, dat alleen de verdichting van naam of plaats met nietigheid des wissels gestraft wordt en niet de verdichting der waarde-erkenning. Integendeel, de wetgever heeft zich niet kunnen voorstellen, dat iemand zoo dwaas zoude zijn eene schuldbekentenis af te geven aan iemand, wien hij niets schuldig is, of eene quitantie aan iemand van wien hij niets ontvangen had.

Van daar dat de verdichting der waarde-erkenning niet in art. 102 wordt opgenoemd. In de meeste gevallen zal het bewijs van eene valsche erkenning zeer moeijelijk zijn; ja, ik twijfel er zelfs aan, of de trekker wel zal worden toegelaten, om, indien hij waarde erkend heeft, *tegen derden* de valschheid dier erkenning te bewijzen. In ons geval echter, zou dit bewijs onnoodig

zijn; de valschheid zou dadelijk uit den wissel blijken. De erkenning zou dus niet kunnen gelden, evenmin als de wissel zelf, indien de erkenning der waarde een vereischte voor zijne geldigheid ware.

Doch die erkenning kan geen vereischte voor de geldigheid des wissels ter incassering zijn. Art. 100 kan niet geheel op den wissel volgens art. 101, n°. 1, en Art. 111 toepasselijk zijn. Reeds vroeger heb ik getracht dit aan te toonen.

Dat art. 101 uitzonderingen bevat op art. 100, blijkt duidelijk uit de woorden van het artikel: «De wissel kan *ook* getrokken worden 1°. aan de order des trekkers,» d. i. niet alleen volgens art. 100, maar ook aan de order des trekkers: dus 1°. zonder dat er een nemer in voorkomt, 2°. zonder dat er eene overeenkomst over de betaling der waarde of de levering des wissels kon hebben plaats gehad, en 3°. zonder dat er waarde-erkenning in kan geschieden.

Men zal toch wel niet willen beweren, dat de trekker erkennen moet, dat hij de waarde van zich zelven ontvangen heeft.

De wissel volgens art. 111 is dezelfde als die volgens art. 101, n°. 1, alleen met dit verschil, dat de trekker volgens art. 111 een' derde magtigt, om den wissel voor hem te incasseren of over te dragen bij endossement, hetgeen hij bij den wissel volgens art. 101, n°. 1, zelf doet. Evenmin als de trekker aan eigen order, kan de trekker ter incassering erkennen waarde ontvangen te hebben van zijnen lasthebber; hij kan niet te gelijk verklaren, dat N. N. zijn regt zal uitoefenen, en dat hij dit regt tegen zekere som aan N. N. heeft afgestaan.

De wet heeft dus door een geschrift als wissel te erkennen, dat niet alle vereischten van art. 100 in zich vereenigen kan, uitzonderingen gemaakt op art. 100. Indien art. 100 ook op de wissels volgens artt. 101 en

111 toepasselijk ware, dan konden die beide artikelen veilig uit de wet geschrapt worden als overtollig, daar alleen die wissels, die alle vereischten van art. 100 in zich vereenigden, wissels zouden zijn.

Ook Mr. P. D. is eigenlijk van hetzelfde gevoelen, daar hij in zijn aangehaald betoog, bl. 96, van oordeel is, dat al de bepalingen van art. 100 op de wissels volgens art. 101 toepasselijk zijn, «voor zooverre zij uit den aard der zaak daarbij te pas kunnen komen.» Die meening is geheel en al de mijne, doch ik beweer dat er niet de minste twijfel zijn kan, dat de waarde-erkenning, uit den aard der zaak, bij den wissel, volgens art. 101, n°. 1, niet kan te pas komen, en dat dus de bepalingen van art. 100 omtrent waarde-erkenning niet op den wissel, volgens art. 101, n°. 1, toepasselijk zijn.

Daar nu de wissel ter incassering of, zoo als onze wet zegt, «getrokken, alleenlijk om de betaling daarvan te vorderen» (1), is geheel gelijk aan den wissel aan eigen order, met dit verschil, dat de trekker, volgens art. 111, een ander magtigt om dat te doen, hetgeen hij bij den wissel, volgens art. 101, n°. 1, zelf doet, die den wissel voor hem incasseert of overdraagt, zoo kan ook hier geene waarde-erkenning voorkomen. Eigenlijk staat de wissel, volgens art. 111, geheel gelijk aan een wissel aan eigen order, met een onvolledig endossement (2). Bij beide zijn de eerste houders, de nemer

(1) Mr. P. D. meent, dat ik beweerd zoude hebben, dat het doel der trekking iets aan de regten des trekkers zoude veranderen. Ik heb er in het geheel niet aan gedacht. Wissel ter incassering is een naam van eene wisselsoort, even als wissel aan eigen order, enz. De daaruit ontstaande regten hangen niet af van het doel, waarmede de wissel getrokken wordt, maar van de verbindtenis, welke de trekker volgens de wet aangaat.

(2) Zie hierover *Regtsgel. Adv.*, II, 172, waar men aan een wissel aan eigen order, met een onvolledig endossement, wisselkracht toekent, niettegenstaande men die aan wissels aan eigen order zonder endossement

en de geëndosseerde, lasthebbers, die echter beide de bevoegdheid hebben om eigendom over te dragen en beide bevoegd zijn om hunne lastgevers aan derden te verbinden.

Mr. P. D. schijnt mijne meening niet juist verstaan te hebben, misschien is de ontwikkeling daarvan wat duister geweest (1). Mijne meening is eenvoudig deze: De wissel volgens art. 111 is een wissel aan eigen order, met een gemagtigde, een wissel aan de order des trekkers, waar de order lasthebber is, die de bevoegheid heeft om den wissel zelf te incasseren of te endosseren en het provenu moet verantwoorden aan zijnen lastgever, den trekker.

Een gevolg hiervan is, dat hetgeen de lasthebber doet overeenkomstig zijnen last den lastgever verbindt, dat de trekker, door de overdragt van eene vordering op hem zelven door zijnen lasthebber, verbonden wordt, even goed als of hij zelf, in het geval van art. 101, den wissel had verkocht; dat indien de lasthebber de waarde voor den wissel ontvangen heeft, de trekker-lastgever geacht wordt die waarde ontvangen te hebben. De wissel, volgens art. 111, is dus eigenlijk een wissel aan eigen

weigert. De trekker heeft dus volgens dat gevoelen meer regt, wanneer hij een ander zijn regt laat uitoefenen, dan wanneer hij het zelf doet. Vreemd voorzeker.

(1) Op bladz. 100 zegt Mr. P. D. dan ook: « doch hoe men kan aannemen, dat de trekker door het volledig of blanco-endossement des nemers, moet geacht worden door bemiddeling van dezen zijnen lastgever (hebber) werkelijk de waarde genoten te hebben, is mij onverklaarbaar.» Is het dan zoo duister, dat ik, wanneer ik iemand magtig om iets voor mij te verkoopen en den prijs te ontvangen, geacht word den prijs ontvangen te hebben, indien mijn lasthebber dien ontvangen heeft, en dat ik later van den kooper de koopprijs niet meer zal kunnen vorderen, terwijl de kooper mij tot levering van het gekochte zal kunnen dwingen. Quod jussu alterius solvitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset. l. 180. H. de reg. juris.

order, geeft dezelfde regten en verpligtingen als deze. Art. 111 is dus even goed eene uitzondering op art. 100 als art. 101. De waarde-erkenning kan evenmin een vereischte zijn voor de geldigheid des wissels ter incassering, als zij het is voor de geldigheid van een wissel aan eigen order.

Is de waarde-erkenning geen vereischte voor de geldigheid van een' wissel ter incassering, dan is ook die wissel zonder waarde-erkenning een geldige wissel, en dan is de trekker van een' zoodanigen wissel, even als ieder andere trekker, aan den derde, aan wien zijn lasthebber den wissel geëndosseerd heeft, gehouden tot rembours.

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITERATUUR.)

Het Wetboek van Strafregt (Code Pénal), met aanteekeningen, door Mr. M. SCHOONEVELD P.J.ZOON, Lid der Arrondissements-Regtbank te Amsterdam.— Amst., M. SCHOONEVELD EN ZOON. 1850. 312 blz.

Het is een verblijdend verschijnsel, wanneer men een lid der regterlijke magt in het publiek ziet optreden met de uitgave van een of ander werk tot het regt betrekkelijk. Het is te bejammeren, dat dit zoo schaarsch geschiedt, te meer, daar er in de magistratuur in Nederland zoo vele kundige regtsgeleerden worden gevonden. Mogen deze zich niet langer laten afschrikken door het kleingeestige denkbeeld, dat de regter, dat de ambtenaar van het openbaar ministerie zich door de openbaarmaking en uiteenzetting van zijn gevoelen over regtspunten te veel zou binden. Dit toch schijnt de reden

voor die stilzwijgendheid der regterlijke ambtenaren te wezen; — maar ik wijs hen op de loffelijke uitzonderingen waartoe onze schrijver behoort, en wil het ook gevraagd hebben, of dezelfde reden niet voor ons pleitbezorgers zou gelden. Wie toch zouden dan over het regt moeten schrijven? Zijn het uitsluitend de Hoogleeraren? O, waar het de theorie geldt, hecht ik aan dezen veel, ja zeer veel, maar de practijk leert men het best in en door de practijk. Verre echter van mij, dat ik hiermede het practisch onderwijs aan de Hooge Scholen aan verkeerde handen toevertrouwd zou oordeelen; neen, waar het de *voorbereiding* tot de practijk geldt, is het juist het elementaire der regtspleging dat den aanstaande pleitbezorger moet worden ingeprent. De schaarsche werkzaamheden der regtspractijk van den eerstbeginnende laten hem tijds genoeg, om die beginselen in toepassing te zien brengen.

Tot de eerste werkzaamheden der jonge advocaten behooren vooral de criminele regtszaken: deze worden hun toegevoegd, als of het de minst gewigtige zijn (1). Voor hen inzonderheid dus mag de uitgave van het door Mr. SCHOONEVELD met aanteekeningen voorziene Wetboek van Strafregt eene belangrijke aanwinst worden gerekend. Het werk bevat, en volgens het voorberigt, en naar waarheid: 1°. den oorspronkelijken franschen tekst; 2°. de officiële vertaling op de Keizerlijke drukkerij in 1811 gedrukt, die in menig opzigt veel te wenschen overlaat (2)

(1) Zie hetgeen ik in den aanhef mijner *opmerkingen omtrent de bevoegdheid tot het geven van getuigenis der waarheid in foro criminali* heb gezegd, *Themis* V, bl. 40 en volgg.

(2) Die officiële vertaling is slecht, zoo slecht als maar immer mogelijk is: zie tot proeve van het gebrekkige dier vertaling *Themis* XI, 496 en volgg. In den gemeenteraad van 's Gravenhage kwam voor eenigen tijd de ellendige vertaling van *réglemens concernant* LA PETITE VOIRIE in art. 471, n°. 5, door *reglementen betreffende* DE VUILNISHOOPEN (het eerst, zoo wij meenen, door Mr. J. R. THORBECKE, *Themis* VIII, bl. 59.

met aanwijzing van het ontrouwe en achterwege gelatene; 3°. de wijzigingen die de Code Pénal in 1832 in Frankrijk heeft ondergaan; 4°. de onnaauwkeurigheden en leemten in de officiële vertaling of hare officiële uitgave; 5°. het verband met de Nederlandsche wetboeken, wetten en besluiten na 1813 ingevoerd en vastgesteld, met het oog op hetgeen in de opstellen van Mr. M. H. Godefroi in het eerste deel der Nederlandsche Jaarboeken voorkomt omtrent de vraagpunten die noodwendig ontstaan uit het gelijktijdig aanwezen der nieuwe wetgeving en van den ouden Code Pénal; 6°. de regtspraak van den Hoogen Raad en alle andere regterlijke collegiën sedert 1 October 1838 bestaande, waardoor een gedeelte der taak van Mr. D. Léon is gemakkelijk gemaakt, doch door de aanvulling tot het zeker nog ver verwijderd tijdstip der uitgave niet overbodig wordt; 7°. de vermelding van eenige belangrijke opstellen van Nederlandsche regtsgeleerden.

De lezer krijgt dus niet enkel het «verfoeijelijk gedenkstuk van overweldiging en dwingelandij» met zijne barbaarsche vertaling, maar veel, waaraan eene wezenlijke behoefte werd gevoeld.

De Heer Schooneveld, die de zoo even genoemde qualificatie, door van Hogendorp aan den Code Pénal gegeven, tot de zijne maakt, had dan ook niet meer behoeven te zeggen, dat hij met dien Code niet is ingenomen. Ook wij zijn dit niet, gelijk dit den schrijver uit de *Themis* zou kunnen blijken. In de dertien tot heden uitgekomen deelen van dat Tijdschrift komen vele belangrijke vertoogen voor over punten van Strafregt, welke den schrijver die, ofschoon spaarzaam, elders

opgemerkt) ter sprake, als wanneer door een raadslid werd beweerd, dat het werk van 1811 slechts zou zijn *de officiële uitgave eener vertaling!!* Waarin verschilt dit van *officiële vertaling?*

te vinden opstellen aanhaalt, niet onbekend hadden mogen blijven.

In het algemeen kan ik met gerustheid zeggen, dat het boek, waarvan hier sprake is, een allezins nuttig boek is. Men leert er de jurisprudentie uit kennen, en wat dit zegt, heb ik bij meer dan eene gelegenheid (zie mijne recensiën van Mr. Léons werk) uiteengezet. De Hooge Raad heeft uitgemaakt, dat de Hoven en Regtbanken bevoegd zijn, van de *officiële vertaling* van den Code Pénal (om nog eens van deze te spreken) gebruik te maken, doch van den originelen franschen tekst niet mogen afwijken, waar de vertaling onnaauwkeurig is.

Behalve de wijzigingen, die de Code Pénal in Frankrijk heeft ondergaan, hadden de weinige veranderingen in België daarin gemaakt in dit werk mogen worden vermeld, en wel omdat wij met de Belgen 15 jaren onder dien Code zamen hebben geleefd, en de door hen sedert gemaakte veranderingen niet minder dan het werk van den Heer Schooneveld de aandacht waardig zullen zijn, wanneer men tot het bearbeiden van een nieuw Strafwetboek tijd zal vinden. Men vindt ze vermeld in *Themis* XII, blz. 299 en volgg.

De Schrijver heeft niet alleen de fouten der vertaling aangewezen, maar verbeteringen (die zij werkelijk meest alle zijn) voorgesteld. Wij laten die hier volgen. Mogen zij onzen aanstaanden strafwetgever overtuigen, dat hij in de eerste plaats op de taal te letten heeft. — De Heer Schooneveld heeft een nuttig werk verrigt, ook blijkens de hier volgende proeve:

Art. 1. *une peine afflictive ou infamante.*	*Lijfstraffen of Eerloosheid.*	
	MOET ZIJN: *Eene lijf- of onteerende straf.*	
11. *délit.*	misdaad.	
	moet zijn misdaad en wanbedrijf, beter nog: misdrijf.	

Art. 77. ou de *leur* livrer.	het woord : *hun* ontbreekt in de officiële vertaling.
» ou de fournir aux ennemis des secours en soldats, hommes, argent, vivres, armes ou munitions.	de 14 woorden : *of den vijand ondersteuning in soldaten, manschappen, geld, levensmiddelen, wapenen of krijgsbehoeften te bezorgen*, ontbreken in de offic. vertaling.
94. *levée*.	*verligting*, moet zijn *ligting*
96. *ou partager*.	*of te verdeelen*, ontbr. in de offic. vertaling.
108. la sûreté *intérieure* ou *extérieure* de l'état.	de *in- of uitwendige* veiligheid van den Staat. De offic. vertaling heeft verkeerdelijk de *uit-* EN *inwendige*.
110. *soit dans un ou plusieurs départemens*.	*het zij in een of meer departementen* ontbr. in de offic. vertaling.
111. *votans non-lettrés*.	*ongeletterde* stemgeregtigden. moet zijn : stemgeregtigden die het schrijven niet kennen.
114. *aura ordonné ou fait*.	*bevolen of gepleegd zal hebben*, ontbr. in de offic. vertaling.
» sur lesquels *il*.	waarin *hij*, ontbr. in de offic. vertaling.
116. *en faisant cesser l'acte*.	de daad afdoende. *moet zijn :* de daad doende ophouden.
127². *auraient* excédé leur pouvoir.	hunne magt zouden *mogen zijn* te buiten gegaan. De offic. vert. heeft *hebben*.
134. *étrangères*.	*vreemde*, ontbr. in de offic. vertaling.
136. *d'un dépôt*.	van eenigen opleg. *moet zijn :* van eenige bewaarplaats.
154. *sciemment*.	met kennis der zaak. *moet zijn :* des bewust.
161. *appeller*.	trekken. *moet zijn :* inroepen.
169. qui *aura* détourné ou soustrait — qui étaient entre *ses* mains en vertu de *ses* fonctions.	Alle ontvangers — die eenige penningen — die uit hoofde van *hunnen* post in *hunne* handen waren, verduisterd etc. De offic. vert. heeft : die uit hoofde van *zijnen* post in *zijne* handen waren etc.

Art. 170. De officiële vertaling is geheel gebrekkelijk en onduidelijk; beter ware het de overzetting, in de uitgave der wetboeken van NOMAN voorkomende, te volgen.

171. *fonction publique.*	bediening. *moet zijn:* openbare bediening.
173. *fonctionnaire ou officier public.*	ambtenaar of fonctionnaris *moet zijn:* ambtenaar of bekleeder van eene openbare bediening.
Titel van § III boven	
Art. 175. *commerces.*	onderwindingen. *moet zijn:* ondernemingen.
175. ET sera condamné.	*en.* ontbr. in de offic. vertaling.
» *tout fonctionnaire* ou *agent* du gouvernement qui *aura* pris un intérêt quelconque etc.	*alle ambtenaren* of *agenten* van de Hooge Regering, die eenig belang hoegenaamd genomen *hebben* enz Hierop sluit slecht het volgend eenvoudige *waarin* HIJ enz.
179. *tenté.*	gebragt. moet zijn: *getracht.*
» *Etats.*	*Staten.* ontbr. in de offic. vertaling.
183. tout juge ou administrateur qui se sera décidé par faveur pour une partie ou par inimitié contre elle.	alle regters of bestuurders die zich uit toegenegenheid of vijandschap voor of tegen iemand bepaald hebben. *moet zijn:* alle regters of bestuurders, die zich uit toegenegenheid voor, of uit vijandschap tegen iemand bepaald hebben.
187. *ou facilitée.*	*of bevorderd.* ontbr. in de offic. vertaling.
188. *sera* puni.	*zal.* moet zijn: *zullen.*
190. Les peines énoncées aux articles 188 et 189 ne cesseront d'être applicables aux fonctionnaires ou préposés qui auraient agi par ordre de leurs supérieurs, etc.	De straffen bij artt. 188 en 189 uitgedrukt, ZULLEN NIET NALATEN OPGELEGD TE MOETEN WORDEN AAN beambten, enz. *moet zijn:* De straffen, bij artt. 188 en 189 uitgedrukt, HOUDEN NIET op toepasselijk te ZIJN OP beambten enz.
§ VI. *Etat civil.*	Burgerlijken *Staat.* moet zijn: Burgerl. *Stand.*
Art. 195. idem.	idem.
198. *par.*	*bij.* moet zijn: *door.*
199. *Etat civil.*	Burgerlijken *Staat.* moet zijn: Burgerl. *Stand.*
207. *informé.*	verstendigd. *moet zijn:* onderrigt.

Art. 212. *par.*	*van*. moet zijn : *door*.
219. *réunions de rebelles.*	vereeniging of zamenrotting. *moet zijn :* vereenigingen of zamenrottingen.
220. *pour lequel.*	*waarover*. moet zijn : *waarvoor*.
223. 224. *gestes.*	*gebaarden*. moet zijn : *gebaren*.
237. *les huissiers.*	*de deurwaarders*. ontbr. in de offic. vert.
241. deux *à* cinq ans.	twee *of* vijf jaren. moet zijn : twee *tot* vijf jaren.
254. les greffiers — *négligents.*	de Griffiers — *aan onachtzaamheid schuldig.* moet zijn : tegen de *onachtzame* griffiers, enz.
257. *l'autorité publique.*	*openbaar gezag*. moet zijn : *het openbaar gezag.*
258. *ou aura fait les actes d'une de ces fonctions.*	*of eene daad tot die posten behoorende verrigt zal hebben*. ontbr. in de offic. vert.
259. *de* SIX MOIS *à* DEUX ANS.	van TWEE *tot* VIJF JAREN. moet zijn : *van* 6 MAANDEN *tot* 2 JAREN.
262. *gestes.*	GEBAARDEN. moet zijn : *gebaren.*
» *outrager.*	*bespotting aandoen*. moet zijn : *beleedigen*, *hoonen* of *smaden.*
268. *divisions.*	*verdeelingen* beter ware hier : *afdeelingen.*
» *crime.*	*misdaad*. beter ware hier : *misdrijf.*
271. *de trois* A *six mois.*	*met drie* OF *zes maanden.* moet zijn : *met drie* TOT *zes maanden.*
273. être réclamés *par délibération.*	opgeeischt worden *bij handeling.* moet zijn : *bij besluit.*
» *conseil municipal.*	*municipalen raad* moet zijn : *gemeentebestuur.*
277. *délits.*	*wanbedrijven*. moet zijn: *misdrijven.*
285. *ceux* DONT ils.	die genen WAARVAN zij. moet zijn : die genen VAN WIE zij.
» *révélation.*	*ontdekking*. moet zijn : *openbaring.*
» s'il est connu.	indien hij bekend is. ontbr. in de offic. vert.
290. *y.*	*bij*. moet zijn: *door.*
294. l'autorité *municipale.*	het gezag der *municipaliteit.* moet zijn : het gezag van het *gemeentebestuur.*

Art. 298. lui *donner* la mort.	hem het leven te *nemen*. moet zijn: *benemen*.
299. *tout autre ascendant légitime.*	*eenigen wettigen grootvader of grootmoeder (adscendent) in eerderen of meerderen graad.* moet zijn: *ieder ander wettigen bloedverwant in de opgaande linie.*
307. *puni.*	*gestraft.* de offic. vert. heeft: *bestaan.*
titel. 2e afdeeling boven	
Art. 309. crimes et délits *volontaires.*	*moedwillige* misdaden en wanbedrijven! Zijn er dan ook crimes *involontaires*, *niet moedwillige* misdaden? tot IEDERE *misdaad* (*crime*) wordt moedwil of opzet gevorderd.
313. ceux *qui* les auront personnellement commis	die (*welke*) ze in persoon gepleegd hebben. het woord: *welke* ontbr. in de offic. vert.
322. *le fait.*	de *zaak.* moet zijn: de *daad.*
329. *en se défendant.*	*in zich te* verweren. moet zijn: *bij het zich* verweren.
334. *excité.*	*verwekt.* moet zijn: *opgewekt.*
337. *la femme* CONVAINCUE *d'adultère.*	de vrouw die *van* overspel *overtuigd wordt.* moet zijn: de vrouw *schuldig bevonden aan* overspel.
340. un *autre* mariage.	een *tweede* huwelijk. moet zijn: een *ander* huwelijk.
344. chacun des *trois* cas.	elk der (*drie*) gevallen. het woord *drie* ontbr. in de offic. vertaling.
titel. 6e afdeeling boven	
Art. 345. *enlèvement.*	opligting of *vervoering.* moet zijn: *wegvoering.*
345. coupable *de* substitution.	schuldig *van* onderschuiving. moet zijn: schuldig *aan* enz.
346. *prescrite.*	*voorgeschreven.* } deze woorden ontbr.
» *fixé.*	*bepaald.* } in de offic. vert.
360. *sépultures.*	*bewaarplaatsen.* moet zijn: *begraafplaatsen.*
377. les juges saisis de la contestation pourront enz.	de regters voor wie het geschil voorgedragen wordt, zullen enz. *moet zijn:* zullen de regters voor wie het geschil voorgedragen wordt, enz.

Art. 384. à l'aide d'*un* des moyens.	met behulp van EENIGE middelen. moet zijn: met behulp van EEN DER middelen.
385. sera accompagnée.	gepaard *heeft* gegaan. moet zijn : gepaard *is* gegaan.
402. *banqueroutiers.*	*bankbrekers.* moet zijn: *bankbreukigen.*
404. s'ils sont *convaincus.*	ingeval zij *overtuigd worden.* moet zijn : ingeval zij *schuldig worden bevonden.*
419. tendant à ne la pas vendre ou à ne la vendre qu'à un certain prix.	*ten einde dezelve op zekeren prijs te houden.* moet zijn : *ten einde dezelve òf niet te verkoopen , òf niet dan tegen zekeren prijs te verkoopen.*
» *la hausse.*	het *steigeren.* moet zijn : het *stijgen.*
» *du prix.*	*van den prijs* , in de offic. uitg. overgeslagen.
» *concurrence.*	*trek.* moet zijn : *mededinging.*
423. *nature.*	*soort.* moet zijn : *aard.*
433. une amende qui ne pourra excéder le quart des dommages intérêts, ni être moindre de 100 fr.	eene geldboete die niet *beneden* het $^1/_4$ deel der schaden en interessen , noch *boven* de 100 fr. zal mogen zijn. *moet zijn :* die niet *boven* het $^1/_4$ deel der schaden en interessen , noch *beneden* de 100 fr. zal mogen zijn.
450. et à raison de ses fonctions.	en ter zake zijner bediening , komen niet voor in de offic. uitg.
452. *empoisonné.*	*vergeven.* moet zijn : *vergiftigd.*
456. *clôtures.*	*omheiningen.* moet zijn : *afsluitingen.*
458. *fourrage.*	*voeraadje.* moet zijn: *beestenvoeder.*
462. *ont* été commis.	begaan *is* geworden. moet zijn : begaan *zijn* geworden.
470. *soit des choses produites par la contravention.*	*hetzij van de goederen uit de overtreding voortgesproten.* ontbr. in de offic. vertaling.
» *soit des matières ou des instrumens qui ont servi ou étaient destinés à la commettre.*	*hetzij van hetgene waarin of waarmede zij begaan is of begaan stond te worden.* moet zijn : *hetzij van hetgeen tot middel of werktuig gediend heeft of bestemd was om dezelve te plegen.*

Art. 471, n°. 4. *ou y laissant.*	*of te laten liggen* ontbr. in de offic. vertaling.
» n°. 5. *la petite voirie.*	*de vuilnishoopen.* moet zijn: *gemeente of buurtwegen, openbare wegen, pleinen en straten in steden en dorpen.*
» » *édifices menaçant ruine.*	*vervallene huizen.* moet zijn: *huizen die dreigen in te storten.*
471, n°. 10. *dans.*	*in.* ontbr. in de offic. vertaling.
» n°. 12. *imprudemment.*	Bij *onvoorzigtigheid.* moet zijn: uit *onvoorzigtigheid.*
» n°. 13. *préposés.*	*bedrijf.* moet zijn: *daartoe gestelde.*
475. *depuis* six *francs jusqu'à dix francs.*	*van* een *tot tien franken.* moet zijn: *van* zes *tot tien franken.*
» n°. 2. *maires, adjoints.*	*maires, adjunct-maires.* beter: *burgemeesters der gemeenten.*
» n°. 11. *non fausses ni altérées.*	*echte en onvervalschte.* moet zijn: *echte en niet geschondene of verminkte.*
479, n°. 3. *l'emploi.*	*handelen.* moet zijn: *behandelen.*
» n°. 8. *injurieux.*	*beleedigende.* ontbr. in de offic. vert.
» » *bruits ou tapages injurieux ou nocturnes.*	*burengeruchten of bewegingen*, of nacht*geruchten en bewegingen.* moet zijn: *die beleedigende of nachtelijke buurengeruchten of bewegingen maken, verstorende de rust der inwoners, of hunne medepligtigen.*
482. *et dans les cas.*	*en in de gevallen.* ontbr. in de offic. vertaling.
484. dans toutes les matières qui n'ont pas été réglées par le présent code et qui sont régies par des lois et réglemens particuliers.	*in alle zaken* waarop *bij dit Wetboek niet* voorzien is *en* waarop voorzien is *bij bijzondere wetten en verordeningen.* moet zijn: *in alle zaken* die bij dit *Wetboek niet* geregeld zijn *en* waarin voorzien is *bij bijzondere wetten en verordeningen.*

Dav. H. Levyssohn.

Invloed der gemeente-wet op de invordering van plaatselijke belastingen, door Mr. A. J. Zubli. — Utrecht, van Heyningen, 1852. — 48 blz. in 8°.

Een opzettelijk onderzoek der bekende vraag, in hoe verre de gemeente-wet dadelijk na hare invoering de bepalingen der plaatselijke reglementen omtrent de invordering der belastingen en de bestraffing der overtredingen heeft afgeschaft, is het doel van dit werkje.

De vraag erlangt eene meer uitvoerige behandeling dan tot dusverre het geval is geweest, vooral ook, omdat de schrijver gemeend heeft den letterlijken inhoud van alle de regterlijke uitspraken *in utramque partem* gewezen in zijn geheel te moeten opnemen. Alleen het arrest van den hoogen raad van 8 Nov. 1852 (*Weekbl.* n°. 1386) kon, als van latere dagteekening, den schrijver nog niet bekend zijn.

Het is echter te vermoeden, dat juist dit arrest, dat de meest twijfelachtige vraag, die der bestraffing, zoo ik mij niet bedrieg, op zeer juiste gronden beslist, aan het geschil, dat bovendien enkel van transitoiren aard is, een einde zal maken.

De schrijver behandelt twee vragen:

Invloed der gemeente-wet op de bestaande bepalingen omtrent onderwerpen, geregeld in artt. 258—269 der wet (invordering),

Invloed der gemeente-wet op de bestaande bepalingen omtrent onderwerpen, geregeld in artt. 270—280 der wet (straffen).

De slotsom van het onderzoek is, dat de eerstgemelde bepalingen blijven bestaan, tot dat zij door nieuwe plaatselijke verordeningen zijn vervangen; doch dat de laatstgemelden zijn vervallen door de bepalingen der wet, die daarvoor onmiddellijk in de plaats treden.

Ik meen, dat beide die antwoorden op de voorgestelde vragen juist zijn.

Omtrent de eigenlijke invordering kan misschien weinig onzekerheid zijn. Art. 257 verwijst naar plaatselijke verordeningen, overeenkomstig de wet te maken; en het gevolg hiervan zal wel moeten zijn, dat de volgende bepalingen der wet alleen kunnen worden aangemerkt als eene *norma agendi* voor de gemeentebesturen.

Meer twijfel heeft bestaan over de tweede vraag; doch, indien men let op de gebiedende en algemeene bewoordingen der artt. 270 en volg., en inzonderheid op het tweede lid van art. 291, dat niets anders behoudt dan de *belastingen*, en niet de *belasting reglementen* in hun geheel, dan lost ook die twijfel zich gemakkelijk op in den zin van het arrest van den hoogen raad en van dit werkje.

Wanneer ik mij dus gaarne vereenig met het gevoelen van den schrijver, dan moet ik echter erkennen, dat zijne redeneringen mij niet altijd zijn voorgekomen even duidelijk en helder te zijn. A. DE PINTO.

(ACADEMISCHE LITERATUUR.)

J. VAN EEGHEN. *De juris regula, non bis in idem.* — L. B. 1850, 64 pag. in 8°.

Het eigenlijke doel dezer verhandeling is eene nadere verklaring van den regel *non bis in idem*, en van zijnen waren zin, naar art. 360 C. d'I., en art. 218

Wetb. van Strafr. De inhoud komt neder op eene verdediging van de thesis, dat in beide artikelen niet zoo zeer bedoeld wordt hetzelfde *misdrijf* als hetzelfde *feit;* eene thesis, die, naar mijne meening, geen groot gevaar loopt van ernstige tegenspraak te ondervinden.

Mogt al onder het Fransche regt de daar heerschende verwarring tusschen het wettelijke en het feitelijke, in het stellen der vragen aan de gezworenen eenige moeijelijkheden doen ontstaan, bij ons bestaan die niet meer, en schijnt dus de zaak niet twijfelachtig. En de woorden van het art., èn de algemeene regtsbeginselen, èn de bedoeling van de wet toonen vrij duidelijk aan, dat de zin geen andere zijn kan dan dat hij, die eenmaal wegens een bepaald feit is onschuldig verklaard en vrijgesproken, wegens datzelfde feit niet op nieuw kan worden vervolgd.

Het betoog der thesis wordt voorafgegaan door een kort onderzoek der vraag: welke vonnissen kracht van gewijsde zaak hebben, en door eene nog kortere behandeling van het onderwerp naar het Romeinsch regt en naar dat der oude Germaansche volken. De nieuwere Duitsche wetgevingen worden niet aangeroerd.

In de inleiding wordt meer bepaald onderzocht, of de regel *non bis in idem* volgt uit de strenge regtsbeginselen zelven, dan wel bij de wetten der verschillende volken is aangenomen wegens redenen van algemeen nut. De schrijver meent het laatste; en, zoo ik geloof, te regt. Het regt zelf toch is gelegen in de wet, en niet in een vonnis, dat wel, al zij het ook nog zoo verkeerd gewezen, bij regts-fictie voor waarheid moet worden gehouden, maar dat inderdaad geen leugen tot waarheid kan maken.

Die inleiding behelst bovendien eenige zeer juiste opmerkingen over het middel van revisie. Het is vooral eene waarheid, dat men ook bij ons met dit middel te

zuinig schijnt geweest te zijn, en dat het voor het minst vreemd is dit wel toe te laten als er regt is gedaan op valsche getuigenissen, niet wanneer er is veroordeeld op valsche stukken. A. D. P.

D. Lopes de Leaö Laguna. — *De quaestione, an obligatio praestandi alimenta parentibus caeterisque adscendentibus egenis in solidum sit et individua.* L. B. 1850, 48 pag. in-8o.

Is de verpligting tot het verstrekken van onderhoud aan behoeftige bloedverwanten solidair? is zij ondeelbaar? Beide vragen worden hier toestemmend beantwoord.

Wanneer de schrijver zich beklaagt, dat in het algemeen zij die zijne leer bestrijden, hun gevoelen beter en vooral *uitvoeriger* ontwikkeld hebben, dan zij die haar zijn toegedaan, kan men hem niet geheel ongelijk geven. Het is echter de vraag, of het verschijnsel zoo vreemd is, dat men doorgaans meer woorden noodig heeft om een valsch dan om een waar stelsel te verdedigen. Er mag bovendien niet worden uit het oog verloren, dat het nog niet zoo lang geleden is, dat men de leer der solidariteit en der ondeelbaarheid, die nog bijkans geene tegenspraak had ondervonden, in ernst is begonnen te rangschikken onder de *res dubiae*, welke een opzettelijk betoog vereischen. Onder het Fransche regt werd het door schier allen, op enkele uitzonderingen na, gehouden voor een axioma. Van daar dat de oudere schrijvers zich vergenoegden met de leer te verkondigen, zonder zich te verbeelden, dat een opzettelijk betoog harer waarheid noodig was.

De eigenlijke twijfel is eerst geboren, toen, kort na de invoering onzer wetgeving, onze ongelukkige letterknechterij de tegenovergestelde stelling in hare veelvermogende bescherming had genomen; en toen, wat erger en vreemder is, de hooge raad, bij het zonderlinge arrest van 7 Junij 1850 (*Weekbl.* nº. 1135), daaraan zijn zegel hechtte. Maar het is niet minder waar, dat juist toen, toen het gevaar aan den man kwam, reeds in 1845, en dus lang voor het arrest zelfs, de geheele vraag is onderworpen aan een uitvoeriger onderzoek dan tot dus verre had plaats gehad, in *Regtg. Adv. II*, 67—71.

Een andere misslag, waarvan de schrijver zijne voorgangers beschuldigt, bestaat hierin, dat zij zich bijna uitsluitend hebben bezig gehouden met de vraag der ondeelbaarheid, en dat daardoor die der solidariteit te veel op den achtergrond geraakt, zoo al niet geheel vergeten is.

Ook dit is op zich zelven waar. Intusschen zijn er ook, meen ik, tegen deze beschuldiging twee verzachtende omstandigheden aan te voeren. Vooreerst zullen velen misschien gemeend hebben, dat men uit de letter der geschreven wet moeijelijk het bewijs der solidariteit kan leveren, zonder de hulp der ondeelbaarheid. En vergeet niet, dat men hier juist te doen heeft met menschen, die niets anders voor regt erkennen, en die dan ook van niets anders hooren willen dan van de woorden en de letters der wet. Te ontkennen valt het dan ook niet, dat velen van des schrijvers gronden, hoe goed op zich zelve, naar algemeene regels van regt, billijkheid en zedeleer, in de wet zelve niet wel te lezen zijn.

Hoe het zij, in deze verhandeling wordt, gelijk gezegd is, de solidariteit en de ondeelbaarheid verdedigd; en de schrijver heeft niet alleen zorgvuldig verzameld alles

wat over die vraag vroeger geschreven is, maar zijn betoog munt inderdaad uit door meerdere grondigheid en volledigheid, dan men bij de meeste vroegere schrijvers over het onderwerp aantreft.

Ten slotte nog ééne opmerking. Er is eene bijzonderheid, die inderdaad zeer pleit voor de juistheid van de leer der solidariteit en der ondeelbaarheid, waarop de schrijver herhaalde malen terug komt. Zij bestaat hierin, dat hare bestrijders het krachtigste wapen geven in haar voordeel. Men durft zoo ver niet te gaan om te beweren, dat een vader, die vier kinderen heeft, waarvan er twee onvermogend zijn, zich met half onderhoud moet tevreden stellen; en men geeft dus toe, dat, wanneer dit eenmaal uitgemaakt en bewezen is, de *geheele last* van het onderhoud berust op de beide andere zonen. Maar men vergeet, dat juist dit de solidariteit en de ondeelbaarheid der schuld bewijst; en dat, indien dit niet vaststaat, er onmogelijk te denken valt aan eene zoodanige verpligting der vermogenden om de schuld der onvermogenden over te nemen.

A. D. P.

H. Beth, *Quaestiones juridicae.* L. B. 1852, 28 blz. in 8°.

Dit kleine stukje is niet zoo onbelangrijk als men uit den titel en de weinige bladzijden zou opmaken. Twee belangrijke regtsvragen toch worden hierin behandeld, waarvan elk op zich zelve een bepaald onderzoek verdient. De eerste bestaat hierin, of de echtscheiding kan worden gevraagd wegens eene veroordeeling tot eene ont-

eerende straf *door een vreemden regter* uitgesproken. — De schrijver beantwoordt deze vraag *bevestigend*. De wetgever vordert, dus redeneert hij ongeveer, niet anders dan eene veroordeeling enz., zonder onderscheid te maken, of die door een Nederlandschen dan wel door een vreemden regter zij uitgesproken. De schrijver haalt verder, tot staving van zijn gevoelen, de wetsbepalingen uit de burgerlijke regtsvordering aan, waaruit, volgens hem, wel volgt, dat een vreemd vonnis hier, behalve in de gevallen uitdrukkelijk bij de wet vermeld, *niet* kan worden ten uitvoer gelegd, maar dat het *bestaan* van het *vreemde* vonnis toch wordt erkend. — Deze onderscheiding vind ik bijzonder fijn en vrij gezocht: en hoogstens toepasselijk in die zoo straks bedoelde uitdrukkelijk uitgezonderde gevallen, als waarin de zaak zelve niet aan een nieuw onderzoek wordt onderworpen. De schrijver vergeet: 1°. dat de Nederlandsche wetgever van vonnissen sprekende, slechts Nederlandsche vonnissen op het oog heeft, — dat de regel is «extra territorium jus dicenti impune non paretur,» 2°. dat in het Wetb. van Burgerl. Regtsv. alleen sprake is van *burgerlijke* vonnissen.

Met meer grond steunt de schrijver, tot staving van zijn gevoelen, op art. 10, in verband met art. 9 Wetb. van Strafvord. Het *bestaan*, het *gezag* van dat vreemde vonnis, het authentiek *bewijs* voor de waarheid van het feit der veroordeeling is echter onvoldoende, want het geldt hier de vraag over het *effect* van de vreemde criminele veroordeeling in burgerlijke zaken.

Tot beantwoording dezer belangrijke internationale quaestie behoort het onderzoek der extensive interpretatie van art. 1955 B. W., luidende: «Een arrest of vonnis, in kracht van gewijsde gegaan, waarbij iemand uit hoofde van misdrijf tot straf is verwezen, zal in een burgerlijk geschil als een bewijs der gepleegde daad

worden aangenomen, behoudens tegenbewijs.» De schrijver dwaalt, in mijn oog, als hij zegt: «Si constat, latam esse sententiam et ejus exhibitione probatur condemnatio ad poenam infamantem, judicis non est inquirere in veritatem illius condemnationis, sed *debet* divortium pronunciari.» Maar zoo worden alle vragen van internationaal regt in eens afgesneden, en alle onderzoek verder overbodig. De schrijver moge zulke vrijgevigheid verlangen, maar het is wettelijk nog niet zoo beslist; en meer bepaald in de onderwerpelijke quaestie kan de infamerende straf in het vreemde land wel eens gesteld zijn op eene daad, die hier geene misdaad is. In verband tot de bestaande wetgeving moet men in het algemeen zeggen, dat geen buitenlandsche wetgever ons regeert, en mitsdien vreemde vonnissen hier niet verbinden. — Het gevoelen des schrijvers verschilt van het onze, en wij hadden gewenscht, andere en betere gronden voor zijn systeem te hooren aanvoeren. De quaestie zelve is eenigzins te berde gebragt in de zaak van M. C. K. tegen regenten van het R. K. weeshuis te 's Gravenhage, vermeld in n°. 1379 van het *Weekblad van het Regt.*

De tweede niet minder belangrijke vraag in deze dissertatie behandeld, is deze: of de Prinsen van het Koninklijk huis aan de gewone wijze van regtspleging, volgens de bepaling van het Wetboek van Strafvordering, zijn onderworpen? Ook deze vraag wordt bevestigend beantwoord, en, naar ons gevoelen, te regt. Hier volgt de schrijver het advies, voorkomende op bladz. 193 en volgg. van het derde deel der regtsgeleerde adviezen in 1848 uitgegeven. Ook het tweede gedeelte der dissertatie had eene meer grondige bewerking verdiend. Ik mag den schrijver, wiens dissertatie door mij alleen in de *Themis* is vermeld, om hare lezers op de belangrijke quaestien zelve opmerkzaam te maken, wegens

zijne behandeling niet hard vallen. Immers zijne verschooning is gelegen in zijn voorwoord, dus luidende: «Quum peculiares essent causae, propter quas gradum doctoralem capessere debeam ante ferias aestivas et temporis augustiae non sinerent scribere, sicut optassem, dissertationem, has elaboravi quaestiones tantum ut legi satisfacerem, non ut inde dijudicarentur progressus mei.» Men mag echter op losse *Theses* promoveren.

DAV. H. L.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

GEREGTELIJKE STATISTIEK IN NEDERLAND OVER 1851.

Door welwillende mededeeling zijn wij in staat gesteld onze lezers, even als in vorige jaren, te doen kennen de uitkomsten der geregtelijke statistiek van Nederland, en wel thans meer bepaaldelijk over 1851; het is toch over dat jaar, dat het den 2 Julij jl., door den toenmaligen minister van Justitie, den heer NEDERMEIJER VAN ROSENTHAL, aan den Koning aangeboden verslag loopt. Dat verslag sluit het eerste vijfjarig tijdvak dezer statistieke verzameling, welke onder de leiding van genoemden minister begonnen, voortgezet en uitgebreid is, en eene blijvende bron van bescheiden heeft geopend, waarvan het nut reeds aanvankelijk gevoeld is en op den duur meer en meer zal ondervonden worden.

Even als vroeger zijn ook dit jaar de staten gesplitst in twee afdeelingen, waarvan de eerste de strafzaken, de andere de burgerlijke zaken omvat.

EERSTE AFDEELING.

Hieronder komen eerstelijk voor de werkzaamheden van den Hoogen Raad.

Het blijkt dat de in 1851 ingestelde eischen in cassatie minder in getal zijn dan die van het vorig jaar, doch, even als in 1850, meer

bedragen dan de jaren 1848 en 49 opleverden, terwijl daarentegen de cijfers van 1850 en 1851 gelijkelijk onder die van het jaar 1847 bleven. Dit wijst de volgende staat aan :

AARD DER WERKZAAMHEDEN.	1847	1848	1849	1850	1851	Gemiddeld.
Hangende zaken op 1°. Januarij .	93	70	37	56	69	65
Aangebragte zaken gedurende het jaar	363	243	236	327	311	296
Te zamen . .	456	313	273	383	380	361
Afgedane zaken gedurende het jaar.	341	265	202	292	294	279
Zaken, waarin afstand der voorziening is gedaan	45	11	15	22	25	24
Hangende zaken op den laatsten Dec.	70	37	56	69	61	58
Te zamen . .	456	313	273	383	380	361
Verzoeken om gratie	1852	1701	530	437	546	993

In 1851 zijn van de 293 regterlijke uitspraken 119 vernietigd; in 152 is de eisch tot cassatie verworpen; in 22 het beroep niet-ontvankelijk verklaard.

Van de 219 beroepen van veroordeelden, zijn er 143 verworpen of niet-ontvankelijk verklaard, slechts 76 gegrond bevonden; van 59 voorzieningen van het Openb. Ministerie zijn er 34 gegrond bevonden, 25 verworpen of niet-ontvankelijk verklaard; van de 10 voorzieningen in belastingzaken, zijn er 4 gegrond bevonden en 6 verworpen of niet-ontvankelijk verklaard; 5 voorzieningen in het belang der wet zijn gegrond bevonden.

Van de 198 arresten der Hoven zijn er 68 vernietigd; van de 170, waarvan de veroordeelden eischers in cassatie waren, 47; van de 23, waarvan het Openb. Min. eischer in cassatie was, 17; van de 3 voorzieningen in belastingzaken 2; 2, eindelijk, werden vernietigd in het belang der wet.

Van de 66 vonnissen der Arrondiss.-Regtbanken zijn er 35 vernietigd, te weten van de 31, waarvan de veroordeelden de cassatie vroegen, 17, van de 35, waartegen het Openb. Min. eischer in cassatie was, 13; van de 7 in belastingzaken, 2; 3 vonnissen werden gecasseerd in het belang der wet.

Van de 29 vonnissen van Kantongeregten zijn er 16 vernietigd, namelijk, van de 18, waartegen de veroordeelden eisch in cassatie deden, 12; van de 11, waarvan het Openb. Min. eischer was, 4.

Wijders werd door den Hoogen Raad in het afgeloopen jaar één arrest van regtsregeling gewezen.

Het getal verzoeken om gratie, waarop de Raad zijn advies uitbragt, 546, overtreft dat der twee vorige jaren, en is derhalve het hoogste, dat, sedert het in werking treden der omtrent het regt van gratie veranderde grondwettelijke bepaling, bereikt werd.

PROVINCIALE GEREGTSHOVEN.

IN 1851 TELDE MEN		Gezamenlijk bedrag der misdaden tegen de eigendommen.	Gezamenlijk bedrag der misdaden in 't algemeen.
Acten van beschuldiging.		691	874
Beschuldigden van het mannelijk geslacht.	16 jaren of ouder. .	778	998
	jonger dan 16 jaren.	53	55
Beschuldigden van het vrouwelijk geslacht.	16 jaren of ouder. .	225	245
	jonger dan 16 jaren.	8	9
Wederspannig aan de wet. (Art. 280 Strafvord.).		29	40
Vrijgesproken of ontslag van regtsvervolging. (Art. 210 Strafvord.).		116	149
Vrijgesproken op grond van art. 66 Code Pénal.		5	5
Veroordeelden wegens misdaad	met behoud der qualificatie, bij het arrest van teregtstelling aangenomen .	788	931
	met veranderde qualificatie, doch behoud van het karakter van misdaad. .	32	36
Veroordeelden wegens wanbedrijf (art. 207 Strafvord.).		44	80
Veroordeelden wegens overtreding (art. 207 Strafvord.).		44	80

Het getal beschuldigden van het mannelijk geslacht beliep dus, volgens deze opgaven, 1053, dat van het vrouwelijke 254, te zamen 1307.

65 beschuldigden stonden in 1851 nog niet te regt; ten aanzien van 2 werd het Openb. Min. niet-ontvankelijk verklaard.

1 persoon komt onder de wederspannigen en veroordeelden tevens voor.

Het tijdvak van 1847 tot 1851 levert de onderstaande uitkomsten op:

Jaartal.	Beschuldigingen.	Beschuldigden.
1847	1501	2107
1848	902	1293
1849	673	965
1850	683	996
1851	874	1307
Te zamen.	4633	6668
Gemiddeld.	926	1334

Men ziet dan hieruit, dat in 1851 het getal beschuldigingen en beschuldigden aanzienlijker was dan in het jaar te voren, doch dat het beneden het middengetal over de vijf jaren is geweest.

Het bedrag der beschuldigingen en beschuldigden naar de drie hoofdverdeelingen, waarin het strafregt, dat ons beheerscht, gescheiden is, wordt in de volgende tabel het best overwogen en tevens, naar gelijke verdeeling, met het bedrag der vroegere jaren vergeleken.

Misdaden.		Verhouding op de honderd	
		Beschuldigingen.	Beschuldigden.
Tegen de algemeene zaak.	1847	87	112
	1848	84	114
	1849	75	106
	1850	72	92
	1851	93	128
Gemiddeld.		83	110
Tegen de personen . . .	1847	57	63
	1848	53	61
	1849	66	85
	1850	90	118
	1851	85	115
Gemiddeld.		71	88
Tegen de eigendommen. .	1847	1357	1932
	1848	760	1118
	1849	532	774
	1850	521	786
	1851	691	1064
Gemiddeld.		776	1135

Zoo als reeds is opgemerkt, overtreft het getal beschuldigingen en beschuldigden beide de cijfers van het jaar 1850, gelijk die van genoemd

jaar de cijfers 1849 reeds min of meer te boven gingen; die vermeerdering vertoont zich bij de misdrijven tegen de algemeene zaak en tegen de eigendommen; daarentegen doet zich eenige vermindering op bij de misdrijven tegen de personen.

Naar den maatstaf van honderd beschuldigingen en beschuldigden berekend, krijgt men ongeveer de uitkomsten die hier volgen

Misdaden.		Verhouding op de honderd	
		Beschuldigingen.	Beschuldigden.
Tegen de algemeene zaak.	1847	5°/₀	5°/₀
	1848	9°/₀	8°/₀
	1849	11°/₀	11°/₀
	1850	10°/₀	9°/₀
	1851	11°/₀	10°/₀
Tegen de personen . . .	1847	3°/₀	3°/₀
	1848	6°/₀	4°/₀
	1849	9°/₀	8°/₀
	1850	13°/₀	11°/₀
	1851	9°/₀	9°/₀
Tegen de eigendommen. .	1847	90°/₀	91°/₀
	1848	84°/₀	86°/₀
	1849	79°/₀	80°/₀
	1850	76°/₀	78°/₀
	1851	79°/₀	81°/₀

Even als ten vorigen jare zijn de beschuldigden van misdaad, de beklaagden van wanbedrijf of overtreding, zoowel als de veroordeelden, in de tabellen onderscheiden naar het *geslacht*.

Bovendien worden zij thans verdeeld naar den *ouderdom*, in beschuldigden, beklaagden en veroordeelden, welke *zestien jaren* of *ouder* waren, en die, welke *beneden de zestien jaren*, tijdens het plegen van hun misdrijf, bleken te zijn.

De minister achtte het belangrijk ook den leeftijd der misdrijvende personen meer van nabij te leeren kennen, onder anderen met het oog op de artikelen 66—69 van den Code Pénal, waar almede tusschen de daders, die boven of beneden de zestien jaren zijn, wordt onderscheiden.

om, in verband daarmede, hunne toereken- en strafbaarheid te regelen. Wij hebben de slotsommen boven medegedeeld.

Eenige punten van vergelijking vinden nog hier plaats.

Het getal *mannen*, beschuldigd van misdaad, bedraagt 1053 of 80°/₀ van het geheel, waaronder van zestien jaren of ouder 993 of 94°/₀ van de mannelijke beschuldigden, van jonger dan zestien jaren 55 of 5°/₀ van de mannen.

Vrouwen, beschuldigd van misdaad, waren er 254, dat is, van het gezamenlijk getal beschuldigden 19 °/₀ ruim. Hieronder waren 245, welke den ouderdom van zestien jaren bereikt hadden of daarboven, dat is, 96°/₀, en slechts 9 van beneden de zestien jaren, dat is, ruim 3°/₀ van alle de vrouwelijke beschuldigden.

Het getal beschuldigden *beneden de zestien jaren*, zoo mannen als vrouwen, bedroeg nog geen 5°/₀ van het gezamenlijk bedrag der beschuldigden, welke dit jaar werden verwezen.

Onder de beschuldigden van misdaad tegen de *algemeene zaak*, ten getale van 128, bevindt zich slechts één mannelijke beschuldigde van minder dan zestien jaren.

Van voormelde 128 beschuldigden behooren er tot het mannelijk geslacht 119 of 11°/₀ van al de mannelijke beschuldigden; tot het vrouwelijk geslacht 9 of 4°/₀ van al de vrouwelijke beschuldigden.

In de afdeeling der misdaden tegen de *personen* treft men aan 103 mannen en 12 vrouwen. Beneden de zestien jaren komen daar voor één man en ééne vrouw.

In het gezamenlijk bedrag der beschuldigden, verdeeld naar hunne kunnen, komt deze afdeeling in rekening voor een bedrag van 9°/₀ ruim, ten aanzien der mannen, en van ongeveer 5°/₀ ten aanzien der vrouwen.

Wegens misdaad tegen de *eigendommen* eindelijk werden verwezen: mannen 831 of ongeveer 79°/₀ op het geheel der mannelijke beschuldigden; vrouwen 233 of 90°/₀ van al de vrouwen. Hieronder waren van zestien jaren of ouder 778 of 93°/₀, beneden de zestien jaren 53 of 6°/₀ van al de mannelijke beschuldigden van misdaad tegen de eigendommen te zamen; 225 vrouwen van de eerstbedoelden, dat is 96°/₀ en 8 van de laatstbedoelden, dat is ruim 3°/₀ van al de naar de openbare teregtzitting wegens gelijke misdaad verwezene vrouwen.

Uit dat alles blijkt, dat het vrouwelijk geslacht slechts voor *één vijfde* tot het getal beschuldigden dit jaar bijdraagt, in diervoege dat het getal mannelijke beschuldigden dat der vrouwelijke naar evenredigheid overtrof, ten aanzien der misdaden tegen de algemeene zaak en tegen de personen, terwijl omgekeerd, tot vergrijp tegen het eigendomsregt, het de vrouwen waren, die daartoe de meeste geneigdheid toonden.

Hetzelfde verschijnsel werd in het jaar 1850 bij de strafzaken der Hoven opgemerkt.

Het gezamenlijk getal veroordeelden bedraagt 1057, de beschuldigden, die reeds vóór 1851 naar de openbare teregtzitting verwezen werden, daaronder begrepen.

Van deze 1057 waren 847 of 80% mannelijke veroordeelden, en 210, of bijna 20%, vrouwelijke.

Veroordeelde mannen, jonger dan zestien jaren, waren er 48, dat is 5% ruim, vrouwen van dienzelfden jeugdigen leeftijd 19, dat is, ruim 9% van alle de vrouwelijke veroordeelden.

Wegens misdaad tegen de algemeene zaak werden veroordeeld 94 mannen, dat is, in verhouding tot al de mannelijke veroordeelden 11%, en slechts 8 vrouwen of bijna 4%.

Wegens misdaad tegen de personen treft men aan 78 mannelijke en 6 vrouwelijke veroordeelden, dat is 9% en ongeveer 3%.

Aan misdaad tegen de eigendommen eindelijk werden schuldig bevonden 675 mannen of bijna 80% en 196 vrouwen 23% ruim.

Met uitzondering van slechts 2, vindt men de veroordeelden, *beneden* de zestien jaren, allen onder de veroordeelden wegens vergrijp tegen de eigendommen, en wel 46 jeugdige mannen, en 19 jeugdige vrouwen, dat is, omstreeks 7% van de wegens misdaad tegen de eigendommen veroordeelde mannen, en bijna 10% van de om gelijke reden veroordeelde vrouwen.

De diefstallen met verzwarende omstandigheden, voorzien bij de artt. 384 en 386, n°. 1, Code Pénal, zijn die, welke door deze jeugdige misdadigers het meest gepleegd werden.

De aard der op de veroordeelden toegepaste straffen was als volgt:

Tot de doodstraf:	7, waarvan geene uitgevoerd.		
Tot de tuchthuisstraf:	20—15	jaren	3.
	15—10	»	15.
	10— 5	»	182.
	Minder	»	14.
Tot geesseling, tepronkstelling, eerloosverklaring			14.
Correctionnele straffen:			
Op grond van art. 209 Strafvord.			742.
Door veranderde qualificatie . .			80.

Ook in het afgeloopene jaar werd, zoo als uit deze opgaaf blijkt, geen enkele maal de doodstraf ten uitvoer gelegd.

Twee doodvonnissen werden uitgesproken wegens kindermoord, vier wegens moord, een wegens brandstichting.

Vijf veroordeelden behoorden tot het mannelijke, twee der veroordeelden, die wegens kindermoord, tot het vronwelijk geslacht.

Een man stond in Noordbrabant te regt wegens kindermoord, doch werd, bij gebrek aan bewijs, vrijgesproken.

Omtrent de tuchthuisstraffen, met inbegrip, voor Limburg, van den dwangarbeid, is niets te voegen, bij hetgeen in het verslag van het vorig jaar gezegd is.

Van de 14 personen, voorkomende in de kolom geesseling, tepronkstelling, eerloos-verklaring, werden er 13 veroordeeld tot tepronkstelling, met toepassing van art. 205 der algemeene wet, van 26 Aug. 1822 en 1, wegens het zich laten omkoopen als ambtenaar, tot eerloos-verklaring.

De tuchthuisstraf beneden de vijf jaren werd slechts zeldzaam opgelegd.

Des te meer maakte ook dit jaar de regter gebruik van de bevoegdheid, hem bij art. 209 Strafv. verleend. Ongeveer 76% van de veroordeelden wegens misdaad werden gestraft met eene correctionnele straf, krachtens gezegd art. 209. De toepassing van het artikel was dus nog ruimer dan in het jaar 1850.

In enkele gevallen hebben de Geregtshoven de veroordeelden tot eenzame opsluiting verwezen, ingevolge de wet van 28 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 68). Dit geschiedde ten aanzien van 22 veroordeelden, als 4 in Gelderland, 1 in Zuidholland, 10 in Noordholland, 1 in Friesland, 6 in Groningen.

De werking der wet wordt veelvuldiger opgemerkt bij de Arrondiss.-Regtbanken dan bij de Hoven. Zoo dáár als hier moet echter in het oog worden gehouden, dat het jaar 1851 reeds voor meer dan de helft verstreken was, toen de bedoelde wet van verbindende kracht werd.

Eindelijk blijft ten aanzien der misdaden, nog over, een blik te werpen op den stand der herhalingen van misdrijf.

Het getal der reeds vroeger veroordeelden wegens misdaad bedroeg, in het afgeloopen jaar 45, der vroeger veroordeelden wegens wanbedrijf 21.

Op deze 66 recidivisten werden de bij de wet gestelde herhalingstraffen toegepast. Bij voortduring worden geene anderen als recidivisten in deze statistieke verzameling opgenomen.

Dat velen, alhoewel vroeger wegens misdrijf veroordeeld, aldus [illegible] rekening blijven, is zeker, en in de vorige verslagen aangetoond destijds ingestelde vergelijking, [illegible] de statistiek der gevangenissen ontleend, tusschen de herhalingen van misdrijf bij teregtstelling gebleken, en die in de gevangenis later ontdekt.

De Geregtelijke Statistiek echter vermeldt alleen wat voor den regter blijkt, en door dezen als waar wordt aangenomen en verklaard. Eene andere handelwijze leidt tot onzekere, minstens ongelijkmatige uitkomsten.

uit het toeval der ontdekking geboren en van den meerderen of minderen ijver der, met het onderzoek belaste, personen afhankelijk.

De herhalingen van misdrijf waren dit jaar talrijker dan in het jaar 1850, gelijk deze vergelijkende staat aanwijst.

JAARTAL.	VEROORDEELDEN. REEDS VROEGER VEROORDEELD.		
	Wegens misdaad.	Wegens wanbedrijf.	Te zamen
1847	86	36	122
1848	60	17	77
1849	54	26	80
1850	43	12	55
1851	45	21	66
Te zamen.	288	112	400
Gemiddeld.	52	22	80

In verhouding echter tot de veroordeelden, is de uitkomst niet verschillend van die des vorigen jaars. Ook nu verkrijgt men 6 herhalingen van misdrijf op de 100 veroordeelden.

De gezamenlijke herhalingen van misdrijf over de jaren 1847 en 1851 omslaande, verkrijgt men voor ieder jaar een gemiddeld getal van 80 herhalingen.

De laatste staat, de beregting van strafzaken bij de Prov. Geregtshoven betreffende, is de staat G, alwaar de werking der Hoven, regt doende ten correctionnele in hooger beroep, gezien wordt.

Die staat heeft eenige meerdere volledigheid verkregen, doordien aldaar de regtspraak der Hoven in hooger beroep ten aanzien van elke Regtbank afzonderlijk vermeld wordt, hetgeen de werking van den hoogeren op den [illegible]ter afzonderlijk doet kennen.

Ook dit jaar was het getal zaken, in hooger beroep behandeld, klimmende. Het bedroeg 548 en bereikte alzoo ongeveer het getal van 555, in het jaar 1847 waargenomen.

Gedurende vijf jaren (1847—1851) kwamen er voor: 2441 correctionnele appellen, hetgeen voor ieder der vijf jaren een gemiddeld bedrag geeft van 488 zaken in hooger beroep.

Gedurende hetzelfde vijfjarig tijdvak behandelden de Regtbanken in eersten aanleg: 43,673 zaken (wanbedrijven), een bedrag, dat, wil men het in vergelijking brengen met de regtspraak der Hoven ten correctionele, eene verhouding oplevert van bijna 6 appellen op de 100 zaken. in eersten aanleg beregt.

Van de 543 arresten, door de Hoven in 1851 gewezen, strekten 275 of 50 % tot bekrachtiging, en 264 of ruim 48% tot wijziging of verandering van de uitspraken des lageren regters.

Bij 174 arresten, dat is bijna 66%, verschilde de hoogere met den lageren regter, omtrent de vraag van schuld of onschuld, bij 90 arresten, dat is, ruim 34%, omtrent de toepassing der straf.

ARRONDISSEMENTS-REGTBANKEN.

De volgende staat doet zien, hoe groot het getal *wanbedrijven* en *beklaagden* was, dat in het afgeloopen jaar, vergeleken met vroegere jaren, in behandeling kwam bij de gezamenlijke Regtbanken van het Koningrijk.

JAARTAL.	ZAKEN.	BEKLAAGDEN.
1847	10,607	13,400
1848	7,864	10,217
1849	7,670	10,322
1850	8,458	10,988
1851	9,074	11,558
Gemiddeld.	8734	11,297

De vermeerdering der strafgedingen, in 1850 begonnen, gaat derhalve ook bij de Regtbanken nog voort.

Het getal wanbedrijven en beklaagden laat zich op de navolgende wijze splitsen:

WANBEDRIJVEN.	GETAL.	
	Zaken.	Beklaagden.
Tegen de algemeene zaak	3,868	4,419
Tegen de personen	2,700	3,579
Tegen de eigendommen	2,506	3,560
Gezamenlijk bedrag . .	9,074	11,558

Ook dit jaar neemt men hier het tegendeel waar van hetgeen zich bij de Hoven opdoet. Bij de Hoven zijn de misdrijven tegen de *algemeene zaak* het minst in getal, die tegen *de eigendommen* het aanzienlijkst. Bij de Regtbanken vertoont zich juist het tegengesteld verschijnsel.

Intusschen zijn in 1851 de wanbedrijven tegen *eigendommen* eenigermate toegenomen, zelfs meer dan die tegen *de algemeene zaak;* alléén die tegen *de personen* namen af.

Deze staat zal dit duidelijk maken.

WANBEDRIJVEN.		VERHOUDING OP DE HONDERD	
		Zaken.	Beklaagden.
Tegen de algemeene zaak .	1850	42°/₀	37°/₀
	1851	43°/₀	38°/₀
Tegen de personen . . .	1850	32°/₀	34°/₀
	1851	29°/₀	31°/₀
Tegen de eigendommen . .	1850	25°/₀	28°/₀
	1851	27°/₀	30°/₀

Onder de 9,074 bij de Regtbanken behandelde zaken, komen de belastingzaken wederom voor een aanzienlijk deel in rekening, te weten: de Rijks-belastingzaken, aangebragt door de ambtenaren van het bevoegd bestuur, voor een bedrag van 806 zaken, de plaatselijke belastingzaken, voor een bedrag van 95, te zamen 901 zaken.

In het vorig jaar kwamen 663 Rijks- en 377 provinciale of plaatselijke, te zamen 1,040, belastingzaken in behandeling.

De talrijke overtredingen van een Reglement der provincie Friesland, houdende belasting op het rundvee, waarop in het Verslag van het voorgaand jaar gewezen werd, herhaalden zich in 1851 niet, hetgeen wel de voorname reden zal zijn, dat de rubriek belastingzaken van plaatselijken en provincialen aard, dit jaar met bijna ³/₄ verminderde.

Naar *geslacht* en *ouderdom* verdeeld, waren er 8,401 mannelijke beklaagden van zestien jaren of ouder, en 703 welke dien leeftijd nog niet hadden bereikt, te zamen 9,104.

Van het vrouwelijke geslacht waren 2,249 zestien jaren of ouder, en 205 jonger, te zamen 2,454 vrouwelijke beklaagden.

In het gezamenlijke bedrag der beklaagden komen de mannen voor bijna 79°/₀, de vrouwen voor ruim 21°/₀ in rekening.

Beneden de zestien jaren waren van de mannelijke beklaagden bijna 8°/₀, van de vrouwelijke ruim 8°/₀.

Op het geheel der beklaagden komen die jeugdige beklaagden, mannen en vrouwen te zamen, in rekening voor ruim 7°/₀.

Uit dit alles blijkt, dat bij het plegen der *wanbedrijven* het verschil tusschen het mannelijk en vrouwelijk geslacht niet zoo groot is als ten aanzien der *misdaden*, en de verhouding hier nadeeliger voor de vrouwen is dan bij de misdaden.

Ook is, gelijk zich trouwens liet verwachten, het getal jeugdige beklaagden naar verhouding niet onbelangrijk grooter bij de Regtbanken dan bij de Hoven.

Ter zake van misdrijf tegen *de algemeene zaak*, komen voor van de mannelijke beklaagden 39°/₀, van de vrouwelijke 35°/₀; ter zake van misdrijf tegen *de personen* 32°/₀ van de mannelijke, bijna 27°/₀ van de vrouwelijke beklaagden; ter zake van misdrijf tegen *de eigendommen* ongeveer 29°/₀ van de mannelijke, en ruim 38°/₀ van de vrouwelijke beklaagden.

Van de mannelijke beklaagden wegens misdrijf tegen de algemeene zaak, waren er *beneden de zestien jaren* ruim 3°/₀, van de vrouwelijken 7°/₀; wegens misdrijf tegen de personen, van de mannen ruim 2°/₀, van de vrouwen ongeveer 2°/₀; wegens misdrijf tegen de eigendommen, van de mannen 19°/₀, van de vrouwen 14°/₀.

De jeugdige *vrouwelijke* beklaagden hebben alzoo betrekkelijk de overhand ten aanzien der misdrijven tegen *de algemeene zaak*. Bij nader onderzoek blijkt, dat die ongunstige verhouding meer bepaaldelijk gelegen is in de wanbedrijven van *bedelarij en landlooperij*, waar bijna 9°/₀ van de vrouwen beneden de zestien jaren zijn, tegen nog geen 7°/₀ van dien leeftijd bij de mannen, en niet minder in overtredingen op het stuk der *Rijks-belastingen*, waar almede 9°/₀ jeugdige vrouwen voorkomen tegen bijna 3°/₀ jeugdige mannen.

Het grootste getal wanbedrijven door jeugdige misdadigers van beider kunne werd echter bedreven tegen *de eigendommen*. Van al de beklaagden wegens *eenvoudigen diefstal* waren er tusschen de 17 en 18°/₀ beneden de zestien jaren. De wanbedrijven, waarvan in het algemeen de vrouwen het meest beklaagd waren, zijn hoofdzakelijk: *bedelarij*, waar zij voor 29°/₀, *Rijks-belastingen*, waar zij voor 13°/₀, *hoon en scheldwoorden*, waar zij, even als wegens *laster*, voor 38°/₀, *eenvoudige mishandeling*, waar zij voor 15°/₀, en *diefstal*, waar zij voor 13°/₀ in rekening komen.

De verhouding der 11,558 beklaagden tot de geheele bevolking des Rijks, welke in 1849 was van 1 beklaagde op de 296, en in het volgend jaar van 1 op de 278 zielen, is thans van 1 beklaagde op de 264 zielen.

In de onderscheidene provincien vertoont zich de verhouding op de volgende wijze:

PROVINCIEN.	VERHOUDING TOT DE BEVOLKING. 1 beklaagde op de					
Noordbrabant	1850,	234	zielen;	1851,	233	zielen.
Gelderland	»	253	»	»	237	»
Zuidholland	»	333	»	»	297	»
Noordholland	»	347	»	»	331	»
Zeeland	»	230	»	»	202	»
Utrecht	»	360	»	»	277	»
Friesland	»	310	»	»	327	»
Overijssel	»	194	»	»	176	»
Groningen	»	385	»	»	442	»
Drenthe	»	214	»	»	175	»
Limburg	»	173	»	»	190	»

Eenige verbetering in die verhouding treft men aan in Noordbrabant, Friesland, Groningen en Limburg, doch, met uitzondering van de provincie Groningen in zeer geringe mate.

Van de 11.558 beklaagden werden *vrijgesproken* of *ontslagen van alle regtsvervolging* 2,010, waaronder 82 op grond van art. 66 C. P., als hebbende gehandeld zonder oordeel des onderscheids. Veroordeeld daarentegen werden 9,456 hunner, waaronder 7,379 mannen en 2,077 vrouwen.

Hierbij komen nog 92 beklaagden, wier lot niet afzonderlijk in de kolommen vermeld is, en in wier zaken schorsing des gedings, niet-ontvankelijk-verklaring of dergelijken plaats had.

Het getal vrijgesprokenen of ontslagenen, de vrijgesprokenen krachtens art. 66 C. P. daaronder niet begrepen, levert eene verhouding van ruim 16 op de 100 beklaagden, hetgeen, vergeleken met de verhouding van het vorig jaar, eene vermindering in de vrijspraken aanwijst van 3 op de 100, doch niet belet dat ook dit jaar het getal vrijgesprokenen bij de Hoven beneden dat bij de Regtbanken blijft.

Veroordeeld werden bijna 82% van al de beklaagden te zamen, of van al de mannelijke 81%, van al de vrouwelijke beklaagden 84%.

In het gezamenlijk bedrag der veroordeelde mannen komen 7% voor, welke den ouderdom van zestien jaren nog niet hadden bereikt, en een gelijk bedrag onder de veroordeelde vrouwen.

Tot gevangenis-straf werden verwezen 72% van de veroordeelden, waaronder slechts 2% tot eene straf van meer dan één jaar; tot geldboete, met of zonder bijkomende gevangenis-straf, ingeval van onvermogen, bijna 27%.

Tot politie-straffen werden niet meer dan 51 beklaagden veroordeeld.

Onder de correctionneel veroordeelden treft men er 93 aan, op wie de regter de wet van 28 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 68) toepaste.

De Regtbank te Amsterdam alleen deed dit ten aanzien van 74 dier veroordeelden, waartoe haar trouwens de aldaar aanwezige cellulaire gevangenis eene uitmuntende gelegenheid aanbood.

De toepassing van het verzachtend art. 463 C. P. was bij de Regtbanken veelvuldig.

Op iets minder dan 50°/₀ der veroordeelden werd dat artikel toegepast.

Dit had met name plaats ten aanzien der veroordeelden wegens eenvoudigen diefstal, waarvan er 71°/₀, eenvoudige mishandeling, waarvan er 54°/₀, en bedelarij of landlooperij, waarvan er 87°/₀, met aanwending van gezegd artikel gestraft werden.

Wat betreft het belangrijk onderwerp der herhalingen van misdrijf, gelijk die dit jaar, in vergelijking met vroegere, zich bij de Regtbanken opdeden, de stand daarvan was als volgt:

JAARTAL.	VEROORDEELDEN, REEDS VROEGER VEROORDEELD.		Te zamen.
	Wegen misdaad.	Wegens wanbedrijf.	
1847	92	101	193
1848	64	117	181
1849	58	145	203
1850	46	97	143
1851	71	94	165
Te zamen.	331	554	855
Gemiddeld.	66	110	177

Ruim 1 op de 100 veroordeelden werd alzoo in 1851, even als ten vorigen jare, gestraft met toepassing der artt. 57 of 58 C. P.

Wat aangaat de misdrijven, die door de officieren van justitie, als binnen hun arrondissement gepleegd, werden ontdekt, dat getal bedraagt voor het geheele rijk 14,393.

Het getal misdaden (*crimes*), die, bij gebrek aan bewijs of genoegzame aanwijzing, onvervolgd moeten blijven, is 1535.

Geringe diefstallen, gepleegd bij nacht, door meer dan één persoon, in bewoonde huizingen, van oogst te velde enz., waarvan dikwerf het plegen gemakkelijker te constateren, dan de daders te ontdekken of de vereischte bewijsmiddelen te verkrijgen zijn, maken een belangrijk deel van dat cijfer uit.

Het getal strafvonnissen, door de Regtbanken gewezen in hooger beroep van de, binnen haar regtsgebied gelegene, Kantongeregten, bedraagt 185, dat is, vijf meer dan in het voorgaand jaar.

Een der staten (K) geeft een overzigt van de werkzaamheden der ambtenaren van het Openb. Ministerie, der regters-commissarissen, en Arrondiss.-Regtbanken in raadkamer, ten aanzien van het opsporen, voorloopig onderzoek en de instructie der voorgekomene misdaden en wanbedrijven.

Eene vergelijking van de 4de en 5de kolom doet zien, in hoedanige verhouding de ambtenaar van het Openb. Ministerie en de regter-commissaris tot elkander staan ten aanzien van het inwinnen van voorloopige informatiën; hoe, bij deze Regtbank meer, bij gene minder, de tusschenkomst van den regter-commissaris, krachtens art. 58 Strafvord., wordt ingeroepen.

De kolommen 10 en 12 leeren, bij onderlinge vergelijking, kennen de wijze van toepassing der artt. 87 en 88, lid 2, van gezegd wetboek. Verreweg de meeste Regtbanken achten zich bevoegd om, bij het verleenen van een bevel van gevangenneming, immers van gevangenhouding, ter zake van een der wanbedrijven, in het tweede lid van art. 88 opgenoemd, tevens de onmiddellijke verwijzing des beklaagden naar de correctionnele teregtzitting uit te spreken, overeenkomstig art. 87 van dat wetboek; eene handelwijze, die door weinige andere Regtbanken niet wordt gevolgd.

Van de 2,852 zaken, bij requisitoir van den officier van justitie, krachtens de artt. 83 of 79 van het wetboek, in raadkamer gebragt, werden er dadelijk verwezen: 2 naar den bevoegden regter, 994 naar de correctionnele teregtzitting; had er weigering van regts-ingang of bevel tot nader onderzoek plaats ten aanzien van 79 zaken; keerden er, na verleend bevel tot instructie, bij requisitoir, ingevolge art. 114 van dat wetboek gedaan, in raadkamer terug 1789.

De Regtbanken verleenden daarop in die zaken, waarvan echter sommigen reeds vóór 1851 in instructie waren geweest, buiten-vervolging-stelling ten aanzien van 301, verwijzing naar den kantonregter ten aanzien van 1, verwijzing naar den correctionnelen regter ten aanzien van 602, naar den proc.-gen. bij het Prov. Geregtshof ten aanzien van 888 zaken.

Onder de verwijzingen naar den correctionnelen regter bevonden zich 46 zaken, welke, alhoewel van criminelen aard, om den jeugdigen ouderdom des daders, voor den correctionnelen regter moesten dienen.

Van al de zaken, welke krachtens art. 114 in raadkamer terugkeerden, werden er ruim 49 op de 100, als daarstellende misdaad, verwezen naar den proc.-gen., ruim 10 op de 100 alsnog buiten vervolging gesteld, en ruim 33 op de 100 verwezen naar de correctionnele teregtzitting.

Deze verhouding verschilt, immers ten aanzien van het getal verwijzingen, weinig van die van het jaar 1850.

KANTONGEREGTEN.

Een getal van 8,770 overtredingen met 10,885 beklaagden kwam dit jaar bij de Kantongeregten voor.

De mannen leverden een getal van 9196, de vrouwen een getal van 1689, in het gezamenlijk bedrag der beklaagden.

Van de mannen waren er 316 of ruim 3°/₀, van de vrouwen 84 of ongeveer 5°/₀, beneden de zestien jaren.

Een getal van 2864 beklaagden betaalden wederom de op hunne overtreding gestelde geldboete vrijwillig, en kwamen daarmeê hunne dagvaarding of teregtstelling voor.

Vrijgesproken of ontslagen van alle regtsvervolging werden 1253 beklaagden; veroordeeld 6655, als 5546 mannen, waaronder 266 of ruim 4°₀ jonger dan zestien jaren, en 1109 vrouwen, waarvan beneden de zestien jaren 74, dat is, ruim 6°/₀.

Onder de veroordeelden hadden zich schuldig gemaakt aan overtreding van het Wetboek van Strafregt of andere wetten 2567, van Prov. Reglementen 1054, van plaatselijke of andere, niet met name aangeduide, verordeningen 3034.

Tot gevangenis-straf, met of zonder daarbijkomende geldboete, werden veroordeeld 716; tot geldstraffen, met of zonder gevangenis-straf bij onvermogen, 5939 beklaagden.

Alle welke opgaven leiden tot de uitkomsten, die volgen, en weinig of niet verschillen van die, welke, ten aanzien der jaren 1847 tot en met 1850 gezamenlijk, in het Verslag des vorigen jaars werden waargenomen.

VERHOUDING VAN 1 OP DE 100 BEKLAAGDEN:						VERHOUDING VAN 1 OP DE 100 VEROORDEELDEN:						
BEKLAAGDEN.				VEROORDEELDEN.				WEGENS OVERTREDING VAN:			TOT DE STRAF VAN:	
Mannen.	Vrouwen.	Die vrijwillig hunne vervolgingen voorkwamen.	Vrijgesproken of ontslagen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Code Pénal of andere wetten.	Provinciale reglementen.	Plaatselijke en andere verordeningen.	Gevangenissen.	Geldboete.
34°/₀	15°/₀	26°/₀	11°/₀	50°/₀	10°/₀	83°/₀	16°/₀	33°/₀	15°/₀	45°/₀	10°/₀	89°/₀

De verhouding der beklaagden tot de bevolking van het geheele Koningrijk staat dit jaar als 1 : 280.

Het getal der beklaagden in de vijf jongste jaren (1847—1851) bedroeg 51,689, hetgeen, voor ieder jaar afzonderlijk, gemiddeld ruim 10,337 beklaagden oplevert.

Tot de bevolking des Koningrijks staat dit gemiddeld bedrag als 1 : 295.

Tot de bevolking der provincie is de verhouding van het gemiddeld bedrag der in die vijf jaren in ieder derzelve voorgekomen beklaagden, als volgt:

PROVINCIE.	VERHOUDING TOT DE BEVOLKING. 1 beklaagde op de:
Noordbrabant	346 zielen.
Gelderland	386 »
Zuidholland	336 »
Noordholland	492 »
Zeeland	336 »
Utrecht	280 »
Friesland	229 »
Overijssel	287 »
Groningen	347 »
Drenthe	102 »
Limburg	146 »

De provincien Drenthe en Limburg leverden derhalve over het afgeloopen vijfjarige tijdvak de meeste, Noordholland en daarna Gelderland de minste beklaagden op.

TWEEDE AFDEELING.

Het tweede gedeelte dezer verzameling bevat, gelijk gezegd is, ook dit jaar de statistiek der burgerlijke zaken bij den Hoogen Raad en verdere regterlijke ligchamen.

Hooge Raad.

De hieronder volgende staat maakt bekend de werkzaamheden van het hoogste regterlijke collegie, zoo in cassatie, hooger beroep en revisie, als in eersten aanleg.

Het getal ingestelde eischen in cassatie nam in de jongste vier jaren, hoewel langzaam, onafgebroken toe.

Omtrent de zaken in hooger beroep en in eersten aanleg deed zich een tegenovergesteld verschijnsel op.

Twee eischen in revisie werden in 1851 ingesteld.

AARD DER WERKZAAMHEDEN.	1847.		1848.		1849.		1850.		1851.	
CASSATIE.										
Hangende zaken op 1°. Januarij	55	106	41	86	32	86	44	99	38	98
Aangebragte zaken. . .	51		45		54		55		60	
Afgedane zaken. . . .	51		53		38		57		50	
Zaken, waarin afstand der voorziening is gedaan.	14	106	1	86	4	86	4	99	5	98
Hangende zaken op den laatsten December. . .	41		32		44		38		43	
HOOGER BEROEP van arresten, gewezen door de Hoven van Justitie in de Kolonien. . .										
Hangende zaken op 1°. Januarij.	30	42	37	45	39	46	39	43	39	43
Aangebragte zaken. . .	12		8		7		4		4	
Afgedane zaken. . . .	5		6		6		3		3	
Zaken, waarin afstand van het beroep is gedaan.	—	42	—	45	1	46	1	43	—	43
Hangende zaken op den laatsten December . .	37		39		39		39		40	
REVISIE.										
Aangebragte zaken. . .	—		—		—		—		2	
IN EERSTEN AANLEG.										
Hangende zaken op 1°. Januarij	11	115	8	19	13	21	8	17	11	17
Aangebragte zaken. . .	104		11		8		9		6	
Afgedane zaken. . . .	34		3		13		5		3	
Zaken, waarin afstand van den eisch is gedaan. .	73	115	3	19	—	21	1	17	1	17
Hangende zaken op den laatsten December . .	8		13		8		11		13	

In cassatie werden van de 50 regterlijke uitspraken 11 vernietigd; in 37 werd de eisch verworpen, in 2 het beroep niet-ontvankelijk verklaard.

Vernietigd zijn van de 39 arresten der Prov. Geregtshoven 8, van de 10 vonnissen der Arrondiss.-Regtbanken 2, benevens 1 vonnis van een Kantongeregt.

Van het Geregtshof te Suriname werden in hooger beroep 2 arresten bekrachtigd; in 1 koloniale zaak werd ten principale regt gedaan.

In eersten aanleg zijn 6 arresten uitgesproken, waarvan 3 interlocutoir waren.

Bij de kamer van burgerlijke zaken zijn in het geheel 59 arresten gewezen, en derhalve minder dan in één der vier vorige jaren plaats had.

De verzoekschriften, bij den Hoogen Raad in behandeling gekomen, waren van den navolgenden aard:

Venia aetatis	106
Brieven van wettiging	25
Om kosteloos te procederen . . .	26
Van allerlei aard.	65
Te zamen . .	222

Verlof tot kosteloos te procederen werd gevraagd, op grond van art. 865, eerste lid, Regtsvord., ten einde kosteloos den eisch in cassatie in te stellen en te vervolgen, bij 20 verzoekschriften, waarvan 15 toegestaan en 5 afgewezen werden; in eersten aanleg werden 4 verzoeken toegestaan, in revisie 1, in hooger beroep 1.

Kostelooze beschikkingen werden bovendien, overeenkomstig art. 872 van gezegd Wetboek, in 59 gevallen verleend.

Provinciale Geregtshoven.

De staat N houdt de statistiek in der burgerlijke regtspraak bij de 11 Hoven des Rijks.

Even als op den staat G, met betrekking tot het hooger beroep in strafzaken, is de regtspraak der Hoven ook hier verdeeld naar ieder der binnen hun regtsgebied gestelde Arrondiss.-Regtbanken of naar de regtscollegien, welker beslissingen, met wijziging der zaak, door den Hoogen Raad werden vernietigd.

De op 1°. Januarij hangende zaken zijn thans verdeeld in zaken aanhangig sedert drie jaren of meer, en minder dan drie jaren.

Op deze wijze is een wenschelijk onderscheid gemaakt tusschen de zaken waarvan het vervallen der instantie zou kunnen worden uitgesproken, en die welke nog niet in de termen der artt. 279 en volgg. Regtsvord. vallen. Meer dan één derde der op 1°. Jan. 1851 aanhangige zaken behoorden tot de eerste soort, en mogen voor een groot deel geacht worden door partijen in werkelijkheid te zijn verlaten.

Bij den aanvang des jaars waren aanhangig 202, werden aangebragt gedurende het jaar 217, te zamen 419 zaken.

In eersten aanleg werden gewezen 7 arresten van incidentelen, interlocutoiren, praeparotoiren aard, en 9 eindarresten, de verevening van kosten des gedings betreffende.

In hooger beroep werden geslagen 123 incidentele, interlocutoire, praeparatoire arresten en 153 eind-arresten. Van deze laatsten strekten

39 tot bekrachtiging, 57 tot geheele of gedeeltelijke tenietdoening van het vonnis des lageren regters, 7 tot niet-ontvankelijk-verklaring.

Afgedaan werden 161, afstand van de instantie had plaats ten aanzien van 27 zaken.

Onafgedaan aan het eind des jaars waren derhalve 231 zaken.

Het getal incidentele en eind-arresten, gedurende het laatst verstreken vijfjarig tijdvak, door de Hoven uitgesproken, laat zich overzien als volgt:

JAARTAL.	INCIDENTELE, PRAEPARATOIRE, INTERLOCUTOIRE ARRESTEN.	EIND-ARRESTEN.
1847	50	177
1848	46	163
1849	43	217
1850	122	174
1851	130	161
Te zamen . . .	391	892
Gemiddeld . . .	78	178

De regtspraak der Hoven in eersten aanleg is daarbij van zeer geringen omvang. Zij betreft bijna uitsluitend de verevening van kosten des gedings ingevolge art. 615 Regtsvord., welke men gemeend heeft in deze statistiek onder de zaken van eersten aanleg te moeten rangschikken, hoewel het eigenlijk hoofdgeding, dat tot de latere verevening van kosten leidde, in hooger beroep was aangebragt.

De Hoven, welke gedurende 1851 het grootst aantal eind-arresten velden, waren die van Noordholland, dat 37, en van Gelderland, dat 25 eind-uitspraken gaf. De vier vorige jaren waren de Hoven van Noord- en Zuidholland die, waar de meeste eind-arresten werden gewezen. Ook bij het Hof in Groningen is het bedrag daarvan, immers in vergelijking met de naburige Geregtshoven, niet onaanzienlijk.

De gezamenlijke Hoven verleenden verlof tot kosteloos procederen op 40 daartoe strekkende verzoeken; buiten eigenlijk regtsgeding gaven zij kosteloos eene gunstige beschikking op 4 verzoeken.

Aangebragt werden bij de 34 Regtbanken des Rijks, gedurende het jaar 1851, 2,815 zaken; aanhangig waren van vroegere jaren 1,850 zaken, te zamen een bedrag opleverende van 4,665.

Het getal aangebragte zaken was ditmaal grooter dan in het voorgaand jaar, toen het 2,682 bedroeg.

De vóór den eersten Januarij reeds aanhangige zaken zijn ook hier verdeeld in zaken van drie jaren of ouder en van minder dan drie jaren.

Bovendien zijn de hangende zoowel als aangebragte zaken verdeeld in die, welke op de rol en niet op de rol werden ingeschreven.

In eersten aanleg wezen de gezamenlijke Regtbanken: 759 incidentele, interlocutoire of praeparatoire, en 2,083 eind-vonnissen.

In hooger beroep werden uitgesproken 17 vonnissen van eerstgenoemden aard en 66 eind-vonnissen. Van deze laatsten strekten 35 tot bekrachtiging, 25 tot geheele of gedeeltelijke tenietdoening van het vonnis des kantonregters, en 6 tot niet-ontvankelijk-verklaring in het gedaan beroep.

Afgedaan werden bij eind-vonnis 2,148 zaken; afstand der instantie deden partijen in 743 zaken.

Onafgedaan bleven alzoo op den laatsten December des jaars 1851: 1,774 zaken, waaronder echter vele welke waarschijnlijk nimmer door partijen zullen worden voortgezet.

De volgende staat zal een overzigt geven van het getal vonnissen door de Regtbanken in de jongste vijf jaren gewezen.

JAARTAL.	INCIDENTELE, INTERLOCUTOIRE, PRAEPARATOIRE VONNISSEN.		EIND-VONNISSEN.	
	In eersten aanleg.	In hooger beroep.	In eersten aanleg.	In hooger beroep.
1847	573	16	2,647	36
1848	555	20	2,557	63
1849	528	57	2,146	56
1850	776	16	1,950	52
1851	759	17	2,083	66
Te zamen.	3,191	126	11,383	273
Gemiddeld.	638	25	2,277	54

Gemiddeld geeft dit voor ieder jaar 2,331 eindvonnissen, en 663 uitspraken van incidentelen aard.

Een staat doet al verder den aard kennen van een groot deel der bij vonnis in 1851 afgedane zaken. Hieronder treft men aan: uitspraken in zaken van koophandel: 611, vonnissen van failliet-verklaring: 155, echtscheidingen: 84, enz.

Verlof tot kosteloos procederen werd door de Regtbanken gegeven op 858 daartoe strekkende verzoeken; kostelooze magtigingen buiten regtsgeding werden verleend ten getale van 853.

Neemt men het getal aangebragte zaken, ten bedrage van 2,815, hierbij in aanmerking, dan bekomt men eene verhouding van 30 kostelooze procedures op de 100 aangebragte zaken, dat is bijna $^1/_3$.

Eindelijk werd op 34 vorderingen uitspraak gedaan in kort geding.

Kantongeregten.

De bij de 150 Kantongeregten aangebragte zaken bedroegen 6590, waarbij komen 398 van vroegere dagteekening, te zamen 6988 behandelde of te behandelen zaken.

Daarin werden gewezen 945 vonnissen van incidentelen aard, en 5153 eind-vonnissen.

Beëindigd werden door afstand der instantie 1334 zaken, zoodat nog op den laatsten December 1851 ter behandeling overbleven 501 zaken, waaronder echter wederom een aanzienlijk deel van verouderde dagteekening.

Slechts acht malen werd, krachtens art. 43 R. O., des Kantonregters beslissing ingeroepen.

Gedurende de jongste vijf jaren werden bij de Kantongeregten 35,163, of gemiddeld voor ieder jaar 7,032, zaken aangebragt; incidentele vonnissen gewezen 5,306, of gemiddeld 1,061; eind-vonnissen geslagen 27,690, of 5,538 voor ieder jaar.

Omtrent den aard der werkzaamheden, door de Kantonregters in 1851 verrigt, is een der staten tot eene tamelijk groote volledigheid gebragt, in dier voege, dat het getal acten door hen opgemaakt, en het getal uren aan het verlijden van sommige besteed, daaruit naauwkeurig gekend wordt.

Onder meer anderen verdienen daarbij de aandacht de opgaven omtrent het getal handligtingen, ingevolge de artt. 480 en 481 B. W. verleend, vooral bij het bekend misbruik dat van de bevoegdheid, in eerstgenoemd artikel toegekend, in sommige oorden des Koningrijks gemaakt wordt.

In de jongste vijf jaren werden verleend 552 handligtingen, dat is, gemiddeld ieder jaar 110. Van die 552 handligtingen kwamen er 132, dat is meer dan $^1/_4$, voor in het arrondissement Amsterdam, en wel 121, of gemiddeld 24 in ieder jaar, binnen de kantons 1 tot 4 van dat arrondissement.

Verlof tot kosteloos procederen werd verleend op 1172 verzoeken, hetgeen in verhouding tot de in 1851 aangebragte zaken staat als 17: 100 of iets meer.

Geregtelijke magtiging buiten regtsgeding werd verstrekt op 265 ingediende verzoekschriften.